TÜRK VETERİNER HEKİMLERİ BİRLİĞİ

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMLİĞİ KURULTAYI

KOMİSYON RAPORLARI

30 Mart - 1 Nisan 2018 / Antalya

TÜRK VETERİNER HEKİMLERİ BİRLİĞİ

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

KOMİSYON RAPORLARI

30 Mart - 1 Nisan 2018

ANTALYA

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMLİĞİ KURULTAYI

Kurultay Düzenleme Kurulu

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Talat GÖZET	TVHB Merkez Konseyi Başkanı
Üye	Prof.Dr. Ender YARSAN	TVHB Merkez Konseyi 2. Başkanı
Üye	Dr. Özhan TÜRKYILMAZ	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Üye	Prof.Dr. Arif ALTINTAŞ	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. H. Yalçın KÖKSAL	Veteriner Hekimler Derneği
Üye	H. Haluk AŞKAROĞLU	Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı
Üye	Musa ARIK	Veteriner Sağlık Ürünleri Sanayicileri Derneği

Kurultay Sekretaryası

Dr. Tahir GONCAGÜL

Türk Veteriner Hekimleri Birliği

Ehlibeyt Mah. Ceyhun Atıf Kansu Cad.

1262 Sok. Aktaş Apt. No: 1/2-3

Balgat, Çankaya/ANKARA

Tel: +90 312 435 54 15 / +90 312 430 66 57

Tasarım ve Baskı / Printing

MEDİSAN

Medisan Yayinevi Ltd.Şti.

Atmaca Cad. 8 / 3 Dışkapı - Altındağ / Ankara

Tel : +90 312 311 24 26 - 311 00 57

medisanyayinevi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

1 Hayvan Islahı, Beslenme ve Yetiştiricilik Politikaları Komisyonu Raporu 7

2 Hayvan Sağlığı ve Refahı Komisyon Raporu 45

3 Eğitim - Öğretim ve Araştırma Komisyonu Raporu 61

4 Mesleki Örgütlenme ve Mesleki Politikalar Komisyonu Raporu 133

5 Mesleki Etik ve Mevzuat Komisyon Raporu 159

6 Kamu ve Serbest Veteriner Hekimlik Komisyonu Raporu 197

7 Veteriner Tıbbi Ürünler Komisyonu Raporu 247

8 Veteriner Halk Sağlığı ve Gıda Güvenliği Komisyonu Raporu 281

9 Balıkçılık ve Su Hayvanları Komisyonu Raporu 359

10 Çevre, Sokak Hayvanları ve Yaban Hayatı Komisyon Raporu 375

ÖNSÖZ

Yorucu ve zor şartlarda kısıtlı imkanlarda bir yıla yakın bir sürede hazırlandığımız IV. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Kurultayı" toplantısını 30 Mart -1 Nisan 2018 tarihlerinde gerçekleştirmek üzere bir araya geliyoruz.

Kurultay kapsamında görüşmek ve tartışmak üzere; mesleki örgütlenme ve meslek politikaları, Mesleki etik ve mevzuat, Kamu ve Serbest veteriner Hekimlik, Veteriner hekimlik eğitim-öğretim ve araştırma, Hayvan Islahı, beslenme ve yetiştiriciliği politikaları, Hayvan sağlığı ve hayvan refahı politikaları; Veteriner Halk sağlığı ve Gıda güvenliği, Veteriner tıbbı ürünler, balıkçılık ve Su ürünleri, Çevre, Sokak ve yaban hayvanları gibi 10 ayrı başlık altında komisyon raporları hazırlanmıştır.

Diğer taraftan kurultayımıza TVHB ve bağlı Odalar yanında Siyasi parti temsilcileri, Veteriner hekim siyasetçiler, Veteriner Hekim Rektörler, TVHB onur üyeleri, Gıda Tarım ve Hayvancık Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı bürokrat ve temsilcileri, İlgili bakanlık ve kuruluş temsilcileri, Veteriner Fakülteleri dekan ve temsilcileri, Belediye Başkanlıkları temsilcileri, Veteriner hekimlikle ilgili dernek ve vakıf temsilcileri, özel sektör temsilcileri, kamu çalışanları sendikaları temsilcileri, meslek ve sivil toplum kuruluşları ve yetiştirici örgütleri temsilcileri yani Veteriner hekimlik çalışma alanlarıyla ilgili tüm tarafların katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Üç gün sürecek Kurultay'da amacımız; Veteriner Hekimliği mesleğinin ve sorumluluk alanındaki konuların değişen ve gelişen dünyamızda yeniden değerlendirilerek mesleğimize yeni bir vizyon çizecek kararlar almak çözüm önerileri geliştirmek olacaktır.

Aynı zamanda **"IV. Türk Veteriner Hekimliği kurultayının"** ana temasını **"Güven ve Birlik İçinde; Daima ileriye"** olarak belirleyerek arzulanan hedeflere ulaşabilmek, başarılı olmak, güçlü durmak için birlikte hareket etmenin ve ileriyi düşünmenin önemine dikkat çekmek istedik.

Kurultay komisyon raporlarını hazırlayan uzmanlarımıza, kurultayımızda tartışmalara katkı ve katılım sağlayacak tüm temsilci ve delegelere, ayrıca kurultayımıza destek ve sponsor olan kurum ve kuruluşlara Türk Veteriner Hekimleri Birliği adına teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi ve saygılarımla…

Talat GÖZET

Kurultay Düzenleme Kurulu Başkanı

TVHB Merkez Konseyi Başkanı

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

HAYVAN ISLAHI, BESLENME ve YETİŞTİRİCİLİK POLİTİKALARI KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Prof.Dr. Bülent POLAT	Erzurum VHO Başkanı
Üye	Prof.Dr. Ömer ÇOBAN	Atatürk Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Mehmet Akif YÖRÜK	Atatürk Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Yavuz Selim SAĞLAM	Atatürk Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Adem DEMİR	Erzurum VHO
Üye	Ahmet Çağrı BİRDAL	Erzurum Büyükşehir Belediyesi

İÇİNDEKİLER

	HAYVAN ISLAHI, BESLENME ve YETİŞTİRİCİLİK POLİTİKALARI	9
1.	Giriş	9
2.	Mevcut Durum	9
2.1.	Hayvan Varlığı	10
2.2.	Hayvan Besleme ve Yem Materyali	11
2.3.	Süt üretimi	14
2.4.	Et Üretimi	18
3.	Sorunlar ve Sorunlara Neden Olan Faktörler	24
3.1.	Hayvancılık Politikaları	24
3.2.	Hayvan İthalatı	25
3.3.	Hayvansal Gıda Tüketimini Engelleyici Faktörler	26
3.4.	Sürü Sağlığı ve Hastalıkları	26
3.5.	Hayvan Besleme ve Yem Materyali	27
3.6.	Hayvan Islahı	28
3.6.1.	Büyükbaş Hayvan Islahı	28
3.6.2.	Küçükbaş Hayvan Islahı	30
I.	Saf Yetiştirme	30
II.	Merinos Irkını Yaygınlaştırma Projesi	31
III.	Türkiye Koyunculuğunu Geliştirme Projesi	31
IV.	Et Koyunculuğu Geliştirme Projesi	31
V.	Halk Elinde Ülkesel Küçükbaş Hayvan Islahı	31
3.7.	İşletmelerin yapısı	32
3.8.	Sürü Yöneticisi (Çoban) Sorunu	34
3.9.	Çevre sağlığı	34
4.	Çözüm Önerileri	34
4.1.	Hedefler ve Politikalar	34
4.1.1.	Hayvancılık Politikaları	34
4.1.2.	Canlı Hayvan ve Hayvansal ürün İthalatı	36
4.1.3.	Hayvan Sayısının Artırılması, Ülkesel Islah Programlarının Geliştirilmesi ve Sürekliliğin Sağlanması	36
4.1.4.	Hayvan Besleme ve Yem Materyali	37
4.1.5.	Kırsala Uygun Hayvancılık Yetiştirme Sistemlerinin Geliştirilmesi	39
4.1.6.	Sürü Sağlığı ve Verimliliği	39
4.1.7.	Üreticilerin Örgütlenmesi	40
4.1.8.	Organize Tarımsal Sanayi Bölgelerinin Kurulması	41
4.1.9.	Kurul ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirlemede Etkisi	41
4.1.10.	Biyoteknolojinin Hayvancılıkta Kullanımı	41
4.1.11.	Hayvancılık Destekleri	42
4.1.12.	Veteriner Hizmetlerinin Önemine Dikkat Çekilmesi	42
4.1.13.	Hayvansal Ürün Çeşitliğinin Azlığı ve Tüketim Yetersizliği	43
4.1.14.	Tarım Havzalarında Hayvancılık Sistemleri Geliştirilmesi	43
4.1.15.	Güvenilir Tarımsal Bilgi Sisteminin Kurulması	44

HAYVAN ISLAHI, BESLENME ve YETİŞTİRİCİLİK POLİTİKALARI

1. Giriş

Hayvansal ürünler insanların yeterli ve dengeli beslenmesi için en önemli besin kaynaklarındandır. İnsan sağlığını korumak, gelişim ve yaşam kalitesini yükseltmek için vücudun gereksinimi olan besin öğelerini yeterli miktarda ve uygun zamanlarda almak hayati bir zorunluluktur. Hayvansal ürünler yağ, vitamin, enerji gibi birçok besin öğesini barındırmakla birlikte bu ürünleri değerli kılan öğe hayvansal proteinlerdir. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında gelişmiş ülkelerdeki insanların tükettiği toplam proteinin %40'ını hayvansal proteinlerin oluşturduğu Türkiye'de bu oranın %28 civarında olduğu bildirilmiştir. Ülkemizde üretilen hayvansal proteinin yarıya yakın bir kısmı inek sütünden sağlanmaktadır. Toplam kırmızı et üretimi içinde de sığır eti önemli bir yer tutmaktadır.

Hayvansal üretimin insanlığa katkısı hayvansal ürünlerle sınırlı değildir. Hayvancılık tarımsal işletmenin gelirini artırır ve o işletmenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına da imkân sağlar. İnsanlığın var olduğu her dönemde (sanayi çağı, bilgi çağı, uzay çağı vb) sorunlar, tespitler, çözümler ve politikalar değişse de hayvancılığın önemi değişmeyecektir.

TÜİK 2016 verilerine göre GSMH içinde tarımın payı %6,2'dir. Tarımdan elde edilen gelirlerin içinde hayvansal üretimin payı ise yaklaşık %30'dur. Bu şekli ile değerlendirildiğinde ekonomik faaliyetler içinde hayvansal üretim önemsiz gibi görünmektedir. Ancak ülkemizin özellikle kırsalında hayvancılık ekonomiden çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Çünkü bu bölgelerimizde hayvancılık bir yaşam biçimidir. Ayrıca; yem bitkileri üretimi, yem üretimi yapan fabrikalar, üretilen alet ve ekipmanlar, ilaç sektörü, hayvansal ürün ve yan ürünlerinin arzında görev alan mekanizmalar göz önünde bulundurulduğunda çarpan etkisi yüksek olan büyük bir ekonomidir. Bununla birlikte önemli oranda istihdam sağlayarak kırsaldaki insanların büyük kentlere zorunlu göçünü önleyebilecek en önemli mekanizmadır.

Sağlıklı ve konforlu bir yaşam için besin maddeleri her zaman bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak miktar, içerik ve kaliteye sahip ve ekonomik açıdan ulaşılabilir sınırlar içinde olmalıdır. Bu nedenle stratejik öneme sahip olan bu gıdalara erişim kısıtlandığında toplumsal sorunlara neden olmasından dolayı, "Gıda Güvenliği" Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal güvenliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dünyanın birçok yerinde görülen siyasi krizler ve iç savaşlar, yıllarca devam eden gıda arzındaki sorunların ardından ortaya çıkmıştır.

2. Mevcut Durum

Cumhuriyet döneminde hükümet programları, siyasi parti programları, Tarım Kanunu, Tarım Strateji Belgesi, AB Ortak Tarım Politikaları, Dünya Ticaret örgütleri kuralları incelendiğinde tarım ve hayvancılığa yön vermek üzere politikaların ortaya konduğunu bir gerçektir. Bununla birlikte tarım ve hayvancılık özelinde uzun vadeli ve devamlılık arz eden politikaların üretime tam anlamıyla yansıyamaması en önemli sorunlardan biridir.

Son yıllarda Türkiye hayvancılığını geliştirmek amacıyla sağlanan kaynaklarda artış olmuştur. 2002 yılında 83 milyon TL olan hayvancılık destekleri, 2017 yılında 3 milyar 793 milyon TL'ye yükselmiş, 2002 yılında tarım bütçesi içinde %4 olan hayvancılığın payı da 2017 yılında %29,5'e çıkmıştır. Özellikle Hayvancılık Kararnamesi kapsamında sağlanan destekler sayesinde yakın geçmiş ile kıyaslandığında bugün Türkiye hayvancılığında istenilen gelişmeler tam olarak sağlanamasa da kayda değer önemli gelişmelerin olduğu bir gerçektir (Tablo 1).

Hayvancılık sektörünün son zamanlarda başta ithalat olmak üzere yaşadığı sorunlar incelendiğinde, Türkiye'de Hayvancılığın istenilen düzeylere ulaşmadığı görülmektedir. Ancak son yirmi yıl değerlendirildiğinde Bakanlık destekleme programına ayrılan ödenek ve yararlanan çiftçi sayısı, faaliyete geçirilen çiftçi örgütleri sayısı ve destekleme miktarları, kırsalı kalkındırma, Ar-GE proje sayıları ve ödenek miktarlarında ciddi bir ivme yakalanmıştır. Ayrıca hastalıklarla mücadele ve ıslah programlarının geliştirilmesi ile birim hayvan başına verimin yükselmesine paralel olarak, kişi başı tüketimin artması ve tüketimde talebinin yükselmesi gibi verilere bakıldığında mevcut Bakanlık faaliyetlerinin belirlenen politikalar doğrultusunda uygulanmaya konulduğunu göstermektedir.

Hayvansal gıda, dengeli ve sağlıklı beslenmenin olmazsa olmazlarındandır. Hayvansal üretim, tüm dünya ülkelerinde stratejik bir üretim alanı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye var olan potansiyeline rağmen ihtiyacı olan hayvansal proteini üretememektedir. Küresel ısınma ve kuraklık dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tarımsal faaliyetleri etkilemiştir. Bu güne kadar hayvancılık alanında uygulanan yanlış politikalar nedeniyle ülkemiz en büyük hayvan ve hayvansal ürün ithalatçısı konumuna getirilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de2002-2016 yılları arasındaki hayvancılık verileri (HAYGEM)

		2002	2016	Değişim 2002-2016 (%)
Büyükbaş hayvan varlığı		9,8 milyon baş	14,1 milyon baş	44
Küçükbaş hayvan varlığı		31,9 milyon baş	41,3 milyon baş	29
Toplam et üretimi		420.541 ton	1.173.042 ton	179
Toplam süt üretimi		8,4 Milyon ton	18,5 milyon ton	120
Suni tohumlama sayısı (sığır)		624 bin baş	3.519.312 baş	463
Soy kütüğü kayıtları		178 Bin baş	3,3 milyon baş	1.731
Kültür, Melez ve Yerli sığır ırk oranları	Kültür	%19	%46,8	146
	Melez	%44	%40,9	-7
	Yerli	%37	%12,30	-67
Hayvan başına ortalama süt verimi		1.705 litre	3.090 litre	81
Hayvan başına ortalama et verimi		184 kg	271 kg	47
Tavuk eti üretimi		696.187 ton	1.879.018 ton	170
Yumurta üretimi		11,5 milyar adet	18,1 milyar adet	57
Hayvancılık destekleri		83 Milyon TL (4 Kalem)	2,970 Milyar TL (10 kalem)	36 kat
Hayvancılık desteklerinin toplam destek içindeki payı		%4,4	%29	7 kat
50 Baş'ın üzerinde hayvan barındıran çiftlik sayısı		4.300	38.281	9 kat

2.1. Hayvan Varlığı

Tüm dünyada, hayvansal üretim stratejik bir alandır. Küreselleşen dünyada ülkelerarası politikalar, birçok alanda olduğu gibi ithalat ve ihracat ilişkilerini de şekillendirmektedir. Bu ilişkilerde güçlü taraf olabilmek için ülkemizin hayvancılık potansiyeli en üst düzeylere çıkarılmalıdır. Ülkemizdeki büyükbaş hayvan varlığı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Almanya'dan sonra ikinci sıradadır. Ülkemizde geçmiş yıllara göre hem nüfusun hem de kişi başı gelir düzeyinin yükselmesi kırmızı ete olan talebin artmasına neden olmuştur. Dünyanın büyük bir çoğunluğundan farklı olarak ülkemiz insanının yapısı gereği domuz eti tüket-

memeleri nedeniyle büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin tek alternatifi olan küçükbaş hayvan yetiştirmektedir. Küçükbaş hayvan üretiminin azalması da kırmızı et konusunda yaşanan sorunu daha vahim hale getirmiştir (Tablo 2).

Küçükbaş hayvancılık sektörü incelendiğinde, 1994-2009 yılları arasında hayvan varlığı bakımından önemli düzeyde azalma olduğu görülmektedir. Bu dönemde küçükbaş hayvan varlığı %40'lık düşüşle 50 milyon adetten 27 milyon baş seviyesine kadar gerilemiştir. Bu gerilemenin doğal sonucu olarak da küçükbaş et üretimi 85.000 ton, süt üretimi de 920.000 ton düzeyine kadar inmiştir. Ancak son 10 yılda küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine sağlanan destekler, ıslah çalışmaları ve örgütlenmeye önem verilmesi sonucunda sektörde 2013 yılından itibaren bir kıpırdanma görünmüştür. 2017 yılı birinci döneminde sonunda koyun varlığımız 33.562.000, keçi varlığımız 11.010.00 adet olmuştur. (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye'de yıllar itibariyle büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları (TÜİK)

Yıl	Sığır	Manda	Büyükbaş Toplam	Koyun	Keçi	Küçükbaş Toplam
1984	12.410.000	544.000	12.954.000	40.391.000	13.100.000	53.491.000
2002	9.803.498	121.077	9.924.575	25.173.706	6.780.094	31.953.800
2003	9.788.102	113.356	9.901.458	25.431.539	6.771.675	32.203.214
2004	10.069.346	103.900	10.173.246	25.201.155	6.609.937	31.811.092
2005	10.526.440	104.965	10.631.405	25.304.325	6.517.464	31.821.789
2006	10.871.364	100.516	10.971.880	25.616.912	6.643.294	32.260.206
2007	11.036.753	84.705	11.121.458	25.475.293	6.286.358	31.761.651
2008	10.859.942	86.297	10.946.239	23.974.591	5.593.561	29.568.152
2009	10.723.958	87.207	10.811.165	21.749.508	5.128.285	26.877.793
2010	11.369.800	84.726	11.454.526	23.089.691	6.293.233	29.382.924
2011	12.386.337	97.632	12.483.969	25.031.565	7.277.953	32.309.518
2012	13.914.912	107.435	14.022.347	27.425.233	8.357.286	35.782.519
2013	14.415.257	117.591	14.532.848	29.284.247	9.225.548	38.509.795
2014	14.223.109	121.826	14.344.935	31.140.244	10.344.936	41.485.180
2015	13.994.071	133.766	14.127.837	31.507.934	10.416.166	41.924.100
2016	14.080.155	142.073	14.222.228	30.983.933	10.345.299	41.329.232
2017 1. dönem	14.659.278	157.457	14.816.735	33.562.045	11.010.590	44.572.635
2002-2016 Değişim	**44**	**17**	**43**	**23**	**52**	**29**

2.2. Hayvan Besleme ve Yem Materyali

Hayvanlarda verimi, genetik ve çevresel faktörler belirlemektedir. Genetik kapasiteleri izin verdiği ölçüde hayvanlardan beklenen verimi alabilmek için uygun çevresel şartlara ihtiyaç vardır. Çevresel şartlardan en önemlisi hayvanların beslenmesidir. Hayvansal üretimde işletmelerin gider kalemini içinde en büyük payı yem (kaba ve konsantre) harcamaları oluşturmaktadır. Bu oran yetiştirme şekline bağlı olarak%50-70 arasında değişmektedir. Yem giderleri, işletme karlılığını etkileyen faktörlerin başında gelmekte olup, karlı ve sürdürülebilir bir hayvancılık için yem giderlerinin azaltılması önem arz etmektedir.

Kaba yemler hayvanların bir kısım besin madde ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir üretim dönemi geçirmesi için oldukça önemlidir. Kaba yemler, pahalı olan ve insan beslenmesinde de kullanılan yoğun ya da kesif yem hammaddelerinin hayvan beslemede kullanımını azaltmakta, maliyetleri düşürmektedirler. Ülkemizde kaba yem kaynakları çayır ve meralar ile tarımsal üretimi yapılan yem bitkileridir.

Ülkemiz önemli miktarda çayır ve mera varlığına sahiptir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2001 verilerine göre ülkemizde 1.449.343 ha çayır ve 13.162.577 ha mera olmak üzere toplam çayır-mera alanı 14.611.920 ha'dır (Tablo 3). Ülkemizde 2015 yılında işlenen tarım arazisinin %9,01'inde yem bitkisi üretimi yapılmıştır (Tablo 4).

Tablo 3. Türkiye geneli ve bölgeler bazında çayır ve mera alanları ve oranları (TÜİK)

Bölgeler	Çayır Alanı (ha)	Çayır Oranı (%)	Mera Alanı (ha)	Mera Oranı (%)	Toplam Çayır Mera Alanı (ha)	Toplam Çayır Mera Oranı (%)
Akdeniz	44.888	3,10	614.446	4,67	659.334	4,51
Doğu Anadolu	823.160	56,80	4.662.290	35,42	5.485.449	37,54
Ege	52.827	3,64	750.055	5,70	802.881	5,49
Güney Doğu Anadolu	47.974	3,31	959.834	7,29	1.007.808	6,90
İç Anadolu	176.962	12,21	4.160.531	31,61	4.337.493	29,68
Karadeniz	252.402	17,41	1.496.921	11,37	1.749.322	11,97
Marmara	51.131	3,53	518.501	3,94	569.633	3,90
TOPLAM	**1.449.343**		**13.162.577**		**14.611.920**	

Tablo 4. Türkiye'de işlenen ve yem bitkileri tarımı yapılan arazi varlığı(TÜİK)

Yıllar	Ekilen Alan (1000 ha)			(A) Toplam İşlenen Alan	(B) Yem Bitkileri Ekilişi (1000 ha)	B/A (%)
	Tarla Alanı	Nadas	Sebze Bahçesi			
2004	17.962	4.956	895	23.813	809	3,40
2005	18.005	4.876	893	23.774	942	3,96
2006	17.440	4.691	850	22.981	1.216	5,29
2007	16.945	4.219	815	21.979	1.601	7,28
2008	16.460	4.259	836	21.555	1.589	7,37
2009	16.217	4.323	811	21.351	1.484	6,95
2010	16.333	4.249	802	21.384	1.461	6,83
2011	15.692	4.017	810	20.519	1.510	7,36
2012	15.463	4.286	827	20.576	1.956	9,51
2013	15.618	4.148	808	20.568	1.875	9,11
2014	15.781	4.107	804	20.692	1.884	9,10
2015	15.378	4.114	809	20.660	1.862	9,01

Kaliteli kaba yem üretiminin diğer kaynağını ise tarla arazisi içerisinde yapılan yem bitkileri tarımı oluşturmaktadır. Yem bitkileri tarımı, sürekli ve güvenli kaba yem üretiminin en önemli yoludur. Yem bitkileri, ucuz bir kaynak olması, hayvanların mide mikroflorası için gerekli besin maddelerini içermesi, mineral ve vitaminlerce zengin olması, hayvanların üreme gücünü artırması ve yüksek kalitede hayvansal ürün

sağlaması bakımından hayvan beslemede önemlidir. Yem bitkileri tarımı, çayır ve meraların üzerindeki aşırı otlatma baskısını hafifletmekte, tahıl-nadas sistemlerinde münavebeye girerek nadas alanlarının daralmasına neden olmakta ve erozyonu azaltmaktadır. Yem bitkisi yetiştiriciliğinin artması ile bozulan çayır ve mera vejetasyonları kendilerini yenileme fırsatını sağlayacaklardır. Bunun yanında yem bitkileri ekim nöbetine girerek kendisinden sonraki ürünlere önemli katkılar sağlamaktadır.

Türkiye'de yetiştiriciler hayvan beslemede kendi ürettikleri arpa, buğday, yulaf, çavdar, fiğ gibi konsantre yem ham maddelerini kullandıkları gibi yem fabrikalarından satın aldıkları karma yemleri de yoğun miktarda kullanmaktadırlar.

Dünya karma yem üretim sıralamasında 187 milyon ton üretimi ile Çin birinci sırada yer alırken, bu ülkeyi 170milyon ton ile Amerika Birleşik Devletleri ve 69 milyon ton üretimle Brezilya takip etmektedir. Türkiye, 20 milyon ton karma yem üretimi ile 12. sırayı almaktadır (Tablo 5). Ülkemizde ruminant karma yem üretiminin %50,86'lık bir kısmı Ege ve İç Anadolu Bölgelerinde üretilmektedir (Tablo 6).

Tablo 5. Türkiye'de 2002-2017 yılları arasında geneli karma yem üretim miktarları(TON)

Yıllar	Sığır Besi Yemi	Sığır Süt Yemi	Etlik Piliç Yemi	Yumurta Yemi	Diğer Karma Yemler**	Genel Toplam
2002	898.944	1.535.418	790.814	89.836	2.300.141	**5.615.153**
2003	1.061.397	1.598.018	888.066	90.243	2.048.754	**5.686.478**
2004	1.373.824	2.002.974	1.082.036	12.251	2.434.485	**6.905.478**
2005	1.355.332	2.027.578	1.076.135	96.411	2.278.817	**6.834.273**
2006	1.717.011	2.361.194	914.985	106.339	2.367.552	**7.467.081**
2007	2.083.731	2.759.042	1.071.894	147.991	3.089.774	**9.152.432**
2008	1.883.970	2.948.616	2.886.173	695.373	1.149.169	**9.563.301**
2009	1.760.430	2.679.020	2.923.299	673.389	1.383.058	**9.419.196**
2010	2.169.487	3.466.422	3.453.846	820.753	1.257.022	**11.167.530**
2011	2.686.728	3.875.836	4.141.768	953.819	1.504.190	**13.162.340**
2012	2.881.354	4.365.168	4.224.111	1.058.733	1.959.173	**14.488.539**
2013	2.846.217	5.163.788	4.083.687	1.602.364	2.265.811	**15.961.867**
2014	3.386.565	5.621.664	3.979.945	2.480.547	2.534.895	**18.003.616**
2015	3.320.221	5.384.586	4.779.916	3.417.209	3.203.051	**20.104.983**
2016	3.827.073	5.840.262	4.566.237	2.958.232	3.210.048	**20.401.852**
2017	3.474.969	4.764.201	3.706.123	2.485.440	2.598.375	**17.029.109**

Tablo 6. Türkiye'de ruminant karma yemi, kanatlı karma yemi ve toplam yem üretiminin bölgelere göre dağılımı ve toplam yem üretimindeki payları (milyon ton)

Bölgeler	Ruminant Karma Yemi	%	Kanatlı Karma Yemi	%	Toplam Karma Yem Üretimi	%
Akdeniz	1,2	10,34	0,6	7,32	1,8	9,09
Doğu Anadolu	0,4	3,45	0,2	2,44	0,6	3,03
Ege	3,1	26,72	2,6	31,71	5,7	28,79
Güney Doğu Anadolu	0,6	5,17	0,2	2,44	0,8	4,04
İç Anadolu	2,8	24,14	1	12,20	3,8	19,19
Karadeniz	0,7	6,03	1,3	15,85	2	10,10
Marmara	2,8	24,14	2,3	28,05	5,1	25,76
Toplam	**11,6**	**100,00**	**8,2**	**100,00**	**19,8**	**100,00**

Yem bitkilerinin ekiliş oranının toplam tarım arazisine oranı Almanya'da %36, Hollanda'da %31, İtalya'da %30, Fransa ve İngiltere'de %25 civarındadır. Bu oran Türkiye'de, 2004 yılında %3,41 iken 2015 yılında %9,01 olmuştur. Yetersiz yem bitkisi ekimi kaliteli kaba yem açığının başlıca nedenleri arasındadır. 2015 yılı verilerine göre Türkiye'de 1862 milyon ha'da yem bitkisi ekimi yapılmış ve yaklaşık 42 milyon ton kaba yem üretilmiştir. Ülkemizde 2000-2014 yılları arasında mera ıslah ve amenajman çalışmalarına ağırlık verilmiş, 5.065.601 da 1083 adet proje yürütülmüştür (Tablo 7).

Tablo 7. Türkiye geneli ve bölgeler bazında 2000-2014 yılları arasında mera ıslah ve amenajman projeleri çalışmalarının dağılımı (BUGEM)

2000-2014 yılları arasında Türkiye geneli mera ıslah ve amenajman projeleri çalışmaları

Yıllar	Proje Sayısı	Proje Alanı (da)
1998-2002	46	83.527
2002-2014	1.037	4.982.074
Toplam	**1.083**	**5.065.601**

2000-2014 yılları arasında bölgeler bazında uygulanan mera ıslah ve amenajman projeleri çalışmaları

Bölgeler	Proje Sayısı	Proje Alanı (da)
Karadeniz	258	1.035.372
Marmara	192	396.426
Akdeniz	107	246.358
Ege	112	185.150
Güneydoğu Anadolu	92	423.374
İç Anadolu	184	1.628.348
Doğu Anadolu	138	1.150.573
Toplam	**1.083**	**5.065.601**

2.3. Süt üretimi

Ülkemizde 2016 yılında toplam süt üretimi 18 milyon 489 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu miktarın %90,8'ini inek sütü, %6,3'ünü koyun sütü, %2,6'sını keçi sütü ve %0,3'ünü manda sütü oluşturmuştur (Tablo 8-9). Farklı kaynaklara göre dünya süt üretiminde Türkiye 10. sırada yer almaktadır (Tablo 10). Bu üretimin büyük bir bölümü iç piyasada tüketilmektedir.

Tablo 8. Türkiye'de sağılan hayvan sayısı (Baş) TÜİK

Yıl	Sığır	Koyun	Keçi	Manda
2002	4.392.568	13.637.193	3.553.438	51.626
2003	5.040.362	12.477.217	3.126.656	57.378
2004	3.875.722	9.919.191	2.476.574	39.362
2005	3.998.097	10.166.091	2.426.993	38.205
2006	4.187.931	10.245.894	2.420.642	36.353
2007	4.229.440	10.109.987	2.263.630	30.460
2008	4.080.243	9.642.170	1.997.689	32.610
2009	4.133.148	9.407.866	1.830.814	32.361
2010	4.361.841	10.583.608	2.582.539	35.632
2011	4.761.142	11.561.144	3.033.111	40.218
2012	5.431.400	13.068.428	3.502.272	38.205
2013	5.607.272	14.287.237	3.943.318	51.940
2014	5.567.176	14.511.991	4.401.173	54.795
2015	5.535.773	15.362.927	4.578.494	62.999
2016	5.431.714	15.149.414	4.555.105	63.329
2002-2016 % Değişim	**24**	**11**	**28**	**23**

Tablo 9. Türkiye'de üretilen süt miktarı(Ton) TÜİK

Yıl	İnek	Koyun	Keçi	Manda	Toplam
2002	7.490.634	657.388	209.621	50.925	8.408.568
2003	9.514.138	769.959	278.136	48.778	10.611.011
2004	9.609.326	771.715	259.087	39.279	10.679.407
2005	10.026.202	789.878	253.759	38.058	11.107.897
2006	10.867.302	794.681	253.759	36.358	11.952.100
2007	11.279.340	782.587	237.487	30.375	12.329.789
2008	11.255.176	746.872	209.570	31.422	12.243.040
2009	11.583.313	734.219	192.210	32.443	12.542.186
2010	12.418.544	816.832	272.811	35.487	13.543.674
2011	13.802.428	892.822	320.588	40.372	15.056.211
2012	15.977.838	1.007.007	369.426	46.989	17.401.262
2013	16.655.009	1.101.013	415.743	51.947	18.223.712
2014	16.998.850	1.113.937	463.270	54.803	18.630.859
2015	16.933.520	1.177.228	481.174	62.751	18.654.682
2016	16.786.263	1.160.413	479.401	63.085	18.489.161
2002-2016 % Değişim	**124**	**77**	**129**	**24**	**120**

Türkiye, dünya süt ve süt ürünleri ihracatında 35. sırada yer almaktadır. Bu ihracatın önemli bir kısmı Ortadoğu Ülkelerine yapılmaktadır. Türkiye başta İsviçre, Avustralya, KKTC, Fransa, Hollanda, Ukrayna,

ABD, Yeni Zelanda, İtalya ve Danimarka olmak üzere 2006-2010 dönemi içerisinde toplam 42 ülkeden süt ürünleri ithal etmiştir. İhracatın yapıldığı ülkelerle gelecekte oluşacak siyasi istikrarsızlıklar birinci risk faktörü olarak değerlendirilmiştir. İthalatın yapıldığı ülkeler göz önüne alındığında, bu ülkelerin sağlam bir ekonomisinin olduğu, süt/yem fiyatı oranının yüksek olmasından dolayı üreticisinin güçlü olduğu görülmüştür. Bu durum yerli üreticinin rekabet edebilme kapasitesini düşürmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği Ülkeleri dışında kalan ihracatçı ülkelerde hormon (rBGH) kullanımı halk sağlığı için önemli sorun olarak değerlendirilmektedir.

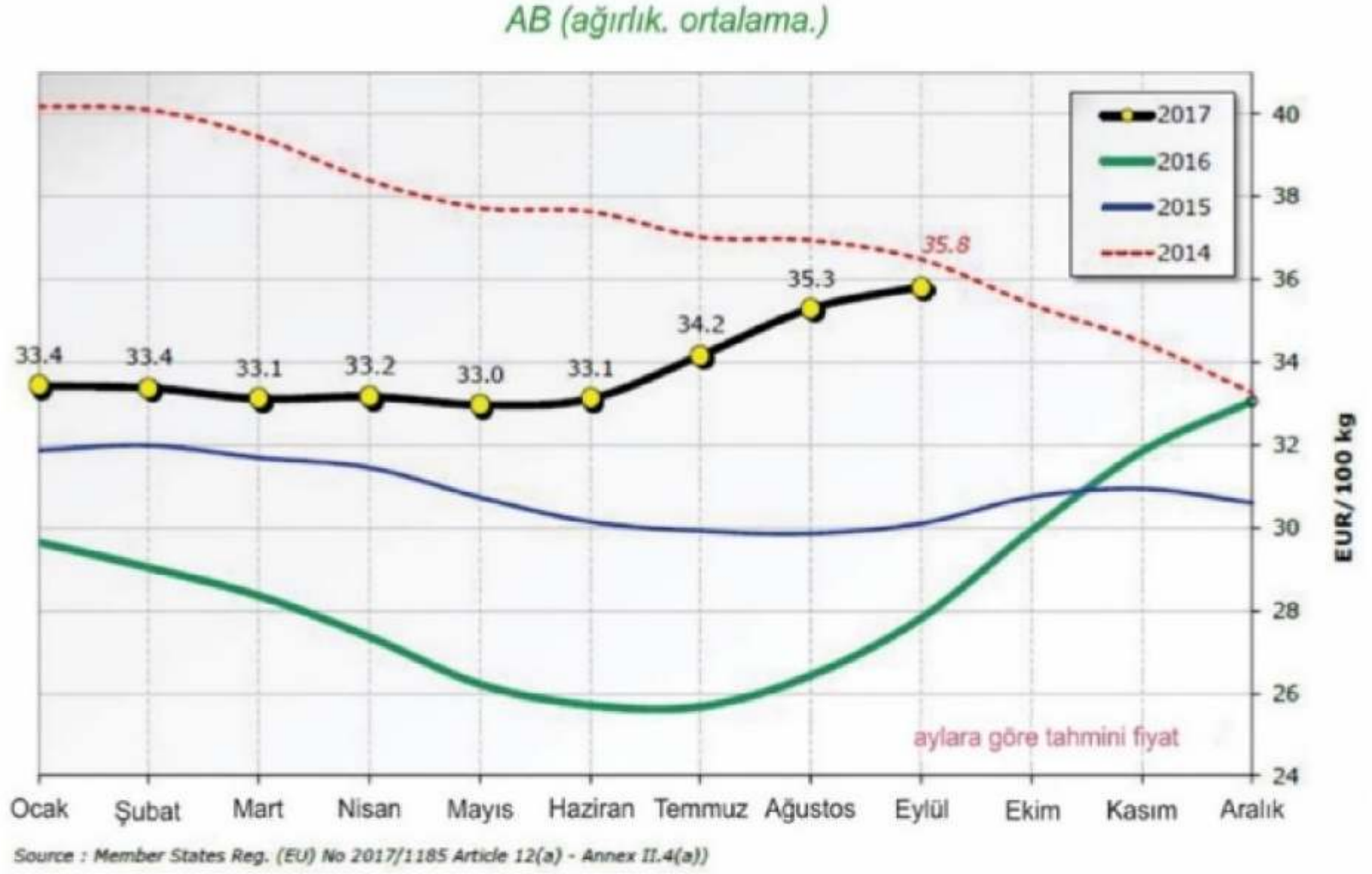
Tablo 10. Türkiye'de süt üretimindeki verimlilik (TÜİK)

Yıllar	Süt (Kg / Baş)			
	Sığır	Koyun	Keçi	Manda
2002	1.705	48	59	986
2015	3.059	77	105	996
2016	3.090	77	105	996
2002-2016 % Değişim	**81,23**	**60,42**	**77,97**	**1,01**

	Çiftliklerde ineklerin süt üretimi (1000 ton)	Sütçü ineklerin sayısı (1000 baş)	Görünür verim (kg/baş)	NUTS 2 bölgesinin sayısı
AB-28	162 768	23 595	6 898	248
Belçika	3 826	529	7 236	11
Bulgaristan	1 028	283	3 633	6
Çek Cumhuriyeti	3 026	369	8 199	8
Denimarka	5 336	570	9 361	5
Almanya	32 671	4 285	7 625	16
Estonya	783	91	8 639	1
İrlanda	6 634	1 240	5 351	2
Yunanistan	770	111	6 937	22
İspanya	7 029	844	8 328	19
Fransa	25 851	3 661	7 061	31
Hırvatistan	694	152	4 566	4
İtalya	11 426	2 057	5 555	23
Kıbrıs	165	26	6 312	1
Letonya	975	162	6 006	1
Litvanya	1 735	301	5 773	1
Lüksemburg	346	49	7 048	1
Macaristan	1 941	251	7 734	7
Malta	42	6	6 526	1
Hollanda	13 331	1 717	7 764	12
Avusturya	3 538	534	6 624	9
Polonya	13 236	2 134	6 202	16
Portekiz	2 014	243	8 278	7
Romanya	3 981	1 191	3 343	8
Slovenya	632	113	5 598	4
Slovakya	931	139	6 685	4
Finlandiya	2 437	282	8 634	8
İsveç	2 933	337	8 709	8
Birleşik Krallık	15 457	1 918	8 059	12
Türkiye	16 934	5 509	3 074	26

Şekil 1. Avrupa Birliği Ülkelerinde üretilen süt miktarları

Amerika Birleşik Devletleri'nde inek başına ortalama bir laktasyondaki süt üretimi 9314 kg iken Avrupa Birliği Ülkelerinde bu değer 6898 kg'dır (Şekil 1). Avrupa Birliği Ülkeleri ile birlikte değerlendirildiğinde inek başına en düşük süt veriminin Türkiye'de olduğu görülmüştür. Bu durum birim hayvan başına daha yüksek metabolik büyüklük / süt verimi oranının oluşmasına ve sığır yetiştiriciliğinin ana sorunu olan birim süt üretimi için daha yüksek yem tüketimine neden olmaktadır. Süt üreticilerinin karlılığının azalması (bazı dönemlerde zarar etmeleri) damızlık dışı kalarak kasaplık olarak satılan hayvanların fiyatları üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır.

Şekil 2. Avrupa Birliği Ülkelerinde üreticilere ödenen ortalama süt fiyatı (Euro/100 kg)

Tablo 11. Türkiye'de üreticilere ödenen 100 kg süt fiyatı

Yıl	Süt fiyatı (kg/TL)	Ortalama Euro kuru	100 kg süt/euro
2011	0,73	2,322	31,37918
2012	0,85	2,304	36,88452
2013	0,95	2,525	37,61855
2014	1,03	2,906	35,55886
2015	1,15	3,020	38,08527
2016	1,15	3,338	34,45590
2017	1,30	4,015	32,46201

Avrupa Birliği ve Türkiye'de süt fiyatları karşılaştırıldığında bir-iki yıllık veriler dışındaki fiyatlar benzer bulunmuştur. Dünya Bankası verilerine göre 2016 yılı, Avrupa Birliği Ülkeleri ortalama kişi başı yıllık satın alma gücü 42,084 $ iken Türkiye'de 23,990 $'dır. Bu değer Türkiye'de yaşayan ortalama bir insanın süt ve süt ürünlerine ulaşılabilirliğinin Avrupa Birliği Ülkelerinde yaşayanlara göre az olduğunu göstermekte-

dir. Süt fiyatları baz alındığında Türkiye'nin Avrupa Birliği ile rekabet edebilirliğini sağlayacağı düşünülmektedir (Şekil 2; Tablo 11).

IFNC (International Farm Comparison Network)dünya raporunda; süt/yem fiyatı oranının yetiştirici gelirlerinin izlenmesinde iyi bir gösterge olduğu belirtilmiş ve bu oranın 1,5'in üzerinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu rapora göre Türkiye, süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının yüksek olmasından dolayı sütten elde edilen gelirin düşük olduğu ülkeler içinde zikredilmektedir (Tablo 12).

Türkiye`de son 30 yıllık dönemde, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt verimi koyunlarda 49 kg`dan 77 kg`a; keçilerde ise 57 kg`dan 105 kg`a yükselmiştir. Ancak, bir laktasyon döneminde elde edilen süt miktarı incelendiğinde koyunların günde bir kilogramdan daha az süt verdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 12. Türkiye'de süt, dana eti, yem fiyatları ve paritesi (Yem Sanayicileri Birliği)

Yıllar	İnek sütü (TL/Litre)	Dana eti karkas (TL/Kg)	Süt yemi (TL/Kg)	Besi yemi (TL/Kg)	Süt / Yem Parite	Et / Yem Parite
2002	0,32	5,9	0,2	0,19	1,60	31,05
2003	0,41	8,41	0,25	0,24	1,64	35,04
2004	0,47	9,16	0,33	0,26	1,42	35,23
2005	0,45	9,56	0,31	0,27	1,45	35,41
2006	0,45	10,29	0,32	0,31	1,41	33,19
2007	0,54	11,16	0,44	0,43	1,23	25,95
2008	0,6	9	0,53	0,52	1,13	17,31
2009	0,61	11,06	0,42	0,42	1,45	26,33
2010	0,76	15,38	0,52	0,51	1,46	30,16
2011	0,80	14,60	0,73	0,68	1,09	21,47
2012	0,90	14,31	0,84	0,76	1,07	18,83
2013	1	16,16	0,81	0,80	1,23	20,2
2014	1,15	18,40	0,91	0,82	1,26	22,43
2015	1,15	23,08	0,98	0,90	1,17	25,64
2016	1,15	24,58	1,02	0,92	1,13	26,72
2017 (Ağustos)	1,30	27,61	1,08	1,00	1,20	27,6

Destek ilave edildiğinde parite artmaktadır. Parite süt için en az 1,5-2 et için 22-25 oranında olmalıdır.

2.4. Et Üretimi

Farklı ülkelerde; işlenmiş et ürünlerinin üretiminde, daha çok sığır, domuz ve tavuklardan elde edilen daha az da koyun ve keçiden elde edilen et, yağ ve diğer karkas parçalarından elde edilen ham maddeler kullanılmaktadır. Ayrıca kasaplık sığır, koyun ve keçiden elde edilen deri, deri sanayisinde hammadde kaynağıdır.

OECD 2016 yılı verilerine göre Türkiye'de kişi başı et tüketiminin dünya ortalamasının altında olduğu görülmektedir (Tablo 13). Sığır, tavuk ve koyun eti tüketiminin dünya ortalamasının üzerinde olduğu, temel farklılığın domuz eti tüketiminden kaynaklandığı saptanmıştır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerine göre Türkiye'de tüketilen sığır ve tavuk et miktarının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Tablo 14-16). Türkiye'de 2017 yılında üretilen kırmızı etin %87'sini sığır karkası oluşturmak-

tadır (Tablo 17). FAO dünya kişi başı et tüketiminin yıllar içinde artığını ve gelecekte de artma eğiliminde olduğunu bildirmektedir. FAO, et tüketimindeki artışın önemli oranda tavuk eti üretiminden karşılanacağını tahmin etmektedir. Türkiye'nin Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu bir ülke olmasından dolayı domuz eti tüketimi oldukça düşük seviyededir. Bir batındaki yavru sayısının fazla ve büyüme hızının yüksek olmasından dolayı domuz eti ucuz hayvansal protein kaynağıdır. Türkiye ucuz et ihtiyacını 1960'lı yıllara kadar koyundan karşılamış, bu yıllardan sonra hızla gelişen tavukçuluk sektörü ile yerini beyaz ete bırakmıştır.

Tablo 13. OECD verilerine göre 2016 yılı kişi başı et tüketimi (kg)

	Sığır	Domuz	Tavuk	Koyun	Toplam
Dünya	6,5	12,3	13,8	1,7	34,3
ABD	25,6	22,8	48,3	0,4	97,1
AB ülkeleri	11,1	32,3	23,9	1,9	69,2
Türkiye	8,3	0,1	17,8	4,1	30,3

Tablo 14. Türkiye'de kişi başı kırmızı et ve süt üretimi(TÜİK)

Yıl	Türkiye nüfusu	Toplam süt (Ton)	Yıllık kişi başı süt miktarı (kg)	Toplam et (Ton)	Yıllık kişi başı et miktarı (kg)
2000	67.803.927	9.793.962	144	491.217	7,24
2001	68.061.500	9.495.549	140	435.683	6,40
2002	68.708.084	8.408.568	122	420.541	6,10
2003	69.360.811	10.611.011	153	366.656	5,3 0
2004	70.019.738	10.679.407	153	446.965	6,4 0
2005	70.684.926	11.107.897	157	409.391	5,80
2006	71.356.433	11.952.100	167	438.511	6,10
2007	70.586.256	12.329.789	174	576.830	8,17
2008	71.517.100	12.243.040	171	482.444	6,7 0
2009	72.561.312	12.542.186	173	412.600	5,70
2010	73.723.000	13.543.674	184	780.718	10,50
2011	74.724.269	15.056.211	201	776.915	10,40
2012	75.627.384	17.401.262	230	915.845	12,11
2013	76.667.864	18.223.712	237	996.155	12,99
2014	77.695.904	18.630.859	239	1.008.272	12,97
2015	78.741.053	18.654.682	237	1.149.262	14,60
2016	79.814.871	18.489.161	232	1.173.042	14,70
2002-2016 % Değişim	**16**	**120**	**90**	**179**	**141**

Tablo 15. Dünyada kırmızı et ve süt üretimi(FAO)

Yıl	Dünya nüfusu	Dünya süt üretimi(ton)	Kişi başı yıllık süt miktarı(kg)	Dünya sığır manda koyun keçi eti üretimi (ton)	Kişi başı yıllık et miktarı (kg)
2000	6.115.367.000	580.363.263	95	70.457.954	12
2001	6.170.405.303	590.290.756	96	69.554.620	11
2002	6.225.938.951	604.812.777	97	71.235.276	11
2003	6.281.972.401	616.291.005	98	71.844.593	11
2004	6.338.510.153	629.727.691	99	73.236.465	12
2005	6.512.276.000	649.059.910	100	74.991.658	12
2006	6.570.886.484	668.435.619	102	76.948.129	12
2007	6.630.024.462	684.494.722	103	79.003.182	12
2008	6.689.694.683	698.204.262	104	79.247.673	12
2009	6.908.688.000	705.942.873	102	79.880.156	12
2010	6.895.888.000	721.823.000	105	80.114.932	12
2011	6.974.041.000	736.074.347	106	80.084.588	11
2012	7.069.424.000	751.139.576	106	80.656.487	11
2013	7.162.119.434	746.707.663	104	81.667.993	11
2014	7.243.784.000	801.649.444	111	82.889.523	11

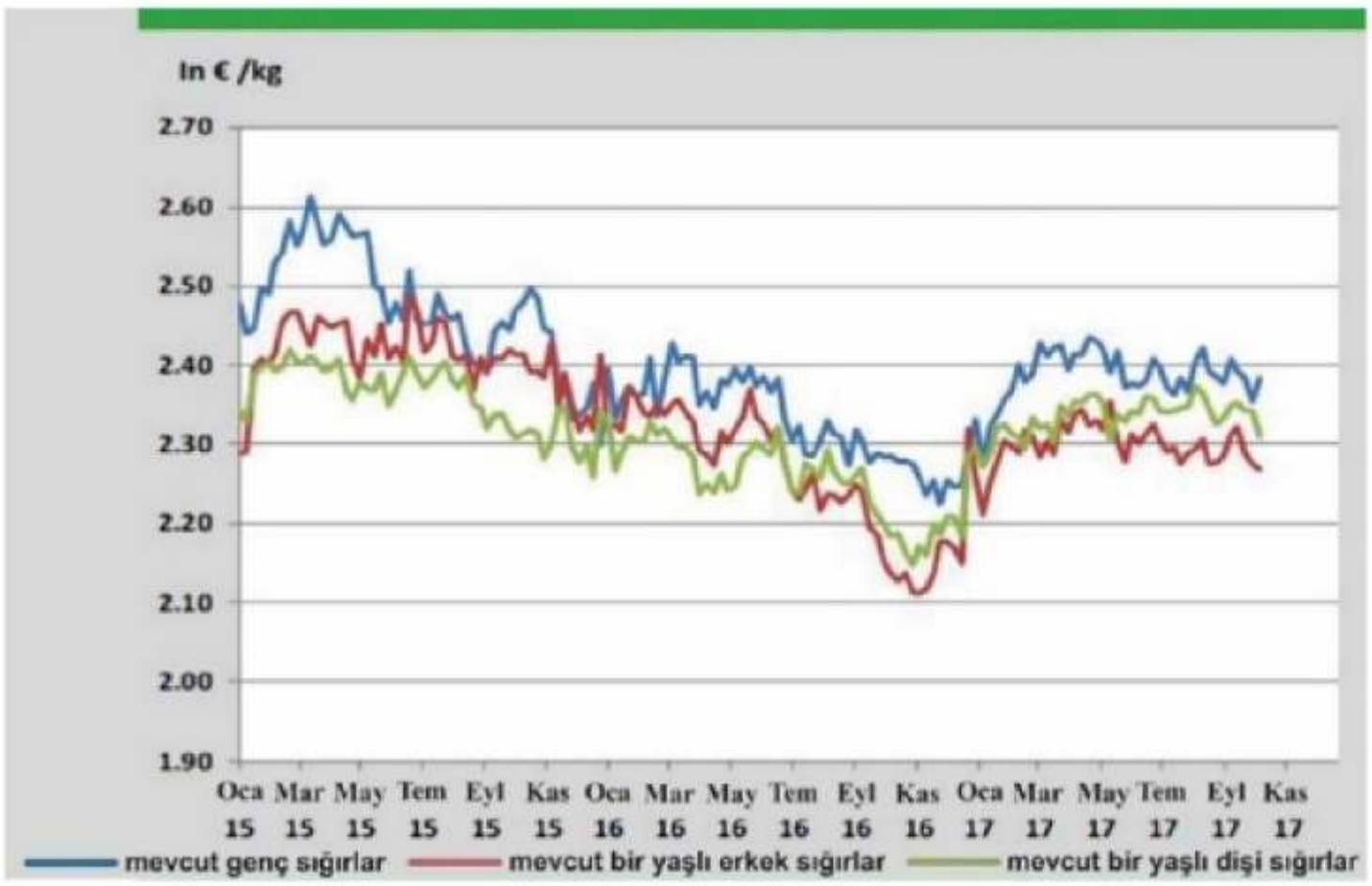
Tablo 16. Avrupa Birliği'nde kırmızı et ve süt üretimi(EUROSTAT)

Yıl	Avrupa Birliği nüfusu	Avrupa Birliği Süt üretimi (ton)	Yıllık kişi başı süt miktarı (kg)	Avrupa Birliği sığır manda koyun keçi eti üretimi (ton)	Yıllık kişi başı et miktarı (kg)
2000	487.891.000	156.080.395	320	9.714.480	20
2001	483.797.218	154.687.068	320	9.385.578	19
2002	484.636.747	154.967.328	320	9.439.902	19
2003	486.647.831	155.214.946	319	9.388.481	19
2004	488.799.601	152.978.248	313	9.418.024	19
2005	494.598.322	154.784.949	313	9.249.284	19
2006	496.436.597	153.650.716	310	9.233.655	19
2007	498.300.775	153.098.211	307	9.298.142	19
2008	500.297.033	153.588.247	307	9.122.882	18
2009	502.090.235	151.767.189	302	8.953.466	18
2010	503.170.618	153.378.756	305	9.154.629	18
2011	502.964.837	155.537.736	309	9.062.336	18
2012	504.060.345	155.532.754	309	8.684.354	17
2013	505.166.839	157.272.345	311	8.332.257	16
2014	506.973.868	164.148.490	324	8.328.025	16

Tablo 17. 2017 yılında üretilen kırmızı et miktarı (ton) (TÜİK)

	Yıl	Dönem 1	Dönem 2	Dönem 3	Toplam	%
Keçi Eti, Taze Veya Soğutulmuş	2017	5719	8329	14299	28347	3,57
Koyun Eti, Taze Veya Soğutulmuş	2017	18668	22276	32897	73841	9,29
Manda ve Malak Karkasları, Yarım veya Çeyrek Kemikli Karkasları, Taze Veya Soğutulmuş	2017	237	851	142	1230	0,15
Sığır veya Dana Karkasları, Yarım veya Çeyrek Kemikli Karkasları, Taze veya Soğutulmuş (Manda ve Malak Hariç)	2017	207779	229227	253994	691000	86,98

Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı verilerine göre; global sığır eti ticaretinde Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Avustralya ve Arjantin önemli ihracatçı ülkeler iken Çin, Japonya, Güney Kore ve Rusya önemli ithalatçı ülkelerdir. Avrupa Birliği ise hem ithalatçı hem de ihracatçı konumundadır. Türkiye ithalatçı ülkeler içinde yer almamasına rağmen dünyada en fazla canlı sığır ithal eden ülke konumundadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye sığır eti ihtiyacını kendi kaynakları ile karşılayamayan bir ülke durumundadır. Ayrıca Avrupa Birliği ülkelerinde et fiyatlarının (2,6-2,1 €/kg) (Şekil 3) Türkiye'den (7,6-5,88 €/kg) oldukça düşük olması ülkemizi açık pazar durumuna düşürmektedir (Tablo 18).

Şekil 3. Avrupa Birliği Ülkelerindeki et fiyatları (Euro/kg)

Tablo 18. Türkiye'de 2011-2016 yılları arasındaki et fiyatları (TL/Euro)

Yıl	Et fiyatı	Ortalama Euro kuru	Ortalama et fiyatları Euro
2011	18,54	2,322	7,98
2012	17,51	2,304	7,60
2013	15,83	2,525	6,27
2014	17,10	2,906	5,88
2015	21,14	3,020	7,00
2016	25,03	3,338	7,50

Yıllar itibari ile ortalama kişi başı et tüketimi ile milli gelir arasındaki ilişki incelendiğinde pozitif yönlü ve yüksek bir korelasyonunun (0,95) olduğu görülmektedir. Ayrıca nüfus artış hızı toplam et ihtiyacının artmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda Türkiye'nin ucuz et ihtiyacını karşılayan önemli kaynak beyaz et olarak zikredilmiş olup, beyaz et hakkında basın organlarında yapılan çeşitli spekülasyonlar kırmızı et üzerindeki baskıyı artırmaktadır.

Tablo 19. Türkiye'de 2013-2016 yılları arasındaki kaba ve kesif yem fiyatları (TL)(TÜİK)

	Kaba Yem	Besi Yemi	Ortalama
2013	0,564	0,708	0,636
2014	0,518	0,744	0,631
2015	0,514	0,740	0,627
2016	0,552	0,890	0,721

Türkiye'de besi maliyetleri konusunda güncel bir kaynağa ulaşılamamıştır. Bundan dolayı TÜİK verileri ile bir senaryo hazırlanmıştır. Bu senaryoda kültür ırkı sığırlar için 8,5 kg/kg, melez ırklar için 9,0 kg/kg ve yerli ırklar için ise 9,5 kg/kg yemden yararlanma oranı baz olarak kullanılmıştır. Karkas randımanı için ise kültür ırklarında %55, melez ve yerli ırklar için %50 oranları kullanılmıştır. Maliyetlere işçilik, elektrik, su, yakıt ve amortisman giderleri dahil edilmemiştir. Dolayısıyla hesaplanan gelirlerden daha düşük kar elde edilmiştir (Tablo 19-20).

Türkiye Kırmızı Et Üreticileri Merkez Birliği (KETBİR)- TAIEX-IPARD toplantısında 2013 yılında 1 kg etin üretim maliyeti için en düşük ve en yüksek değer 16,45 ve 17,99 TL olarak hesaplandığı bildirilmiş ve bu yılki ortalama et fiyatının 15,83 TL olduğu düşünüldüğünde ise et üreticilerinin kar etmedikleri hatta zararda oldukları görülmektedir.

Tablo 20. Türkiye'de besi sığırı yetiştirme karlılık oranları (TL)

	Saf Kültür Sığırları, 1 - 2 Yaş Arası Erkek (Tosun)				Melez Sığırlar, 1 - 2 Yaş Arası Erkek (Tosun)				Yerli Sığırlar, 1 - 2 Yaş Arası Erkek (Tosun)			
	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Canlı Fiyat	3003	3380	4208	5204	2361	2751	3430	4386	1713	1983	2460	3144
Besi süresi	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243
Beklenen canlı ağırlık artışı	243	243	243	243	219	219	219	219	195	195	195	195
Beklenen yem tüketimi	2067	2067	2067	2067	1970	1970	1970	1970	1848	1848	1848	1848
Yem Maliyeti	1315	1304	1296	1490	1253	1243	1235	1420	1176	1166	1159	1333
Hayvan + yem	4318	4684	5505	6695	3614	3995	4665	5807	2889	3150	3620	4477
Toplam canlı ağırlık	443	443	443	443	399	399	399	399	365	365	365	365
Karkas ağırlığı	244	244	244	244	219	219	219	219	182	182	182	182
Beklenen gelir	3859	4168	5154	6102	3473	3752	4639	5492	2886	3117	3854	4563
Beklenen kar	-459	-516	-351	-592	-141	-243	-27	-314	-3	-33	235	86
Euro kar	-182	-178	-116	-177	-56	-84	-9	-94	-1	-11	78	26

Sürü büyüklüğü ve sığır başına elde edilen gelir birlikte değerlendirildiğinde besi işletmesi sahiplerinin önemli bir kısmının asgari geçimlerini karşılayabildikleri anlaşılmıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinde, SEUROP karkas derecelendirme sistemi ile karkaslar derecelendirilmekte ve bu derecelendirmeye göre fiyatlama yapılmaktadır. Türkiye'de ise TSE 666-668 numaralı standartlara göre derecelendirilmektedir. Türkiye'de resmi bir kurum olan Et ve Süt Kurumu'nun hayvan alımlarındaki fiyatlandırma kriterleri aşağıda görülmektedir (Tablo 21-23). Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerinde karkas derecelendirmedeki esas amaç yenilebilir et miktarını ve et kalitesini belirlemektir. Ancak ülkemizde, satın aldığımız etlerde böyle bir derecelendirme ve fiyatlandırma görülmemektedir. Bu durum kaliteli et üreten yetiştiricinin teşvik edilmesini zorlaştırmaktadır.

Tablo 21. Et ve Süt Kurumu büyükbaş hayvan alımkriterleri

Kalite	Kesim Şekli	Asgari Karkas Ağırlığı (Kg)	Randıman Asgari %
I. Kalite	Yağsız	170	57 ve Üzeri 54-56
II. Kalite	Yağsız	155	51-53
III. Kalite	Yağsız	145	49-50 48 ve Altı

Kırmızı et üretiminin %10,3`ü koyunlardan, %2,4`ü ise keçilerden karşılanmaktadır. Koyunlarda karkas ağırlığı 19-20 kg, keçilerde 16-17 kg'a ulaşmıştır. TÜİK tarafından açıklanan hayvan başına verim değerlerinin dünya ortalaması üzerinde olmasına rağmen kişi başına yıllık koyun eti tüketimi 1990`lı yılların başında 2,3 kg iken, son yıllarda bu rakamın 1,3 kg`a düştüğü görülmektedir.

Tablo 22. Et ve Süt Kurumu küçükbaş hayvan alımkriterleri

Küçükbaş Hayvan Alımları		
Hayvan Cinsi	**Kesim Şekli**	**Kalite**
Kuzu	Kuyruk Yağlı	I. Kalite
Toklu	Kuyruk Yağlı	I. Kalite
Koyun	Kuyruk Yağlı	II. Kalite
Oğlak		I. Kalite
Çepiç		I. Kalite
Keçi		II. Kalite

Tablo 23. Türkiye'de kırmızı et üretiminde verimlilik

Yıllar	Karkas Et (kg / baş)			
	Sığır	**Koyun**	**Keçi**	**Manda**
2002	184,7	19,3	20,4	161,2
2015	269,6	19,9	17	234,4
2016	271,6	20,2	17,7	234,2
2002-2016 %	47,05	4,66	-13,24	45,29

3. Sorunlar ve Sorunlara Neden Olan Faktörler

3.1. Hayvancılık Politikaları

Hayvancılıkla ilgili sorunların artarak devam etmesi; bu alandaki faaliyetleri veya politikalarının istenilen düzeylerde olmadığını göstermektedir. Ayrıca dünyada uygulanan tarım politikaları ve kuralları, gelişen teknolojiler, küresel değişimler ve artan nüfusa bağlı olarak sorunlarda her geçen gün değişimler şekillenmektedir.

Politika uygulamalarında devamlılığın olmaması belki de sorunların temelini oluşturmaktadır. Tarımsal politikalarda güncel düzenlemelerin yapılması elbette bir zorunluluktur. Yapılan değişimlerin olumlu sonuçları olmakla birlikte uzun vadeli hedeflerin yakalanmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Hükümetlerin değişiminde hatta yönetim kademesindeki değişimlerde uygulanan politikaların değiştiği bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde büyük çaplı hayvancılık işletmelerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Büyük çaplı işletmelerin kapasite kullanımı ve birim hayvan başına elde ettiği verim oldukça yüksektir. Ancak küçük aile işletmelerinin varlığını devam ettirmesi, ekonomik getirisinin yanı sıra sosyal denge için elzemdir. Devlet desteklerinin her iki işletme tipi için aynı yapıda olması küçük aile işletmelerinin rekabet gücünü azaltarak, geleceğe yönelik ciddi kaygılar duymasına neden olmaktadır.

Son dönemde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın uyguladığı "Genç Çiftçi Destek Projesi", bu yönden büyük ilgi görmüştür. Zira çeşitli küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği projelerinin desteklenmesi adına genç çiftçilere bu uygulama kapsamında 30 bin TL hibe desteği verilmektedir. İlk defa 2016 yılında gündeme getirilen bu destekleme projesinin 2017 yılında uygulanması tamamlanırken, 2018 yılı için de artarak devam edeceği duyurulmuştur. Bu yönden küçükbaş hayvan yetiştiriciliği projesi ve destekleri özellikle genç çiftçilerin odak noktası olmuş durumdadır.

Küçükbaş yetiştiricilerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri fiyat istikrarsızlığıdır. Geçmiş yıllarda küçükbaş üreticisi maliyetleri bile karşılayamadığı için bu sektörden çekilmek zorunda kalmıştır.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği doğası gereği kırsaldaki çayır ve meralarda yapılmaktadır. Ancak son 30 yılda terör sorunu nedeniyle bu tarım alanlarından faydalanılamamaktadır.

Meralarda yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak 1998 yılında yürürlüğe giren 4342 sayılı mera kanunu ve kanun kapsamında çıkarılan ilgili yönetmelikler uygulanmaya konulmuştur. Her ilde Mera Kanunu kapsamında oluşturulan mera komisyonları ile ülkemiz mera alanlarının tespit, tehdit, tahsis ve ıslah çalışmaları devam etmektedir.

Küçükbaş hayvan üretiminin azalmasının belki de en önemli nedenlerinde biriside terör nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki çayır ve meraların kullanılamamasıdır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın güvenlik nedeniyle kullanılmayan çayır ve meraların 2018 yılında kullanıma açılacağını duyurması önemli bir gelişmedir.

Büyükbaş hayvancılık destekleri ile kıyaslandığında küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine verilen destek miktarının daha düşük olduğu görülmektedir. Destekler, girdi maliyetleri dikkate alınarak gözden geçirilmelidir.

Hayvan başına verilen destek dışında başka bir destek kalemi olmaması küçükbaş hayvancığın cazibesini azaltmıştır. Özellikle deri ve yapağı desteğinin olmaması bu ürünlerin israf olmasına da sebep olmaktadır. Ayrıca birim hayvan başı üretimi cazip hale getirecek yeni destek sistemleri geliştirilmelidir.

Türkiye'de hayvancılık konusunda çok sayıda veri toplanmasına bunların nasıl kullanılacağı yönde organizasyon eksikliği devam etmektedir. Elde edilen bilgilerin gelecek planlamasındaki etkisi istenilen düzeyde değildir.

Modern teknoloji ve girdi kullanımı yetersiz olup, AR-GE ve yayım çalışmaları istenilen düzeyde etki yaratmamıştır. Bugüne kadar uygulanan tarımsal politikaların ekonomik yansımaları tam anlamıyla ortaya konulamamıştır.

Örgütlenme yapısı gelişmiş ülkelerdeki modellere teorik açıdan benzerlik gösterse de uygulamalardaki farklılıklar hayvancılık sektörünü hala etkilemektedir.

3.2. Hayvan İthalatı

Hayvancılığımızın gelişmesinin önündeki en büyük engellerden birisi hayvan ithalatıdır. İhracatı hedefleyecek potansiyelde olması gereken ülkemizin ithalata ilişkin düzenlemelerini yeniden ve çok yönlü değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yurtiçi talebi karşılama ve yurtdışına arz doğrultusunda belirlenmiş bir üretim planlamasının uygulanmasında yaşanan sorunlar ve ithalat gibi geçici çözüm arayışları yerli üreticiyi haksız rekabet ile karşı karşıya bırakmakta geleceğe dair ciddi endişelere sevk etmektedir. Sorunu temelinde çözmeyip, güncel ve geçici olarak başvurulan canlı hayvan ve hayvansal ürün ithalatı, hayvancılığımıza uzun vadede çok büyük zararlar vermekte böylece hayvancılığa verilen büyük miktarlardaki desteklerinin çarpan etkisinin düşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan geçmişte ülkemizde gözlenmeyen bazı hastalıkların ithalat ile ülkemize bulaşma riski bulunmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24. Türkiye'ye1999-2017 yılları arasında ithal edilen damızlık dişi sığır sayısı* (HAYGEM)

Damızlık	Gebe Düve (baş)	Dişi Dana (baş)	Toplam (baş)
1999	600	0	600
2000	3.197	0	3.197
2001	224	0	224
2002	0	0	0
2003	1.124	0	1.124
2004	0	0	0
2005	1.916	348	2.264
2006	144	0	144
2007	2.283	3.440	5.723
2008	4.933	1.773	6.706
2009	2.149	0	2.149
2010	22.093	2.921	25.014
2011	87.255	1.366	88.621
2012	47.772	537	48.309
2013	23.274	1.713	24.987
2014	16.333	3.199	19.532
2015	53.188	2.277	55.465
2016	53.544	16.898	70.442
2017	38.344	39.920	78.264
Toplam	**358.527**	**74.392**	**432.919**

*: 22.09.2017 itibariyle

3.3. Hayvansal Gıda Tüketimini Engelleyici Faktörler

Sağlıklı ve bilinçli tüketici modeli oluşturabilmek için kamuoyunu bilgilendirmek en önemli görevlerimizdendir. Günümüz sosyal medyasının hızına yetişmek neredeyse imkansızdır. Bu durum ne yazık ki hızlı bir bilgi kirliliğine neden olmaktadır. Yetki ve sorumluluğunu aşarak insan sağlığı üzerinde sorun oluşturduğu ispatlanmamış konularda (tavuk eti, yumurta, hayvansal yağlar, et, süt vb.) toplumu yanlış yönlendiren kişiler yüzünden tüketici sağlıklı beslenmesi için elzem olan bu hayvansal gıdaların tüketimi konusunda tereddüt yaşamaktadır.

1990'lı yıllarda toplam kırmızı et üretimimizin % 37'si koyun ve keçiden sağlanırken, günümüzde bu oran % 11 civarlarındadır. Son yıllarda çeşitli yayın organlarında özellikle koyun etinin diğer et türlerine göre kolesterol içeriğinin yüksek olduğu, dolayısıyla kalp damar hastalığı olan bireyler için uygun olmadığına dair yapılan açıklamalar tüketicilerde koyun ve keçi etine karşı bir ön yargı gelişmiştir. Bu durum ülkemizde küçükbaş hayvan ürünlerine olan talebin düşmesine neden olmuştur. Oysa yapılan çalışmalar kolesterol içeriği yönünden çeşitli türlerin etleri arasında önemli bir farklılık bulunmadığı ortaya koymuştur. Ayrıca gelişmiş ülkelerde özellikle kuzu eti en değerli kırmızı etlerdendir.

Ülkemizin güney bölgeleri dışında büyükbaş kırmızı et tüketimi ile kıyaslandığında küçükbaş kırmızı et tüketimi oldukça düşüktür. Koyun keçi eti aleyhine yapılan olumsuz yorumlar insanları küçükbaş hayvandan uzaklaştırılarak, büyükbaş hayvan eti tüketimine yöneltilmiştir. Bu yöneliş zamanla kırmızı et açığını arttırmıştır. Müslüman olmayan ülkelerde ülkeler kırmızı et tüketimini açığını domuz eti ile karşılamaktadır. Bu nedenle kırmızı et tüketiminin açığının karşılanması ancak küçükbaş hayvancılığın üretimi ve tüketimi ile sağlanabilecektir.

3.4. Sürü Sağlığı ve Hastalıkları

Ülkemizde sürü sağlığı, salgın hastalıkların teşhis ve tedavileri konusunda yeterli sayıda eğitim kurumu, teknik personel ve önemli bir bilgi birikimi olmasına rağmen ciddi bir mali yükü olması nedeniyle hayvan hastalıkları hala eradike edilememiştir. Ayrıca geçmiş yıllarda, sınır güvenliğinde yaşanan aksaklıklara bağlı olarak yapılan kaçak hayvan girişleri de hayvan hastalıkları ile mücadeleyi zorlaştırmaktadır.

Paraziter enfestasyonlar sonucunda hayvanlarda ölüm, verim kayıpları, fertilitenin ve gıda dönüşüm etkinliğinin düşmesi gibi nedenlerle ekonomik kayıplar şekillenmektedir. Parazitlerle mücadelede parazitlerin yaygınlıklarının belirlenmesi ve bu parazitlerle mücadele planlarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Türkiye'de parazitlerin yaygınlıklarını ortaya koyan Hidatidozun yaygınlığı çeşitli çalışmalarda %34,3 ila %46,4 arasında bulunmuştur. Fasiola Hepatica'nın yaygınlığını ise %21,0 olarak tespit edilmiştir. Üç aylık yaşın altındaki buzağılarda mortalite ve morbiditeye sebep olan ToxocaraVitulorum'un yaygınlığı %22,2 olarak bulunmuştur.

Erken dönemlerde karşılaşılan buzağı ölümlerinin işletmenin performansı üzerine kısa ve uzun vadeli etkileri olmaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda bu oran %4,5 – 17,4 olarak bildirmiştir. Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda ise bu oran %2,6- 7,9 olarak bildirilmiştir. Yeni doğan buzağı ölümleri; çevresel, yönetimsel ve patojenlerin mevcudiyeti gibi birçok neden tarafından ortaya çıkabilmektedir. Postnatal döneminde pasif bağışıklığı sağlayan kolostrumun yeteri kadar ve uygun kalitede verilmemesi ya da kolostrumun yeterli kalitede olmaması, buzağı barınaklarının uygun olmaması, süt ve süt ikame yemlerinin kullanımındaki eksik bilgi ve yeteri kadar kalite kontrolünün yapılmaması, anne ve yavruların aşılama programlarının doğru bir şekilde planlanmaması gibi nedenlerden kaynaklandığı değerlendirilmiştir.

Türkiye'de 2016 yılında görülen zoonoz hastalıklar ve vaka sayısı; Brusellozis (5148 kişi), Leishmannia (2600 kişi), Ekinokozis (787 kişi), Tularemi (491 kişi), Kırım Kongo Kanamalı ateşi (432 kişi), Toksop-

lazma (200 kişi), Antraks (32 kişi), Leptospirosis (29 kişi), Sığır tüberkülozu (13 kişi), Q ateşi (10 kişi), Kuduz (3 kiş) ve Nil vadisi humması (2 kişi) olarak bildirilmiştir.

Hayvanlarda salgın şeklinde görülen hastalıklar ise Şap, Sığır Tüberkülozu, Küçük Ruminatların Vebası, BrucellaMelitensis, BrucellaAbortus ve Antrax olarak sıralanabilmektedir. Bu hastalıklar; tedavi giderleri, verim düşüklüğü ve hatta ölüm gibi nedenlerle önemli derecede ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Ülkemizde koruyucu hekimliğin daha etkin hale getirilmesi ile bu hastalıklar önemli derecede önlenebilecektir.

İlk kez damızlıkta kullanma yaşının gecikmesinin, damızlık yetiştirme maliyetlerini artırdığı değerlendirilmiştir. Ayrıca fertilite sorunları ve mastitis gibi nedenlerle erken yaşlarda sürüden ayrılan hayvanların sayısının fazla olması nedeni ile üretken dönemin kısa olması çok önemli sorun olarak değerlendirilmiştir.

Hayvan sigorta sisteminin kapsam ve büyüklüğünün sınırlı olması teşhis, koruyucu hekimlik ve tedavide aksamalara neden olmaktadır.

3.5. Hayvan Besleme ve Yem Materyali

Ülkemizde hayvan beslemede yaşanan sorunlar hayvancılığımızın gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kaliteli, ucuz ve bol yem ihtiyacının karşılanamaması ülkemiz hayvancılığının en önemli sorunlarındandır.

Bu nedenle, hayvancılığımızın yem sorunlarının çözümü sadece konsantre/kesif yem kaynaklarında değil, kaliteli kaba yem kaynaklarımızın yetersizliğinde aranmalı ve yem bitkileri konusunda tarım ve hayvancılığın yapısal ve ekonomik özellikleri incelenerek çözümler oluşturulmalıdır. Tarımsal üretimde önemli bir yere sahip olan yem bitkileri tarımı, bitkisel ve hayvansal üretimin sigortası konumunda olup sürekli ve güvenli kaba yem üretiminin en önemli araçlarındandır.

Ülke hayvancılığımızda başlıca kaba yem kaynakları çayır ve meralardır. Buna bağlı olarak da belirli bölgelerde hayvancılığımız meraya dayalı olarak yapılmaktadır. Ancak mera amenajman kurallarına dikkat edilmeyerek erken ve aşırı otlatmaların yapılması ve münavebeli otlatmanın etkin bir şekilde uygulanmaması sonucu olarak çayır ve meralar tahrip olmuş, son dönemlerde bu alanların besleyici değeri azalmıştır.

Son yıllarda yurtdışından getirilen ya da ıslah çalışmaları ile elde edilen melez ve kültür ırkı hayvanların ekstansif hayvancılığa uygun olmaması, yüksek miktarda kaba yem ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Entansif hayvancılık sistemiyle, barınaklarda beslenen hayvanlar işletmelerin yem bitkilerine olan ihtiyacını önemli miktarda artırmıştır.

Değişik sebeplerle (konut ve sanayi yatırımları, imarlaşma, kiralama, özelleştirme ve ormanlaşma vb),Türkiye'de önemli kaba yem kaynağı olan mera alanlarında sürekli olarak bir azalma meydana gelmiştir. Ülkemizin mera alanları 1940'lı yıllarda 44,2 milyon ha iken, 1950'li yıllarda 37,9 milyon ha'ya, 2000'de 12,4 milyon ha'ya gerilemiş, daha sonrasında alınan önlemler ile 2010'da artış göstererek 14,6 milyon ha olmuştur. Türkiye'de hayvan başına düşen mera alanı, 1940 yılında 3,38 ha mera iken, 2000 yılında 1,18 ha, 2009 yılında ise 1,24 ha olmuştur.

Kültür ve melez hayvanların sayısının artması ile birim hayvan başına verimin yükselmesi kaba yeme olan ihtiyacın artmasına neden olmuştur. İklim değişikliği ile kuraklığın etkisi kaba yem üretimi sınırlanmıştır. Kuraklığın olduğu yıllarda kaba ve konsantre yem üretimindeki düşüşe bağlı olarak yem fiyatları artmakta ve maliyetler daha yükselmekte, damızlık değeri olan hayvanlar bile kestirilmek zorunda kalmaktadır.

Mera Yönetmeliğinde 2015 yılında yapılan değişiklik ile kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilen alanlar içinde yer alan mera, yaylak ve kışlakların tahsisi, yakın gelecekte bu alanlarda yapılaşma riskini artırmaktadır.

Mera alanlarının yetersizliğinin yanı sıra var olan alt yapı (ulaşım, hayvan içme suyu ve gölgelikler vb)eksiklikleri ekstansif hayvan yetiştiriciliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde bir başka önemli sorun ise nadasa bırakılan tarım arazisinin 4,5 milyon ha gibi yüksek seviyelerde olmasıdır.

Hayvanların beslenmesinde profesyonel yaklaşım gösterilmemesi, verim düşüklüğüne, üreme ve sağlık problemlerine neden olmaktadır. Ayrıca aile tipi küçük işletmeler ekonomik nedenlerle hayvanların kış beslemesinde kullanacakları kaba ve konsantre yemlerin temininde zorlanmakta ve kaba yem kaynağı olarak samana dayalı bir besleme yapmaktadır. Bu şekilde beslenen hayvanlar beslenme ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadıkları için bu hayvanlarda verim düşüklüğü ve üreme problemleri yaşanmaktadır.

İşletmelerin yem ihtiyaçlarını işletme dışından almaları karlılığın azalmasına neden olmaktadır. Yetiştiriciler yem üretimi yapabilecek yeterli tarım alanlarına sahip olmadıkları gibi, miras yolu ile parçalı arazi yapısının artması sonucunda da kendi yemlerini üretememektedirler.

3.6. Hayvan Islahı

3.6.1. Büyükbaş Hayvan Islahı

Ülkemizde, yapılan ıslah çalışmaları ve hayvan ithalatı ile geçmiş yıllara kıyasla hayvancılıkta önemli derecede genetik ilerleme sağlanmıştır. 2002 yılında kültür ırkı hayvan varlığımız % 18,97 oranındayken, bu oran 2017 yılının 1. döneminde % 47,76'ya yükselmiştir (Tablo 25). Ancak bakanlık verileri incelendiğinde hayvan ıslahının en etkili araçlarından biri olan suni tohumlamanın 2015 yılından sonra az da olsa bir düşüş eğilimine girdiği görülmektedir (Tablo 26). Ayrıca Avrupa Embriyo Transfer Komitesi verilerine göre 2016 yılı ve öncesinde ülkemizde kayıtlı embriyo transferinin yapılmadığı görülmektedir (Şekil 4). 2017 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 1250 adet embriyo transferi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 25. Türkiye'deki kültür, melez, yerli sığır sayıları ve oranları(TÜİK)

Yıl	Sığır sayıları (baş)				Oranları (%)		
	Kültür	Melez	Yerli	Toplam	Kültür	Melez	Yerli
2002	1.859.786	4.357.549	3.586.163	9.803.498	18,97	44,45	36,58
2003	1.940.506	4.284.890	3.562.706	9.788.102	19,83	43,78	36,40
2004	2.109.393	4.395.090	3.564.863	10.069.346	20,95	43,65	35,40
2005	2.354.957	4.537.998	3.633.485	10.526.440	22,37	43,11	34,52
2006	2.771.818	4.694.197	3.405.349	10.871.364	25,50	43,18	31,32
2007	3.295.678	4.465.350	3.275.725	11.036.753	29,86	40,46	29,68
2008	3.554.585	4.454.647	2.850.710	10.859.942	32,73	41,02	26,25
2009	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958	34,70	41,10	24,20
2010	4.197.890	4.707.188	2.464.722	11.369.800	36,90	41,40	21,70
2011	4.836.547	5.120.621	2.429.169	12.386.337	39,05	41,34	19,61
2012	5.679.484	5.776.028	2.459.400	13.914.912	40,80	41,50	17,70
2013	5.954.333	6.112.437	2.348.487	14.415.257	41,30	42,39	16,29
2014	6.178.757	6.060.937	1.983.415	14.223.109	43,44	42,61	13,95
2015	6.385.343	5.733.803	1.874.925	13.994.071	45,63	40,97	13,40
2016	6.588.527	5.758.336	1.733.292	14.080.155	46,8	40,9	12,3
2017 1. dönem	7.001.425	5.930.944	1.726.909	14.659.278	47,76	40,46	11,78
2002-2016 Değişim %	**254**	**32**	**-52**	**44**			

Tablo 26. Türkiye'deki suni tohumlama faaliyetleri(HAYGEM)

Yıl	Tohumlama Sayısı (Adet)	Özel Sektör	Kamu	Toplam	Cinsiyeti Belirlenmiş Sperma ithalatı (Doz)	Sperma İthalatı (Doz)	Embriyo İthalatı (Doz)
2002	624.840	238.125	1.409.253	1.647.378	0	486.562	0
2003	666.423	200.558	808.370	1.008.928	0	553.574	108
2004	846.089	352.435	884.695	1.237.130	0	1.053.529	450
2005	1.704.096	362.478	1.045.270	1.407.748	0	1.768.251	79
2006	2.211.692	1.617.280	952.530	2.569.810	400	2.181.708	540
2007	2.654.717	1.717.359	583.300	2.300.659	0	3.446.310	232
2008	2.090.679	1.500.850	713.065	2.213.915	800	2.306.472	999
2009	2.181.042	1.561.269	415.225	1.976.494	12.659	3.349.177	0
2010	2.800.502	1.353.039	345.975	1.699.014	26.336	3.767.030	16
2011	3.242.624	1.527.398	287.995	1.815.393	42.911	4.428.170	0
2012	3.371.526	902.430	434.280	1.336.710	14.098	3.982.745	0
2013	3.791.016	931.570	408.495	1.340.065	17.864	3.194.213	0
2014	3.950.781	1.077.755	367.550	1.445.375	22.994	4.061.925	0
2015	4.144.225	1.047.575	597.720	1.645.295	36.186	5.135.167	0
2016	3.632.125	1.175.375	1.165.260	2.340.635	17.476	6.056.417	0
2017	2.743.699	760.105	1.138.829	1.898.934	7.748	1.802.852	0

Ülke	Sütçü Irklar			Etçi Irklar			Ayrım Yapılmamış Irklar			Toplam Transfer
	Taze Embriyo	Yerli Dondurulmuş Embriyo	İthal Dondurulmuş Embriyo	Taze Embriyo	Yerli Dondurulmuş Embriyo	İthal Dondurulmuş Embriyo	Taze Embriyo	Yerli Dondurulmuş Embriyo	İthal Dondurulmuş Embriyo	
Austria	396	773	40	242	269	12	0	0	0	1732
Belgium	189	440	1426	1006	3030	34	0	0	0	6125
Bosnia and Herzegovina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Croatia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Denmark	2498	966	0	54	124	0	0	0	0	3642
Estonia	0	0	0	0	0	6	0	0	6	12
Finland	892	1415	252	0	0	0	0	0	0	2559
France	15590	14321	1134	1729	6588	190	48	36	0	39636
Germany	7781	11215	0	0	0	0	350	972	0	20318
Greece	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hungary	28	79	0	124	232	0	0	0	38	501
Ireland	573	629	0	2294	2517	0	0	0	0	6013
Italy	6000	0	0	300	0	0	0	0	0	6300
Latvia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Luxembourg	0	0	0	0	0	0	600	0	0	600
Macedonia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Netherlands	2522	9519	0	0	0	0	0	0	0	12041
Norway	0	0	70	0	0	0	0	0	0	70
Poland	611	524	0	0	0	3	0	0	0	1138
Portugal	120	434	4	10	9	63	0	0	0	640
Russian Federation	717	1290	82	22	4466	143	0	0	0	6720
Serbia	12	23	0	0	0	0	0	0	0	35
Slovakia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slovenia	10	6	4	0	0	6	0	0	0	26
Spain	988	752	50	736	408	58	0	0	0	2992
Sweden	0	0	0	0	0	0	78	744	181	1003
Switzerland	859	1657	374	21	29	16	0	0	0	2956
Turkey	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukraine	0	0	35	0	0	0	0	0	0	35
United Kingdom	70	173	1	326	585	154	0	0	0	1309
Total	**39856**	**44216**	**3472**	**6864**	**18257**	**685**	**1076**	**1752**	**225**	**116403**

Şekil 4. Avrupa Ülkeleri embriyo transfer verileri (AETE 2016)

3.6.2. Küçükbaş Hayvan Islahı

Koyunculukta ıslah çabaları ağırlıklı olarak merinos ve karagül ırklarının ülkeye getirilmesiyle başlamıştır. Keçi yetiştiriciliğinde ıslah çalışmaları ağırlıklı süt verimini artırmak amaçlı saanen ırkının ithal edilmesi çerçevesinde yürütülmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan, Türkiye Cumhuriyetinin ilgili kurum ve kuruluşlarınca da devam ettirilen çok sayıda ıslah çalışması yürütülmüştür. Bir yandan saf yetiştirme ve seleksiyon çalışmalarına ağırlık verilmiş bir yandan da yerli ırkların verimlerini artırmak için ithal ırkları kullanarak melezleme çalışmaları başlatılmıştır.

Ülke çapında küçükbaş hayvancılığında yürütülen ıslah programları şunlardır:

I. Saf Yetiştirme

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yerli koyun ırkları tanımlanarak bunların bir kısmında ıslah çalışmalarına girilmiştir. Yerli ırklarımızın ıslah edilmesi gereken karakter sayısı fazladır. Bazı karakterler arasında negatif korelasyon olması nedeniyle seleksiyon çalışmaları uzun zaman almaktadır. Yine de bu gün genel olarak yerli ırk genotipleri korumak, yüksek verimli vasıflarını yavrularına olduğu gibi geçiren sağlıklı damızlıklar elde etmek ve bunları yetiştiricilere intikal ettirmek amacıyla devlet kuruluşlarımızda yerli ırklarımızın saf yetiştirilmesine ve seleksiyonla ıslahına devam edilmektedir.

II. Merinos Irkını Yaygınlaştırma Projesi

Bu proje ile merinos koyununun yetiştirilmesi ve yaygınlaştırılması sonucu sanayi planına paralel olarak geliştirilmek istenen yünlü dokuma sanayisinin kaliteli yapağı talebini karşılamak amaçlanmıştır. Projede 5 milyon merinos ve yılda 10-12 bin ton ince kumaş yapağısı elde edilmesi hedeflenmiştir. Melezleme çalışmaları çerçevesinde Alman Merinosları, Kıvırcık, Akkaraman, Mor karaman ve Karayaka yerli koyunlarla melezlenmiş ve "Türk tipi merinoslar" geliştirilmiştir. Bu ırkın halen yetiştiriciliği yapılmaktadır.

III. Türkiye Koyunculuğunu Geliştirme Projesi

1965 yılından sonra Türkiye'deki yerli ırk koyunların ıslahı amacıyla başka gen kaynaklarından faydalanma imkanları araştırılmıştır. Bu çerçevede yürütülen melezleme çalışmaları için sütçü karakteri yüksek East Friesian, Texel; etçi özellikleri iyi olan İle de France, Rambouliet ırkları yurt dışından getirilmiştir.

Bu kapsamda yapılan çalışmalar neticesinde Ramlıç, Tahirova, Türkgeldi, Acıpayam, Sönmez, Asaf, Ege olarak isimlendirilen yeni genotipler elde edilmiştir. Bu genotiplerin verimleri yerli ırklara göre daha yüksek olmasına rağmen yaşama güçlerinin düşüklüğü nedeniyle uygulamaya aktarılamamış dolayısıyla yeni genotipler halk elinde istenilen düzeyde yaygınlaştırılamamıştır.

IV. Et Koyunculuğu Geliştirme Projesi

Türkiye'de et koyunculuğunu geliştirmek ve yerli ırkların et verim özelliklerini geliştirmek amacıyla 1986 yılında "Et Koyunculuğu Projesi" başlatılmıştır. Bu kapsamda Almanya'dan Alman Siyah Başlı; Fransa'dan İle de France; İngiltere'den HamshireDown, DorsetDown, BorderLeicester, Lincoln ırkları getirilmiş, bunlara ilaveten 1990 yılında Yeni Zelanda'dan Corriadele ırkı ithal edilmiştir.

V. Halk Elinde Ülkesel Küçükbaş Hayvan Islahı

Bu program ile halk elinde yetiştirilmekte olan koyun ve keçi ırklarının ve bölgesel tiplerinin çeşitli verim özellikleri bakımından ıslah edilmesi, kuzu ve oğlaklarının erken gelişme ve yem değerlendirme özelliklerini arttırılması, Ankara keçisi ve merinos ırkı koyunlarının tiftik/yapağı verim ve kalitesinin arttırılması, küçükbaş yetiştiricilerinin üstün verimli damızlık koç veya teke ihtiyaçlarının karşılanması, yetiştiricilerin küçükbaş hayvanlardan elde edecekleri kazancın arttırılması, yetiştirici birliklerine ıslah programının öğretilmesi amaçlanmıştır.

Yetiştirici şartlarında uygulanan büyük ölçekli bu proje kapsamında 11 ilde ve 12 ırk ve tipte (her bir ırkta 6500 baş olmak üzere) toplam 75.600 baş hayvan kayıt altına alınmıştır.

Program bazı illerde birtakım darboğazlar yaşamasına rağmen yetiştiricilerin projelerin önemine olan inançları artmış ve küçükbaş yetiştiriciliğinin sürdürülebilirliğini olumlu yönde etkilemiştir. Sürüler genelinde kuzularda meydana gelen ilave canlı ağırlık artışları yetiştiricileri olumlu yönde etkilemiş ve rekabet ortamı oluşturularak daha iyi yetiştirme uygulamalarını teşvik etmiştir.

Programın yürütülmesi sürecinde bazı zorluklar da karşılaşılmıştır. Bunlar; bazı yetiştiricilerin proje hükümlerine uymamaları nedeniyle projeden çıkarılması yeni yetiştiricilerinde adaptasyonunda zorluk yaşanmasıdır. Ayrıca bazı projelerde yürütücülerin işten ayrılması nedeniyle verilerin toplanmasında karşılaşılan güçlüklerdir. Projenin en olumlu tarafı ise Bakanlık, üniversiteler, birlikler ve yetiştiricilerin katılımı ile yürütülmesi olmuştur.

Bugüne kadar yapılan ıslah çalışmaların değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar proje amaçlarının gerisinde kalmıştır. İthal ırkların Türkiye şartlarında yaşama gücü düşük bulunmuş ve hastalıklara karşı dirençlerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Seleksiyon ve melezleme yoluyla yerli koyun ırklarının ıslahı kapsamında yapılan araştırmalarda; özellikle döl, yapağı, besi performansı ve karkas özellikleri açısından

bazı iyi sonuçlar alınmış, ancak saha çalışmaları için yeterli materyal üretilememiştir. Bu aşamadaki çalışmaları TİGEM statüsünün değişimi çok etkilemiştir. Dolayısıyla üçüncü aşama olan halk elinde yaygınlaştırılması uygulamalarında başarılı olunamamıştır.

Küçükbaş yerli ırklarımız üzerine yapılan ıslah çalışmalarının küçük ve kapalı sürülerde yapılması nedeniyle seleksiyonla verimlerinin arttırılmasının mümkün olmadığı kanısı yaygınlaşmıştır. Bu yüzden melezleme yapılması gerekliliği öne sürülmüştür. Ancak, Kangal Akkaraman ve İvesi ırkları üzerinde yapılan araştırmalar olmak üzere bazı çalışmalar yerli ırkların önemli sayılacak genetik varyasyona sahip olduğunu göstermektedir.

Islah programları incelendiğinde merinoslaştırma çalışmalarının en başarılı olduğu görülmektedir. Bu proje, koyunculuğa özellikle yapağıya yeterli destek verilmemesi nedeniyle istenilen hedeflere ulaşmamıştır. Bugüne kadar destekleme politikalarında küçükbaş hayvancılık yetiştiriciliğinin ikinci planda tutulmasına bağlı olarak yeterli gelir imkanı sağlamayan bu yetiştiricilik kolunun cazibesi azalmıştır.

Islah çalışmaları yasal düzenleme kapsamında olmadığından devamlılığı olmamıştır. Kişiye bağlı yürütülen projeler, yayım aşamasını müteakiben sonlanmıştır. Özellikle melezleme çalışmaları sonucu elde edilen yeni tiplerin halk elinde yaygınlaştırılması istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Uygulamaya aktarılamamasının en önemli nedeni uygulamacı birimler tarafından uygulama projelerinin yapılmaması ve yetiştiricinin istenilen düzeyde katılımının sağlanamamasıdır.

Bugüne kadar sürdürülen melezleme çalışmaları sonucu koyun popülasyonun ancak %4'lük bölümü kültür ırkı veya melezlerinden oluşmaktadır. 1950'li yıllarda ulaşılan oran günümüze kadar istenilen ivmede artmamıştır. Bu bize doğruluğu yüksek oranda olan bir istatistiki veri tabanımızın olmadığını da göstermektedir. Kültür ırkların yaygınlaşmamasının birçok nedeni olmakla birlikte geliştirilen yeni tiplere yetiştiricilerin rağbet etmemesi veya yeterli bir şekilde tanıtım yapılamaması önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özel sektörün herhangi bir desteğinin olmadığı küçükbaş hayvancılık AR-GE çalışmalarına kamu ve üniversiteler de istenilen ilgi gösterilmemektedir. Araştırmalarda alt yapının desteklenmemesi imkanları kısıtlı hale getirmiştir.

3.7. İşletmelerin yapısı

Bakanlığımız, AB fonları ve öz sermaye ile Ülkemizde özellikle büyük çaplı modern işletmelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak tüm koruyucu hekimlik önlemleri alınsa da fiziki şartların yeterli olmaması nedeniyle buzağı ölümlerini istenilen düzeylere indirmek zor olacaktır. Bu nedenle özellikle küçük aile tipi işletmelerin modernizasyonuna verilen destek artarak devam etmek zorundadır.

Ülkemizdeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan barınaklarının büyük çoğunluğu hayvan refahına uygun olmayan ilkel yapılar olup; bu yapılarda yüksek verim düzeyindeki hayvanların sağlıklı bir şekilde barındırması mümkün değildir.

Hayvan barınaklarının daha modern şartlara kavuşturulması hayvanların verim ve yaşam kalitesini artıracaktır. Devletin çayır ve meralardaki hayvan barınak yatırımlarına verdiği desteği daha da artırması gerekmektedir.

Tablo 27. Türkiye'de 2016 yılındakibesi işletmelerinin kapasiteleri (HAYGEM)

Kapasite Aralığı (baş)	İşletme Sayısı (Adet)	İşletmelerin Kapasitelere Göre Dağılımı (%)	Hayvan Sayısı (Baş)	Hayvan Mevcudunun Kapasitelere Göre Dağılımı(%)
1-5	133.709	47,09	349.149	9,01
6-9	51.448	18,12	368.755	9,51
10-19	49.300	17,36	662.688	17,10
20-49	35.390	12,46	1.023.298	26,40
50-99	10.529	3,71	674.393	17,40
100-199	2.581	0,91	334.193	8,62
200-499	752	0,26	206.994	5,34
500 ve üzeri	221	0,08	256.620	6,62
Toplam	**283.930**	**100,00**	**3.876.090**	**100,00**

Dünya işletme sürü büyüklüğü ortalaması 25 baştır. Yalnızca 15 ülkede sürü büyüklüğü ortalaması 50 baş ve üzerindedir. 100 baş ve üzeri ortalama sürü büyüklüğüne sahip olan ülkeler; Arjantin, Avusturalya, Çek Cumhuriyeti, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Türkiye'de işletmelerin sürü büyüklüğü incelendiğinde, %76,3'ünü 1-10 baş, %98,38'ini ise 50 baştan az hayvana sahip aile işletmeleri oluşturmaktadır (Tablo 27-29). Farklı çalışma sonuçlarında işletme başına sığır varlığı 2,5 baş olarak bildirilmiştir. Sığır üretimi yapan işletmelerin organizasyon kabiliyetlerinin düşük olması, bu işletmelerin finansal yapısı ve pazarlama alanlarında hareket kabiliyetlerinin azalmasına yol açmaktadır.

Hayvanların bakımı ve beslenmesinde makineleşmenin yeterli düzeyde olmaması da diğer bir sorundur. Örneğin kaba ve konsantre yemlerin yem karma ve dağıtma vagonunda karıştırılarak (tam yem) verilmesi verimliliği ve hayvan sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Yetiştiricilerin yemleri elle karıştırarak vermeleri neticesinde verimlilik azalmakta, sağlık problemleri çok daha fazla görülmektedir. Yine hayvanların su ihtiyacının otomatik suluklar yerine, geleneksel yöntemlerle (kurunlardan veya tenekelerden)karşılanması verimliliği azaltmaktadır.

Hayvancılık işletmelerinde kalifiye eleman yetersizliklerinden kaynaklı hayvanların bakım ve beslenmesinde de sıkıntılar yaşanmaktadır.

Tablo 28. Türkiye'de 2016 yılındaki süt işletmelerinin kapasiteleri (HAYGEM)

Kapasite Aralığı (baş)	İşletme Sayısı (Adet)	İşletmelerin Kapasitelere Göre Dağılımı (%)	Hayvan Sayısı (Baş)	Hayvan Mevcudunun Kapasitelere Göre Dağılımı(%)
1-5	640.194	55,17	1.553.186	14,95
6-9	220.169	18,97	1.565.556	15,07
10-19	179.033	15,43	2.334.762	22,48
20-49	96.777	8,34	2.636.568	25,38
50-99	18.917	1,63	1.206.525	11,62
100-199	4.036	0,35	509.160	4,90
200-499	980	0,08	271.985	2,62
500 ve üzeri	265	0,02	309.585	2,98
Toplam	**1.160.371**	**100,00**	**10.387.327**	**100,00**

Tablo 29. Türkiye'de 2016 yılındaki süt ve besi işletmelerinin kapasiteleri (HAYGEM)

Kapasite Aralığı (baş)	İşletme Sayısı (Adet)	İşletmelerin Kapasitelere Göre Dağılımı (%)	Hayvan Sayısı (Baş)	Hayvan Mevcudunun Kapasitelere Göre Dağılımı(%)
1-5	773.903	53,58	1.902.335	13,34
6-9	271.617	18,81	1.934.311	13,56
10-19	228.333	15,81	2.997.450	21,01
20-49	132.167	9,15	3.659.866	25,66
50-99	29.446	2,04	1.880.918	13,19
100-199	6.617	0,46	843.353	5,91
200-499	1.732	0,12	478.979	3,36
500 ve üzeri	486	0,03	566.205	3,97
Toplam	**1.444.301**	**100,00**	**14.263.417**	**100,00**

3.8. Sürü Yöneticisi (Çoban) Sorunu

Meraya dayalı olarak yapılan küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde çobanlar önemli bir görev üstlenmektedir. Ülkemizde köyden büyük kentlere göçün artmasıyla birlikte kırsalda genç nüfus sayısı hızla azalmaktadır. Kırsalda yaşayan gençler zor ve zahmetli bir uğraş olan çobanlık yerine büyük şehirlerde daha düşük gelir getirici iş sahalarını tercih etmektedir.

Ayrıca, çeşitli araştırma kurum/kuruluşlarının konuya ilgi göstermesi gerekmektedir. Çoban bulunamamasında, sosyal güvencesinin olmaması ve istihdam koşullarının zor olması da önemli faktörlerdendir.

3.9. Çevre sağlığı

Entansif işletmelerde atıklarının en önemli kısmını gübre oluşturmaktadır. Ortalama bir sığırın günlük 50 kg gübre ürettiği düşünüldüğünde orta ölçekli bir işletmenin yıllık gübre üretimi önemli boyutlara ulaşmaktadır. Gübre, bazı parazit ve patojen mikroorganizmalar içermesinden dolayı insan sağlığını tehdit etmektedir. Ayrıca uygun depolanmayan gübre hem değerliliğini kaybetmekte hem de yer altı sularını kirletmesi nedeniyle çevre sağlığını tehdit etmektedir. Türkiye'de yeteri büyüklükte toprağa sahip olmayan işletmelerin sayısının hızla artması çevre sağlığı açısından önemli risk faktörü oluşturmaktadır.

4. Çözüm Önerileri

4.1. Hedefler ve Politikalar

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayvancılığın hedefleri makro açıdan değerlendirildiğinde, Ülkemiz insanının yeterli, kaliteli ve sağlıklı hayvansal ürünlere ulaşımını sağlamak, dünyada stratejik açıdan her geçen gün önemini artıran hayvansal ürünlerde önemli bir aktör olmak, gelişmiş ülkelere ihracat yaparak kazanç elde etmek ve geri kalmış ülkelere yardım yaparak ülke saygınlığımızı artırmak olmak üzere 4 başlıkta toplanabilir. Bu amaçla;

4.1.1. Hayvancılık Politikaları

Hayvancılık politikaları yeniden ele alınmalı, bir devlet politikası olarak uzun vadeli hedefler belirlenmeli ve ısrarlı bir şekilde uygulanmalıdır. Üretim planlaması ile fiyat istikrarı sağlanmalı ve spekülatörlerle mücadele edilmelidir. Yetiştiriciler ürettikleri et, süt ve diğer hayvansal ürünlerde devlet garantisini her türlü karlılıktan daha değerli bulmaktadırlar. Bu durum üreticinin daha rahat bir şekilde gelecek planlamasını

yapmasını sağlayacaktır. Et ve Süt Kurumu gibi kuruluşların yapısına üretici birliklerinin iştirak ettirilmesi ile yetiştiricinin ürününü değerlendirmesine ve tekelci zihniyete teslim olmasına engel olacaktır.

Türkiye'nin her tarafından ulaşılabilen alıcı ve satıcının aracısız işlem yapabileceği Merkez Birlikler kontrolünde hayvan, hayvansal ürünler ve yem materyalinin pazarlanabildiği borsalar oluşturulmalıdır. Karkas ağırlığının ve kalitesinin artırılması için yenilebilir et miktarını belirlemeye yardımcı olacak bir derecelendirme sistemi geliştirilmeli ve fiyatlandırma yapılmalıdır. Bu kapsamda Avrupa Birliği ve diğer gelişmiş ülkelerdeki karkas derecelendirme sistemleri geliştirilerek Türkiye için uyarlanmalıdır.

Kurum kültürü, insan kaynakları gelişimi ve yönetimi, halkla ilişkiler, çiftçilerle iletişim, sosyal etkinliklere katılım gibi unsurlar Bakanlığının daha fazla odaklanması gereken alanlardır. Tarımsal politikalarının nihai uygulayıcılarının bu sektörle uğraşanlar olması nedeniyle, öncelikle bu insanlar üzerinde bir dönüşüm programı uygulamak gerekmektedir.

Kırsalda hayvancılık faaliyetinden beklentilerini karşılayamayan genç nüfus ülkemizin büyük kentlerinde vasıfsız iş gücü kitlelerini oluşturmaktadır. Devletimizin son dönemlerde açıkladığı büyük şehirlerden kırsala göçü teşvik edici mekanizmalar memnuniyet vericidir. Ancak ekonomik faydanın yanı sıra sosyal politikaların ön planda tutulduğu daha güçlü modellerin artarak devam etmesi gerekir. Ayrıca hayvancılıkla uğraşan kesimin sigorta primlerinin devlet tarafından desteklenmesi ters yöne göçün ivmesini artıracaktır.

Teknik hayvan yetiştiriciliği, karlılığı ve rekabet edebilirliği artırmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan kişilerin bilgi ve becerilerini artırmak için bu konu hakkında bilgilerin verildiği ilkokul ders müfredatları veya kariyer günleri şeklinde programlar hazırlanarak hayvan yetiştiriciliğinin yaygın olduğu bölgelerde ders içeriği olarak okutulmalıdır.

Hayvancılık Politikalarını Belirlemede Dikkat Edilecek Hususlar

- Ulusal politikalar ve programlar çerçevesinde tarımsal politikaları belirlemek
- Dünyadaki değişimlere ayak uydurmak
- Kırsaldaki nüfusun gelir ve sosyal yapısını cazip hale getirmek
- Üreticilerin güçlenmesini sağlayacak kurumsal ve yasal düzenlemeler yapmak
- Güncel ve uygulanabilir hayvan yetiştiriciliği eylem planı hazırlamak
- Yürütülen programların etki analizlerini yapmak
- Kaynakları akılcı ve planlı kullanarak rekabet gücünü artırıcı programlara yer vermek
- Tarım ve hayvancılıkla özelinde sosyal politikalar geliştirerek gerçek anlamda üreticilere yani hedef kitleye yönelik politikalar üretmek
- Bilim ve teknolojiyi yakalamış programlar belirlemek
- Küreselleşme sürecinde öncelikleri belirlemek
- Yetiştiriciyi sağlıklı ve kaliteli ürün yetiştirmeye teşvik edici yeni mekanizmalar kurmak
- Yerli ırklardan elde edilen ürünlerin işlenebileceği sanayi alanlarını geliştirmek
- Piyasa fiyatlarına hassasiyet arttırıcı politikalar benimsemek
- Bu sektörde kalifiye eleman yetiştirilmesi özendirici hale getirmek
- Parçalı arazi yapısı sorunu çözmek
- Sağlıklı bir tarımsal yapı, sağlıklı bir sanayi ve sağlıklı bir yaşam döngüsünü sağlamak
- Hayvancılık sektörü ve paydaşlarının ilişkisini ve etkileşimini artırmak

4.1.2. Canlı Hayvan ve Hayvansal ürün İthalatı

İç pazar düzenleme amacı ile et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri gibi hayvansal ürünlerin ithalinin önünü açan politikaların uygulanması, hatta bunlar için gümrük ve fon gibi iç piyasayı destekleyen önlemlerin azaltılması veya kaldırılması ve hayvancılık desteklerinde yaşanan sorunlar ülkemizdeki özellikle aile tipi küçük işletmelerin rekabet edebilme gücünü önemli oranda zayıflatmıştır.

Damızlık hayvan dışında yapılacak olan canlı hayvan veya et ithalatı, yerli üreticiye sekte vuracak ve haksız rekabet yaratacaktır. Damızlık hayvan ithalatı da kısa sürede alternatif çözümler üretilerek sonlandırılmalıdır. Damızlık hayvan ithalatı ile yurt dışında görülen bulaşıcı hastalıkların ülkemize görülme ihtimaline karşı denetimlerin daha da yoğunlaştırılması gerekmektedir.

İnsan beslenmedeki önemi kadar, hayvansal ürünleri işleyen endüstrilere hammadde temin etmesi, istihdam yaratması, katma değeri yüksek ürünler elde edilmesi nedeniyle karlılık sağlaması ve milli ekonomiye önemli katkılar temin etmesi yönleri ile hayvansal ürünler milli ekonomi için vazgeçilmez öğelerdir.

4.1.3. Hayvan Sayısının Artırılması, Ülkesel Islah Programlarının Geliştirilmesi ve Sürekliliğin Sağlanması

Son yıllardaki verilere bakıldığında kültür hayvanlarımızın verimlerinin artmış olduğu görülmektedir. Kültür ırkı sığırlarda ortalama süt veriminin 6000 kg, sığır karkas ağırlığının 270 kg, kuzu karkas ağırlığının 18–19 kg'a ulaşmasına rağmen insanların sağlıklı beslenmesinde önemli yer tutan hayvansal gıda talebi hala karşılanamamaktadır. Mevcut hayvan populasyonu üzerinde yapılan veya yapılacak olan ıslah çalışmaları ve çevresel faktörlerin iyileştirilmesine bağlı olarak bu açığın kısa sürede giderilmesi artan nüfus artışını da göz önüne aldığımızda zor görülmektedir.

İnek başına elde edilen süt veriminin düşük olması, üretim maliyetlerinin artmasına ve ekonomik sınırların dışında yem tüketimine neden olmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın, Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği ile müşterek olarak ülke genelinde yürütmekte olduğu GENTÜRK projesi ile sığır ırklarının ıslahı çalışmaları olumlu olmakla birlikte yurt dışı sperm ithalatını da azaltmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bu çalışmada hedef belirleyici ve denetleyici olarak daha aktif görevler almalıdır. Örneğin genetik ilerlemenin ve çevre x genotipin interaksiyonlarının belirlenebilmesi için milli sürü takip sistemi oluşturulabilir. Bu veriler ile yurt içinden veya yurt dışından ithal edilen spermalardan elde edilen hayvanların, damızlık değerlerinin hesaplanmasına olanak sağlayacaktır. Damızlık değerlerinin güvenilirliği artırılacak ve daha kısa periyotlarda saptanabilecektir.

Et üretiminin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Et üretimini sınırlandıran birçok faktör vardır ve bu faktörler aşağıda diğer başlıklar altında yorumlanmaya ve hangi sığır ırkları ile çalışılması gerektiği açıklanmaya çalışılacaktır. Et ihracatçısı ülkeler (Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Avustralya ve Arjantin) değerlendirildiğinde bu ülkelerin büyük tarım arazilerine sahip oldukları ve bu arazilerde mera değerlendirme yeteneği olan ırkların kullanıldığı görülmektedir. Türkiye gibi nispeten daha küçük tarım arazisine sahip Avrupa Birliği ülkelerinde ise ana ırk sütçü ırklar olup bu ırkların erkekleri ve damızlık dışı hayvanları kasaplık olarak değerlendirilmektedir. Bunu destekler nitelikte Cumhuriyet tarihinde 1960'lı yıllarda ve son 10 yıl içinde farklı etçi ırklar ithal edilmiş ancak bu çabalar akamete uğramıştır. Zaten yapılan bilimsel çalışmalarda Türkiye'de yetiştiriciliği yapılan Simental ve Esmer ırkı sığırların besi performans değerlerinin etçi ırklara yakın olduğu görülmekte, Siyah Alaca ve Jersey ırkı sığırların ise yemden yararlanma değerlerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Saf yetiştiriciliği yapılan Simental ve Esmer ırkı sığırların, etçi ırklarla melezleme çalışmalarında yemden yararlanma değerlerinin olumsuz yönde değiştiği ancak Siyah Alaca ve Jersey ırkı sığırlarda bu değerin iyileştiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak doğal seyrinde ülke genelinde yaygınlaşan bu dört ırkın korunarak, damızlık ihtiyacı dışındaki Siyah Alaca ve Jersey ırkı inekle-

rin etçi ırklarla melezlenmesi önerilebilir. Bu amaçla; Siyah Alaca ırkı için Limousin ve Hereford, Jersey ırkı inekler için ise Aberden Angusırkı boğa veya spermalarının kullanılması önerilebilir.

Türkiye'de özellikle sığırcılıkta populasyon içerisindeki soy kütüğü programınakayıtlı sağılabilen kültür hayvan sayısı 3,5 milyonu geçmesine rağmen yeterli olmadığı kesindir. Bu sayının kısa vadede 5 milyon uzun vadede 10 milyon olması yönünde programlar yapılmalıdır. Koyun sayısının en az 50 milyon başa çıkarılması yönünde planlar yapılmalıdır. Hayvanlardan elde edilen ürünlere alım garantisi (et, süt, deri, yün, v.s.)sağlanması dolayısıyla fiyat istikrarının sağlanması kısa vadede hayvancılığa ilginin artmasına neden olacaktır.

TİGEM asli görevi olan yurtiçi damızlık ihtiyacını karşılamak üzere faaliyetlerini daha da yoğunlaştırmalıdır. Özel sektöre kiralanan işletmelere hayvancılık faaliyeti yürütme şartı getirilmelidir.

Ülkemizde hayvancılık sektöründeki ekonomik istikrarsızlıklar başta olmak üzere birçok nedenle damızlık dişi hayvan kesimi yapılmakta, bu durumda geleceğe yönelik hayvan popülasyonunu ciddi derecede tehdit etmektedir. Damızlık dişi hayvan kesimi ile ilgili günümüzde var olan düzenlemeler, güncellenerek yaptırım gücü yüksek hale getirilmelidir.

Islah programlarında, biyoçeşitliğimizin ve yerli gen kaynaklarımızın korunmasına dikkat edilmelidir. Ülkemizin coğrafi yapısı gereği hayvan varlığımızın tümünün kültür ırkı olması rantabl görülmemektedir. Yerli gen kaynaklarımız kültürel varlığımız ve geleceğimize mirastır. Yerli ırkların erozyonunun nedenlerinin belirlenmesi ve kaybolmasını önleyecek politikalar, programlar hazırlanmalıdır. Yerli ırkların sürekliliğini sağlamak üzere yerli ırk sperma ve embriyo kullanımına da destek verilmelidir.

Hayvancılıkta ıslah programlarında istenilen hedefi yakalayabilmenin ve aynı zamanda ırkları koruyabilmenin en önemli şartlarından birisi ırk bazında yetiştirici birliklerin kurulmasıdır. Bu yapılar daha sonra federasyon halinde bir üst örgütlenme ile bir araya getirilebilir. Yerli hayvan yetiştiricileri de damızlık yetiştiricileri birliğine üye olabilmeli ve pedigrili yerli ırklar yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Islah programlarının başarılı olabilmesi için;

- Yasal mevzuat ile ıslah programlarında güncellemeler yapılarak daha güçlü hale getirilmelidir
- Islah komisyonu kurulmalı ve kararlar ve politikalara yön vermelidir
- Kimlik ve tanımlama faaliyetleri ıslah programları kapsamında yapılmalıdır
- Hayvancılık desteklerinde ıslah programına katılım daha fazla özendirici hale getirilmelidir
- Güvenilir Tarımsal Bilgi Sistemi kurulmalı, Ülkenin tüm hayvancılığı kayıt altına alınmalı ve ırklar üzerinden hayvancılık envanteri çıkarılmalıdır.

4.1.4. Hayvan Besleme ve Yem Materyali

Türkiye'de önemli derecede kaba yem açığının olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum hayvanların yaşama ve verim payı ihtiyaçlarının karşılanamaması sonucu beklenen verimin düşmesine dolayısıyla hayvancılık işletmelerinin karlılığının azalmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümü planlı, programlı ve uzun soluklu çalışmaların hayata geçirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu amaçla;

Mera ıslahıyla alakalı ülkemizde son yıllarda önemli sayılabilecek çalışmalar yapılsa da bu çalışmaların artarak devam etmesi gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ekim alanlarının %25 seviyelerine çıkarılması durumunda toplam ekim alanı yaklaşık 5,2 milyon ha 'ya çıkabilecek, üretim potansiyeli ise 110-120 milyon ton yeşil ot arasında olabilecektir. Kuru ot/ yeşil ot oranı ⅓ – ¼ olarak kabul gördüğünden; kuru ot üretim potansiyeli 35-40 milyon tona çıkacağından kaliteli kaba yem açığı çok düşük seviyelere inecektir.

Yasal düzenlemelerle meralar korunması, mevcut meraların ıslah edilmesi, meraların yapılaşma baskısından kurtarılması, çayır ve meraların erken, zamansız, aşırı ve düzensiz otlatılmasının engellenmesi amacıyla etkin takip sisteminin kurulmalıdır. Çayır ve meraların gerçek kapasitelerini gösterebilmeleri için sulama ve gübreleme çalışmaları hızlandırılmalıdır. Meraların kullanımı konusunda yetiştiriciler bilinçlendirilmelidir.

Mera ıslahının yapılması kadar sürdürülebilirliği de önemlidir. Meralarda yapılan ıslahın sürdürülebilirliği üzerine yapılan bir çalışmada 11 ilimizde yapılan mera ıslah çalışmaları ile kaba yem miktarı artmış fakat başarı sağlanan meralarda sürdürülebilirliğin devam ettirilemediği gözlenmiştir. Mera ıslah çalışmalarında sürdürülebilir olması gereklidir.

Ekim nöbeti içerisinde yem bitkilerine yer verilmeli, yem bitkileri üretiminin artırılması için hububat ve endüstri bitkileri ile rekabet güçleri artırılmalı, yem bitkileri ekiliş alanlarını artırmak için ekiliş alanlarına göre desteklerin kademeli olarak artırılmalıdır.

Son yıllarda ülkemizde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın teşvikleriyle yem bitkileri ekimi, üretimi ve suca zengin kaba yemlerden silaj üretimi ve kullanımında artışlar görülmekle istenilen düzeylere ulaşılamamıştır. Silajlık yem bitkisi yetiştirme ve silaj yapımı konusundaki teşvikler artırılmalı, balya silajı yapımı gibi yeni kaba yem muhafaza yöntemleri yaygınlaştırılmalıdır. Silajlık materyal olarak genelde mısır kullanılmakta olup, önemli potansiyele sahip yonca, çayır otu, şeker pancarı posası, meyve ve sebze posaları gibi silolamaya uygun alternatif silajlık materyaller ile silaj yapımı yaygınlaştırılmalıdır.

Orman vasfını yitirmiş sahaların denetimli bir şekilde yetiştiriciler tarafından kullanabilmesi konusunda ilgili kurumlarla işbirliği yapılmalıdır.

Yem bitkileri ekim alanları daha da artırılmalıdır. Yem bitkisi üretimi için yetiştiricilere verilen makine-ekipman desteği artarak devam etmelidir.

Yem bitkilerinin ekim, hasat, depolama ve yedirilmesi aşamalarında yapılan yanlışlıklardan kaynaklı kayıpların önüne geçmek için üreticiler mutlak surette eğitilmelidir.

Ülkemizde nadas alanlarında kuraklığa dayanıklı yem bitkileri ekimlerine ekim nöbeti içinde yer verilerek nadas alanlarının toplam alan içindeki payı azaltılmalıdır. Üreticiler sertifikalı tohum kullanmaları konusunda bilgilendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Bölgesel şartlara uygun yem bitkisi ve alternatif yem bitkilerini geliştirmek amacı ile üniversite, kamu kuruluş ve özel sektör işbirliği ile çalışmalar yapılmalı, elde edilen sonuçlar sahaya aktarılmalıdır. Toprak analizlerine dayalı gübreleme uygulamalarına verilen teşvikler artırılmalıdır. Yem bitkileri ekim alanlarında sulama olanaklarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmalıdır.

Yem fiyatlarının buna bağlı olarak maliyetlerinin artışı yüzünden sorunlar yaşayan hayvancılık işletmelerinde, ürün fiyatlarına paralel yem fiyatı uygulanması yapılarak maliyetlerin düşürülerek daha ucuza üretim yapmalarına imkan sağlanmalıdır.

Karma yem üretimi yapan yem fabrikalarının daha ucuza ham madde temin etmesi, böylelikle daha ucuza karma yem üretmeleri sağlanmalıdır.

Ülke genelinde fizibiliteler yapılarak tarım havzaları ile entegrasyon sağlanıp havza bazlı hayvancılık modeline geçilmelidir.

Karlı ve sürdürülebilir bir hayvancılık için hayvanların beslenmesinde kullanılan yemlerin önemli bir kısmının işletmede üretilmesinin gerektiği yetiştiricilere anlatılmalıdır. Bunu sağlamak adına özendirici tedbirler alınmalı, tarımsal üretim potansiyeli yüksek alanlarında arazi toplulaştırma çalışmalarına hız verilerek bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı entegre bir üretim modeli yaygınlaştırılmalıdır.

4.1.5. Kırsala Uygun Hayvancılık Yetiştirme Sistemlerinin Geliştirilmesi

Hayvanlarımızı sağlıklı ve ucuza beslemek için çayır meralar önemli potansiyele sahiptir. Ülkemizin coğrafi yapısının uygun olduğu bölgelerde en ucuz hayvancılık modeli olan mera yetiştiriciliği yani ekstansif yetiştiricilik yapılmalıdır.

Aile tipi işletmecilik programlarının desteklenerek yeniden güçlü bir şekilde hayata geçmesi durumunda İtalya örneğinde olduğu gibi şehirleşme ve sanayinin olmadığı alanlarda organik hayvancılık yapılarak birim ürün başına daha fazla gelir sağlanabilecektir.

Türkiye hayvan populasyonunun gerek genetik kapasitelerinin düşük yerli ırklardan oluştuğu gerekse uygun çevresel faktörlerin sağlanamaması nedenleriyle verim seviyelerinin düşüklüğü temel sorundur. Bu sorundan yola çıkarak plansız ıslah programları, biyoçeşitliğimizin ve yerli gen kaynaklarımızın kaybolmasına ve hayvan sayımızın azalmasına sebep olmaktadır. Yerli ırk damızlık işletmeleri kurulması teşvik edilmelidir.

Kırsalda hayvancılıkla uğraşacak insan gücü sürekliliği sağlanmalıdır. Bu nedenle köyden kente göçü önlemek için "kırsal alanda sürdürülebilir yaşam programları" geliştirilmelidir. Hayvancılık faaliyetleri kırsalda ikinci bir uğraş yerine profesyonel meslek haline getirilmelidir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'da hedef kitlesini, politikasını ve stratejisini onlara göre belirlemelidir.

Toprak, köy, üretim, tüketim, geçim gibi günlük olayların dışında da bir yaşam olduğu çiftçilere uygulamalı şekilde gösterilmelidir. Bu amaçla sosyal yapı güçlendirilmeli ve çiftçilere yönelik sosyal hizmet projeleri hayata geçirilmelidir. Bu örgütler ile toplumsal duyarlılık, dayanışma, yaşam alanlarının güzelleştirilmesi, sosyal faaliyetlerde bulunma ve hobi kazandırma gibi aktiviteler ile üreticilerin enerjilerini toplumsal yarara dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

"Kırsal Alanda Sürdürülebilir Yaşam Programları" adlı genel bir politika başlığı altında; tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesi, tarıma dayalı sanayi geliştirilmesi, iyi tarım, organik tarım, biyoçeşitlilik, sosyal güvence sağlama, ekolojik dengesi bozulmuş veya çeşitli nedenlerle kullanılmayan alanlarda tarım uygulamaları gibi programlar ve projeler yapılmalıdır.

4.1.6. Sürü Sağlığı ve Verimliliği

Türkiye, hayvan sağlığı konusunda özellikle salgın hastalıkların teşhis ve tedavilerinde oldukça güçlü bir deneyime sahip olmasına rağmen hastalıkları eradike edememiştir. Ülkemizde yeterli sayıda eğitim kurumu, teknik personel, bilgi birikimi olmasına rağmen hastalıklardan ari hale getirilememesinin nedeni üzerine durulmalıdır.

Ülke genelinde etkin bir şekilde hastalık mihrakların yok edilmesi programlarının uygulanmasının kısa vadede ciddi bir mali yük getireceği ön görülse de yakın gelecekte zoonoz hastalıklar, hayvan hastalıkları, verim kayıpları ve ölümleri, insan ve hayvan tedavi giderleri hesaplandığında tek geçerli yol olduğu görülmektedir.

Bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadelede resmi Veteriner Hekimlerin tek başına yeterli olamayacağı bir gerçektir. AB ülkelerinde de olduğu gibi serbest çalışan veteriner hekimler bu mücadeleye entegre edilmeli ve 5996 sayılı yasada da belirtildiği gibi yetkilendirilmiş Veteriner Hekim olarak görevlendirilmelidirler.

Koruyucu hekimlik insan ve hayvan sağlığı için çok önemlidir, aşılama bu konuda etkili ve ucuz bir metottur. Ulusal aşılama politikası acilen oluşturulmalıdır. Hayvan sağlığı ve gıda güvenliği adına, veteriner ilaç satışları konusundaki denetim mekanizmaları artarak devam ettirilmelidir.

Hastalıklarla mücadelede etkin önlemlerin alınmalı, Türkiye'nin hastalıklar haritası çıkartılmalı ve hastalıklara karşı gerçekçi mücadele stratejileri belirlenmelidir. Ülkemizde halen önemli ekonomik kayıplara sebep olan salgın hastalıklara karşı ülke çapında ülkesel eradikasyon programları hazırlanması ve uygulanması amacıyla "Ulusal Hayvan Hastalıkları Kriz Merkezi" kurulmalıdır. Yine bu kapsamda oluşturulacak "Hayvan Hastalıklarıyla Mücadele Fonu'' ile hayvan hastalıklarıyla etkili mücadele yöntemleri ve tazminat ödemeleri için yeterli kaynak sağlanmalıdır. Oluşturulacak bu fon ile tazminat ödemelerinde kamunun yükü azaltılmalıdır. Bu fona başlangıçta; devlet katkısı konulmak suretiyle, hayvancılık faaliyetlerinden yapılacak kesintiler ve çiftçilerin hayvan başına ödeyecekleri sabit bir ücret zorunlu tutularak geçmiş yıllarda yaşanan hastalık risklerine göre aidat belirlenmelidir. Tazminat ödemeleri için bağımsız bir kurum oluşturulmalıdır. Bu kurum şeffaf ve güvenilir olmalı ve fon kaynaklarına sahip olmalıdır.

Koruyucu hekimliğin ana unsurlarından biri olan aşılama programlarına buzağı ölümleri ve mastitis gibi hastalıklarda dahil edilmelidir. İhbarı Mecbur Hastalık tazminatları için yeterli ödenek ayrılmalı ve zamanında ödemelidir. Hastalıkların yayılmasında etkin rol oynayan hayvan pazarları ülke genelinde modern hale getirilmelidir.

Hayvan sigorta sisteminin kapsamı ve hacmi genişletilerek ülke genelinde hayvancılık sigorta sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Sigorta sisteminde denetim mekanizmaları geliştirilmelidir. Bu sayede buzağı ölümlerinde olduğu gibi koruyucu hekimlik ve tedavi giderlerinden kaynaklanan hayvan kayıpları en az düzeye indirilebilecektir.

Sığırlarda üretken hayatın kısa olması karlılığın azalmasına neden olmaktadır. Bu sorunun aşılması için buzağılık dönemi bakım ve beslemenin önemi yetiştiricilere yönelik eğitim çalışmaları ile anlatılmalıdır. Ayrıca erken yaşlarda sürüden çıkmanın nedenleri analiz edilerek bu sorunların ortadan kaldırılması için bilimsel çalışmalar özendirilmelidir.

Sürü sağlığı ile ilgili ulusal bazlı takvimlendirme çalışmaları yapılmalı, süreç Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından titizlikle denetlenmelidir.

4.1.7. Üreticilerin Örgütlenmesi

Yaklaşık 10 milyon üretici; Türkiye Ziraat Odaları birliği başta olmak üzere, Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği, tarımsal amaçlı kooperatifler, hayvancılık kooperatifleri, Üretici Birlikleri, Damızlık hayvan yetiştiricileri birlikleri gibi çok sayıda örgütsel kurumun üyesidir. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, güçlü bir üye yapısına sahip bu örgütlerin üretim, tüketim ve piyasa düzenlemelerinde yeterli düzeyde etkin olmadığı görülmektedir. Ayrıca üretici örgütlerinin kuruluş yasaları incelendiğinde aralarında bir amaç ve yetki karmaşası olduğu açıktır. Bu karmaşa, örgütleri birlikte hareket etme yerine aralarında husumetlere varan rekabetler oluşturmaktadır.

Tarımsal üretimde ve pazarlama organizasyonlarındaki yetersizlikler dolayı kayıt dışı ekonomiye neden olmaktadır. Üretici örgütlerinin pazarlama organizasyonu içerisinde yer alması sağlanmalı ve bu amaçla yapısal değişikliklere gidilmelidir. İlk önce birlik, kooperatif gibi örgütler özerk bir yapıya kavuşturulmalı, daha sonra pazarlama ve işleme tesisleri donanımları sağlanmalıdır.

Damızlık ve birliklerinin görevleri, hayvan kayıt sistemini iyi bir şekilde takip etmeleri ile sınırlandırılmalı, veteriner sağlık hizmetleri resmi ve serbest hekimlik marifetiyle gerçekleştirilmelidir.

Gelişmiş ülkelerde çiftçi örgütleri, üretim artışının sağlanması, hayvancılığa dayalı sanayinin gelişmesi ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına kadar her aşamada söz sahibidir. Örneğin süt ve süt ürünleri sanayinde kooperatiflerin payı Almanya'da %99, Fransa'da %62, Hollanda'da %100 iken Türkiye'de %3 tür. Buradan yola çıkarak ülkemize uygun üretici örgütlenme modellerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ta-

rım ve hayvancılık politikalarının oluşmasında ve uygulamasında örgütlerin yetki ve sorumlulukları artırılmalıdır.

Kamu destekli üretici birlikleri, kooperatifler ve sivil toplum örgütleri yerine gelişmiş ülkelerde olduğu gibi üretken ve kendi dinamikleri ile varlığını sürdüren yapılar geliştirilmelidir. Özellikle tarımsal amaçlı kooperatifler tamamen özerk olmalı ve görev zararı oluşturacak işlevlerde bulunmamalıdır.

4.1.8. Organize Tarımsal Sanayi Bölgelerinin Kurulması

Son zamanlarda organize hayvancılık bölgeleri kurulması gündeme gelmektedir. Teknik ve sosyolojik yapı nedeniyle ileride başarısız olacağı öngörülen böyle bir girişim yerine tarımsal sanayiyi bir arada toplayacak organizasyonlara ihtiyaç vardır. Böyle bir uygulama ile üretici-sanayici entegrasyonu gerçekleşecektir. Kırsal kesimde ürünleri işleyip pazarlayacak organize tarımsal sanayi bölgeleri geliştirmek için teşvik, destek ve düzenlemeler yapılmalıdır.

4.1.9. Kurul ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirlemede Etkisi

Et ve Süt Konseyi veya kurulları hayvancılıkla ilgili politikaların oluşumunda mutlaka yer almalıdır. Bu yönde etkin örgütlenmeler mutlaka sağlanmalıdır. Bu kurullar mevsimlere bağlı olarak et ve sütte oluşan arz ve talep dalgalanmalarını karşılayan müdahale alımları ile piyasaya hakim olacak şekilde alt yapılar geliştirilmelidir. Diğer taraftan sübvansiyon ve teşvikler, küçük işletmelerin orta ölçekli işletmelere dönüşümünü hızlandırmak için kullanılmalıdır.

Hayvancılık sektörü, diğer sektörlere oranla, müşterek çalışmaya daha fazla ihtiyaç duyan bir sektördür. Ortak hareket eden işletmeler veya yetiştiriciler piyasada söz sahibi olma gücüne sahiptir. Pazarda istikrar sağlanamaz ve çeşitli nedenlerle (ithalat, girdi maliyetlerinin yüksekliği, alım gücünün düşüklüğü vb) hayvansal ürünler değer fiyata satılamaz ise diğer tedbirlerin umulan ölçüde fayda sağlamayacağı unutulmamalıdır.

Üretici ürününe uygun fiyat bulduğu sürece en iyi yetiştirme tekniğini arayacak, en verimli uygun ırkları seçebilecek, bu konularda üniversite ve araştırma kuruluşları ile işbirliği içinde olacaktır. Tüketicinin alım gücü arttığında ve kaliteli ürün sunulduğunda pazarlama sorununun kalmayacağı bilinen bir gerçektir.

4.1.10. Biyoteknolojinin Hayvancılıkta Kullanımı

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi aşı, ilaç üretim enstitüleri ile teşhis ve tedavi laboratuvarlarının sayı ve kalitesi artırılarak yerli ve milli veteriner tıbbi ürün sanayimiz kurulmalıdır.

Türkiye hayvancılığında biyoteknolojik metotların kullanılabilir hale gelmesi için öncelikle uygun laboratuvar şartlarının ve teknik donanımın sağlanması ve ayrıca her bir tekniğin kullanımı için özelleşmiş teknik ve araştırıcı personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Büyük yatırımlar gerektiren bu çalışmanın çok iyi planlanarak uygulamaya aktarılması ve enstitülerin veya fakültelerin teknoloji çöplüğü haline gelmesi engellenmelidir.

Hayvancılıkla ilgili teknolojilerin geliştirildiği merkezler kurulmalı veya var olan teknoparklarda tarımsal teknolojilerin geliştirilmesi teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Bir boğanın spermasının aynı sürüde iki yıldan fazla kullanımı, yakın akrabalık katsayısının artmasına neden olmakta ve/veya iki yıl önceki genetik kapasiteye sahip olduğundan genetik ilerlemeyi yavaşlatmaktadır. Bu nedenle özellikle ithal sperma kullanımı kontrol altına alınmalıdır. Yerli sperma ve embriyo üretim merkezleri desteklenerek yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye'de son yıllarda hızla artan entansif işletmelerle birlikte gübre önemli bir çevre sorunu haline gelmiştir. Bu sorunla mücadele için büyük işletmelerin online takip sistemleri ile aylık olarak gübre hareketlerinin takibi zorunludur. Bu takip sonunda yakın gelecekte biyokütleden enerji üreten yeni sektörlerin oluşması kaçınılmaz görülmektedir. Bu amaçla ARGE çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

4.1.11. Hayvancılık Destekleri

Hayvancılıkta hedef; orta ve büyük ölçekli işletmeler kurulmasının yanı sıra aile tipi küçük işletmeleri koruyacak şekilde olmalıdır. Desteklemelerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan küçük aile işletmelerine ve küçükbaş hayvan yetiştiricilerine pozitif ayrımcılık yapılması bu işletmelerinin rekabet gücünü artırarak, kapasite artırımı teşvik edecektir.

Kırsal alana yönelik yapılan çalışmalar hayvancılık faaliyetinden, kırsal kalkınma ve kırsal sanayileşmeden uzak bulunmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde, hayvancılık geliştirilmeden, kırsalda ekonomik kalkınmayı başarmak mümkün olmamıştır.

Tarımsal üretimde hayvancılığın halen %25-30'lar düzeyinde olan payını, AB'de olduğu gibi %50'nin üzerine çıkarmak ve bitkisel üretim ağırlıklı olan desteklemeleri, hayvansal üretime yönlendirmek olmalıdır.

Et ve süt kooperatifleri desteklenerek halka ucuz ve kaliteli hayvansal ürünlerin sunulmasına imkan sağlanmalıdır.

Desteklemelerin hayvan sayısı yerine, birim hayvan başına alınan ürüne yönelik olması yetiştiriciyi daha karlı hayvancılık yapmaya sevk edecektir. Islah programları ile destekleme programları entegre edilmelidir. Islah programlarının başarısı ırk bazında çiftçi örgütlerinin kurulmasına ve yasal alt yapısının olmasına bağlıdır.

Hem et hem de süt üretimi yapan yetiştiricilerin girdi maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı bazı yıllar zarar ettikleri bazı yıllar ise düşük seviyede kar ettikleri görülmüştür. Yetiştiricilerin önemli bölümü kırsal alanda yaşamakta ve zor şartlarda ülke için üretim yapmaktadır. Toplumun bu dezavantajlı bölümünün sürekli ve yeteri miktarda ürün bazlı desteklenmesi gerekmektedir.

İşletme başına düşen hayvan sayısının az olması hem elde edilen gelirin azalmasına hem de ürün fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Ancak büyük işletmelerin sayısının hızla artması ülkenin bütün coğrafyasında mera ve kaba yem üreten küçük işletmelerin rekabet güçlerinin azalmasına neden olacaktır. Bulunduğu yerlerde yaşayamayan insanların büyük kentlere göç etmesi sosyal sorunların ve işsizliğin artmasına neden olacaktır. Ayrıca bu alanlardaki üretim potansiyeli kullanılamayacaktır. Bu nedenle desteklemelerin bütün yetiştiricileri kümesine alan örgütsel yapılar üzerinden yapılarak küçük işletmelerin büyütülmesine çalışılmalıdır.

En önemli girdi maliyeti yem materyalinde görülmüştür. Bu maliyetlerin düşürülmesi için ürün temelli desteklemelerin yapılması, bu ürünlerin nakliye giderlerini düşürücü tedbirlerin alınması gerekmektedir.

4.1.12. Veteriner Hizmetlerinin Önemine Dikkat Çekilmesi

Tüm Dünya'da hayvancılık sektörü, yönetimsel olarak veteriner hizmetleri merkezlidir. Veteriner hizmetleri her ne kadar hayvancılık faaliyetiyle ilgili görünse de zoonoz hastalıklar ve gıda güvenliği yönüyle halk sağlığını da yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde gelişmiş ülkelerin tersine bir uygulamaya gidilerek, veteriner hizmetleri hem hayvancılık hem de koruyucu halk sağlığı faaliyet alanlarından uzaklaşmıştır. Hayvancılık ve veteriner halk sağlığı alanlarında istenilen düzeye ulaşılması için Veteriner Hekimlere bu idari yapılar içinde gereken yetki ve sorumluluk verilmelidir.

Veteriner hizmetlerinin bir program çerçevesinde özelleştirilmesinin zamanı gelmiştir. Her il ve her ilçeye ayrı ayrı küçük miktarlarda yatırım ödeneği gönderme yerine, öncelikli alanlar tespit edilerek ülkesel programlar yapılmalıdır. İnsan sağlığında uygulanan aşı kampanyalarına benzer bir şekilde hayvan veya bitki hastalıklarını eradike programları hazırlanmalıdır. Bu hizmetlerin kamu dışında hizmet satın alımı şeklinde yaptırılması hem kamudaki veteriner hekimlerinin yükünü azaltacak hem de veteriner hizmetlerin özelleştirilmesinin temelinin de atılmasına katkı sağlayacaktır.

4.1.13. Hayvansal Ürün Çeşitliğinin Azlığı ve Tüketim Yetersizliği

Geleneksel üretim tarzının terk edilmesi yerine ürün çeşitliği ve yeni marka ürün yaratılması tüketimi artıracaktır. Ayrıca sağlıklı toplumun için yeterli ve dengeli beslenme elzemdir.

Onuncu Beş yıllık kalkınma Planı göre, Türkiye'nin mevcut tüketimi ve 2018 yılında ulaşması hedeflenen miktarlar; sırasıyla kişi başına yıllık et tüketimi 37-52 kg; süt ve süt ürünleri tüketimi 201-257 kg dolayındadır. Oysaki Avrupa Birliği Ülkeleri için bu miktarlar ette 87 kg, sütte 350 kg'dır. Bu karşılaştırmayı tüm hayvansal ürünlerde yaptığımızda ülkemiz aleyhine sonuç görülmektedir. FAO raporlarına göre, yetişkin bir insanın günlük hayvansal protein gereksinimi 35 g dolayındadır. Buna karşılık dünyada kişi başına ortalama 27 g, ülkemizde 22 g hayvansal protein tüketilmektedir. Türkiye nüfusu yeterli ve dengeli beslenememektedir.

Türkiye olarak ihtiyacımız olan toplam 900 bin ton civarındaki hayvansal proteinin ülke içinde sağlayacak kapasite ve potansiyele sahiptir. AB uyum kriterleri çerçevesinde tarımsal ürünlerde özellikle sütte kotanın gündemde olduğu bir dönemde üreteceğimiz ürünlerinin miktarından çok kalitesi önemli olacaktır. Özellikle ülkemizin doğu illerinde mastitis kontrol programlarına gereken hassasiyetin gösterilmemesi sonucu sütteki somatik hücre ve bakteri yoğunluğu artmakta bunun sonucunda kaliteli ve sağlıklı süt ve süt ürünleri üretilememektedir. Üretim yetersizliği yanında tüketimin azlığının en önemli sebebi, sağlıklı, kaliteli ve standart ürünlerde maliyetinin yüksekliği nedeniyle alım gücünün düşmesidir. Tüketimin artırılması ve tüketici haklarını koruyucu tedbirler alınması yönünde plan ve programlar geliştirilmelidir.

Süt üretiminde miktar ve kalite açısından yeterli olmasa da önemli üretim miktarlarına ulaşılmış bu seviyenin korunması ve artırılması için öncelikle yeni dış pazarların belirlenmesi ve bu pazarların talep ettiği kalite ve fiyata yeni ürünlerin geliştirilmesi ve üretimi teşvik edilmelidir.

4.1.14. Tarım Havzalarında Hayvancılık Sistemleri Geliştirilmesi

Hayvancılık sektörünü daha fazla katma değer üretir hale getirmek için teknoloji kullanımını artıran, talebe göre üretim yapan, verimliliğin ön planda tutulduğu, üretim ve pazarlama anlayışını birlikte düşünen bir organizasyon yapısı oluşturulmalıdır. Ayrıca üretimin altyapısını hazırlayan, çiftçinin ve yatırımcının eğitimini sağlayan, teşvik eden, kontrol eden ve standartlara uygunluğu denetleyen bir sistem geliştirilmelidir. Tarım havzalarında hayvancılıkla ilgili yatırım alanları belirlenmesi bunun yanında tarımsal destek ve kolaylıkların sağlanmasıyla ilgili çalışmalara hız verilerek yatırım yapacak müteşebbislerinin önü açılmalıdır.

Yurtiçi ihtiyacı karşılama ve yurtdışına satış doğrultusunda belirlenmiş üretim yapısı gerçek anlamda pratik değer kazanmadıkça, Türkiye hayvancılık sektörüne ayrılan bütçe istenilen etkiyi sağlayamayacaktır. Buradan yola çıkılarak hayvancılıkla ilgili tarım havzaları, üretimin planlanmasında ve kaynakların etkin kullanımında önemli faktör olacaktır.

• Desteklerde öncelik belirlenen havzalardaki işletmelerin teknolojilerini yenilemesine alt yapı eksikliklerinin giderilmesine verilmelidir

• Yeni yatırımlar belirlenen havzalara yönlendirilmelidir

• Hayvancılıktaki destekler AR-GE programına bağlı olarak yapılmalıdır

• Tarım havzalarında sosyal yaşamın gerekleri olan her türlü imkânların, altyapıların olduğu yaşam merkezleri kurulmalıdır

Gelişmiş ülkelerde bitkisel üretim hayvansal üretime göre planlanmaktadır. Ülkemizde pazara yönelik üretim anlayışı hala tam anlamıyla oluşturulamamıştır. Tarım Havzaları merkezli hayvancılık üretim veya yetiştirme sistemine geçiş bu planlamanın ilk adımı olacaktır.

Sorunun temeli insan kaynaklı olduğuna göre, kırsalda sosyal ve ekonomik yaşam imkanı sağlanmadığı sürece köyden şehirlere göçler devam edecektir. Bu sorunu önlemede kullanılacak sistemlerden birisi Hayvancılıkla ilgili Tarım Havzalarının belirlenmesidir.

Kadınlara, engellilere, çocuklara yönelik uygulanan pozitif ayrımcılık hükümleri gibi tarımla uğraşanlara özellikle hayvancılık yapanlara pozitif ayrımcılık sağlama hükümlerini gündeme taşımak gerekmektedir.

4.1.15. Güvenilir Tarımsal Bilgi Sisteminin Kurulması

Türkiye'de sorumlu kuruluşlar, tarımsal faaliyetler hakkında çok farklı yollarla çok sayıda veri toplamaktadır. Ancak toplanan bu verilerden bilgi üretilmesini, işletilmesini, yönetilmesini ve koordinasyonu sağlayan bir mekanizma yoktur. Yani ülke genelinde tarım sektöründe görev alan tüm aktörlerin (hizmeti alan, sunan, finanse eden, tedarik eden, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör vb.) katkısıyla oluşturulan güvenilir ulusal tarım bilgi sistemi halen uygulanamamaktadır. Bu amaçla

• Irklar üzerinden hayvancılık envanteri çıkarılmalı

• Ülkenin tüm hayvancılığı kayıt altına alınmalı

• Hayvancılık üretim sistemleri belirlenmelidir

Doğru, güncel ve zamanında erişilebilen bilgiler, karar alma ve planlama yapmada büyük önem taşımaktadır. Tarımsal politikalarda amaç ve hedeflere ulaşmak için tarımsal bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Tarımsal bilgi teknolojileri bir program çerçevesinde ele alınmalıdır.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

HAYVAN SAĞLIĞI VE REFAHI KOMİSYON RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Abdullah AÇIKGÖZ	Şanlıurfa VHO Başkanı
Üye	M. Sait GÜNEŞ	Şanlıurfa İl GTH Müd. Şube Md.
Üye	Prof.Dr. Mehtap GüL ALTAŞ	Harran Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Kemal KARABULUT	Şanlıurfa İl GTH Müdürlüğü
Üye	A. Özgür YAHLİZADE	Şanlıurfa İl GTH Müdürlüğü
Üye	Sait KAYA	Serbest veteriner hekim-Şanlıurfa
Üye	Esra KİRAZOĞLU	Şanlıurfa VHO
Üye	M. Ali ONBÜYÜK	Şanlıurfa İl GTH Müdürlüğü
Üye	Sabri TAŞÇI	Şanlıurfa İl GTH Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

	HAYVAN SAĞLIĞI VE REFAHI RAPORU	47
1.	Özet	47
2.	Hayvan Sağlığı ve Refahı	47
2.1.	Giriş	47
3.	Mevcut Durum	48
3.1.	Hayvan Sağlığı	49
3.2.	Hayvan Refahı	50
4.	Genel Değerlendirme	52
4.1.	Ülkemizdeki Mevcut Durum ve Önceki Kongrenin değerlendirilmesi	53
5.	Sorunlar ve Sorunlara Neden Olan Faktörler, Riskler (Yasa, İdari, Finansal, Politika, Diğer Kurum ve Kuruluşlar v.b)	55
6.	Çözüm Önerileri	57

HAYVAN SAĞLIĞI VE REFAHI RAPORU

1. Özet

Hayvan sağlığı ve refahının geçmişten günümüze felsefi temeller ışığında hayvan refahı ve sağlığı tanımını oluşturarak temel yapıtaşlarını irdeleyip yine geçmişten günümüze gelen yasalar ve kanuni düzenlemeler ile birlikte dünyadaki ve ülkemizdeki hayvan refahı ve sağlığı kriterlerini belirleyip ortaya bir tanım ve kriterler çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu kriterlerin uygulanması ve yine ülkemiz hayvancılık çalışmalarının takibatı ve bu çalışmalar dolayısı ile hem ülkemize gelen salgın ve zoonoz hastalıların hem de ülkemiz dışına çıkan salgın ve zoonoz hastalıkların kontrolü için (aşılama programları eğitim çalışmaları resmi veteriner hekim eğitimleri v.b.) çalışmalara değinilinmiş olup eksiklikleri irdelenmiştir. Ülkemiz Hayvancılık Bakanlığı'nın hem ülke içinde hem de ülke dışında politikalarını inceleyip uygun bir yol haritası çıkararak bu doğrultuda iş birliği yapacak kuruluşları belirleyip yapılacak olan planların zamanları üzerine bir çalışma yapılmıştır.

2. Hayvan Sağlığı ve Refahı

2.1. Giriş

Hayvan sağlığı ve refahı veteriner hekimliği mesleğinin çekirdek görevlerinden biridir. Hayvan hastalıklarının önlenmesi ve kontrolü hem veteriner hekimliği mesleği için hem de hayvan refahı açısından önemli mesele ve görevdir. Hayvanların refahı, korunması ve hayvan sağlığının korunması hastalıkların kontrolü temelinde olmalıdır. Çok bulaşıcı hastalıkların tespiti sonraki bir aşamada oluşabilecek afetleri engelleyebilir. Hayvanların kendilerini iyi hissetmeleri onların sağlığı kadar önemlidir. Sağlık ve refahın farklı konular gibi görülmesi neredeyse imkânsızdır. Zayıf bir sağlık statüsü hayvanların refahını etkileyecektir. Baskı altında kaldığı zaman hayvanlar enfeksiyonlara ve diğer hastalıklara daha duyarlı hale gelecektir. Hayvanların fiziksel ve psikolojik olarak iyi olma durumu olarak açıklanan hayvan refahına ilişkin oluşturulan politikaların başlangıç noktası; hayvanların duygu sahibi canlılar olduğunun tanınması ve acı çekmelerine sebep olacak davranışlardan korunmalarıdır.

Hayvan sağlığı, hakları ve refahı ile ilgili uluslararası düzeydeki en önemli metin, 15 Ekim 1978 tarihinde Paris'te Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezi'nde ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Hayvan refahı konusunda değişik ülkelerde düzenlenmiş pek çok yasa ve yönetmelik bulunmaktadır. Hayvanların korunması ve refahının sağlanmasına yönelik en düşük standartlar AB tarafından 20 Temmuz 1998 yılında Çiftlik Hayvanlarının Korunmasına ilişkin Direktifte belirlenmiştir. Ayrıca, ilerleyen yıllarda bu alanda ilave bazı düzeltmeler yapılarak yeni yönetmelikler de çıkarılmıştır. Hayvan refahı, 1960'lı yılların başından beri dünyanın farklı yerlerinde ve tartışılan bir konu olmuştur. Bu tartışmaların etkisiyle, hayvan hakları ve refahı konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin olan Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 15 Ekim 1978 tarihinde ilan edilmiştir. Avrupa Birliği kuruluşları ve üye ülkeleri hayvan refahı konusunda önemli gelişmeler kaydederek birçok yasal düzenleme yapmışlardır. Avrupa Birliği'ndeki bu gelişmelere paralel olarak; uluslararası antlaşma ve yükümlülükler gereğince, Türkiye'den de hayvan refahı konusunda özellikle AB müktesebatına uyum yasaları çerçevesinde, gündeme gelmiş ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 1928 yılında yayımlanan salgın hastalıkla mücadele konularını kapsayan "Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanun" (Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu) ile hayvanların sağlığının geliştirilmesi ve refah alanında gelişmeler sağlanmıştır. 1929 yılında Ağıllar Hakkında Kanun ve 1956 yılında süt ve ürünlerinin üretimi ve satışı ile hayvanların yaşadıkları yerleri düzenleyen yönetmelikler; süt üretimi, nakli ve barınma ile ilgili hayvanların refahını etkileyen konularda sıhhi ve teknik şartlar getirmektedir. Türkiye'de Hayvan refahıyla ilgili ilk yasal

düzenleme; 28.04.2000 tarihinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının (Eski Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) tarafından uygulamaya başlanan "Ev ve süs hayvanları satış, barınma ve eğitim yerlerinin kuruluş, açılış, ruhsat, çalışma ve denetleme usul ve esaslarına dair yönetmeliktir. Hayvan refahı konusunda ilgili çalışmalar. 1987 yılında Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesine taraf olunması ile bu sözleşmenin 22.07.2003 tarih ve 25176 sayılı Resmi Gazete "de yayımlanmasıyla hız kazanmıştır. Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda yapılan değişiklik ile Hayvan nakliyecilerinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının hazırlamış olduğu yönetmelik doğrultusunda izin verilen araçla nakil yapabilmeleri hükmünün yer alması direkt olarak hayvan refahını amaçlayan bir uygulama olmuştur. 26.07.2003 tarihinde Sığırlarda Hormon Kullanımı hakkında yayımlanan tebliğ ile 05.03.2004 tarihinde yayımlanan "Hayvancılık İşletmelerinin Kuruluş ve Çalışmasına Yönelik Yönetmelik" ile ilgili konuda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler her ne kadar hayvan refahına yönelik düzenlemeler olmasa da, hayvanların sağlığı ve refahı üzerine çok etkili olan hayvanların barınma ve taşınma koşullarına yönelik standartları kapsamaktadır. Türkiye'de 01.07.2004 tarih ve 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunu" hayvan refahının temelleri ve hayvanların yaşam haklarının korunması hakkında kapsamlı bir düzenlemedir. Bu kanuna ait uygulanmalar ise 12.06.2006 tarihinde Orman ve Su işleri Bakanlığınca (Eski Çevre ve Orman Bakanlığı) Resmi Gazetede yayımlanan "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" ile belirtilmiştir. Hayvan refahı, Organik hayvancılığın esaslarından sayılan hayvan refahı alanında 1994 yılında "Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Yöntemlerle Üretimi" adlı yönetmelik ve 2002 yılında "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına ilişkin Yönetmelik" ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı hayvanlarda refah ile ilgili uygulamalar da yeni düzenlemeler yapmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2004 ve 2005 yıllarında yürürlüğe konan "Organik Tarım Kanunu" ve "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına ilişkin Yönetmelik" ile eski yönetmelikler yürürlükten kaldırılmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2004 yılında "Deneysel ve diğer bilimsel amaçlar için kullanılan deney hayvanlarının korunması, deney hayvanlarının üretim yerleri ile deney yapacak olan laboratuvarların kuruluş, çalışma, denetleme, usul ve esaslarına dair yönetmelik" ile 2006 yılında bu yönetmeliğe ait uygulama talimatı yürürlüğe konulmuştur. Orman ve Su işleri Bakanlığı tarafından, deney hayvanlarında refahın sağlanmasıyla ilgili olarak merkezi ve yerel etik kurullarının kurulma ve çalışma esasları belirlenmek üzere 2006 yılında "Hayvan deneyleri etik kurullarının çalışma usul ve esaslarına dair yönetmelik" yayımlanmıştır. 11.06.2010 tarih ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa dayanılarak hazırlanan Çiftlik Hayvanlarının Refahına ilişkin Yönetmelik 23.12.2011 tarihinde 28151 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye'de hayvan nakli esnasında hayvan refahı standartları ile ilgili 17.12.2011 tarihli ve 28145 sayılı Yurt içinde Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Nakilleri Hakkında Yönetmelik ve 24.12.2011 tarihli ve 28152 sayılı Hayvanların Nakilleri Sırasında Refahı ve Korunması Yönetmelikleri yürürlüğe konmuştur. Hayvan refahı koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan son düzenleme; Çiftlik Hayvanlarının Refahına ilişkin Yönetmeliği yürürlükten kaldırarak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından uygulamaya konan 22.11.2014 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanan, Yumurtacı Tavukların Korunması ile ilgili Asgari Standartlara ve Buzağıların Korunması ile ilgili Asgari Standartlara ilişkin Yönetmelik ile Çiftlik Hayvanlarının Refahına ilişkin Genel Hükümler Hakkında Yönetmelikler olmuştur.

3. Mevcut Durum

Mevcut durumu hayvan sağlığı ile mücadele yönü ve hayvan refahı ile ilgili yönünü ayrı ayrı ele alıp değerlendirmek gerekmektedir.

3.1. Hayvan Sağlığı

Hayvan hastalıkları ile mücadele amacı ile 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ve söz konusu Kanun çerçevesinde yayımlanmış Yönetmeliklerle hayvan hastalıklarının bildirim sistemi ve kontrol tedbirleri, hastalıkların izlenmesi ve ortadan kaldırılması, hayvanların tanımlanması ve hareketleri ile ilgili kurallar belirlenmiştir.

İhbarı Mecburi Hastalıklar 22 Ocak 2011 tarih ve 27823 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan İhbarı Mecburi Hayvan Hastalıkları ve Bildirimine İlişkin Yönetmelikte yer almıştır.

5996 sayılı Kanun gereği tazminatlı hayvan hastalıkları, 14 Ocak 2012 Tarih ve 28173 sayılı resmi gazetede yayımlanan Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Hayvan Sağlığı birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmektedir. Bu sebeple; Kurumlar arasında etkin koordinasyon ve işbirliği içerisinde hayvan sağlığını korumak, salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıkları ile mücadele etmek, ülke içindeki hayvan hareketleri ile hayvan ve hayvansal ürünlerin sevkine dair tedbirleri almak ve uygulatmak üzere Bulaşıcı Hayvan Hastalıkları ile Mücadelede Uygulanacak Genel Hükümlere İlişkin Yönetmelik kapsamında hayvan sağlık zabıtası komisyonları kurulması istenmiştir.

Zoonoz bir hastalık çıkması durumunda Sağlık Bakanlığı ilgili taşra birimlerine bildirimde bulunularak gerekli işbirliği ve koordinasyon sağlanacağı belirtilmektedir. Hastalık mihraklarında alınacak karantina tedbirlerinin yerine getirilmesinde de Muhtarlık, Belediye, Emniyet ve Jandarma teşkilatları ile işbirliği yapılacağı belirtilmektedir. Hayvan sağlığı ile mücadelede birden fazla kurum birlikte mücadele etmek durumunda kalmaktadır.

5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunun 4. maddesinin sekizinci fıkrasında "İl özel idareleri ve belediyeler, hayvan hastalıkları ile mücadele ve kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmakla yükümlüdür" hükmü yer almaktadır. Söz konusu Kanun hükmü kapsamında hayvan hastalıkları ile mücadele çalışmaları için İl Özel İdareleri ve Belediyelerden bütçelerinde bu hususa yer vermeleri yazılı olarak istenmektedir. İl özel idarelerine ve belediyelere hayvan sağlığı ve refahı konusunda çok önemli görevler verilmiştir.

Balık yetiştiricileri ile sıkı bir işbirliği kurularak; hastalıklar, çiftliklerde alınması gereken koruyucu önlemler, aşı, ilaç, antiseptik ve dezenfektan kullanımı hakkında bilgi verilecektir. Balık aşıları da diğer aşılar gibi veteriner hekim ve yardımcı sağlık personelince uygulanacaktır

"Safkan Arap ve İngiliz Atlarının Soy Kütüğü, Kayıtları, İthalat ve İhracatı Hakkında Yönetmelik" ile atlar ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

5996 sayılı Kanunu'nun 9. maddesi 1. fıkrasında "Hayvan sahipleri veya bakımından sorumlu kişiler, hayvan refahının sağlanması amacıyla, hayvanların barınma, bakım, beslenme, sağlık ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak, sorumluluklarındaki hayvanların insan, hayvan ve çevre sağlığı üzerinde oluşturabilecekleri olumsuz etkilere karşı gerekli önlemleri almakla yükümlüdür." hükmü yer almaktadır. Söz konusu hüküm, bulaşıcı hayvan hastalıkları nedeniyle karantina uygulanan işletmelerde oluşan katı ve sıvı atıkların, çevreyi kontamine ederek, hayvan hastalıklarının yayılmasına yol açmasına karşı alınacak tedbirler çerçevesinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına sorumluluk yüklediği gibi hayvancılık işletmelerinden oluşan katı ve sıvı atıklar ile koku gibi çevresel etkilerin ise 2872 sayılı Çevre Kanunu gereğince Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sorumluluk vermektedir.

Son yıllarda görülen iklim değişiklikleri nedeni ile vektörel hastalıkların görülme alanı ile yayılma hızı değişmiş, bu nedenle de ülkemiz hayvan sağlığı söz konusu hastalıklar için her zamankinden daha çok riskli hale gelmiştir. Vektörel Hastalıklarla mücadelede Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının taşra teşkilatlarının Mahalli idarelerle işbirliği yapılarak su birikintileri ve bataklıkların ekosisteme zarar vermeyen

fakat güçlü larvasidal etkili ürünlerle uygun aralıklarla ilaçlanmasının sağlanması istenmektedir. Ayrıca Vektörlerin kontrolüne yönelik olarak yapılacak mücadelede yerel yönetimlerin katkısını sağlamak için çaba gösterilecektir. Denilerek Vektörel Mücadelede özel çabalarla başarı sağlanılması istenmiştir.

Zoonozlar, halk sağlığını olumsuz yönde etkilemelerinin yanı sıra, hayvanlara verim düşüklüğü ve ölümlere neden olduğu için ülke ekonomisinde de önemli kayıplara yol açmaktadır. İnsanlarda gıda kaynaklı enfeksiyonlara ve intoksikasyonlara neden olan patojen mikroorganizmalar için asıl kaynak hayvansal gıdalardır. Hayvanlardan insanlara ve diğer hayvanlara, insanlardan hayvanlara geçebilen bulaşıcı hastalıkların (zoonoz) en önemlileri de Bruselloz, Tüberküloz (Verem), Antraks(şarbon) ve Kuduz'dur. Bu mikroorganizmaları taşıyan veya hasta olan hayvanların bir yerden bir başka yere götürülmeleri ve kesimleri sonucu çiğ etlerde, aynı hastalıklara yakalanmış süt hayvanlarının sağılmalarını takiben çiğ sütlerde olabildiği gibi etlerin parçalanması, çiğ et ve çiğ sütlerin işlenmesi, paketlenmesi, muhafazası ve bir yerden bir başka yere nakilleri aşamalarında yapılması gereken kontrollerin yapılamaması nedenleriyle son ürüne geçerek tüketici sağlığını tehdit ederler. Bu açıklamalara bakıldığında sağlıklı hayvansal ürünler elde edebilmek için, sağlıklı hayvanlar yetiştirilmesi gereği çok açık olarak görülmektedir. Çünkü sağlıklı hayvan, sağlıklı ham ürün kaynağıdır. Sağlıklı hayvan elde etmenin şartları da iyi beslenmesi ve hastalıklardan arındırılmış olmasıdır. İnsan ve hayvan sağlığı açısından ciddi ve çok önemli sorunlara sebep olan zoonotik hastalıklar hayvancılıkta ve sanayide gelişmiş ülkelerde uygulanan "Eradikasyon" (Hastalığın ortadan kaldırılması) programları ile eradike edilmişlerdir. Ülkemizde zoonozların çoğu maalesef halen güncelliğini korumaktadır. Bruselloz ve Tüberküloz "Tazminatlı Hastalıklar" kapsamındadır. Yani bu hastalıklara yakalanmış hayvanlar usulüne göre uygun biçimde değerlendirilir veya tamamen imha edilerek, bedelleri devlet tarafından hayvan sahiplerine ödenir. Ancak hazırlanan proje ve programlara bağlı olarak, her sene hükümet bütçelerine yeteri kadar kaynak ayrılamadığı için "Hastalığın Eradikasyon Programı" yeteri biçimde uygulanamamaktadır.

Hastalık mihrakları yıllar itibariyle incelendiğinde Türkiye genelinde salgın hastalıklar ve paraziter hayvan hastalıklarının yaygın bir şekilde seyrettiği görülmektedir. Ülkemizde hayvan hastalıklarının kontrol altına alınmasındaki güçlüklerde rol oynayan önemli faktörler ise şunlardır;

Kayıt sisteminin yetersizliği, Hayvan park ve pazar kurumları ile sevk kontrol merkezlerindeki sıkıntılar, Karantina hizmetlerindeki aksaklıklar, Araç ve ekipman eksikliği, Yetiştirici ve Sağlık personelinin eğitimi, Veteriner hekim ve yardımcı personel sayısı, Bazı mevzuatın günün koşullarına göre yenilenmemesi, Türkiye'nin jeopolitik durumu ve sınır komşularından kontrolsüz hayvan girişidir.

3.2. Hayvan Refahı

Hayvan refahı, hayvanın yaşam kalitesini ifade eden bir tanımdır. Hayvanın zihinsel ve fiziksel sağlık durumu, mutluluğu ve uzun yaşam gibi özelliklerini kapsamaktadır. Hayvan refahı, hayvanın yaşamsal fonksiyonlarını oluşturan sağlık, hastalık, davranış, yetiştirme ve sürü yönetimi gibi objektif ve subjektif ölçütlerin bir bütünüdür.

Refah kelimesi sözlükte "iyi olma durumu", "iyi talih", "mutlu olma", "zenginlik" olarak açıklanmaktadır.

Hayvan Refahı, günümüzde toplumun birçok farklı kesimi için giderek önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir tarım açısından önemi ve ekonomik yararları ile üreticileri, gıda kalitesi açısından tüketicileri ilgilendirmekteyken, refah koşullarının hayvan sağlığıyla yakın ilgisi veteriner hekimler için önem arz etmektedir. Özellikle sivil toplum kuruluşları, hayvanlara yönelik sorumluluk sahibi tutum nedeniyle konuya müdahil olmaktadır. Etik, bilimsel, siyasi, eğitsel ve kültürel boyutlara sahip bir konu olan hayvan refahı alanında farkındalık yaratmak; insan ve hayvanlar arasında uyumlu bir yaşam sağlamak için bir önkoşuldur. AB, 30 yılı aşkın süredir bu konuda bilimsel çalışmalara ve tüketiciler ile paydaşların geri bildirimlerine dayanan

bir yaklaşımla mevzuat geliştirmekte ve hayvan refahı ile ilişkili konularda uluslararası düzeyde öncülük yapmaktadır.

Hayvan refahı, hayvan ile ilgili tüm alanları ve kişileri ilgilendiren bir konudur. Konu üzerinde yürütülen her türlü çalışma, insanların hayvanlara "gereksinimi" olduğu müddetçe sürecektir.

Avrupa Birliği'nde hayvan yetiştirme ile ilgili neredeyse tüm hukuki düzenlemelerde hayvan refahına atıflar bulunmaktadır. Bunun da ötesinde hayvan refahı başlı başına hukuki düzenlemelere konu olmuştur. Konu Ülkemizde de, özellikle Avrupa Birliği müktesebatına uyum yasaları çerçevesinde hukuk açısından gündeme gelmiş ve bu anlamda bazı düzenlemeler yapılmıştır.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu 2004 yılında yayınlanmış 2018 yılına kadar iki kez değişiklik yapılmış ve halen yürürlüktedir. Bu kanunun amacı; hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır. 5199 sayılı kanunda hayvanların korunmasına ve rahat yaşamalarına ilişkin temel ilkeler şöyle belirtilmiştir.

a) Bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir.

b) Evcil hayvanlar, türüne özgü hayat şartları içinde yaşama özgürlüğüne sahiptir. Sahipsiz hayvanların da, sahipli hayvanlar gibi yaşamları desteklenmelidir.

c) Hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemler alınmalıdır.

d) Hiçbir maddî kazanç ve menfaat amacı gütmeksizin, sadece insanî ve vicdanî sorumluluklarla, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen koşulları taşıyan gerçek ve tüzel kişilerin teşviki ve bu kapsamda eşgüdüm sağlanması esastır.

e) Nesli yok olma tehlikesi altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması esastır.

f) Yabani hayvanların yaşama ortamlarından koparılmaması, doğada serbestçe yaşayan bir hayvanın yakalanıp özgürlükten yoksun bırakılmaması esastır.

g) Hayvanların korunması ve rahat yaşamalarının sağlanmasında; insanlarla diğer hayvanların hijyen, sağlık ve güvenlikleri de dikkate alınmalıdır.

h) Hayvanların türüne özgü şartlarda bakılması, beslenmesi, barındırılma ve taşınması esastır.

ı) Hayvanları taşıyan ve taşıtanlar onları türüne ve özelliğine uygun ortam ve şartlarda taşımalı, taşıma sırasında beslemeli ve bakımını yapmalıdırlar.

j) Yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmaları esastır.

k) Kontrolsüz üremeyi önlemek amacıyla, toplu yaşanan yerlerde beslenen ve barındırılan kedi ve köpeklerin sahiplerince kısırlaştırılması esastır. Bununla birlikte, söz konusu hayvanlarını yavrulatmak isteyenler, doğacak yavruları belediyece kayıt altına aldırarak bakmakla ve/veya dağıtımını yapmakla yükümlüdür.

Yine bu kanunda Bir hayvanı, bakımının gerektirdiği yaygın eğitim programına katılarak sahiplenen veya ona bakan kişi, hayvanı barındırmak, hayvanın türüne ve üreme yöntemine uygun olan etolojik ihtiyaçlarını temin etmek, sağlığına dikkat etmek, insan, hayvan ve çevre sağlığı açısından gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür ibaresi yer almaktadır.

Sahipsiz hayvanların korunması, bakılması ve gözetimi için yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde, yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ile çevreye olabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer ilgili kuruluşların da görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenmektedir. Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesinin zorunlu olduğu, bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanacağı ve müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esas olduğu belirtilmektedir.

Hayvanların kesilmesi; dini kuralların gerektirdiği özel koşullar dikkate alınarak hayvanı korkutmadan, ürkütmeden, en az acı verecek şekilde, hijyenik kurallara uyularak ve usulüne uygun olarak bir anda yapılır. Hayvanların kesiminin ehliyetli kişilerce yapılması sağlanır. Dini amaçla kurban kesmek isteyenlerin kurbanlarını dini hükümlere, sağlık şartlarına, çevre temizliğine uygun olarak, hayvana en az acı verecek şekilde bir anda kesimi, kesim yerleri, ehliyetli kesim yapacak kişiler ve ilgili diğer hususlar Bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşü alınarak, Diyanet İşleri Başkanlığının bağlı olduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Hayvanların korunması için Her ilde il hayvanları koruma kurulu, valinin başkanlığında, sadece hayvanların korunması ve mevcut sorunlar ile çözümlerine yönelik olmak üzere toplanır.

Bu kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisini orman su işleri bakanlığına verilmiş ve gerektiğinde bu yetki aynı Bakanlıkça mahalli en büyük mülki amirine yetki devri suretiyle devredilebilir denilmiştir.

5199 sayılı kanunun 17.maddesine istinaden Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" denetleme yetkisini Çevre ve Orman Bakanlığına vermiştir. Bu kanunda suç olarak belirtilen tüm cezalar idari para cezası şeklindedir.

4. Genel Değerlendirme

Ülkemizde hayvan sağlığı ve refahı ile ilgilenen birden fazla Bakanlık ve bunlara bağlı Kurum, Kuruluş görev almaktadır. Genel anlamda bu Bakanlık ve kurumların bir değerlendirmesini yapmak gerekirse olayın önemi daha net olarak ortaya çıkması sağlanabilir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ülkemizde en yaygın hayvancılık faaliyetlerini yürütmektedir. Özellikle çiftlik hayvanları ve süs hayvanları ile ilgili tüm iş ve işlemlerde çalışmalar yapmaktadır. Bu Bakanlığın AB müzakere süreci ile mevcut yapısında değişiklikler yaparak Avrupa Birliğine uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Yıllar itibariyle çıkarılan yönetmelik ve görev değişiklikleri ile günün şartlarına göre düzenlemeler yapılmıştır. Buna rağmen Hayvan Sağlığı ve Refahı açısından eksikliklerin mevcut olması daha yapılacak düzenlemelerin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı hayvancılıkla ilgili faaliyetler yürütmektedir. Özelikle hayvanları koruma kanunu çalışmalarının sekretaryasının yürüten Bakanlık durumundadır. Bu sebeple Hayvan Sağlığı ve Refahı yönünü önemli görevler üstlenmiştir.

İç işleri Bakanlığına bağlı kolluk kuvvetleri (Jandarma ve Emniyet güçleri) özellikle hayvan hareketlerinin kontrolünde önemli görev almaktadır. Yine İç İşleri Bakanlığına bağlı Kaymakamlar ve Valilerin hayvancılıkla ilgili kurullara başkanlık etmesi sebebiyle Hayvan Sağlığı ve Refahı konusunda önemli görevler almıştır.

Sağlık bakanlığı özellikle zoonoz hastalıkların takip ve kontrolünde önemli görev almaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri kendi ihtiyacı için bulundurulduğu mevcut hayvanlar (At ve köpekler v.b.) için Veteriner Hekim muhafaza ederek Hayvan Sağlığı ve Refahı ile ilgili görevler üstlenmiştir.

Belediyeler Hayvan Hastalıkları ve Refahı ile ilgili çalışmalarında bütçe ayırarak bu konuda önemli görev verilmiştir. Ayrıca Sokak hayvanları ile ilgili görevleri de mevcuttur. Ancak sahadaki uygulamalarda Belediyelere ve ilçelere göre farklılıklar görülmektedir.

Dini amaçla kurban kesmek isteyenlerin kurbanlarını dini hükümlere, sağlık şartlarına, çevre temizliğine uygun olarak, hayvana en az acı verecek şekilde bir anda kesimi, kesim yerleri, ehliyetli kesim yapacak kişiler ve ilgili diğer hususlar, Diyanet İşleri Başkanlığınca belirlenmektedir. Görüldüğü gibi hayvan sağlığı ve refahı ile ilgili iller bazında birden fazla Kurum bulunmaktadır.

4.1. Ülkemizdeki Mevcut Durum ve Önceki Kongrenin Değerlendirilmesi

Ülkemizdeki veteriner hizmetleri ve gıda güvenliği konusundaki, yasal düzenlemeler ve uygulamaların mevcut durumunun değerlendirmesini, AB'nin ülkemizle ilgili olarak yayınladığı son ilerleme raporu ve Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı (OIE) tarafından ülkemizdeki veteriner hizmetleri ve gıda güvenliği konusunda yaptığı detaylı incelemeler sonucu, Ocak 2009 da yayımlanan raporu ve Fasıl 12 de yapılan düzenlemeler ışığında yapmak, ülkemizdeki mevcut durumun daha sağlıklı olarak ortaya konulmasını sağlayacaktır.

AB'nin ülkemizle ilgili olarak yayınladığı son ilerleme raporunda:

- Gıdaların kontrolü ve izlenmesi ile ilgili ulusal kalıntı programı ve veteriner tıbbi ürünlerin kontrolü ile ilgili olarak önemli eksiklikler bulunduğu

- Veteriner kontrol ve denetimlerinin finansmanı ile ilgili bir ilerleme gözlenmediği

- Hayvan Refahı ve zootekni konularında tam olarak bir ilerleme kaydedilmediği

- Farklı kurum ve kuruluşların görevlerinin net bir şekilde belirlenmemiş olması, resmi kontrollerde problem doğmasına neden olduğu Gibi eksiklikler günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

OIE (Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi) Raporlarında OIE, tüm ülkelerin uluslararası ilişkilerde hayvan sağlığı ve hayvansal gıda güvenliği konusunda uyması gereken kuralları belirlemektedir. OIE'nin ülkemizdeki inceleme sonuçları da mevcut yasa ve uygulamalarımızla bu kuralları ne kadar sağlayabildiğimizi veya sağlayamadığımızı ve eksiklerimizi göstermektedir.

Raporun giriş bölümünde;

"Veteriner Hizmetleri; Hayvan ve hayvansal ürün ticareti, gıda güvenliği ve veteriner halk sağlığı, hayvan hastalıklarının önlenmesi, ulusal sağlık gözetimi, acil durum müdahalesi, hayvan refahı ve insanların yaban hayatı ile etkileşimi gibi konuları kapsamaktadır. Herhangi bir devletteki tarımsal sektörün gelişimi ve ilerlemesi konusunda Veteriner Hizmetleri kalitesinin büyük öneme sahip olduğuna dair birçok örnek uluslararası arenada bulunmaktadır. Ülkelerde Veteriner Hizmetleri kapsamında hem paydaş hem de ulusal yatırımlar, hayvan ve hayvansal ürünlerine "değer katan" bir faktördür. Bu alanda yeni fırsat ve zorlukları karşılayabilmek için Veteriner Hizmetlerinin bilimsel temelli kurallarla yönetilmesi, teknik olarak her türlü politik veya ticari baskılardan bağımsız ve muaf olması gerekmektedir. Tespiti yapılmıştır.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) üyesi ülkeler SPS (Sağlık ve Bitki Sağlığı Uygulama Anlaşması) koşullarına uymak zorundadır. SPS anlaşması, her üye ülkenin bitki, hayvan ve insan hayatını veya sağlığını korumakla yükümlü olduğunu, ülkelerin bu önlemleri bilimsel kurallar çerçevesinde almaları gerektiğini belirtmektedir.

"Hayvan sağlığı ve zoonozlar konusunda, hayvan ve hayvansal ürünlerin uluslararası ticaretini kapsayan OIE standartları, kuralları ve önerileri DTÖ tarafından referans olarak alınmaktadır. OIE tarafından geliştirilen bu uluslararası standartlar, kurallar ve önerilerin uygulanmasına dair yaklaşım, uluslararası ticarette ayrımcılığın ve bilimsel olarak uygun olmayan kısıtlamaların engellenmesini sağlamaktadır. " denilerek, uluslararası kuruluşlar ve veteriner hizmetlerinin önemi konusunda bir değerlendirme yer almaktadır.

Komisyonun ülkemizdeki durumu değerlendirmesinde belirtilen birçok hususta düzenlemeler yapılmış ancak aşağıda belirtilen hususlarda ise fazla bir ilerleme elde edilememiştir.

- Veteriner hizmetlerinde çalışan personel, ödül ve teşvik bakımından yetersiz, uzun mesai saatleri boyunca çalışan, oldukça kalifiye ve işine bağlı personellerden oluştuğu

- Hayvan sağlığı ve hastalık kontrolü gibi teknik yeterlilik konusundaki kritik yetkilerin politik düşünceler veya müdahalelerle engellendiğinin görüldüğü

- 81 Il Müdürlüğünden sadece 8'inin veteriner hekim olduğu Bu durum, hayvan sağlığı ve gıda güvenliği çalışmalarında merkezi otoritenin komuta zincirini olumsuz yönde etkilediği

- Zoonoz hastalıkların önlenmesi için yeterli sürveylans çalışmalarının yürütülmediği

- Veteriner ilaçları ve biyolojik maddeleri ile ilgili düzenleme konusunda yasal dayanak ve kalifiye personel olmasına rağmen üretim, ithalat ve kullanımlarının kontrolü konusunda idari yetersizliklerin olduğu, ülke genelinde ilaç ve biyolojiklerin dağıtım ve satış kontrollerinin gerçek anlamda yapılamadığı,

- Hayvan kaynaklı gıdalardaki mikrobiyoloji ve kimyasal kalıntıların çok sınırlı bir şekilde yapılabildiği,

- Türk Veteriner Hekimleri Birliğinin yasaların hazırlanmasında, veteriner hekimlerin haklarının sağlanmasında, hayvan sağlığı ve gıda güvenliğinde çok sınırlı yetkilerinin olduğu,

- Ulusal mevzuat ve hijyen tedbirleri ile uluslararası standartlar arasında bariz farkların olduğu, veteriner servislerinin bunun farkında olduğu ancak, bu problemleri çözecek yetkilerinin olmadığı, şeklindedir.

Hayvan Sağlığı ve Gıda Güvenliği ile ilgili yürütülen çalışmalar, bilimsel temellere dayanan ve evrensel nitelik taşıyan kurallardır. Bu nedenle, her iki değerlendirme birbirini teyit eder durumdadır.

Bilindiği gibi, zoonoz hastalıklar nedeniyle, hayvan sağlığı ve hayvansal kökenli gıdaların güvenliği halk sağlığı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle tüm ülkeler bu konuda ortaya konulan uluslararası kuralları uygulamaktadır. Bu kuralları uygulamayan ülkeler, kendi ülkelerinde yaşadıkları halk sağlığı problemleri yanında, bu alanda uluslararası arenadan da tecrit edilmektedir.

Bu nedenle, veteriner hizmetleri içerisinde yer alan hayvan sağlığı, gıda güvenliği ve veteriner halk sağlığı açısından ülkemizde yapılacak yasal düzenlemeler ve uygulamalarda uluslararası kuruluşların belirlediği bilimsel kurallar göz önüne alınarak yapılmak zorundadır.

OIE, uluslararası ilişkilerde geçerli olan standartları ve kuralları belirlemektedir. Bu standart ve kuralların sağlanması, ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri ve uygulamaları yapmaları ile mümkündür. Bu, uluslararası ilişkilerimiz ve ticaretimiz yanında halk sağlığımız ve hayvan sağlığımız açısından önemli ve zorunludur. Etkili ve sürekli denetimin ve konu uzmanı yeterli personel istihdamının sağlanması gerekir.

Fasıl 12 müzakereleri sürecinde: 5996 Sayılı veteriner hizmetleri, bitki sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kabul edildi. Kontrollere ilişkin sorumluluklar, kanunda belirlendi. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yapılandırıldı. Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırıldı. Sığır kimliklendirme ve kayıt sistemi iyileştirildi. Koyun-Keçi elektronik kimliklendirilme sistemi başlatıldı. Trakya'nın şap hastalığından aşılı ariliği sağlandı.

Fasıl 12 nin kapanış kriterlerinde ise Hayvansal yan ürün işletmeleri de dahil, hayvansal ürün işletmelerinin iyileştirilmesi, izlenmesi ve çiğ süt stratejisini içeren ulusal bir programın sunulması tamamıyla uyumlu bir sistemin uygulanması başta olmak üzere, özellikle fonksiyonel sınır kontrol noktaları ve bu sistemin finansmanını da içerecek şekilde, müktesebata uygun olarak ilgili idari yapıların kurulması ve geliştirmeye devam edilmesi; idari kapasite ve alt yapının daha da arttırılması; katılıma kadar bu fasıl kapsamındaki tüm müktesebatı doğru şekilde yürütme ve uygulamaya ilişkin yeterli idari kapasitenin bulunduğunun kanıtlanması şeklinde kriterler belirlenmiş ve bunlar 2018 yılı itibariyle çalışmalar yapılmış olup iyileştirilmeler devam etmektedir.

Hayvan refahı ile ilgili çiftlik hayvanlarına yönelik olarak refah üç temel başlık altında ele alınmıştır. "Çiftlikte bakım" esnasında ve "nakil" esnasında beslenme, dinlenme gibi ihtiyaçlarını karşılayacakları fiziki şartlara ilişkin standartlar ortaya konmaktadır. "Kesimhanelerdeki hayvan refahı" kurallarında ise hayvanların mümkün olduğunca düşük acı ve stres altında kesilmelerini temin edecek düzenlemeler bulunmaktadır.

Veteriner politikası alanından Türkiye'de kaydedilen gelişmeler Türkiye veteriner politikası altında AB mevzuatında önemli gelişmeler kaydetmiştir. Önemli hayvan hastalıklarında olan şap hastalığı ile mücadele konusunda sağlanan en önemli gelişme Trakya bölgesinde hastalığın kontrol altına alınmasıdır. Ayrıca bu AB müktesebatı ile paralel olarak hazırlanan Şap hastalığının kontrolünde ilişkin yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Şap, koyun ve keçi vebası ve yalancı tavuk vebası acil eylem planları yayınlanmıştır. Hayvan hareketlerinin izlenmesi konusunda büyükbaş ve küçükbaş hayvanları için gerekli olan yasal düzenlemeler resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Veteriner politikası konusundaki AB'ye uyum yol haritamıza ışık tutacak olan veteriner strateji belgesi hazırlıkları AB fonları desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır.

2010 yılında yaban hayatında kuduz hastalığının kontrolü ve Türkiye'de Şap hastalığının kontrolü ve eradikasyonu, 2012 yılında koyun keçi türü hayvanların elektronik kimliklendirilmesi, 2013 yılında resmi kontroller risk iletişimi ve risk değerlendirilmesi Hayvan Refahı Zoonozlar ve hayvansal yan ürün yönetimine ilişkin kapasite oluşturma programları ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının idari kapasitesi geliştirilmiştir.

5. Sorunlar ve Sorunlara Neden Olan Faktörler, Riskler (Yasa, İdari, Finansal, Politika, Diğer Kurum Ve Kuruluşlar v.b)

Türkiye'nin hayvancılığa büyük önem veren ve büyük ölçüde hayvansal üretim yapan bir ülke olduğu halde ülke nüfusunun artması ve kişi başına düşen hayvansal ürün tüketiminin artması sonucu ülkedeki hayvan varlığımız Türkiye'deki tüketim ihtiyacını tam olarak karşılayamamaktadır.

Türkiye'nin hayvansal üretimdeki hedefi; "sektörün satın alınabilir, güvenilir ve yeterli gıda ve diğer hammaddelerini üretmesi, çevrenin korunması ve hayvan refahının geliştirilmesi ile ihraç edilebilir seviyede üretim yapılmasını sağlamak" olarak belirlenmelidir.

Türkiye'de hayvancılık politikaları hemen hemen kamu tarafından belirlenmektedir. Hayvancılıkla ilgili politikaların belirlenmesi ve öngörülen politikaların benimsenmesinde yetiştiriciler ve meslek örgütleri henüz önemli bir işlev üstlenememişlerdir.

Türkiye'de hayvansal üretim, doğal olarak sık sık devlet müdahalesine maruz kalmaktadır. Kamunun yönlendirme ve destekleme amaçlı politikalarda en fazla başvurduğu araçlar teşvik ve sübvansiyon olmuştur. Müdahalelerde çoğunlukla ya gıda sanayinin hammadde ihtiyacını karşılama ya da tüketiciyi koruma amacı öne çıkarılmıştır. Oysa üretim yetersizliği olan ülkelerde, devlet müdahalesinin temel amacı;

üretimde sürekliliği sağlamak, üreticiyi korumak, üretimi artırmak ve maliyetleri düşürmek olmalıdır. Böylece diğer paydaşların da olumlu etkilenmesi sağlanabilecektir.

Tüm canlı hayvan işletmelerinde yeterli miktarda veteriner hekim bulunmalı ve veteriner hekimler tarafından düzenli olarak kontrol edilen sürü sağlık tarama programlarını geliştirmesi gerekmektedir. Bu programlarda veteriner hekimin özel sağlık ve refah parametrelerini muayene ve kontrol edebileceği ve sürü statüsünü değerlendirebileceği bir şekilde çiftçi ile arasında düzenli temas sağlanmalıdır. Lokal düzeyde risk değerlendirmesi ve yönetimi olmakta ve biyogüvenlik önlemlerinin çiftlik düzeyinde gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Hayvan sağlığı alanında çalışan veteriner hekimler ile araştırma, eğitim, endüstri, gıda hijyeni vb. gibi alanlarda çalışan meslektaşlarının çalışmasına entegre olması gerekir. Tüm veterinerlik hizmetlerinde iyi bir işbirliği, ilgili tüm taraflara fayda sağlayacaktır. Hayvan refahının ilköğretimden itibaren hayat boyu öğrenim programlarına yönelik politikalar geliştirmek gerekmektedir.

Hayvan hastalıklarının kontrolünde yaşanan başlıca sorunlar; Kayıt sisteminin yetersizliği, Hayvan park ve pazar kurumları ile sevk kontrol merkezlerindeki sıkıntılar, Karantina hizmetlerindeki aksaklıklar, Araç ve ekipman eksikliği, Yetiştirici ve Sağlık personelinin eğitimi, Veteriner hekim ve yardımcı personel sayısı, Türkiye'nin jeopolitik durumu ve sınır komşularından kontrolsüz hayvan girişlerinden oluşmaktadır.

Hazırlanan proje ve programlara bağlı olarak, her sene hükümet bütçelerine yeteri kadar kaynak ayrılamadığı için "Hastalıkların Eradikasyon Programı" yeteri biçimde uygulanamamaktadır.

İhbarı mecburi hastalık çıkması durumunda hastalık mihraklarında alınacak karantina tedbirlerinin yerine getirilmesinde de Sağlık Bakanlığı, Muhtarlık, Özel İdareler, Belediye, Emniyet ve Jandarma teşkilatları ile işbirliği yapılmaktadır. Bu yapılan işbirliklerinde gerek muhtarlıklar gerekse Belediye ve kolluk kuvvetleri konuya gereken önemi vermemeleri sebebiyle hastalıkların kontrolü sağlanmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Bugünkü teşkilat yapılanması hayvan sağlığı ve refahı alanın da yürütülen çalışmalara gereken önemin verilebilmesinde sıkıntılar oluşturmaktadır. Gıda tarım ve Hayvancılık Bakanlığında hayvan sağlık işlemleri Gıda Kontrol Genel Müdürlüğüne Diğer hayvancılık ile ilgili işler ise Hayvancılık Genel Müdürlüğüne ve Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışmaktadır. Teşkilatın İl Yapılanmasında ise Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği Şubesi, Balıkçılık ve Su Ürünleri Şubesi, Gıda ve Yem Şubesi şeklinde bir yapılanmaya gidilmiştir. Bakanlık ile İl Müdürlüklerinde hayvan sağlığı işlemleri yürütülürken komuta zinciri içerisindeki görevlerde veteriner hekim olmayan diğer meslek gruplarında yer alan kişilerin bulunması Hayvan sağlığına gereken önem ve tedbirlerin alınmasında zorluklar yaşatmaktadır.

5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunun 4. maddesinin sekizinci fıkrasında "İl özel idareleri ve belediyeler, hayvan hastalıkları ile mücadele ve kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmakla yükümlüdür" hükmü yer almaktadır. Söz konusu Kanun hükmü kapsamında hayvan hastalıkları ile mücadele çalışmaları için İl Özel İdareleri ve Belediyelerden bütçelerinde bu hususa yer vermeleri yazılı olarak istenmektedir. Ancak il belediyeleri arasında farklılıkların olduğu da çok açıktır.

Türkiye'de yetiştiricilerin destek alabilmesi için 2015 yılı öncesine kadar suni tohumlama şartı varken 2016 yılında değiştirilip suni tohumlama olmaksızın destekleme verilmektedir. Boğa ile yapılan tohumlamalarda özellikle hayvanlarda döl tutumama brucella ve diğer metrit ve bazı hastalıklara sebebiyet vermekte ayrıca zoonoz hastalıkların insanlara geçmesini arttırmaktadır.

2018 yılında aşı uygulama ücretlerinin 0,1 kuruşa düşürülmesi ve aşı ücretlerinin kaldırıldığının belirtilmesi, sahada aşılamaların yeterli seviye de başarıya ulaşmasında bir engel olarak görülmektedir.

Yoğun aşılamalara karşın bazı hastalıkların insidensinde hala bir azalma görülmemektedir. İşletmelerin her bakımdan kayıt altına alınmakla birlikte, kayıt sistemlerinin güvenilirliğinin ve etkinliğinin yükseltilmesi için Yol Kontrollerinin, Hayvan Pazarlarının ve Hayvan kesim Yerlerinin etkin bir şekilde denetlenmesinde sorunlar yaşanmaktadır.

Hayvan Pazarlarının kontrol altına alınması: Hayvan Pazarlarının kuruluş ve çalıştırılması belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ancak Belediyeler gerek parasal kaynak gerekse veteriner hekim istihdam etmemek için bu işlemleri yapmamaktadır.

Türkiye'nin hayvancılığını mesleğimizden bağımsız düşünmek ebetteki mümkün değildir. Hayvancılığı gelişmiş, kendi kendine yetebilen ve de ihraç edebilen ülke olmak istiyorsak kamu ve serbest veteriner hekimlerin toplum içindeki yeri, saygınlığı ve ekonomik durumlarını da düzeltmemiz gerekmektedir. Ancak mevcut durumun böyle olmadığı aşikardır.

Türkiye'de sivil toplum örgütleri ile kamu arasındaki ilişkilerde, henüz yeterli demokratik anlayış geliştirilebilmiş değildir. Bu da kamudan güç sağlama beklentisinde olan sivil toplum kuruluşu yöneticileri kadar, sivil toplum örgütlerini denetleme ve yönetme isteğinde olan siyasiler ve bürokratların da payı vardır.

Veteriner hekimlerin söz sahibi edilmediği ve günübirlik hayvancılık politikaları ile ülke hayvancılığının iyiye gitmesini beklemek yanlış olur. Ülke hayvancılığına göre mesleki politikalar geliştirmek yıllarca veteriner hekimlere hem zaman kaybettirmiş, hem de azalan enerjilerini meslek taassubunda bulunan ve çalışma alanlarımıza ortak olmak isteyen mesleklerle mücadeleye ayırmak zorunda bırakmıştır

Ülkemizde hayvan refahı ile ilgili birçok çalışma, yayın makale yapılmış ve ülkemizdeki hayvan refahını iyileştirmek için birçok öneri ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Ancak Ülkemizde hayvan satış yerleri ve hayvan kesim yerleri incelendiği zaman hayvanların refah içinde kesilmesi, ağrıdan, korkudan stresten uzak bir şekilde muamele edilmesi yönünde eksiklikler bulunmaktadır. Hayvanların korkudan ve stresden daha uzak olması, hem et kalitesini hem de et lezzeti üzerine etkisi olduğu bilinmektedir. Ülkemizde hayvanlarla birebir ilişkileri olan veteriner hekim, yardımcı personel, yetiştirici, ahır sorumlusu, yem üreten işletmeler ve sağım işlemini gerçekleştiren personellerin hayvan refahı konusunda eksiklikler görülmektedir.

Ülkemizde pet hayvanlarına verilen değer gün geçtikçe artmakta onların yaşam standartlarında problemler yaşanmaktadır. Özellikler hayvan barınaklarında bulunan sokak petlerine daha rahat yaşam alanı sağlanması ve beslenmeleri üzerine sorunlar oluşmaktadır. Bu oluşan sorunlar sıklıkla basın yolu ile karşımıza çıkmaktadır.

6. Çözüm Önerileri

Hayvan sağlığı ve refahı sorununda çözümlerin oluşabilmesi için öncelikle Veteriner Hizmetlerinin bilimsel temelli kurallarla yönetilmesi, teknik olarak her türlü politik veya ticari baskılardan bağımsız ve muaf olmasının sağlanması gerekmektedir.

Hayvan sağlığı ve refahı konusunda iyileştirilme yapılması İçin TVHB ile Bakanlık arasında protokol yapılarak Eğitim Çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesinin sağlanması,

Kaliteli kaba yem üretiminin artırılması ve istikrarlı bir yem pazarının oluşmasını sağlayacak tedbirlerin alınması için projeler üretilmeli ve destekler arttırılmalıdır.

İşletmelerde hijyen ve hijyen şartlarının sağlanması, sütün kalitesinin düşmesine neden olan unsurları ortadan kaldıracak tedbir ve uygulamaların da destekleme kapsamına alınması,

İşletmelerin her bakımdan kayıt altına alınmakla birlikte, kayıt sistemlerinin güvenilirliğinin ve etkinliğinin yükseltilmesi için Yol Kontrollerinin, Hayvan Pazarlarının ve Hayvan kesim Yerlerinin etkin bir şekil-

de denetlenmesi gerekmektedir. Bu durum hem Hayvan sağlığı açısından hem de hayvan refahının kontrolü açısından çok önemlidir. İlk etapta yapılması gerekenler:

A) Yol Kontrollerinin denetimlerinin etkin yapılabilmesi için: Türkiye'de bölgeler arasında önemli geçiş noktalarında kolluk kuvvetleri ile görev yapacak sürekli kontrol birimlerinin oluşturulması.

B) Hayvan Pazarlarının kontrol altına alınması: Hayvan Pazarlarının kuruluş ve çalıştırılması genelde belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ancak Belediyelerin genelinde bu işin önemi tam olarak kavranamadığı için gerek parasal kaynak gerekse veteriner hekim ve personel istihdam etmemekte ve parasal kaynak ayırmamaktadır. Türkiye'deki Mevcut Hayvan satış yerleri ve pazarlarını komisyon marifetiyle yer tespitleri yapılmalıdır. Bu tespit edilen yerlerin belediyelerce ruhsatlandırılmasını sağlanması gerekir. Bu işlemler Belediyeler tarafından yapılmadığı takdirde Maliyeti Belediye bütçelerinden kesilmek üzere Bakanlık tarafından yapılarak belediyelere teslim edilmesinin sağlanması;

C) Mezbahaneler açılış ve çalışmaları ile ilgili problem oluşmaktadır. İl ve ilçeler bazında Bakanlık Tarafından bir komisyon oluşturularak büyük ve küçük ölçekli mezbahane ihtiyaçları belirlenmelidir. Bu belirlenen yerlerde bakanlık ve belediyeler arasında bir iş birliği çerçevesinde mezbahanelerin kurulması sağlanmalıdır.

D) Hayvan refahı ile ilgili çalışmaların daha etkin yapılabilmesi amacıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde Hayvan Refahı Daire Başkanlığının kurulması gerekir. Ayrıca aynı nitelikli daire başkanlığının Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde de kurulması sağlanmalıdır.

E) Büyükşehir Belediyeleri bünyelerinde Veteriner Sağlık Daireleri kurulması için çalışmalar yapılmalıdır.

F) Hayvan hastalıkları ile mücadele çalışmaları için İl Özel İdareleri ve Belediyeler bütçelerinde bu hususa yer vermeleri gerektiği halde il belediyeleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sebeple belediyelerde sadece hayvan sağlığı ve refahı için kullanılma şartı olan bütçe kalemi oluşturulmalıdır.

Ayrıca Hayvan Sağlığı ve Refahı için aşağıda belirtilen çalışmalar yapılmalıdır:

1- Suni tohumlama çalışmalarının Veteriner Hekim eliyle etkin ve yaygın biçimde yürütülmesi, bunun için devlet tarafından hem veteriner hekimlere hem de suni tohumlama yapan yetiştiricilere suni tohumlama desteğinin verilmesi ve arttırılması gerekmektedir.

2- Başta sanayi ve pazarlama olmak üzere, üretiminden-tüketime her aşamada veteriner hekimlerin aktif olarak rol alması sağlanmalıdır.

3- Türkiye'nin hayvancılığının gelişmesi ve hayvan sağlığının ve refahının güvence altına alınması Veteriner Hekimlerin toplum içindeki yeri, saygınlığı ve ekonomik durumlarının düzeltilmesi ile mümkündür, bu sebeple kamudaki ve özeldeki Veteriner Hekimlerin durumlarının düzeltilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

4- Sivil toplum örgütleri ile kamu arasındaki ilişkilerde, demokratik bir anlayış geliştirilmelidir.

5- Çalışma alanlarımıza ortak olmak isteyen mesleklerin hayvancılık politikalarına yön vermelerinden dolayı hayvan sağlığı ve refahında yetersizlikler devam etmektedir. Hayvancılık politikalarında Veteriner hekimlerin söz sahibi olacak tarzda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

6- Ülkemizde hayvanlarla birebir ilişkileri olan veteriner hekim, yetiştirici, ahır sorumlusu, yem üreten işletmeler ve sağım işlemini gerçekleştiren personellerin değişik zamanlarda hayvan refahı ve sağlığı konusunda eğitime tabi tutulması ve bu eğitimlerin sürekli hale getirilip, uygun bir denetime tabi tutulması gerekmektedir.

7- Ülkemizde pet hayvanlarına verilen değer gün geçtikçe artmakta, veteriner hekimler olarak onların yaşam standartlarını daha iyi bir seviyeye getirmek için bakanlıklar tarafından çalışmalar yapılmalı, özellikle hayvan barınaklarında bulunan sokak petlerine daha rahat yasam alanı sağlanmalı ve beslenmeleri üzerin uygun programlar yapılmalıdır.

8- 2018 yılında aşı uygulama ücretlerinin 0,1 kuruşa düşürülmesi ve aşı ücretlerinin kaldırıldığının belirtilmesi, sahada aşılamaların yeterli seviye de başarıya ulaşmasında bir engel olarak görülmektedir. Bu sebeple mutlaka aşı uygulama ücretlerinin arttırılması veya bu konuda uygulayıcıların hak kayıpları oluşmadan bir çözüme bağlanmalıdır.

9- Yoğun aşılamalara karşın bazı hastalıkların insidensinde bir azalma görülmüyorsa, kullanılan aşı(lar), aşılama programı ve ilave faktörler gözden geçirilmeli ve alternatif aşı/aşılama ve yöntemler geliştirilmelidir. Bazı hastalıklarda (daha çok zoonoz) aşı uygulamaları mutlaka resmi otorite tarafından izlenmelidir ve sonuçlar tartışılmalıdır.

10- Aşıların dağıtımı/kullanılması ile ilgili izleme programlarının kontrolünün arttırılmadır.

11- Hayvan refahının hem veteriner hekimliği lisans müfredatında hem de ömür boyu öğrenim programlarında öğretilmesini geliştirmeye yönelik politikalar geliştirmek gerekmektedir.

12- Tüm canlı hayvan işletmelerinde yeterli miktarda veteriner hekim bulundurulması için Serbest veteriner hekimlik çalışma sistemi yeniden düzenlenmelidir.

13- Hayvan Refahı ve Hayvan Sağlığı konularında TVHB öncülüğünde hükümet ve kamuoyunu etkileyebilmek adına çalışma grupları düzenlenmeli bilimsel toplantılar tertip edilmeli politikalarla ilgili tartışmalara yardımcı olmalı ve bu konularda yayınlar yapılmalıdır.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

EĞİTİM - ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Doç.Dr. Fatih Mehmet BİRDANE	Afyonkarahisar Veteriner Hekimler Odası Bşk
Üye	Prof.Dr. Abdurrahman AKSOY	Ondokuz Mayıs Üniv. Vet. Fak. Farmakoloji ve Tok. AD
Üye	Prof.Dr. Mehmet ÇALICIOĞLU	Fırat Üniv. Gıda Hijyeni ve Teknolojisi AD.
Üye	Doç.Dr. Berfin Melikoğlu GÖLCÜ	Ondokuz Mayıs Üniv. Vet. Hek. Tarihi ve Deont. AD.
Üye	Prof.Dr. İsmail ŞEN	Selçuk Üniv. Vet. Fak. İç Hastalıkları AD.
Üye	Doç.Dr. Oytun Okan ŞENEL	Ankara Üniv. Vet. Fak. Cerrahi AD.
Üye	Prof.Dr. Esma KOZAN	Afyonkocatepe Üniv. Vet. Fak. Parazitoloji AD.
Üye	Prof.Dr. Ebru YALÇIN	Uludağ Üniv. Vet. Fak. İç Hastalıkları AD

İÇİNDEKİLER

	EĞİTİM - ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA KOMİSYONU	64
	Giriş	64
	Veteriner Hekim Ünvanı Bu Ünvanın Kullanılma Sınırları	64
1	Geçmişten Günümüze Veteriner Hekimlik Eğitimi - Öğretimi	65
1.1	Dünya' da ve AB Ülkelerinde Genel Durum ve Eğilimler	68
1.2	Türkiye'de Geçmişe Yönelik Değerlendirme - Genel Durum	71
1.2.1	Öğrenci	71
1.2.2	Öğretim Elemanı	72
1.3	Veteriner Fakültelerinin Onay ve Akreditasyonu	72
1.3.1	EAEVE Onay ve Akreditasyonu	73
1.3.2	Türkiye'deki Veteriner Fakültelerin Onay ve Akreditasyonu	73
1.3.3	Ulusal Akreditasyon (VEDEK)	73
1.4	Veteriner Hekimliği Uzmanlık Eğitimi	73
1.5	Yaşam Boyu Öğrenim ve Mezuniyet Sonu Eğitim	75
1.5.1	Avrupa Yaşamboyu Öğrenme Yeterlikler Çerçevesi	75
1.5.2	Ülkemizde Yaşamboyu Öğrenme Yeterlikler Çerçevesi	75
1.5.3	Veteriner Hekimliği Sürekli Eğitimi ve Gelişimi (VETSEG)	76
1.6	Avrupa Yeterlilikler Çerçeveleri	76
1.7	Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi	77
1.8	Veteriner Hekimlik Eğitim ve Öğretiminde Çözüm Önerileri	78
2	Araştırma	79
2.1	Araştırma Alanında Mevcut Durum ve Sorunlar	80
2.2	Araştırma Alanı İçin Çözüm Önerileri	83
3	Eğitim ve Öğretim İle İlgili Bazı AB Direktifleri, Yönetmelikler ve İlgili Kararlar	84
Ek 1	EAEVE; Avrupa Veteriner Hekimliği Eğitimi Değerlendirme Sistemi'nin (ESEVT) Standart Çalışma Usulleri (SOP)	84
Ek 2	Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK)	114
Ek 3-	Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ)	120
Ek 4	"2005/36/EC Avrupa Parlementosu ve Avrupa Konseyinin Mesleki Niteliklerin Tanınması Direktifi (L55, 30.09.2005 P.0022- 0142)	121
Ek 5	Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik (Resmi Gazete Tarihi: 02.02.2008 Resmi Gazete Sayısı: 26775)	123
Ek 6	Veteriner Hekimler İçin İlk Gün Yeterlilikleri (Day One Competence) (WVA Görüşü)	125
Ek 7	Türkiye Cumhuriyeti Veteriner Fakülteleri Dekanlar Konseyi Bildirgesi (26 Nisan 2006)	127
Ek 8	Türk Veteriner Hekimleri Birliği - Dekanlar Konseyi Bildirgesi (28 Kasım 2007)	127
Ek 9	III. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Delegeleri Kararlılık Bildirgesi	128
Ek 10	XIII. Veteriner Fakültesi Dekanlar Toplantısı, Gündem ve Alınan Kararlar (17 Kasım 2016)	129

Kısaltmalar

AVMA	American Veterinary Medical Association	Amerikan Veteriner Hekimleri Birliği
ACVT	Advisory Committee on Veterinary Education	Veteriner Eğitimi Danışma Komitesi
ÇEP		Çekirdek Eğitim Programı
EAEVE	The European Association of Establishments for Veterinary Education	Avrupa Birliği Veteriner Eğitim Kurumları
EBVS	European Board for Veterinary Specialization	Avrupa Veteriner Uzmanlığı Kurulu
ECCVT	European Coordinating Committee on Veterinary Training	Avrupa Veteriner Hekimliği Eğitim Koordinasyon Komitesi
ECOVE	European Committee of Veterinary Education	Avrupa Veteriner Hekimliği Eğitimi Komitesi
ENQA	European Association for Quality Assurance in Higher Education	Avrupa Yükseköğretim Kalite Güvencesi Birliği
ESEVT	European System of Evaluation of Veterinary Training	Avrupa Veteriner Hekim Eğitim Değerlendirme Sistemi
EQAR	European Quality Assurance Register for Higher Education	Avrupa Yüksek Öğrenim Kalite Güvencesi Kaydı
FVE	Federation of Veterinarians of Europa	Avrupa Veteriner Hekimleri Federasyonu
ISCED	International Standard Classification of Education	Eğitimde Uluslararası Standart Sınıflar
OIE	Office International des Epizooties	Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi
RCVS	Royal College of Veterinary Surgeons	Veteriner Hekimleri Kraliyet Koleji
TYYÇ		Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi
VEDEK		Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği
VEE	Veterinary Education Establishment	Veteriner Eğitim Kurumu
VEK		Veteriner Eğitim Kurumu
WVA	World Veterinary Association	Dünya Veteriner Hekimler Birliği

EĞİTİM - ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA KOMİSYONU

Giriş

Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı için hazırlanan bu raporda önceki kurultayların Eğitim - Öğretim ve Araştırma Raporları da dikkate alınmış; raporlarda bildirilen eksik yönler, yapılacak uygulamalar ve çözüm önerileri üzerinde çalışılmıştır. Aynı raporlarda (I-1998, II- 2002 ve III-2010) eğitim-öğretim ve araştırma süreci, verileri çizelgelerle verilmiş olup, nitelik ve nicelik yönünden olumsuz faktörler sıralanmakta ve olası çözüm önerileri kapsamlıca tartışılmaktadır. IV Kurultay da önceki raporlara göre yapılamayan ve öncelik arz eden konular kısa, sade ve bir sonraki kurultaya kadar yapılması hedeflenen bazı konular önceliklenmiştir.

Bu konular, çekirdek eğitim programı (ÇEP), WVA ve EAEVE eğitim kalite artırma ve değerlendirme sistemleri ile Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK) standartlarının tüm fakülteler tarafından kendilerini geliştirmek adına öncelikli hale alınması, TVHB'nin WVA ve FVE standartlarında eğitim/araştırmaya katkı sağlaması, öncelikli araştırma konuları belirleyecek ve bakanlık/TUBİTAK gibi kurumlara öneriler verecek yapının oluşturulmasıdır.

21-22 Mayıs 1998, 11-12 Ekim 2002 ve 23-25 Nisan 2010 tarihlerinde düzenlenen I., II. ve III Türk Veteriner Hekimliği Kurultaylarında da bahsedildiği gibi; lisans ve lisansüstü eğitimin amacı; ulusal ve uluslararası kültürü bütünleyen bir kültür ile; temel bilgi, bilimsel yaklaşım ve becerilerle donatılmış; alanındaki derinliğin yanı sıra çeşitli yan dallarda zenginlik kazanmış, grup ve/veya bireysel olarak düşünebilme, çalışabilme ve üretebilme yetileri kazanmış; analiz, sentez ve üretme yeteneklerine sahip; yaşam boyu öğrenme, yaratıcı ve üretici olma güdüsü ve alışkanlığı sergileyebilen; gelecek yılların ileri teknolojisine uyum sağlayabilen bilgi çağının insanını yetiştirmek şeklinde ifade edilebilir.

Veteriner hekimliği eğitimi - öğretimi de tüm dünyada yukarıda tanımlanan amaçlara yönelik bir yükseköğrenim süreci olarak kabul edilmektedir. Eğitim-öğretim yapılan araştırmalar ile zenginleştirilmeli ve güncellenmelidir. Araştırmacılar; çalışma alanlarında ulusal ve uluslararası problemlere çözüm bulabilecek bilgi ve teknolojiyi kullanabilen, üretebilen veya bunları üretime dönüştürme konusunda bilgi, merak ve deneyimi olan, araştırıcı yönü gelişmiş, bilimsel ve sosyal etkinlikleri gerçekleştirebilen veya katkı sağlayabilen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Temel ve uygulamalı bilimler alanında aktif ve etkin bir rol üstlenmiş olan veteriner hekimler de bu tanım çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Veteriner Hekim Ünvanı, Bu Ünvanın Kullanılma Sınırları

Dünya Veteriner Hekimler Birliği (WVA) sitesinde veteriner hekim tanımı ve bunu kullanabilecekler ile ilgili kriterler oluşturmuştur (http://www.worldvet.org, identifying_a_veterinarian_march_2017) Veteriner hekimlikte profesyonel pratiği olduğunu ifade edecek ünvanların (veteriner doktor, veteriner cerrah, veteriner vs) uygun eğitim ve tecrübeyi kazanmış kişilerce kullanılabileceği kararlaştırılmıştır. Bu kişilerin veteriner kanunlarına bağlı oldukları, veteriner eğitim kurumlarında müfredat içeriğinin yeterliliğinin hem veteriner eğitim programında hem de bu eğitim programlarının sonucunda objektif sonuçlarla değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

WVA, yetkili veteriner hekimleri eğitmek için uygun akademik nitelikleri sağlayabilen pek çok eğitim programı olduğunu kabul etmektedir. Her diploma veya diploma ünvanı, diplomayı veren akademik kurum tarafından belirlenmektedir.

Doctor of Veterinary Medicine (DVM), Veterinariae Medicinae Doctoris (VDM), Bachelor of Veterinary Science (BVSc) gibi terimlerin bir kişinin ismi ile bağlam içinde gösterme ayrıcalığı, akademik kurum tara-

fından verilir ve kişinin spesifik bir veteriner eğitim programından mezun olduğu anlamına gelmektedir. Bir veteriner hekimin adından sonra bu ifadeleri kullanması, akademik kurum tarafından verilirse uygundur. Bir veteriner eğitim kurumu (VEK, ing: VEE) tarafından verilen bir veteriner hekim derecesine sahip olmayan kişiler, veteriner hekim olduklarını ileri sürmemelidir

Bir VEK tarafından verilen bu ünvanlar bu kişinin klinisyen veteriner hekimlik yapabileceğini veya veteriner sahadaki kanuni düzenleme/denetleme sorumluluğunu yerine getirebileceğini göstermeyebilir. Bölge ve ülkelere bağlı olarak 'Veteriner Hekimliği Mevzuatınca' (Veterinary Statutory Body; bu kriterler için OIE ve FVE'nin önerileri bulunmaktadır) akademik kimlik/ünvan için kabul şartları ve ruhsatlandırma-da gereklilikler yerine getirildikten sonra 'veteriner hekim' ünvanı kullanılabilir.

Ek olarak, veteriner hekimler özel kurul veya kuruluşlar tarafından ileri düzeydeki bilgi ve beceriler için tanınabilir. Bu kuruluşlar, bu tanıma yönelik bir kimlik bilgisi verebilir ve bir veteriner hekimin, özel organizasyonun tüm şartlarını yerine getirmesi koşuluyla, bu kimlik belgesini isimleri ile beraber kullanabilir.

1. Geçmişten Günümüze Veteriner Hekimlik Eğitimi-Öğretimi

Dünyada ilk Veteriner Hekimlik Okulu 2 Şubat 1761'de Fransa'da açılmıştır. 1863'te Hamburg'ta toplanan "Uluslararası Veteriner Hekimliği Kongresi" ilk veteriner okulunun açılışından 100 yıl sonra, "salgın hastalıkların coğrafi dağılımı, uluslararası hayvan ticareti ve sağlık ilkelerine uygun çalışma yöntemleri" gündemi ile toplanmış, uluslararası yaptırımlar, görüşülmüştür.

Türkiye'de veteriner hekimliği eğitimi ilk defa 1842 yılında İstanbul'da askeri birliklerin veteriner hekim ihtiyacını karşılamak için, Prusyalı askeri Veteriner Hekim Godlewsky önderliğinde başlatılmış, 1849 yılında Harp Okulu bünyesinde Askeri Veteriner Okulu'nun açılması ile başlamıştır. İlk Sivil Veteriner Okulu da 1889'da yine İstanbul'da açılmıştır.

Askeri ve sivil veteriner okulları 1921 yılında Baytar Mekteb-i Âlisi adı altında birleştirilmiş, 1928 yılında bu okulun adı Yüksek Baytar Mektebi olarak değiştirilmiştir. Bu okul, 1933 yılında Ankara'da kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne "Baytar Fakültesi" adı altında nakledilmiş, 1937 yılında "Veteriner Fakültesi" adını almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesi olan Ankara Üniversitesi'nin 1946 yılında resmen kurulmasının ardından Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde yer alan Veteriner Fakültesi 1948 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Ülkemizde, 1970 yılına kadar başka Veteriner Fakültesi açılmamıştır. 1970'de Elazığ, 1972'de İstanbul, 1978'de Bursa'da olmak üzere üç fakülte daha açılmıştır. Bu fakültelerin açılmasında Tarım Bakanlığı, Üniversite, DPT, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi gibi kurum ve kuruluşların görüşü alınmıştır. 1980 sonrası 2547 sayılı Kanuna ve 41 sayılı KHK'e dayanılarak, yukarıda sayılan kuruluşların görüşleri alınmadan, 1982'de Konya'da Selçuk Üniversitesi ve Van'da Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde, 1985'de Kars'ta Veteriner Fakülteleri açılmıştır. Bugün ülkemizde 24'ü eğitim-öğretim yapan Veteriner Fakültesi bulunmaktadır (Tablo 1).

Veteriner hekimliği eğitiminde temel hedef hayvan sağlığı olmakla beraber sağlıkta tedaviden önce koruyucu hekimlik önemlidir. Bununla beraber toplumsal gereklilikler düşünülerek çevre, gıda ve buna bağlı alt başlıklar konusunda eğitim genişletilmelidir. Halk sağlığı, toplum sağlığı gibi konular da dikkate alındığında hekimler ayrı da olsa 'Tek tıp' konusu önemli hale gelmektedir.

Veteriner hekimliği ve ilgili eğitim hangi kurum ve kuruluşlarca verilmektedir. Eğitimi verenler kimdir? Yetkin ve yetkili olup olmadıklarına kim karar vermektedir, bu eğitimi alanlara verilen belge neyi ifade etmektedir gibi pek çok soru farklı şekilde cevaplanmaktadır. Bu durum diploma olarak tabir edilebilecek belgelerde cevap bulsa da diğer belge verilen veya verilmeyen eğitim, kurs vs alanlarında belirsizdir.

Gelişmiş ülkelerde, veteriner fakültelerinde veteriner hekim eğitimiyle uğraşanların bugün üzerinde anlaştığı görüş; veteriner fakültelerindeki eğitimin yaşam boyu kendi kendine öğrenmeyi özendirmesi, te-

mel, klinik ve sosyal bilimler arasında tam bir entegrasyonun sağlanması, veteriner hekimliği eğitiminin temel hayvan sağlığı hizmetlerine ve koruyucu veteriner hekimliğe ağırlık verecek şekilde yeniden yapılandırılması, öğrencilerin eğitiminin çok daha erken dönemlerinde hayvan ile temas etmesi, veteriner hekim eğitiminin hayvan sağlığının biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik bileşenlerini birlikte içermesi konularıdır.

Daha önceki kurultaylarda bahsedilen eğitim, öğretim ile ilgili sorunlara istenen çözüm getirilememiş olup, mevcut sıkıntılara yeni sıkıntılar eklenmiştir. Giderek artan fakülte sayısı, nitelikli akademik insan yetiştirilmesindeki sorunlar, nitelikli öğrenci girişinde ve fakülteye giren öğrencinin nitelikli yetiştirilmesinde de sorunlar çoğalmıştır. Türkiye Veteriner Fakülteleri Dekanları, 26 Nisan 2006 tarihli bildirgede, TVHB Merkez Konseyi de 28 Kasım 2007 tarihinde, Veteriner Hekim Milletvekilleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bürokratları, Veteriner Fakültesi Dekanları, Veteriner Hekim Oda Başkanları ve Mesleki Sivil Toplum Örgütlerinin katılımıyla düzenlediği toplantıdaki bildirgesi ile sorunlar açıkça dile getirilmiş ve bir an önce tedbir alınmasını istemişlerdir.

Her ne kadar çekirdek eğitim ile ilgili bir ilerleme kaydedilmese de son 10 yılda giderek önem kazanan Tek tıp-Tek sağlık alanlarında veteriner hekimlerin daha etkin olmasını sağlayacak müfredat ve alt yapı hazırlığı yapılmalıdır. Bu alanlarda enfeksiyöz hastalıklar, mikrobiyoloji eğitimi, yanında biyomedikal tıp, biyoterörizm, besin güvenliği ve koruma, besin ve su üretim sistemleri, sürü sağlığı/koruyucu hekimlik, antimikrobiyal dirençlilik, halk sağlığı, çevre sağlığı ve çevrenin korunması, ekoloji ve hastalıklar, yaban hayatı, iklim değişikliği ve hayvan sağlığı, epidemiyoloji ve risk analizi etkileri gibi pek çok farklı konulara da gerekli önem verilmelidir.

Veteriner Hekimliği eğitimi ve öğretiminin standardizasyonu konusunda pek çok uluslararası kuruluş bulunmakta, Dünya Veteriner Hekimleri Birliği (WVA) başlattığı eğitim standardizasyonları Avrupa Birliğinde ana çerçevesi EU direktiflerinde belirlenen konuların detaylarını European Association of Establishments of Veterinary Education (EAEVE) tarafından belirlenmesi yöntemiyle yapılmaktadır. Ancak bu kuruluşların birbirlerine üyelikleri ve bilgi aktarımı da mevcuttur. Federation of Veterinarians in Europe (FVE) ve EAEVE birlikte çalışmaktadır. Eğitim standardizasyonları herhangi bir kurumun isteği ile olmamaktadır. WVA yaptığı eğitim toplantıları ve kurultaylarda tüm tarafların (öğrenci, birlik, eğitim kuruluşları, bakanlıklar vs) katılımı ile yol haritası oluşturmaktadır. Ayrıca, Avrupa Yüksek Öğretim Alanında Kalite Güvence Standartları Eylül 2014'te güncellendi ve Mayıs 2015'te AB Bakanlar Konferansıyla onaylandı. Avrupa Sisteminde Veteriner Eğitim Öğretiminin Değerlendirilmesi (ESEVT) için güncellenen değerlendirme, standardizasyon ve akreditasyonla ilgili en yeni belge FVE Kurulunda (12 Nisan 2016), EAEVE Değerlendirme Komitesi (11 Mayıs 2016) hazırlıklarından sonra EAEVE Genel Kurulu 'unda onaylanmıştır.

Eğitim öğretim ile ilgili akreditasyonlarda EAEVE, AVMA, RCVS, IVC, FVE, OIE, ECCVT, EBVS, Australasian Veterinary Board ve South African Veterinary Council farklı standartlar da oluşturmaktadırlar. Gelecekte bu kuruluşların ortak bağlantılar ile tüm dünya veteriner hekimliği eğitimi için standartlar oluşturabileceği de düşünülmektedir.

Bu durumda zaman içinde ister istemez "Ulusal ve Uluslararası düzeyde" Veteriner Hekimliği eğitimi ve öğretiminde standartlar belirlenmeye çalışılmış ancak herhangi bir zorlama bulunmamaktadır. "Veteriner Hekimlik ve Öğretiminde Standardizasyon" çalışmaları sonunda diplomalarda 'veteriner hekim' ifadesinin kullanılması giderek kabul görmüştür.

Zoonotik enfeksiyonların araştırılmasında meslek odaları arasındaki işbirliği, tıp hekimliğini ve veteriner hekimliğini içeren Avrupa Birliği (AB) bünyesinde yer alan "Tıp-Veteriner-Ağı (Med-Vet-Net)" ile yürütülmektedir. Bu iletişim ağı, AB'nin 6. Çerçeve Programı tarafından kurulmuştur. "Gıda Kalitesi ve Güven-

liğinin öncelikli alan olarak belirlendiği bu çerçeveye, Tıp-Veteriner-Ağı ile 10 ülkeden 16 katılımcı (ulusal veteriner laboratuvarları, bulaşıcı hastalıklar için kurulan merkezi tıbbi referans veya halk sağlığı laboratuvarları) dahil edilmiştir.

Türkiye'de veteriner hekimler; hayvan refahı, hayvancılık işletmeleri, et/süt/yumurta sanayi ve kuruluşları, arı ve su ürünleri alanları, gıda endüstrisi, ilaç endüstrisi, halk sağlığı, sağlığın korunmasına yönelik denetçilik, hayvan yemi endüstrisi, yaban hayat sağlığı ve hekimliği, çevre sağlığı/toksikolojisi, hastalıkların kontrolu ve korunması, acil durumlar-doğal afetler, biyoterörizm, biyomedikal araştırmalar, endüstriyel/sanayi alanları gibi geniş ve farklı alanlarla ilgilidir. Ayrıca sadece GTH Bakanlığında değil bu alanlarla ilgili diğer bakanlıklar, genelkurmay ve bağlı kuruluşlar, kamu özel araştırma merkezlerinde de hizmet vermektedir.

Özellikle WVA başta olmak üzere, Amerikan Veteriner Hekimler Birliği uygulamaları ve kısmen yeni olarak EAEVE toplantılarda sadece veteriner hekimlerin veya fakültelerin değil, hayvancılık ile ilgili tüm eğitim kurumlarının (teknisyen, lise, kolej) problemleri görüşülmektedir. ABD konuya 'Veterinerlik Eğitim Kurumları' olarak geniş bir çerçeveden bakmakta ve konuyla ilgili ortaöğretimden doktoraya, özel kurumlar dahil geniş bir şemsiye oluşturmaya çalışmaktadır.

Ancak bugün Türkiye ve pek çok ülkede Veteriner Eğitim Kurumları sadece veteriner fakülteleri olarak algılanmakta, devam isteyen lise ve yüksekokullar ile açık öğretim (örgün olmayan) lise ve yüksekokullardaki veteriner alanlarındaki programlar hakkında hiç bir katkı ve görüş bulunmamaktadır. Bu okullarda istihdam edilen birkaç veteriner hekim veya veteriner hekim olmayan üniversite öğretim üyelerince eğitim verilmesi alınan eğitimlerin 'tartışılamaz' hale gelmesi görmezden gelinmektedir. Fakültelerde alınan eğitimin kalitesi ve standartlarının düzenlenmesi ana tartışma konusu olmaktadır.

Eğitim Öğretim ile ilgili Yüksekokul, Fakülte ve Doktora'ya kadar uzanan bölümde Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumu esas olmakla beraber Milli Eğitim Bakanlığı ‘da giderek etkin duruma geçmektedir. Bazen de farklı bakanlıklar kendi alanları ile ilgili konularda Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılmaktadır. Örneğin GTH Bakanlığı kendi alanlarında uzmana ihtiyacı olduğu iddiası ile uzmanlık programı oluşturmak istemektedir.

Bu çeşit karışıklıklara eğitim öğretime dahil olmaya çalışan kurum ve kuruluşların müdahaleleri sadece ülkemize ait uygulamalar olmayıp dünyada da örnekleri görülmektedir.

Bu karışıklıklara karşılık standartlarda anlaşmak üzere eğitimde klasifikasyon sağlayan en eski kuruluşlardan birisi UNESCO'dur. Londra'da 1945 yılında 20 ülkenin toplanması ile oluşan 'Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu' (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) bugün 195 ülkeden oluşmaktadır. Ana hedefi, adalet, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel saygısını güçlendirmek amacıyla eğitim, bilim, kültür ve iletişim yoluyla ülkeler arasındaki iş birliğini teşvik ederek dünyadaki barış ve güvenliğe katkıda bulunmak olarak kurulan UNESCO altındaki ISCED (International Standard Classification of Education), eğitim istatistiklerinin ve karşılaştırılabilir göstergelerin toplanması, derlenmesi ve bunların gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde sunumu için uygun bir araç olarak tasarlanmıştır. ISCED standart kavram, tanım ve sınıflamaları sunmaktadır. Eğitim programları ve kalite derecelendirmeleri 1970'lerden itibaren uygulanmış ve en son 2013 de UNESCO / Eurostat / OECD tarafından kullanılan 80 eğitim alanı sınıflandırılmıştır. ISCED kararları ile YÖK tarafından Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) oluşturmuş 2011 yılında taslak olarak ilan edilmiştir. (http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=12)

YÖK aynı zamanda eğitimde kalitenin artırılması için 23 Temmuz 2015 tarih ve 29423 sayılı “Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği” yayımlamıştır.

1.1. Dünya, AB Ülkeleri ve Türkiye'de Genel Durum ve Eğilimler

Dünyada veteriner hekim sayısının farklı ülkelerde farklı kriterler ile belirlendiği görülmektedir. Coğrafi konum, doğal yapı, kaynakları, nüfusu, hayvan varlığı, hayvan hastalıkları çeşitlilik ve yaygınlık durumu; veteriner-halk sağlığı; sosyal, kültürel ve ekonomik altyapı; sanayi kapasitesi bu kriterler içerisinde görülmektedir. Ancak bugün ülkemiz için gereken kriterler ayrıca tartışılmalıdır. Bu amaçla TVHB her yıl il bazında hizmet veren veteriner hekim sayılarını ilan etmelidir. Çoğu zaman fakülte açılmasına gerekçe 'hayvancılıkta öncü illerdendir' gibi göstermelik hedefler yerine varsa hayvancılık ile ilgili problemler veya ülkesel kriterler üretilmelidir. Hayvancılık gibi kriterleri diğer fakülteler için duymayız; bu ilde otomotiv, inşaat, enerji, uzay bilimleri iyidir fakülte açalım gerekçesi duyulmaz. Ülkemizin her ili hayvan sayısını öne sürebilir durumdadır. İller fakülte taleplerinde esas kriterden ziyade 'öğrencilerin illerine gelmesi ve ekonomik katkı beklentileri' ile baskı yapmaktadır. Fakülteler iller için açılmaz, ülkesel hedeflere göre açılır.

Fakültelerin bina, araç gereç durumu, alt yapısı, maliyeti, öğretim üyesi varlığı, öğrenci sayısı, mevcut fakülte ve veteriner hekim sayıları düşünülmeden karar alınamaz. Mesleki örgütlerin görüş, öneri ve yaptırımları gibi kriterler göz önünde tutularak; o ülkenin ilgili bakanlıkları, meslek örgütleri ve eğitim - öğretim kuruluşlarının görüşleri alınmalıdır.

Dünyada ve AB ülkelerinde veteriner hekimlik hizmetlerinin bir taraftan uluslararası düzenlemeler ile yürütüleceği tartışılırken bir taraftan da veteriner hekimlik eğitim, öğretiminin uluslararası boyut kazanması konuları gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede AB direktifleri doğrultusunda AB ülkelerinde üniversiteler arasında değişim dönüşüm modelleri ele alınmaya başlanmıştır.

Veteriner hekimlik, birçok ilgi alanı ile çok hızlı gelişen, sürekli değişim ilerlemelerin kaydedildiği önemli bir alandır. Bu kadar hızlı değişen bilgilerle sürdürülen bir mesleğin, devamlı olarak kendisini yenilemesi gerekir. Bilim ve teknoloji geliştikçe mesleki bilimsel yenilenme de ihtiyaç haline gelmiştir. Yeniliklerden, değişim ve dönüşümden uzak duran bir veteriner hekimin mesleğini icra etmeyi sürdürebilmesi günümüz rekabet ortamında mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple son yılarda düzenlenen çeşitli meslek içi eğitim kurslarına kongrelere ilgi giderek artmaktadır.

Bazı ülkelerde meslek içi eğitime katılma yasal düzenlemeler ile zorunlu hale getirilmiş, mesleki faaliyetlerin sürdürülebilmesi yurt içi ve yurt dışı çeşitli kurs ve kongrelere katılım neticesinde alınan kredileri tamamlama şartına bağlanmıştır. Henüz çok az da olsa bazı ülkelerde, meslek hayatı boyunca bilimsel eğitim alması, seminer ve sempozyumlara katılması, öngörülen yasal kredilerini doldurması mesleki zorunluluktur.

Ülkemizde meslek içi eğitimin ikincil mevzuatla düzenlenmesi konusunda TVHB yasal olarak yetkilendirilmelidir. Ayrıca yeni mezun veteriner hekimlerin staj, çalışacağı alanla ilgili mevzuat ve iş pratiği yönünden bilgilerin verileceği kursların mesleğe katılımlarıyla ilgili prosedürlerin belirleme yetkisi de yasal olarak TVHB ne verilmelidir.

Bilindiği üzere 6342 sayılı Kanunda bulunan yabancı uyrukluların çalışma şartları ve izinleri ile ilgili yetkiler TVHB ve GTH Bakanlığının düzenlemelerine bağlıdır. Ancak uygulaması bulunmamaktadır. Diplomalar ile ilgili YÖK tarafından, 05.12.2017 tarih ve 30261 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Yurtdışı Yükseköğretim Diplomaları Tanıma ve Denklik Yönetmeliği"nin ilgili hükümleri uyarınca Seviye Belirleme ve Yeterlik Sistemi içerisinde Seviye Tespit Sınavı (İlmi Hüviyet Tespiti ve Yapılandırılmış Klinik Sınav) ve Klinik Pratik uygulamaları yapılmakta olup, Seviye Tespit Sınavı Kılavuzu ve İlmi Hüviyet Tespiti ve Yapılandırılmış Klinik Sınav Kılavuzu 2018 yılında yayımlanmıştır.

Veteriner hekimlerden gelen talepler neticesinde bazı veteriner fakülteleri, meslek odaları, uzmanlık dernekleri gibi kurumlar veteriner hekimlere yönelik bazı eğitim programları yürütmektedir. Bu çalışmalar

henüz çok yeni olup, zaman içerisinde edinilen deneyimlerle, daha da gelişecektir. Veteriner hekim branşında daha iyi hekimlik hizmeti vermek istediği için kendini yenilemek amacı ile bu eğitimlere katılmaktadır.

Sonuç olarak veteriner hekim meslek örgütleri ve üniversiteler iş birliği ile "Yaşam Boyu Eğitim" sürecini yasal yapıya bağlaması ve TVHB'ce düzenlenmesi kaçınılmazdır. Kendimizi geliştirmek, yüksek standartlarda mesleğimizi icra etmek zorundayız bu konuyla ilgili yasal değişiklikleri kanun koyuculardan talep etmekle yükümlüyüz.

Ülkelerin 'Veteriner Hekim' için kullandığı farklı terimler de farklıdır. Örneğin; Çek Cumhuriyeti'nde fakülte mezunlarına Dr tabiri MV (Mediciny veterinarni) sonuna eklenmekte ve MVDr olarak verilmektedir. Çeşitli ülkelerde veteriner hekimlere verilen resmi nitelikler ve bu nitelikleri veren organlar farklıdır.

OIE'nin resmî sitesinde Türkiye'deki fakültelerin diplomaları "bachelor", "master", "doctor" olarak sınıflanmamış ayrı bir kategoriye alınmış ve 'Specific Veterinary Diploma' şeklinde gösterilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bk. http://www.oie.int/support-to-oie-members/veterinary-education/oie-global-list-of-vees/ ..01-2018)

Tablo 1. Eğitim veren bazı Avrupa ülkelerinde karar veren organlar, mezuniyet sonu kullanılan ünvan ve ülkenin bazı lkeye ait sayısal veriler.

Ülke	**Karar verme organı**	**Kimlik/Ünvan**	**Sayısal Veriler 2018**
İngiltere	Royal College of Veterinary Surgeons	Veterinary Surgeon, Bachelor of Veterinary Science (BVSc), Bachelor of Veterinary Medicine (BvetMB, BvetMed), Bachelor of Veterinary Medicine and Surgery (BVM&S)	868 European Veterinary Specialists 1009 Total Diplomates 27 EBVS Colleges 374 National Veterinary Specialists 14771 Veterinarians 8 Veterinary schools 7 EAEVE-approved veterinary schools
Avusturya	Österreichische Tierärztekammer (Austrian Veterinary Chamber)	MedVet, DVM	116 European Veterinary Specialists 132 Total Diplomates 24 EBVS Colleges 20 National Veterinary Specialists 3077 Veterinarians 1 Veterinary schools 1 EAEVE-approved veterinary schools
Belçika	Belgian Ministry of Small Businesses, Self-employment, Small and Medium-sized Enterprises, Agriculture and Social Integration	Vet Dr	175 European Veterinary Specialists 215 Total Diplomates 23 EBVS Colleges 1 National Veterinary Specialists 5856 Veterinarians 2 Veterinary schools
Bulgaristan	Ministry of Agriculture and Food	MSc Vet Dr	0 European Veterinary Specialists 1 Total Diplomates 1 EBVS Colleges 3400 Veterinarians 2 Veterinary schools 2 EAEVE-approved veterinary schools

Hırvatistan	Organisation of Veterinary Service in the Kingdom of Croatia and Slavonia	Doctor of Veterinary Medicine- DVM	4 European Veterinary Specialists 7 Total Diplomates 6 EBVS Colleges 1150 Veterinarians 1 Veterinary schools 1 EAEVE-approved veterinary schools
Fransa	Ministry of Agriculture (Diploma tanınması ve veteriner tabirini kullanma yetkisi veren: Ordre des Vétérinaires (College of Veterinarians)	Veterinary Doctor	370 European Veterinary Specialists 438 Total Diplomates 25 EBVS Colleges 30 National Veterinary Specialists 20000 Veterinarians 4 Veterinary schools 4 EAEVE-approved veterinary schools
İtalya	Italian Federation of Veterinary Chambers (FNOVI)	DVM	232 European Veterinary Specialists 253 Total Diplomates 24 EBVS Colleges 31040 Veterinarians 13 Veterinary schools 13 EAEVE-approved veterinary schools
İsveç	Swedish Board of Agriculture	DVM	93 European Veterinary Specialists 127 Total Diplomates 20 EBVS Colleges 1900 Veterinarians 1 Veterinary schools 1 EAEVE-approved veterinary schools
İspanya	Ministerio de Agricultura Alimentación y Medio Ambiente... 2014 sonu Organización Colegial Veterinaria Espanola	BVM, Grado en Veterinaria	214 European Veterinary Specialists 240 Total Diplomates 26 EBVS Colleges 22425 Veterinarians 12 Veterinary schools 11 EAEVE-approved veterinary schools
Almanya	European Veterinary Specialist	MedVet	430 European Veterinary Specialists 517 Total Diplomates 26 EBVS Colleges 26761 Veterinarians 5 Veterinary schools 5 EAEVE-approved veterinary schools
İrlanda	Ministry for Agriculture & Food altındaki Veterinary Council of Ireland	Diploma of Bachelor in/of Veterinary Medicine (BVM, MVB)	54 European Veterinary Specialists 78 Total Diplomates 19 EBVS Colleges 1984 Veterinarians 1 Veterinary schools 1 EAEVE-approved veterinary schools

1.2. Türkiye'de Geçmişe Yönelik Değerlendirme - Genel Durum

Türkiye'de veteriner hekim gereksinimi 1960'lı yıllara kadar çeşitli kriterler göz önünde tutularak, DPT, ilgili bakanlıklar, meslek örgütleri ve o yıllarda ülkenin tek veteriner fakültesi olan Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi iş birliği ile saptanmış ve uygulanmıştır. 1980'li yıllardan itibaren de veteriner hekim gereksinimi göz önünde tutulmadan, bakanlıklar, meslek örgütleri, DPT ve fakültelerin görüşleri alınmadan çok sayıda yeni fakülteler açılmıştır. Bu uygulama Türkiye'deki veteriner fakültelerinin ve veteriner hekim sayısının kontrolsüz bir şekilde çoğalmasına sebep olmuştur.

EAEVE uzmanlar grubu veteriner fakültelerini ziyaret ederek yaptıkları değerlendirme çalışmalarında Türkiye'deki fakültelerin çokluğu vurgulanmıştır. Pahalı olan veteriner hekimliği eğitiminin başarılı olabilmesi için mevcut fakültelerin şartlarının mutlak surette iyileştirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki yüksek olan sadece veteriner fakültelerinin sayısı değil öğrenci sayısı da ülke koşullarını ve istihdam alanlarını değerlendirdiğimizde oldukça yüksektir. Benzer durum ülkelerdeki hayvan varlığı göz önünde bulundurulduğunda da ortaya çıkmaktadır. Fakülte başına düşen toplam hayvan sayısı AB ülkelerinde Türkiye'nin oldukça üzerindedir.

1980'li yılların sonuna kadar 7 veteriner fakültesi sayısı artarak bugün eğitim-öğretim faaliyetinde bulunan 24 veteriner fakültesi vardır.

1.2.1. Öğrenci

1993 yılında veteriner fakültesini kazanan öğrencilerin ülke genelinde ÖSS sonuçlarına göre yüzdelik dilimi %13-22 arasında değişirken fakülte sayısı arttıkça veteriner fakültelerinin yüzdelik dilimdeki yeri bir hayli gerilemiştir. Bugün bu rakamlar %25-55 aralığına kadar düşmüştür.

2006 yılından itibaren ÖSS ile yerleşen öğrencilerin %'lik dilimleri değil, en düşük başarı sırası verilmektedir. Buna göre 2006-2007 yıllarında ÖSS yerleştirme sınavında SAY-2 türüne göre öğrenci alan Veteriner Fakültelerinde %'lik dilimin tabanı %25'lere kadar gerilerken; 2008 yılında üniversite kontenjanlarının artması sonucu birçok alanda en düşük başarı sırasının yükselmesine paralel olarak, Veteriner Fakültelerinde de en düşük başarı sırası yükselerek gerileme gözlenmektedir.

Bunun olumsuz etkileri, yalnızca meslek öncesi eğitime değil, mesleğe atıldıktan sonra da kendini göstermiş ve her geçen gün nitelikli veteriner hekimlerin sayısı azalmıştır. Meslek öncesi eğitimin verimli olması için okuyan öğrencilerin kalitesinin de aynı ölçüde yüksek olması gerekmektedir. Mesleki temel sorunların ivedilikle çözüme kavuşturularak, istihdam koşullarının iyileştirilmesi yanında; orta öğretim öğrencilerine veteriner hekimliği mesleğinin daha etkili olarak tanıtılması, mezuniyet sonrası olanaklarının açıklanması yolunda çalışmaların yapılması ile veteriner fakültelerine nitelikli öğrenci akışı sağlanabilecektir.

AB sürecinde diploma denkliği ve mesleki tanınırlılık ve mesleki değişim açısından veteriner hekimliği eğitimi veren kuruluşların yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda akredite edilmesi önemlidir. ABD ve Kanada'da, Amerika Veteriner Hekimleri Birliği (AVMA -American Veterinary Medical Association) 1946 yılından beri hem kendi ülkelerinde hem de diğer ülkelerde akreditasyonu gerçekleştirmektedir. Avrupa'da ise, AB direktifleri doğrultusunda, 1994 yılından beri veteriner eğitim kurumlarının akreditasyonunu, Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği, EAEVE (European Association of Establishments for Veterinary Education) yapmaktadır.

Tablo 2. Türkiye'de ÖSYM sonuçları ile öğrenci alan fakültelerin kontenjanları ve sıralamaları (2014, 2015, 2016)

	2016				2015				2014		
Üniversite adı	**Kon.**	**En Küçük**	**Başarı Sırası***	**En Büyük**	**Kon.**	**En Küçük**	**Başarı Sırası***	**En Büyük**	**Kon.**	**En Küçük**	**En Büyük**
Ankara (ing)	31	385,3	58.400	439,5	21	348,8	68.100	413,6			
Ankara	170	360,3	77.000	424,7	170	331,1	82.700	406,2	170	337,0	414,0
İstanbul	139	355,2	81.100	445,5	139	330,3	83.400	400,3	139	333,8	410,3
Uludağ (Bursa)	129	348,4	86.800	434,4	129	322,5	90.700	379,7	129	326,1	470,4
Adnan Menderes (Aydın)	103	334,4	99.500	404,1	103	309,8	104.000	382,9	77	316,4	422,1
Balıkesir	36	334,2	99.700	403,8	36	309,0	104.000	371,3	36	307,7	360,6
Ondokuz Mayıs (Samsun)	77	324,4	110.000	362,9	77	302,7	111.000	348,8	77	306,7	388,6
Namık Kemal (Tekirdağ)	41	324,4	110.000	366,8	31	301,8	112.000	323,7			
Selçuk Üniversitesi (Konya)	159	323,8	110.000	389,9	159	300,0	114.000	392,6	159	302,5	376,3
Erciyes (Kayseri)	70	319,1	115.000	386,0	70	297,2	118.000	383,2	67	298,7	400,5
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon-karahisar)	77	311,8	123.000	387,9	77	293,4	123.000	338,7	72	294,7	349,8
Mehmet Akif Ersoy Üniv. (Burdur)	103	307,6	128.000	357,4	88	290,0	127.000	349,8	88	289,3	386,7
Aksaray Üniversitesi	21	306,1	130.000	350,5	21	288,3	129.000	333,9			
Kırıkkale Üniversitesi	103	304,2	132.000	385,9	77	287,2	131.000	324,3	72	288,6	378,7
Atatürk Üniversitesi (Erzurum)	67	299,6	138.000	359,7	67	280,4	140.000	358,3	67	282,4	378,6
Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas)	57	299,2	138.000	389,8	57	280,1	140.000	377,2	57	281,6	370,0
Çukurova Üniv. (Adana) Ceyhan	41	303,4	133.000	377,0							
Fırat Üniversitesi (Elazığ)	139	288,3	153.000	376,2	139	276,3	146.000	362,5	139	275,6	315,5
Dicle Üniversitesi (Diyarbakır)	57	281,1	163.000	354,7	57	273,6	150.000	354,6	57	277,6	443,0
Harran Üniversitesi (Şanlıurfa)	77	280,0	165.000	342,4	77	272,1	152.000	349,1	77	273,0	324,5
Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Van)	88	276,2	171.000	354,6	88	268,5	158.000	394,4	88	268,5	293,7
Kafkas Üniversitesi (Kars)	108	273,1	175.000	319,9	108	265,4	163.000	357,3	108	264,0	299,2
Bingöl Üniversitesi	52	268,2	184.000	325,9	52	264,8	164.000	275,4	52	261,0	322,1
Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay)	57	293,7	145.000	372,9	57	278,8	142.000	332,2	57	283,5	386,5
Siirt Üniversitesi	62	264,5	190.000	306,1	52	262,8	168.000	323,3			

1.2.2. Öğretim Elemanı

Bu konuda EAEVE, yeni açılan veteriner fakülteleri için öğretim elemanı: öğrenci oranının 1:5 olarak önermektedir. Eski veteriner fakülteleri için ise öngörülen 1: 7,5 veya daha düşük, "yeterli", 1:7.5 - 15 "yetersiz", 1:> 15 "kabul edilemez" şeklindedir. Bu oranlardan yola çıkıldığında Türkiye'de Öğretim Üyesi / Öğrenci oranların "yetersiz" sınıfına dahil olduğu görülmektedir. Yeterli Öğretim Üyesi bulunmayan fakültelerimizde de öğrenciler EAEVE ve FVE' nin Veteriner Hekimlik Eğitiminde belirlemiş olduğu bilmeleri gerekenleri, pratik kazanımları, mesleğini gereği gibi sürdürebilmesi için gereken bilgileri, yeterli derecede alamadan mezun olmaktadır.

1.3. Veteriner Fakültelerinin Onay ve Akreditasyonu

Esas amacı dersler ve saatlerinde belli standartlar oluşturmak olarak başlayan Bologna süreci toplantılarda belli dersler zorunlu hale getirilmiştir. Veteriner Fakültesi Dekanları, TVHB Konsey Başkanı, Veteriner Hekimler Derneği Başkanı ve TVHB Vakfı Başkanı'nın katılımıyla 18-19 Şubat 2010 tarihlerinde Samsun'da gerçekleştirilen toplantıda öncelikli olarak çekirdek müfredat oluşturulması için bir komisyon kuru-

larak hem ulusal hem de uluslararası akreditasyon için görüşülmüş ancak henüz çekirdek eğitim programı hazırlanılmamıştır.

1.3.1. EAEVE Onay ve Akreditasyonu

EAEVE'ye AB ülkelerinin Veteriner Fakülteleri bu kuruluşa üye olmak ve akreditasyon ziyaretleri ile değerlendirilmek zorundadır. AB üyesi olmayan ülkelerin üye eğitim kurumları da periyodik olarak EAEVE'nin onay/akreditasyon ziyaretlerine açık olması tavsiye edilmektedir.

EAEVE de 93 tam üye ve 3 bağlı üye (affiliate member) bulunmaktadır. 67 kurum onay ve akreditasyon almış, 7 tanesi şartlı, 8 tanesi de onay veya akredite almamıştır. Kurumlardan 4 tanesine henüz ziyaret yapılmamıştır.

EAEVE, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin direktifleri doğrultusunda mesleki kalitenin tanınması için; veteriner hekimliği eğitiminin asgari gereksinimlerinin tanımlanması (EC-Directive 2005/36) amacı ile kurulmuş olup, bu görevi üstlenmektedir. Bu görevini Avrupa Veteriner Hekimleri Federasyonu (FVE) ve Veteriner Eğitimi Danışma Komitesi (ACVT - Advisory Committee on Veterinary Education) ile birlikte yürütmektedir. EAEVE akreditasyonunun amacı; homojen kriterleri ve şeffaflığı yakalamak, eğitimin benzer biçimde yüksek standartlarda yapılmasını, ana hatların ve gereksinimlerin belirli bir standartta olmasını, mevcut eksikliklerin giderilmesini sağlamak olarak özetlenebilir.

Bir Veteriner Fakültesinin EAEVE tarafından onaylanması edilebilmesi için minimum şartları yerine getirmesi gereklidir. EAEVE tarafından onaylanması için bazı başlıklarda ki kriterlere göre her kurum kendi öz değerlendirme raporunu hazırlamalıdır. Gelen heyet bu öz değerlendirme raporundaki bilgileri yerinde görmek ve değerlendirmek üzere gelirler. Bu başlıklar/kriterler; Hedefler, Organizasyon, Finans, Müfredat, Eğitimin Kalitesi ve Değerlendirilmesi, Fiziki Alanlar ve Ekipman, Hayvanlar ve Hayvan Orijinli Öğretim Materyali, Kütüphane ve Öğrenme Kaynakları, Fakülteye Giriş ve Kayıt, Akademik ve Destek Personeli, Sürekli Eğitim, Lisansüstü Eğitim, Araştırma ve Kalite Güvence Sistemi olarak sayılabilir.

1.3.2. Türkiye'deki Veteriner Fakültelerin Onay ve Akreditasyonu

Afyon Kocatepe, Ankara, Adnan Menderes, Mehmet Akif Ersoy, Uludağ, Fırat, Atatürk, İstanbul, Erciyes, Selçuk, Harran, Yüzüncü Yıl üniversiteleri veteriner fakülteleri EAEVE üyesidir. Bu üyelikler şartlı, kısmi veya onaylı (approved) şeklinde olup zaman zaman yapılan ziyaretler sonucu onaylı olanların üyelikleri bir alt kategoriye indirilmiştir. Örneğin ilk onaylı fakülte olan Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi 2015 yılı değerlendirme ziyareti sonunda istenenleri sağlayamadığından bu özelliğini kaybetmiştir.

1.3.3. Ulusal Akreditasyon (VEDEK)

Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları oluşturmak üzere Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK) adı altında tüm fakülte dekanları 'Ulusal Akreditasyon İşlem ve Usullerindeki Temel Standartlar' adı altında bir ulusal akreditasyon yolu açmıştır.

Ankara İstanbul, Uludağ, Selçuk ve Adnan Menderes Üniversitesi Veteriner Fakülteleri Ulusal Akredite olmuşlardır.

1.4. Veteriner Hekimliği Uzmanlık Eğitimi

Veteriner hekimlikte uzmanlık eğitimi Tarım Bakanlığı bünyesinde başlamış ve 1954 yılında yayımlanan 6343 sayılı "Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odaların Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun" ile yasal dayanak kazanmıştır.

Yasanın 7.maddesinde belirtilen "Mütehassıs unvanı taşıyabilmek, için Veteriner Hekim İhtisas Talimatnamesinde yazılı olan branşlardan birinde ihtisas yapmış olmak ve Ziraat Vekâletince hazırlanacak yönetmeliğe göre yapılacak imtihanı kazanmak ve ihtisas vesikası almak şarttır" hükmü uyarınca Bakanlık, 1955, 1958, 1968, 1970, 1975 yıllarında uzmanlık yönetmeliklerini yayınlamıştır.

Bu yönetmeliklerde "Uzmanların yetiştirilmelerinde Bakanlık, Ankara Üniversitesi Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlık Bilimleri Uzmanlık Yüksek Okulu ile yakın iş birliği kurar" hükmü uyarında uzmanlık eğitimi Bakanlık ile Ankara Üniversitesi ile gerçekleştirilmiştir.

Yüksek Öğretim Kanununun 1981 tarihinde yürürlüğe girmesi ile Uzmanlık Yüksek Okulu kapatılmış ve uzmanlık eğitimi de sona ermiştir. Bundan sonra uzun bir süre uzman veteriner hekim yetiştirilememesi ve özellikle araştırma enstitülerinde uzman veteriner hekim ihtiyacı oluşması üzerine Bakanlık, uzman ihtiyacını karşılamak amacıyla 1987 yılında "Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Yönetmeliği" yayımlanarak uygulamaya konulmuştur. Bakanlık daha sonra, yeni bir yönetmelik hazırlamış ve 2 Ağustos 1995 tarih ve 22362 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği" ile 8 Ocak 1975 tarih ve 15112 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan "Uzmanlık Yönetmeliği'ni yürürlükten kaldırmıştır.

Söz konusu uzmanlık yönetmeliği hakkında Veteriner Hekimleri Derneği'nin 1, 2, 6, 8 ve 11. maddelerinin iptali ile ilgili olarak Danıştay Beşinci Daire Başkanlığı'na açtığı dava, İdari Yargılama Usul Kanununa dayanarak 22.04.1996 tarihli mahkeme kararı ile "tüm veteriner hekimleri kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği ve ilgili maddelerin yürütülmelerinin durdurulması" şeklinde sonuçlanmıştır. Veteriner Hekimler Derneği tarafından Bakanlık aleyhine açılan dava sonucu, Danıştay Beşinci Dairesince verilen iptal kararı temyiz edilmiş, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunca temyiz isteminin reddine ve kararın onanmasına karar verilmiştir.

2001 yılında Bakanlık ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi'nin girişimleri ile mevcut uzmanlık eğitiminde karşılaşılan sorunlar, uygun bir uzmanlık eğitiminin yasal ve teknik şartlarının belirlenmesi ile yeni bir Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği hazırlanması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır.

Bu kapsamda Bakanlık, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve diğer merkez birimleri, üniversitelerin Sağlık Bilimleri Enstitüleri, Veteriner Fakültesi Dekanlıkları, TÜBITAK, İleri Teknoloji Enstitüsü, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı, Veteriner Hekimleri Derneği temsilcilerinin katılımları ile yapılan toplantılar sonucu yeni bir Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği hazırlanmıştır. 1995 tarihli yönetmeliğin iptali gerekçesi olan tüm veteriner hekimleri kapsayacak şekilde olması hükmü dikkate alınarak hazırlanan bu yönetmelikte uzmanlık eğitiminin, Bakanlığın, Üniversitelerin ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi'nin seçeceği akademik formasyona sahip veya uzman veteriner hekimlerden teşkil edilen Veteriner Hekimliği Uzmanlık Kurulu tarafından yürütülmesi planlanmakta ve kurumlar arasında yakın iş birliğini öngörmekteydi. Ancak aradan yıllar geçmiş olmasına ve mevcut yönetmeliğin güncelliğini her geçen gün yitirmesine karşılık 2009 yılına gelene kadar net bir adım atılmamıştır. Türk Veteriner Hekimler Birliği Merkez Konseyi tarafından hazırlanan yönetmelikle mevcut sıkıntıların giderilmesi amaçlanmış, taslak hazırlanmıştır. Bu taslak Bakanlık tarafından yeniden düzenlenmiş, ancak sonuçlandırılmamıştır.

1.5. Yaşam Boyu Öğrenim ve Mezuniyet Sonu Eğitim

1.5.1. Avrupa Yaşamboyu Öğrenme Yeterlikler Çerçevesi

Avrupa Yaşamboyu Öğrenme Yeterlikler Çerçevesi (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF - LLL) Avrupa'daki farklı ülkeler ve sistemler arasında yeterliklerin anlaşılması, farklı ülkeler arasında hareketliliği teşvik etmek ve onların yaşamboyu öğrenmelerini kolaylaştırmak amacı ile 2008'de yürürlüğe girmiştir. EQF-LLL farklı ülkelerin ulusal yeterlik sistemlerini ve çerçevelerini ortak bir Avrupa referansı etrafında toplamayı hedeflemektedir. Bu referans düzeyleri, temelden (Düzey 1, örn. ilköğretim), ileri dereceye (Düzey 8, örn. Doktora) kadar tüm ulusal yeterlikleri kapsamaktadır. Yaşamboyu öğrenmeyi teşvik edecek bir araç olarak EQF-LLL, genel, mesleki ve akademik eğitim ve öğretimin tüm yeterlik düzeylerini kapsar. EQF-LLL öğrenim süresi gibi öğrenme girdilerine değil, öğrenme sonuçlarına odaklanmıştır. Yeterlikler üç kategoride belirtilir: Bilgi (knowledge), beceri (skill) ve yetkinlik (competence). Bu da gösterir ki, yeterlikler, farklı kombinasyonlarda kuramsal ve uygulamalı bilgi, kavramsal ve uygulamalı beceriler ve başkalarıyla çalışılan ortamlarda gerekli olan sosyal yeterlikleri de içeren geniş bir öğrenme çıktısı sahasını kapsamaktadır.

Gelişmiş bazı ülkelerde, veteriner hekimler veteriner fakültesinden mezun olduktan sonra, ülke çapında düzenli aralıklarla yapılan mesleki yeterlilik sınavlarına girmektedir. Bu sınavlarda başarılı olup yeterlilik belgesi aldıktan sonra, kendilerine yetkinlik verilir ve bu yetkinlik belgesi ile tanınırlar. Aksi takdirde, yeterlik veya yetkinlik belgesi olmayanlar veteriner fakültesi mezunu olmalarına ve hekim unvanı taşımalarına rağmen hastaya ellerini süremezler, gıda kontrolü yapamazlar, danışmanlık hizmetleri veremezler. Meslek örgütlerince verilen belge, hangi üniversiteden mezun olursa olsun, veteriner hekimin konusunda yetkili olduğunu ispatlayıcı niteliktedir. Bazı ülkelerde daha sıkı kurallar vardır ve aldıkları bu belgeler sürelidir ve sürenin sonunda yeniden sınava girmeli veya güncel bilgilere sahip olduklarını kanıtlamak ve belirli kredileri doldurmak zorundadırlar. Kredisini dolduramamış bir hekimin mesleğini sürdürebilmesi olanaksızdır. Meslek odası tarafından belirli süre veya kredisini tamamlayana kadar meslekten men cezası verilir.

1.5.2. Ülkemizde Yaşamboyu Öğrenme Yeterlikler Çerçevesi

Kendini geliştirmeyen ve yenilikleri takip etmeyen veteriner hekimin mesleğini kaliteli olarak icra edebilmesi mümkün değildir. Bazı gelişmiş ülkelerde bu eğitimler bir zorunluluktur ve belirli sürelerde kredilerini tamamlayamamış bir veteriner hekim mesleğini geçici veya sürekli olarak icra edemez. Bu ülkelerde yaşam boyu öğrenime ilgili yasal düzenlemeler yıllar önce düzenlenmiştir; bilimsel eğitim alması, seminer ve sempozyumlara katılması, öngörülen yasal kredilerini doldurması mesleki zorunluluktur.

Ülkemizde de mesleki niteliklerin geliştirilmesi için doğru ve etkili bir mezuniyet sonrası eğitim programı yasal ve zorunlu olarak düzenlenmelidir. Çağımızda bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi ile veteriner hekim aldığı diploma ile her alanda mesleğini sürdürebilmesi olanağı artık mümkün gözükmemektedir. Son yıllarda YÖK'ün AB standartları çerçevesinde üniversitelerde hangi fakülteden mezun olursa olsun mezunlara verilecek diplomalarda sadece ".....Fakültesi mezunudur" şeklinde bir ibare bulunması zorunluluğu getirdiği bilinmektedir. Bu nedenle mezun kişilere verilecek unvanların nasıl ve hangi yasal kurumca verileceğinin belirsizliği doğmuştur. Meslek örgütleri bu belirsizliği çözmede mutlaka yapıcı ve inandırıcı adım atmalıdır. Mezun birey, bütün mesleki kurum ve kuruluşların katılımı ile düzenleyeceği yasal bir prosedür sonrası hekim unvanını almalıdır.

Türkiye'de mevcut yasal sistem içinde hiçbir deneyim ve bilgi birikimine bakılmaksızın diploma sahibi tüm veteriner hekimlere sınırsız yetki verilmiştir. Ülkemizde veteriner hekimler, fakülteden mezun olduktan

sonra, ölünceye kadar kendisini hiç yenileme gereksinimi duymadan hekimlik yapma yetisine sahip olmaktadır. Fakülteler arası farklılıkları izlemek mümkün değildir.

2010 yılında yapılan III. Veteriner Hekimliği Kurultayında 'Bu çerçevede de bazı veteriner fakülteleri, meslek odaları, uzmanlık dernekleri gibi kurumlar veteriner hekimlere yönelik bazı eğitim programları yürütmektedir. Bu çalışmalar henüz çok yeni olup, zaman içerisinde edinilen deneyimlerle, görüş ve önerilerimizle zenginleşecek daha düzgün işler bir hal alacaktır' ibaresi bulunmakla beraber bugün geldiğimiz noktada eğitimlerin yetersiz, plansız ve her kurumun kendi planına göre yapıldığı görülmektedir. Üstelik hangi programların 'yaşam boyu öğrenme' için gerekli olduğu bilinmemektedir. Son yıllarda farklı organizasyonlar 'eğitim' adı altında uygulamalar yapmaktadır. 2010 yılı Kurultay raporunda da belirtildiği gibi; ulusal planlama ve yasal alt yapı dâhilinde olmaksızın gerçekleştirilen bu programların hangi gerekçelerle, hangi önceliklerle ve hangi taleplerle organize edildiği açık değildir. Veteriner hekimlerin aldıkları bazı sertifikalar, zamanla güncelliğini ve bilimselliğini kaybetme ve yeteri kadar fayda sağlayamamaktadır. Bu programlara katılan hekimlerle, katılmayan hekimler arasında uygulamada hiçbir fark yoktur. Bu uygulamaların yasal alt yapısı olmadığından veteriner hekimlerin bu programlara katılımı da tamamen kendi isteklerine bağlı olmaktadır.

Sonuç olarak veteriner hekim meslek örgütleri ve üniversiteler iş birliği ile “Yaşam Boyu Eğitim” ve 'Mezuniyet Sonu Eğitim' sürecini yasal yapıya bağlaması ve zorunlu hale getirmesi kaçınılmazdır. Farklılığı yakalamak, kendimizi geliştirmek, yüksek standartlarda kalite güvencesi içinde mesleğimizi icra etmek zorundayız ve yasal değişiklikleri yapmak ile yükümlüyüz.

1.5.3. Veteriner Hekimliği Sürekli Eğitimi ve Gelişimi (VETSEG)

Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı’nda; “Sürekli Veteriner Hekimliği Eğitimi ve buna ilişkin kredilendirme sistemi ile ilgili bir yönergenin hazırlanması, örgütlenme, sürdürme, denetleme, kurumlar arası eşgüdüm ve iş birliği sağlamak Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyinin görevi olmalıdır. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi bu görevini Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Veteriner Fakülteleri, Enstitüler, Kamu ve Özel Kuruluşlarla iş birliği yaparak yerine getirmelidir. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi sürekli eğitim konusunda; eğitim kapsamına giren etkinlikleri duyurmak ve organize etmek, bu etkinliklerin nicelik ve niteliklerini yüksek tutmak, etkinlikleri kredilendirmek, öngörülen kredileri toplayanları belgelemek, belgelerin özlük haklarına dönüştürülmesi konusunda girişimlerde bulunmak gibi görevleri üstelenmelidir. “Sürekli Eğitim Yüksek Kurulu” tarafından; sözlü, yazılı ve kişisel eğitim etkinliklerini önceden belirlenen puanlar çerçevesinde değerlendirilmelidir” ibaresi yer almaktadır. Bu bağlamda Türk Veteriner Hekimleri Birliği tarafından hazırlanan ve 13 Eylül 2006 tarih ve 26288 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği Onikinci Bölümünde “Veteriner Hekimliği Sürekli Eğitimi ve Gelişimi ”(VETSEG) yer almıştır. VETSEG uygulama konusunda yasal zemine tam oturtulamadığı için uygulanamamaktadır. Bu bağlamda VETSEG’in günümüz ve ülkemiz şartları göz önünde bulundurularak yeniden hazırlanması ve yasal zemine oturtularak uygulamaya konulması gerekmektedir.

1.6. Avrupa Yeterlilikler Çerçeveleri

Avrupa'da iki ayrı yeterlilikler çerçevesi bulunmaktadır.

Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilikler Çerçevesi (The Overarching Framework for Qualifications of EHEA- QF-EHEA) Mayıs 2005'te Bergen (Norveç)'de Bologna Sürecine üyesi 45 ülkenin Eğitim Bakanları tarafından benimsenen ve "Dublin Seviye Tanımlayıcıları"nı (Dublin Level Descriptors) esas alan bir çerçeve olup; yalnızca yükseköğretim için tasarlanmıştır.

Örgün (formal), yaygın (nonformal) ve resmi olmayan (informal) her türlü ilk, orta ve yükseköğretim düzeylerinde akademik ve mesleki eğitim, çıraklık eğitimi sonunda elde edilen yeterlilikler için bir çerçeve program oluşturulmuştur. Avrupa Yasam boyu Öğrenim Yeterlilikler Çerçevesi (European Qualifications Framework for Lifelong Learning - EQF/LLL) AB Komisyonu'na 5 Eylül 2006 sunulmuş, AB Bakanlar Konseyi ve Parlamentosu tarafından 22 Nisan 2008 tarihinde karar haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nin "Eğitim ve Öğretim 2010" (Education and Training 2010) programı ile 32 ülkenin görüşleri alınarak oluşturulan program geliştirilmektedir. EQF/LLL sisteminde yasam boyu öğrenimin her kademesine yönelik öğrenim çıktıları bilgi, beceri ve yetkinliklere göre sekiz seviyede tanımlanmıştır.

EQF/LLL, Avrupa Birliğine üye 27 ülke için tasarlanmıştır; QF-EHEA ise Bologna Sürecine üye 45 ülke için geliştirilmiştir.

EQF/LLL, yasam boyu öğrenimin tüm kademelerini kapsadığı için, çalışma grupları daha geniş kapsamlıdır. Bütün kademelerden bakanlık temsilcileri, yükseköğretim üst kurul temsilcileri ve sektör temsilcileri bulunmaktadır. EQF/LLL sisteminde verilen tanımlayıcılar oldukça geneldir ve yasam boyu öğrenimde yer alan her türlü öğrenme türüne uygulanabilirler. QF-EHEA ise tamamen ve sadece özel olarak yükseköğretim için tasarlanmıştır.

2005'te Bergen'de Bologna Bakanlar Konferansı ile İrlanda, İskoçya (Birleşik Krallık) ve Danimarka gibi ülkeler QF-EHEA sistemine uyumlu ulusal yeterlilikler çerçeve gereklerini yapmış, ancak, EQF/LLL sistemi için farklı görüşler sunmaktadırlar. AB Komisyonu ile Bologna İzleme Grubu ve Avrupa Üniversiteler Birliği arasında ihtilaflar bulunmaktadır.

Bununla birlikte, iki sistem birbirleriyle ilişkilendirilebilmektedir; EQF/LLL sisteminin 5 ila 8. seviyeleri, her türlü yeterliliğe uygulanabilen genel tanımlayıcılar olmakla beraber, yükseköğretim yeterlilikleri için de uygulanabilmektedirler; 17-18 Mayıs 2007 tarihlerinde gerçekleştirilen Bologna Bakanlar Konferansında kabul edilen "Londra Bildirgesi'nde "AYA Yeterlilikler Çerçevesi (QF-EHEA)" ile uyumlu ulusal yeterlilikler çerçevelerinin, AB Komisyonunun "Yasam boyu Öğrenim Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (EQF/LLL)" önerisi küresel boyutta standardize edilmelidir.

1.7. Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi

"Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi" ülkelerin toplumsal, kültürel ve ekonomik gerçeklerine en yakın tanımları ve yaklaşımları içeren, ülkelerin yükseköğretim kurumları tarafından kabul gören ve uygulanabilen, ulusal ve uluslararası paydaşlarca tanınan ve ilişkilendirilebilen derecelerin verilebileceği bir sistemdir. Bu alanın bir parçası olarak Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) taslak haline getirilmiş; gereklilikler, çalışmalar internet sitesinde yayınlanmıştır. (http://www.yok.gov.tr/web/uluslararası-ilişkiler/tyyc). TYYÇ Temel Alan Çalışma Grupları arasında; Tarım, Ormancılık, Hayvancılık ve Su Ürünleri (62) Veterinerlik alanı 64 olarak kodlanmıştır. Aşağıdaki bilgi bu web sitesinden alınmıştır:

"Lizbon Stratejisi ve ülkemizin 2001 yılında dahil olduğu Bologna Süreci hedeflerine yönelik olarak, yüksek öğretim sisteminde şeffaflık, tanınma ve hareketliliği artırma amaçlarıyla 2010 yılına kadar oluşturmayı taahhüt ettikleri "yükseköğretim alanında ulusal yeterlilikler çerçevesi geliştirme" konusunda ulusal düzeyde çalışmaları yükseköğretimin tüm iç ve dış paydaşlarıyla paylaşmaktır. Yükseköğretim alanında yeterlilik, herhangi bir yükseköğretim derecesini başarı ile tamamlayan bir kişinin neleri bilebileceği, neleri yapabileceği ve nelere yetkin olacağını ifade eder".

1.8. Veteriner Hekimlik Eğitim ve Öğretiminde Çözüm Önerileri

Yeni fakülte açılmamalı ve mevcut fakülte sayıları azaltılmalı veya coğrafi olarak uygun olanlar arasında birleştirmeler yapılmalıdır. Fakülte açılmasa da bazı fakültelerin ikinci bir sınıf açarak (A, B gibi) öğrenci sayısını artırması da doğru değildir.

Fakülteler ulusal akreditasyona dahil olmalı, eksiklerini tamamlamalı ve plan yapmalıdır. Bazı fakülteler bazı alanlar/konularda öne geçmeli, tematik güçlü alanlar oluşturmalıdır.

Gelişmiş fakülteler öncelikli olmak üzere tüm fakültelerdeki öğrenci kontenjanları akreditasyon kriterleri göz önünde bulundurularak azaltılmalıdır.

Gelişmiş fakültelerde araştırma ve lisansüstü eğitime ağırlık verilmelidir.

Gelişimini tamamlayamamış fakültelere merkezi planlama ile öğretim üyesi desteği sağlanmalıdır.

Fakültelerde öğretim elemanları ile ilgili kariyer planlaması belli hedefler oluşturularak yapılmalıdır. En önemli hedef olmakla beraber tek hedef öğrenci eğitimi olmamalıdır.

Fiziki altyapı, öğretim elemanı ve teknik personel sorunu çözülmelidir.

Uygulamalı eğitim-öğretime ağırlık verilmelidir. Mezunlar, EAEVE'nin de önerdiği gibi ilk gün asgari mesleki bilgi, beceri ve yetkinliğe sahip olmalıdırlar. Veteriner hekimlik mesleğinin değişen rol modelinde hayvan refahı, deontoloji ve etik kurallar, çevre bilinci, yaban hayatı, deney hayvanları, su hayvanları hastalıkları, arıcılık, gıda güvenliği, biyogüvenlik vb. konular eğitim müfredatında gerektiği kadar yer almalıdır.

Çekirdek eğitim programı TVHB, dekanlar toplantıları ile oluşturulmalı ve YÖK kurullarında kabulü sağlanmalıdır. Çekirdek müfredatta yer alacak dersler ve ders saatlerinin oluşturulmasında ülke koşulları ve mesleki politikalar göz önüne alınmalıdır.

Eğitim öğretim planlamalarında mesleki politikalara yer verilmelidir.

Veteriner hekimlik eğitiminin mezuniyet sonu öğrenmeyi özendirmesi- mezuniyet sonu öğrenmeye tüm kuralları ile yasal bir boyut kazandırılmalıdır.

Yabancı dil eğitimi belirli bir seviyenin üstünde öğrenciler mezun edecek önlemler ve özendirmeler yapılmalıdır. Yüksek standartta eğitim vermek yanında sadece ülkemizde değil tüm dünyada hekimlik yapabilecek bireyler yetiştirecek farklı yöntemlerimiz de olmalıdır. Sadece Avrupa'da değil, özellikle Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika'da staj yapabilecek ve hekimlik yapabilecek mezunlar vermeliyiz.

Öğrencilerin temel eğitimin ardından en kısa sürede değişik ve yeterli sayıda hasta hayvan ile teması sağlanmalıdır.

Hayvan sağlığının biyolojik, toplumsal, sosyal ve ekonomik bileşenlerini birlikte içeren programların geliştirilmesine özen gösterilmelidir.

Tüm veteriner hekimler için temel yeterlilikler; profesyonel yaklaşım, sosyal bilimler, hayvan sağlığı ve hayvancılık ekonomisi, veteriner hekimlik hizmetleri ve bilginin yönetimi ve uygulanması, çevre bilinci, hayvan refahı, topluma dayalı veteriner hekimlik hizmetleri eğitim öğretim süresi ve sonrasında mutlaka anlatılmalıdır.

Yapılacak olan ölçme, değerlendirme sistemlerinin öğrenme ile ilişkilendirilmesi kaçınılmazdır.

Kendi Kendine Öğrenme stratejileri geliştirilmelidir; Probleme Dayalı Öğrenme, Buluş Yolu ile Öğrenme, Göreve Dayalı Öğrenme, Deneyerek ve Tartışarak Öğrenme, Küçük Gruplarda, Kendi Kendine Öğrenme, Projeye Dayalı Öğrenme, Akran Değerlendirmesi

Eğiticilerin Eğitimi; Öğrenmeyi kolaylaştırıcılık, öğretim elemanlarını geliştirme yöntemlerinin uygulanması önemlidir. Öğretim üyeleri arasında performans ölçüm kriterleri uygulanmalıdır. Ancak bu kriterler sadece bilimsel çalışma ile ilgili olmamalı, öğrenciye yaklaşım, kendini geliştirme, il-bölge ve ülkesine katkı sağlama, eğitim/standartlar/alt yapı çalışmalarına katkı, pratik uygulamalarda beceri gibi farklı değerlendirmeler de gözönüne alınmalıdır.

Öğretim üye ve yardımcıları; öğrencilerine yeni eğitim stratejileri oluşturmalıdır. Problem çözmeyi öğretebilmeli, öğrencilerin hipotez oluşturma, analiz, sentez ve değerlendirme becerilerini geliştirebilmelidir. Öğrencilere; bilgiye nasıl ulaşılacağını göstermek, kişiler arası iletişimi sağlamak, mesleki etik değerlere saygıyı sağlamak, farkındalık yaratmak, ekip çalışmasının önemini kavratmak gibi değerlerin önemini anlatmalıdır. Ayrıca öğretim elemanlarının öğrencilerin veteriner hekimlik mesleğini sevmelerini ve motivasyonlarını artırmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmasına olanaklar sağlanmalıdır.

Veteriner fakülteleri mezunları için yeterlikleri belirleyecek TVHB'nin de işin içinde olduğu "Veteriner Hekimlik Eğitimi Sonrası Yetkinlik ve Akreditasyon Komitesi" kurulması düşünülmelidir.

Ülkemizdeki Veteriner Hekimlik Eğitiminin önemli eksikliklerinden olan uzmanlık eğitiminin başlatılması ve toplam veteriner hekim sayısı içindeki uzman veteriner hekim oranının artırılması.

Mezuniyet sonrasında veteriner hekimlerin mesleki gelişmeleri izlemeleri ve deneyim kazanmaları için gerekli düzenlemeler sağlanmalıdır.

Mevlana ve Farabi programlar genişletilmeli, zorlayıcı olmak yerine özendirici olarak bu programlardan daha fazla öğrenci yararlandırılmalıdır

Avrupa, Asya, Afrika Kıtalarında beraber çalışacak ve birbirlerine fayda sağlayacak 'Ortak Fakülteler' seçilmeli, en azından yüksek lisans ve doktorada ortak ders programı hazırlanmalıdır.

Fakültelerde türe dayalı eğitim ve uygulamalar desteklenmeli, son sınıf öğrencilerine istedikleri alanda özelleşebilecekleri fırsatlar sunulmalıdır.

Öğretim üye ve elemanlarına başta olmak üzere öğrencilere de uluslararası/ulusal eğitim/öğretim standartlarla ilgili aylık toplantılar yapılmalı, GTH Bakanlığının da yönetmelikleri anlatılmalıdır. Bu amaçla bir kitapçık hazırlanmalıdır.

Kalıcı ve değişebilen öğretim üyeleri kavramı bizde bulunmamakla beraber, fakülteler arası öğretim üyeleri ders anlatım dahil eğitim/öğretim faaliyetlerine katılacak şekilde mevzuat oluşturulmalıdır.

Zaman zaman aidat ödemesi sıkıntısı çekilen WVA üyeliği devam ettirilmelidir.

Veteriner Teknisyen eğitim ve yeterlilikleri 6343 sayılı kanun ve uluslararası uygulamalarda da Veteriner Hekimleri Birliği ile ilişkilidir. Ancak ülkemizde hiç bir uygulaması bulunmamaktadır. Bu durum fakültelere gelen öğrencilerin daha kaliteli ve bilgili gelmeleri hususunda değerlendirilmelidir.

Dekanlar Komisyonu toplantısında alınacak bir kararla tüm fakülteler öz değerlendirme (Self evaluation report (SER)) raporu hazırlamalı ve internet sitelerinde yayınlamalıdır.

Öncelikle EAEVE yerine VEDEK tarafından kalite artırımı yolları hedeflenmelidir.

2. Araştırma

Eğitim-öğretim ve araştırma komisyonu kapsamında değerlendirilen en önemli unsurlardan biri de araştırmadır. Ülkemizde araştırma geliştirme sisteminde üniversiteler, kamu ve özel sektör kuruluşları etkin rol oynamaktadır. Gerek üniversiteler gerekse diğer araştırma kurumlarınca desteklenen ve gerçekleştirilen

çalışmalar sonucu ortaya çıkan bilgilerin ekonomik ve toplumsal bilgiye hızla dönüştürülebilme becerisi ülkelerin rekabet gücünü artırmaktadır.

Türkiye'de lisansüstü eğitim-öğretime dayanan araştırmacı potansiyeli başlıca, üniversitelerin sağlık bilimleri, fen bilimleri ve sosyal bilimler enstitülerince yerine getirilmektedir. Birinci derecede hayvan sağlığı, hayvan yetiştiriciliği ve gıda güvenliği araştırmaları önemlidir. Sağlık öncelikli olmakla beraber verim artışı sağlanması ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak araştırmalar de son derece önemlidir. Öncelikle ülke insanımızın sağlıklı ve yeterli beslenmesi, Avrupa Birliği ile ilgili ve diğer uluslararası sorumlulukların yerine getirilmesi, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin yurt içi ve yurt dışı ticaretinde, ihracatta gerekli olan şartların kontrolü için laboratuar analizleri olmazsa olmaz uygulamalardır. Bu analizlerin de istenilen çabukluk ve doğrulukta gerçekleştirilmesi için bu alanlarda faaliyet gösteren araştırma enstitülerinin gerek yetişmiş uzman personel gerekse de laboratuvar altyapısı bakımından daha donanımlı olmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Üniversiteler başta olmak üzere bakanlıklar, enstitüler ve diğer kurumlarda yapılan araştırmalar sahada yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak planlanmalı ve yaygın etkisi yüksek, uygulanabilir sonuçlar doğurabilecek çalışmalar hedeflenmelidir. Ancak, üniversitelerdeki akademik personel esas hedef olarak ünvan, yükselme veya kendini yetiştirmekle zaman harcamaktadır. Bu durum mevcut hayvancılıkla ilgili il, bölge veya ülke sorunlarına ilgisiz kalmaktadır. Kaldı ki YÖK kriterleri veya akademik değerlendirmelerde bu tip çalışmalara değer verilmemektedir. Bakanlık enstitüleri de ağırlıklı olarak kuruma gelen rutin testleri uygulayabilmek amacıyla çalışmaktadır.

Araştırma destekleri neredeyse sadece TUBİTAK ve Üniversite Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlükleri ile yapılmaktadır. Ancak, AB projeleri ve TUBİTAK projeleri çok kapsamlı, farklı alanlardan araştırıcıların birarada çalışmasını gerektirmektedir. Bu şekildeki uzun soluklu bol evrak ve zaman harcaması gerektiren araştırmalar tercih edilmemektedir. Onun yerine hızla yabancı dergilerde yayınlanacak daha az evrak ve multidisipliner zorunluluğu olmayan araştırmalar tercih edilmektedir. TUBİTAK, TAGEM ve AB projeleri genellikle öncelikli alanları bildirip 3-4 aylık başvuru süreci vererek pek çok araştırıcıyı dışarıda bırakmakta belirledikleri 5-10 konuda çalışılmasını beklemektedir.

Özel sektörün AR-GE faaliyetleri ve araştırıcılar ile beraber çalışma kültürü yetersizdir.

Son yıllarda araştırma sayılarımızın artmasına karşın uluslararası araştırma sayıları yeterli düzeyde değildir. Bu bağlamda AB çerçeve programlarında projeler üretmek veya mevcut projelere katılım sağlanmalıdır.

2.1. Araştırma Alanında Mevcut Durum ve Sorunlar

Türkiye'de temelde veteriner sahada özelde hayvan sağlığı, hayvancılık ve gıda güvenliği araştırmaları, Veteriner Fakülteleri, TÜBİTAK, Araştırma Enstitüleri ile sınırlı düzeyde özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca son yıllarda üniversitelerin bünyesinde kurulan ileri teknoloji ve biyoteknoloji enstitüleri ile Teknopark vb. yerlerde de konularında uzman veteriner hekimler ve öğretim üyeleri AR-GE faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Bazı araştırmalar yapılmış ve hayvancılığımızın gelişmesine, hayvan sağlığı ve veteriner halk sağlığının korunmasına katkı sağlanmıştır. Ancak sayılan bu kuruluşlar arasında kalıcı bir iş birliği ortamının varlığından söz etmek güçtür. Bununla beraber özellikle son yıllarda ortaya çıkan ya da yeniden önem kazanan hayvan hastalıkları ve zoonozlar, konuya yeni bakış açısıyla yaklaşmayı ve mevcut çalışmalara buna göre yön vermeyi gerekli kılmaktadır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı konu ile ilgili araştırma enstitüleri farklı genel müdürlükler bünyesindedir. İyi eğitimli ve deneyimli elemanların sistemde tutulması ve verimliliklerinin devamı, sistemin artan kalitede işlev görebilmesi için hayati bir konudur. Ülke kaynaklarını kullanarak gerek yurt için-

de ve gerekse yurt dışında eğitim almış, uzun yıllar araştırmada hizmet vermiş ve yararlı hale gelmiş araştırmacıların önemli bir kısmı zamanla ya emekli olmakta ya da araştırma dışında iş alanlarına geçerek sistemden ayrılmaktadır. Ayrılan bu elemanların yerine yeterli sayıda ve nitelikte yeni eleman temin edilememektedir.

Özellikle pek çok fakültenin EAEVE sayısal kriterlerini sağlamadaki yetersizlikleri, bakanlığın farklı alanlarda yetişmiş uzman talepleri de dikkate alındığında mevcut araştırmacı kompozisyonunda gerek sayısal olarak ve gerekse de nitelik yönünden yetersizliklerin olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtilen görev ve sorumlukların ülke hayvancılığı ve ekonomisi, hayvan sağlığı ve veteriner halk sağlığı açısından en iyi şekilde yerine getirilebilmesi araştırmacı varlığımızın nicelik ve nitelik olarak en üst düzeye çıkarılmasıyla mümkün olabilecektir.

Çalışmaları sırasında kendileri bizzat hastalığa yakalanma riski taşıyan araştırmacı veteriner hekimlerin çalışmaları mesai saatleri ile sınırlı değildir. Araştırma faaliyetlerine ilave olarak üretim, teşhis, kontrol ve eğitim gibi hizmetler de yürütmektedirler. Bu bakımdan çoğunlukla akşam geç saatlere kadar hatta hafta sonu tatillerinde dahi laboratuarlarında ya da kütüphanelerde araştırmacılar büyük özveri içinde çalışmalarını sürdürmektedir. Kısaca araştırmacılık bir gönül işidir ve büyük fedakârlıklar gerektirir.

Ancak bu şekilde büyük özverilerle çalışan araştırmacıların bugün sahip oldukları özlük haklarının tatminkâr bir seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Şu anda araştırmalarda çalışan veteriner hekim araştırmacıların bir bölümü dört kişilik bir aile için belirlenen yoksulluk sınırının altında ücret almaktadırlar. Bu durumda çalışmak zorunda bırakılan yetişmiş araştırmacılar, zaman içerisinde maddi imkânlar yönünden iyi olan başka kurumlara geçmeyi, araştırma camiasından ayrılmayı tercih etmektedirler. Gerek çalışanların moral motivasyonu, gönüllülüğü ve fedakârlığını artırmak ve gerekse yetişmiş personelin başka iş alanlarına geçmesini engellemek için, özellikle yetişmiş araştırmacıların maddi imkânlarını geliştirici düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır.

Kamunun birçok alanında olduğu gibi araştırma sistemimizde de özlük hakları bakımından çalışan ile çalışmayan arasında önemli bir fark olmamaktadır. Bu durum çalışanlar arasında da motivasyon kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle halen TÜBİTAK tarafından uygulanan araştırma projelerinde görev alan araştırmacılara verilen telif ücreti uygulamasının başta kamu olmak üzere diğer araştırma kuruluşlarına da yaygınlaştırılmasında büyük yarar bulunmaktadır.

Araştırma çalışmalarının istenen kalitede yürütülebilmesi ve ihtiyaçlara cevap verebilmesi için gerekli olan genel bütçe kaynakları artırılmalıdır. Genel Bütçe dışında son yıllarda TÜBITAK 1001 ve 1007 Programları, Avrupa Birliği Çerçeve Programları, Bakanlık AR-GE destekleri ve diğer ulusal ve uluslararası kaynaklardan araştırmalara destek sağlanması mümkün olmakta ancak bu konuda da istenilen düzeyde yararlanılabildiğini ifade etmek son derece güçtür. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi araştırma dışında da üretim, kontrol, teşhis gibi hizmetlerde görev alan veteriner hekimlerin kendilerini geliştirmek ve daha kapsamlı araştırma projeleri hazırlamak için yeterli zaman ayıramadıklarını da vurgulamak gerekmektedir.

Bakanlık Araştırma stratejisi olarak 1996 yılında başlatılan, beş yılda bir yenilenen ve en son GTH Bakanlığı TAPGEM, tarafından 2016-2020 Tarımsal Araştırma Master Planı hazırlanmıştır. Bu planlarda araştırma fırsat alanları belirlenmiş ve bu alanlar arasında önceliklendirmeye gidilmiştir. Burada amaç kaynakların öncelikli araştırma alanlarına daha fazla aktarılmasıdır. Ancak bu amaca, istenen ölçüde ulaşılamamıştır.

Araştırmalarda çok disiplinli ve çoklu katılımlı projeler çok önemlidir. Günümüzde bazı sorunların artık ülkelerin sınırları ile sınırlı kalmadığı daha net görülmektedir. Özellikle kuş gribi, domuz gribi gibi pek çok ülkeyi etkileyen hastalıklar, küresel iklim değişiklikleri, küresel ısınma gibi olaylar da hayvan hastalıkların-

da yeni yaklaşımları beraberinde getirmiş, bu alanda yapılacak çalışmalarda mutlaka global anlamda bir iş birliği sisteminin tesisini zorunlu kılmıştır. Global anlamda etkin bir iş birliği içerisinde yer almak ve bu alanda söz sahibi olmak amacıyla ülkemizde ulusal düzeyde etkin bir iş birliği ortamının ve sisteminin oluşturulması için mevzuat, yapısal vb. gereklilikler belirlenmelidir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüleri bölgesel bazda hizmet veren ve daha çok kontrol nitelikli yoğun hayvan sağlığı teşhis ve kontrol hizmetleri yürüten kuruluşlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gerek ulusal bazda yürütülen rutin zorunlu kontroller gerekse de Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları kapsamında yürütülen tarama çalışmalarındaki iş yükünden dolayı araştırma faaliyetlerine yeterli zaman ve işgücünün tahsis edilemediği de bir gerçektir.

Bakanlık Kontrol ve Araştırma Enstitüleri, üniversite ve diğer kamu ve özel sektör araştırma kuruluşları arasındaki iş birliği yeterli düzeyde değildir. Bu iş birliği ortamını oluşturacak, sürekli ve kalıcı hale getirecek çıkarılmış olan özel sektörle iş birliği, Bakanlık AR-GE Destekleri konusundaki mevzuat, TÜBITAK 1001 ve 1007 Programlarına proje sunma prosedürleri tüm araştırma ve uygulamaya dönük paydaşlar arasında iş birliği ilkesini bir ön koşul ve değerlendirmede önemli bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde desteklenmesi uygun görülen projelerin yürütülmesi ve uygulamaya aktarılması sırasında yine mevzuattan ya da mevzuat eksikliğinden kaynaklanan çok önemli sorunlarla karşılaşılmaktadır.

Üniversitelerimizde ve diğer araştırma kuruluşlarında tarımla ilgili tamamlanmış ve devam etmekte olan veya planlanan araştırma çalışmalarının Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBIM) tarafından kayıt altına alınarak, araştırıcılara sunulmasında sorunlar bulunmaktadır. Aynı şekilde FAO tarafından tüm ülkelere yönelik gerçekleştirilen AGRIS/CARIS sistemine veri girişi konusunda da çalışmalar yeterli düzeyde değildir.

Temel ve uygulanmalı araştırmaları yürüten ve yürütecek araştırma birimleri konusunda belirsizlik vardır. Sonuçlanan araştırma projelerinden elde edilen sonuçların uygulamada kullanılması konusunda kurumlar arasında görev ve yetki bakımından belirsizlikler olabilmektedir.

Ar-Ge yeteneğini belirleyen temel unsurlar; insan kaynağının niceliği ve niteliği ve araştırma için gerekli fiziksel donanım/altyapı olanaklarıdır.

Kamu araştırma kuruluşlarında yetenekli ve uzman araştırıcıların istihdamında ve araştırıcıların uzmanlık alanlarına uygun konularda çalışmalarında önemli güçlükler bulunmaktadır.

Araştırma sisteminde kariyere ve deneyime prim verilmemekte, terfi işlemlerinde objektif ölçütlere dayalı bir terfi sistemi bulunmamaktadır.

Araştırmada sürekliliği engelleyen, kısa dönemlerdeki personel hareketleri önemli bir sorundur. Araştırıcıların, hizmet verdikleri bölgede uzun yıllar çalışmasını destekleyecek teşvikler bulunmamaktadır. Araştırma enstitülerine tayinlerde gerçekçi olmayan talep ve tercihler kabul görebilmektedir. Bu nedenle sosyo-ekonomik bakımdan gelişmiş bölgelerde yığılmalar, az gelişmiş bölgelerde ise boşluklar söz konusudur.

Araştırmada verimliliği artıracak pozitif teşvik unsurları ve ödüllendirme sistemleri geliştirilememiştir.

Özel sektörün hayvan sağlığı alanında AR-GE'ye ilgisi ve katkısı arzulanan düzeye ulaşamamıştır.

Temel ve uygulamalı araştırmalarda ülkesel önceliklerin belirlenmesinde bazı çalışmalar mevcuttur. Ayrıca son yıllarda önem kazanan bulaşıcı hastalıklar ve zoonozlarla ilgili acil önlemler alınmak üzere çalışmalar yapılırken, aynı konularda kısa sürede araştırma projeleri geliştirip yürürlüğe koyma işlemleri oldukça uzun zaman almaktadır ve projeler desteklense dahi aradan geçen bir yılda fazla bir zamana kadar o konunun güncelliği ortadan kalkabilmektedir.

Araştırma sonucunda ortaya konulan bulguların, mevcut uygulamaya göre sağladığı "ekonomik, sosyal ve çevresel yararlar'' açık şekilde ortaya konulamamaktadır.

Araştırma projeleri içerisinde hayvansal üretime oranla bitkisel üretimle ilgili konular nispi olarak daha fazladır. Hayvancılık konusundaki araştırmalar yetersiz düzeydedir.

Başta Veteriner ilaçları ve hayvan aşıları olmak üzere, teşhis kitleri, hayvan sağlığına yönelik yazılım, erken uyarı vb. ürün ve sistem geliştirmeye yönelik AR-GE çalışmaları son derece yetersizdir.

2.2. Araştırma Alanı İçin Çözüm Önerileri

GTH Bakanlığının araştırma vizyon ve misyonunun, ülkemizin bölgesel bazda farklılaşan ihtiyaçlarına analitik yöntemlerle belirlenecek önceliklere göre değerlendirmesi gerekmektedir. Problemlerin ve araştırma alanlarının belirlenmesinde AB uyum çalışmalarındaki plan ve hedefler göz önünde bulundurulmalı, ancak ülkemizle ilgili öncelikli sorunlar unutulmamalıdır. Bilgiye erişimi düzenleyen sistemlerde standartlaşmaya gidilmelidir. Bu, araştırma alanlarının ve konuların seçiminde tekrarlardan kaçınılmasını önleyecek ve üretilmiş bilgilere daha sistematik bir şekilde ulaşılmasını sağlayacaktır.

Kaynakların verimli kullanımı sağlanarak kurumlar arası etkin bir koordinasyon sağlanmalıdır.

Araştırma Enstitülerinde personel istihdamı yasa tasarısında önerildiği gibi ölçülebilir kriterlere bağlanmalı ve atamalar dış müdahalelerin etkisinden kurtarılmalıdır.

Araştırma Enstitülerinin fonksiyonlarının, bölgesel ihtiyaçlara göre, düzenlenmesinin kritik önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Enstitülerin bölgesel önceliklere göre belli konularda ama ülkesel bazda da özel donanımlı hale getirilmelidir. Bu alanda GTH Bakanlığı ile üniversitelerin beraber çalışabileceği ortak laboratuvarların/enstitülerin kurulması kaynakların eğitim/araştırma ve diğer konularda daha verimli hale gelmesini sağlayacaktır.

Hızlı ve planlı sonuç alınabilen işleyiş modellerinin oluşturulmasında (TAGEM, TÜBITAK, ULAKBIM) üzerinde durulmalıdır. Bu kapsamda tamamlanan, yürütülmekte olan ve planlanan araştırmalara ulaşımı sağlayacak önlemler alınmalıdır.

Sosyo-ekonomik araştırmalar bir kaç bakanlık, üniversiteler ile ortak yapılmalı ve mutlaka her yıl veri analizleri paylaşılmalıdır. Sadece 'tarım dışı istihdam' verileri şeklinde değil daha kapsamlı değerlendirme sistemleri oluşturulmalıdır.

Özel sektör Ar-Ge'sini güçlendirmek ve özel sektörü bu alana daha fazla çekmek için teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır.

Veteriner hekimliği uzmanlık yönetmeliği kurumlar arası çatışmaya yol açmadan, amaca uygun, TVHB'nin altında birleşmiş bir yapıda çıkarılmalıdır. Bakanlığı öncelikleyen, uzmanlık alanlarına ve uygulamaya bakanlığın karar verdiği uzmanlık yönetmeliği yetersiz ve günümüze uygun değildir. Enstitülerde 15-20 yıldır çalışan hekimleri, fakültelerde ki öğretim üyelerini yok sayan, yurt dışı fakülte/enstitüleri veya yurt dışında yetişmiş personelleri öncelikleyen bir yönetmelik kabul edilemez.

Araştırıcıların uzmanlık konularına uygun alanlarda çalışması için daha özendirici tedbirler alınmalı, yöneticilerin uygulamaları ile uzmanların kendi alanlarından uzaklaştırılması zorlaştırılmalıdır.

Araştırmalarda sürekliliği sağlamak için deneyimli ve yeni araştırıcıların birlikte çalışmalarını özendirecek önlemler alınmalıdır. Araştırıcıların terfilerinde liyakat öne çıkarılarak objektif kriterler oluşturulmalı ve bundan taviz verilmemelidir.

Araştırmacıların tayin işlemleri kesinlikle siyasi tercihlerden arındırılmalı, bölgenin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Sosyo-ekonomik bakımdan gelişmemiş bölgelerdeki enstitülerde çalışan araştırıcılara teşvik unsurları sağlanmalıdır.

Araştırmacıların işte sürekliliğini sağlamak ve verimli çalışmalarını sağlamak için bir ödüllendirme sistemi geliştirilmelidir.

Özel sektörün ilgi alanı dikkate alınarak Ar-Ge harcamalarını artırmaları yönünde özendirici önlemler alınmalıdır.

Araştırma kuruluşları ve Üniversiteler arasındaki iş ve güç birliği mutlaka artırılmalıdır. Araştırma Enstitüleri eğitim öğretim yapan kurumlarla iş birliği içerisinde faaliyetlerde bulunmalıdır.

İhtiyaca dayalı araştırmalara önem verilmeli, araştırmalarda çoklu disiplinli yaklaşımı esas alan modeller benimsenmelidir

Ülkemizde araştırma kalitesinin artırılması ve teknoloji transferinin güncel olarak yapılması açısından uluslararası birimlerle iş birliğinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler geliştirilmelidir. Uluslararası ortak çalışma ve teknoloji merkezlerinin kurulması için yasal mevzuatlar düzenlenmelidir.

Araştırma sonuçlarının/bulgularının kullanılabilirlik ve yararlanabilirlik yönünden değerlendirilmesi için kriterler geliştirilmelidir. Araştırma bulgularının ekonomik analizlerinin yapılarak üreticiye sağladığı ekonomik sosyal ve çevresel yararlar ortaya konulmalıdır.

Araştırma sonuçlarının bilim dünyasına sunulabilmesi için özellikle Science Citiation Index (SCI) gibi indekslerce tanınan dergilerde yayınlanması üzerinde durulmalı, bunun için ulusal dergilerin SCI'ya katılımı için teşvik edilmelidir. Ancak asıl olan araştırmaların özelde bilim dünyasına genelde ise topluma duyurulması ve ulaşılabilirlik önemlidir. Yurt dışında olduğu gibi özel internet siteleri veya blog'lar üzerinden bu yayınların kısaca da olsa öncelikle veteriner hekimlere olmak üzere hayvan sahiplerine ve topluma da ulaşabilecek şekilde Türkçe olarak duyurulması gerekmektedir.

3. Eğitim ve Öğretim İle İlgili Bazı AB Direktifleri, Yönetmelikler ve İlgili Kararlar (Ekler)

Ek 1- EAEVE; Avrupa Veteriner Hekimlik Eğitimi Değerlendirme Sistemi'nin (ESEVT) Standart Çalışma Usulleri (SOP)

Giriş

Bu doküman, Avrupa Veteriner Hekimleri Federasyonu (FVE) ile birlikte Avrupa Veteriner Eğitimi Kurumları Birliği (EAEVE) tarafından yönetilen Avrupa Veteriner Hekimlik Eğitimi Değerlendirme Sistemi'nin (ESEVT) Standart Çalışma Usullerini (SOP) düzenler. Bölüm 2 (ESEVT değerlendirme süreci) ve bölüm 3 (akreditasyon için ESEVT standartları), EAEVE Genel Kurulu (12 Mayıs 2016) ve FVE Kurulu (12 Nisan 2016) tarafından onaylanmıştır. Ekler 4 - 17 EAEVE Yürütme Komitesi tarafından onaylanmıştır (11 Mayıs 2016).

ESEVT'nin asıl amacı, veteriner eğitim kurumları tarafından sağlanan mesleki niteliklerin, ilgili Avrupa Birliği Direktifleri ve Avrupa Yüksek Öğretim Alanı (ESG) 'de Kalite Güvencesi için Standartlar ve Kılavuz İlkeler ile uyumlu olup olmadığını kontrol etmektir.

Bölüm 1. Mesleki niteliklerin tanınması ve AB'de Kalite Güvencesi için temel belgeler

Veteriner hekimler için yeterliliklerinin AB tarafından otomatik olarak tanınmasıyla ilgili asgari eğitim şartları, mesleki niteliklerin tanınmasına ilişkin AB Direktifinde, ör. Direktif 2005/36 / EC'nin, 2013/55 / AB sayılı Direktif ile değiştirilen 38 inci maddesinde belirtilmiştir (bkz. Ek 1).

Diğer ayrıntılar, AB Komisyonu tarafından sağlanan Yönetmelik uyarınca halen 2013/55 / AB sayılı Direktifte eklenmiş olan AB Direktifi 2005/36 / EC Ek 5.4.1 tarafından sağlanmaktadır.

Avrupa Yüksek Öğretim Alanında Kalite Güvence Standartları Eylül 2014'te güncellendi ve Mayıs 2015'te Bakanlar Konferansıyla onaylandı.

Bölüm 3. Akreditasyon için ESEVT Standartları

(12 Mayıs 2016'da EAEVE Genel Kurulu tarafından onaylandığı gibi)

Giriş

ESEVT'nin temel amacı standartları belirlemek olup, Kuruluşları belirlenen standartlarla değerlendirmek ve Kuruluşun şunları sağladığından emin olmak:

-) İyi yönetilmektedir

-) Eğitim, araştırma ve sosyal taahhütlerini yerine getirmek için yeterli finansmana sahiptir

-) Uygun personel, tesis ve hayvan kaynaklarına sahiptir

-) Güncel ve profesyonel bir eğitim müfredat sağlar

-) Uygun bir öğrenme ortamı sağlar

-) Adil ve güvenilir bir değerlendirme sistemi yürütür

-) Amaca özgü kalite güvence ve kalite geliştirme mekanizmaları yürütür.

Tüm ESEVT Standartları ile birlikte değerlendirildiğinde, standartlara uyumluluk ve veteriner hekimliği derecesinin AB Yönergeleri ve ESG tavsiyelerinin gereksinimlerini karşıladığına ve mezunlarının veteriner hekimlik mesleğine başlangıç seviyesinde gerekli bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazandıracağına dair bir güvence sağlar.

Standart 1: Hedefler ve Organizasyon

1.1 Kuruluş, ana hedefi olarak AB Yönergeleri ve ESG önerileri ile uyumlu olarak, yeni mezunlarına veteriner hekimlik mesleğinin tanınan tüm alanlarında çalışabilecek yeterliliğe sahip ve yaşam boyu öğrenmenin öneminin farkında olan bir veteriner hekim olmasını sağlayan; etik, araştırma temelli ve kanıta dayalı veteriner eğitimi sağlamalıdır.

1.2 Kuruluş, tüm ESEVT standartlarını karşılayan kendi misyon bildirgesini mutlaka geliştirmeli ve bunu takip etmelidir.

1.3 Kurum, eşdeğer bir seviyede olduğu ve ilgili ülkede resmen tanınan bir eğitim veren bir üniversite veya bir yüksek öğretim kurumunun parçası olmalıdır.

1.4 Veteriner hekimlik müfredatından sorumlu kişi ve Veteriner Eğitim Hastanesinin (VTH) mesleki, etik ve akademik işlerinden sorumlu kişi veteriner hekimlik diplomasına sahip olmalıdır.

1.5 Organizasyonun yapısı yalnızca personel ve öğrencilerden değil, aynı zamanda dış paydaşlardan gelen talepleri de göz önünde bulundurmalıdır.

1.6 Kuruluşun, mevcut faaliyetlerinin bir SWOT analizi, bir hedef listesi ve uygulanması için zaman aralığı ve göstergeler içeren bir faaliyet planı içeren stratejik bir plana sahip olması gerekir.

Standart 2: Mali İşler

2.1 Kuruluşun misyonunu yerine getirme ve eğitim, araştırma ve hizmetler için hedeflerine ulaşma şartlarını yerine getirmek için yeterli finansman olmalıdır.

2.2 Mali rapor hem harcamaları hem de gelirleri içermelidir ve personel maliyetlerini, işletme giderlerini, bakım maliyetlerini ve ekipmanlarını ayrıca belirtmelidir.

2.3 Mevcut kaynakların gereksinimleri karşıladığından emin olmak için kaynak dağılımı düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

2.4 Klinik ve saha hizmetleri öğretim kaynakları olarak işlev görmelidir. Bu kaynakların öğretim bütünlüğü, klinik hizmetler operasyonlarının mali öz yeterliliğine göre öncelik vermelidir. Klinikler olabildiğince verimli çalışmalıdır.

2.5 Kurum, kaynaklarını stratejik planını uygulamak ve ESEVT Standartlarını karşılamak için kullanmak için yeterli özerkliğe sahip olmalıdır.

Standart 3: Müfredat

3.1. Müfredat, tüm mezunların, 2013/55 / AB sayılı direktif ve Ek V.4.1 ile değiştirilen AB Yönergesi 2005/36 / EC'ye uyumlu olması beklenen mezuniyet gerekliliklerine sahip olduklarından emin olmak için tasarlanmalı, kaynak sağlanmalı ve yönetilmelidir.

3.2. Programın öğrenme çıktıları, tutarlı bir çerçeve oluşturmak için açıkça ifade edilmelidir.

3.3. Programın öğrenme çıktıları personel ve öğrencilerle paylaşılmalıdır:

-) lisans programının tüm içerik, öğretim, öğrenme ve değerlendirme etkinliklerinin etkili biçimde düzenlenmesini desteklemek ve sağlamak;

-) bireysel çalışma birimlerindeki hedeflerin ve öğrenme sonuçlarının açık ifade edilebilmesinin temelini oluştur;

-) İlgili, yeterli ve etkili bir şekilde elde bulunduklarından emin olmak için düzenli olarak gözden geçirilir, yönetilir ve güncellenir.

3.4. Kurumun, müfredatı ve dağıtımını denetlemek ve yönetmek için açık ve yetkili raporlama imkanı bulunan resmi bir şekilde kurulmuş bir komite yapısına (öğrencilerin güçlü bir şekilde temsil edildiği) sahip olması gerekir. Komite(ler) şunları yapmalıdır:

-) müfredatın pedagojik temelini, tasarımını, iletilme yöntemlerini ve değerlendirme yöntemlerini belirlemek,

-) özellikle paydaşlardan, meslektaşlardan ve dış değerlendiriciler ve anket/değerlendirmelerden elde edilen veriler ile gelen geri bildirimler doğrultusunda verilerin toplanması, değerlendirilmesi, değişikliler yapılabilmesi ve müfredatın kalite güvencesinin (QA) denetlenmesi

-) en az yedi yılda bir müfredatın personel, öğrenci ve paydaşların katılımıyla gözden geçirilmesi

-) her türlü personel için eğitim ihtiyaçlarını belirlemek ve karşılamak, devam eden müfredatı geliştirmek için de yeterliklerini korumak ve geliştirmek.

3.5. Müfredat, AB Yönergesi 2005/36 / EC'nin Ek V'inde listelenen konuları (girdi) içermelidir ve ilk gün yeterliliklerinin (çıktı) edinilmesine izin vermelidir.

Bu, tüm konu gruplarını ilgilendirmelidir, örneğin:

-) Temel Bilimler;

-) Klinik Bilimler;

-) Hayvan üretimi;

-) Gıda Güvenliği ve Kalitesi;

-) Profesyonel bilgi.

3.6. Dış Uygulamalı Eğitim (EPT), öğrencilerin akademik olmayan bir kişinin (örn. Bir uygulayıcı) doğrudan denetimi altında ve kuruluşun dışında düzenlenen eğitim faaliyetleridir. EPT, okul içi çekirdek eğitimi veya akademik personelin danışmanlığında yapılan okul dışı eğitimlerin (Örn. Gezici klinik(ambulans), çiftlik ziyaretleri, Gıda Hijyeni ve Kalitesi için pratik uygulamalar) yerine geçmez.

3.7. Veteriner hekimliği mesleği ilk gün yeterlilikleri isteyen meslek niteliğinde olduğundan, EPT, öğrencilerin yaygın tüm evcil hayvanlar hakkında bilgi, veterinerlik uygulamaları ile hayvan ünitelerinin ekonomisi ve yönetimi, veterinerliğin tüm alanlarında iletişim becerileri, uygulamalı ve klinik eğitimi, gerçek yaşam deneyimi, mezunların istihdamı ile ilgili akademik eğitimi tamamlamalı ve güçlendirmelidir.

3.8. EPT sağlayıcıları, Kuruluş ve öğrenci (sigorta konuları da dahil olmak üzere kendi hakları ve görevlerini düzeltmek için) ile anlaşma yapmalı ve EPT sırasında öğrencilerin performanslarının standardize edilmiş değerlendirmesini yapabilmeleri ve kurumlarına aldıkları EPT programları ile ilgili geri bildirimde bulunmalarına izin verilmelidir.

3.9. EPT sağlayıcılarıyla irtibatı sağlayacak ve EPT'nin genel olarak tüm danışmanlığından sorumlu akademik bir personel olmalıdır.

3.10. Öğrenciler, EPT sırasında öğrenimleri için sorumluluk almalıdır. Bu, her bir yerleştirmeden önce düzgün bir şekilde hazırlanmasını, Kuruluş tarafından sağlanan günlük defterini kullanarak EPT sırasında yaşadıkları deneyimlerin doğru kayıtlarını tutmayı ve EPT'yi değerlendirmeyi içermektedir. Öğrencilerin, EPT sırasında ortaya çıkan konularla ilgili resmi veya ismsiz (anonim) olarak şikayet etmesine izin verilmelidir.

Standart 4: Tesisler ve ekipman

4.1. Fiziksel tesislerin tüm yönleri, öğrenmeye elverişli bir ortam sağlamalıdır.

4.2. Veteriner Eğitim Kuruluşu, binalarını ve ekipmanlarını korumak ve yenilemek için net bir strateji ve programa sahip olmalıdır.

4.3. Derslikler(amfi) , eğitim laboratuvarları, pratik odaları, klinik olanaklar ve diğer öğretim alanları, sayı, boyut ve öğretim amaçları için yeterli donanıma sahip olmalı ve iyi korunmalıdır. Tesisler, kayıt yaptıran öğrenci sayısına göre uyarlanmalıdır.

4.4. Öğrencilerin, uygun ve yeterli ders çalışma, rekreasyon, soyunma, sıhhi ve gıda hizmetleri tesislerine ulaşılabilir olması gerekir.

4.5. Bürolar, öğrenci uygulama ve araştırma laboratuvarları, akademik ve destek personelinin ihtiyaçları için yeterli olmalıdır.

4.6. Tesisler sağlık, emniyet, biyogüvenlik ve AB hayvan refahı ve bakım standartları dahil tüm ilgili mevzuata uygun olmalıdır.

4.7. Kuruluşun hayvancılık tesisleri, hayvan barınağı, çekirdek klinik öğretim tesisleri ve ekipmanları şunları içermelidir:

-) Kapasite bakımından yeterli olmak ve tüm öğrencilere uygulamalı eğitim imkânı sağlamak için kayıtlı öğrenci sayısına göre uyarlanmış olmak

-) Yüksek standartta, iyi korunmuş ve amaca uygun

-) En iyi hayvancılık, refah ve yönetim uygulamalarını teşvik etmesi

-) ilgili biyogüvenlik ve biyokontaminasyonun sağlanması

-) Öğrenmeyi arttırmak için tasarlanmalıdır.

4.8. Çekirdek klinik eğitim faaliyetleri, evcil hayvan ve atlar için 24 saat acil servisi olan bir Veteriner Eğitim Hastanesinde sağlanmalıdır; Kuruluş, eğitim standardının ve klinik araştırmaların, tüm ESEVT Standartlarına uyumlu olduğunu açıkça göstermelidir. Örneğin. Araştırma ve kanıta dayalı klinik eğitim, klinik araştırma ve ilgili kalite güvence prosedürlerini yerine getirmek için tesis ve hastaların personel ve öğrencilerinin eğitilmesi ve değerlendirilmesi için eğitilmiş akademik personel tarafından denetlenir. Ruminantlar ve domuzlar için, Veteriner Eğitim Hastanelerinde acil servisler mevcut değilse, çağrı merkezi hizmetinin mevcut olması gerekir. Kuruluş, özel sektörde mevcut olan en iyilerle kıyaslanabilecek klinikle-
rin en gelişmiş standartlarını sağlamalıdır.

4.9. Müfredatta yer alan Veteriner Eğitim Hastaneleri (VTH) ve herhangi bir hastane, uygulama ve tesisler (EPT dahil) ilgili ulusal Uygulama Standartlarına uygun olmalıdır.

4.10. Tüm temel öğretim mekanları, yeterli internet erişimi de dahil olmak üzere özel öğrenim alanları sağlamalıdır.

4.11. Kuruluş öğrencilerin, eczane, tanısal görüntüleme, anestezi, klinik patoloji, yoğun / kritik bakım, ameliyat ve tedavi tesisleri, ayakta tedavi hizmetleri ve otopsi olanakları da dahil olmak üzere sınırlı olmamak şartıyla, geniş teşhis ve terapi olanaklarına erişmesini sağlamalıdır.

4.12. Operasyonel politika ve prosedürler (biyogüvenlik, iyi laboratuvar uygulamaları ve iyi klinik uygulama da dahil olmak üzere) öğrencilere, çalışanlara ve ziyaretçilere öğretilmeli ve yayınlanmalıdır.

4.13. Bulaşıcı hastalıklara sahip hayvanların izolasyonu ve tutulması ihtiyacını karşılamak için uygun izolasyon tesisleri sağlanmalıdır. Bu gibi yalıtım tesisleri, enfeksiyöz ajanların yayılmasının önlenmesi için güncellenmiş yöntemlere uygun olarak hayvan bakımını sağlamak için uygun şekilde inşa edilmeli, havalandırılmalı, muhafaza edilmeli ve çalıştırılmalıdır. Veteriner Eğitim Hastanelerinde yaygın olarak tedavi edilen tüm hayvan türlerine uyarlanmalıdırlar

4.14. Kuruluş, hayvan üretimi veya eşdeğer faaliyetler için gezici bir kliniğe sahip olmalıdır; böylece öğrenciler akademik denetimle, saha veteriner hekimliği ve Sürü Sağlığı Yönetimi pratiği yapabilirler.

4.15. Öğrencilerin, canlı hayvanların, kadavraların, hayvansal kökenli materyallerin ve diğer öğretim materyallerinin taşınması, öğrencilerin ve personelin güvenliğini sağlamak ve enfeksiyöz ajanların yayılmasını önlemek için ulusal ve AB standartlarına uygun olarak yapılmalıdır.

Standart 5: Hayvan kaynakları ve hayvansal kaynaklı öğretim materyalleri

5.1. Sağlıklı ve hastalıklı hayvanların, kadavraların ve hayvan kaynaklı materyallerin sayısı ve çeşidi pratik eğitim (Temel Bilimler, Klinik Bilimler, Patoloji, Hayvan Üretimi, Gıda Güvenliği ve Kalite alanlarında) sağlamak için yeterli olmalı ve kayıtlı öğrenci sayısına uygun olmalıdır.

5.2. Öğrencilerin klinik eğitimi deneyimi ve uygulamalı eğitimi için, tüm yaygın evcil ve egzotik pet hayvanlarda çeşitli ve yeterli sayıda cerrahi ve vakaların bulunması şarttır.

5.3. Kuruluşta verilen eğitime ilave olarak, doğrudan akademik denetim altında ve kuruluşta uygulanan aynı standartlarla düzenlenmiş olması koşuluyla, kurum dışı mekanlardan da deneyim sağlanabilir.

5.4. Veteriner Eğitim Hastanelerinde, hastabakıcılık prosedürlerinde hastabakıcılık bakım becerileri ve talimatı sağlamalıdır.

5.5. Her durumda, öğrenciler, fiziksel teşhis ve tanı sorun odaklı karar verme de dahil olmak üzere, hastaların tedavisinde aktif katılımcılar olmalıdır.

5.6. Kuruluş kayıtlarının öğretim, araştırma ve hizmet programlarını etkili bir şekilde desteklemek için tıbbi kayıtlar kapsamlı ve sürdürülebilir bir kayıt sistemi (tercihen bir elektronik hasta kayıt sistemi) olmalıdır.

Standart 6: Öğrenme kaynakları

6.1. Son teknoloji öğrenme kaynakları, veteriner hekim eğitimi, araştırma, hizmetler ve sürekli eğitimi desteklemek için mevcut olmalıdır. Öğrenme kaynaklarına, basılı, elektronik ortam veya başka yollarla zamanında erişilmesi, öğrenciler ve personel ve uygun olduğunda paydaşlar tarafından da kullanılabilir olmalıdır. Bibliyografik arama ve veritabanlarına erişim ve öğrenme kaynakları için en gelişmiş yöntemler öğrencilere öğretilmelidir.

6.2. Personel ve öğrenciler, bir BT uzmanı tarafından yönetilen bir Bilgi Teknolojisi (IT) birimi, bir e-öğrenme platformu ve nitelikli bir kütüphaneci tarafından yönetilen bir akademik kütüphaneye tam erişime sahip olmalıdır.

6.3. Kuruluş, öğrencilere, bilimsel ve diğer ilgili literatürü, internet ve çalışma kaynaklarını ve becerilerini geliştirme araçları (ör. Modeller) içeren öğrenme kaynaklarına engelsiz erişim sağlamalıdır. Bu kaynakların kullanımı, pedagojik çevre ve program içindeki öğrenme çıktılarıyla uyumlu hale getirilmeli ve öğrenme kaynakları yeniliklerinin öğretme değerini değerlendirmek için mekanizmalara sahip olmalıdır.

6.4. İlgili elektronik bilgi, veri tabanı ve diğer intranet kaynakları öğrencilerin hem personeli hem de Kablosuz bağlantı yoluyla (Wi-Fi) Kuruluşun çekirdek tesislerinde ve Sanal Özel Ağ üzerinden Kuruluş (VPN) dışından kolaylıkla erişilebilir olmalıdır.

Standart 7: Öğrenci Kabulü, yetişmesi ve refahı

7.1. Öğrenci seçim kriterleri okulun misyonuyla uyumlu olmalıdır. Okula kabul edilen öğrenci sayısı, Veteriner Fakültesindeki akademik ve yardımcı personel sayısı, mevcut ekipmanlar, sağlıklı ve hasta hayvan sayısı ve hayvan kaynaklı diğer eğitim materyalleri için mevcut olan kaynaklarla uyumlu olmalıdır.

7.2. Fakülte yaptığı reklamlarda eğitim programıyla ilgili olarak doğru, güncel ve açık bilgi sunmalıdır. Akademik takvim, burs imkânları ve yardım imkânları hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca, basılı materyaller ve elektronik bilgi kaynakları programın amaçlarını, kayıt koşullarını, mezuniyet kriterlerini, finansal yardım, harçlarla ilgili bilgileri ve akademik takvimi içermelidir.

7.3. Veteriner Fakültesinin web sayfasında ESEVT'deki durumundan bahsedilmeli ve son öz değerlendirme raporu, ziyaret raporu ve hakkında bilgi sunulmalıdır.

7.4.Öğrencilerin seçilme ve ilerleme kriterleri açıkça ilan edilmeli, ayrım veya önyargılı davranılmadığı ifade edilmelidir. *(Bu madde ve 7.5, 7.6, 7.9 ve kısmen de 7.8 öğrencilerini kendi seçen, kabul eden okullar için geçerlidir).*

7.5. Okul, öğrenci seçme kriterlerini her yıl gözden geçirmeli ve tüm evcil hayvan türlerinde ESEVT'in "İlk gün yeterlilikleri"ni (Day one competences) yerine getirebilecek öğrencileri almalıdır.

7.6. Veteriner fakültesine başvuran öğrencilere seçim işlemlerinde tutarlı ve adil değerlendirilebilmeleri için yeterli eğitim sağlanmalıdır.

7.7. Veteriner fakültesine başvuran engelli öğrencilerin nasıl değerlendirileceği ve uygun olduğu takdirde eğitim programına bu öğrencilerin nasıl adapte edileceği (İlk gün yeterliliklerini yerine getirme yetisi dikkate alınarak) ile ilgili net politika ve prosedürler olmalıdır.

7.8. Mesleki ilerlemede (akademik ve pratisyenlikte) karar mekanizmaları açık ve anlaşılır olmalı ve öğrencilere açık olmalıdır. Fakülte, başarısız veya düşük performanslı öğrencilere uygun destek sağlama mekanizmalarına sahip olduğunu kanıtlamalıdır.

7.9. Fakülte öğrencilerdeki zorlanma ve ilerleme düzeylerini izleyen mekanizmalara sahip olmalı ve gerektiğinde, kanunlar izin verdiği ölçüde, öğrenci seçme kriterlerinde değişiklik yapabilmelidir.

7.10. Öğrencilerin herhangi bir nedenden dolayı programdan atılmaları ile ilgili mekanizmalar açık ve net olmalıdır.

7.11. Kurumun öğrenci kabulü, akademik ilerleme, atılma gibi nedenlerle ilgili her türlü karara karşı yapılan itirazları yönetme politikaları şeffaf ve kamuoyuna açık olmalıdır.

7.12. Veteriner fakültesi, öğrencilerin fiziksel, duygusal ve refahları için gerekli ihtiyaçlarını destekleyecek koşulları sağlamalıdır. Bu koşullar, en azından eğitim-öğretim desteklerini, rehberlik hizmetlerini, kariyer danışmanlığını ve eğitim-öğretim döneminde ortaya çıkan hastalık ve engellilik durumları ile baş etme ile ilgili adil ve şeffaf mekanizmaları içermelidir. Bu, ilgili insan hakları veya eşitlik mevzuatlarıyla uyumlu olacak şekilde engelli öğrencilerin barınma imkânlarının sağlanmasını da içermelidir.

7.13. Öğrencilerin sorun ve şikâyetlerini (kişiler arası problem veya taciz gibi) çözüme kavuşturacak etkili mekanizmalar olmalıdır.

7.14. Öğrencilerin ihtiyaç ve taleplerini fakülteye iletebilecekleri mekanizmalar uygulamada olmalıdır.

7.15. Fakülte, öğrencilere okulun ESEVT standartlarına uygunluğu ile ilgili tavsiye, eleştiri ve şikâyetlerini iletebilecekleri, isterlerse isimleri gizli olacak şekilde, bir mekanizma sağlamalıdır.

Standart 8: Öğrencilerin değerlendirmesi (Ölçme/değerlendirme sistemi)

8.1. Veteriner Fakültesi kendi içerisinde açık olarak tanımlanmış bir ölçme-değerlendirme stratejisine sahip olmalıdır. Bu değerlendirme stratejisi bireysel olarak tüm anabilim dallarındaki değerlendirmeleri içerisine almalı, tutarlı olmalı ve yeni gelişmelere açık olmalı ve bu gelişmelere uyacak şekilde esnek olmalıdır.

8.2. Her bir anabilim dalında not verme kriterleri açık olarak belirlenmeli ve öğrencilere zamanında duyurulmalıdır.

8.3. Derslerde geçme/başarılı olma için gereken şartlar açık ve net olmalıdır.

8.4. Değerlendirme sonuçlarına öğrencilerin yapacağı itirazlar için izlenecek yollar açık ve net olmalıdır.

8.5. Veteriner Fakültesi değerlendirme sonuçlarını gözden geçirebilecek ve gerektiğinde değerlendirme stratejilerini değiştirebilecek bir sürece veya mekanizmaya sahip olmalıdır.

8.6. Programın öğrenme çıktıları profesyonel bilgi, beceri ve yetenekleri kapsamalıdır. Bu çıktılar değerlendirmenin (sınav) temelini oluşturmalı, öğrencilerin ilerlemeleri (gelişmeleri) konusunda kararların verilmesine temel oluşturmalıdır.

8.7. Değerlendirme sonuçları öğrencilere vaktinde açıklanmalıdır.

8.8. Değerlendirme stratejileri, program düzeyinde öğrencilerin öğrenme amaçlarına ulaştığını onaylamalıdır.

8.9. Biçimlendirici ve özetleyici değerlendirme metotları doğru ve güvenilir olmalı ve çeşitli yaklaşımları içermelidir. Klinik becerilerin ve İlk Gün Yeterliliklerinin direkt olarak (bazıları simüle edilmiş/maket hastalar üzerinde olabilir) değerlendirilmesi işlemi tüm değerlendirme süreçlerinin en önemli bileşeni ol-

malıdır. Bu değerlendirme aynı zamanda, eğitim-öğretimde planlanmış olan tüm klinik prosedürlerin, elleri-üzerinde (uygulamalı) eğitim ve uygulamaların öğrencilerin klinik karnelerinin kalite kontrolünü de içermelidir. Bu işlem, bir öğrencinin yapması gereken klinik ve pratik uygulamaların tamamıyla yapıldığının garanti altına alınması için gereklidir.

Standart 9: Akademik ve destek personeli

9.1. Veteriner Fakültesi, ulusal ve AB yönetmelikleriyle uyumlu olacak şekilde, tüm personelin rolleri (görevleri) için uygun nitelikte olmasını ve bu görevlere hazırlanmasını sağlamalıdır. Öğretimle ilgili tüm personel için resmi bir eğitim (iyi öğretim ve değerlendirme uygulamaları, öğrenme ve e-öğrenme kaynakları, biyogüvenlik ve Kalite Güvencesi prosedürleri dahil) yapılmalıdır. Veteriner Hekimliği Eğitimine katılan öğretim üyelerinin çoğunluğu veteriner hekim kökenli olmalıdır. Öğrencilerin aldıkları derslerin 2 / 3'ünden fazlası nitelikli, veteriner hekim kökenli öğretim üyeleri tarafından verilmelidir.

9.2. Öğretim kadrosu, yardımcı personel, teknik, idari ve destek personeli dahil olmak üzere programla ilgili tüm personelin toplam sayısı, nitelikleri ve becerileri, eğitim programını gerçekleştirmek ve Fakültenin misyonunu yerine getirmek için yeterli ve uygun olmalıdır.

9.3. Öğretim üyesi, asistan veya uzman olup olmadığına bakılmaksızın, eğitim-öğretimde rol alan tüm personel ilgili eğitimlere ve niteliklere sahip olmalıdır. Eğitim personeli, öğrettikleri müfredat konuları ile ilgili yetkinliklerini ve etkili öğretim becerilerini sergilemelidir.

9.4. Akademik statüler (örneğin öğretim üyesi kadroları), akademik personelin istikrarını, sürekliliğini ve yeterliliğini korumak için gerekli güvence ve kazançları sağlamalıdır. Akademik personel, dengeli bir öğretim, araştırma ve hizmet yüküne sahip olmalıdır ve bilimsel etkinliklere katılmak için makul fırsat ve kaynaklara sahip olmalıdır.

9.5. Kuruluş, resmi ödüllendirme ve gayri resmi danışmanlık prosedürleri de dahil olmak üzere akademik ve destek personelinin mesleki gelişimi ve ilerlemesi için iyi tanımlanmış, kapsamlı ve kamuya açık bir programa sahip olmalı bu sistemi kullandığına dair kanıt sağlamalıdır. Personel Kurumun yön ve karar verme süreçlerine katkıda bulunma fırsatına sahip olmalıdır.

9.6. Akademik ve destek personeli için terfi ölçütleri açık ve net olmalıdır. Öğretim görevlileri için yapılan teşvikler, (ulusal veya üniversite yasalarının izin verdiği ölçüde) öğretim mükemmelliğini dikkate almalı ve öğretimin tüm yönlerine(klinik öğretim de dâhil olmak üzere), araştırma, hizmet ve diğer bilimsel etkinliklere eşit derecede önem vermek zorundadır.

Standart 10: Araştırma programları, Sürekli Eğitim ve Lisansüstü Eğitimler

10.1. Veteriner Fakültesi, araştırma-temelli öğretim ile veteriner lisans programını entegre eden ve güçlendiren, önemli ve kapsamlı araştırma faaliyetlerini göstermelidir.

10.2. Tüm öğrenciler kanıta dayalı veteriner hekimliği ile ilgili bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri konusunda eğitim almış olmalıdırlar.

10.3. Tüm öğrenciler araştırma programlarına katılma fırsatlarına sahip olmalıdırlar.

10.4. Veteriner Fakültesi yüksek lisans, doktora, uzmanlık gibi ileri lisansüstü programlar ve mesleğin ve toplumun ihtiyaçlarıyla alakalı sürekli eğitim programları sağlamalıdır.

Standart 11. Program çıktılarının (sonuçlarının) değerlendirilmesi ve Kalite Güvencesi

11.1 Veteriner Fakültesi, kamuya açık ve kendi stratejik yönetiminin bir parçasını oluşturan bir kalite güvencesi politikasına sahip olmalıdır. Böyle bir politikayı iç paydaşlar uygun yapılar ve süreçler vasıtasıyla geliştirip uygulamalı ve bunları gerçekleştirirken de de harici paydaşları süreçlere dahil etmelidirler.

11.2 Veteriner Fakültesinin programlarının tasarımı ve onaylanması için süreçlere sahip olması gerekir. Programlar, amaçlanan öğrenme çıktıları da dahil olmak üzere kendileri için belirlenen amaçları karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bir programdan kaynaklanan yeterlilik açıkça belirtilmeli ve bildirilmelidir ve yükseköğrenim için ve dolayısıyla Avrupa Yüksek Öğretim Alanı Nitelikleri Çerçevesine uygun ulusal nitelikler çerçevesine gönderme yapılmalıdır.

11.3 Veteriner Fakültesi, öğrencilerin öğrenme sürecini oluşturmada aktif rol oynamaya teşvik etmelidir ve öğrencilerin değerlendirmeleri (örneğin memnuniyet anketlerinde) fakültenin bu yaklaşımını yansıtmalıdır.

11.4 Veteriner Fakültesi, öğrencinin "yaşam döngüsünün" (örn. öğrenci kabulü, ilerleme, diploma)her aşamasını kapsayan önceden tanımlanmış ve yayınlanmış düzenlemeleri uygulamalıdır.

11.5 Veteriner Fakültesi, öğretim elemanlarının yeterliliğinden emin olmalıdır. Personelin işe alınması ve gelişimi için adil ve şeffaf süreçler uygulamalıdırlar.

11.6 Veteriner Fakültesi, öğrenme ve öğretme faaliyetleri için uygun kaynaklara sahip olmalı ve yeterli ve kolayca erişilebilen öğrenme kaynakları ile öğrenciler desteklenmelidirler.

11.7 Veteriner Fakültesi, programlarının ve diğer etkinliklerin etkili bir şekilde yönetilmesi için ilgili bilgilerin toplanmasını, analiz edilmesini ve kullanılmalarını sağlamalıdır.

11.8 Veteriner Fakültesi, eğitim programları da dahil olmak üzere her türlü faaliyeti hakkında açık, doğru, objektif, güncel ve kolay erişilebilir bilgiler yayımlamalıdır.

11.9 Veteriner Fakültesi, programlarını öğrencilerin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere oluşturulmuş olan öğrenme amaçlarına ulaşma yönünden izlemeli ve periyodik olarak gözden geçirmelidir. Bu gözden geçirmeler programın sürekli gelişimini sağlamalıdır. Alınacak her hangi bir tedbir ilgililerle paylaşılmalıdır.

11.10 Kurum, periyodik olarak ESG ile uyumlu bir dış kalite güvencesi değerlendirmesi geçirmelidir.

Ek 1. Mesleki Yeterliliklerin tanınması ile ilgili AB Direktifi (Directive 2013/55/EU)

Avrupa Birliğinde verilen bütün profesyonel veterinerinler diplomalarının (dereceleri, unvanları) “minimum eğitim koşullarını” karşılaması gerekir. Bunlar, Directive 2013/55/EU nolu direktifin 38. Maddesinde aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

“Veteriner Hekimlerin eğitimi bir üniversitede (2005/36/EC nolu direktif)’ in 5.4.1 nolu maddesinde belirtilen eğitimi verebilecek yükseköğretim kuruluşlarında toplam olarak en az beş yıl tam zamanlı teorik ve uygulamalı eğitimden oluşmalıdır ve bu eğitim AKTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) olarak ifade edilebilmelidir.

Veteriner Hekimliği Eğitimi aşağıdaki bilgi ve yeteneklerin kazandırılmasının güvencesini vermelidir:

(a) Bir veteriner hekimin faaliyetlerinin temelini oluşturan bilimler ve bu faaliyetlerle ilgili AB mevzuatları hakkında yeterli bilgi;

(b) Hayvanların yapıları, fonksiyonları, davranışları ve fizyolojik ihtiyaçları, ile hayvan yetiştiriciliğinde gerekli beceri ve yetkinlikler, besleme, refah, üreme ve genel olarak hijyen hakkında yeterli bilgi;

(c) Hayvan hastalıklarında korunma, teşhis ve tedavi için gerekli olan klinik, epidemiyolojik, ve analitik yetenekler ve yeterlilikler (anestezi, aseptik cerrahi, ağrısız ölüm, zoonoz hastalıklar hakkında spesifik bilgi);

(d) Koruyucu hekimlikle ilgili, inceleme ve belgelendirme konularını da içine alacak şekilde, yeterli bilgi, beceri ve yetkinlik;

(e) Hayvan yemi ve insan tüketimi için üretilen hayvansal kaynaklı gıda üretimi ve tüketime sunulması ile ilgili hijyen ve teknolojiler hakkında yeterli bilgi.

(f) Hayvanları tedavi etmek, gıda zincirinin güvenilirliğini ve çevrenin korunmasını sağlamak üzere veteriner tıbbi ürünlerin sorumlu ve duyarlı şekilde kullanımı için gerekli bilgi, beceri ve yetkinlikler.

Ek 2. "İlk Gün Yeterlikleri" ve Konu Listesi

ECCVT tarafından 26 Mart 2015 tarihinde onaylandı ve 2013/55/EU sayılı AB Direktifinin Ek 5.4.1.'i olarak EU DG Grow'a teklif edildi

Giriş

Veteriner hekim olmak için çalışma programı aşağıda listelenen konuları (girdi) içermeli ve aşağıda listelenen (çıktı) "İlk Gün Yeterlikleri"ni kazanmayı sağlamalıdır.

Yeterlik, bilgi, beceri ve tutumları bütünleştiren bir kavramdır. Yeterlik, teknik becerilerin kazanılmasını gerektirir, ancak ilgili bilgiyi de içerir ve öğrendiklerini çeşitli durumlara aktarmayı sağlayacak özgüven ve yeteneğe sahiptir.

"İlk Gün Yeterlikleri"gereken asgari standartlardır ve veteriner hekimliği mesleğinde çeşitli görevler (örn.; pratisyen, hijyenist, bilim insanı, ulusal veteriner hekimliği hizmetleri memuru, hayvan refahı memuru, görevli veteriner hekim) için başlangıç noktasıdır. Yeni mezun hangi alana girerse girsin mezuniyetten sonramesleki gelişime ihtiyaç duyacaktır ve bazı görevler lisansüstü eğitim ve daha ileri derecede resmi niteliklere (EBVS Diplomat, Doktora vb.) ihtiyaç duyabilir.

"İlk Gün Yeterlikleri"ni kazanan yeni mezun, veteriner hekimliği mesleğinin uygun başlangıç düzeyindeki görev ve ödevlerini bağımsız olarak yapabilmeli ve daha deneyimli meslektaşlarından alacakları yönlendirmenin ne zaman uygun olduğunu bilirken, veteriner hekimlik mesleğini başlangıç seviyesinde kendi başına yapabilecek kadar özgüven sahibi olmalıdır. Yeni mezunların bazı prosedürleri gerçekleştirmek için muhtemelen daha fazla zamana ihtiyaçları vardır. Daha tecrübeli meslektaşlarından destek ve yönlendirme alması uygun olabilir.

Veteriner hekimliği eğitim kurumları öğrencilerinin "ilk gün yeterliklerini" geliştirmesinden ve mezun olana kadar yeterliklerini yerine getirmelerini sağlamasından sorumludur.

Bu "İlk Gün Yeterlikleri" veteriner hekimliği mesleğinin nitelikleri ile ilgili olan yönetmelik, öneri ve AB Direktifleri ile uyumlu olmalıdır.

Direktif 2013/55/EU tarafından değiştirilen Direktif 2005/36/EC (mesleki niteliklerin tanınması üzerine);

- Direktif 2010/63/EU (bilimsel amaçlar için kullanılan hayvanların korunması üzerine);

- Yönetmelik 852/2004/EC (gıda hijyeni üzerine);

- Yönetmelik 853/2004/EC (hayvansal kökenli gıdalar için spesifik hijyen kuralları üzerine);

- Yönetmelik 854/2004/EC (insan tüketimine sunulan hayvansal kökenli gıdaların resmi kontrollerinin organizasyonu için spesifik kurallar üzerine);

-Yönetmelik 1099/2009/EU (öldürme aşamasında hayvanların korunması üzerine);

- Hayvan sağlığı yönetmeliği ve resmi kontroller üzerine olan yönetmelik için öneriler

"İlk Gün Yeterlikleri"

• Veteriner hekimlerin ilişikli olduğu hastalar, hasta sahipleri, toplum ve çevre ile ilgili etik ve yasal sorumlulukları anlamak

• Veteriner hekimliği mesleği ile ilgili organizasyon, yönetim ve mevzuat hakkında bilgi sahibi olmak

• Veteriner hizmetlerinde sağlık ve güvenliği geliştirmek, izlemek ve sürdürmek; kalite güvenliği (QA) sistemleri hakkında bilgi sahibi olmak; risk yönetimi ilkelerini uygulamaya koymak

• Hasta sahipleri, toplum, meslektaşlar ve ilgili makamlarla uygun bir dil kullanarak etkili bir şekilde iletişim kurmak

• Klinik ve müşteri kayıtları ile gerektiğinde meslektaşları tatmin edici ve toplum tarafından anlaşılır bir biçimde vaka raporları hazırlamak.

• Hizmet sırasında multidisipliner bir ekibin üyesi olarak etkin bir şekilde çalışmak

• Veteriner hekimliği faaliyetlerindeki ekonomik ve duygusal durumu anlamak

• Literatürü ve sunumları eleştirel bir şekilde gözden geçirebilmek ve değerlendirebilmek.

• Klinik yönetim ilkelerini anlamak ve uygulamak, kanıta dayalı veteriner hekimliği uygulamak.

• Hayvan bakımı ve veteriner halk sağlığı hizmetlerinin kalitesini artırmak amacıyla veteriner hekimliği bilgilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak için mesleki yeteneklerini kullanmak

• Eksik bilgilerle başa çıkabilme, beklenmeyen durumların üstesinden gelebilme ve değişime uyum sağlayabilme becerisini göstermek

• Kişisel ve mesleki sınırlamaları göstermek ve gerekli olduğunda nasıl profesyonel danışmanlık, yardım ve destek alınacağını bilmek

• Yaşam boyu öğrenme becerisi ile mesleki gelişim ve öğrenme kararlılığı göstermek. Bu, mesleki deneyimin yansıması ve kayıt altına alınması ile performans arttırılması ve yeterlik için önlemler almayı içerir.

• Performansı artırmak için öz-denetim ve eş-grup inceleme süreçlerinde yer almak.

• Her bir hayvan veya hayvan grubunun ve çevresinin konuyla ilgili geçmiş bilgilerini eksiksiz bir şekilde öğrenmek

• Hasta hayvanları güvenli bir şekilde ve hayvana saygı göstererek zaptıraptını yapmak ve veteriner hekimin bu teknikleri gerçekleştirmesine yardımcı olmak için diğerlerine bilgi vermek

• Tam bir klinik muayene yapabilme ve klinik karar verme becerisini gösterebilmek

• Uygun tedavi planlarını geliştirmek ve hastaların çıkarlarına ve mevcut kaynakların uygunluğuna göre tedaviyi yönetebilmek.

• Acil bir durumda tüm türlere bakmak ve ilk yardımda bulunmak.

• Bir hayvanın veya hayvan grubunun fiziksel durumunu, refahını ve beslenme durumunu değerlendirmek ve hasta sahibine yetiştiricilik ve beslenme ilkeleri konusunda tavsiyelerde bulunmak

• Numuneleri toplamak, saklamak ve taşımak, uygun teşhis testlerini seçmek, test sonuçlarının sınırlamalarını yorumlamak ve anlamak.

• Hastanın uygun geçmiş bilgilerinin alınması da dahil olmak üzere, başvuru ve tanı hizmetleri ile açık bir şekilde iletişim kurmak ve iş birliği yapmak

• Görüntüleme ve diğer tanı yöntemlerinin tanı koymadaki katkısını anlamak. Temel görüntüleme cihazlarını kullanmak ve iyi sağlık ve güvenlik uygulamaları ile mevcut yönetmeliklere göre vakaya uygun bir muayene gerçekleştirmek.

• İhbarı mecburi, kayıt altına alınması gereken ve zoonotik hastalıkların şüpheli belirtilerini tanımak ve ilgili mercilere bildirme de dahil olmak üzere uygun önlemleri almak

• Lisanslı ilaçlarla ilgili uygun veri kaynaklarına erişmek

• Mevzuata ve son ilaç rehberine uygun olarak ilaçları doğru ve bilinçli bir şekilde reçete etmek ve dağıtmak

• Şüpheli advers reaksiyonları rapor etmek

• Ekipman sterilizasyonu ve giysilerin dezenfeksiyonu da dahil olmak üzere biyogüvenlik ilkelerini doğru bir şekilde uygulamak

• Aseptik cerrahiyi doğru uygulamak

• Sedasyon, genel ve bölgesel anesteziyi güvenle uygulamak; kimyasal sınırlama yöntemlerini uygulamak

• Ağrıyı değerlendirmek ve yönetmek

• Gerekli görüldüğünde ötenaziyi hayvan sahiplerinin ve diğerlerinin duygularına karşı hassasiyet göstererek, hayvana saygı duyarak ve uygun bir yöntem kullanarak yapmak, mevcut olanların güvenliği açısından; karkas imhası konusunda tavsiyede bulunmak

• Sistematik bir şekilde ölüm sonrası muayene, gözlemlerin kaydedilmesi, örnek dokular, bunların depolanmasını ve taşınmasını gerçekleştirmek

• Gıda zinciri için ayrılan hayvanların ante-mortem muayenesini hayvan refahına dikkat ederek yapmak; hayvansal kökenli ürünlerin kalitesini ve güvenliğini etkileyen durumları doğru bir şekilde tespit etmek, gıda zincirine uygun olmayan koşulları bulunduran hayvanları dahil etmemek.

• Besi hayvanlarının ölüm sonrası muayenesi ve gıda teknolojisi alanında ki incelemeler de dahil olmak üzere gıda ve yemlerin muayenesini gerçekleştirmek.

• Türe uygun ve kabul edilen hayvan sağlığı, refah ve kamu sağlığı standartlarına uygun koruyucu programları önermek ve uygulamak

Temel bilgi ve anlamak

• Mesleki görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmek için yeni mezun veteriner hekimler, temel bilgi birikimine ve hayvan bilimleri, biyolojik, ve sosyal bilimler ile hayvan endüstrisine ilişkin kanunları anlamaya ihtiyaç duyacaklardır. Bu aşağıdaki şartları içerecek ancak bunlarla sınırlanmayacaktır

• Araştırma yöntemleri ve temel ve uygulamalı araştırmaların veteriner hekimliği bilimine katkısı

• Sağlıklı evcil hayvanlar, vahşi yaşam ve laboratuvar ortamında yaşayan hayvanlar dahil olmak üzere hayvanların yapısı, işlevleri ve davranışları ile fizyolojik ve refah gereksinimleri

• Hayvan yetiştiriciliği, üretimi ve korunması ile ilgili işletmelerin bilgisi

• Evcil türlerde görülen ortak hastalık ve bozuklukların etiyoloji, patogenez, klinik belirtiler, tanı ve tedavisi

• Ulusal ve uluslararası biyolojik çeşitlilik ve ticarette risk oluşturan diğer hastalıkların farkında olmak

• Hayvan bakımı ve refahı, hayvan hareketliliği, ihbarı mecburi ve kayıt altına alınması gereken hastalıklara ilişkin mevzuat.

• Antimikrobiyal ve antiparaziter ilaçların bilinçli kullanımı da dahil olmak üzere ilaçların bilinçli kullanımı ile ilgili ilaç mevzuatı ve rehberler

• Hastalıklardan korunma ve sağlık ve refahın yükseltilmesine ilişkin ilkeler.

• Epidemiyoloji, sınır ötesi epizootik hastalıklar, zoonotik ve gıda kaynaklı hastalıklar, ortaya çıkan ve yeniden ortaya çıkan hastalıklar, gıda hijyeni ve teknolojisi gibi veteriner halk sağlığı sorunları

• İletişim, liderlik, yönetim ve takım çalışması gibi etkili kişilerarası etkileşim ilkeleri.

• Mesleki ve hayvan refahı ile ilgili etik kararları veren önemli etik kuramlar da dahil olmak üzere veteriner hekimler içinde çalışması gereken etik çerçeve

Konu listesi

Veteriner hekimliğinde resmi yeterliği kanıtlayan müfredat programı aşağıda belirtilen konuları kapsar.
Bu konuların biri veya daha fazlası öğretimin bir parçası olarak ya da diğer dersler ile birlikte verilebilir.

Temel Konular

Medikal fizik
Kimya (İnorganik ve organik bölümler)
Hayvan biyolojisi, zooloji ve hücre biyolojisi
Bitki biyolojisi ve toksik bitkiler
Biyomedikal istatistikler
Veteriner Hekimliği Özel Konular

Temel Bilimler

Anatomi, histoloji ve embriyoloji
Fizyoloji
Biyokimya
Genel ve moleküler genetik
Farmakoloji, farmasi ve farmakoterapi
Patoloji
Toksikoloji
Parazitoloji
Mikrobiyoloji
İmmünoloji
Epidemiyoloji
Mesleki iletişim
Mesleki etik
Etoloji
Hayvan refahı
Hayvan besleme

Klinik Bilimler

Doğum, reprodüksiyon ve üreme bozuklukları
Tanısal Patoloji
Anesteziyoloji içeren ilaç ve cerrahi
Tüm evcil hayvan türlerinde klinik uygulama eğitimi
Koruyucu hekimlik
Tanısal görüntüleme
Resmi veteriner hekimliği ve halk sağlığı
Veteriner hekimliği mevzuatı, adli veteriner hekimlik ve sertifikalandırma

Tüm evcil hayvan türlerinde tedavi
Tüm evcil hayvan türleri için başlangıç dersleri
Hayvansal üretim
Hayvansal üretim ve hayvan besleme
Ekonomi
Hayvan yetiştiriciliği
Sürü sağlığı yönetimi
Gıda güvenliği ve kalitesi
Gıda ve yemin muayene ve kontrolü
Gıda hijyeni ve gıda mikrobiyolojisi
Kesim yerleri ve gıda işleme tesislerinde uygulama çalışmaları
Analitik kimya içeren gıda teknolojisi
Çeşitli konu grupları arasında teorik ve pratik eğitim içeriği ve dağılımı, veteriner hekimlerin görevlerini yerine getirmelerini sağlayacak bilgi ve deneyim kazanabilecekleri şekilde dengelenmeli ve koordine edilmelidir.

Ek 3.Yüksek Öğretim Alanında Kalite Güvencesi için Avrupa Standartları Listesi

(15 Mayıs 2015'te Avrupa Bakanlar Konferansı tarafından onaylandığı gibi)

Bölüm 1: Yüksek Öğretim kurumlarında iç kalite güvencesi için Avrupa standartları ve kılavuz ilkeleri

Bölüm 1. Kalite güvencesi için politika ve prosedürler:

1.1 Kurumlar, programlarının ve ödüllerinin kalite ve standartlarının güvencesi için bir politika ve ilgili prosedürlere sahip olmalıdır. Ayrıca, kendi çalışmalarında kalite ve kalite güvencesini önemseyen bir kültürün gelişmesini vaat etmeleri gerekmektedir. Bunu başarmak için kurumlar kalitenin sürekli geliştirilmesi için bir strateji geliştirmeli ve uygulamalıdır. Strateji, politika ve prosedürler resmi bir statüye sahip olmalı ve kamuya açık olmalıdır. Ayrıca, öğrenciler ve diğer paydaşlar için bir rol de içermelidir.

1.2 Programların ve ödüllerin onaylanması, izlenmesi ve periyodik olarak gözden geçirilmesi: Kurumların, programlarının ve ödüllerinin onaylanması, periyodik olarak incelenmesi ve izlenmesi için resmi mekanizmalar olmalıdır.

1.3 Öğrencilerin değerlendirilmesi: Öğrenciler, sürekli olarak uygulanan yayınlanmış ölçüt, yönetmelik ve usulleri kullanarak değerlendirilmelidir.

1.4 Öğretim personelinin kalite güvencesi: Kurumlar, öğrencilerin öğretimiyle ilgili personelin nitelikli ve yetkili olduklarına emin olmalıdır. Harici incelemelere açık olunmalıdırlar.

1.5 Öğrenme kaynakları ve öğrenci desteği: Kurumlar, öğrencilerin öğrenmesini desteklemek için mevcut kaynakların, sunulan her program için yeterli ve uygun olmasını sağlamalıdır.

1.6 Bilgi sistemleri: Kurumlar, çalışma programlarının ve diğer etkinliklerin etkin bir şekilde yönetilmesi için gerekli bilgileri toplar, analiz eder ve kullanmalarını sağlamalıdır.

1.7 Kamuoyunun bilgilendirilmesi: Kurumlar sundukları program ve ödüller hakkında nicel ve nitel olarak güncel, tarafsız ve objektif bilgileri düzenli olarak yayınlamalıdır.

Bölüm 2: Yükseköğretimin dış kalite güvencesi için Avrupa standartları

2.1 İç kalite güvence prosedürlerinin kullanımı: Dış kalite güvence prosedürleri, Avrupa Standartları ve Kurallarının 1. Bölümünde tanımlanan dahili kalite güvence proseslerinin etkinliğini dikkate almalıdır.

2.2 Dış kalite güvence süreçlerinin geliştirilmesi: Kalite güvencesi süreçlerinin amaç ve hedefleri, süreçlerin kendileri geliştirilmeden önce sorumlu tüm kişiler (yüksek öğretim kurumları dahil) tarafından belirlenmeli ve kullanılacak prosedürlerin bir açıklaması ile birlikte yayınlanmalıdır.

2.3 Kararlar için kriterler: Harici bir kalite güvencesi faaliyeti sonucunda yapılan resmi kararlar, sürekli olarak uygulanan açık yayınlanmış kriterlere dayanmalıdır.

2.4 Amaca uygun süreçler: Tüm dış kalite güvence süreçleri, kendileri için belirlenen amaç ve hedeflere ulaşma özelliklerini sağlamak için özel olarak tasarlanmalıdır.

2.5 Raporlama: Raporlar yayınlanmalı ve hedef kitlenin açık ve kolay erişilebilir olduğu bir tarzda yazılmalıdır. Raporlarda yer alan kararlar, övgüler veya tavsiyeler bir okuyucunun bulması açısından kolay olmalıdır.

2.6 İzleme prosedürleri: Eylem önerileri içeren veya daha sonra yapılacak bir eylem planı gerektiren kalite güvencesi süreçleri, sürekli uygulanan önceden belirlenmiş bir takip prosedürüne sahip olmalıdır.

2.7 Periyodik değerlendirme: Kurum ve/veya programların dış kalite güvencesi döngüsel olarak üstlenilmelidir. Döngünün uzunluğu ve kullanılacak gözden geçirme usulleri açıkça tanımlanmalı ve önceden yayınlanmalıdır.

2.8 Sistem çapında analizler: Kalite güvence ajansları, zaman zaman incelemelerinin, değerlendirmelerinin vb. genel bulgularını açıklayan ve analiz eden özet raporlar üretmelidir.

Bölüm 3: Dış kalite güvence ajansları için Avrupa standartları

3.1 Yükseköğrenim için harici kalite güvence prosedürlerinin kullanılması: Ajansların harici kalite güvencesi, Avrupa Standartları ve Kurallarının 2. Bölümünde tanımlanan harici kalite güvence süreçlerinin varlığını ve etkinliğini hesaba katmalıdır.

3.2 Resmi statü: Ajanslar, Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı'ndaki yetkili kamu otoriteleri tarafından, dış kalite güvencesi yükümlülüğü bulunan kurumlar olarak resmi olarak tanınmalı ve belirlenmiş bir yasal dayanağa sahip olmalıdır. Faaliyet gösterdikleri yasama yargı alanlarının gerekliliğini yerine getirmelidirler.

3.3 Faaliyetler: Ajanslar, (kurum veya program seviyesinde) düzenli olarak dış kalite güvencesi faaliyetleri üstlenmelidir.

3.4 Kaynaklar: Ajansların, dış kalite güvence süreçlerini etkin ve verimli bir şekilde organize etmelerini ve yürütmelerini sağlamak için süreç ve prosedürlerinin geliştirilmesi için uygun koşullarla yeterli ve orantılı kaynaklara hem insan hem de mali kaynağa sahip olmaları gerekir.

3.5 Görev beyanı: Ajanslar, kamuya açık bir bildiride yer alan açık ve net amaç ve hedeflerine sahip olmalıdırlar.

3.6 Bağımsızlık: Ajanslar, faaliyetleri için özerk bir sorumluluk sahibi oldukları ve raporlarında yer alan sonuç ve tavsiyelerin, yükseköğrenim kurumları, bakanlıklar veya diğer paydaşlar gibi üçüncü taraflardan etkilenmeyecekleri ölçüde bağımsız olmalılar.

3.7 Dış kalite güvence kriterleri ve ajanslar tarafından kullanılan süreçler: Süreçler, ajanslar tarafından kullanılan kriterler ve prosedürler önceden tanımlanmış ve kamuya açık olmalıdır. Bu işlemlerin normalde aşağıdakileri içermesi beklenir:

-) Kalite güvencesi süreci kapsamında bir özdeğerlendirme veya eşdeğer prosedür;

-) Bir grup uzman tarafından, uygun olduğu takdirde, öğrenci üyeleri ve ajans tarafından kararlaştırılan saha ziyaretleri;

-) Herhangi bir karar, tavsiye veya diğer resmi çıktılar da dahil olmak üzere bir raporun yayınlanması;

-) Kalite güvencesi sürecinin konusunun, raporda yer alan tavsiyeler ışığında gözden geçirmek için bir takip prosedürü.

3.8 Hesap verebilirlik prosedürleri: Ajanslar kendi hesap verebilirlik prosedürlerine sahip olmalıdırlar.

Ek 4. ESEVT Göstergeleri

(11 Mayıs 2016'da EAEVE İcra Komitesi tarafından onaylandığı gibi)

Giriş

1. Göstergeler bir kuruluşun değerlendirilmesinde ileriye yönelik beklentiler, hedefler yerine, ziyaretin yapıldığı andaki durumunu yansıtırlar ve EAEVE'in İşyerleri arasında karşılaştırmalar yapmalarını ve eğilimleri tanımalarını sağlarlar.

2. Göstergeler yıllık varyasyonları düzeltmek ve ziyaret periyoduyla sınırlandırılan geçici gelişmelerden kaçınmak için son üç akademik yılın araçları olan verilerden hesaplanmaktadır.

3. İzleme (seçenekler) durumunda, ilgili Göstergeler (I4 - I7) tüm lisans öğrencilerine verilen puandan bağımsız olarak verilen öğretime dayanarak hesaplanır. Her bir parkur için özel değerler bir ek olarak verilmektedir.

4. Belirli bir gösterge kesinlikle matematiksel ve izole edilmiş anlamda değil, diğer tüm göstergeler ve veriler ışığında yorumlanmalıdır. Spesifik türler için, Fakülte içi uygulamalarda eksiklik olması durumunda, bir öğretim elemanı ya da kalifiye ve kalitesine güvenilen veteriner hekimler eşliğinde yapılan Fakülte dışı uygulamalar ile tamamlanabilir.

5. ECOVE tarafından önerilen minimum değerler, 20. yüzdeye, yani Akreditasyon statüsündeki İşyerleri değerlerinin20'sinin altında bulunması gereken değere eşittir. Bu minimum değerler daha düşük eşik seviyeleri olarak hizmet etmez ancak yapılan diğer tüm gözlemler ışığında karmaşık veri seti olarak yorumlanır.

6. Göstergeler, EAEVE web sitesinde bulunan ilgili Excel dosyasını kullanarak hesaplanmaktadır. Tamamlanan Excel dosyası Koordinatör'e ve EAEVE Office'e gönderilmelidir.

7. İndikatörlerin tam listesi, SER tarafından da bu standardize format üzerine Kuruluş tarafından sağlanmaktadır. Önerilen bu göstergeler, saha ziyareti sırasında Koordinatör tarafından gözden geçirilmekte ve Ziyaret Ekibi tarafından onaylanan kopyası Ziyaret Raporunda yer almaktadır.

İndikatör Listesi

Personel ve öğrenciler

I1: Veteriner hekimlik eğitiminde çalışan Fakültenin akademik kadro sayısı/toplam öğrenci sayısı

I2: Veteriner hekimlik eğitiminde çalışan Fakültenin veteriner hekim sayısı /mezun öğrenci sayısı

I3: Veteriner hekimlik eğitiminde çalışan Fakültenin destek ekibi / öğrenci sayısı

Eğitim tipleri

I4: Pratik eğitim sayısı (klinik olmayan)

I5: Klinik uygulama dersi sayısı

I6: Gıda ve Güvenliği ve Kalitesi, Halk Sağlığı derslerinin sayısı

I7: Gıda ve Güvenliği ve Kalitesi, Halk Sağlığı derslerini Fakülte dışı yapılan uygulamalı ders sayısı

I8: Fakültede görülen kedi/köpek hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

I9: Fakültede görülen ruminant ve domuz hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

I10: Fakültede görülen at hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

I11: Fakültede görülen rodent, kuş ve egzotik hayvan hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

Fakülte dışı uygulamalar için kullanılan hayvan/sürü/ünite sayısı

I12: Fakülte dışı görülen kedi ve köpek sayısı/ yıllık mezun sayısı

I13: Fakülte dışı görülen ruminant ve domuz hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

I14: Fakülte dışı görülen at hasta sayısı/ yıllık mezun sayısı

I15: Fakülte dışı ziyaret edilen ruminant ve domuz sürü sayısı/yıllık mezun sayısı

I16: Ziyaret edilen kümes ve tavşan sürüsü sayısı/ yıllık mezun sayısı

Klinik uygulamada yapılan nekropsiler

I17: Kedi/köpek nekropsi sayısı/ yıllık mezun sayısı

I18: Ruminant ve domuz nekropsisayısı/ yıllık mezun sayısı

I19: Atnekropsi sayısı/ yıllık mezun sayısı

I20: Tavşan, rodent, kuş ve egzotik pet nekropsi sayısı/ yıllık mezun sayısı

Aşağıdaki indikatörler sadece istatistiksel amaç için kullanılır.

I21: Veteriner hekimlik eğitimini içeren özelleşmiş veteriner hekim sayısı/ yıllık mezun sayısı

I22: Yıllık doktora öğrencisi mezun sayısı/ yıllık mezun sayısı

Göstergelerin hesaplanmasını açıklayan ek

Tüm değerler, son 3 akademik yıldan hesaplanan yıllık ortalaması temsil eder. Bütün değerler (I22 hariç), lisans veteriner hekimliği öğrencilerinin eğitimi ile ilgilidir.

1 Veteriner hekimlik eğitiminde tam zamanlı eşdeğer (FTE) öğretim görevlilerinin sayısı (örneğin tam gün çalışan 100 kişi (% 100) + yarı zamanlı çalışan 50 kişi (% 50) + çeyrekte çalışan 10 kişi (% 25) = 127,5 FTEs).

Özel veya doktora derecesine (yani stajyer, resident, doktora öğrencileri veya eşdeğer lisansüstü öğrencileri) kayıtlı olan yüksek lisans öğrencileri, düzenli olarak yapısal pratik ve / veya klinik eğitim yapmak için ücretli eğitilmedikçe bu rakamlara dahil değildir (çünkü yıllık iş yükünün en az % 10'u ve azami% 50'si) ve sürekli çalışan akademik personel tarafından denetlenir (örn. lisans öğrencilerinin klinik eğitimi için yarım zaman (% 50) istihdam edilen 10 resident + çeyrek zamandaki 8 doktora öğrencisi istihdam (% 25) lisans öğrencilerinin pratik eğitimi için = 7 FTE).

Araştırmacılar, davetli konuşmacılar, ücretsiz öğretim görevlileri ve yalnızca zaman zaman lisans öğrencilerinin eğitimine katkıda bulunan diğer kişiler bu rakamlara dahil edilmemiştir ancak SER hakkında bilgi için rapor edilmelidir.

2 Lisans düzeyinde veteriner öğrencisi sayısı. Bu öğrencilerin Kurumun veri tabanında resmen kayıtlı olması gerekir.

3 Veteriner eğitiminde Fakültede çalışan veteriner hekimlerin toplam sayısı (DVM veya eşdeğer derece).

4 Mezun olan veteriner öğrencilerinin toplam sayısı. Bu öğrencilerin, değerlendirilmekte olan Kuruluş tarafından sağlanan veteriner hekimlik derecesi (diğer bir deyişle AB Yönergeleri ile uyumlu olarak tam zamanlı teorik ve pratik çalışmanın en az beş yılı) verilmesi gerekir.

5 Veteriner eğitimi ile ilgili Fakültedeki toplam destek personelinin sayısı. Öğrencilerle ilgili idari, öğretim veya araştırma görevlerini yerine getiren, işletmedeki tesis, teçhizat veya hayvanlarla ilgilenen destek personeli sadece göstergelerde dikkate alınır.

6 * Denetimli pratik (klinik olmayan) eğitimin toplam saat sayısı. Laboratuvar deneyleri, histolojik ve patolojik örneklerin mikroskopik incelenmesi, hayvana dokunulmaksızın belgeler üzerinde çalışma ve fikir formülasyonu (örneğin, tahliller, klinik vaka çalışmaları, sürü sağlık izleme programlarının kullanımı, veteriner halk sağlığı için risk değerlendirmesi, bilgisayar (örneğin fizyoloji, ölüm öncesi muayene), kadavra, karkas ve organlarda çalışma (örneğin diseksiyon, ölüm sonrası muayene, gıda güvenliği ve kalite) üzerinde çalışılmaktadır.

7 * Denetlenen klinik eğitimin toplam saat sayısı. Bu eğitim, farklı türe ait ilgili teşhis, önleyici ve terapötik etkinlikleri içeren öğrencilerin uygulamalı prosedürlerine kesinlikle odaklanmaktadır. Klinik ortamda bireysel hastaları, sürüleri ve üretim birimlerini ve normal hayvanlarla ilgilidir.

Kadavra, organ ve hayvanlar üzerindeki diagnostik nekropsiler, terapötik ve cerrahi müdahale faaliyetleri de klinik eğitim olarak sınıflandırılır, ancak canlılar üzerinde gerçekleştirilen uygulamalı eğitimin yerini alamaz. Sadece klinik görevleri yerine getiren öğretmenin gözlemlenmesi klinik eğitim olarak düşünülmemelidir.

8 * Gıda Güvenliği ve Kalitesi (FSQ) ve Veteriner Halk Sağlığı (VHS) teorik ve uygulamalı toplam eğitim saati.

9 * FSQ ve VHS (Gıda Güvenliği ve Halk Sağlığı) örn. Mezbahalar, et muayeneleri, VHS enstitüleri) için uygulamalı toplam saat.

10 ** VTH'de görülen birlikte hayvan (köpek ve kedi) hastalarının toplam sayısı. Her hasta Kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir ve en az bir personelin gözetiminde en az bir öğrenci tarafından ayrı ayrı muayene edilmeli / muamele edilmelidir.

11 ** Eğitim hastanesinde / kliniğinde görülen ruminant ve domuz hastalarının toplam sayısı. Her hasta Kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir ve en az bir personelin gözetiminde en az bir öğrenci tarafından ayrı ayrı muayene edilmeli / muamele edilmelidir.

12 ** Eğitim hastanesinde / kliniğinde görülen atlı toplam hasta sayısı. Her hasta Kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir ve en az bir personelin gözetiminde en az bir öğrenci tarafından ayrı ayrı muayene edilmeli / muamele edilmelidir.

13 ** Hastanede görülen toplam tavşan, kemirgen, kuş ve egzotik evcil hayvan hasta sayısı. Her hasta Kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir ve en az bir personelin gözetiminde en az bir öğrenci tarafından ayrı ayrı muayene edilmeli / muamele edilmelidir.

14 ** Fakülte dışı olarak görülen (köpekler ve kediler) hayvan hayvanların toplam sayısı. Her hasta resmen kaydedilmeli ve en az 1 öğrencinin gözetimi altında en az bir personel tarafından bireysel olarak muayene edilmeli / muamele edilmelidir. Göstergelerde EPT (dış uygulama pratiği)sırasında görülen hastalar dikkate alınmaz.

15 ** Fakülte dışı görülen bireysel ruminant ve domuz hastalarının toplam sayısı). Her hasta resmen kaydedilmeli ve en az 1 öğrencinin gözetimi altında en az bir personel tarafından bireysel olarak muayene edilmeli / muamele edilmelidir. Göstergelerde EPT (dış uygulama pratiği)sırasında görülen hastalar dikkate alınmaz.

16 ** Dış uygulama pratiğinde görülen toplam at hasta sayısı (örn. Eğitim merkezleri). Her hasta resmen kaydedilmeli ve en az 1 öğrencinin gözetimi altında en az bir personel tarafından bireysel olarak

muayene edilmeli / muamele edilmelidir. Göstergelerde EPT (dış uygulama pratiği)sırasında görülen hastalar dikkate alınmaz.

17 Ruminant ve domuz sürülerine yapılan akademik personelin gözetimindeki toplam ziyaret sayısı.

18 Akademik personelin gözetiminde kanatlı ve çiftlik tavşanlarına toplam ziyaret sayısı.

19 Eşlik eden hayvanların (köpekler ve kediler) tüm karkasları üzerinde yapılan toplam ölüm sonrası muayene sayısı.

20 Ruminantlar ve domuzların tüm karkasları üzerinde yapılan toplam ölüm sonrası muayene sayısı.

21 Atların tüm karkasları üzerinde yapılan toplam ölüm sonrası muayene sayısı.

22 Tavşan, kemirgen, kuş ve egzotik hayvanların tüm karkaslarında gerçekleştirilen ölüm sonrası muayene sayısı. Diğer hayvanların (örneğin deniz memelileri, vahşi hayvanlar) nekropsileri tablo 5.1.6'daki SER'de belirtilmelidir. 'diğerleri' başlığı altında.

23 Veteriner hekimlik eğitiminde FTE uzman veteriner hekimlerinin toplam sayısı. Uzmanlaşmış veteriner hekimlik statüsü, ulusal uzmanlık alanlarında ve / veya Avrupa ve / veya Veteriner Uzmanlığının Amerikan Kurulu (EBVS / ABVS) tarafından resmi olarak tanınan Ulusal Akreditasyon kuruluşu tarafından resmen tanınmalıdır.

24 Resmi olarak üçüncü bir derece derecesi (yurtdışı?) alan lisansüstü öğrencilerin toplam sayısı (ilgili AB yönergelerine uygun olarak doktora veya dengi doktora derecesi).

* 6 ila 9 numaralı maddelerde belirtilen saat sayısı, seçmeli / izlemeden bağımsız olarak tüm lisans veteriner ekimliği öğrencilerine uygulanmalıdır. Her bir parkur için özel veriler (örneğin, ön uzmanlık) bir ekte verilebilir.

** Bir yıl boyunca belirli bir klinik bölüm için belirli bir prosedür (örn. aşılama, ameliyat) almış veya tedavi edilen her canlı canlı, birkaç bölüm / ünite / klinikler tarafından muayene edildiği / tedavi edildiğinde tek bir hasta olarak sayılır. Aynı hayvanın farklı bir koşulu ile yapılan diğer ziyaretleri, verilen yılda farklı bir hasta olarak kabul edilir.

3. Müfredat (Bölüm üçteki 3.1 den 3.10'na kadar olan standartlara bakınız)

3.1. İlgili Bilgiler

Tanımlar

Zorunlu ders: Her öğrenci tarafından alınan dersler

Seçmeli ders: Her öğrencinin belirlenen seçmeli dersler listesinden seçmek zorunda olduğu dersler. Seçmeli dersler öğrencinin bir ayrım ve seçim yapmasını sağlamalıdır. Ancak farklı ders gruplarındaki öğrenciler tarafından alınan toplam ders saatleri belirtilmelidir.

EPT: (Kurum dışı Pratik eğitim: Staj): Staj müfredatın içinde olacak ancak kurum dışında akademik camiyadan olmayan bir öğretici gözetmenliğinde yapılan eğitimdir.

Dersler: Öğrencilere yıllık teorik olarak verilen derslerdir. Teorik öğretim herhangi bir öğretim aracı kullanmadan (hayvanların veya türlerin gösterilmesi gibi) veya kullanılarak yapılabilir. Bu öğretimin temel karakteristik özelliği öğrencilerin sadece dersi dinlemesi ve ders esnasında herhangi bir aktivitede bulunmamasıdır.

Seminerler: (bazen çalışma grubu veya öğretici grup olarak isimlendirilir).Oturumlar öğrencilerin bibliyografik kaynak ve makalelerden, fotokopi notlarından veya ders föylerinden hazırladıkları konulara göre veya yaptıkları çalışmalara göre küçük öğrenci grupları şeklinde hazırlanmalıdır.

Denetimli kendi kendine öğrenim: Bu öğrenim şekli öğrencilerin kendi istekleri doğrultusunda kurum tarafından sağlanan ders materyalleri veya internet ortamına verilen elektronik ders notlarıyla çalıştıkları bireysel dersleri kapsamaktadır.

Laboratuvar ve masa bazlı çalışmalar: Öğrencilerin aktif şekilde laboratuvar deneyleri yaptığı, histolojik veya patolojik incelemeler için mikroskop kullandığı uygulama dersleridir. Ayrıca bu çalışmalar makale yazımı, klinik durum çalışmaları, risk değerlendirmesi yapan bilgisayar programları gibi herhangi bir hayvansal ürün, organ, veya doku inceleme ile yapılan çalışmaları içermektedir.

Klinik olmayan hayvan çalışmaları: Öğrencilerin normal hayvanları, organları, dokuları, ürünleri ve karkasları (hayvan bakımı, ante-mortem ve post-mortem muayene, gıda hijyeni vb) inceledikleri derslerdir.

Klinik çalışma: Bir akademisyen eşliğinde hem kurumun hayvan hastanesi kliniğinde hem de gezici ambulans kliniğinde öğrencilerin uyguladıkları prosedürlerdir. Bu çalışma klinikteki normal hayvanlar üzerinde olan uygulamaları ve hastaları içeren klinik konuları ve ilgili diagnostic konuları içermektedir. Cerrahi, kadavra ve organ sistemleri üzerinde ki çalışmalar ve diyagnostik patoloji klinik çalışma olarak sınıflandırılmaktadır.

3.1.1. Öğrenim çıktılarına ulaşmak ve birbirine bağlı bir yapı sunmak için eğitim amaç ve stratejilerinin belirlenmesi.

3.1.2. Müfredat üzerindeki ulusal/bölgesel mevzuatlar tarafından belirlenen yasal düzenlemeler ve kurumun müfredatı değiştirmek zorunda kalacağı özerklik derecesinin belirlenmesi.

3.1.3. Müfredatla ilgili çakışmaların, hataların, aksamaların ve müfredattaki karışıklığın nasıl tanımlanacağı ve nasıl düzeltileceğinin belirlenmesi.

3.1.4. Klinik rotasyonları başlamadan önce zorunlu klinik uygulamalarının belirlenmesi.

3.1.5. Klinik rotasyon ve acil servis (hastane ve gezici ambulans)' lerin zamanı ve öğrenci grup sayıları, öğrencilerin sorumluluklarının belirlenmesi.

3.1.6. Kesimhanede ve hayvansal orijinli gıdaların üretim ve dağıtım tesislerindeki öğrenci grup sayılarının belirlenmesi.

3.1.7. Seçmeli derslerin seçim prosedürleri ve seçim özgürlük derecesinin belirlenmesi (örneğin bir çok öğrenci tek bir ders seçtiğinde ne oluyor?)
3.1.8. Stajın denetimi, seçim prosedürleri ve organizasyonunun belirlenmesi.

3.1.9. Her öğrencinin pratik ve klinik uygulamalardaki (pre-klinik, klinik, ambulans kliniği, staj) başarısını belirleyen prosedürlerin belirlenmesi.

Tablo 3.1.1.Her akademik yılda öğrenciler tarafından alınan müfredat saatleri.

Akademik yıl*	A	B	C	D	E	F	G	H
Yıl 1								
Yıl 2								
Yıl 3								
Yıl 4								
Yıl 5								
Yıl 6								

A: Dersler; B: Seminerler; C: Denetimli self öğrenim; D: Laboratuvar ve masa bazlı çalışmalar; E: Klinik olmayan hayvan çalışmaları; F: Klinik hayvan çalışmaları; G: Diğerleri; H: Toplam
*Bir akademik yıl 2 döneme bölünebilir.

Tablo 3.1.2. Öğrenciler tarafından alınan EU da belirtilen listedeki derslerde müfredat saatleri

Dersler	A	B	C	D	E	F	G	H

Temel Dersler
Medikal fizik
Kimya (organic ve inorganic bölümler)
Hayvan biyolojisi, zooloji ve hücre biyolojisi
Bitki biyolojisi ve toksik bitkiler
Biomedikal istatistik
Temel Bilimler
Anatomi, histoloji ve embriyoloji
Fizyoloji
Biyokimya
Genel ve moleküler genetik
Farmakoloji, eczacılık ve farmakoterapi
Patoloji
Toksikoloji
Parazitoloji
Mikrobiyoloji
İmmunoloji
Epidemiyoloji
Profesyonel etik
Hayvan etholoji (Davranış Bilimleri)
Hayvan refahı
Hayvan besleme
Klinik Bilimler
Doğum, üreme ve üreme hastalıkları
Diagnostik patoloji
Anestiyoloji
Klinik uygulama
Koruyucu hekimlik
Diagnostik görüntüleme
Devlet veteriner servisleri ve halk sağlığı
Veteriner mevzuatı, adli tıp ve sertifikasyon
Yaygın evcil hayvan türlerinde terapi
Yaygın evcil hayvan türlerinin bakımı

Hayvansal üretim
Hayvan bakım ve besleme
Ekonomi
Zootekni
Sürü sağlığı yönetimi

Gıda Güvenliği ve Kalitesi
Yem ve Gıdalarda Muayene ve Kontrol
Gıda hijyeni ve gıda mikrobiyolojisi
Kesimhane ve gıda işletmelerinde pratik uygulamalar
Analitik kimya dahil gıda teknolojisi

Profesyonel Bilgi
Profesyonel etik ve davranış
Veteriner mevzuatı
Veteriner sertifikasyon ve rapor yazma
İletişim becerileri
İşletme uygulamaları

Bilgiye ulaşma ve veri yönetimi

A: Dersler; B:Seminerler; C: Denetimli self öğrenim; D: LAboratuvar ve masa bazlı çalışmalar; E: Klinik olmayan hayvan çalışmaları; F: Klinik hayvan çalışmaları; G: Diğerleri; H: Toplam

Tablo 3.1.3. Her öğrenci için seçmeli olarak belirlenen derslerin müfredat saatleri

Seçmeli dersler	A	B	C	D	E	F	G	H
Temel bilimler								
Klinik bilimleri								
Hayvansal üretim								
Gıda güvenliği ve kalitesi								
Profesyonel bilgi								

A: Dersler; B:Seminerler; C: Denetimli self öğrenim; D: Laboratuvar ve masa bazlı çalışmalar; E: Klinik olmayan hayvan çalışmaları; F: Klinik hayvan çalışmaları; G: Diğerleri; H: Öğrenciler tarafından alınan saatler.

Tablo 3.1.4. Öğrencilerin Staj İçin Müfredat Günleri

Konular	Minimum süre (Hafta)	Programın yılı
Üretim hayvanları (Pre-klinik)		
Ticari hayvanlar (Pre-klinik)		
Üretim hayvanları (klinik)		
Ticari hayvanlar (klinik)		
FSQ ve VPH		
Diğerleri (belirtilmiş)		

Tablo 3.1.5 Öğretim Üyesi Gözetmenliğinde Klinik Rotasyonlar (Staj dışı)

Tipleri	Klinik rotasyon listesi (Disiplinler/türler)	Zaman(hafta)	Program yılı
Fakülte içi klinik			
Ambülans kliniği			
FSQ ve VPH			
Seçmeli dersler			
Diğerleri (belirtilmiş)			

Tablo 3.1.6 Öğrencilere sunulan opsiyonel dersler (zorunlu olmayan)

Konular	A	B	C	D	E	F	G	H

A: Dersler; B:Seminerler; C: Denetimli öğrenim; D: Laboratuvar ve masa bazlı çalışmalar; E: Klinik olmayan hayvan çalışmaları; F: Kliniğe dayalı hayvan çalışmaları; G: Diğerleri; H: Toplam

3.2. Yorumlar

3.3. Gelişim için öneriler

4. Altyapı ve Ekipmanlar (Bölüm 3'teki 4.1.'den 4.15'e kadar olan standartlara bakınız)

4.1. İlgili Bilgiler

4.1.1. Veteriner müfredatında kullanılan altyapı organizasyonu ve yerinin belirlenmesi (Yüzey alanı, Ana kampisten uzaklığı…) (ek olarak harita sunulmalı)

4.1.2. Aşağıdakiler ile ilgili olarak taşınmazların belirlenmesi (sayısı, büyüklüğü, ekipman)

-) konu anlatımı

-) çalışma grubu (seminerler)

-) pratik dersler (laboratuvarlar, yeni başlayanlar için klinik beceri odaları)

4.1.3. Barınak için binaların (Sayısı büyüklüğü ve tipi) belirlenmesi

-) sağlıklı hayvanlar

-) Hastanede bulunan hayvanlar

-) İzole hayvanlar

4.1.4 Aşağıda belirtilen durumlar için binaların (sayısı, büyüklüğü, tipi, ekipman) belirlenmesi
-) Klinik aktiviteler
-) Nekropi salonunun bulunduğu diyagnostik servisler
-) FSQ & VPH (kesimhane, gıda üretim tesisleri)
-) Diğerleri (belirtilmiş)

4.1.5. Aşağıda belirtilen durumlar için binaların (sayısı, büyüklüğü, tpip, ekipman) belirlenmesi
-) Çalışma odaları ve sınıflar
-) Yemekhane
-) Kilitli odalar
-) Çağrı yapılan öğrenciler için konaklama yeri
-) Boş zaman aktivite alanları

4.1.6. Aşağıda belirtilen durumlar için araçların (sayısı, büyüklüğü, tipi) belirlenmesi
-) Öğrenci transport (fakülte dışı aktiviteler için)
-) Ambulans klinik
-) Canlı hayvan transport
-) Kadavra transport

4.1.7. Aşağıda belirtilen durumlar için ekipmanların belirlenmesi
-) Ders amaçlı
-) Klinik servisler (Diagnoz, tedavi, koruma, cerrahi işlemleri anestezi, fizyoterapi)

4.1.8. Tesis ve teçhizat ve/veya yenilerini satın alma işlemlerinin devamlılığı ve güncellenmesi için strateji ve program belirlenmesi

4.1.9. Tesis, ekipman, ve biyogüvenlik (insan ve hayvanlar için sağlık ve güvenlik yönetimi, prosedürlerindeki değişikliklerin nasıl ve kimler tarafından yapılacağı ve kimlerle istişare edileceği, nasıl uygulanacağı ve nasıl revise edileceğinin belirlenmesi

4.2. Yorumlar
4.3. Gelişim için öneriler

5. Hayvansal kaynaklar ve hayvansal kaynaklı öğretim materyalleri (5.1'den 5.6'ya kadar olan standartlara bakınız)

5.1. İlgili bilgiler
5.1.1. Hayvanların kullanımı ile ilgili Kuruluşların küresel stratejisinin açıklanması ve her öğrenci için gerekli hayvansal kaynaklı malzemelerin belirlenmesi.
5.1.2. Kurumun her öğrenci için mezuniyetten önce ilgili zorunlu klinik uygulamaları (kaç hayvan tedavi ettiği, türler arasındaki denge, konsültasyonlar arasındaki denge, hospitalizasyon ve bireysel ve popülasyon sağlık arasındaki denge) aldığından emin olmak için spesifik stratejilerin belirlenmesi.
5.1.3. Öğretici çiftlikleri yönetimi, organizasyonu ve öğrencilerin çalışmalara katılımlarının (örn. Doğumlar, sağım, beslenme..)belirlenmesi.
5.1.4. VTH ve gezici ambulans tedavi kliniklerinde organizasyon ve yönetimin belirlenmesi (Açılış saatleri ve günleri, görevli ve çağrı hizmetleri, genel danışma, uzmanlaşmış liste Danışma, hastaneye kaldırma, acil durumlar ve yoğun bakım..).
5.1.5. Anatomi eğitiminde hayvan kökenli kadavraların ve materyalin nasıl anlatıldığı ve patoloji için nasıl elde edildiği, depolandığı ve nasıl yok edildiğinin belirlenmesi.
5.1.6. Farklı klinik eğitim türleri (hem fakülte içi hem de fakülte dışı) için grup sayılarının belirlenmesi.
5.1.7. Öğrencilerin farklı türler üzerinde klinik prosedürleri (Klinik muayene, tanı testleri, kan örneklemesi, tedavi, hemşirelik ve kritik bakım, anestezi, rutin cerrahi, ötenazi, otopsi, rapor yazımı, müşteri iletişimi, biyogüvenlik usulleri) nasıl uygulayacağının belirlenmesi (hem fakülte içi hem de fakülte dışı).

5.1.8. Öğrencilerin tartışma, düşünme ve okuma becerilerini derinleştirmek için gerekli süreleri geçirmesine izin vermek için kullanılan prosedürlerin belirlenmesi.
5.1.9. Öğretim, araştırma ve hizmet programlarını kapsayan hasta kayıt sisteminin nasıl etkili şekilde kullanılacağının belirlenmesi.
5.1.10 Eğitim ve araştırma faaliyetleri için kullanılan hayvanların refahını sağlamak için geliştirilen prosedürlerin belirlenmesi.
5.1.11. Klinik öncesi ve klinikte hayvan sayıları ve çeşitleri ile hayvan kaynaklı materyallerin nasıl kimler tarafından belirlendiği, eğitim ve kuruluş tarafından verilen klinik hizmetlerin nasıl kararlaştırıldığı ve kimlerle iletişime geçileceğinin belirlenmesi.

Tablo 5.1.1. Uygulamalı anatomi de kullanılan kadavralar ve hayvansal kökenli malzemeler

Eğitim				
Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
Ticari hayvanlar				
At				
Kanatlı ve tavşan				
Ekzotik hayvanlar				
Diğerleri				

*Ziyaretten önceki son tam yıl

Tablo 5.1.2. Klinik öncesi eğitim için kullanılan canlı hayvanlar (hayvan taşımacılığı, Fizyoloji, hayvan üretimi, propaedeutik,..)

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
Ticari hayvanlar				
At				
Kanatlı ve tavşan				
Ekzotik hayvanlar				
Diğerleri				

Tablo 5.1.3. Hastaların sayısı** Fakülte bünyesinde görülen (VTH'de)

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
Ticari hayvanlar				
At				
Kanatlı ve tavşan				
Ekzotik hayvanlar				
Diğerleri				

** Her hasta kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir vee n az 1 personelin gözetiminde 1 öğrenci tarafından bireysel olarak muayene/muayene edilmesi zorunludur. Belli bir klinik epizoddan etkilenen canlı canlıların her birisi birçok bölüm ve klinik tarafından muayene/tedavi edilse bile tek bir hasta olarak sayılır.

Tablo 5.1.4. Hastaların sayısı** Fakülte bünyesi dışında görülen görülen (Gezici ambülansta)

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				

Domuz
Ticari hayvanlar
At
Kanatlı ve tavşan
Ekzotik hayvanlar
Diğerleri
** Her hasta kurumun elektronik hasta kayıt sistemine resmen kaydedilmelidir vee n az 1 personelin gözetiminde 1 öğrenci tarafından bireysel olarak muayene/muayene edilmesi zorunludur. Belli bir klinik epizoddan etkilenen canlı canlıların her birisi birçok bölüm ve klinik tarafından muayene/tedavi edilse bile tek bir hasta olarak sayılır.

Tablo 5.1.5. Klinik eğitime alınan ilk tanısı konan hastalarının yüzdesi (%) (her ikisi de)
VTH ve ayakta takip klinikleri, ör. Tablolar 5.1.3 ve 5.1.4)

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
Ticari hayvanlar				
At				
Kanatlı ve tavşan				
Ekzotik hayvanlar				
Diğerleri				

Tablo 5.1.6. Nekropside kullanılan kadavralar

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
Ticari hayvanlar				
At				
Kanatlı ve tavşan				
Ekzotik hayvanlar				
Diğerleri				

Tablo 5.1.7. Hayvan üretimi ve Sürü Sağlığı Yönetiminde Eğitim için Birimlerdeki Ziyaret Sayısı

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Sığır				
Küçük ruminant				
Domuz				
At				
Kanatlı ve tavşan				

Tablo 5.1.8. FSQ'deki Mezbaha ve ilgili binaların eğitim alanındaki ziyaret sayısı

Türler	AY*	AY-1	AY-2	Ort.
Ruminant kesim alanı				
Domuz kesim alanı				
Kanatlı kesim alanı				
İlgili binalar**				
Diğerleri				

** Hayvansal kökenli gıdaların üretimi, işletmesi, dağıtımı veya tüketilmesi için tesisler.

5.2. Yorumlar
5.3. Gelişim için öneriler

6. Öğrenme kaynakları (Bölüm3'teki Standart 6.1. ila 6.4'e bakınız)

6.1. İlgili bilgiler
6.1.1. Kurumun ana kütüphanesinin belirlenmesi:
-) personel (FTE) ve nitelikler
-) açılış saatleri ve günleri
-) yıllık bütçe
-) İmkanlar: kampüs içindeki yer, küresel alan, oda sayısı, koltuk sayısı
-) ekipman: bilgisayar sayısı, taşınabilir bilgisayarlar için elektrik bağlantı sayısı
Bibliyografik arama için mevcut yazılımlar
-) Veteriner hekimlik ile ilgili kitap ve süreli yayın sayısı
-) Veteriner hekimlik ile ilgili e-kitapları ve e-süreli yayınların sayısı
-) diğer (e) kitap sayısı ve (e) süreli yayınlar

6.1.2. Yardımcı kitaplıkların belirlenmesi (varsa)
6.1.3. IT olanaklarının ve e-öğrenme platformunun belirlenmesi (donanım, yazılım, personel tarafından geliştirilmesi için mevcut destek kullanımı, öğretim materyalleri).
6.1.4. Mevcut elektronik bilgi ve e-öğrenme kurslarının ve bunların ana müfredatta öğrencinin öğrenmesi ve öğretilmesindeki rolünün belirlenmesi.
6.1.5. Personelin ve öğrencilerin elektronik öğrenme kaynaklarına hem kampüste hem de kampüs dışından erişilebilirliğinin belirlenmesi (Kuruluştaki Wi-Fi kapsamı ve Sanal Özel Erişim erişimi Ağ (VPN)).
6.1.6. Öğrenme kaynaklarına erişim ve kullanım prosedürlerinin öğrencilerin nasıl öğrenebileceğinin belirlenmesi.
6.1.7. Kurum tarafından belirlenen ve sunulan öğrenme kaynaklarının (kitaplar, süreli yayınlar, veryi tabanları, e-öğrenme, yeni teknolojiler,..) nasıl (prosedürler) ve kim tarafından (komite yapısının açıklanması) uygulanacağının, değerlendirileceğinin ve revise edileceğinin belirlenmesi.

6.2. Yorumlar
6.3.Gelişim için Öneriler
7.Öğrenci kabulü, gelişimi ve refahı (7.1 ve 7.15 maddelerinin 3.bölümündeki standartlara bakın)
7.1.Eksiksiz (Gerçekçi) Bilgi
7.1.1.Kurum tarafından hazırlanan eğitim programının nasıl uygulanacağının aday öğrencilere tanıtılması
7.1.2.Öğrencilerin fakülteye kabulündeki şartların belirtilmesi
-) Seçim kriterleri
-) Hasta ve engelli öğrenciler için şartlar
-) Değerlendirme komitesinin yapısı ve eğitimi
-) Başvuru süreci
-) Kriterlerin ilanı ve prosedürlerin şeffaflığı
7.1.3. Ücretli öğrencilerin kabul sürecinin tanımlanması (Eğer normal öğrencilerden farklıysa)
7.1.4. Kurumun başvuru yapan öğrencinin eğitimi için yeterli kaynağa sahip olduğunu açıklaması (faaliyet ve ekipmanlar, personel, okulun bünyesinde bulunan hayvanlar, hayvan temelli materyaller) ve biyogüvenlik ve refah gereksinimleri
7.1.5. Tanımlar:
-) Öğrenciler için kriterler ve prosedürlerin işleyişleri
-) Performansı düşük olan öğrenciler için iyileştirme ve destek
-) Ortaya çıkan olumsuzlukların oranı ve ana sebepleri
-) İhraç etme ve temyiz işlemleri;
-) Öğrencileri bilgilendirme ve işleyişin ve kriterlerin şeffaflığı
7.1.6. Öğrencilerin kullanabildiği hizmetlerin tanımı (kayıt, öğretim yönetimi, danışmanlık, kariyer tavsiyeleri, dinleme ve danışmanlık, hastalık durumunda yardım, özürlülük ve engellilik hali, klup ve organizasyonlar, ..).
7.1.7. Gelecek 3 yıl için kabul edilmesi planlanan öğrenci sayısı
7.1.8. Kabul usulleri, kabul kriterleri, kabul edilen öğrenci sayısı ve öğrencilere sunulan hizmetler kimlerin (prosedürlerin) ve hangi tarafından (komite yapısının tanımlanması) kararlaştırılarak, personel, öğrenci ve paydaşlara iletilmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve revize edilmesi

Table 7.1.1. Kurum tarafından kabul edilen yeni öğrencilerin sayısı
Öğrenci tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Normal öğrenciler
Ücretli öğrenciler
Toplam
* Ziyaretten önceki akademik yıldaki sayılar
Tablo 7.1.2. Kurumda kayıtlı öğrenci sayıları
Eğitim yılı AY* AY-1 AY-2 Ort.
1.sınıf
2.sınıf
3.sınıf
4.sınıf
5.sınıf
6.sınıf
Toplam
Tablo 7.1.3. Yıllık mezun olan öğrenci sayısı
Öğrenci tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Normal öğrenciler
Ücretli öğrenciler
Toplam
Table 7.1.4. Veteriner fakültesinin ortalama süresi
Öğrencilerin okulu bitirme yılları AY*
+ 0**
+ 1 yıl uzatma
+ 2 yıl uzatma
+ 3 yıl ve daha fazla süre uzatma
** Okulu normal sürede bitiren öğrenciler
Table 7.1.5. Kurumda kayıtlı lisansüstü öğrencilerin sayısı
Programlar AY* AY-1 AY-2 Ort.
Intörn
Residents?
Doktora öğrencileri
Diğer (belirtiniz)
7.2. Yorumlar
7.3. Gelişim için öneriler
8. Öğrenci değerlendirmesi (seeStandards8.1to 8.9 in Chapter 3)
8.1. Gerçeklere dayanan bilgi
8.1.1. Kurumun global öğrencileri değerlendirme stratejisi
8.1.2.Değerlendirmedeki spefisikmetodolojilerin tanımı:
-) teorik bilgi;
-) klinik öncesi pratik beceriler;
-) klinik pratik beceriler
8.1.3.Mezun olan her öğrencinin sahip olması gereken özellikleri ölçmek amacıyla uygulanan değerlendirme metodlarının tanımı, (ESEVT ilk gün yeterlilikleri tanımına göre) (seeAnnex 2)
8.1.4. İş süreçlerinin tanımı:
-)Değerlendirme kriterlerinin ilanı ve şeffaflığını sağlama;
-) not sistemi, not sistemindeki bariyer değerlendirmelerin açıkça belirtilmesi;
-) öğrencilere geri bildirim sonrası değerlendirme ve istenen iyileştirme için rehberlik sağlanması;
-) hitap eden.

8.1.5. Öğrencinin değerlendirme stratejisinin (prosedürlerin) ve kim tarafından (komite yapısının tanımlanması) nasıl kararlaştırıldığı, personel, öğrenciler ve paydaşlar tarafından nasıl uygulanacağı, değerlendirildiği ve gözden geçirildiğinin açıklaması

9.Akademik ve yardımcı personel

9.1.Gerçekçi bilgi

Tanımlar

Akademik Personel: Bu kategori veteriner hekimlik derecesine sahip, alanında gerekli uzmanlığı bulunan, öğrencilere öğretim vermek ve değerlendirmek için eğitilmiş, kanıt ve araştırma tabanlı eğitime sahip kişileri kapsamaktadır. Genelde kadrolu akademik personel, doktora derecesine sahip olup, akademik ve idari işlere dahil olmaktadır. Lisansüstü öğrenciler maaşlı olmadığı ve başka bir akademik personelin danışmanlığında yıllık programının en az %10'u en fazla %50'sı oranında lisans öğrencilerinin pratik ya da klinik eğitimine katılmadığı sürece akademik personel olarak kabul edilmezler.

Araştırmacılar, davetli konuşmacılar, ücret almayan hocalar, pratisyenler, ara sıra öğrencilerin eğitimine yardımda bulunanlar bu sınıfa dahil olmazlar.

Araştırma Personeli: Bu grup, ana görevi araştırma yapmak olan ve ara sıra ders de veren personeli kapsamaktadır.

Destek Personeli: Bu grup, idari, ders verme ya da araştırma faaliyetlerinde öğrenci, organizasyon düzeni, ekipman ya da hayvanlar ile ilgilenen yardımcı personeli kapsamaktadır.

Kadrolu Personel: Kurumun ana bütçesinden maaşları ödenen ve kalıcı kontrata sahip personeldir.

Geçici Personel: Çalışacağı zaman aralığı belirli kontrata sahip ve maaşı hizmet gelirleri, araştırma bursları vb. kaynaklardan ödenen personeli kapsamaktadır.

9.1.1. Veteriner hekimlik programının getirdiği gereklilikleri sağlamak için geliştirilen global stratejilerin tanımı ve personelin rolü için yeterli eğitime ve yeterliliğe sahip olması (İyi öğretme ve değerlendirme alıştırmaları, e-öğrenme kaynakları hakkında yeterli bilgi, biyogüvenlik vb..)

9.1.2.Akademik personelin öğrenciye ders verme ve değerlendirmesi için seçimi, işe alınması ve eğitimini kapsayan resmi programın tanımı

9.1.3.Destek personelinin özelleşmiş görevlerini yapabilmesi için seçimi, işe alınması ve eğitimini kapsayan resmi programın tanımı

9.1.4.Akademik ve destek personelinin değerlendirilmesi, gelişimi ve teşvik edilmesi için destek ve danışmanlık programının açıklanması

9.1.5.Kurumda çalışan personelin, kurum dışında danışmanlık ve klinik iş yapması halindeki şartlar ve kurallar

9.1.6 Öğrencilerin ders veren personeli değerlendirmesi ve sonuçları hakkındaki resmi programın açıklanması

9.1.7 Önümüzdeki 3 akademik yıl için tahmin edilen akademik ve destek personeli sayısı

9.1.8 Akademik ve destek personelinin işe alma, değerlendirme, strateji geliştirme, desteklenme ve teşvik edilmesi için nasıl bir prosedür izleneceği ve bunu yapacak komitenin kimlerden oluşacağının açıklanması

Tablo 9.1.1. Veteriner Fakültesinde bulunan akademik personel

Kontrat tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Kadrolu (FTE)
Sözleşmeli:
Intörn (FTE)

Residents (FTE)
Doktora öğrencisi (FTE)
Pratisyen (FTE)
Diğer (belirtiniz) (FTE)
Toplam (FTE)
* Ziyaretten önceki akademik yıla ait
** Lisans öğrencilerine ders verme ve değerlendirme için eğitim almış bütün personel bu tabloya dahil edilmelidir.
Table 9.1.2. Akademik personel içindeki veteriner hekimlerin yüzdesi (%)
Kontrat tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Kadrolu (FTE)
Sözleşmeli (FTE)
Table 9.1.3. veteriner hekimlik programındaki destek personeli

Kontrat tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Kadrolu (FTE)
Sözleşmeli (FTE)
Toplam (FTE)
Table 9.1.4. Kurumdaki araştırma personeli
Kontrat tipi AY* AY-1 AY-2 Ort.
Kadrolu (FTE)
Sözleşmeli (FTE)
Toplam (FTE)

9.2. Yorumlar

9.3. Gelişim için öneriler

10. Devam eden ve lisansüstü eğitimde araştırma programları,(3. Bölüm, 10.1-10.4 standartlarına bakınız)

10.1. Gerçekçi bilgi

10.1.1. Kurumun araştırma faaliyetlerinin ve bu alandaki pek çok akademik personelin etkisinin araştırmaya dayalı lisans veteriner hekimliğine nasıl katkıda bulunduğu açıklaması

10.1.2.Kuruluşun lisansüstü klinik eğitimlerinin lisans veteriner hekimliğe nasıl katkıda bulunduğu ve lisansüstü öğrencileri arasında vaka yönetimiyle ilgili olası çatışmalardan nasıl kaçınılacağının açıklaması

10.1.3.Lisans öğrencilerinin:

-) kanıta dayalı tıp, bilimsel araştırma ve hayat boyu öğrenmenin öneminin farkına varması;

-) bibliyografik arama, bilimsel yöntemler ve araştırma teknikleri ile bilimsel yazıları yazması (örn. mezuniyet tezi aracılığıyla);

-) zorunlu olmayan temelde araştırma programlarına katılmak için teklif verilmesi

10.1.4. Kuruluş tarafından verilen sürekli eğitim programlarının, mesleğin ve toplumun ihtiyaçlarına nasıl uyduğunun açıklaması

10.1.5. Önümüzdeki 3 akademik yıl için lisansüstü programlara kayıtlı olması beklenen öğrenci sayısı

10.1.6. Kuruluş tarafından düzenlenen araştırma, devam ve lisansüstü eğitim programlarının kimlerin (prosedürlerin) ve kim tarafından (komite yapısının tanımlanması) kararlaştırılması, personel, öğrenci ve paydaşlara iletilmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi

Table 10.1.1. Lisansüstü klinik eğitime kayıtlı öğrenci sayısı

Eğitim: AY* AY-1 AY-2 Ort.

Intörnler:
Pet hayvanlar
At
Çiftlik hayvanları
Diğerleri (belirtiniz).
Toplam
Resident:
EBVS disiplinleri (belirtiniz)
Toplam
Diğerleri (belirtiniz)
Tablo 10.1.2. Lisansüstü araştırma eğitiminde kayıtlı öğrenci sayısı
Dereceler: AY * AY-1 AY-2 Ortalama
Doktora
Diğerleri (belirtiniz)
Toplam
Tablo 10.1.3. Diğer lisansüstü programlara kayıtlı öğrenci sayısı (harici / uzaktan eğitim kursları da dahil olmak üzere) Programlar: AY* AY-1 AY-2 Ort.

..

..

Tablo 10.1.4. Kurum tarafından verilen devam eden eğitim kurslarına katılanların sayısı

Kurslar: AY * AY-1 AY-2 Ortalama

..

..

Tablo 10.1.5. Ziyaretten önceki yıl boyunca devam eden ve kuruluşta büyük çapta finanse edilen araştırma programlarının listesi (AY *)

Bilimsel konular: hibe / yıl (€) Süre (Yıl)

..

..

10.2. Yorumlar

10.3. Öneriler

11. Sonuç Değerlendirmesi ve Kalite Güvencesi (Bölüm 3'teki Standartlar 11.1 ila 11.10'a bakınız)

11.1. Olgusal bilgiler

11.1.1. Kuruluşun: Sonuç Değerlendirmesi ve Kalite Güvencesi Kuruluşu'nun (QA) küresel stratejisinin açıklaması:

-) kalite güvencesi kültürüne ve kalitesinin arttırılmasına devam etmiştir;

-) geçici, döngüsel, sürdürülebilir ve şeffaf sonuç değerlendirmesi, QA ve kalite geliştirme mekanizmaları;

-) Programlarının ve etkinliklerinin etkili yönetimi için (öğretim, araştırma, hizmetler)iç ve dış kaynaklardan ilgili bilgileri toplama, analiz etme ve kullanma;

-) personel, öğrenciler ve paydaşları düzenli olarak bilgilendirir ve bunları QA sürecinde içerir;

-) QA Planla-uygula-kontrol-eylem (PDCA) döngüsünü tamamlar;

-) ESG Standartlarına uygundur.

11.1.2. Strateji, politika ve prosedürlerin resmi olarak düzenlendiği ve kamuya açıklandığı şekliyle açıklama (web sitesi, kağıt belgeler, ..).

11.1.3 Kurumun sunduğu eğitim programları ve ödülleri ile ilgili nicel ve nitel olarak güncel, tarafsız ve objektif bilgilerin düzenli olarak yayınlanmasının tanımı.

11.1.4. Diğer 10 Standartta henüz tanımlanmamış olan QA sürecinin açıklaması (prosedürler), ne zaman (periyodik) ve kimlerin (komite yapısı) tamamlandığı hakkında bilgi ile)

11.1.5. Kurumun QA stratejisinin (prosedürlerin) nasıl ve kim tarafından (komite yapısının tanımlanması) kararlaştırıldığı, personelin, öğrencilerin ve paydaşların bilgilendirilmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve revize edilmesi

11.2. Yorumlar

11.3. Öneriler

12. ESEVT göstergeleri (Ek 4 e bakınız)

12.1. Olgusal bilgiler

(Excel dosyasındaki ham verileri tamamlayın ve hesaplanan Göstergeleri buraya ekleyin)

12.2. Yorumlar

12.3. Öneriler

Sözlük

(Mümkünse ESEVT SOP'daki ile aynı terminoloji ve kısaltmaları kullanın)

Ekler listesi (ayrı bir belgede verilmektedir)

-) Şu anki akademik personel, yeterlilikler, onların FTE, öğretmenlik sorumlulukları ve bölüm içi üyelikleri

-) Temel veteriner programının (klinik rotasyonlar, EPT ve mezuniyet tezi dahil) çalışma üniteleri: unvan, referans numarası, ECTS değeri, müfredatta yer (yıl, dönem), zorunlu veya seçmeli olup olmadığı, saat ve öğretim modları, öğrenme çıktıları ve ESEVT Birinci Gün Yeterlilikleri ile olan uyumları

-) Kurum haritaları ve çekirdek veteriner programında kullanılan duvarlar ve duvarlar dışındaki tesisler

-) QA için yazılı değerlendirme prosedürleri

-) Son üç akademik yıl boyunca hakemli dergilerde Kuruluşun akademik personelinden alınan bilimsel yayınların listesi

-) Diğer ilgili belgeler (belirtiniz)

Ekler içerisinde yer alan bilgiler dikkatle seçilmelidir; böylece yararlı bilgiler gereksiz ayrıntılar içerisinde kaybolmamalıdır. Ek bilgi belgesinin basılı kopyası Ekip odasında tutulabilir.

Ek 2-Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK)

Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları oluşturmak üzere Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK) adı altında tüm fakülte dekanları 'Ulusal Akreditasyon İşlem ve Usullerindeki Temel Standartlar' adı altında bir ulusal akreditasyon yolu açmıştır.

VEDEK sitesinden (http://www.vedek.org.tr/files/vedek_temel_standartlar.pdf) aşağıdaki bilgiler alınmıştır:

VEDEK'e başvuruda bulunacak tüm Veteriner Fakülteleri (eğitim kurumları ve programları) için hazırlanan ulusal akreditasyon ve değerlendirme temel standartları Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) kapsamında Veteriner Temel Alan Yeterlilikleri ve uluslararası akreditasyon kurum/kuruluşlarının (özellikle EAEVE ve AVMA) ölçütleri göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Veteriner Hekimliği eğitim kurumu (veteriner fakülteleri) veteriner hekim olarak mezun olacak kişilerin temel gereksinimler çerçevesinde veteriner hekimliği mesleği ile ilgili her alanda yeterli olabilmesini sağlayacak mesleki, etik ve araştırma tabanlı eğitim hizmetini standartlara uygun biçimde vermesi ve bu eğitimi kaliteli ve sürdürülebilir kılması gerekmektedir. Veteriner fakültelerinin akreditasyon, kalite değerlendirme ve kontrolü işlemi; resmi statüde sektör paydaşları ve topluma açık şekilde oluşturulan politika, strateji ve prosedürler aracılığıyla akreditasyon kuruluşu (VEDEK) tarafından gerçekleştirilecektir.

Fakültelerde Yaşam boyu öğrenim de dâhil olmak üzere veteriner hekimlik eğitimi bilimsel bilgi, araştırma ve uygulamaya dayalı olmalı ve öğrencilere yeterli öğrenim olanakları sunulmalıdır.

Hayvan hastalıkları, klinik ve laboratuar eğitimi, hayvansal üretim ve "Tek Sağlık" çerçevesi içerisinde halk sağlığı konularıyla öğrenciler eğitimlerinin erken dönemlerinde tanışmalı ve bu tüm eğitim sürecinde devam ettirilmelidir. Bunlara ek olarak, Veteriner Fakültelerinin bilimsel araştırma yapabilecek, lisansüstü eğitim verebilecek ve sürekli eğitimi sağlayabilecek şekilde gerekli altyapı, donanım ve imkânlara sahip olması hem veteriner hekimlere hem de topluma hizmet verebilmesi açısından önem taşımaktadır.

TEMEL STANDARTLAR

Standart 1. Organizasyon Yapısı

Ø Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumu (Veteriner Fakültesi) kendi görev tanımını oluşturmalı, bu tanımda belirtilen niteliklere uymalı ve sürekli geliştirmelidir.

Ø Türkiye'de; YÖK ve hükümet nezdinde tanınan ve kurulu bulunan Veteriner Fakülteleri yine YÖK tarafından ulusal akreditasyon için görevli ve yetki sahibi kuruluş olan VEDEK'e üye olmalıdırlar. Türkiye dışında faaliyet gösteren, YÖK'e tabi olan ya da olmayan Veteriner Eğitim Kurumları'nda da, VEDEK'e üye olma şartı aranır.

Ø Fakülteyi kurumsal olarak yöneten dekanların Veteriner Hekim olması gerekmektedir. Fakülte klinik ve hastaneleri başta olmak üzere eğitim-öğretim müfredatı kapsamında mesleki, etik ve akademik alanlarda sorumlu olarak eğitim ve araştırma faaliyeti sürdüren çalışanlar da Veteriner Hekim olmalıdır.

Ø Veteriner Fakültelerinin kayıt-öğrenci işleri, idari işler ve işleyişe dönük tüm hizmetlerin sağlıklı, etkin ve uygun bir şekilde yerine getirilebilmesi için yeterli sayıda yönetim kadrosuna ve idari personele sahip olması gerekmektedir.

Standart 2. Finans Durumu

Ø Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumunun görev tanımında yer alan koşulların yerine getirilmesi ve mevcut eğitim programlarının sürdürülebilmesi için yeterli finansman olanakları ve bütçeye sahip olması gerekmektedir.

Ø Fakültelerin amaç ve hedefleri doğrultusunda yürüttükleri idari işler, araştırma faaliyetleri, müfredat ve eğitim programlarına yönelik bütçelerini (tüm harcama ve gelirlerini) açık şekilde belirtmeleri gerekmektedir.

Ø Fakültelerin finansman olanaklarının, kurulum tesis ve donanımların devamlılığının sağlanması, klinik ve saha hizmetleri, eğitim, araştırma ve lisansüstü programların dönemsel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi yönüyle yeterli olması lazımdır.

Ø Eğitim kurumu bünyesindeki klinik hizmetler, saha hizmetleri, laboratuarlar ve hastaneler eğitime yönelik kaynaklar olarak çalışmalıdır. Mali açıdan bu kaynakların tümünün lisans eğitiminde eğitimsel bir bütünlük içerisinde öncelikli olarak ele alınması ve klinik hizmet birimlerinin finansal öz yeterliliklerinin de ayrıca değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

Standart 3. Fakültenin Fiziki Olanakları, Tesis ve Ekipmanları

Ø Veteriner Fakültelerindeki fiziki imkânların tamamı eğitim için uygun ortamın sağlanmasına yönelik olmalıdır. Amfi ve Dershaneler, laboratuarlar, eğitim hastaneleri/klinikler, ambulans/saha hizmeti araçları (zorunlu olmamakla birlikte fiziki imkânlara dâhil edilebilir), seminer salonları ve diğer eğitim alanları temiz, bakım-onarım işlemleri yapılmış, kayıtlı öğrenci sayısına uygun bir şekilde eğitim amaçlı kullanım için yeterli sayı ve büyüklükte olmalı, modern ekipmanlarla donatılmalıdır.

Ø İdari ve akademik personel odaları ile araştırma laboratuarları fakültenin ve personelin ihtiyaçlarını karşılayacak sayı ve yeterlilikte bulunmalıdır.

Ø Akredite bir fakültenin eğitim amacıyla kampüs sınırları içerisinde veya dışında faaliyet gösteren eğitim hastanesi/leri ve bağlı klinikleri bulunması gerekmektedir. Ayrıca hastane ve kliniklerde tanı ve tedavi hizmetlerini destekleyecek nitelikte eczane (zorunlu değil), operasyon salonları, tanısal görüntüleme ve destek hizmetleri, hayvan bakım ve izolasyon üniteleri, yoğun bakım ve rehabilitasyon üniteleri, ambulans/saha hizmet araçları, nekropsi üniteleri ve acil servisi içeren uygun birimlere de sahip olunmalıdır. Bu birimlerde yapılan işlem ve uygulamalara ilişkin çalışma yönergeleri ve ilkeler uygun yerlerde asılı bulunmalıdır.

Ø Eğitim ve araştırma amacıyla kullanılan tesisler ve hayvan barınakları yeterli sayıda olmalı, uygun bir şekilde inşa edilmeli, kabul edilen hayvan refahı standartlarına uygun bir şekilde düzenlenmeli ve yönetilmelidir. Fakültede barınaklarda tutulan tüm hayvanların muayeneleri, teşhis ve tedavilerine yönelik olarak yeterli sayıda eğitim, laboratuar, araştırma ve klinik araç ve ekipmanı bulunmalıdır. Tesislerde öğrenciler, personel ve hayvanların güvenliği hassasiyetle sağlanmalı, riskler asgariye indirilmeli, hayvan refahı ve biyogüvenlik standartları yakalanmalıdır.

Ø Fakültelerde uygulamalı eğitimin yapılabilmesi için saha çalışmalarına erişim sağlanmalıdır. Belirtilen saha uygulamalarının kalitesi, eğitim ve değerlendirmeleri ise fakülte yönetiminin sorumluluğundadır.

Ø Veteriner fakülteleri yeterli ve kullanıma uygun kütüphane, laboratuar, dershane vb. bölümler dışında, eğitim, araştırma ve uygulama amaçlı çiftlik imkânlarını da sağlamalıdır. Ruhsatlı mezbaha-kombinalar ile gıda işleme tesisleri gibi yerel kaynaklar öğrencilerin muayene ve gıda hijyeni uygulamalarını yapabilmeleri yönünden ulaşılabilir olmalıdır.

Standart 4. Hayvan Hastanesi ve Klinikler

Ø Fakülteye getirilen hasta hayvanlar dışında klinik bilimlerin öğrenci eğitimi ve uygulama çalışmaları için ihtiyaç duyulan pet hayvanlar, çiftlik hayvanları ve diğer egzotik hayvanlar (at, sığır, koyun-keçi, köpek, kedi, kanatlı vb.) eğitim kurumları tarafından fakülte ve bağlı birimlerinde hazır bulundurulmalıdır. Bu ihtiyaç doğrultusunda eğitim programları ve klinik eğitiminin devamlılığı için mevcut sürü ve çiftlikte bulunanlar da dâhil olmak üzere yeterli çeşitlilik ve sayıda sağlıklı ve hasta hayvan temin edilmeli ve hospitalize edilen veya ayakta tedavi edilen hastalar, acil klinik ve yoğun bakım ünitelerindeki hayvanlar, saha ve ambulans hizmetleri kapsamında öğrenci uygulamalarında görülebilmelidir.

Ø Öğrencilerin klinik eğitim tecrübesini sağlamak ve artırmak için cerrahi işlemler ve diğer hekimlik uygulamaları kapsamında çeşitli ve yeterli sayıda hastanın fakülte klinik aktiviteleri dâhilinde yer alması ge-

rekmektedir. Kliniklerde bulunan hasta hayvan sayısı yetersiz ise öğrencilerin eğitimi amacıyla gezici klinik ve devlet/özel çiftliklerle anlaşma gibi yollarla fakülte dışındaki kaynaklardan faydalanılmalıdır.

Ø Klinik bilgisi doğrultusunda gerçekleştirilecek tüm uygulamalar fakültelerin kontrolü ve akademik personelin gözetimi altında yapılmalı, fakülte dışında edinilen klinik deneyim ve eğitimlerin sonuçları aktif şekilde değerlendirilmelidir. Klinik eğitim ve uygulamalarının konu uzmanları tarafından tanı, teşhis ve tedaviye uygun ortamlarda, modern teknikler, donanım ve teknolojik araçlarla (laboratuarlar, tanı ve görüntüleme cihazları, nekropsi ünitesi vb.) gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Ø Kliniklerde hasta bakımı hizmeti sağlanmalı ve bunun eğitimi de verilmelidir. Saha koşullarındaki klinik deneyim için öğrencilere farklı seçeneklerin sunulduğu gözetimli (bir veya birden fazla akademisyenin gözetimi ve danışmanlığı altında) saha servisi ve/veya ambulans programı sağlanmalıdır. Bütün koşullarda öğrenciler hasta başında gerçekleştirilen fiziksel teşhis ve problem odaklı tanı kararının alınmasını da kapsayan uygulamalarda aktif katılımcılar olarak yer almalıdır.

Ø Klinik uygulamalara yönelik kayıtlar kapsamlı olmalı ve gerektiğinde fakültedeki eğitim, araştırma ve klinik hizmet programlarını destekleyecek şekilde kayıtları izlemeye ve geri dönüşe imkân verecek bir sistemin oluşturulması gerekmektedir.

Standart 5. Kütüphane ve Bilgi Kaynakları

Ø Veteriner Hekimlik eğitiminde kütüphane hizmetleri ve bilgi kaynaklarına ulaşım, araştırmalar ve sürekli eğitim açısından büyük önem arz etmektedir. Öğrenciler ve fakülte personelinin mesleki ve akademik düzeydeki bilgi kaynaklarına ve yayınlara zamanında ve hızlı biçimde ulaşımı sağlanmalıdır. Kütüphane, alanında uzman ve deneyimli bir kütüphane sorumlusu tarafından yönetilmelidir.

Ø Veteriner hekimlik eğitimde bilgi hizmeti verilmesi temeldir. Bu hizmet kurumun amaçlarına uygun olacak şekilde temel uygulama, araştırma, yüksek lisans eğitimi, toplumsal hizmetler vb. alanlarda sürekli bilgi sağlayabilmelidir. Yeterli ve güncel bilgiler; öğrencilere ve fakülte personeline basılı ve/veya elektronik ortamda ve çeşitli formatlarda sunulabilmelidir. Diğer taraftan öğrencilerin kendi kendine öğrenmeleri ve araştırmaları teşvik edilmelidir. Eğitim materyali içerikli kaynaklar farklı öğretim modelleri ile bilgisayar temelli uygulamaları da (e-learning) içerebilir.

Standart 6. Fakülte Yapısı ve Akademik Personel

Ø Fakülte akademik personelinin sayısı, bilimsel nitelikleri ve kalitesi kurumsal amaçları yerine getirebilecek düzeyde olmalıdır. Öğretim üyesi ve elemanlarının bölüm ve anabilim dallarına dağılımı dengeli, araştırma ve eğitim yoğunluğu ile müfredat içeriğine göre uyumlu olmalıdır.

Ø Uygun öğretim üyesi/öğrenci ve öğretim üyesi/destekleyici personel oranları küçük gruplar halinde uygulamalı eğitimin yapılabileceği düzeyde olmalıdır. Yarı-zamanlı ve tam zamanlı personel ve mezun öğrenciler tam zamanlı akademik personele özellikle uygulamalı eğitimde yardımcı olacak şekilde görevlendirilebilmelidir. Akademik personelin iş yükü, teorik eğitim ve uygulama faaliyetleri dışında araştırma yapabilecek ve diğer eğitim-dışı akademik etkinliklerde görev alabilecek şekilde düzenlenmelidir.

Ø Fakültenin değerlendirilmesinde yer aldığı projeler ve/veya gerçekleştirilen bilimsel aktiviteler önemli bir kriter oluşturmaktadır. Fakültenin öğrencinin mesleki gelişimi için ve fakültedeki bilimsel aktivitelerin gerçekleştirilmesine yönelik iyi tanımlanmış ve kapsamlı bir eğitim programı sunduğu kanıtlanmalıdır.

Ø Fakülteler mesleki büyüme ve gelişme bakımından farklı etkinlikler ve iyi tanımlanmış programları kapsamalıdır. Fakülte personelinin akademik unvan ve pozisyonları, alan yeterliklerini karşılayacak düzeyde devamlılığı olan, faydalı ve sürdürülebilir bir yapı kazanmalıdır.

Standart 7. Öğrenciler

Ø Fakülteden verilen mezun öğrenci sayısının fakülte görev tanımı ve kaynakları ile tutarlı olması gerekmektedir.

Ø Fakülteler mesleki eğitim programını tamamlayan ve güçlendiren intörnlük, ihtisas/master ve doktora gibi mezuniyet sonrası eğitim programlarını da oluşturmalıdır.

Ø Fakülte ve üniversitede öğrenci danışmanlık uygulamaları ve destek hizmetleri bulunmalıdır.

Ø Fakülteler kayıt hizmetlerine ilişkin olarak öğrenci adaylarına fakültedeki eğitim programları ve olanaklarını tanıtıcı güncel bilgiyi açık şekilde sunmalıdır. Bunun dışında, kurum yazılı katalog ve elektronik bilgi yoluyla fakültedeki eğitim programının hedef ve amaçlarını, fakülteye kabul koşulları ve işlemlerini, lisans düzeyinde öğrenimi, fakülte tanımlamalarını, eğitim harç ve ücretlerini, akademik takvimi, kayıt silme-kayıt dondurma uygulamalarını, burs programlarına yönelik bilgiyi doğru ve güncel şekilde öğrencilerine sunmalıdır. Öğrencilere sağlanan bilgi lisans eğitimine yönelik tüm detayları kapsamalıdır. Fakültede uygulanan not verme ve başarı değerlendirme sistemi tutarlı olmalı ve tüm öğrencilere adil ve bir örnek şekilde uygulanabilir olmalıdır.

Ø Veteriner Fakülteleri öğrencilerine (isterlerse kimliklerini gizli tutarak) fakültenin mevcut akreditasyon standartlarına uyumuna ve eğitim programının geliştirilmesine yönelik öneri, yorum ve şikayetlerini bildirmelerine olanak sağlayan bir mekanizmayı hayata geçirmelidirler. Öğrenciler fakülte yönetim kurullarında temsil yetkisine sahip olmalıdır.

Standart 8. Fakülte Programlarına Kabul Koşulları

Ø Fakültelerin eğitim programlarına (lisans, yüksek lisans, doktora) açılan kontenjanlar dâhilinde kabul işlemi usulleri iyi bir şekilde tanımlanmış ve ilgili mevzuatlar kapsamında resmi ve objektif kriterlere göre yapılandırılmış olmalıdır.

Ø Fakülte programlarına kabul aşamalarında sağlanacak başarı, mesleki eğitimle oluşturulacak temel altyapının sağlanması yanında sürekli ve kişisel gelişime dayalı hayat boyu eğitimde kolaylık sağlayacaktır. Kabul aşamalarında akademik nitelik ve ders başarı not ortalaması dışında bazı diğer faktörler de başvuru kriterleri olarak ayrıca belirlenmeli ve kurullarca dikkate alınmalıdır.

Standart 9. Eğitim Programı ve Ders Müfredatı

Ø Veteriner hekimlik eğitim programı kapsamında uygulanan müfredat en az beş senelik tam zamanlı olarak gerçekleştirilen eğitim ile bunun içinde bir akademik yıllık uygulamalı eğitimi kapsamalıdır. Müfredat ve eğitim süreci her bir Veteriner Fakültesi öğrencisi için yaşam boyu eğitimi başlatmalı ve teşvik edici nitelikte olmalıdır.

Ø Müfredat ve eğitim veteriner hekimlerin yasalarla belirlenmiş yetki, görev ve sorumluluklarını yerine getirebilecekleri tüm alanlarda yeterli bilgiyi kapsamalıdır.

Ø Müfredat planlanmasında, kontrolünde ve yönetiminde yeni konular, mesleki gelişmeler ve teknolojik yenilikler göz önünde bulundurulmalıdır. Müfredat içeriğinin güncel bilgiye uygun şekilde yeterli esneklikte olması ve değişik nitelik ve nicelikteki bilgileri içeren derslerin aktarılmasında çeşitlilik bulunması teşvik edilmelidir.

Ø Dengeli ve uyumlu hazırlanacak müfredat programı, yerel ve ulusal özellikler göz önünde bulundurularak pratik ve klinik becerileri ile profesyonel bakış açısına sahip, problem-çözücü nitelikte hekimlerin yetişmesini sağlamalıdır. Farklı dersler arasında teorik ve uygulama dersleri dengeli ve birbirleriyle koordineli olarak bulunmalıdır.

Ø Müfredat ayrıca aşağıdaki koşul ve nitelikleri sağlamalıdır:

§ Müfredat hayvan sağlığı ve hastalıklarının altındaki temel biyolojik prensipler ve mekanizmaların moleküler ve hücresel düzeyden organizma ve popülasyon düzeyine değin anlaşılmasına olanak sağlamalıdır.

§ Öğrencilere sağlık ve hastalığın normal fonksiyonu, homeostazi, patofizyolojisi ve mekanizmaları, hem ülke içinde hem de dünyada görülen önemli hayvan hastalıklarının doğal geçmişi ve belirtilerine yönelik bilgilere sahip olması açısından müfredatta yer alan bilimsel bilgi birikimi ve disipline dayalı eğitimin düzenli ve açık olarak aktarılması gerekmektedir.

§ Hayvan türlerine göre geniş bir yelpazede gerçekleştirilecek hekimlik uygulamaları ve cerrahi müdahaleler için hem teorik hem pratiğe yönelik eğitim müfredatı hazırlanmalıdır. Müfredatın birey ve popülasyon düzeyindeki klinik hayvan hastalıklarına dönük olarak fiziksel muayene, laboratuar tanı yöntemleri ve bunlarla ilişkili (tanısal görüntüleme, tanısal patoloji ve nekropsi vb.) değerlendirmeler, hastalıktan korunma, biyogüvenlik, cerrahiyi de içeren sağaltıma yönelik uygulamalar, hasta sevk ve bakımına (yoğun bakım, acil klinik uygulamaları ve izolasyon prosedürleri de dahil) yönelik prensip ve pratik uygulamaları da içermesi gerekmektedir. Müfredatın hekimliğe dayalı kararların alınması ve uygulanmasını sağlayan problem çözümüne odaklanmış şekilde hazırlanması gerekmektedir.

§ Müfredatın epidemiyoloji, zoonoz hastalıklar, hayvansal üretim, gıda güvenliği, hayvanların yetiştirilmesi, bakım ve beslemesi, ilaç uygulamaları, sürü yönetimi, hayvancılık, çevresel ilişkiler, halk sağlığı, veteriner hekimin topluma ve mesleki ilişkide olduğu sağlık gruplarına katkıları gibi konularda temel prensipleri içermesi gerekmektedir.

§ Müfredatın öğrencilerin hayvan sahiplerinden anamnez alınması, hastalığa ilişkin bilgi ve verilerin saklanması, gerek duyulduğunda meslektaşlar ile değerlendirilmesi, hasta sahipleri ile etkili iletişim kurulmasına yönelik bilgi sahibi olma fırsatını da sunması gerekmektedir.

§ Müfredat öğrencilere eğitimleri boyunca mesleki etik, hekimliğe yönelik profesyonel hizmetlerin topluma sunulması, işletme finansmanı ve yönetim yeteneklerinin kazandırılması, veteriner hekimliğin kapsamı, kariyer seçenekleri ve mesleğe yönelik diğer bilgilerin sağlanmasına yönelik bilgiler de içermelidir.

§ Ders müfredatının hayvan sağlığı ve refahı konularında değişen toplum beklentilerini de karşılayacak şekilde öğrencilere bilgi, beceri, değerler, bakış açısı, sorumluluk ve yetkin davranışların kazandırılmasına yönelik içeriğe sahip olması gerekmektedir.

Standart 10. Araştırma Programları

Ø Fakültelerin ilgili alanlarda lisans ve lisansüstü düzeyde mesleki eğitim programı ile örtüşen ve onu destekleyerek güçlendiren nitelikte uluslararası düzeyde ve yüksek kalitede araştırma faaliyeti göstermesi ve etkinliklerde bulunması gerekmektedir.

Standart 11. Kalite Güvencesi Politikaları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Ø Veteriner Hekimliği eğitimi veren fakültelerin program çıktıları ölçülmeli ve analiz edilerek programın geliştirilmesi yönünden değerlendirilmelidir.

Ø Fakültenin görev tanımına yönelik olarak sonuçların değerlendirilmesi ve böylelikle programın mevcut durumuna ilişkin koşulların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda,

Farklı yöntemlerle (anket, veri toplama, görüşmeler, odak gruplar ve öz değerlendirme gibi) öğrenci başarı düzeyi,

Mezunların işe giriş oranları,

Programa yönelik görüş ve eleştiriler,

Klinik yeterlilikler ve kurumsal kazanımlar ele alınarak sonuçlar değerlendirilmeli ve fakülte eğitim programlarına katkı verici şekilde yansıtılmalıdır.

Ø Veteriner Hekimliği eğitim kurum veya programının kalite güvencesi politikalarının olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu amaçla;

Kalite güvencesi ve politikalarına yönelik kontrol, izleme ve karar mekanizmalarının varlığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kalite güvencesi süreçlerinde öğretim üyesi, öğrenci, iç-dış diğer paydaşların kalite göstergeleri ve süreçteki konumları belirlenmelidir.

Verilen eğitimin gelişimi ve dinamizmini sağlayan fakülte kalite stratejilerinin olup olmadığına bakılmalıdır.

İç ve dış paydaşlara eğitim süreçleri hakkında bilgi paylaşımı, mezunların izlenebilirliği ve istihdam alanları vb. konularda mevcut bilgi akış süreci doğrultusunda değerlendirme yapılmalıdır.

Ek 3- Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ)

Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) oluşturmuş 2011 yılında taslak ilan edilmiş (http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=12) dir. Ancak taslak olarak durmaktadır.

TYYÇ taslağında; Amaç

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı; "Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi"nin oluşturulması ve bu kapsamda yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan yükseköğretim ile mesleki eğitim alanlarında "Alana Özgü Yeterlilikler"in tanımlanması ve ilgili alan yeterlilikleri doğrultusunda yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim programlarının yapılandırılması ve sürekli güncellenmesi konusundaki çalışmalara ilişkin esasları düzenlemektir. Madde 3 - Bu Yönetmelik, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 7 ve 65 inci maddeleri ile bu Kanunun 6111 sayılı Kanun ile değiştirilmiş 44. maddesinin a bendi ile ilgili olarak Yükseköğretim Kurulu'na yüklediği sorumluluklara dayanılarak, ülkemizin dahil olduğu Avrupa Yükseköğretim Alanı'nı oluşturmayı hedefleyen Bologna Süreci (1999), Avrupa düzeyinde Yükseköğretim Yeterliliklerinin tanınmasına ilişkin Avrupa Konseyi/UNESCO Sözleşmesi (Lizbon Tanıma Sözleşmesi-1997) ve Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi (2000) ile Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013) çalışmaları doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın koordinasyonunda hazırlanan Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı içeresinde yer alan "Mesleki Yeterlilik Sistemininim Aktif Hale Getirilerek Kalite Güvence Sisteminin Kurulması" kapsamında üye ülkelerin; Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi ile ilişkilendirilmiş bir Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi oluşturması ve ilgili çerçeve kapsamında tanımlanan yeterliliklerin eğitim-öğretim programlarında uygulanması sorumluluğu esas alınarak hazırlanmıştır.

• Düzeyler arasında öğrenme çıktılarına dayalı açık tanımlamalar sunar;

• Yeterliliklerin amaç ve çıktılarını açık hale getirir;

• Farklı yeterliliklerin bir bütün sistem içerisinde birbirleri ile ilişkilendirilebilmelerini sağlar;

• Bu sayede düzeyler arasında ilerlemeyi ve geçişi sağlar;

• Paydaşların katılımı ile kabul edilmiş, eğitime rehberlik eden ulusal çağdaş bir çerçeve sunar;

• Mevcut yeterliliklerin anlaşılması, düzenlenmesi ve geliştirilmesine olanak sağlar;

• Yeni yeterliliklerin tasarlanabilmesi için bir içerik sunar;

• Yeterliliklerin reformunu kolaylaştırır;

• Değişen toplumsal ihtiyaçlara uygun yeni yeterliliklerin geliştirilmesine yardımcı olur;

• Yeterliliklerin vatandaşlar, işverenler ve toplumun bütün üyeleri için rollerini ve yararlarını gösterir;

• Yeterlilikler ve tanınma ve hareketlilik arasındaki farklı ulusal roller ve ilişkileri açıklar;

• Ulusal ve uluslararası düzeyde vatandaşların ve işverenlerin bilincini yükseltir;

• Ülke dışında yükseköğretimin tanınmasını ve cazibesini arttırır.

TYYÇ'nin Öğrenciler İçin Önemi

• Öğrencilerin eğitim programlarını ve derslerini bilinçli seçmelerine yardımcı olur;

• Öğrenciler bu dersleri başarı ile tamamladıklarında hangi yeterliliklere sahip olacaklarını önceden bilirler;

• Öğrencilerin öğrenim programları dışındaki aktivitelerinde öğreneceklerinin anlaşılır olmasına yardım eder;

• Öğrenci hareketliliği için engelleri azaltır ve yaşam boyu öğrenimi teşvik eder;

• Eğitim-öğretim düzeyleri arasında yatay ve dikey geçişleri anlaşılabilir hale getirir;

• Ara yeterlilikler dâhil bütün yükseköğretim yeterliliklerinin ve kredi aralıklarının kapsamlı bir listesini sağlar;

• Böylece öğrenenlere yardım eder, onları destekler ve onlara yönelik bütün eğitim fırsatlarını açıklar.

TYYÇ'nin İşverenler İçin Önemi

• İstihdam edecekleri öğrencilerin mezuniyetleri sonunda neleri bileceğini, bunları hangi ölçüde uygulamaya aktarabileceğini, bilgi ve becerilerinden ne bekleyeceklerini anlamalarına yardım eder;

• Eğitim kademeleri arasındaki yeterliliklere dayalı farkı ve bunların ihtiyaçlara göre istihdamına yönelik daha bilinçli tercih yapmalarına yardımcı olur;

• İlgili oldukları alanlarda eğitim-öğretim programlarının geliştirilmesine paydaş olarak katılmalarını ve beklentilerini aktarmalarını kolaylaştırır.

Ek 4- "2005/36/EC Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin Mesleki Niteliklerin Tanınması Direktifi (L55, 30.09.2005 P.0022- 0142)

Bu direktif doğrultusunda meslek tanınılırlıkları ile ilgili kararların alınması öngörülmüştür.

Bu çerçevede AB ülkelerinin uyması gereken kurallar özet olarak şöyle açıklanmıştır.

Bu Direktif, bir üye ülkede kazanılmış mesleki niteliklerin diğer üye ülkeler tarafından tanınması hakkındadır. Bununla beraber, bu husus üye devletlerin diğer üye ülkelere uyarlanmış ve bu yönetmeliğe uyan onay kararı ile ilgili değildir. Sonuç olarak, bu Direktife uygunluğu onaylanmış mesleki niteliklere sahip bireyler, bu onayı bu üye ülkede kazanılmış mesleki niteliklerin sağladığı haklardan ayrı olarak kendi ülkelerinde başka haklar elde etmek için kullanamazlar. Ancak, Ev Sahibi Üye Ülkede ek mesleki nitelikler kazandıklarını ispatlamaları durumunda, bunu farklı haklar elde etmek için kullanabilirler.

Mesleklerin serbest dolaşımını teşvik etmek ve aynı zamanda yeterli bir kalite seviyesini sağlamak amacıyla farklı mesleki birlikler ve organizasyonlar veya Üye Ülkeler, Avrupa düzeyinde ortak platformlar oluşturulmasını önerebileceklerdir.

Not: Ortak Platformlar sadece genel sistem tarafından yönetilen meslekler içindir.

Genel sistem, mesleki niteliklerin tanınması ile ilgili olarak henüz bir hüküm bulunmayan ve özel bir sistemin kapsamında olmayan durumları kendi kapsamına almak üzere genişletilmelidir. Bir meslek bu

sistemlerin kapsamında olmadığı zaman veya kapsamda olmasına rağmen bazı özel veya istisnai sebeplerle sistemden yararlanamıyorsa genel sistemin kapsamı genişletilmelidir.

Mesleki birlik ve organizasyonlarının, Avrupa düzeyinde oluşturacakları meslek kartları, meslek mensuplarının hareket kabiliyetini arttırmalıdır. Özellikle kartın verildiği Üye Ülke ile Ev Sahibi Üye Ülke arasında bilgi alışverişini hızlandırmalıdır. Bu meslek kartı, farklı üye ülkelerde eğitim görmüş ve diploma almış bir kişinin mesleki kariyerinin izlenebilirliğine olanak tanımalıdır. Böyle kartlar, bilginin gizliliği hükümlerine tamamen bağlı kalarak, meslek sahiplerinin mesleki niteliklerini (bu niteliklerin elde edildiği üniversite veya enstitü, burada kazanılmış nitelikler, mesleki deneyim), resmi kurumunu, meslekle ilgili olarak almış olduğu cezaları ve konu ile ilgili yetkili mercie dair detayları içermelidir.

22. Madde Eğitimle İlgili Genel Hükümler 38. maddede belirtilen eğitimle ilgili olarak.

Üye ülkeler, yetkili otoritelerin belirleyeceği şartlarda yarım gün eğitimi onaylayabilirler. Söz konusu yetkili merciler, yarım gün eğitimin tam gün eğitim ile aynı seviyede, kalitede ve sürede olmasını sağlayacaklardır.

Her üye ülke, eğitimini tamamlayan kişilerin mesleki gelişmeleri yakından takip ederek güvenli ve etkili mesleki uygulamalar yapmasını sağlamak amacıyla yaşam boyu eğitim ve öğrenim faaliyetinde bulunmasını sağlayacaktır. Bunu kendi özel mevzuatına uygun olarak gerçekleştirecektir.

BÖLÜM 5: Veteriner Hekimler,

38. Madde: Veteriner Hekimlerin Eğitimi: Veteriner Hekimliği eğitimi, bir üniversitede veya daha yüksek bir enstitüde en az beş yıl tam gün teorik ve pratik eğitimi kapsar. Söz konusu Enstitü, eşdeğer bir eğitim seviyesine sahip olmalı veya bir üniversitenin denetimi altında olmalıdır, Ek V, 5.4.1'de belirtilen eğitim programını içermelidir.

Ek V, 5.4.2'de belirtilen içerik, bilimsel ve teknik gelişmelere uyum sağlamak amacıyla madde 58 (2)'deki prosedürler takip edilerek ıslah edilebilir.

Bu tip değişiklikler, hiçbir üye ülkede normal bireylerin eğitimi ve mesleğe girişleriyle ilgili yasal prensiplerde değişikliğe yol açmamalıdır. Veteriner Hekimliği eğitimine başlamak için kişinin üniversite veya buna eşdeğer bir enstitü gibi söz konusu eğitimlere başlamasını sağlayacak bir diplomasının olması gerekmektedir.

Veteriner Hekimliği eğitimi aşağıdaki niteliklerin kazanılmasını garanti etmelidir:

Veteriner Hekimlikle ilgili temel bilimlerde yeterlilik

Hayvan sağlığı, bakımı, reprodüksiyonu, genel hijyeni ile beslenmesi ve hayvan beslenmesinde kullanılan yemlerin üretimi teknolojisi konularında yeterli bilgi

Hayvan davranışları ve korunması hakkında yeterli bilgi.

Hayvan hastalıklarının sebepleri, yapısı, etkileri, teşhis ve tedavisi ile özellikle insanlara bulaşabilecek hastalıklar konusunda yeterli bilgi.

Hastalıkları önleyici ilaçlar hakkında yeterli bilgi.

Hayvan yemleri veya hayvansal kaynaklı yiyeceklerin hazırlanması konusunda yeterli hijyen ve teknik bilgisi.

Yukarıda bahsedilen konularla ilgili olarak kanunlar, düzenlemeler ve idari hükümlerle ilgili yeterli bilgi.

Uygun bir gözetim altında yeterli klinik ve pratik deneyim.

39. Madde

Veteriner Hekimliğe has kazanılmış haklar.

Madde 23 (4)'de belirtilen haklar saklı kalmak şartıyla, 1 Mayıs 2004'den önce Estonya'da eğitimine başlamış olan veya Veteriner Hekim diploması almış olan bireylerin diplomaları, Estonya'da en az beş yıl boyunca mesleğini icra ettiğini gösteren bir sertifika almaları şartıyla kabul edilecektir.

Düzenlenmiş Meslek: Bir veya bir grup mesleki etkinliği gerçekleştirme veya bu etkinlikle uğraşma ya da bu uğraşıyı sürdürme hakkının bir biçimde koşullu olarak, doğrudan veya dolaylı olarak belirli mesleki niteliklere sahip olmaya, yasalara, yönetmeliklere ve idari hükümlere bağlı olmasıdır.

EK V'te değişik meslek guruplarının eğitimi yanında veteriner hekimliği eğitim programları da öngörülmüştür.

4. Veteriner Hekimlik

4.1. Veteriner Hekimler İçin Eğitim Programı:

2 Şubat 2008 tarih ve 26775 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşulların Belirlenmesine Dair Yönetmelik" içerisinde eğitim programı yenilenerek belirlenmiştir. Buna göre, veteriner hekimlikle ilgili mesleki nitelikleri kazandırmaya yönelik eğitim programları bildirilmiştir. Ancak, bu yönetmelikte tıp eğitimi ile ilgili neredeyse hiç bir bağlayıcı hüküm verilmemiştir. Aşağıdaki gibi bir tarif de yapılmamıştır.

Veteriner Hekimlik Programında Okutulması Gereken Konular:

1- Temel Konular: Fizik, Kimya, Hayvan Biyolojisi, Bitki Biyolojisi, Biyoistatistik

2- Mesleki Konular

2a- Temel Bilimler: Anatomi (Histoloji ve Embriyoloji dahil), Fizyoloji, Biyokimya, Genetik, Farmakoloji, Reçete Bilgisi, Toksikoloji, Mikrobiyoloji, Immunoloji, Epidemiyoloji, Meslek Etiği

2b-Klinik Bilimler: Doğum, Patoloji (patolojik anatomi dahil), Parazitoloji, Klinik Tıp ve Cerrahi (Anestezi dahil), Çeşitli evcil hayvanlar, kümes hayvanları ve diğer hayvan türleri üzerine klinik eğitim, Koruyucu Hekimlik, Radyoloji, Reprodüksiyon ve Roprodüktif Hastalıklar, Veteriner Halk Sağlığı, Veteriner Hekimlik Kanunları ve Adli Veteriner Hekimlik, Semiyoloji

2c- Hayvan Üretimi: Hayvansal Üretim, Hayvan Besleme, Agronomi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi, Veteriner Hijyen, Hayvanların Korunması ve Refahı, Hayvan Davranışı

2d- Gıda Hijyeni: Hayvansal gıdaların ve bileşimde hayvansal gıda bulunan ürünlerin çiftlikten çatala kadarki süreçte muayene ve kontrolü; Gıda hijyeni ve teknolojisi, Uygulamaya yönelik çalışmalar (kesimhanelerde ve gıdaların işlendiği yerlerde yapılan uygulamalı çalışmalar dahil)

Fakülte dışındaki pratiğe yönelik eğitim tam gün olmak ve yetkili mercilerin direk kontrolü altında olmak şartıyla okuldaki eğitimin bir parçası olabilir. Ayrıca toplam beş yıllık eğitim süresi içinde altı ayı aşmamalıdır. Farklı konular arasındaki teorik ve pratik eğitimin dağılımı dengeli olacaktır ve elde edilen bilgi ve deneyimlerin, veteriner hekimlerin bütün görevlerini yerine getirmelerine olanak tanıyacak şekilde olması sağlanacaktır.

Ek 5- Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik (Resmi Gazete Tarihi: 02.02.2008 Resmi Gazete Sayısı: 26775)

Veteriner hekimlik

MADDE 7 - (1) Veteriner hekimlik eğitimine kabul edilebilmek için asgari lise mezunu olmak gerekir.

(2) Veteriner hekimlik eğitimi bir üniversitede tam gün üzerinden en az beş yıllık eğitimden oluşur.

(3) Veteriner Hekimliği eğitimi sonunda mezun olan veterinerlerin;

a) Veteriner Hekimliğin esas aldığı temel bilimler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları,

b) Sağlıklı hayvanların yapısı ve fonksiyonları, hayvan yetiştiriciliği, üremesi ve sağlığı, hayvan besleme ve hayvan yemlerinin üretim ve muhafaza teknolojisi konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları,

c) Hayvan davranışları ve korunmalarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmaları,

ç) Hayvanlarda veya hayvan sürülerinde görülen hastalıkların nedenleri, yapısı, seyri, etkileri, teşhisleri ve tedavileri konusunda ve hayvanlardan insanlara ve insanlardan hayvanlara bulaşan hastalıklar ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları,

d) Koruyucu hekimlik konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları,

e) İnsan tüketimi için üretilen hayvansal gıdaların ve/veya bileşiminde hayvansal ürün bulunan gıdaların çiftlikten sofraya üretim, imalat, tüketime sunuluş ve satışlarında yeterli hijyen ve teknoloji bilgisine sahip olmaları,

f) Yukarıda bahsi geçen konular ile ilgili hazırlanmış her türlü hukuki düzenleme hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları,

g) Uygun bir danışman nezaretinde yeterli klinik ve pratik tecrübe edinmeleri, gerekmektedir.

(4) Veteriner Hekimlik eğitimindeki asgari eğitim koşullarının sağlanabilmesi için, bu alanda yürütülen yükseköğretim programlarımızın eğitim müfredatlarında Ek-4 sayılı cetvelde belirtilen derslerin bulunması zorunludur.

(5) Veteriner Hekimlik alanındaki uygulama eğitimi tam zamanlı olarak, yetkili kişilerin denetiminde ve 5 yıllık veteriner hekimlik eğitimi içerisinde 6 ayı geçmeyecek şekilde yapılmalıdır. Çeşitli konu grupları arasındaki teorik ve pratik eğitim dağılımı, veteriner hekimin kazanmış olduğu bilgi ve deneyimi mesleğinin icrasında kullanabilmesini sağlayacak şekilde dengelenir ve koordine edilir.

Veteriner Hekimlik Programında Okutulması Gereken Konular:

1) Temel Konular; -Fizik -Kimya -Hayvan Biyolojisi -Bitki Biyolojisi -Biyoistatistik

2) Mesleki Konular:

-Temel Bilimler: Anatomi (histoloji ve embriyoloji dahil) -Fizyoloji -Biyokimya -Genetik -Farmakoloji

-Reçete Bilgisi -Toksikoloji -Mikrobiyoloji -İmmunoloji -Epidemiyoloji -Meslek Etiği

Klinik Bilimler: -Doğum -Patoloji (patolojik anatomi dahil) -Parazitoloji -Klinik Tıp ve Cerrahi (Anestezi dahil) -Çeşitli evcil hayvanlar, kümes hayvanları ve diğer hayvan türleri üzerine klinik eğitim -Koruyucu Hekimlik -Radyoloji -Reprodüksiyon ve Roprodüktif Hastalıklar

-Veteriner Halk Sağlığı -Veteriner Hekimlik Kanunları ve Adli Veteriner Hekimlik -Semiyoloji

Hayvan Üretimi: -Hayvansal Üretim -Hayvan Besleme -Agronomi -Hayvan Sağlığı Ekonomisi

-Veriner Hijyen -Hayvanların Korunması ve Refahı -Hayvan Davranışı

Gıda Hijyeni: -Hayvansal gıdaların ve bileşimde hayvansal gıda bulunan ürünlerin muayene ve kontrolü, -Gıda hijyeni ve teknolojisi, -Uygulamaya yönelik çalışmalar (kesimhanelerde ve gıdaların işlendiği yerlerde yapılan uygulamalı çalışmalar dahil)

Bu yönetmelikte Eczacılık, Veterinerlik, Ebelik, Diş Hekimliği, Hemşirelik alanlarında gerekli dersler tanımlanmış, ancak Tıp Doktorluğu ve mimarlık ile ilgili ders yazılmamıştır. Ancak bu alanlardan sadece Veterinerlik alanında Çekirdek Eğitim Programı (ÇEP) hazırlanıp kabul edilmemiştir.

Ek 6- Veteriner Hekimler İçin İlk Gün Yeterlilikleri (Day One Competence) (WVA Görüşü)

Mezuniyet/İlk Gün Yeterlilikler (Day One Competence); yeni veteriner mezunlarının, hastalar ve müşterileri için yeterli veteriner hekimlik hizmeti sağlamaları ve kendilerine özgü sorunları çözmeleri için mezun olduklarında ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri, deneyim, tutum ve davranışların bileşimi olarak tanımlanır.

Veteriner Hekimlerin Rolü

Yeni mezun veteriner hekimler toplumun beklentilerine göre performans göstermelidirler. Veteriner hekimler hayvan, hayvan sahibi ve toplum arasındaki ilişkide merkezi bir rol oynamaktadır. Bu rolü, bilimsel eğitim, bilgi, pratik beceri ve mesleki etiğin farkındalığına dayanmaktadır. Veteriner hekimler objektif, bağımsız ve tarafsız olmalıdır. Veteriner hekimler ile önemli ve destekleyici bir rol oynamakta olan veteriner yardımcı profesyonellerin rolü arasında açık bir ayrım olmalıdır

Veteriner Eğitimini Geliştirme

Veteriner hekimlerin rolünden dolayı aşağıdaki üç husus dikkate alınmalıdır:

1. Veteriner hekimlik eğitimi için asgari koşulların sağlanması;

2. Veteriner eğitimi için mesleki beklentilerin geliştirilmesi;

3. Yeni veteriner mezunları için toplumsal beklentilerin karşılanması.

İlk Gün Yeterlilikler (Day One Competence) neden ihtiyaç duyuluyor?

1. Asgari eğitim gerekliliklerinin sağlanması

Veteriner hekim mezunları için en önemli eğitim konuları: evcil hayvanların başta gelen hastalıklarının kontrolü ve gıda güvenliği ve halk sağlığını sağlamak, iyi hayvan sağlığı ve refahı sağlanması, zoonotik hastalıkların kontrol altına alınmasına yardımcı olmak, hayvan sağlığı ve refahı, çevresel ve ekosistem sağlığı ile ilgili konular da dahil olmak üzere halk sağlığı üzerinde önemli projelerde araştırma yapmak.

2. Veteriner hekim eğitimi için mesleki beklentilerin geliştirilmesi

Veteriner hekimlik mesleği, yeni mezunların deneyimli meslektaşları tarafından sürekli destek ve rehberlik ve mesleki eğitimi devam ettirmeyi ve becerilerini ve bilgilerini geliştirmeyi gerekli gördüklerini belirtirken, yeni mezunların İlk Gün Yeterlilikleri güvence altına alan bir eğitim ve öğretim seviyesi gerektirir. Veteriner kolejleri, mezunlara temel bilgileri, davranışları, tutumları ve pratik becerileri yanı sıra, yeni bilgilere erişme ve eleştirme ve bunu gerçek hayatta uygulama becerisi sağlamalıdır. Hayat boyu öğrenme isteği de aşılanmalıdır. İlk Gün Yeterlilikleri, mesleki yeterliliğin başlangıcıdır

3. Yeni veteriner mezunları için toplumsal beklentilerin karşılanması

Veteriner hekimin toplumdaki rolü, hayvanlar, hayvan sahipleri ve toplumun, tüketicilerin de olduğu bir bütünde bağlantı oluşturmaktır. Vatandaşlar yüksek bir veterinerlik eğitimi ve profesyonellik standardına güvenebilmelidir. Birçok kişi, halk sağlığı ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere, veteriner hekimlik sorumluluklarının kapsamını tam olarak anlamıyor veya tanımıyor. Veteriner hekimler, katkılarının tüm kapsamını, hayvanların ve kişilerin sağlığı ve refahı için daha iyi bir şekilde bilgilendirmelidirler

İlk Gün Yeterlilikleri

Müfredat içeriği yeterli ve veterinerlik eğitim programı uygulanırken hem de eğitim programının sonunda objektif sonuçlarla değerlendirilmelidir. Eğitim programının sona ermesiyle, veteriner hekimliği öğrencileri şunları yapabilmelidir:

• Hayvan sağlığı ve hastalığının temelini oluşturan biyolojik ilkeleri ve mekanizmaları, moleküler ve hücresel düzeylerden bireysel hayvanlara ve popülasyonlara kadar anlar;

• Hem yerli hem de yabancı önemli hayvan hastalıklarının normal fizyolojik fonksiyonlarını, homeostazı, patofizyolojisini, gelişim aşamaları ve belirtilerini anlar;

• Yeterli vaka öyküleri elde edin ve tıbbi bilgileri düzgün bir şekilde saklayın ve alın;

Müşteriler, meslektaşlar ve yetkililerle etkili bir şekilde iletişim kurun;

• Tıbbın ve ameliyatın teori ve uygulamasını geniş bir yelpazede anlayın ve uygulayın. Hastalık önleme, tanısal görüntüleme, teşhis patolojisi, biyogüvenlik, cerrahi dahil terapötik müdahaleler, ilaçların sorumlu kullanımı, hasta yönetimi ve bireysel hayvanların ve popülasyonların bakım ve refahı dahil olmak üzere fiziksel ve laboratuvar tanı yöntemlerini uygulama ve yorumlama becerisini içermelidir;

• Epidemiyoloji, zoonoz, gıda güvenliği prensiplerini uygular, hayvanların ve çevrenin birbirleri ile olan ilişkisini ve veteriner hekimin halk sağlığına katkısını bilir ve uygular;

• Çalışabilecekleri hayvancılık sistemlerini ve bu sistemlerdeki hayvan sağlığını, refahını ve üretimini sınırlayan faktörleri anlamak ve değerlendirmek;

• Yasal sorumluluklarını yerine getirirken, profesyonel bir şekilde halka hizmet sunarken Mesleki etik kurallarını sergiler

• Tek Sağlık prensipleri de dahil olmak üzere değişen toplumsal beklentiler bağlamında hayvanların sağlık ve refahını sorumlu bir şekilde ele almak için gerekli olan bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışları edinmek;

• Bilgilerini hayvan sağlığı ve üretim problemlerini araştırmak için kullanır ve yüksek kaliteli veteriner hekimliği hizmeti sağlamak için yeni bilgi aramaya devam eder. Yani, mesleki kültürünün ve sorumluluğunun bir parçası olarak hayat boyu öğrenme ve iyileştirme ihtiyacını kabul eder.

Veterinerlik eğitim programı bu hedefleri gerçekleştirdiğinde bile, yeni mezunlar bazı günler gerekli olan pratik bilgi ve becerilerinde boşluklar ve uygulama pratiğinde eksiklikler yaşayabilir. Bunlar eğitimden pratiğe geçiş zorluğunun sebepleri olabilir ve mezuniyet sonrası öğretime devam etmek ve yardım almak gerektiğinden bahsedebilir.

SONUÇLAR

1. Veteriner hekimlik eğitimi için asgari gerekliliklerin sağlanması

Veteriner hekimler, veteriner tıbbı uygulamak için gereken tutum, beceri, değer, davranış ve bilginin çoğuyla mezun olmalılar. Temel teknik prosedürlerin çoğuna sahip olmalılar ve yüksek seviyede teorik bilgiye sahip olacaklar, aynı zamanda güçlü etik eğitim ve uygun davranışlar göstermelidir, ancak yeni mezunlar mesleğin uygulanmasında gerekli olan seviyede pratik tecrübeye, mesleki gelişimlerine ve yeteneklerini geliştirmeye ihtiyaç duyacaklardır.

2. Veteriner eğitimi için mesleki beklentilerin geliştirilmesi.

Meslek, yeni mezunların veteriner hekimliği uygulamalarını yapmak için gerekli olan temel bilgi ve beceriye sahip olmasını bekleme hakkına sahip olmakla beraber, yeni mezunların mesleklerinin erken dönemlerinde yardıma ve rehberliğe ihtiyaç duyacaklarını da kabul etmelidir. WVA, İlk Gün Yeterliliklerin

uygulanması ve yeni mezunlara makul bir destek verilmesi ile mesleğin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak yetkin profesyoneller olarak gelişeceğini kabul eder.

3. Toplumun yeni mezunlardan beklentilerinin karşılanması sağlanmalıdır.

Toplumun hayvanlarına yeni bir mezun veya daha tecrübeli bir veteriner hekim tarafından tarafından veteriner bakım ve uzmanlığı hizmeti almaya hakkı vardır. Toplumun yüksek/kaliteli bir veteriner hizmeti ve uzmanlığı standardını bekleme hakkı vardır. Uygun bir danışmanlık ve destek verildiğinde yeni bir mezun bu gereksinimi karşılamalıdır.

http://www.worldvet.org/uploads/docs/wva_policy_on_day_one_competences_march_2017_new.pdf

Ek 7- Türkiye Cumhuriyeti Veteriner Fakülteleri Dekanlar Konseyi Bildirgesi (26 Nisan 2006):

Türkiye'de Veteriner Hekimliği Eğitimi ilk olarak 1842 yılında başlamış ve 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde ve daha sonra da 1946 yılında Ankara Üniversitesi'nin kurulmasıyla ilk Veteriner Fakültesi üniversiteye bağlı olarak devam etmiştir. Daha sonra 1970 yılında Elazığ'da Veteriner Fakültesi kurulmuştur.

Nüfusu 82 milyon olan, 20 milyon üzerinde sığır ve birçok evde kedi-köpek bulunan Almanya'da 5 Veteriner Fakültesi bulunmakta ve bunlara yılda 1000 öğrenci alınmaktadır. Kaynaklar Almanya'da 5 fakülteye ayrılırken, ülkemizde 17 Veteriner Fakültesi'ne pay edilmektedir. Kaldı ki nüfusu bize yakın olan İngiltere'de 6, Fransa'da 4, İtalya'da 12 ve İspanya'da 10 Veteriner Fakültesi bulunmaktadır.

Avrupa Birliği uyum sürecinde Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği (EAEVE) tarafından değerlendirilmiş fakültelerimizin raporlarında Türkiye'deki Veteriner Fakültesi sayısının fazlalığı vurgulanmıştır. EAEVE'nin değerlendirme sürecinde Veteriner Fakülteleri için istenen asgari standartlar ağır şartlar getirmektedir. Bu kadar pahalı olan Veteriner Hekimliği eğitiminin başarılı olabilmesi için Türkiye'deki mevcut Fakültelerin şartlarının iyileştirilmesi oldukça uzun bir zaman alacaktır. Ancak bu durumun bilimsel veriler ile YÖK ve ilgili yerlere bildirilmesi yapılmalıdır. Bu raporun sonuna mutlaka bir bölgeye yeni Veteriner Fakültesi açılmasının hayvancılığın gelişmesine hizmet edemeyeceği ve dünyada da böyle bir düşünce ile ülke hayvancılığının gelişmediği izah edilmelidir. Mevcut Veteriner Fakültelerinin olanaklarının artırılarak, eğitim kalitelerinin yükseltilmesi nitelikli Veteriner Hekim yetiştirilmesinin teşvik edilmesi amaçlanmalıdır. Gerekirse eğitim kalitesinin düşüklüğü zaman zaman korkmadan dış paydaşlar ile de paylaşılmalıdır.

Ek 8- Türk Veteriner Hekimleri Birliği - Dekanlar Konseyi Bildirgesi (28 Kasım 2007):

2007 yılı itibariyle Türkiye'de 17 veteriner fakültesi ve bu 17 Fakültede toplam 7497 öğrenci bulunmaktadır. Bu 17 Veteriner Fakültesi'ne yılda ortalama 1300 öğrenci alınırken, nüfusu 82 milyon olan Almanya'da 5 Veteriner Fakültesi bulunmakta ve bunlara yılda 1000 öğrenci alınmaktadır. Ayrıca nüfusu bize yakın olan İngiltere'de 6, Fransa'da 4, İtalya'da 12 ve İspanya'da 10 Veteriner Fakültesi bulunmaktadır. Avrupa'da en fazla Veteriner Fakültesi ülkemizde bulunmaktadır. Mevcut 1995-2005 yıllarına ait veteriner hekim sayısı ve veteriner fakültelerinin kontenjanları dikkate alınarak yapılan çalışmada 2013 yılında veteriner hekim sayısının 32.000'e ulaşacağı öngörülmektedir ki günümüz koşullarını düşündüğümüzde ülkemiz için oldukça yüksek bir rakamdır.

Uluslararası kuruluşlar; bir veteriner fakültesinin açılma koşullarını saptarken minimal düzeyi belirlemişler ve bu amaçla; alt yapı, insan gücü, eğitim ve öğretimin niteliği gibi ölçütler belirlemişlerdir. Mevcut Veteriner Fakültelerimizin altyapı sorunları çözülmeden, yeterli öğretim elemanı sağlanmadan, yeterli laboratuar, uygulama sahası koşulları oluşmadan, en önemlisi AB Kriterlerinin uygulanmaya başlandığı ülkemizde Avrupa Eğitim Kurumları Birliği (EAEVE)'nin öngördüğü koşullar yerine getirilmeden yeni Veteriner Fakülteleri açılması Ülkemizin çıkarlarına ve AB Kriterlerine ters düşmektedir.

AB uyum sürecinde Türkiye'de 4 Veteriner Fakültesi, EAEVE tarafından değerlendirilmiş ve bu 4 Fakültenin değerlendirme raporunda Türkiye'deki Veteriner Fakültesi sayısı fazlalığı vurgulanmıştır. EAEVE'nin değerlendirme sürecinde Veteriner Fakülteleri için istenen asgari standartlar ağır şartlar gerektirmektedir. Bu kadar pahalı olan Veteriner Hekimliği eğitiminin başarılı olabilmesi için Türkiye'deki mevcut fakültelerin şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Asgari şartları yerine getiremeyen fakültelerin AB üyesi olduktan sonra kapatılması EAEVE koşullarına göre zorunlu olacaktır.

Artan veteriner fakülteleri sayısı ile birlikte, 1995 yılından sonra fakülte kontenjanlarında da aşırı bir artış olmuştur. Artan fakülte sayısı ve kontenjanlarının aksine fakültelere ayrılan pay azalmış ve gerekli altyapı çalışmalarını, laboratuar koşullarını sağlamayan fakültelerde bunlara bağlı olarak yeterli eğitim verilememiştir. Böylece önemli bir görevi de ülkenin ihtiyacı olan her düzeyde eğitilmiş, kaliteli insan gücü yetiştirmek olan üniversitelerimizin ilkelerine ve ülkemizin çıkarlarına ters düşmüştür.

Bu nedenlerle Türkiye'de şu anda eğitim-öğretim yapan 17 Veteriner Fakültesi bulunurken, ciddi yatırımlar gerektiren veteriner fakültelerinin yenilerinin açılmaması, yeni kurulan üniversitelerde veteriner fakültelerinin yer almaması ve bazı üniversitelerde de ikinci veteriner fakültesi açılması girişimlerinin önlenmesi ve mevcut veteriner fakültelerinin olanaklarının artırılarak, eğitim kalitelerinin AB standartlarına yükseltilmesi yönünde çalışmalara ağırlık verilerek nitelikli Veteriner Hekim yetiştirilmesinin teşvik edilmesi, ülkemiz çıkarları için son derece yararlı olacaktır.

Dekanlar Konseyi ve TVHB Merkez Konseyi'nin de açık olarak belirttiği bu sorunlara karşı 2. Kurultay' da önerilen çözümler geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle 3. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı'nda mesleki niteliklerin tanınmasında önemli olan eğitim ve öğretimin uluslararası boyut kazanması, nitelikleri, kalite güvencesi, akreditasyon, yaşam boyu eğitim, nitelikli akademik insan gücü yetiştirilmesi, Avrupa yükseköğrenim alanı gibi öngörüler ile yükseköğrenimin yeniden yapılanmasının tartışılmasının daha verimli olacağı düşünülmüştür. Veteriner hekimlik eğitimi öğretimi ile ilgili olarak bu günkü şartlarda daha verimli-nitelikli eğitim ve öğretim için uluslararası kuralları öne çıkarmak ve bu kuralları tartışarak, eğitim-öğretim veren kurumları ve bu kurumlarda görevli yetkilileri uyarmak, sorunların devam ettiğinin tekrar tekrar altını çizmek gerekirse veteriner hekim eğitimi deklarasyonu ve sözleşmeleri yayınlayarak YÖK'ü ve hükümeti de uyarmak amaç edinilmiştir.

Ek 9- III. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Delegeleri Kararlılık Bildirgesi (2010)

Kurultayda, üniversitelerin asli görevleri arasında sayılan eğitim-öğretim, araştırma ve hizmet üçlemesi içerisinde veteriner fakültelerinde geri plana itilen eğitimin neredeyse bu üçlemenin de dışına itildiği kaygısı dile getirilmiştir. Araştırmaların, hayvancılığın gelişmesi ve hayvan sağlığı hizmetinden daha çok akademik yükselme kriterlerine dayalı olarak yapıldığı uyarıları dikkate alınmalıdır. Veteriner hekimlik hizmetlerine odaklı planlanan eğitim-öğretim, uygulamalı biçimde, öğretim üyelerinin katılımı ile gerçekleştirilmelidir. Uygulamalı eğitimin teorik derslerden az olarak ve istenildiği gibi gerçekleştirilememesi durumu doğrudan hayvan ve toplum sağlığını tehdit etmektedir.

Her yıl yaklaşık 1.300 veteriner hekimin kamuda yeterince görev alamamaları, mezunlara yönelik istihdam politikasızlığı, veteriner hekimlerin iş olanaklarını kısıtlamaktadır. İşsiz veteriner hekim sayısı giderek artmaya devam etmektedir. Bu durum mesleğini serbest olarak icra eden veteriner hekimler arasında mesleki etik değerlerin zayıflamasına ve hatta bazen yok sayılmasına neden olmaktadır.

Veteriner hekimlik eğitiminde bazı fakültelerde öğrenci merkezli yeni uygulamalar umut vericidir. Kimi fakültelerde gönüllülükle başlayan bu değişimin kurumsallaşarak, çekirdek eğitim programı içerisinde kalıcı hale getirilmesi sağlanmalıdır. Deneyim paylaşımı ve gelişimin sağlanması için farklı fakültelerde farklı adlarla yapılan uygulamalar için ortak terminoloji oluşturulması yararlı olacaktır.

Mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası akreditasyon çalışmaları sürecinde TVHB Merkez Konseyi söz sahibi ve belirleyici olmalıdır. Türk Veteriner Hekimleri Birliği çatısı altında mezuniyet sonrası ve sürekli veteriner hekimlik eğitimini izleme ve değerlendirme kurulu oluşturulmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, TVHB tüm veteriner hekimlik eğitimi taraflarına (Üniversite, Mesleki Dernek vb.) çağrı yaparak bu kurulun oluşumuna ve işleyişine yönelik önerilerini açıklamalıdır. Bu bağlamda TVHB'ne yasal yetkiler verilmelidir.

Veteriner Hekimlikte Uzmanlık yasası için fakültelerimiz ve TVHB'ne yetkiler verilmelidir. Gerekirse bakanlık ile ortaklaşa Veteriner Hekim Uzmanlık Sınavı (VUS) çalışmaları yapılmalı, yasal prosedürlere bağlanmalı, bu konuda tüm öğretim üyeleri çaba göstermelidir.

Yeni veteriner fakültelerinin açılmasına ve öğrenci sayısının artırılmasına karşı daha güçlü karşı çıkılmalı, veteriner hekimlik eğitimi sürecinde kurumlar arası iş birliği olanakları sağlanmalıdır.

Gerekirse uzun yıllar boyunca gelişimini tamamlayamamış bazı fakülteler kurulacak olan ulusal akreditasyon birimi tarafından değerlendirilerek eksiklikleri ivedilikle giderilmeli, bunlar yapılamıyorsa ya kapatılmalı ya da birleştirilme olanağı yaratılmalıdır. Bu çalışmalarda TVHB bir eğitim ekibi ile birlikte kurumsal olarak yer almalıdır. Kesinlikle yeni fakülteler açılmamalıdır. Dünya'nın bir çok ülkesi ile kıyaslandığında ülkemizdeki veteriner fakültesi sayısının fazlalığı hem Avrupa'nın belirlediği hem de ülkemizin hiçbir kriterine uygun değildir. Yeni fakültelerin bölgesel ihtiyaçlar ve bilimsel gerçekler dikkate alınmaksızın siyasi amaçlar ile açıldığı gerçeği unutulmamalıdır.

Diplomalarda belirtilmeyen "veteriner hekim olarak mezun olmuştur" ifadesini, gerekli koşulları sağlayan mezunlar için veteriner hekimlik unvanı ve yetkisini verecek şekilde yasal düzenlemelere gidilmeli ve TVHB veteriner hekimlerin mezuniyet sonrası yetkinliğini ölçme ve değerlendirme çalışmalarını yapmalıdır.

Ülkemizin hayvancılık politikaları konusundaki dönüşüm ve değişimi, tüm veteriner fakülteleri toplum çıkarları doğrultusunda değerlendirmeli ve veteriner hekimlik eğitimi üzerindeki olumsuz etkilerine dair duyarlılıklarını ifade etmelidirler.

Ek 10- XIII. Veteriner Fakültesi Dekanlar Toplantısı, Gündem ve Alınan Kararlar (17 Kasım 2016):

XIII. Veteriner Fakültesi Dekanlar toplantısı 17.11.2016 tarihinde AKÜ Veteriner Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Abdullah ERYAVUZ başkanlığında 17 Veteriner Fakültesinin dekan ve/veya temsilcilerinin katılımıyla Budan Termal Otelde gerçekleştirildi.

Gündem maddeleri aşağıdaki şekilde belirlendi.

1. VUS'un görüşülmesi
2. ÜAK tarafından belirlenen doçentlik alanlarında Veteriner Fakültesi Anabilim Dalları isimlerinin önüne VETERİNERLİK yerine VETERİNER kelimesinin getirilmesinin görüşülmesi
3. Fakülte sayılarındaki fazlalığın ve eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik tedbirlerin görüşülmesi
4. Veteriner fakültesi taban puanları ve kontenjanlar ile öğrenci kabulünde kriterlerin belirlenmesinin görüşülmesi
5. Müfredatların ve ÇEP'in görüşülmesi
6. Doktora programlarının görüşülmesi
7. Veteriner hekimliğin tıp sağlık komisyonundaki yerinin görüşülmesi

ALINAN KARARLAR

1. VUS konusunda her alanda bakanlığın yetkili olduğu ve kanun çıkmış olmasına rağmen henüz bir yönetmeliğin hazırlanmadığı bildirildi. Veteriner fakültelerinden görüş istenmesine rağmen herhangi bir gelişmenin olmadığı vurgulandı. Anabilim dalları bazında uzmanlık yaptırılabileceği gibi fakültelerin belirleyeceği bölümler bazında da uzmanlık yaptırılabileceği ve bunun da bakanlığa bildirilmesi gerektiği kaydedildi. VUS eğitiminin sadece bakanlık nezdinde değerlendirilmemesi ve tüm kararların sadece bakanlığa bırakılmaması gerektiği görüşüldü. Bu nedenle VUS yönetmeliğinin ivedi bir şekilde çıkartılması için konuyla ilgi olarak veteriner fakültelerinin görüşlerinin bakanlığa bildirilmesi için Prof. Dr. H.Oğuz SARIMEHMETOĞLU, Prof. Dr. Ahmet GÜNER, Prof. Dr. Abdullah ERYAVUZ, Prof. Dr. Mehmet BAŞALAN, Prof. Dr. Nihat ŞINDAK ve Doç. Dr. Mehmet HALIGÜR'den oluşan bir komisyon oluşturulmasına karar verildi.

2. ÜAK tarafından belirlenen doçentlik alanlarında Veteriner Fakültesi Anabilim Dalları isimlerinin önüne VETERİNERLİK yerine VETERİNER kelimesinin getirilmesi konusunda VETERİNER HEKİM kelimesinin yazılmasının da uygun olacağı görüşüne karşın hekim kelimesinin veteriner hekimlerin çalışma alanlarını kısıtlayacağı yönündeki görüşün kabul görmesi nedeniyle henüz konu ile ilgi fikir beyan etmemiş olan fakültelerin de VETERİNERLİK yerine VETERİNER kelimesinin yazılması yönündeki görüşlerini ivedi olarak YÖK'e göndermelerine karar verildi.

3. Veteriner fakültelerinin sayıca fazla olması ve fakülte açılmaması YÖK ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı ile görüşülmesine rağmen başarılı olunamamıştır.

Veteriner fakülteleri uygulama ağırlıklı olup pek çok farklı alana hizmet etmesi beklenmektedir. Fakülteler açılmadan önce 'açılsın, daha sonra bina yaparız, malzeme alırız' şeklindeki yaklaşımlar eğitim alan öğrencilerin yetersiz yetişmesine neden olmaktadır. Bu durum sonradan telafi edilememektedir. Bir ve ikinci sınıflarda bile laboratuvar şartları yerine getirilmeden eğitim verilemez. Fakülte açılırken başlama kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Söz gelimi bir fakültenin eğitime başlayabilmesi için fiziki koşullarının asgari ne şekilde olması gerektiği, minimum kaç öğretim üyesinin varlığı, destek personelin niteliği ve sayısı açıkça belirtilerek YÖK'e bildirilmelidir. Aksi taktirde öğretim üyesi ve ekipmanları yetersiz boş binalarda kaliteli veteriner hekimin yetiştirilmesi mümkün olamamaktadır.

4.Son yıllarda merkezi yerleştirme ile veteriner fakültelerine kayıt yaptıran öğrencilerin çok yüksek yüzdelik dilimden geldiği görülmektedir. Bu durum ağır bir eğitim süreci olan veteriner hekimlik eğitiminde ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Diğer bazı fakültelerde olduğu gibi veteriner fakültelerine yerleştirilecek öğrencilerin de belli bir yüzde diliminin altında olmaması gerektiği açıkça görülmektedir. Aksi taktirde yıllar içerisinde öğrenci kapasitesinin düşmesine bağlı olarak eğitimin kalitesi daha da düşecektir. Oysa veteriner hekimlik eğitim öğretimi, anlama kapasitesi ve muhakeme gücü yüksek öğrencilerin altından kalkabileceği bir eğitim öğretimdir. Bu itibarla son 5 yılda merkezi yerleştirme sınavında öğrenci kabul eden veteriner fakültelerinin taban puanlarının istatistiklerinin çıkartılarak bir sonraki dekanlar toplantısında konunun daha detaylı konuşulup tüm fakülteler için ortak bir taban puan belirlenmesine karar verildi.

5. Veteriner fakülteleri arasında gerek FARABİ programı gerek yatay geçişlerde fakülteler arasındaki derslerde isim ve krediler açısından uyumsuzlukların olduğu, bu durumun öğrencilerin kredi tamamlamalarında sıkıntılara neden olduğu, öğrencilerin kredi tamamlayabilmek için fazladan ders almak zorunda kaldıkları vurgulandı. Ancak her ne şekilde olursa olsun öğrencilerin mevcut durumu bildikleri ve bunu kabul ederek programa dahil oldukları da kaydedildi. Konu ile ilgili olarak daha önceki dekanlar toplantılarında %70 müfredat uygunluğu yönünde çalışma başlatılmasına karşın bunun bir türlü hayata geçirilemediği bunda da en önemli gerekçenin bazı anabilim dallarının ders saatlerinin kısıtlanmasının aşılamadığı bildirildi. Bununla birlikte Veteriner fakültelerinde verilen zorunlu derslerde bir birlik sağlanması gerekliliğinin

yanı sıra seçmeli derslerin bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda değişken olabileceği belirtildi. Sıkıntıların aşılması konusunda EAEVE kriterlerine uygun olarak hazırlanmış, fakülteler arasında %70 uyum sağlayabilen bir çekirdek eğitim programının hazırlanarak YÖK'e gönderilmesine karar verildi.

6. Doktora programı açılması veya doktora eğitimi verilmesi konusunda kriterler daha da ağırlaştırılmış olup (sözgelimi öğretim üyesi sayısının 5'ten 6'ya çıkarılmış olması gibi) bu konunun bir sonraki dekanlar toplantısında daha detaylı görüşülmesine karar verildi.

7. Tıp ve Sağlık Bilimleri ile ilgili (Tıp, Eczacılık, Diş Hekimliği, Veteriner, Hemşirelik vb.) Fakültelerinin dekanlarının oluşturduğu Tıp Sağlık konseyinde veteriner hekimlerin ağırlığının artırılması gerektiği görülmektedir. Bununla birlikte konseyin toplantılarından geç haberdar olunması nedeniyle toplantıya katılım için rektörlüklerden izin alınması konusunda sıkıntılar yaşanmakta dolayısıyla toplantılara katılım aksamaktadır. Bu konseyde veteriner fakültelerinin seslerinin daha fazla duyulması adına bu toplantılardan daha erken haber alınabilmesi için konsey başkanı ve aynı zamanda Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörü sayın Prof.Dr. Mustafa Solak'a bilgi verilmesine karar verildi.

Bir sonraki toplantıda görüşülmesi planlananlar:

XIII. dekanlar toplantısında alınan kararların ne aşamada olduğunun değerlendirilmesi Veteriner fakültelerinde çiftlik, hayvan hastanesi, acil ve gezici kliniklerin durumu ve EAEVE kriterlerine uygun olarak niteliklerinin belirlenmesi

Bir sonraki dekanlar toplantısının Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi ev sahipliğinde Van'da yapılmasına karar verilmiştir.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

MESLEKİ ÖRGÜTLENME VE MESLEKİ POLİTİKALAR KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Doç.Dr. Oytun Okan ŞENEL	Ankara VHO Başkanı
Üye	Prof.Dr. Bahattin KOÇ	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Doç.Dr. Yılmaz ARAL	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Atilla ÖZGÜR	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. İrem ERGİN	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. Can DEMİR	Gıda Güvenliği ve Hijyen Akademisi
Üye	Mehmet Ekrem ERKAN	Ankara VHO
Üye	Hasan Hayri MENTEŞ	Ankara VHO
Üye	Emre Sunay GEBEŞ	Ankara VHO
Üye	Umut LÜLECİ	Ankara VHO

İÇİNDEKİLER

MESLEKİ ÖRGÜTLENME VE MESLEKİ POLİTİKALAR KOMİSYONU RAPORU 135
1. Mevcut Durum 135
1.1. Genel Değerlendirme 135
1.2. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Örgütlenme 135
1.2.1. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nda Örgütlenme 135
1.2.1.1. GTHB Merkez Hizmet Birimleri 137
1.2.1.1.1. Strateji Geliştirme Başkanlığı 137
1.2.1.1.2. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü 138
1.2.1.1.3. Hayvancılık Genel Müdürlüğü 139
1.2.1.1.4. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü 139
1.2.1.1.5. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü 139
1.2.1.1.6. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü 140
1.2.1.1.7. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü 140
1.2.1.1.8. Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 140
1.2.1.1.9. Personel Genel Müdürlüğü 141
1.2.1.1.10. Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 141
1.2.1.1.11. Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı 141
1.2.1.1.12. Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı 142
1.2.1.2. Bakanlık Bünyesinde Hizmet Veren Kuruluşlar 142
1.2.1.3. Bakanlık Bünyesinde Faaliyet Gösteren Kurul 142
1.2.1.4. Bakanlık Taşra Birimleri 142
1.2.1.4.1. İl Müdürlükleri 142
1.2.1.4.2. İlçe Müdürlükleri 142
1.2.1.4.3. Araştırma Enstitüleri 142
1.2.1.4.3.1. Bölgesel Araştırma Enstitüleri 142
1.2.1.4.3.2. Konu Araştırma Enstitüleri 142
1.2.1.4.3.3. Merkez Araştırma Enstitüleri 142
1.2.1.4.4. Araştırma İstasyonları 143
1.2.1.4.5. Gıda Kontrol Laboratuvar Müdürlükleri 143
1.2.1.4.6. Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlükleri 143
1.2.1.4.7. Eğitim Merkezi Müdürlükleri 143
1.2.1.4.8. Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlükleri 143
1.2.1.4.9. Ulusal Gıda Referans Laboratuvar Müdürlüğü 143
1.2.2. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nda Örgütlenme 144
1.2.2.1. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 144
1.2.3. Sağlık Bakanlığı'nda Örgütlenme 147
1.2.4. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Örgütlenme 148
1.2.5. Yerel Yönetimlerde Örgütlenme 148
1.3. Kamu Kurumları Dışında Örgütlenme 150
1.3.1. Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinde Örgütlenme 150
1.3.2. Özel Sektörde Örgütlenme 152
1.3.3. Veteriner Hekimliği Sivil Toplum Örgütleri 153
1.3.3.1. Dernekler ve Vakıflar 153
1.3.4. Ulusal Akreditasyon Ajansı 155
1.3.4.1. Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği 155
1.3.5. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları 156
2. Değerlendirme ve Sonuç 157

MESLEKİ ÖRGÜTLENME VE MESLEKİ POLİTİKALAR KOMİSYONU RAPORU

1. Mevcut Durum

1.1. Genel Değerlendirme

Veteriner hekimliği mesleği, geçmişten günümüze toplum yaşamında kilit bir pozisyonda bulunmuş ve kapsadığı çalışma alanlarının yaygınlığı ve etki gücüyle farklı coğrafyalarda, farklı dinamikler altında her zaman yüksek önem derecesine sahip bir bilim alanı olmuştur. Bugün, Avrupa Birliği (AB) mevzuatının %25'inden fazlasını veteriner hekimliği hizmetlerine yönelik uygulamalar oluştururken, AB'ye uyum sürecinde olan ülkemizde özellikle 2010 yılından itibaren Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması ve yapılan köklü mevzuat değişiklikleriyle veteriner hekimliği mesleği açısından yepyeni bir sürece girilmiştir. Ancak sürecin bugün vardığı nokta, yetkileri ve çalışma alanı daraltılmış bir resmi veteriner hekimlik, sorunları çığ gibi büyüyen serbest veteriner hekimlik, henüz adı konulmaktan öteye geçememiş uzmanlık eğitimi, herhangi bir ulusal ya da uluslararası stratejiye dayandırılmadan kontrolsüzce açılan veteriner fakülteleri, neredeyse her alanıyla dışa bağımlı hale gelmiş tarım ve hayvancılık ile, onlarca bakanlığın mevzuatı ve politikası arasında sıkışarak, kimliğini kabul ettirmek için çabalayan bir veteriner hekimliği mesleği vitrininin şekillenmesi olmuştur.

III. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı'nın temel hedefinin "Cumhuriyetimizin 100. yılında dünyanın en saygın mesleği olmak" olduğu dikkate alındığında, bu denli yüksek bir çıtaya ulaşma yolunda en temel stratejilerin dahi geliştirilmediği, kurultay izleme toplantısı düzenlendiği halde misyon ve hedeflere ulaşmaya yönelik değerlendirmelerin somutlaştırılamadığı bir ortamda mesleki politika oluşturma konusunda önemli eksikliklerin bulunduğu aşikardır. Meslek örgütlerinin yapılanması, veteriner hekimlerin kurumsal yapılar içindeki pozisyonu, çelişkili mevzuat hükümleri arasında mesleğin icrası, ulusal politikalar ve uluslararası gerçekler dikkate alınarak veteriner hekimliği mesleğinin mevcut durumunun doğru tanımlanması ve "sürekli iyileştirme"yi esas alacak şekilde yol haritası çizilmesi artık hayati düzeyde önem arz etmektedir.

1.2. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Örgütlenme

1.2.1. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nda Örgütlenme

Veteriner hekimliği mesleğinin asli çalışma alanlarını kapsayan, en fazla veteriner hekimin istihdam edildiği ve önceki adı "Tarım ve Köyişleri Bakanlığı" olan bakanlık, 08.06.2011 tarihinde yayımlanan kanun hükmünde kararname ile 1974-1981 yılları arasında olduğu gibi "Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı" adıyla yeniden yapılandırılmıştır. Bakanlığın yeni organizasyonu içinde Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM), Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü ve Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü kapatılarak, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Hayvancılık Genel Müdürlüğü, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü adıyla 4 yeni genel müdürlük kurulmuştur.

Gıda, veteriner hizmetleri, bitki sağlığı ve yem konularında yasal düzenlemeleri içeren

- 5179 sayılı Gıda Kanunu
- 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu,
- 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu,
- 1734 sayılı Yem Kanunu,
- 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu

yürürlükten kaldırılarak, bu 5 temel kanunu tek başına bünyesinde barındıran ve yeni düzenlemeleri içeren 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 11.06.2010 tarihinde TBMM'de kabul edilip, 13.06.2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Adında "hayvancılık" sözcüğünü de içeren yeni Bakanlığın, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde hazırlanan bu kanun kapsamında "tek otorite, tek kanun" söylemiyle ve "çiftlikten sofraya gıda güvenliği" sloganıyla entegre yaklaşımı esas alan, işletmelere sorumluluk yükleyen, risk değerlendirme süreçlerini içeren, izlenebilirliği ve şeffaflığı esas alan bir sürece gireceği, tüm kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Bu kapsamda, bitki sağlığı, hayvan sağlığı, gıda ve yem ile ilgili yasal düzenlenmelerin yapılması, ülke genelinde bitki ve hayvan hastalıklarının takip ve haritalandırma faaliyetlerinin yürütülmesi, ülke genelinde gıda ve yem ürünlerinin piyasa resmi kontrollerinin yapılması gıda ve yem güvenilirliğini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen konularda hayvan sağlığı ve refahı, bitki sağlığı ve çevrenin korunmasını da dikkate alarak bağımsız, tarafsız, şeffaf ve bilimsel esaslara göre risk değerlendirmesi yapılması, ihraç edilecek bitkisel ve hayvansal ürünlerin alıcı ülke kriterlerine göre, ithal edilecek ürünlerin ise Karantina Yönetmeliği ve Türk Gıda Kodeksine göre uygunluğunun denetiminin yapılması amacıyla, 5996 sayılı kanun kapsamında sayıları 100'ün üzerinde olan yönetmelik hazırlanarak 2011 yılının sonuna kadar yayımlanmıştır. Bu yönetmeliklerin sayıca çok olması ve içeriklerinin yoğunluğu nedeniyle mevzuat gereği tamamlanması gereken süre içinde bitirilememesi riski doğması nedeniyle paydaş görüşleri alınmadan ve apar topar yayımlanması, büyük beklentiler doğuran kanunun doğru uygulanabilmesini daha yolun başında kısıtlamıştır. Yapısı ve hedefleri gereği fazla sayıda veteriner hekim istihdamı gerektiren kanun, bu uygulamayı kolaylaştıracak "yetkilendirilmiş veteriner hekim" gibi kadro yapılarını tanımladığı halde, pratikte Bakanlık tarafından bütünüyle kusurlu bir usulde uygulanan, veteriner hekimliği mesleğini ikinci plana itekleyerek yetkinliği olmayan aracı kuruluşların yetkilendirilmesi ve gıda güvenliğinin riske edilmesiyle sonuçlanan bir süreci doğurmuştur.

Yayımlanan yönetmelikler eksik kaldığı ya da çeşitli çevreler tarafından farklı çıkar ve talepler doğrultusunda manipule edildiği için çok fazla sayıda revizyona maruz kalmıştır. Yönetmelikler üzerindeki değişiklik çalışmaları bugün dahi devam etmektedir. Yaşanan süreç, Avrupa Birliği'ne uyum hedefiyle çıkılan yolda çeşitli zümrelere özel modifikasyonlarla mevzuatın uluslararası esaslarla uygulanamaması ve başlangıçta planlanan hedeflere ulaşılamaması sonucunu doğurmuştur.

Bu süreçte veteriner hekim istihdamı konusunda yapılan en önemli çalışma, tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, beceri ve teknik yöntemler konusundaki gereksinimlerinin zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması amacıyla 2007 yılında başlatılan "Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi" (Tar-Gel) olmuştur. "10 bin personelimiz sahalarda, köylerde" sloganıyla başlanan proje, veteriner hekimlerin mesleki yetkiden yoksun olarak köylerde boş oturmak zorunda kalması, ya da ilçe müdürlüklerinin personel gereksinimini sağlamak üzere merkeze çekilmesi ve çoğunlukla veteriner hekimliği mesleği ile ilgisi olmayan ve imza yetkisi dahi bulunmayan işlerle uğraştırılmasından öteye gidemeyerek, 2016 yılında sona ermiştir. Projenin tek kazanımı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde veteriner hekim istihdamının artması olmakla birlikte, Bakanlığın diğer pek çok çalışması gibi uygun bir strateji çerçevesinde ve performans hedefleri belirlenmeden yola çıkıldığı için, bu istihdamın ülke hayvancılığı, gıda üretimi ve toplum sağlığı açısından katkıları belirsiz kalmıştır.

Yapılan son düzenlemeyle, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın (GTHB) merkez yapılanması aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

1.2.1.1. GTHB Merkez Hizmet Birimleri

1.2.1.1.1. Strateji Geliştirme Başkanlığı

Veteriner hekimliği mesleği ile doğrudan bir ilintisi bulunmamakla birlikte, Bakanlığın 5 yıllık stratejik planını hazırlayan, performans hedeflerini belirleyen, misyon, vizyon ve hedefler doğrultusunda yıllık performans programları hazırlayarak Bakanlığın yol haritasını çizen birim olduğu için, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın faaliyetlerinde en önemli rollerden birini üstlenen birimdir. Bakanlık, 2018-2022 Stratejik Planı'nın yürürlüğe sokmuştur ve önümüzdeki 5 yıl süresince izlenecek politikalar, bu plan doğrultusunda hayata geçirilecektir.

Yeni dönem stratejik planında "Amaç ve Hedefler", 7 ana başlık altında toplanmıştır:

- Tarımsal Üretim ve Arz Güvencesi
- Bitki Sağlığı, Hayvan Sağlığı ve Refahı
- Gıda Güvenilirliği
- Tarımsal Altyapı ve Kırsal Kalkınma
- Araştırma Geliştirme
- Su Ürünleri ve Balıkçılık Kaynakları Yönetimi
- Kurumsal Kapasite

Stratejik hedefler incelendiğinde dikkati çeken temel husus, hayvan sağlığı ve hayvancılık alanlarının bu planda da bağımsız birer başlık altında oluşturulmaması ve farklı başlıklar altında dolaylı olarak yer almasıdır.

Veteriner hekimliği mesleğinin ulusal politikalar çerçevesinde ve toplum yaşamı içinde bulunması gerektiği pozisyonu edinmesi için bağımsız bir veteriner hekimliği teşkilatının esas olması gerektiği her zaman ortaya konulmakla birlikte, özellikle gıda üretimi konusunda mesleğin sorumluluğu ve diğer meslek grupları ile görev paylaşımı dikkate alındığında böyle bir yapılanmanın tam anlamıyla oluşturulması ve veteriner hekimliği mesleğinin bütünüyle bağımsız bir teşkilata kavuşturulması olanaklı görünmemektedir. Özellikle gıda üretimi konusunda, ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında var olması gereken paydaşlık ilişkisi, günümüzde veteriner hekimliği teşkilatının bütünüyle bağımsız hale getirilmesini olanaksız kılmaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında böyle bir girişim, veteriner hekimliği mesleğinin yetki ve sorumluluk alanının daraltılması riskini barındırmaktadır. Mevcut yapılanma içinde ise veteriner hekimlerin doğru ve eksiksiz katkı verebilmesi, doğru bir strateji çerçevesinde oluşturulacak uygun bir işleyiş planı ve izleme programları ile olanaklı hale gelebilecektir. İşte bu nedenle Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın varlığı, yapılanması ve çalışma stratejisi ile bu birimde veteriner hekimlerin varlığı ya da birimin tüm meslek gruplarından nitelikli katkı almak için yapacağı çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde branşlara yönelik yaşanan aksaklıkların, bu birimin çalışma usulünden kaynaklandığı düşünülmektedir ve süreçlerin iyileştirilmesi, birimin gerçekçi bir izleme programı oluşturmasıyla olanaklı hale gelecektir.

Bakanlığın, önceki stratejik plan döneminde "Gıda ve tarım alanında; üretici ve tüketici memnuniyetini en üst düzeyde sağlamak, Türkiye'yi bölgesinde lider, dünyada küresel aktör haline getirmek." olan vizyonunun, yeni dönemde, yeni bakanlık yapılanmasıyla birlikte "Gıda, tarım ve hayvancılıkta rekabetçi, milli ve küresel çözümler üreten güçlü bir Türkiye" olarak revize edildiği dikkati çekmektedir. Önceki Stratejik Plan'da yer alan toplam 17 hedef için belirlenen performans göstergeleri üzerinden yapılan değerlendirme sonrasında; 11 hedefin %75'in üzerinde, 6 hedefin %50-74 oranında gerçekleştiğinin belirlendiği ifade

edilmektedir. Bahsi geçen gerçekleştirilme oranının objektif kriterler esas alınarak belirlenip belirlenmediği belirsiz olmakla birlikte, kabul edilebilir kriterler bulunduğu varsayımında dahi sunulan oranlar yetersiz kalmaktadır. Önceki döneme ilişkin olarak misyon ve hedeflerin gerçekleştirilme oranı, iç ve dış paydaşların geri bildirimleri ve özellikle Bakanlığın vizyon hedefi olarak gösterilen "en üst düzeyde tüketici memnuniyeti"ne ulaşılma düzeyine ilişkin olarak da hangi yöntemlerle hangi saptamaların yapıldığı muamma olmakla birlikte, sektör paydaşı olan veteriner hekimler açısından bakıldığında stratejik planın kağıt üzerinde kaldığı izlenimi ağır basmaktadır. Bir kurumun dinamizmini sağlayacak olan öncelikli kriter, stratejik planın esaslarının yerine getirilmesi olduğu ve bu da kalite ve standardizasyon süreçleriyle doğrudan ilintili olduğu için, stratejik planın hazırlığı süresince veteriner hekimliği meslek grubundan yeterli katkı alınmadığı, sonrasında stratejik planın izlenme ve gerçekleştirilme oranı arttırılmadığı sürece veteriner hekimliği camiasının beklentilerinin karşılanması olanaklı görünmemektedir.

Bu konuda yapılabilecek en ideal iyileştirme çalışması, Bakanlık birimlerinin genel müdürlükler düzeyinde "Birim Stratejik Planı" oluşturmasının sağlanması olacaktır. Her bir daire başkanlığı bünyesinde hazırlanacak alt stratejik planlar ile sonraki dönem Bakanlık stratejik planı daha etkin bir biçimde hazırlanacak, oluşturulacak izleme mekanizmaları ile hedeflerin gerçekleştirme oranları belirlenecek ve standardize edilmiş dış paydaş geri bildirim mekanizmaları ile tüm meslek gruplarının ve diğer paydaşların etkin katılımı ve memnuniyeti sağlanabilecektir.

1.2.1.1.2. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü

Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılmasıyla kurulan bir birimdir. Genel Müdürlüğün yeni teşkilat yapısında, 5996 sayılı kanunun uygulanmasına yönelik esaslar dikkate alınmıştır. Genel Müdürlük, aşağıdaki birimlerden oluşmaktadır:

- Bitki Sağlığı ve Karantina Daire Başkanlığı
- Hayvan Sağlığı ve Karantina Daire Başkanlığı
- Gıda İşletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlığı
- Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı
- Gıda Kontrol ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı
- Bitki ve Bitkisel Ürünler Sınır Kontrol Daire Başkanlığı
- Hayvan ve Hayvansal Ürünler Sınır Kontrol Daire Başkanlığı
- Bitki Koruma Ürünleri Daire Başkanlığı
- Yem Daire Başkanlığı
- Risk Değerlendirme Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı

5996 sayılı kanun içeriğinin önemli bir kısmına ilişkin uygulamalar bu genel müdürlük bünyesinde hayata geçirilmekle birlikte, 2010 yılında yayımlanan ve yürürlük kazanmasının üzerinden sekiz yıl geçmiş olan kanun ve yönetmelikleriyle ilgili pratikte daire başkanlıkları arasındaki birbirinden bağımsız uygulamalar ve özellikle taşra teşkilatının mevzuatı farklı yorumlamasına dayanan aksaklıklar, il ve ilçe müdürlüklerinin yetersiz sayıda personelle çok fazla iş yapma zorunluluğu ile bir araya gelince, kanun hükümlerinin doğru şekilde hayata geçirilememesi sonucunu doğurmaktadır. Ek olarak, AB normları esas alınarak oluşturulan mevzuatın, farklı zümrelerin çıkarlarına yönelik talepleri doğrultusunda Bakanlığı baskı altında tutarak ya da yanlış bilgilendirerek yönlendirmeye çalıştığı ortamda sıklıkla revize edilmesi, zaten oturtulamamış olan rutin işleyişi daha da aksatmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın, uluslararası

kalite standartları gereği paydaş görüşlerini tanımlanmış ve adil koşullar altında toplaması ve alınacak kararlarda bireyselleşmenin önüne geçecek kurumsal yapıyı oluşturması esas olmalıdır.

1.2.1.1.3. Hayvancılık Genel Müdürlüğü

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması sürecinde kurulmuş olan genel müdürlük, veteriner hekimliği mesleğini bire bir ilgilendirmekle birlikte, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yetiştirici birliklerine yönelik yaklaşımı ve izlenen diğer politikalardaki standart noksanlığı nedeniyle gerçek amacına hizmet edememektedir. Genel Müdürlük bünyesinde, aşağıdaki, birimler bulunmaktadır:

- Kanatlılar ve Küçükevciller Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı
- Islah ve Geliştirme Daire Başkanlığı
- Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Daire Başkanlığı
- Altyapı ve Çevre İzleme Daire Başkanlığı

1.2.1.1.4. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü

Tüm dünyada veteriner hekimliği mesleğinin çalışma alanlarından birisi olan su canlıları üzerine faaliyet gösteren Genel Müdürlük, farklı meslek gruplarının paydaşlık ilişkisi içinde yürütülen süreçleri koordine etmektedir. Türkiye'de, belirlenmiş plan ve kriterler yerine çoğunlukla keyfi olarak açılan yükseköğretim kurumları ve fakülteler nedeniyle, çoğu branşta istihdam edilmemiş nitelikli birey bulunmaktadır. Su ürünleri mühendisliği ve balıkçılık teknolojisi mühendisliği de bu branşlar arasında yer almaktadır. Bu durum, söz konusu meslekler için kamuda ve özel sektörde çalışma alanı yaratılması haklı gereksinimini doğurmakla birlikte, veteriner hekimliği mesleğinin bu alandaki zorunlu varlığının kısmen göz ardı edilmesi, önemli riskleri beraberinde getirmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde tıbbi ürünlerin kullanımı, bu ajanları tüketen canlılar ile çevre ve toplum sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Bu alanda mevzuatın gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi, Yükseköğretim Kurulu, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin işbirliği ile Veteriner Fakülteleri'nde su ürünleri bölümlerinin ve lisans düzeyinde derslerinin zorunlu hale getirilmesi ve Bakanlık nezdinde, uluslararası uygulamalar dikkate alınarak veteriner hekimlerin bu alanda doğru konumlandırılması önem arz etmektedir. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, aşağıdaki birimlerden oluşmaktadır:

- Avcılık ve Kontrol Daire Başkanlığı
- Yetiştiricilik Daire Başkanlığı
- Kaynak Yönetimi ve Balıkçılık Yapıları Daire Başkanlığı
- İstatistik ve Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı

1.2.1.1.5. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü

- Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı
- Çayır, Mera ve Yem Bitkileri Daire Başkanlığı
- Tohumculuk Daire Başkanlığı
- Bitki Besleme ve Teknoloji Geliştirme Daire Başkanlığı
- İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı

- Tarım Havzaları Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı

1.2.1.1.6. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

- Arazi Edindirme Daire Başkanlığı
- Organize Tarım ve Hayvancılık Bölgeleri Daire Başkanlığı
- Tarım Arazileri Yönetimi Daire Başkanlığı
- Arazi Islahı ve Sulama Sistemleri Daire Başkanlığı
- Entegre İdare ve Kontrol Sistemi Daire Başkanlığı
- Tarım Arazileri Değerlendirme Daire Başkanlığı
- Arazi Toplulaştırma ve TİGH Daire Başkanlığı
- Kırsal Kalkınma ve Kredilendirme Daire Başkanlığı
- Tarımsal Desteklemeler
- Proje ve Kesin Hesap Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı
- Tarım Sigortaları ve Doğal Afetler Daire Başkanlığı
- Teşkilatlanma Daire Başkanlığı
- Pazarlama Daire Başkanlığı
- İstatistik ve Değerlendirme Daire Başkanlığı
- Avrupa Birliği ve Yapısal Uyum Yönetim Otoritesi Daire Başkanlığı

1.2.1.1.7. Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü

- Bahçe Bitkileri Araştırmaları Dairesi Başkanlığı
- Bitki Sağlığı Araştırmaları Dairesi Başkanlığı
- Hayvan Sağlığı ve Gıda-Yem Araştırmaları Dairesi Başkanlığı
- Hayvancılık ve Su Ürünleri Araştırmaları Dairesi Başkanlığı
- İdari İsler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı
- Tarımsal Ekonomi ve Proje Yönetimi Daire Başkanlığı
- Tarla Bitkileri Araştırmaları Dairesi Başkanlığı
- Toprak ve Su Kaynakları Araştırmaları Dairesi Başkanlığı

1.2.1.1.8. Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

Avrupa Birliği Uyum Daire Başkanlığı

Ekonomik ve Teknik İlişkiler Daire Başkanlığı

İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı

İkili İlişkiler ve Protokol Daire Başkanlığı

Uluslararası Kuruluşlar Daire Başkanlığı

1.2.1.1.9. Personel Genel Müdürlüğü

1.2.1.1.10. Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

1.2.1.1.11. Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı:

Başkanlık, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı mevzuatı ve stratejik planı kapsamında; güncel teknolojik altyapısı ile erişilebilir, etkin, interaktif ve doğru bilgiyle yayıma destek olan yayın ve tanıtım faaliyetlerine yönelik ürün ve hizmetlerin oluşturulması, Bakanlık faaliyetleri hakkında doğru, doyurucu, güncel, açık ve kolay anlaşılabilir elektronik, görsel ve basılı materyaller hazırlanarak tanıtılması, gıda güvenliği ve güvenilirliği konularında Bakanlık politikaları ve çalışmalarının doğru enformasyon ile kamuoyuyla paylaşılması, çiftçi eğitimi, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri yürütülerek hazırlanan eğitim materyallerini kullanarak, yeni bilgi ve teknolojinin teknik personel ile üreticilerimize aktarılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi'nin yürüttüğü faaliyetler, Türkiye'de tarım ve hayvancılık alanlarında süreç iyileştirmesi açısından hedef kitle olan üreticinin eğitimi ve bilgilendirilmesi konusunda kilit pozisyondadır. Günümüzde, güncel gelişmeler karşısında Bakanlık taşra teşkilatının kendi olanaklarıyla sürdürmeye çalıştığı salon tipi bilgilendirme toplantılarının gerçek anlamda sahaya aktarılmasını sağlayacak olan altyapı ve birikimin bu daire başkanlığı altında yapılandırılması için çalışmalar yapılmalı, veteriner hekimliği örgütlerinin ve veteriner hekimlerin bu süreçlere katkısını sağlayacak altyapı oluşturulmalıdır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) Tarım Bilimi ve Teknolojisi Bilgi Sistemi'nin (AGRİS) Türkiye ayağını oluşturan ve veri girişlerini de sağlayan Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi, Çokdilli Tarım Tesarusu olan AGROVOC'un da Türkçe çalışma grubunu teşkil etmektedir. Tarım, balıkçılık, hayvancılık, gıda, çevre ve ormancılık alanlarına ait kavram, terim ve terimler arasındaki ilişkilerin gösterildiği, kısa açıklamaların yer aldığı bir başvuru eseri olan AGROVOC, bu alanlarda FAO'nun başvuru kaynağı olarak sunduğu bir çalışmadır. AGROVOC gibi uluslararası ve yaygın kullanımda olan bir veri tabanının Türkçe kısmında "veterinerlik bilimi", "veteriner dişçilik", "adli veterinerlik" gibi kavramları içermesi, ulusal mevzuatta yer alan veteriner hekim muayenehanesi ve polikliniği gibi oluşumları içermemesi, aynı Bakanlığın temel terminolojisinde yer alan "veteriner tıbbi ürün" kavramının hiç yer almaması, bunun yerine sadece "veteriner ilaç" ifadesinin bulunması, Bakanlığın birimleri arasındaki iletişimsizliğin ve gerekli pozisyonlarda veteriner hekim istihdamının sağlanmaması ya da en azından görüşüne başvurulmamasının göstergesidir. Bu durum, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın genel işleyiş yapısında veteriner hekimliği mesleğini konumlandırdığı pozisyonu yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Birimde halen 45 ziraat mühendisi, 2 veteriner hekim görev yapmaktadır. Sayının arttırılması, ya da nitelikli katkının edinilmesi için gerekli altyapının oluşturulması gereklidir.

Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın bünyesinde bulunan birimler aşağıda sunulmuştur:

- Eğitim ve Yayım Daire Başkanlığı
  - Eğitim Yönetimi Çalışma Grubu
  - Yayım Hizmetleri Çalışma Grubu
  - Tarımsal İşletme Danışmanlığı Çalışma Grubu
  - Kırsalda Aile, Kadın ve Gençlik Çalışma Grubu
  - Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu
- Yayın ve Tanıtım Hizmetleri Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı

1.2.1.1.12. Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı

1.2.1.2. Bakanlık Bünyesinde Hizmet Veren Kuruluşlar

- Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
- Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü
- Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü

1.2.1.3. Bakanlık Bünyesinde Faaliyet Gösteren Kurul

- Yüksek Komiserler Kurulu

1.2.1.4. Bakanlık Taşra Birimleri

1.2.1.4.1. İl Müdürlükleri

81 ilde bulunmaktadır.

1.2.1.4.2. İlçe Müdürlükleri

887 ilçe müdürlüğü bulunmaktadır.

1.2.1.4.3. Araştırma Enstitüleri

1.2.1.4.3.1. Bölgesel Araştırma Enstitüleri

- Akdeniz Su Ürünleri Araştırma, Üretme ve Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü
- Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

1.2.1.4.3.2. Konu Araştırma Enstitüleri

- Bitki Islahı ve Agro Teknoloji Araştırma Enstitüleri
- Bitki Sağlığı Araştırma Enstitüleri
- Zootekni Araştırma Enstitüleri

1.2.1.4.3.3. Merkez Araştırma Enstitüleri

- Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Bitkisel Biyoçeşitlilik, Geofit Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü

- GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü
- Gıda ve Yem Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü
- Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Toprak, Gübre ve Su Kaynakları Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü
- Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü
- Zirai Mücadele Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

1.2.1.4.4. Araştırma İstasyonları

1.2.1.4.5. Gıda Kontrol Laboratuvar Müdürlükleri

39 ilde gıda kontrol laboratuvarı bulunmaktadır

1.2.1.4.6. Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlükleri

Ülke çapında 23 adet Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüğü bulunmaktadır.

1.2.1.4.7. Eğitim Merkezi Müdürlükleri

1.2.1.4.8. Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlükleri

- Adana Veteriner Kontrol Enstitüsü
- Elazığ Veteriner Kontrol Enstitüsü
- Erzurum Veteriner Kontrol Enstitüsü
- İstanbul Pendik Veteriner Kontrol Enstitüsü
- İzmir Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü
- Konya Veteriner Kontrol Enstitüsü
- Samsun Veteriner Kontrol Enstitüsü
- Şap Enstitüsü
- Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü (Etlik)

1.2.1.4.9. Ulusal Gıda Referans Laboratuvar Müdürlüğü

Bu çerçevede, yeterli bir teşkilat yapısına sahip görünen Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın, tüm birimleri arasında aktif iletişimi ve koordinasyonu esas alan dinamik bir yapı oluşturması gerekli görünmektedir.

Günümüzde, kamu kesimini küçültmeyi ve kamu hizmetlerini özel sektöre devretmeyi hedefleyen küresel yaklaşımlar ağırlık kazanmaktaysa da, hayvancılığın önemli yer tuttuğu ekonomilerde, özellikle batı ülkelerinde hayvan sağlığı ve gıda güvenliği gibi halkı doğrudan ilgilendiren konularda yönetim hala etkin kamu kuruluşları ile yürütülmektedir. Dünyada, veteriner hekimliği hizmetlerindeki etkinliği giderek artan kamu teşkilatının, özellikle veteriner hekimliği alanındaki teşkilat yapısı daha özgün hale getirilmiş ve diğer bakanlıklarla olan görev bölümünü belirginleştirmiş bir Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yurdumuzda da global gelişmeleri izleyen, plan ve projelendirme çalışmalarını kurumsallaştırmış, bilimsel ge-

lişmeleri yakından izleyen ve yükseköğretim kurumları ile etkin temas halinde, nitelikli, yetkin ve yeterli sayıda kadrolara sahip, misyon, vizyon ve hedeflerinin yanı sıra bir kalite politikasına da sahip olan ve kalite kültürünün içselleştirilip yaygınlaştırıldığı, planlama, uygulama, kontrol etme ve önlem alma süreçlerinin eksiksiz bir döngü halinde sürdürüldüğü, sürekli iyileştirmenin esas olduğu bir çizgiye getirilmesi ve bu yapının sürdürülebilirliği için önlemlerin alınması esas olmalıdır. Çünkü Bakanlık mevzuatı Avrupa Birliği'nin kriterleri çerçevesinde revize edilmiş olmakla birlikte, kanun ve yönetmeliklerin yürütülmesi kısmen yoruma açık kalmaktadır ve denetim mekanizmasının yeterli işletilememesi nedeniyle mevzuat hükümleri gerçek anlamda hayata geçirilememektedir. Kaldı ki, ulusal paydaşlar düzeyinde mutlak memnuniyet ve uluslararası başarı hedeflerini içeren bir misyon ve vizyona sahip olan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın bu doğrultuda performans hedeflerine ulaşma sürecinin kalite süreçlerinden ari düşünülmesi olanaklı değildir. Bakanlığın yapılanma ve işleyişinde referans alınan Avrupa Birliği'nin tüm süreçlerinin merkezinde, bugün kalite, akreditasyon ve objektif değerlendirme kavramları yer almaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın, ivedilikle bu süreçleri hayata geçirecek çalışmaları yapması önem arz etmektedir.

1.2.2. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nda Örgütlenme

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu kararıyla 29.6.2011 tarihinde kurulmuştur. Daha önce Çevre ve Orman Bakanlığı adını taşıyan bakanlık, anılan karar sonrasında Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını taşıyan iki ayrı bakanlık olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, sahipsiz şehir hayvanlarının yönetim esaslarını ve tüm hayvanların temel haklarını belirleyen 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu başta olmak üzere 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ile veteriner hekimliği mesleğini doğrudan ilgilendirmektedir.

Veteriner hekimliğe ilişkin hizmet birimleri, Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü altında yapılandırılmıştır.

1.2.2.1. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

1.2.2.1.1. Milli Parklar Dairesi Başkanlığı

- Etüt ve Envanter Şube Müdürlüğü
- Gelişme Planları Şube Müdürlüğü
- Proje Uygulama Şube Müdürlüğü
- Alan ve Ziyaretçi Yönetimi Şube Müdürlüğü
- İzin ve Mülkiyet Şube Müdürlüğü
- Yapım İşleri Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.2. Doğa Koruma Dairesi Başkanlığı

- Politika ve Programlar Şube Müdürlüğü
- Sektörel İlişkiler Şube Müdürlüğü
- Dış İlişkiler Şube Müdürlüğü
- Tabiat Turizmi Şube Müdürlüğü
- Ar-Ge Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.3. Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı

- Etüt ve Envanter Şube Müdürlüğü
- Planlama Şube Müdürlüğü
- Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü
- Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü
- Peyzaj Koruma Şube Müdürlüğü
- Mağara Koruma Şube Müdürlüğü
- Deniz Koruma Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.4. Yaban Hayatı Dairesi Başkanlığı

- Etüt ve Envanter Şube Müdürlüğü
- Yaban Hayatı Geliştirme Şube Müdürlüğü
- Hayvanları Koruma Şube Müdürlüğü
- İzleme ve Kontrol Şube Müdürlüğü
- Tür Koruma Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.5. Av Yönetimi Dairesi Başkanlığı

- Etüt ve Envanter Şube Müdürlüğü
- Av Turizmi ve Avlak Yönetimi Şube Müdürlüğü
- Koruma ve Kontrol Şube Müdürlüğü
- Avcılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü
- Yaban Hayvanı Üretim Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.6. Biyoçeşitlilik Dairesi Başkanlığı

- Araştırma Şube Müdürlüğü
- Envanter Şube Müdürlüğü
- Biyoteknoloji Şube Müdürlüğü
- İzleme ve Değerlendirme Şube Müdürlüğü

1.2.2.1.7. Yönetim Hizmetleri Daire Başkanlığı

- Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü
- Stratejik Yönetim ve Bütçe Şube Müdürlüğü
- İhale ve Satın Alma Şube Müdürlüğü
- Koordinasyon Şube Müdürlüğü
- İşletmeler Şube Müdürlüğü
- Eğitim ve Tanıtım Şube Müdürlüğü
- Mevzuat Takip Şube Müdürlüğü
- Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 2011 yılında yeniden yapılandırılması sürecinde oluşturulan organizasyon şeması, günümüzde de belirgin bir revizyon yapılmadan sürdürülmektedir ve Bakanlık bünyesinde

veteriner hekimliği mesleğini ilgilendiren hizmetler, yukarıdaki organizasyon yapısından da izlenebileceği üzere şube müdürlüğü düzeyinde yürütülmektedir. Toplum ve doğa açısından çok önemli bir sorumluluk alanına sahip olan Bakanlığın, yaban hayvanları ve sahipsiz şehir hayvanlarına yönelik yükümlülükleri de azımsanacak düzeyde değildir. Ancak mevcut uygulamaları ve hali hazırda ihdas edilmiş ve atama yapılmış veteriner hekim kadroları, Bakanlığın hayvanlara yönelik sorumluluklarını yerine getirmesi için yeterli olamamaktadır.

Bakanlığın ilan edilen misyonu, "sürdürülebilirlik esası istikametinde bütün canlıların hayat standartlarının yükseltilmesi gayesiyle orman, su kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ile güvenilir meteorolojik verilerin üretilmesi"dir. Kurumun vizyonu ise, "Orman ve su kaynaklarını akılcı yöneten, tabiatı koruyan geliştiren ve itibarlı güçlü bir kurum olmak" şeklinde ilan edilmiştir. Misyon ve vizyon çerçevesinde değerlendirildiğinde, Bakanlığın sorumluluk alanında bulunan hayvanların ve onlara sunulması gereken veteriner hekimliği hizmetlerinin henüz stratejik hedef belirleme sürecinde bile doğrudan yer bulamadığı düşüncesi pekişmektedir.

Çalışma alanı içinde hayvanların da yer aldığı bir Bakanlığın, her şeyden önce hayvan sağlığına yönelik bir politikası bulunmalıdır. Ulusal mevzuatımızda hayvan sağlığından sorumlu bakanlık Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olduğu ve hayvan sağlığı hizmetlerine yönelik uygulamalar ve asgari teknik koşullar bu bakanlık tarafından belirlenip denetlendiği halde, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın sorumluluğundaki mevzuatta GTHB'ye yönelik belirgin bir atıfta bulunulmamaktadır.

Özellikle 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, hayvan sağlığı açısından önemli kusurlara sahiptir. Daha doğrusu bu kanun özellikle sahipsiz şehir hayvanlarına yönelik hizmetlerin esaslarını belirlediği halde, kanun metni içinde bu hayvanların en büyük gereksinimi olan "sağlık" sözcüğü dahi hiç geçmemektedir. Kanun, sahipsiz hayvanların aşılama, kısırlaştırma ve rehabilitasyon hizmetlerine yönelik yükümlülüğü yerel yönetimlere vermekte, bu hizmetlerin yürütüleceği birim olarak yalnızca belediyelerin kuracağı geçici bakımevlerini tanımlamakta, böylelikle –kanunda açıkça tanımlanmamış olsa da- hayvan sağlığı hizmetlerinin asgari teknik koşulları belirlenmemiş ve standardize edilmemiş ortamlarda sürdürülmesine neden olarak hayvan refahı açısından ihlaller oluşmasına ve veteriner hekimlerin meslek esaslarını yerine getirememesine aracılık etmektedir. Türkiye'de hayvan sağlığı hizmetlerinin verileceği birimler 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmeliklerle açıkça tanımlandığı halde, iki kanun arasındaki bu açık uyuşmazlığın çözümü için herhangi bir girişimde bulunulmamaktadır. Aksine, Orman ve Su İşleri Bakanlığı "mobil kısırlaştırma ünitesi" kavramını ısrarcı bir biçimde gündemde tutarak, bir cerrahi girişim olan dişi ve erkek kısırlaştırma operasyonlarının önemsizleştirilmesine ve operasyon sonrası önemli komplikasyonlar çıkmasına neden olacak bir süreç yönetmektedir.

5199 sayılı kanunun revize edilmesi için bugüne kadar yapılan çalışmalar sonuçsuz kalmıştır. Ancak Orman ve Su İşleri Bakanlığı, yeterli veteriner hekim istihdamı sağlayarak ve ilgili kurumlarla hayvan sağlığına yönelik işbirliği faaliyetleri yürüterek mevcut mevzuat altyapısıyla da sağlıklı yol alma seçeneğine sahiptir. Bakanlık, yerel yönetimlerin de gereksinimlere yanıt verecek şekilde veteriner hekim istihdam etmesi için gerekli çalışmaları yapmalı, hayvan sağlığına yönelik olarak tanımlı süreçler çerçevesinde iş yapabilmek için GTHB ile organik teması sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmelidir.

Yaban hayvanlarına yönelik olarak da benzer bir süreç yaşanmaktadır. Türkiye'de Bakanlık izniyle kurulmuş yaban hayat rehabilitasyon merkezleri çok sınırlı sayıdadır ve gereksinimleri fiziksel olarak karşılayamamaktadır. Bakanlığın rehabilitasyon merkezlerine ek olarak yaban hayvanlarına yönelik bölgesel hastaneler kurulması için çalışmalar yapması, bu yönde üniversitelerle halen mevcut olan işbirliğini daha da geliştirmesi, gerekli istihdam olanaklarını yaratmak için mevzuat düzenlemesi yapması gerekmektedir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın, birçok yönüyle tartışılan hayvanat bahçelerine yönelik olarak da çalışma yapması, yaban hayvanı beslemek isteyen kimselerin, hayvanat bahçesi ruhsatı alarak bu durumu yasal hale getirme formülünü engelleyecek düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Tüm bunların hayata geçirilmesi, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın paydaş görüşleri alınarak titizlikle hazırlanmış bir stratejik plan hazırlayıp uygulamaya koymasıyla başlayacak bir sürecin devamında olanaklı olacaktır.

1.2.3. Sağlık Bakanlığı'nda Örgütlenme

Tüm dünyada toplum sağlığına yönelik çalışmaların merkezinde yer alan "Tek Sağlık Konsepti", sağlık hizmetlerinin koordinasyon ve işbirliği içinde yürütülmesini esas almaktadır. Tek sağlık konseptinin çalışma alanları; biyomedikal araştırmalar, biyoterörizm, besin güvenliği, küresel besin ve su elde etme sistemleri, enfeksiyöz hastalıklar, mikrobiyoloji eğitimi, antimikrobiyel direnç, iklim değişikliğinin etkileri, halk sağlığı, çevre sağlığı ve çevrenin korunması, bulaşıcı hastalıkların ekolojisi, çevre sağlığı ve organizasyonları, yaban hayatın korunması, karşılaştırmalı tıp, koruyucu hekimlik gibi konuları içermektedir ve hedefe ulaşılması, farklı branşların koordineli çalışması ve entegrasyonu ile olanaklı olabilir.

"Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" kapsamında Bakanlığın hizmet birimleri tanımlanırken, genel halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili görevlerin Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne verildiği görülmektedir. Bu Genel Müdürlük bünyesinde bulunan çoğu daire başkanlığı, Veteriner Halk Sağlığı'nın çalışma alanına da giren faaliyetler sürdürmekle birlikte, bu birimlerin sürekli koordinasyonu sağlayacak ve ortak çalışmayı zorunlu kılacak bir mevzuata sahip olmadığı görülmektedir. Halk sağlığına yönelik çalışmaların Türkiye'de bütünlük arz edememesinin temel nedeni bakanlıklar arasında eşgüdümü sağlayacak bir yapının oluşturulamaması ve yeterli veteriner hekim istihdamı sağlayacak bir düzenleme yapılmamasıdır. Oysa 1930 yılında yayımlanan ve halen yürürlükte olan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 9. maddesi, veteriner halk sağlığına yönelik konuların uygulanması ve sorunların çözümü için Sağlık Bakanlığı bünyesinde veteriner hekim istihdamı sağlanması gerektiğine açıkça hükmetmiştir.

Bu anlamda uygun bir yapılanmanın sağlanabilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilecek olan ve 2011 yılında 663 sayılı KHK ile kurulan Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, geçen zaman zarfında amacına hizmet edemediği gerekçesiyle 2017 yılında 694 sayılı KHK ile, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ile birlikte merkez ve taşra teşkilatlarının kapatılması neticesinde tarihe karışmıştır ve faaliyetlerini Sağlık Bakanlığı bünyesinde genel müdürlük olarak sürdürmektedir.

Sağlık Bakanlığı bünyesinde toplum sağlığına yönelik faaliyetler için veteriner hekim istihdamının arttırılması ve organizasyon yapısının revize edilmesi gerektiği gerçeği bir yana, veteriner hekimler halen Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık sınıfı ile ilgili düzenlemelerde kapsam dışı bırakılmaktadır. Bu konuda, özellikle Avrupa Birliği uygulamaları esas alınarak yapılacak düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve halk sağlığı uygulamalarının göstermelik olmaktan çıkarılması önem arz etmektedir.

Sağlık Bakanlığı'na ilişkin bir başka önemli konu, veteriner hekimlerin beşeri ilaç kullanım gereksinimleridir. Yurdumuzda, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nca ruhsatlandırılmış veteriner tıbbi ürün sayısı, günümüzde veteriner hekimliği mesleğinin icrası için yeterli olmamaktadır. Hayvan sağlığı alanında rutin olarak kullanılması gereken kemoterapi ajanları, inhalasyon anestezikleri, acil girişim ajanları ve diğer birçok etken madde ile bazı etken maddelerin de farklı farmasötik şekillerini içeren müstahzarlar Türkiye'de veteriner hekimliği alanında henüz ruhsatlandırılmamıştır ve veteriner hekimler bu ajanların beşeri müstahzarlarını farklı usullerde temin etmek zorunda kalmaktadır. 2013 yılından bu yana TVHB ve Odalar aracılığıyla bu duruma yönelik olarak gösterilen çabalar henüz GTHB nezdinde sonuç vermemiş-

tir. Veteriner hekimlerin ve daha da önemlisi sağlık hizmetinden yararlanan hayvanların Sağlık Bakanlığı tarafından yapılacak olası bir kısıtlamada bu ajanlara ulaşımının tamamen engellenmesi riskinin ortadan kaldırılması, veteriner hekimlerin beşeri ilaçlara ulaşımı için bir sistem kurulması için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu ile başlattığı görüşmeleri hızlandırarak bir sonuca bağlaması önem arz etmektedir.

1.2.4.Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Örgütlenme

Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin 1842 yılında Askeri Veteriner Okulu'nda başlaması nedeniyle veteriner hekimliği mesleği, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile yakın ilişki içinde olmuştur.

TSK'nın veteriner hekimliği hizmetleri Sağlık Komutanlığı bünyesinde, kuvvet komutanlıklarında ise Lojistik Başkanlıkları içinde yer alan şube müdürlüğü düzeyinde yapılandırılmıştır.

TSK çatısı altında bu kapsamda sürdürülen hizmetler veteriner halk sağlığı, ordu hizmet hayvanlarının üretim, bakım, beslenme ve eğitimi ile hayvan sağlığının korunmasıdır.

Son dönemde basın organlarına yansıyan bazı haberlerde TSK bünyesinde yaşanan gıda zehirlenmesi olayları, Gıda Kontrol Müfreze Komutanlıklarının mevcut durumunu tartışmaya açmış ve veteriner hekim istihdamı ve çalışma koşullarına yönelik tartışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Bilindiği üzere TSK bünyesinde ordu düzeyinde faaliyet gösteren A Tipi ve kolordu düzeyinde faaliyet gösteren B Tipi Gıda Kontrol Müfreze Komutanlıkları bulunmaktadır ve bu müfrezeler, gıda güvenliği konusunda büyük önem arz etmektedir. Ancak; son yıllarda B Tipi müfrezelerin 8 tanesi kapatılmış, geriye kalan müfrezeler ise yapılan uygulama değişiklikleri ile kısmen etkisiz hale getirilmiştir. Savaş ya da barış durumunda, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde veteriner hekimlerin varlığı hayati önem arz etmektedir ve özellikle gıda kontrol müfrezelerinin gıda güvenliğine ilişkin stratejik konumu nedeniyle bu birimlerde nitelikli istihdamın sağlanması ve işleyişte eski uygulamalara dönüşün sağlanması esas olmalıdır.

1.2.5. Yerel Yönetimlerde Örgütlenme

Belediyelerin günümüze kadar uzanan yapılarının temelleri, 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile atılmıştır. Her iki kanun da, belediyelere veteriner hekimlikle ilgili işlevsel görevler yüklemiştir. 1580 sayılı belediyeler kanunun 15. maddesinde, veteriner hizmetlerinin nasıl yürütüleceği ve veteriner hekimin belediyelerdeki konumu açıkça belirtilmiştir. Belediyelerde veteriner hekimler personel yapılanmasında "baş amir" olarak tanımlanmış (Madde 88) ve belediye encümeninin doğal üyesi sayılmışlardır (Madde 77). İki kanun dışında 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu ile 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da belediyelere veteriner hekimlik hizmetleri ile ilgili görevler vermiştir. Ancak, belediyelere veteriner hekimlikle ilgili önemli görev ve yetkiler verilirken, yeterli veteriner hekim ataması yapılamadığı için bu kanunlar yeterince uygulanamamıştır. 90'lı yıllarda veteriner hekim istihdamı ancak yeterli sayıya ulaşmış, ancak bu tarihten sonra yapılan mevzuat değişiklikleriyle yapılanma yine bozulmuştur. 1580 sayılı kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun yayımlanması ile 3285 sayılı kanun 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun yayımlanması ile, 3030 sayılı kanun da 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun yayımlanması ile yürürlükten kaldırılmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, belediyelerin personel yapılanmasında veteriner hekimlerin konumuyla ilgili farklı bir sürece girilmiştir. Kanunun 48. maddesi ile belediyelerde yazı işleri, mali hizmetler, fen işleri ve zabıta birimlerinin oluşumu mecburi tutulmuş, diğer birimleri ise belediyenin özelliklerine göre ve norm kadro esasları baz alınarak isteğe bağlı bırakılmıştır. 2006/9809 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belediyelerde norm kadro ilke ve standartları belirlenmiştir. Bu kapsamda İl Belediyele-

rinde Veteriner İşleri Müdürlüğü zorunlu tutulmuş, Büyükşehir Belediyeleri, Büyükşehir'e bağlı ilçe ve alt kademe belediyeleri, ilçe ve belde belediyelerinde ise isteğe bağlı bırakılmıştır. Belediyelerin nüfus yapısı, sanayi ve ticaretteki konumu göz önüne alınarak yapılan bu düzenlemede, veteriner hekimliği mesleğinin önemli rol üstlendiği toplum sağlığı, hayvan sağlığı ve hayvan hakları gibi alanlar ne yazık ki göz ardı edilmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı kanun, belediyelere "gıda bankacılığı" yapma yetkisi vermiştir. Bu kapsamda belediyeler, izinsiz satış yaptığı için faaliyetten men edilen kimselerin cezası ödenerek iki gün içinde geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına verebilme yetkisine sahiptir. İzinsiz satışa yönelik belediye denetimleri süreklilik arz ettiği halde, el konulan gıdalara yönelik denetimin ne usulde yapıldığı belirsizdir ve bu durum, gıda güvenliği açısından kusur oluşturmaktadır. Bu konuda, belediye bünyesinde görev yapan veteriner hekimlerin görevlendirilmesine ilişkin bir bilgi de bulunmamaktadır.

Belediyelerde görevli veteriner hekimler, daha çok gıda kontrolü, et muayenesi ve sahipsiz şehir hayvanlarının yönetimine ilişkin faaliyet göstermekle birlikte, 5216 sayılı kanunla yapılan değişiklikler, veteriner hekimlerin çalışma alanını genişletmiştir.

Belediye mevzuatında son yıllarda yaşanan en büyük değişiklik, büyükşehir belediye yapılanmasına yönelik olmuştur. Yurdumuzda 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında 16 büyükşehir belediyesi bulunmakta iken, 2012 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehir sayısı 30'a çıkarılmıştır. Bu kanunla yapılan köklü değişiklikler; büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il mülki sınırı olarak değiştirilmesi, mülki sınırları içinde kalan tüm köy ve belediyelerin kamu tüzel kişiliklerinin kaldırılması, bunun sonucunda köylerin mahalle olması, belediyelerin ise her birinin parçalanmadan kendi isimleriyle mahalle olması ve bu belediyelerin mahallelerinin kaldırılması, büyükşehir olan illerde İl Özel İdarelerinin kapatılması ve mevzuatta il özel idarelerine yapılan atıfların bu kanun kapsamında tüzel kişiliği kaldırılan il özel idareleri için ilgisine göre bakanlıklara, bakanlıkların bağlı veya ilgili kuruluşları ile bunların taşra teşkilatına, hazineye, valiliklere, büyükşehir belediyelerine ve bağlı kuruluşlarına veya ilçe belediyelerine yapılmış sayılacak olmasıdır. Kanun kapsamında il özel idarelerinin kapatılmasıyla, kırsal kalkınma desteklerine yönelik faaliyetler de büyükşehir belediyeleri bünyesinde yürütülmeye başlanmıştır.

Bugün, büyükşehir belediyesi sayısının 51'e çıkartılmasına yönelik çalışmaların sürdürüldüğü bilinmektedir. Süreç tamamlandığında "bütünşehir" yaklaşımının tarım ve hayvancılık üzerine etkilerinin nasıl olacağının şimdiden doğru analiz edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması önem arz etmektedir.

Günümüzde yerel yönetimlerde görev yapmakta olan veteriner hekimlerin en yaygın çalışma alanı, sahipsiz şehir hayvanlarının yönetimine ilişkin hizmetlerdir. 5199 sayılı kanun hükümleri gereği tüm yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanlara hizmet vermek üzere geçici bakımevleri kurması ve aşılama, kısırlaştırma, rehabilitasyon hizmetlerini verdikten sonra bu hayvanları alındıkları bölgeye geri bırakması esastır. Günümüzde, pek çok belediye henüz yasanın temel yükümlülüğü olan "geçici bakımevi kurma" sorumluluğunu dahi yerine getirmemiş durumdadır. Kamuoyunda 5199 sayılı kanunun revize edilmesi gerektiğine dair yaygın bir kanı ve talep bulunmaktadır. Bu değişikliği hedefleyen çalışmaların temelinde, kanunun etkin bir biçimde uygulanmamasının yattığı gözlemlenmektedir. Oysa kanunda dikkati çeken en büyük noksanlık, kanunda ve uygulama yönetmeliğinde hayvanlara sunulacak "sağlık hizmetleri"ne doğrudan bir atıfta bulunulmaması ve sahipsiz hayvanların bu en önemli gereksiniminin içi açılmamış bir "rehabilitasyon" sözcüğünün içinde gizlenmesidir. Bu durum, belediye geçici bakımevlerinde görev yapan veteriner hekimlerin, teknik koşulları belirsiz olan ve standardize edilmemiş ortamlarda, yetersiz donanımla hizmet vermek zorunda kalması sonucunu doğurmaktadır. Bilindiği üzere, hayvan sağlığı hizmeti verilecek olan

veteriner hekim muayenehane ve poliklinikleri ile hayvan hastanelerinin asgari teknik koşulları 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikler gereği Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve bu amaçla açılacak birimlerin ruhsatlandırılması da adı geçen bakanlığın taşra teşkilatı eliyle yapılmaktadır. Oysa 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında üzeri örtülü biçimde sunulan "sahipsiz hayvanların sağlık hizmetleri" için anılan kanuna herhangi bir atıfta bulunulmadığı için, bakımevleri bünyesinde yer alan "tanımlanmamış" birimlerde niteliği belirsiz sağlık hizmeti verilmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı mevzuatı kapsamında geçici bakımevlerinde sunulacak sağlık hizmetine yönelik bir düzenleme yapılmadığı halde, bu ünitelerde gereksinim duyulan veteriner tıbbi ürünleri için belediyelere "bulundurma ruhsatı" verilmesi, hayvanların mağduriyetinin önlenmesi bakımından önemli olmakla birlikte, tutarsızlık oluşturmaktadır. Bu konuda çözüme yönelik çalışmaların, belediye bünyesinde sahipsiz hayvanlara yönelik sunulacak sağlık hizmetleri için oluşturulacak birimlerin asgari teknik koşullarının GTHB mevzuatı çerçevesinde tanımlanarak başlatılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda mevcut "Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği"nden yararlanılabileceği gibi, sadece sahipsiz hayvanlara yönelik bir düzenleme yapılarak, 5996 sayılı kanunda kavram olarak yer alan, ancak herhangi bir yönetmelikte tanımlanmamış olan "klinik" yapılanması ile tüm yerel yönetimlerin hayvan sağlık birimleri asgari standartlara kavuşturulabilecektir.

Böyle bir çalışmanın en büyük getirisi, çok zor koşullarda meslek icra eden belediye veteriner hekimlerinin bu alandaki görev tanımlarının belirgin hale gelmesi olacaktır.

Bugün neredeyse tüm yerel yönetimler, sahipli hayvanlara da sağlık hizmeti verme eğilimindedir. Topluma hizmet sunabilme arayışının uygulanabilir bir sonucu olarak değerlendirilen bu durum, farklı sakıncalar doğurmaktadır. Sahipsiz hayvanlara yönelik sağlık hizmetlerinin standardize edilememesine ilişkin yukarıda paylaşılan kaygılara ek olarak, sahipli hayvanlara hizmet verildiğinde, 5996 sayılı kanun hükümlerine açık muhalefet oluşmuş olmaktadır. Belediyelerin özellikle halk sağlığını korumaya yönelik yükümlülüklerine atıfta bulunarak düzenlediği ücretsiz aşı kampanyaları, sahipsiz hayvanlar için tahsis edilmiş olan ödenek ve olanakların haksız kullanımını doğurmaktadır. Belediye veteriner hekimleri de, belediyeler içindeki hiyerarşik düzen içinde, aslında sorumluluk alanlarında olmayan görevler yapmak zorunda bırakılmaktadır. Bu konuda ivedilikle düzenleme yapılması için çalışma başlatılması, hem meri mevzuat hükümlerinin doğru uygulanması, hem de hayvan hakları ve hayvan refahı açısından önem arz etmektedir.

1.3. Kamu Kurumları Dışında Örgütlenme

1.3.1. Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinde Örgütlenme

Islah amaçlı hayvan yetiştirici birliklerin kurulmasına yönelik mevzuat, 2010 yılında 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun 10/A ilâ 10/F maddelerine dayanılarak hazırlanmış ve ilgili yönetmelik, 2016 yılında yapılan revizyonla son halini almıştır. Yönetmelikte, birliklerin görevleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

a) Üyeleri arasında dayanışmayı sağlamak.

b) Üyelerin mesleki eğitimlerini sağlamak, bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla kurs, seminer ve benzeri organizasyonları düzenlemek, eğitim çalışmaları ve araştırmalar yapmak veya yaptırmak, her türlü basılı yayım ve diğer yollarla üyeleri arasında iletişim ve haberleşmeyi sağlamak.

c) Bakanlıkça merkez birliğine verilen yetkiler doğrultusunda, Bakanlığın kontrol ve denetiminde ön soy kütüğü, soy kütüğü, döl kontrolü ve/veya ıslah programları faaliyetlerini yürütmek.

ç) Üyelerin hayvanlarına suni tohumlama hizmetleri vermek, suni tohumlama ile ilgili sperma ve benzeri malzemeleri temin etmek, depolamak, dağıtmak ve pazarlamak.

d) Yetiştiricilerin damızlık materyal, alet ve ekipman, kaba yem, kesif yem, yem bitkileri tohumlukları ve benzeri ihtiyaçlarını sağlamak, bunları depolamak, dağıtmak ve pazarlamak.

e) Yurt içinden veya gerekli hâllerde yurt dışından sağlanan erkek ve dişi hayvan, sperma, yumurta, embriyo, larva, ana arı ya da diğer biyolojik materyali kullanarak ıslah programları ile bütünleşen her türlü faaliyet için gerekli kadro ve ekipleri oluşturmak, gerekli hâllerde sperma, yumurta, embriyo, larva, ana arı ve benzeri ıslah materyallerini üretmek için Bakanlık izniyle ya da Bakanlıktan ruhsatlı üretim merkezleri ve laboratuvarlar kurmak ve araştırma kurumlarıyla işbirliği yapmak.

f) Hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili her türlü girdi temini ile teknik ve idari tedbirleri almak veya aldırmak.

g) Üyelerce yetiştirilen damızlık hayvanların satışını yapmak, satışlarını organize etmek, bunun için müzayede düzenlemek, fuar, sergi ve panayırlar kurmak ve kurulanlara katılmak, yarışmalar tertiplemek, ödüller vermek ve yetiştirilen ırkları tanıtmak.

ğ) Yetiştiricilerin ürünlerinin değer fiyatına satışını sağlayacak her türlü pazarlama organizasyonları ve ürün işleme tesislerini kurmak, kiralamak ve işletmek.

h) Hayvanlar ve işletmeleri ile ilgili her türlü sigorta hizmetlerini yapmak veya yaptırmak.

ı) Kredi temini konusunda çalışmalarda bulunmak.

i) Kuruluş amacı ile ilgili ihtiyaç duyulan araştırmaları yapmak veya yaptırmak.

j) Hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla gerekli tesisleri kurmak, tesislere ortak olmak, işletmek, gerektiğinde bu işler için tüm hisseleri birliğe ait olmak üzere şirket ve/veya iktisadi işletme kurmak.

k) Merkez birliğinin birliğe tahsis etmiş olduğu sayıda genetik materyali temin etmek ve üye işletmelerde kullanmak veya kullandırmak.

l) Kayıt sistemi ve verim kayıtları için gerekli girdileri merkez birliği aracılığı ile tedarik etmek, kullanmak ve/veya kullandırmak.

m) Faaliyet alanı ile ilgili olarak üyelerinin ihtiyaçlarına yönelik iş ve işlemler ile danışmanlık ve projelendirme hizmetlerini vermek.

(2) Bu madde hükümleri uyarınca birlikler tarafından kurulacak şirket ve/veya iktisadi işletmelerin faaliyet alanı, birliğin faaliyet alanı ile sınırlıdır.

Islah amaçlı birlikler, nitelikli hayvansal üretimin sağlanması için önemli oluşumlardır. Birlikler sayesinde yetiştiricilerin deneyimli yönetici kadrolara sahip olması ve sorunların çözümünde söz sahibi olacak bir güce erişmesi hedeflenmektedir. Birlik, üyelerinin gereksinimlerini ve sorunlarını, kendi teknik elemanlarınca daha çabuk belirleyebileceği için, çözümünü de daha çabuk gerçekleştireceği düşünülür. Bugün mevcut olan birliklerin yönetim yapılarına ve işleyişlerine bakıldığında, birliklerin pek çok alanda temel hedeflerinden uzaklaştığı ve yetki alanına girmeyen konularda faaliyet gösterdiği görülmektedir. Hayvan yetiştirici birlikleri, bünyelerinde görev yapan az sayıdaki veteriner hekimle görev alanına giren hizmetleri yürütürken, ziyaret edilen işletmelerde hayvan sağlığı hizmeti de sunarak 5996 ve 6343 sayılı kanunlarla aykırılık oluşturacak fiiller ortaya koymaktadır. Birliklerin 5 baş hayvandan daha az popülasyona sahip işletmeleri “aday üye” statüsünde değerlendirmesi, hizmet kapsamının kontrolsüz hale gelmesine neden olmaktadır. Oysa yetiştirici birliklerinin mevzuat kapsamında üstlendiği görev ülke hayvancılığı açısından büyük önem arz etmekte ve asli görevlerden uzaklaşılmasına neden olan her eylem, bu anlamda kusur doğurmaktadır.

Yurdumuzda hayvancılık işletmelerinin küçük ölçekli, dağınık ve sermayelerinin yetersiz olması, hayvansal ürünlerde pazarlama sisteminde aracı sayısının çokluğuna bağlı olarak ürünlerin uygun zaman ve fiyatlarda pazarlanamaması, girdi fiyatlarının üreticilerin etkin olmadığı bir ortamda oluşması, eğitim ve yayım hizmetlerinin yetersizliği ve üreticilerin bilgi ve teknoloji kullanımında yetersiz kalmaları gibi nedenlerle üreticilerin örgütlenmesi kaçınılmazdır. Ancak örgütlenmenin öneminin üreticiler tarafından çok iyi anlaşılamaması, tarım ve hayvancılık alanında üreticilerin örgütlenme konusunda yakın duruş sergilememesi ve yönetsel yapıların bu çerçevede şekillenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Türkiye'de kırsal ekonomik örgütlenmede model alınan "çok amaçlı kırsal kalkınma kooperatifleri", başarılı bir ekonomik örgütlenme modeli olamamıştır. Bu yapılanmada başarısızlığın en büyük nedeni, üretimde ihtisaslaşmanın dikkate alınmamış olmasıdır. Bu model kırsal kesimde tarım ve hayvancılık işletmeleri arasındaki işletme, ürün ve üretim farklılıklarını dikkate almamaktadır. Model, kırsal alanda yaşayan, farklı amaçları, farklı çıkarları hatta çıkar çatışması olan üretim kesimlerini bir çatı altında toplamaya çalışmıştır. Günümüzde "bütünşehir" yaklaşımının esas alınması ve mevzuatın bu yönde revize edilmesi sonucunda büyükşehir belediyelerinde il özel idareleri kapatılarak, kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetler büyükşehir belediyeleri bünyesinde yürütülmeye başlanmıştır. Konunun bu yeni boyutuyla irdelenmesi ve bu yönde yapılacak planlamalar çerçevesinde hareket edilmesi, sürecin daha kontrollü yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Hayvancılık desteklerinin sadece üretim miktarına değil, verimlilik ve kaliteye de prim verilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde düşük maliyetli ve yüksek kaliteli üretim teşvik edilebilir.

Nitelikli bitkisel ve hayvansal üretimde Türkiye'nin dönüşüm sağlaması için dikkate alınması gereken yeniliklerden biri, Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) başlatmış olduğu "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması" programıdır. Uygulamaya konulan süreç, üniversitelerin güçlü ve etkin olabileceği, belirlenmiş alanlarda ihtisaslaşmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda YÖK 2016 yılında çağrıya çıkarak yükseköğretim kurumlarından niyet beyanı almış ve başlangıç için 5 üniversiteyi ihtisaslaşma programına dahil etmiştir:

- Bingöl Üniversitesi; tarım ve havza bazlı kalkınma alanında,
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; hayvancılık alanında,
- Düzce Üniversitesi; sağlık ve çevre alanında,
- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; tarım ve jeotermal alanında,
- Uşak Üniversitesi; tekstil, dericilik ve seramik alanında pilot üniversite olarak misyon farklılaşması

sürecine girmiştir.

Üniversitelerin bu yeni yapılanma süreci, ilgili bölgelerde üretici birliklerine de yeni bir misyon yüklemektedir. Birlikler, pilot olarak seçilen ve hayvancılık alanında ihtisaslaşan üniversitelerin doğal dış paydaşıdır ve görev tanımları çerçevesinde üniversitelere katkı sunmaları sorumlulukları gereğidir.

Bu çerçevede birliklerin misyon ve hedeflerini doğru tanımlaması, mevzuatta tanımlanan görevler çerçevesinde faaliyet göstermesi, görev tanımı dışında olan ve veteriner hekimliği mesleğinin sorumluluk alanı içinde kalan konularda TVHB aracılığıyla veteriner hekimliği camiasının katkısını alabilmesi sağlanmalıdır.

1.3.2. Özel Sektörde Örgütlenme

Yurdumuzda, veteriner hekimliği mesleğini ilgilendiren alanlarda, özellikle veteriner tıbbi ürünleri, yem ve yem katkıları, yetiştiricilik ürünleri, biyoteknoloji ürünleri, aşı, serum ve biyolojik madde üreten ya da pa-

zarlayan firma sayısında önemli artış vardır. Sektördeki gelişmeye paralel olarak veteriner hekim istihdam olanakları da artmakta ve bu durum yeni görev ve hizmet alanlarının gelişmesini tetiklemektedir.

Hayvan sağlığı hizmetlerinin büyük çoğunluğu, serbest veteriner hekimler tarafından karşılanmaktadır. Gıda ve damızlık hayvan üretim sektöründe istihdam edilen veteriner hekimler ise sağlıklı ücret sistemine ve sosyal güvenceye sahip değildir. Ücretlerini her ay bizzat işini yaptıkları kişi veya kişilerden aldıkları için, iş güvenceleri sağlam temeller üzerine oturmamaktadır.

Hayvancılığa dayalı sanayi kesiminin oluşturduğu kuruluşlar 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu'na göre kurulmuştur. 1976 yılında süt ve et sektörünün ve ona bağlı olan sanayinin gelişmesine yönelik olarak çok özel amaçlarla kurulmuş bir dernek olan SETBİR, 2003 yılında üyesi olduğu gıda derneklerinin bir araya gelerek kurduğu SPES EEIG konsorsiyumu ile ortak, her aşamasında etkin olarak görev yaptığı pek çok projede koordinasyon, üye komitesi üyeliği, bilimsel komite üyeliği yanında iş paketlerinin yürütülmesi görevlerini üstlenmiştir.

Süt ve Et Üreticileri Birliği (SETBİR), bünyesinden 1998 yılında kurulan ETBİR`den sonra Ambalajlı Süt Üreticileri Derneğini de 2009 yılında çıkarmıştır. Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Birliği Derneği (BESD-BİR) 1994 yılında kurulmuştur. Yumurta ve et yönlü damızlıkçı firmaların yanında, kanatlı eti üreten kesimhane sahibi firmalar da 2006 yılına kadar Dernek çatısı altında hep birlikte yer almışlardır. 2006 yılında Tüzükte yapılan bir değişiklik sonucu, yumurta yönlü damızlıkçılar dernekten ayrılmış, piliç ve hindi eti üreten firmalarla et yönlü damızlıkçı firmaların BESD-BİR üyelikleri devam etmiştir. Dernek Türkiye'nin toplam kanatlı eti, kuluçkalık yumurta ve civciv üretiminin yaklaşık %90'ını kapsamakta ve kanatlı sektöründe lokomotif rolü oynamaktadır.

Sağlıklı sürülerden sağlıklı yumurta üretmek, yumurta tüketimini arttırmak, üreticilere teknik destek vermek amacıyla 2006 yılında Yumurta Üreticiler Merkez Birliği (YUMBİR) kurulmuştur.

Veteriner Sağlık Ürünleri Sanayicileri Derneği (VİSAD) veteriner ilaçları, biyolojik maddeler ve yem katkıları gibi veteriner sağlık ürünleri sanayi ve ticareti ile ilgili gerçek ve tüzel kişiler tarafından 1991 yılında kurulmuştur. AB'ye uyum çerçevesinde veteriner sağlık ürünlerinin ruhsatlandırılması, üretimi, dağıtımı ve kontrolüyle ilgili önemli değişikliklerin yapıldığı 2010 sonrası dönemde VİSAD aktif olarak sürecin içinde yer almıştır.

2003 yılında Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği, 2005 yılında Küçükbaş Hayvan Yetiştiricileri Birliği kurulmuştur. Ayrıca, Türkiye'de koza üretimi konusunda tek örgüt olan Koza Birlik, yapağı, kıl ve tiftik üreticilerinin üyesi olduğu Tiftik Birlik; yem sanayicilerinin üyesi bulunduğu TÜRKİYEM-BİR faaliyet göstermektedir.

Bütün bu örgütlerin yanı sıra, genel olarak illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların başkanı olduğu Süt Birlikleri ve Köye Hizmet Götürme Birlikleri bulunmakta olup, bu örgütlerin sayıları ve kaç tanesinin faal olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Hayvancılığa dönük hizmetlerin verilmesinde devlete göre daha etkin hizmet veren serbest veteriner hekimlik hizmetlerinin ülkemizde de geliştirilmesi hedef alınmalıdır.

1.3.3. Veteriner Hekimliği Sivil Toplum Örgütleri

1.3.3.1. Dernekler ve Vakıflar

Dernekler, 2908 sayılı "Dernekler Kanunu"na göre kurulmuş örgütlerdir.

Bugün faaliyeti süren mesleki dernekler şunlardır:

- Veteriner Hekimler Derneği

- Veteriner Hekimleri Mikrobiyoloji Derneği
- Veteriner Tavukçuluk Derneği
- Veteriner Farmakoloji ve Toksikoloji Derneği
- Reprodüksiyon ve Sun'i Tohumlama Bilim Derneği
- Veteriner Tarihi ve Mesleki Etik Derneği
- Veteriner Cerrahi Derneği
- Veteriner Patoloji Derneği
- Türkiye Parazitoloji Derneği
- Türk Veteriner Jinekoloji Derneği
- Buiatri Derneği
- Küçük Hayvan Veteriner Hekimleri Derneği
- Veteriner Gıda Hijyenistleri Derneği
- Veteriner Fakülteleri Mezunları Dayanışma Derneği
- Klinisyen Veteriner Hekimler Derneği
- Veteriner Ortopedi ve Travmatoloji Derneği
- Acil Veteriner Hekimleri Derneği
- Veteriner Dermatoloji Derneği
- Veteriner Homöopati Derneği
- Çiftlik Hayvanları Hekimleri Derneği
- Belediye Veteriner Hekimleri Derneği

Ayrıca 903 sayılı "Vakıflar Kanunu" ve buna bağlı tüzük hükümlerine göre, 1988 yılında "Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı" kurulmuştur.

Tüm dünyada mesleki uzmanlık dernekleri, o mesleğin ve alt branşlarının kendi görev ve sorumluluklarının belirlenip yürütülmesi ve alanı ile ilgili yeni politikaların oluşturulup, mesleğin sürekli gelişmesini ve gündemde olmasını sağlamak, konusu ile ilgili tüm dünyada yaşanan gelişmeleri araştırmak, yaymak, meslektaşlar için bilimsel toplantı, kongre, sempozyum vb. etkinlikler düzenlemek için, en uygun örgütlenme modelleri arasında yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB ülkelerinde, diğer temel meslek grupları için de geçerli olan uzmanlık dernekleri sayısı çok fazladır ve üye katılımı çok yüksektir.

Tüm dünyada mesleklerin icrasında genel eğilim, mezuniyet sonrasında paydaşlarla yakın iletişimi koruyup, bireylerde ve meslekte sürekli gelişim ve bilgilendirmeyi esas alan bir sistem oluşturmaktır. Günümüzde bu ağ, yönetim bilgi sistemleriyle bütünüyle sürdürülebilir hale getirilmektedir.

Yurdumuzda, veteriner hekimliği alanında kurulan derneklerin sayıca artması memnuniyet vericidir. Ancak, kurulan derneklerin daha geniş kitlelere hitap edebilmesi için dünyadaki modeller incelenerek çıkarımlar yapılmalıdır.

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında mesleki derneklerin sunabileceği en büyük katkılardan biri, nitelikli bilimsel dergiler hazırlayarak yayım yapmasıdır. Ülkemizde bu konuda başarılı olan ve meslek camiasını güncel bilgi ile buluşturan mesleki dernekler vardır. Bu sayının nitelikli olarak arttırılması, eğitimi tüm zamana yayarak meslektaşların sürekli gelişimini sağlayacaktır.

Mesleki derneklerin bir diğer önemi de, mesleki sorunlar karşısında daha geniş tabana ulaşılarak çözüm seçeneklerinin aranmasına ve kamuoyu reaksiyonu oluşturulmasına olan katkılarıdır. Branş derneklerinin mesleki sorunlara yönelik araştırma, anket, inceleme çalışmaları yaparak gerekli olan durumlara TVHB ve bölge odalarıyla ortak yürüteceği çalışmalarla, sorunların çözümü daha olanaklı hale gelecektir.

1.3.4. Ulusal Akreditasyon Ajansı

1.3.4.1. Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (VEDEK)

Veteriner hekimliği eğitim kurumları ve programları için akreditasyon, değerlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yaparak Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur.

VEDEK, Yükseköğretim Kurulu'nun, "2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu"nun 7 ve 65'inci maddelerine dayanarak hazırlanan ve 20.09.2005 tarih ve 25942 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe "Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği" kapsamında 07.06.2010 tarihinde kurulmuştur.

VEDEK tarafından yapılan yetkilendirme başvurusu sonrasında Yükseköğretim Genel Kurulu'nca gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneğine süreli olarak ve faaliyetlerin tekrar değerlendirilmesi koşuluyla "Kalite Değerlendirme Tescil Belgesi" verilmiş ve akreditasyon çalışmalarında yetkilendirilmiştir.

VEDEK, halen Türkiye'de veteriner fakültelerinin ulusal akreditasyonu için tescil edilmiş yetkili kuruluştur.

VEDEK'in amaçları;

- Veteriner hekimliği akademik eğitim kurumlarının eğitim-öğretim, araştırma faaliyetleri ile idari hizmetlerini değerlendirmek,

- Akredite etme ve bilgilendirme çalışmaları yapmak,

- Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin uluslararası alanda rekabet edilebilir düzeyde kalitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak,

- Güncel ve gelişmekte olan teknolojileri kavrayan, araştırma temeline dayalı bilgi ve beceri ile donanmış, etik ilke ve tutuma sahip ve yaşam boyu öğrenmeyi ilke edinmiş nitelikli veteriner hekimler yetiştirilerek toplum refahının ileri götürülmesini destekleyen faaliyetlerde bulunmaktır.

Bugüne kadar VEDEK'e başvuruda bulunarak dış değerlendirme sürecinden geçen ve akredite olan programlar aşağıda sunulmuştur:

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi (7 yıl süreyle akredite)

İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi (7 yıl süreyle akredite)

Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi (7 yıl süreyle akredite)

Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi (7 yıl süreyle akredite)

Adnan Menderes Üniversitesi Veteriner Fakültesi (7 yıl süreyle akredite)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi (2 yıl süreyle şartlı akredite)

1.3.5. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kurulması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 135. maddesine dayanmaktadır.

Anayasa'nın 135. Maddesi: "*Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir. Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz. Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler. Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir. Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir. Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakimin onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar".*

Türk Veteriner Hekimleri Birliği ve Veteriner Hekim Odalarının kuruluşu ise, 18.03.1954 tarih ve 8661 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun ile tanımlanmıştır. Kanun kapsamında kurulan Türk Veteriner Hekimleri Birliği; Merkez Konseyi, Yüksek Haysiyet Divanı ve 81 ili kapsayan 56 Veteriner Hekim Odası'ndan oluşmaktadır.

Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Dünya Veteriner Hekimleri Birliği (WVA) ve Avrupa Veteriner Hekimleri Federasyonu (FVE)'nun üyesidir.

Köklü bir meslek örgütü olan ve bugün 64. yaşını kutlamakta olan Türk Veteriner Hekimler Birliği, geçmişten günümüze içinden geçilen süreçler, yapılan hatalar, ulusal politikalar ve diğer pek çok nedenle bugün bulunması gereken gerçek pozisyonu sağlayamamış durumdadır. Bazı eksikliklere rağmen örgütlenme yapısını tamamlamış olan Türk Veteriner Hekimleri Birliği, odalara kamuda çalışan veteriner hekimlerin üye olma zorunluluğunun kaldırılması ile güç kaybına uğramıştır. Genel bütçeden verilmesi gereken payın yetersizliği, odaların gelirlerinin yüksek olmaması dolayısıyla buradan gelen payın da düşük olması nedeniyle TVHB ekonomik yönden yetersiz kalmaktadır.

TVHB ve bağlı odalara ilişkin en önemli eksiklik, aynı mevzuata bağlı olunduğu halde rutin uygulamalarda bölgeler arasında yaşanan farklılıkların getirdiği tutarsız görünüm ve geleceğe dönük bir vizyon oluşturmada yaşanan güçlüklerdir.

TVHB ve odalar, daha çok günlük faaliyetleri yürütüp, ulusal ve uluslararası gelişmeler karşısında kısa vadeli reaksiyonlarla hareket etmektedir. Mesleki örgütlenmenin bu en temel birimlerindeki sorunların temel kaynağının, meslek örgütlerimizin henüz "planlama" yaparak hareket etmekten yoksun olması, ya da bu çalışmaları eşgüdüm halinde sürdürmemesi olduğu düşünülmektedir.

İçinde bulunduğumuz çağın artan rekabet ve hızlı değişim dinamikleri, örgütlerin yönetim organlarını ve icra kurullarını uzun dönemli stratejik öngörüler ve hedefler oluşturmaya itmektedir. Modern yönetim sistemlerinde kısa ve uzun dönemli planlamalar yapmadan varlık gösterebilmek olanaklı değildir. Stratejik

planlama, herhangi bir kuruluşun bir yol haritası çizerek kaynaklarını bu stratejiye göre ayarlaması, bu sürece uyumu takip etmek için iç kontrol mekanizması kurması, bunu somutlaştırarak uygun bir çerçeve çizebilmek adına performans hedefleri koyması ve anahtar performans göstergelerini belirleyerek izleme kriterlerini yapılandırmasını ve tüm işleyişi bu çatıya oturtmasını esas alır

Stratejik plan çerçevesinde kurumun güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditler araştırılarak **(SWOT Analizi)** aynı anda ulusal ve uluslararası boyutta politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler gündeme getirilmektedir **(PEST Analizi)**. Bu şekilde kurumlar, tespit ettiği zayıf yönlerini güçlü yönlere, tehditleri fırsata çevirme stratejisi oluşturmaktadır.

Nitelikli ve kaliteli bir örgüt olmanın çıkış noktası önce bir stratejik plan oluşturmak, bu planı tüm organlarla ve iç-dış paydaşlarla işbirliği içinde uygulamak, işleyişi belirlenecek esaslar çerçevesinde denetlemek ve belirlenecek eksikliklere yönelik önlem almaktır. Bu şekilde oluşturulacak olan ve sürekli iyileştirmeyi esas alan bir mekanizma, örgüt içinde kalite güvence sisteminin kurumsal bir biçimde hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Durum böyleyken, **Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin bir stratejik planı bulunmamaktadır.**

Mesleğe ilişkin, sayılamayacak kadar çok sorun varken, bunların tümünün çözümü işlerliği olan mekanizmalar kurmak ve sürdürülebilirliğini güvence altına almaktan geçmektedir. Böyle bir yapıyı oluşturmanın yolu da iç ve dış paydaşları tanımlayıp, alınacak nitelikli geri bildirimlerle kısa ve uzun vade vizyonunu ortaya koymaktan geçmektedir.

Bu yıl dördüncüsü düzenlenen Veteriner Hekimliği Kurultayları böyle bir hedef için fırsat olarak görülmekle birlikte, bu çabaların altı yukarıda ifade edilen yapılanma ile doldurulmadığı sürece yapılan tüm çalışmalar sonuçsuz kalacaktır.

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları'nın günümüzdeki en önemli sorunu, Anayasa'nın 135. Maddesinin kaldırılması (ya da revize edilmesini) hedefleyen çalışmalardır. Bu amaçla hazırlanan raporlar ve söylemlerde; bir mesleğin mensuplarının tek bir meslek örgütü çatısı altında toplanmasının olumsuz yönleri olduğu öne sürülerek ve farklı ideolojiye sahip meslektaşların meslek icrasında çektiği zorluklara ilişkin saptamalar yapılarak meslek örgütlerinin meslek icrasının serbestçe yapılmasını kısıtladığı iddia edilmektedir. Hedef, tıpkı sendika ve dernekler gibi meslek örgütlerinin de birden fazla sayıda olması ve isteyenin istediği odaya kaydolmasıdır. Son yıllarda sık sık gündeme getirilen bu konu, yakın zamanda meslek birliklerinin adında yer alan "Türk" ve "Türkiye" sözcüklerinin kaldırılmasına yönelik tartışmalarla tekrar gündem konusu olmuştur. Meslek icrasının güvencelerinden biri olan meslek örgütlerinin temel dayanaklarından yoksun bırakılması mesleklerin icrasıyla ilgili önemli kusurlar doğuracak, bu da doğrudan ya da dolaylı kamu zararı oluşturacaktır. Meslek örgütlerinin var olmadığı ya da etkinlik gösteremediği bir ortamda mesleki politikaların ortaya konulması olanaklı olmayacağı için, gündemde tutulması ve güç birliği ile doğru ve yanlışlarının kamuoyuyla paylaşılması gereken en önemi konunun bu olduğu düşünülmektedir.

2. Değerlendirme ve Sonuç

Veteriner hekimliği, tüm dünyada vazgeçilmez bir öneme sahip, sürekli gelişim gösteren bir meslek grubudur. Hızlı ve sürekli bir değişimin hüküm sürdüğü günümüz dünya modelinde, AB'ye uyum sürecinde yoğun bir mevzuat dönüşümü yaşayan yurdumuzda süreçten en fazla etkilenen meslek gruplarından birisi veteriner hekimliğidir. Bu süreç, mesleki kazanım elde etmek, ama öncesinde mevcut kazanımları yitirmemek için sessiz bir savaşın sürdürüldüğü bir atmosfere sahiptir. Böyle bir dönemin ideal koşullar oluşturularak sürdürülmesi için, mesleği icra etmekte olan her bir bireye önemli sorumluluklar düşmektedir.

Sunulacak bireysel katkılar çok önemli olmakla birlikte, asıl belirleyici olan güç, bu katkıların ve dolayısıyla sürecin doğru yönetimidir.

Veteriner hekimliği mesleği adına süreç yönetiminde merkezde olması gereken kuruluş, hem mevzuatın sağladığı imtiyazlar, hem de oluşum yapısı itibariyle bürokrasiden sıyrılarak kazanabileceği dinamizm ile Türk Veteriner Hekimleri Birliği'dir.

Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin ve bağlı odaların süreç yönetimindeki başarısı, iyi planlanmış bir strateji ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle meslek örgütlerimizde bir dönüşüm yaşanmasının zamanı gelmiştir. Bu dönüşümün önce merkezde başlaması, sonrasında tüm odalara yansıtılması esas olmalıdır.

Uluslararası ölçütler dikkate alındığında, toplam kalite yönetimini esas alan bir meslek örgütünün:

- Vizyon ve açıkça tanımlanmış misyon beyanının hazırlandığını,

- Mevzuata uygunluğun sağlandığını,

- Yönetim Kurulunun stratejik hedefleri belirlediğini, yatırım politikasına karar verdiğini, performans kriterlerini kabul ettiğini, söz konusu politikanın detaylı planlaması ve uygulanması görevini İdari kadroya devrettiğini,

- Yönetim Kurulunun, düzenli faaliyet raporları ve plan ve bütçe tahmin raporları gibi Kurula rapor verme yükümlülüğünü idari kadroya vererek, ölçüm ve faaliyetlerini kontrol ederek, faaliyetlerinden sorumlu tutarak politikaları ve hedeflerin başarılma durumlarını takip ettiğini,

- Yönetim Kurulu adına Genel Sekreter'in performans yönetiminden sorumlu olduğunu,

- Stratejik hedeflerine ulaşması için yeterli yönetim kontrolleri olduğunu,

- Büyüklük ve amaçlarına uygun ve anlaşılır organizasyon yapısına sahip olduğunu,

- Olağan Kurul toplantılarının yapıldığını ve toplantı tutanaklarının bir dosyada tutulduğunu,

- Tüm Kurul Üyeleri için oryantasyon sürecinin olduğunu ortaya koyabilmelidir.

Bu amaçla Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin izleyebileceği yol, aşağıdaki şekilde önerilmektedir:

1. Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin titizlikle belirlenerek ilan edilmiş misyon, vizyon, stratejik hedefler, temel değerler ve kalite politikası olmalıdır. Böyle bir yapılanma, diğer örgütlerle ve kurumlarla olan ilişkilerin düzenlenmesinde de standardizasyonu sağlayacaktır.

2. İvedilikle TVHB için stratejik plan hazırlıklarına başlanmalı ve iki yılda bir seçilen yönetimlerin yönetsel devamlılığını sağlamak için en az 4 yıllık bir plan hazırlanmalıdır. Bu amaçla, başta odalar olmak üzere iç ve dış paydaşların görüşleri alınmalı, memnuniyet düzeyleri belirlenmeli ve stratejik plana konulacak performans hedefleri ile dinamik bir yönetim yapısı tesis edilmelidir. Paydaş analizi ve hedef belirleme süreçlerinde gerekirse profesyonel destek alınmalıdır.

3. Stratejik plan çerçevesinde, plana uyum sıkıca denetlenerek, periyodik izleme programları uygulanarak, sürecin merkezden perifere (Merkez Konseyi'nden odalara ve üyelere) aktarımı için çalışmalar yapılmalıdır.

4. Oda yönetimlerine yönelik hizmet içi eğitimlerle uygulama birlikteliği sağlanmalı, stratejik plan paralelinde hareket edilmesi teşvik edilmelidir.

5. Odaların öz değerlendirme süreçleri başlatılmalı, güçlü ve gelişmeye açık yönleri belirlenerek iyileştirme çalışmaları yapılmalı, öne çıkan güçlü yönler, mesleğin tanıtımı ve gelişimi için kullanılmalıdır.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

MESLEKİ ETİK VE MEVZUAT KOMİSYON RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Prof.Dr. Aşkın YAŞAR	Konya Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Dr. İbrahim Halil SÖZMEN	Konya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ASLIM	Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. İbrahim Halil SÖZMEN	Konya Veteriner Hekimleri Odası
Üye	Süleyman ÖZCAN	Konya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Üye	Doç.Dr. Oğuzhan AVCI	Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Yıldıray AKIN	MİRA İlaç Sanayi Ltd. Şti.
Üye	Gökhan DİNÇER	Konya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Üye	Ahmet EVCİ	Konya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Üye	Doç.Dr. Ali YİĞİT	Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. Öğr. Üyesi S. Volkan GENÇ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Mustafa Yüksel YETKİN	Balıkesir Veteriner Hekimleri Odası
Üye	Adnan NOHUTÇU	YILET Et ve Et Ürünleri Entegre Tesisleri
Üye	Levent KAYNAR	Konya Veteriner Kontrol Enstitüsü
Üye	Doç.Dr. Umut TAŞDEMİR	Aksaray Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Zafer GÖNÜLALAN	Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Üye	Ebru TONG	İzmir Veteriner Hekimleri Odası

İÇİNDEKİLER

1. III. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayından Günümüze 161
2. Etik 162
2.1. Veteriner Hekimliği Etiğine Giriş 162
2.2. Mesleki Etik 162
2.3. Veteriner Hekimliğinde Etik Eğitimi 163
2.4. Veteriner Hekimliği Etiğine İlişkin Yasal Yapılanma 164
2.5. Veteriner Hekimliği Etiğine İlişkin Öneriler 165
3. Mevzuat 165
3.1. Veteriner Hekim Odalarının Durumu 176
3.1.1. Odaların İşleyişlerine İlişkin Yasal Durum 176
3.1.2. Odaların İşleyişlerine İlişkin Sorunlar 177
3.1.3. Odaların İşleyişlerine İlişkin Çözüm Önerileri 177
3.2. Kamu Dışı Alanlarda Çalışan Veteriner Hekimlerin Durumu 178
3.2.1. Kamu Dışı Alanlarda Veteriner Hekimliği Çalışmaları 178
3.2.2. Klinisyen Veteriner Hekimlerin Durumu 178
3.2.3. Kamu dışı alanlarda çalışan veteriner hekimlerin internet ve sosyal medya ortamlarında yaptıkları paylaşımların durumu 178
3.2.4. Kamu Dışı Alanlarda Veteriner Hekimliği Çalışmalarına İlişkin Öneriler 179
3.3. Kamuda Mesleki Yapılanma 180
3.3.1. Kamudaki Mesleki Yapılanma Durumu 180
3.3.2. Kamudaki Mesleki Yapılanmaya İlişkin Öneriler 180
4. Hayvansal Gıdalar ve Yem İle İlgili 181
4.1. Gıda Mevzuatının Genel Durumu 181
4.2. Gıda Mevzuatına İlişkin Sorunlar 182
4.3. Gıda Mevzuatına İlişkin Öneriler 183
4.4. Yem Mevzuatı ile İlgili Genel Durum 184
4.5. Yem Mevzuatına İlişkin Öneriler 184
5. Zootekni, Sun'i Tohumlama ve Embriyo Transferi İle İlgili 185
5.1. Zootekni ile İlgili Genel Durum 185
5.2. Sun'i Tohumlama ve Embriyo Transferi ile İlgili Genel Durum ve Sorunlar 185
5.3. Zootekni ile İlgili Mevzuata İlişkin Öneriler 186
6. Su Ürünleri İle İlgili 187
6.1. Su Ürünleri Mevzuatı ile İlgili Genel Durum 187
6.2. Su Ürünleri Mevzuatı ile İlgili Öneriler 190
7. Çevre, Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı İle İlgili 190
7.1. Çevre ve Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı ile İlgili Genel Durum 190
7.2. Çevre ve Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı Mevzuatı ile İlgili Sorunlar 192
7.3. Çevre ve Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı Mevzuatı ile İlgili Öneriler 193
8. Sonuç ve Öneriler 194
8.1. Veteriner Hekimliği Mevzuatına İlişkin Genel Çözüm Önerileri 194
8.2. Mesleki Etik ve Mevzuat ile İlgili Öneriler 195

1. III. TÜRK VETERİNER HEKİMLİĞİ KURULTAYINDAN GÜNÜMÜZE

Türk Veteriner Hekimleri Birliği kuruluşundan bu yana mesleki sorunların tartışılması, çözüm önerileri sunulması, mesleği ilgilendiren her konuda gelecek adına bir yol haritası oluşturulması adına çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerden biri de "*Veteriner Hekimliği Kurultayları*"dır. İlki 1998 yılında gerçekleştirilen Kurultayların ikincisi 2002 yılında ve üçüncüsü de 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. 1998 yılından 2018 yılına geldiğimiz 20 yıllık süreçte her alanda önemli ve baş döndürücü gelişmeler yaşandı, hal böyle olunca da bu önemli gelişmeler mesleğimize de yansıdı.

Düzenlenen Kurultaylarda, bir sonraki Kurultaya kadar geçen süreçte gerçekleştirilmesi amacıyla çeşitli hedefler koyulmaktadır. Özellikle ülkemizin AB sürecinde olması sebebiyle, mevzuat açısından bakıldığında üçüncü Kurultay'dan bu yana çok fazla değişim yaşanmadığı gözlemlendi. Türk Veteriner Hekimleri Birliği başta olmak üzere meslek örgütlerimizin sürecin içerisinde aktif bir şekilde yer alması gerekirken gelinen noktada içinde olmaktan ziyade koyulan hedefler konusunda da gerekli adımların atılamadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Üçüncü Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı'nda;

- Türk Veteriner Hekimleri'nin Cumhuriyetimizin 100. yılında "*Dünyanın En Saygın Mesleği Olmak*" hedefini gerçekleştirmek adına ne gibi çalışmalar yapıldığı bilinmemektedir.

- Mesleki mevzuat, veteriner hekimliği mesleğini temsilinden, bütün üyelerinin haklarını koruyacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiş ve bu kapsamda 6343 sayılı Kanun'un gözden geçirilerek, günümüz şartlarına uygun hale getirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Yasanın çıkması üzerinden 64 yıl, üçüncü Kurultay üzerinden ise yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, ancak bu konuda hiçbir adım atılmadığı söylenebilir.

- Değişen ve gelişen dünyada veteriner hekimliği mesleğinin vizyonuda değişmiş ve gelişmiş "*Tek Tıp Tek Sağlık, Ahırdan Sofraya Gıda Güvenliği, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, Yaban Hayatı, Klonlama, Hayvan Refahı, Hayvan Hakları*" gibi günümüzde ön plana çıkan alanlara yönelmesi ve bu konuların projelendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aradan geçen zamanda bir elin parmağını geçmeyen sayıda çalışma ile istenilen noktanın çok uzağında olmakla birlikte, oluşturulamayan bir kamuoyu da söz konusudur.

- Veteriner hekimliği etik kod metinlerinde yer alan ilke ve kuralların uygulanabilmesi için TVHB bünyesinde "*Veteriner Hekimliği Merkez Etik Kurulu*" ve Veteriner Hekim Odaları bünyesinde de "*Veteriner Hekimliği Yerel Etik Kurulu*" oluşturulması gerektiği yer almıştır. Ancak şu ana kadar Etik Kurulların oluşturulmasına dair hiçbir adım atılmamıştır. Ayrıca mesleki etik ve mevzuat derslerinin fakültelerde uzmanları tarafından verilmesi gerektiği de belirtilmiş bu konuda meslek örgütlerinin bu dersleri veren Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dallarına eylemsel bir desteği de tespit edilememiştir/belirlenememiştir.

- Hayvansal üretim, hayvan sağlığı, yem, hayvansal gıdalar gibi veteriner hekimliği konularına ilişkin yasal metinlerde 6343 sayılı Kanun ve veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen yasal metinlere atıf yapılmasının sağlanması vurgulanmış, mevcut mevzuat metinlerde güncelliğin kaybeden düzenlemeler yeniden günün gereklerine ve AB yasal metinlerine uygun olarak yapılması gerektiği de söylenmiştir. Ancak kamuoyuna ve meslektaşlara yansıyan bir güncelleme çalışmasına da rastlanılamamıştır.

Üçüncü Kurultay'dan bugüne kadar gelen süreçte "*yapıl(a)mayan*"ların sayısını artırmak mümkün olmakla birlikte, düzenlenen dördüncü Kurultay'da belki de ilk hedef üçüncü Kurultay'da yapılamayanların hayata geçirilmesi olarak belirlenebilir / olmalıdır.

2. ETİK

2.1. Veteriner Hekimliği Etiğine Giriş

Etik, ahlaki bakımdan iyi ve kötü, doğru ve yanlış, adil ve adil olmayan durumları inceler. Ahlaki değerler felsefesi olarak da adlandırabileceğimiz ve felsefe etkinliğinin belli başlı dallarından biri olan etik, insanlığın sorunlarının çağımızda yeni boyutlar kazanması ile daha da önemli hale gelmiştir. Ahlaki değerler, insanın tutum ve davranışlarına yönelik istek ve dileklerden oluşmaktadır. Bu açıdan insanlar arasında ortaya çıkan sorunlar, en eleştirel biçimde etik alanında tartışılmaktadır. Veteriner hekimliği uygulamaları ve bu alandaki her türlü araştırmalar sırasında yaşanan ahlaki değer sorunu ise "*Veteriner Hekimliği Etiği*" alanında ele alınmaktadır.

Veteriner hekimliğinde meydana gelen hızlı değişim ve gelişim birçok etik sorunu da beraberinde getirmiştir. II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde hayvanların deneylerde kullanımını artmış ve 1960'lı yıllarda üst seviyeye ulaşmıştır. Hayvanların sadece "*ekonomik değere sahip varlıklar*" oldukları şeklindeki yaklaşımlar, "*hayvanları koruma*" düşüncesiyle çakışmaya başlamıştır. Sosyal ve rekreatif nedenlerle 1960'lı yıllarda hayvan arkadaşlığı, kedi, köpek, kuşlar ve egzotik hayvanlara gösterilen ilginin de arttığı görülmüştür. "*İnsanların hayvanlara karşı sorumluluğu olmalı*" fikrinden "*hayvan haklarına*" kadar uzanan düşünceler veteriner hekimliği etiğinin önemini ve sorumluluğunu daha da arttırmıştır. Son yıllarda veteriner hekimlikte görülen çok büyük bilimsel-teknik değişiklikler (klonlama, embriyo transferi, cinsiyet tayini vb.) ve hayvan haklarına verilen önem veteriner hekimliği etkinliğindeki geleneksel etik sorunları ve değer sorunlarını farklı boyutlara taşımıştır.

Bilginin aşırı artması, teknolojinin bilimsel çalışmalara yönlendirilmesi, bu çalışmaların etkisi ile endüstri destekli çalışmaların artması, veteriner hekimliği hizmetlerinde ki değişim ve gıda, tarım ve hayvancılık politikalarındaki değişim, hayvan sahiplerinin daha bilinçli olması, hayvan hakları gibi kavramlar etiğin giderek önem kazanmasına neden olan diğer nedenler olarak sıralanabilir.

2.2. Mesleki Etik

Her meslek az ya da çok belirgin olan kendi meslek ahlakını ya da ait olduğu zümrenin ahlakını üretir ve bu normlar, bu mesleği seçip uygulayan bireyleri yakından ilgilendirmektedir. Meslek ya da zümre onuru da, meslek etiğinin alanlarına özgü kurallara sıkı sıkıya bağlıdır ve bu kurallara uymayanlar sadece kendi prestijine değil, mesleğine de önemli zararlar vermektedir.

Profesyonel etik olarak tüm dünyada tanımlanan ve kabul gören meslek etiği kavramı, bireylerin meslek eğitimleri süresince edinmeleri gereken en önemli donanımlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Bu eğitimin "*teorik*" bir eğitim olduğu algısı olsa da "*uygulama*"nın da oldukça önemli olduğu bir eğitim – öğretim şeklidir. Mesleki etik kaygılarla düşünme yetisi, kişiyi profesyonel kaliteye ulaştırmada etkili bir yoldur. Bu gerçekler ışığında mesleki etik, mesleki teknik donanımların kazanımları kadar önemlidir. Profesyonel bilginin "iyi" uygulamalarının gerçekleştirilmesinin olmazsa olmaz koşullardan biri olarak kabul edilmeli ve gerçekleştirilmelidir.

Mesleki etik kavramının Ülkemizde veteriner hekimler arasında yeteri kadar ilgi görmediği ve içselleştirilmediği (ya da önemsenmediğini söylemek yanlış olmayacaktır) açıkça görülmektedir. Ancak bu durum yaşadıkları etik – deontolojik problemle değişmekte bu da bir farkındalığa sebebiyet vermektedir. Ancak bu şekilde elde edinilen farkındalık biraz geç kazanılmış bir profesyonel donanımdır. Meslek etiği hassasiyetini göstermeyen veteriner hekimlerin bu davranışlarının sonucunda bir yaptırımla karşılaşmaları farkındalığın artırılması adına tercih edilebilecek yollardan biridir. Böylelikle etik hassasiyete sahip veteriner hekimler vicdani mutluluk yaşamanın yanı sıra "*doğru*"nun bir şekilde karşılığını göreceklerini bilmeleri gerekmektedir.

Günümüz dünyasında değer kavramının anlamının maddi kazanımlara yüklenmesi, makam, para, unvan gibi kazanımlara ulaşmak için ihmal edilebilecek, önemsenmeyecek, yapılmayacak ya da tam tersi yapılacak erdemli davranışların kabul edilemez olduğunu bilmeleri daha da önemlisi bunu içselleştirmeleri gereklidir. Bu içselleştirme sadece veteriner hekimliği öğretimi süresince bir dönemde, haftada bir ya da iki saatlik ders ile kazanılmayacağı ortadadır. Doğru veteriner hekimliği uygulamalarının sürekli ve bu davranışların olağan beklenen davranış olarak algılanması ve yapılması, gerek eğitim-öğretim hayatında gerekse de mezuniyet sonrası meslek hayatındaki süreklilikle mümkün olacağı unutulmamalıdır.

Veteriner hekimliğinde mesleki etik, veteriner hekimlerle ve onlarla ilişki içerisinde olan öğrenciler, teknik personel, hayvan sahipleri, veteriner hekimler gibi bireyler arasında yaşanan değer sorunlarını ele alır. Veteriner hekimlerin bu çerçevede nasıl davranmaları gerektiğini ortaya koymak amacıyla, dünyanın birçok ülkesinde yetkili merciler ve veteriner hekimliği ile ilgili uluslararası kuruluşlar tarafından bazı kurallar ortaya konmuştur. Dünya Veteriner Hekimleri Birliği "*Mesleki Etik Prensipleri*" başlığıyla bir kurallar bütünü ortaya koyarken, Türk Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB) bu kuralları "*Veteriner Hekimliği Meslek Etiği Kuralları*" şeklinde yazılı etik kod metni haline getirmiş ve yürürlüğe koymuştur. Ancak günümüzde bununla ilgili herhangi bir uygulama yapılmadığı sadece teorik olarak mevcut olduğu görülmektedir. Veteriner Hekimliği alanında ödevlerin, hakların, erdemli davranışın neler olduğunu belirten, veteriner hekimin tutum ve davranışını belirleyen yazılı etik kod metinlerindeki ilke ve kuralların uygulanabilmesi için TVHB ve Veteriner Hekimleri Odaları bünyesinde Etik Kurullara gereksinim vardır. Bununla birlikte Yüksek Haysiyet Divanı ve Haysiyet Divanlarına seçilecek olan veteriner hekimler için yalnızca meslekte belli bir süre geçirmiş olmaları değil (gerekirse bu yasal sürede mevzuat değişikliği ile kısaltılabilir), bu konularda yetkinliği ve yeterliliği olan kişilerden seçilmesine dair bir düzenleme oldukça faydalı olacaktır.

2.3. Veteriner Hekimliğinde Etik Eğitimi

Türkiye'de veteriner hekimliğinde etik öğretimi ilk defa 1944 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde "*İlimler* Tarihi *ve Deontoloji*" dersinin zorunlu ders olarak verilmesiyle başlamıştır. 1950 yılında "*Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü*"nün kurulmasıyla birlikte Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji ile birlikte meslek etiği eğitim-öğretimini üstlenen ilk bağımsız anabilim dalı kurulmuştur. Avrupa Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları Birliği (EAEVE)'nin, Avrupa Birliği üye ülkeleri veteriner okullarında, her bir öğrenci tarafından alınan müfredat dersleri "*mesleki bilgiler*" bölümünde "*mesleki etik*" ve "*veteriner hekimliği mevzuatı*" derslerinin ayrı ayrı okutulduğu görülmektedir. Amerika ve Kanada'da veteriner hekimliği etiği programında büyük gelişmelere liderlik yapan "*Tufts Üniversitesi Veteriner Fakültesi*" Etik Eğitimi programında birinci yıl etiğin ilk adımları "*İnsan-Hayvan İlişkisi*" çerçevesinde atılmakta; ikinci yıl mesleki etik "*Hukuk Bilimi ve Etik*" dersleri şeklinde verilmektedir. Ders müfredatlarında teorik ve pratik düzeyde veteriner hekimliği etiği ve önemi, yasaların etikle birleşimi şeklinde etik problem çözümleriyle verilmektedir. Öğrenciler dördüncü sınıfta küçük hayvan kliniği çalışmalarında etik durumları yaşamakta; günlük yaşamlarında hayatlarının bir parçası olarak etik durumları ele alıp, seminer olarak sunmaktadırlar.

Türkiye'de etiğe ilişkin konular, uzun bir süre "*Veteriner Hekimliği Tarihi ve* Deontoloji" dersinde ortak olarak birinci sınıfta verilmeye çalışılmıştır. 1994–1995 Eğitim–Öğretim yılından itibaren "*Meslekî Etik, Deontoloji ve Veteriner Hekimliği Mevzuatı*" dersi adı altında verilmeye başlanmıştır. Dersin başlığı ve içeriği ile ilgili farklı fakültelerde farklı uygulamalar olsa da EAEVE akreditasyon sürecinde yaşanan yeni düzenlemeler ile etik konusu, "*mesleki etik ve veteriner hekimliği mevzuatı*" çerçevesinde ele alınmıştır. Bu derslerde veteriner hekimlerin mesleklerini icra ederken karşılaşabilecekleri değer sorunları, temel etik ilkeleri, bilimsel araştırma etiği, yayın etiği gibi konuların yanı sıra, veteriner hekimlerin meslekî etkinlikleri dışında, insan olarak göz önünde bulundurmaları beklenen bir takım ilkeler üzerinde de tartışılmakta, farklı ülkelerdeki etik uygulamalarla karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin genel sorunları etik eğitimini de etkilemektedir. Toplumun hemen her kesiminde etik eğitiminin önemi vurgulanırken birlikte, bu alanda eğitici kadroların yetersizliğini gidermeye yönelik politikaların geliştirilmemesi bu konuda önemli bir açmaza neden olmaktadır. Bugün ülkemizde eğitim–öğretim sürdüren mevcut veteriner fakültelerinden Adnan Menderes, Aksaray, Ankara, Cumhuriyet, Dicle, Erciyes, Fırat, Harran, İstanbul, Kafkas, M. Akif Ersoy, Ondokuzmayıs, Selçuk, Uludağ ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi (*15 Fakülte*) Veteriner Fakültelerinde bu dersi verebilecek lisansüstü düzeyde eğitim almış, konusunda uzman öğretim elemanları bulunmaktadır. Afyon Kocatepe, Atatürk, Balıkesir, Bingöl, Çukurova (Ceyhan), Kırıkkale, Muğla Sıtkı Koçman (Milas), Mustafa Kemal, Siirt, Tekirdağ (*10 Fakülte*) Üniversitesi Veteriner Fakültelerinde ise "*meslekî etik*" ve "*mevzuat*" derslerini verebilecek, konusunda uzman akademisyenlerin bulunmadığı görülmektedir. Günümüzde veteriner hekimlerin mesleki etik ve mevzuatların bilinçli bir şekilde uygulanması hususunda yaşanan sorunlar dikkate alındığında bu konuların konusunda uzman akademisyenler tarafından verilmesinin önemi daha da anlaşılmaktadır. Ancak bu alanda uzman eğitici kadroların sayısal eksikliğini ortadan kaldıracak politikalar geliştirilmemesi ile birlikte öğretim üyesi yetiştirme koşullarının daha da ağırlaştırılması alanın gelişimini engelleyen çok önemli bir sorundur. Net bir şekilde söylenebilir ki öğrencilere mesleki sorumlulukların kazandırılmasında ve veteriner hekimliğinin temel amaçlarının karşılanmasında "*Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalları*"nın rolü çok önemlidir. Bu sebeplerden dolayı fakültelerimizde öğrencilere gerek lisans gerekse de lisansüstü düzeyde "*meslek etiği*"nin, bu alanda uzmanlık yapmış öğretim elemanları tarafından, en uygun yollarla verilmesi mesleğin geleceği açısından oldukça kritiktir. Sadece lisans eğitimi döneminde değil aynı zamanda mezuniyet sonrası yaşam içinde Kamu Teşkilatı ve Türk Veteriner Hekimleri Birliği tarafından bu eğitim ve uygulama çalışmaları "*Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalları*" ile işbirliği içerisinde sürekli hale getirilmesi, meslek etiği kavramının meslek mensupları açısından benimsenmesi ve bu bilincin yerleşmesi adına önem arz etmektedir.

2.4. Veteriner Hekimliği Etiğine İlişkin Yasal Yapılanma

Türkiye'de veteriner hekimliği uygulamalarında ortaya çıkabilecek sorunların çözümlenmesine ilişkin ilk yasal yapılanma 1954 yılında yürürlüğe giren 6343 sayılı "*Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun*" içerisinde yer alan maddelerden ibaretti.

9 Temmuz 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "*Veteriner Hekimliği Deontoloji Yönetmeliği*" meslek etkinliklerinde veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiş ve düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ile veteriner hekimlerin mesleklerini uygularken göz önünde bulundurmaları istenen ilkeler; "*Genel Kurallar*", "*Hasta Sahibi ve Halkla İlişkiler*", "*Meslektaş ve İlgili Mesleklerle İlişkiler*", "*Muayenehane, Poliklinik, Klinik, Hastane ve Laboratuvar Açılması ve İşletilmesi*" genel başlıkları altında düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ve içeriği 13 Eylül 2006 tarih ve 26288 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği*" Sekizinci Bölümü "Deontoloji" başlığı altına (Madde 62–112) içeriğine dokunulmadan aynen alınmış, ancak Deontoloji Yönetmeliği de bu şekilde yürürlükten kaldırılmış oldu. Uygulama Yönetmeliği'nin yayımlanması ile yürürlükten kaldırılan tek yönetmelik Deontoloji Yönetmeliği değildi. 24 Eylül 2000 tarihli ve 24180 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği–Veteriner Hekim Odaları Soruşturma, Yargılama Yöntemleri ve Veteriner Hekimliği Disiplin Yönetmeliği*" de aynı yönetmelik kapsamında Bölüm 10 (Madde 114–132)'da yer verilerek yürürlükten kaldırıldı.

"*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği*" TVHB tarafından 2000 yılında çıkarılan "Dayanışma" adlı dergide yayımlanan "*Etik Kurulu Yönergesi*"nde yer alan bazı düzenlemeleri de kapsamına alarak hukuki değerini yükseltmiştir. Bu kapsamda, etik ve etik kurullar-

la ilgili konuları ayrı bir bölüm olarak (On birinci Bölüm) ele almış, "*etik kurullar, oluşumu, üyelerin görev süreleri, kurulun çalışma biçimi*" başlıkları altında Madde 133–136 içerisinde düzenlemeleri yönetmelik kapsamına dâhil etmiştir.

Mesleğin uygulanmasına ilişkin geliştirilen hukuki yapılanmalar toplumsal yaşamın değişmez parçalarındandır. Burada göz önünde bulundurulması gereken konu, meslek içi bu tür yapılanmaların gerçekleştirilmesi ile birlikte bunlara işlevsellik kazandırılabilmesidir. Kurallar, normlar ve hatta yasalar ancak uygulandığı sürece mesleğe saygınlık kazandırırlar.

2.5. Veteriner Hekimliği Etiğine İlişkin Öneriler

*"Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği"*nin Sekizinci Bölümünde "*Deontoloji*" başlığı altında "*etik kod*" niteliğinde olan düzenlemelerdir. Yakın zamanda TVHB Merkez Konseyi tarafından hazırlık çalışmaları sürdürülen "*Veteriner Hekimliği Deontoloji Tüzüğü*" çalışmaları mesleki değişim ve gelişim göz önünde bulundurularak, yaptırım gücü yüksek, kapsamlı bir şekilde hazırlanmalı ve bu çalışmalar bir an önce sonuçlandırılmalıdır.

Başbakanlık tarafından, "*Kamu Görevlileri Etik Kurulu*" oluşturulmuştur. Bu çerçevede, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşumuz olan TVHB ve Veteriner Hekim Odaları bünyesinde "*Mesleki Etik Kurullar*" oluşturulmalı ve işlevsellik kazandırılmalıdır. Ayrıca, veteriner hekimliği alanında belirlenmiş etik kod metinlerindeki ilke ve kuralların uygulanabilmesi için Haysiyet ve Yüksek Haysiyet Divanları ile işbirliği içerisinde çalışacak olan TVHB bünyesinde "*Veteriner Hekimliği Merkez Etik Kurulu*" ve Veteriner Hekimleri Odaları bünyesinde de "*Veteriner Hekimliği Yerel Etik Kurulu*" şeklinde bir yapılanmanın oluşturulması oldukça yararlı olacaktır.

Veteriner hekimliği etiği ve mevzuatı dersleri verilen *(ki fakültelerimizin önemli bir kısmında dersler ya hiç verilmemekte, ya da konusunda uzman olmayan akademisyenler tarafından verilmekte)* fakültelerimizde ders saatlerinin yetersizliği de göze çarpan bir başka konudur. Durum böyle olunca da verilmek istenen müfredat bilgisinin çok yeterli ol(a)maması söz konusu olup, önemli bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Avrupa Birliği'nde olduğu gibi "*mesleki etik*" ve "*veteriner hekimliği mevzuatı*" dersleri yeterli ders saatleri sağlanarak, ayrı ayrı okutulmalı; mesleki etik ile ilgili sorunların kökten çözümü için konu ile ilgili eğitimler uzman akademisyenler tarafından verilmeli; konu ile ilgili akademisyen bulunmayan fakültelerde anabilim dallarına akademisyen yetiştirilmesi adına kadro tahsisi yapılması sağlanarak bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atılmalıdır.

Yukarıda belirtilen derslerde veteriner hekimlerin mesleklerini icra ederlerken karşı karşıya kalabilecekleri hukuki sorunların yanı sıra değer sorunları, temel etik ilkeleri, bilimsel araştırma etiği, yayın etiği gibi konularında eğitim verilmeli, veteriner hekimlerin meslekî etkinlikleri dışında da, insan olarak göz önünde bulundurmaları beklenen ilkeler üzerinde uygulamalı tartışma ortamları hazırlanmalıdır.

Veteriner hekimlik mesleğinin hak ve çıkarlarını savunmak, ulusal anlamda, ülkenin hak ve çıkarlarını savunmakla aynı anlama gelmektedir. Veteriner hekimliği etiği de, veteriner hekimliği mesleğinin temelini teşkil eden çok ama çok önemli bir temel taştır. Konuya bu çerçeveden bakarak konunun ivedilikle çözülmesi için tüm paydaşların ortak çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Bu şekilde mesleğimizin ve ülkemizin geleceğine daha güvenli bir şekilde bakabiliriz.

3. MEVZUAT

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tarafından özellikle 2010 yılında çıkarılan 5996 sayılı "*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu*" ve 2011 yılında çıkarılan "*Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*" ile yeni bir yasal yapılan-

ma dönemi başlamış ve veteriner hekimliği hizmetleri farklı bir ivme kazanmıştır. Bu yasal yapılanmanın en önemli nedeni Avrupa Birliği süreci ve uyum yasalarıdır. AB uyum yasaları veteriner hekimliği açısından çok önemli olmakla birlikte, AB mevzuatına uyan, ancak uygulama esnasında sahada bazı aksaklıklar açısından sahaya yansıtılamayan bazı düzenlemeler de karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, AB Türkiye İlerleme Raporları dikkate alınarak bu eksikliklerin giderilmesi ve mevzuat çerçevesinde gerekli denetimler yapılarak mevzuatın tam anlamıyla uygulanması beklenmektedir.

GTHB'de çok önemli ve yapısal değişiklikler söz konusu iken 1954 yılında çıkarılan 6343 sayılı "*Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ve Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun*"da değişiklik yapılması da bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmıştır.

Ülkemizde veteriner hekimliği ile ilgili 15 Kanun, 1 KHK, 40 Bakanlar Kurulu Kararları, 113 Yönetmelik, 34 Genelge, 49 Tebliğ, 86 Talimat ve 52 Türk Gıda Kodeksi mevzuat düzenlemesi ile yürütülmektedir. Mevzuat dağılımı, genel olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, kısmen de hayvanları koruma ağırlıklı olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı düzenlemeleri şeklinde yoğunluk göstermektedir.

2018 yılı Ocak ayı itibari ile mesleğimizle ilgili olarak yürürlüğe konulan mevzuat düzenlemeleri liste halinde aşağıda sunulmuştur:

VETERİNER HEKİMLİĞİ MEVZUATI

KANUNLAR

1. At Yarışları Hakkında Kanun
2. Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu
3. Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 174 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle 13/12/1983 Gün ve 174 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun
4. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması Hakkında Kanun (4934 sayılı)
5. Hayvanları Koruma Kanunu (5199 sayılı)
6. İş Kanunu
7. Milli Parklar Kanunu (2873 Sayılı)
8. Organik Tarım Kanunu
9. Su Ürünleri Kanunu
10. Tarım Sigortaları Kanunu
11. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun
12. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Merkez ve Taşra Kuruluşlarına Döner Sermaye verilmesi Hakkında Kanun
13. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Senegal Cumhuriyeti Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İş Birliği Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
14. Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun (6343 sayılı)
15. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (5996 sayılı)

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMALER

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

BAKANLAR KURULU KARARLARI

1. 2013/4385 2012 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
2. 2013/4271 T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar

3. 2013/4278 Güneydoğu ve Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İllerde Kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar
4. 2012/4111 Türkiye'de İmal Edilen Veteriner Müstahzarların Terkiplerinde Bulunan İlaç Hammaddeleri ve Yardımcı Maddeleri ile Veteriner Müstahzarların Gümrük Vergisi ve İthalde Alınan Diğer Vergiler ile Toplu Konut Fonu'ndan Muaf Olarak İthal Edilmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar
5. 2012 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar (2012/4026)
6. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Taşra Teşkilatında, Ilçe Müdürlükleri Kurulmasına Hakkında Kararı (2012/3699)
7. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Taşra Teşkilatında, İlçe Müdürlüklerinin Kurulması Hakkında Karar
8. 2012 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar
9. 2011 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
10. Van'da Meydana Gelen Depremler Nedeniyle Zarar Gören Hayvan Yetiştiricilerine Yem Desteği Ödenmesi Hakkında Karar
11. Van'da Meydana Gelen Deprem Nedeniyle Hayvanları Telef Olan Kişilere Büyükbaş ve Küçükbaş Damızlık Hayvan Hibe Edilmesine İlişkin Karar
12. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
13. Van'da Meydana Gelen Depremler Nedeniyle Zarar Gören Hayvan Yetiştiricilerine Yem Desteği Ödenmesi Hakkında Karar
14. Van'da Meydana Gelen Deprem Nedeniyle Hayvanları Telef Olan Kişilere Büyükbaş ve Küçükbaş Damızlık Hayvan Hibe Edilmesine İlişkin Karar
15. Ekli "2005 Dönemi Haşhaş Kapsülü ve Tohumu Alımı ve Satımı Hakkında Karar"ın yürürlüğe konulması
16. 2011 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
17. 2011 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar
18. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
19. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar
20. 2013/4385 2012 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
21. 2013 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar
22. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Tarafından 4734 Sayılı Kamu İhale Kanununun 3 üncü Maddesinin (f) Bendi Kapsamında Yapılacak İhalelere İlişkin Esaslar Hakkında Karar
23. 2013/5131 2013 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar
24. Türkiye Sınırları İçerisinde At Yarışları Düzenleme, Yurt İçinde ve Yurt Dışında Düzenlenen Yarışlar Üzerine Yurt İçinden ve Yurt Dışından Müşterek Bahis Kabul Etme Hak ve Yetkisinin 6 Ay Süre ile Türkiye Jokey Kulübüne Devredilmesi Hakkında Karar
25. 2014/6091 2014 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar
26. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Teşkilatı Olarak, Toplam 14 Adet Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüğünün Kurulması Hakkında Karar
27. 2014/6359 Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki İllerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar
28. 2014/6716 Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Taşra Teşkilatında Yer Alan Bazı İl Müdürlüklerine Bağlı Olarak 43 Adet Şube Müdürlüğü Kurulması Hakkında Karar
29. 2014-6732 2014 Yılında Tarımsal Sulamaya İlişkin Elektrik Borcu Bulunan Çiftçilere Bu Borçları Ödeninceye Kadar Destekleme Ödemesi Yapılmamasına İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
30. 2014/7006 Türkiye Sınırları İçerisinde At Yarışları Düzenleme, Yurt İçinde ve Yurt Dışında Düzenlenen Yarışlar Üzerine Yurt İçinden ve Yurt Dışından Müşterek Bahis Kabul Etme Hak ve Yetkisinin Türkiye Jokey Kulübüne Devredilmesine İlişkin Sürenin Uzatılması Hakkında Karar
31. 2015/7258 Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Taşra Teşkilatında, 5 Adet İlçe Müdürlüğü Kurulması Hakkında Karar
32. 2015/7610 Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bünyesinde Düzenlenen Hizmet İçi Eğitim, Kurs ve Seminer ile Çiftçi Eğitimi Faaliyetlerinde Ücretle Okutulacak Ders Saatlerinin Sayısı, Ders Görevi Alacakların Nitelikleri ve Diğer Hususların Tespitine Dair Esasların Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

33. 2015/7706 Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Teşkilatında Yer Alan Birimlerinden Bazılarının İsimlerinin Değiştirilmesi Hakkında Karar
34. 2016/8536 Türkiye Cumhuriyeti Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Çin Halk Cumhuriyeti Kalite Kontrolü, Denetim ve Karantina Genel İdaresi Arasında Türkiye'den Çin'e İhraç Edilecek Süt Ürünlerinin Veteriner ve Sağlık Şartları Konusunda Protokolün Onaylanması Hakkında Karar
35. 2016/8791 2016 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar
36. 2016/9003 Damızlık Düve Yetiştiriciliğinin Desteklenmesine İlişkin Karar
37. 2016/9028 2016 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar
38. 2016-9142 Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki İllerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
39. 2017/9760 Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar
40. 2017/10465 2017 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar

YÖNETMELİKLER

1. At Yarışları Müşterek Bahisler Yönetmeliği
2. At Yarışları Yönetmeliği
3. Balıkçı Barınakları Yönetmeliği
4. Belirli Canlı Tırnaklı Hayvanların İthalatı ve Transit Geçişine İlişkin Hayvan Sağlığı Kurallarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik
5. Bombus Arısı Yönetmeliği
6. Bruselloz İle Mücadele Yönetmeliği
7. Bulaşıcı Hayvan Hastalıkları İle Mücadelede Uygulanacak Genel Hükümlere İlişkin Yönetmelik
8. Buzağıların Korunması İle İlgili Asgari Standartlara İlişkin Yönetmelik
9. Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler İle Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik
10. Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliği
11. Çiftlik Hayvanlarının Refahına İlişkin Genel Hükümler Hakkında Yönetmelik
12. Çiftlikte Kesilen Küçük Miktarlardaki Kanatlı ve Tavşanımsı Etlerinin Doğrudan Arzına Dair Yönetmelik
13. Çiğ Sütün Sözleşmeli Usulde Alım Satımına İlişkin Yönetmelik
14. Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik
15. Durin Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
16. Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü Sözleşmeli Personel Sicil Amirleri Yönetmeliği
17. Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü Ana Statüsü
18. Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü Sözleşmeli Personel Sicil Amirleri Yönetmeliği
19. Et ve Süt Kurumu Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği
20. Etlik ve Ticari Yumurtacı Kanatlı Kümeslerinde Yapılacak Kontrollerle İlgili Uygulama Prensipleri (2006-10)
21. Ev ve Süs Hayvanlarının Ticari Olmayan Hareketlerinde Uygulanacak Hayvan Sağlığı Şartlarına Dair Yönetmelik
22. Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik
23. Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Hakkında Yönetmelik
24. Evcil Hayvan Genetik Kaynaklarının Tesciline İlişkin Yönetmelik
25. Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelik
26. Gıda Hijyeni Yönetmeliği
27. Gıda İşletmelerinde Yerel, Marjinal ve Sınırlı Faaliyetlerin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
28. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmesine Dair Yönetmelik
29. Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik
30. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Disiplin Amirleri Yönetmeliği
31. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Uygulama Yönetmeliği
32. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Personelinin Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği
33. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Taşra Teşkilatı Personelinin Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik

34. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Taşra Teşkilatı Yöneticilerinin Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği
35. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Uzman ve Uzman Yardımcılığı Sınav, Atama, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
36. Hastalıktan Arilikte Bölümlendirme Yönetmeliği
37. Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Katkı Maddeleri Hakkında Yönetmelik
38. Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik
39. Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği
40. Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği
41. Hayvan Islahı Komitesi Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
42. Hayvan Islahı Milli Komitesinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
43. Hayvan Nakillerinde Kontrol ve Dinlendirme İstasyonu Yönetmeliği
44. Hayvan Sağlığı Kabini Açılış, Çalışma ve Denetlenme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik
45. Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği
46. Hayvan Satış Yerlerinin Ruhsatlandırılma ve Denetleme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
47. Hayvan ve Ürünlerin Ülkeye Girişinde Ön Bildirim ve veteriner Kontrollerine Dair Yönetmelik
48. Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
49. Hayvanlarda Soy Kütüğü ve Ön Soy Kütüğü Esasları Hakkında Yönetmelik
50. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği
51. Hayvanların Nakilleri Sırasında Refahı ve Korunması Yönetmeliği
52. Hayvanların Tanımlanması İle veteriner Biyolojik Ürünlerin Uygulama Ücretleri Yönetmeliği
53. Hayvansal Gıdalar İçin Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği
54. Hayvansal Gıdaların Resmi Kontrollerine İlişkin Özel Kuralları Belirleyen Yönetmelik
55. Hayvansal Üretimde İyi Tarım Uygulamaları Kriterleri (2011/8)
56. Islah Amaçlı Hayvan Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
57. İhbarı Mecburi Hayvan Hastalıkları ve Bildirimine İlişkin Yönetmelik
58. İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliği
59. İpekböceği Yumurtası Üretimi ve Kontrolüne İlişkin Yönetmelik
60. İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik
61. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik
62. Kanatlı Tifosu İle Kanatlılarda Pullorum Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
63. Kırsal Kalkınma Programı Yönetim Otoritesinin Görevleri ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
64. Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği
65. Kuduz Hastalığından Korunma ve Kuduz Hastalığı İle Mücadele Yönetmeliği
66. Kuluçkahane ve Damızlık Kanatlı İşletmeleri Yönetmeliği
67. Nakledilebilir Süngerimsi Beyin Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
68. Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
69. Ruam Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
70. Salmonella ve Belirlenmiş Diğer Gıda Kaynaklı Zoonotik Etkenlerin Kontrol Altına Alınması Hakkında Yönetmelik
71. San-Jose Kabuklu Biti İle Mücadele Hakkında Yönetmelik
72. Serbest Veteriner Hekimlerin Salgın Hastalıklar Mücadelesinde İstihdamı Hakkında Yönetmelik
73. Sığır Bovine Tüberkülozu Yönetmeliği
74. Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği
75. Sığır vebası, Koyun ve Keçi vebası, Domuzların veziküler Hastalığı, Mavi Dil Hastalığı, Geyiklerin EpizootikHemorajik Hastalığı, Koyun Keçi Çiçeği, vezikülerStomatitis, Sığırların NodülerEkzantemi, Afrika Domuz vebası, Klasik Domuz vebası ve Rift Vadisi Hummasına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
76. Sığırlarda Löykoz Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
77. Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
78. Sperma, Ovum ve Embriyo Üretim Merkezlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
79. Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları İle Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
80. Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Araştırma Amaçlı Kullanılması ve Yurt İçine Girişi İle Yurt Dışına Çıkarılması Hakkında Yönetmelik

81. Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Hakkında Yönetmelik
82. Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Tesciline İlişkin Yönetmelik
83. Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği
84. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yatırımlarında İhtiyaç Duyulan Su ve Su Alanları İle Deniz ve İç Sulardaki Su Ürünleri İstihsal Hakkının Kiraya verilmesi Hakkında Yönetmelik
85. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği
86. Su Ürünleri Yönetmeliği
87. Suni Tohumlama, Tabii Tohumlama ve Embriyo Transferi Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik
88. Şap Hastalığının Kontrolüne İlişkin Yönetmelik
89. Şarbon Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
90. Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
91. Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliği
92. Tarım Sigortalılarının Ödemek Zorunda Oldukları Primlerin Hesaplanması, Ödenmesi ve Tahsili Usulleri Hakkında Yönetmelik
93. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Personel Yönetmeliği
94. Tavuk vebası Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
95. Tazminatlı Hayvan Hastalıkları ve Tazminat Oranlarına Dair Yönetmelik
96. Türk Gıda Kodeksi Hedef Dışı Yemlere Taşınması Önlenemeyen Koksidiyostatların ve Histomonostatların Hayvansal Gıdalardaki Maksimum Miktarları Hakkında Yönetmelik
97. Ulusal Kırmızı Et Konseyi Kuruluş, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
98. Ulusal Süt Konseyi Kuruluş, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
99. Ülkeye Giriş Yapan Canlı Hayvanlarda Yürütülecek veteriner Kontrollerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
100. Ülkeye Giriş Yapan Canlı Hayvanlarda Yürütülecek veteriner Kontrollerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
101. Ülkeye Girişte veteriner Kontrollerine Tabi Olan Hayvan ve Ürünlere Dair Yönetmelik
102. Ürünlerin Ülkeye Girişinde veteriner Kontrollerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
103. Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği
104. Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüklerinin Görev ve Çalışma Esaslarına Dair Yönetmelik
105. Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarları Yönetmeliği
106. Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik
107. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Yönetmelik
108. Yalancı Tavuk vebası Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği
109. Yem Bitkileri ve Yemeklik Tane Baklagil Tohumluğu Yönetmeliği
110. Yem Hijyeni Yönetmeliği
111. Yumurtacı Tavukların Korunması İle İlgili Asgari Standartlara İlişkin Yönetmelik
112. Yurt İçinde Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Nakilleri Hakkında Yönetmelik
113. Zoonozlar ve Zoonotik Etkenler, İlgili Antimikrobiyal Direnç ve Gıda Kaynaklı Salgınların İzlenmesi Yönetmeliği

GENELGELER

1. Gıda Olarak Değerlendirilen Hayvanların Bulundurulduğu Hayvancılık İşletmelerinde İlaç Kullanımı Kontrolleri İle İlgili Genelge Tamim No:2005/74
2. Hayvansal Üretimde İyi Tarım Uygulamaları Kriterleri (2011/8)
3. Su Ürünleri İhraç Etmek Üzere Kayıt Numarası Verilecek Balıkçı Gemilerine İlişkin Genelge
4. Su Ürünleri İşleme Ve Değerlendirme Tesislerinde Su Kullanımı Ve Kalite Kontrolü Genelgesi
5. Su Ürünleri İşleme Ve Değerlendirme Tesislerine Çalışma İzni Verilmesine İlişkin Genelge
6. Su Ürünleri Tesislerinden İhraç Edilen Üründe Olumsuzluk Çıkması Durumunda Alınacak Önlemlere İlişkin Genelge
7. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliğine İlişkin Uygulama Esasları (Genelge 2006/1)
8. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde İyi Uygulamalar Kriterleri Genelgesi (2011/006) 01.07.2011
9. Su Ürünleri, Kanatlı Hayvan Ve Etleri, Bal Ve Çiğ Sütte Kalıntı İzleme Genelgesi Genelge No: 2006/05
10. Su Ürünlerinde Sodyum Metabisülfit Kullanımı Genelgesi

11. Bitki Pasaportu Uygulama Genelgesi
12. Brucellanın Konjuktival Aşı ile Kontrol ve Eradikasyonu Projesi Genelgesi (2012-03)
13. Etlik ve Ticari Yumurtacı Kanatlı Kümeslerinde Yapılacak Kontrollerle İlgili Uygulama Prensipleri (2006-10)
14. Gıda Olarak Değerlendirilen Hayvanların Bulundurulduğu Hayvancılık İşletmelerinde İlaç Kullanımı Kontrolleri (2005-74)
15. Kaçak Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin Tasfiyesi Genelgesi (2012/06)
16. Kaçak ve İllegal Veteriner İlaçları Hakkında Genelge (2009-36)
17. Kanatlı Hayvanlarda Görülen Kuş Gribi Salgını Konusunda Yapılması Gereken Hazırlıklar (Başbakanlık Genelgesi)
18. Kuş Gribi Hastalığı Genelgesi (2007-17)
19. Rutin Denetimlerde Kapalı Olduğu Tespit Edilen Tesislere Uygulanacak İşlemler Hakkında Genelge
20. Trakya' ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri (2010-07)
21. İyi Tarım Uygulamaları Kapsamında İl Müdürlüklerinin Görev Ve Sorumluluklarına İlişkin 2015/001 sayılı Genelge ve Ekleri
22. Ari İşletmeler ve Onaylı Çiftlikler Genelgesi (2012-21)
23. Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerde Kalıntı İzleme Genelgesi (2013-09)
24. İlkbahar Brucella, PPR ve Şap Aşılama Kampanyası Genelgesi (2013- 05)
25. Ruhsatsız İlaç Kullanımı ve Yasaklanmış Maddeler Hakkında Genelge (2007-18)
26. Ruhsatsız Veteriner İlacı Satış Yerleri Tamimi
27. Şap Hastalığı Tamimi (Tamim No: 26)
28. Trakya'ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri Uygulama Genelgesi(2010-13)
29. 2010-13 Trakya'ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri Uygulama Genelgesinde Değişiklik (genelge No: 2013-16)
30. Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin İhracatı için Sağlık Sertifikası Düzenlenmesine İlişkin Genelge
31. Koyun Keçi Brusellozu Hastalığından Ari İşletmeler Genelgesi.
32. Şap Hastalığından Aşılı yada Aşısız Ari Ülke yada Bölgelerden İthalat Kuralları Genelgesi (2016/07)
33. Hayvan Hastalıkları ile Mücadele ve Hayvan Hareketleri Kontrolü Genelgesi (2017/01)
34. 2017/01 No'lu Hayvan Hastalıkları ile Mücadele ve Hayvan Hareketleri Kontrolü Genelgesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Genelge (2017/02)

TEBLİĞLER

1. Kabuklu Su Ürünlerinin Yetiştiği Sulara İlişkin Kalite Standartları Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2008-29)
2. Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2006/8)
3. Tavukçuluk Araştırma Enstitüsü Tarafından Geliştirilen Yumurtacı Hibritlerin Tescili Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2006/15)
4. Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Tahsisli Arazi ve İşletmelerin Tarımsal Faaliyetlerde Kullanılması Amacıyla Yatırımcılara Tahsisinde ve Değerlendirilmesinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Tebliğin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Tebliğ
5. Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2006/27)
6. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2012/64)
7. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği (Tebliğ No: 2013/26)
8. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği (Tebliğ No: 2012/50)
9. Sığır Eti İthalatında Sağlık ve Teknik Şartların Belirlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/13)
10. Hayvansal Ürünlerin Kişisel Sevkiyatlarının Ülkeye Girişine İlişkin Kurallar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2012/11)
11. Damızlık Harici Hayvanların İthalatında Kontrol Belgesi Düzenlenmesi İçin Aranacak Belgeler Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2012/8)
12. Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı Kapsamındaki İllerde Süt Sığırcılığı Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2009/57)
13. Yalancı Tavuk vebası Hastalığında Aşısız Arilik Programına İlişkin Tebliğ

14. Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İllerde Etçi ve Kombine Irklarla Kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2010/4)
15. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2011/9)
16. Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2004/39)
17. Mezbaha ve Kombinalarda Sağlıklı Üretimi Teşvik Amacıyla Çalışacak veteriner Hekimlerin Desteklenmesine Dair Uygulama Tebliği (Tebliğ No: 2005/26)
18. Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2006/27)
19. Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği
20. Yemlerde İstenmeyen Maddeler Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2014/11)
21. Yemlerde Kullanılacak Yağlar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2004/35)
22. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği (Tebliğ No: 2014/27)
23. Sığır Cinsi Hayvanlar İle Koyun-Keçi Türü Hayvanların İthalatında Kontrol Belgesi Alınabilmesi İçin Aranacak Şartlar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/2)
24. Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki İllerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2015/4)
25. Safkan Damızlık Sığır Yetiştiriciliği Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/11)
26. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği (Tebliğ No: 2015/20)
27. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2015/19)
28. Ürün Sevkiyatlarının Giriş Veteriner Sınır Kontrol Noktasında Aktarılmasına İlişkin Kurallar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/39)
29. Dondurulmuş Spermadan Numune Alma Esasları Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2013/63)
30. Çiğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Destekleme Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2016/6)
31. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (No: 2016/16)
32. Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi Tebliği (No: 2016/18)
33. Yem Katkı Maddelerinin Değerlendirme ve Onay İşlemleri İçin Başvuru Dosyasının Hazırlanması ve Sunulması Hakkında Tebliğ (No: 2016/15)
34. Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No: 2016/26)
35. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği (No: 2016/33)
36. 4/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (No: 2016/35)
37. 4/2 Numaralı Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ (No: 2016/36)
38. Okul Sütü Programı Uygulama Tebliği (No: 2016/38)
39. Organik Arıcılık Yapan Yetiştiricilerin Desteklenmesine Dair Tebliğ (No: 2016/34)
40. Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılacak Destekleme Tebliği (No: 2016/40)
41. Damızlık Düve Yetiştiriciliğinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2016/39)
42. Safkan Damızlık Koyun Ve Keçi Yetiştiriciliği Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2013/2)
43. Güneydoğu ve Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İllerde Kurulacak Damızlık Sığır İşletmesi Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2013/7)
44. Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki İllerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2017/2)
45. Damızlık Koç Teke Yetiştiriciliği Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2017/18)
46. Damızlık Manda Düvesi Yetiştiriciliğinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2017/19)
47. Arıcılık, İpekböcekçiliği, Kaz ve Hindi Yetiştiriciliği Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2017/20)
48. Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No: 2017/32)
49. Geleneksel Kıyı Balıkçılığının Kayıt Altına Alınması ve Desteklenmesi Tebliği (No: 2017/37)

TALİMATLAR

1. 2013 Yılı Hizmetiçi Eğitim Kursları İllere Yönelik Uygulama Talimatı
2. 2012 Yılı Organik Hayvancılık İlave Destekleme Talimatı

3. Ana Arı Yetiştiriciliği Talimatnamesi
4. Akredite Veteriner Hekim Uygulama Talimatı
5. Avcılık veya Yetiştiricilik Yoluyla Elde Edilen Çift Kabuklu Yumuşakça Üretim Alanlarının Belirlenmesi, Sınıflandırılması, Ürün Alımına Açılıp Kapatılması ve Numune Alımına İlşkin Uygulama Talimatı
6. Avcılık Yoluyla Elde Edilen Balıkçılık Ürünlerinde Ağır Metal İzleme Programına İlişkin Uygulama Talimatı
7. Bal Arılarının Amerikan Yavru Çürüklüğü Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Talimatı
8. Bal Arılarının Varroosis'ine Karşı Korunma ve Mücadele Talimatı
9. Bulaşıcı Hayvan Hastalıkları ile Mücadelede Temizlik ve Dezenfeksiyon Uygulama Talimatı
10. Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin İhracatı için Veteriner Sağlık Sertifikası Düzenlenmesi Talimatı
11. 18.05.2012 tarihinde yayımlanan 2012/12 sayılı "Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerin İhracatı İçin Veteriner Sağlık Sertifikası Düzenlenmesi Talimatı" nda değişiklik yapılmasına dair talimat
12. Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Klavuz
13. Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin Uygulama Talimatı
14. 2013 Yılı Entegre Mücadele ve EKÜY Projeleri Uygulama Talimatı
15. Entegre Zirai Mücadele Projelerinin Yürütülmesi Hakkında Talimat
16. 2013 Yılı Entegre Mücadele ve EKÜY Projeleri Uygulama Talimatı
17. Entegre Zirai Mücadele Projelerinin Yürütülmesi Hakkında Talimat
18. Et ve Et Ürünleri Uygulama Talimatı
19. Etlerin Teftiş Talimatı
20. Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları Denetimlerine Dair Talimat İle Üretim Yeri Ön İzni ve Üretim Yeri İzni İşlemlerinde Uyulacak Usul ve Esaslara Dair Talimat
21. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Kılavuz Talimatı
22. Ev ve Süs Hayvanları Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulama Talimatı
23. Gıda Kontrol Laboratuvarları Denetim Talimatı
24. Hayvan Hastanesi Yönetmeliği Uygulama Talimatı
25. Hayvansal Yan Ürün ve Bunların Türev Ürünlerinden Üretilen Organik Gübre ve Toprak
26. Hayvan Sağlığı Danışma Kurulu Talimatı
27. Hayvan Sağlığı Kabini Yönetmeliği Uygulama Talimatı
28. IPARD Proje Kabulleri Sırasında Kırmızı Et ve Kanatlı Eti Yönetmelikleri Kapsamında Bulunan Et ve Et Ürünleri Üretim Tesisleri için İl Müdürlüklerince Verilecek Belgeler Hakkında Talimat
29. İl ilçe Müdürlüklerinde Aşı Muhafazası ve Nakli Hakkında Talimat
30. Damızlık ve Besilik Sığır İthalatı Uygulama Talimatı (Talimat No:17)
31. Kırmızı Et/Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe ait Talimat
32. Kontrol Laboratuıvarlarınca Analizlerinde Yapılması Gereken Validasyon/verifikasyon Çalışması Talimatı
33. Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğinin Uygulama Talimatı
34. Kuş Gribi ve/veya Newcastle Hastalığı Bölümlendirme Talimatı
35. Kuş Gribi ve İnsana Tesir Eden Salgına Karşı Hazırlık ve Mücadele Projesi (AIHP) Kapsamında Tazminat Ödemesi Talimatı
36. Kuş Gribi Tazminat Ödemeleri Talimatı
37. Şap Hastalığı Mücadele Talimatı
38. Tavuk Vebası Hastalığına (AvıanInfluenza) Karşı Korunma ve Mücadele Talimatnamesi
39. Ticari Yumurtacı Kümeslerde Salmonella Kontrol Programı Talimatı
40. Ülkemiz Süt ve Süt Ürünlerinin AB Pazarına Girişinin Sağlanması Talimatı
41. Veteriner Biyolojik Ürünlerden Numune Alınması Hakkında Talimat
42. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Hakkında 2010/33 nolu Talimat
43. Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği uygulama Talimatı
44. Temsilci Veteriner Ecza Deposu ve Veteriner Ecza Deposu Faaliyetleri Hakkında Kılavuz
45. Veteriner Hekim reçetesi Talimatı
46. Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarları Yönetmeliğinin Uygulama Talimatı

47. Etçi Sığır Irklarında Tabii Tohumlama Faaliyetleri Hakkında Talimat
48. Hayvansal Ürünlerin Irak'a İhracına İlişkin Talimat
49. Su Ürünleri İşletmelerine İhracat İzni Verilmesi, Denetimi Ve Bu İşletmelerin Ürünleri İle Bazı Su Ürünlerine Sağlık Sertifikası Düzenlenmesi Talimatı
50. Hayvansal Yan Ürün Kullanan Biyogaz ve Kompost Tesislerinin Çalışma Usul İle Esaslarına İlişkin Talimat
51. İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürün İşletmelerinin Kayıt İşlemlerine İlişkin Talimat
52. Kuluçkahane ve Damızlık Kanatlı İşletmeleri Yönetmeliği Uygulama Talimatı
53. Yemlerin Resmi Kontrolü, Numune Alma, Onay - Kayıt ve Yemlerin Piyasaya Arzı Hakkında Uygulama Talimatı (Ek Talimat)
54. Veteriner Biyolojik Ürünlerin İhracat Esasları Talimatı
55. Reçete Talimatı
56. Citrus Yellow Vein Clearing Virüsü (Turunçgil Sarı Damar Açılması Virüsü) SÜRVEY Talimatı
57. Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşları (KSK) Çalışma Talimatı
58. İsrail'e Yumurta İhracatı İçin Veteriner Sağlık Sertifikası Düzenlenmesi ve Uygulama Talimatı
59. Hayvansal Gıda ve Yemler için Serbest Satış Sertifikası Düzenlenmesi Talimatı
60. Rusya Federasyonu ve Gümrük Birliğine Üye Ülkelere,Kanatlıların Günlük Civciv ve Damızlık Kuluçka Yumurtalarının İhracatı Amacıyla Newcastle Hastalığı ile İlgili Bölümlendirme Talimatı
61. Damızlık Harici Hayvanların İthalatı İçin Kontrol Belgesi Düzenleme Ve Yetki Devri Talimatı
62. Perakende Satış Yerleri ve Veteriner Tıbbi Ürün Bulunduran Yerlerin İzin ve Denetim İşlemleri Talimatı
63. Xylella Yaprak Yanıklığı Sürvey Talimatı
64. Phytophthoraramorum Sürvey Talimatı
65. Lasioptera Sürvey Formu
66. Çam Çıralı Kanser Hastalığı (Gibberellacircinata) Sürvey Talimatı
67. Dryocosmuskuriphilus (Kestane gal arısı) Sürvey Talimatı
68. Anoplophorachinensis (Turunçgil uzun antenli böceği) Sürvey Talimatı
69. Türkvet Bilgi Sistemi Kanatlı Veritabanı Kullanım Kılavuzu Talimatı
70. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Elektronik Başvuru Esasları Kılavuzu Talimatı
71. Damızlık Ana Arı Yetiştiriciliği Talimatnamesi
72. Hayvansal Ürün İthalatına İlişkin Uygulama Talimatı
73. Ticari Etlik ve Yumurtacı Kanatlı İşletmelerinin Biyogüvenlik Talimatı
74. Koyun ve Keçilerde Verimliliği Artırma Projesi Uygulama Talimatı
75. Veteriner Tıbbi Ürün Üretim Yeri İzni İşlemlerine dair Talimat (2013-07)
76. Veteriner Tıbbi Ürünler için GMP Başvuru İşlemlerine dair Talimat (2013-08)
77. Mekanik Olarak Ayrılmış Etlerin Üretimi, Kullanımı ve İhracatına İlşkin Talimat
78. Kompozit Ürünlerin Belirlenmesine ve Veteriner Kontrollerine Tabi Olup Olmayacağının Değerlendirilmesine İlişkin Talimat
79. Şap Virüsünün İmha Edilmesi için Ürünlerin İşleme Tabi Tutulması Talimatı
80. Şap Hastalığının Kontrolüne İlişkin Yönetmelik'in Ek-6 sı Gereğince Et Ürünlerinde Şap Virüsünün İmha Edilmesi için İşleme Tutulmasına Dair Talimat
81. Damızlık, Besilik Sığır ve Koyun İthalatı Uygulama Talimatı
82. İhbarı Mecburi Tavuk Vebası (Avian İnfluenza) Hastalığından Ari Bölgelerin Tanımlanması Ve İlanı Hakkında Talimat
83. Hayvansal Ürün Sevkiyatlarının Veteriner Giriş Sınır Kontrol Noktasında Aktarma İşlemlerine Dair Uygulama Talimatı
84. Veteriner Farmakovijilans Denetimlerine Dair Talimat
85. Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin Uygulama Talimatı
86. Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Kılavuz

TÜRK GIDA KODEKSİ

1. Gıda Işınlama Yönetmeliği
2. Gıda Işınlama Yönetmeliği
3. Türk Gıda Kodeksi Aroma vericiler ve Aroma verme Özelliği Taşıyan Gıda Bileşenleri Yönetmeliği
4. Türk Gıda Kodeksi Baharat Tebliği (Tebliğ No: 2013/12)
5. Türk Gıda Kodeksi Bal Tebliği (No: 2012/58)
6. Türk Gıda Kodeksi Bebek Formülleri Tebliği (Tebliğ No: 2014/31)
7. Türk Gıda Kodeksi Belirli Epoksi Türevlerinin Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemelerde Kullanımının Kısıtlanması Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2012/32)
8. Türk Gıda Kodeksi Belirli Gıdalarda Dioksinlerin ve Dioksin Benzeri Poliklorlu Bifenillerin Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (Tebliğ No: 2012/5)
9. Türk Gıda Kodeksi Belirli Gıdalarda Dioksinlerin, Dioksin Benzeri PoliklorluBifenillerin ve Dioksin Benzeri Olmayan PoliklorluBifenillerin Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (Tebliğ No: 2015/32)
10. Türk Gıda Kodeksi Belirli Gıdalarda Erusik Asit Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (No: 2016/4)
11. Türk Gıda Kodeksi Belirli Gıdalarda Nitrat Limitinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (Tebliğ No: 2011/33)
12. Türk Gıda Kodeksi Beslenme ve Sağlık Beyanları Yönetmeliği
13. Türk Gıda Kodeksi Bulaşanlar Yönetmeliği
14. Türk Gıda Kodeksi Devam Formülleri Tebliği (Tebliğ No: 2014/32)
15. Türk Gıda Kodeksi Et ve Et Ürünleri Tebliği (Tebliğ No: 2012/74)
16. Türk Gıda Kodeksi Etiketleme Yönetmeliği
17. Türk Gıda Kodeksi Gıda Enzimleri Yönetmeliği
18. Türk Gıda Kodeksi Gıda Etiketleme ve Tüketicileri Bilgilendirme Yönetmeliği
19. Türk Gıda Kodeksi Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemeler Yönetmeliği
20. Türk Gıda Kodeksi Gıda ile Temas Eden Plastik Madde ve Malzemeler Tebliği (No: 2013/34)
21. Türk Gıda Kodeksi Gıda ile Temas Eden Plastik Madde ve Malzemelerin Bileşenlerinin Migrasyon Testinde Kullanılan Gıda Benzerleri Listesi Tebliği (No: 2013/35)
22. Türk Gıda Kodeksi Gıda İle Temas Eden Seramik Malzemeler Tebliği (Tebliğ No: 2012/30)
23. Türk Gıda Kodeksi Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliği
24. Türk Gıda Kodeksi Gıda Katkı Maddeleri, Gıda Enzimleri ve Gıda Aroma Vericilerine İlişkin Ortak İzin Prosedürü Hakkında Yönetmelik
25. Türk Gıda Kodeksi Gıda Katkı Maddelerinin Spesifikasyonları Hakkında Yönetmelik
26. Türk Gıda Kodeksi Gıda Maddeleri İle Temasta Bulunan Plastik Madde ve Malzemeler Tebliği (Tebliğ No: 2005/31)
27. Türk Gıda Kodeksi Gıda Maddelerinin ve Gıda Bileşenlerinin Üretiminde Kullanılan Ekstraksiyon Çözücüleri Tebliği (Tebliğ No: 2013/45)
28. Türk Gıda Kodeksi Gıdalara Vitaminler, Mineraller ve Belirli Diğer Öğelerin Eklenmesi Hakkında Yönetmelik
29. Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Eser Elementler ve Bulaşan Seviyelerinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (No: 2017/7)
30. Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Kurşun, Kadmiyum, Civa, İnorganik Kalay, 3-Monokloropropan 1,2-Diol ve Polisiklik Aromatik Hidrokarbon Seviyelerinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (TEBLİĞ NO: 2014/2)
31. Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Pestisit Kalıntılarının Resmi Kontrolü İçin Numune Alma Metotları Tebliği (Tebliğ No: 2011/34)
32. Türk Gıda Kodeksi Gıdalardaki Mikotoksin Limitlerinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği (Tebliğ No: 2011/32)
33. Türk Gıda Kodeksi Gıdaların Ait Olduğu Partiyi Tanımlayan İşaretler veya Numaralar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2012/7)

34. Türk Gıda Kodeksi Gluten İntoleransı Olan Bireylere Uygun Gıdalar Tebliği (Tebliğ No: 2012/4)
35. Türk Gıda Kodeksi Hayvansal Gıdalarda Bulunabilecek Farmakolojik Aktif Maddelerin Sınıflandırılması ve Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği
36. Türk Gıda Kodeksi Hazırlama Yönetmeliği
37. Türk Gıda Kodeksi Hızlı Dondurulmuş Gıdalar Tebliği (Tebliğ No: 2014/47)
38. Türk Gıda Kodeksi Hızlı Dondurulmuş Gıdaların Depolanması, Muhafazası ve Taşınması Sırasında Sıcaklığın İzlenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2014/48)
39. Türk Gıda Kodeksi İnsan Tüketimine Sunulan Hızlı Dondurulmuş Gıdalarda Sıcaklığın Resmi Kontrolü İçin Kontrol Noktalarının Seçilmesi ve Ölçüm Metodu Tebliği (Tebliğ No: 2015/34)
40. Türk Gıda Kodeksi Koyulaştırılmış Süt ve Süttozlarının Kimyasal Analizi İçin Numune Alma Metotları Tebliği (Tebliğ No: 2012/3)
41. Türk Gıda Kodeksi Mekanik Olarak Ayrılmış Kanatlı Eti Tebliği (Tebliğ No: 2007/34)
42. Türk Gıda Kodeksi Mekanik Olarak Ayrılmış Kırmızı Et Tebliği (Tebliğ No: 2007/35)
43. Türk Gıda Kodeksi Mikrobiyolojik Kriterler Yönetmeliği
44. Türk Gıda Kodeksi Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği
45. Türk Gıda Kodeksi Peynir Tebliği (No: 2015/6)
46. Türk Gıda Kodeksi Rejenere Selüloz Filmlerden Üretilmiş, Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemeler Tebliği (Tebliğ No: 2012/31)
47. Türk Gıda Kodeksi Takviye Edici Gıdalar Tebliği (No: 2013/49)
48. Türk Gıda Kodeksi Tuz Tebliği (No: 2013/48)
49. Türk Gıda Kodeksi Yenilebilir Kazein ve Kazeinatların Kimyasal Analizi İçin Numune Alma Metotları Tebliği (Tebliğ No: 2012/6)
50. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği
51. Türk Gıda Kodeksi Yumurta Tebliği (2014/55)
52. Türk Gıda Kodeksi Yumurta ve Yumurta Ürünleri Tebliği (Tebliğ No: 2007/54)

3.1.Veteriner Hekim Odalarının Durumu

3.1.1. Odaların İşleyişlerine İlişkin Yasal Durum

Veteriner Hekim Odalarının görev ve yetkileri, 6343 sayılı "Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ve Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun" ile belirlenmiştir. 1954 yılından itibaren uygulamada olan bu yasa, günümüz koşullarında yetersiz kalmış ve mesleğin değişen koşullarına ayak uyduramamaktadır. Veteriner Hekim Odalarının etkin bir meslek örgütü olarak çalışabilmesi için, 6343 sayılı Kanunda ciddi düzenleme ve değişikliklerin yapılması kaçınılmazdır. Karşı karşıya kalınan mesleki açmazlarda yapılacak düzenlemelerin rolü büyüktür. AB sürecinde sivil toplum örgütlerinin önemi daha da artmıştır. Dolayısıyla kendi yasasını güncelleştirmiş ve zamanın koşullarına uyum sağlamış bir örgüt olursak eğer, kilit noktada kabul edilen mesleğimiz, bu önemli süreçte Ülkemiz gıda, tarım ve hayvancılığına önemli katkılar sağlayacaktır.

Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi, "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği*"ni hazırlayarak 13 Eylül 2006 tarih ve 26288 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu yönetmelikle "*Türk Veteriner Hekimleri Birliğinin örgütlenmesine, hizmetlerinin yürütülmesine ve veteriner hekimlerin uyması gereken kurallara ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi*" amaçlanmıştır. Bu yönetmelikle "*Veteriner Hekimliği Deontoloji Yönetmeliği*" (9.7.1994 – 21985 RG), "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Veteriner Hekim Odalarında Hizmetlerin Yürütülmesine İlişkin Yönetmelik*" (13.9.1994 – 22050 RG), "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği İşyeri Veteriner Hekimi Atama Yönetmeliği*" (28.3.1997–22947 RG), "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği İşyeri Veteriner Hekimliği Sertifika Program Yönetmeliği*" (28.3.1997 – 22947 RG) ile "T*ürk Veteriner Hekimleri Birliği Veteriner Hekim Odaları Soruştur-*

ma, Yargılama Yöntemleri ve Veteriner Hekimlik Disiplin Yönetmeliği" (24.9.2000 – 24180 RG) yürürlükten kaldırılmıştır.

3.1.2. Odaların İşleyişlerine İlişkin Sorunlar

Günümüzde gelinen noktada Veteriner Hekim Odaları'nın yetki ve denetimde yetersiz kaldığı görülmektedir. Veteriner hekimliği mevzuatında yer alan cezaların caydırıcı nitelikte olmaması önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Odaların, veteriner hekimler arasındaki birlik beraberliği sağlayacak uygulama ve faaliyetlere yeterince eğilmemesi sahada etik ve yasal birçok ciddi soruna da neden olmaktadır.

Odalar, veteriner hekimlerin güncel konulardan haberdar olup kendilerini yenilemelerine öncü ve yardımcı olabilmek için web sitesi oluşturmak, periyodik dokümanlar yayımlamak (dergi, bülten vb), eğitim kurs ve seminerler düzenleme noktasında yetersiz kalmakta, çağın gereklerine ayak uyduramamaktadır.

Veteriner hekimlikte görülen hatalı uygulamaların (malpraktis) önlenmesi için bir yönetmeliğe ya da "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği"nin yetersiz kalan "Disiplin Suçları ve Cezaları*" gibi bölümlerinde çeşitli düzenlemelere ihtiyaç vardır. Ayrıca Oda Haysiyet Divanlarının ceza verebilmesini sağlayan 6343 sayılı Kanunun 41. maddesinde bulunan para cezaları da caydırıcı olmayan küçük meblağlara tekâmül etmekte olduğu için oldukça yetersiz kalmıştır.

Özel sektörde istihdam edilecek, Klinisyen olarak çalışacak veteriner hekimler için sahaya yönelik donanım eksiklikleri nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır, bu durumda mesleğimize, fakülte eğitim sistemimize yönelik eleştirileri arttırmaktadır.

3.1.3. Odaların İşleyişlerine İlişkin Çözüm Önerileri

Veteriner Hekim Odaları'nın etkin bir şekilde çalışabilmesi için yasal ve yapısal değişikliklere ihtiyaç vardır. 6343 sayılı Kanunda güncelliğini kaybeden konular dikkate alınarak günün koşullarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

Odalar, veteriner hekimler arasındaki mesleki dayanışmayı güçlendirecek çalışmalara önem vermelidir. Bu amaçla, Türk Veteriner Hekimliği Eğitim Öğretiminin başlangıç yıldönümü, Dünya Veteriner Hekimler Günü, Dünya Hayvanları Koruma Günü, Mehmet Akif Ersoy'un Ölüm Yıldönümü gibi önemli değerlerimiz ve günlerimizin kutlanması ve anılması gibi etkinliklerin düzenlenmeli ve/veya katkı sağlamalıdır. Ayrıca Dünya Gıda Günü, Dünya Süt Günü, Dünya Hayvanları Koruma Günü gibi günlerde, Kurban Bayramı dönemlerinde mesleği ilgilendiren konularda basın bildirileri hazırlayarak, basında daha fazla yer alınması sağlamalıdır. Mesleki gelişmeler kapsamında da veteriner hekimlerin güncel konulardan haberdar olup kendilerini yenilemelerine öncü ve yardımcı olunmalıdır.

Odalar, düzenli olarak veteriner hekimlerin kliniklerini denetlemeli ve gereken cezai işlemleri uygulamalıdır. Asgari ücret tarifesinin uygulanmasına yönelik etkin denetim yapılmalıdır. Veteriner hekimliği mevzuatında cezaların caydırıcı olması için gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Veteriner hekimlikte görülen hatalı uygulamaların önlenmesi için "Malpraktis Yönetmeliği" hazırlanmalı ya da "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği*"nin yetersiz kalan "*Disiplin Suçları ve Cezaları*" gibi bölümlerinde etkili ve caydırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.

Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliğinde yer alan ve daha sonra kaldırılan "*hizmet içi eğitim*" programı özel sektörde istihdam edilecek veteriner hekimlere yönelik olarak 6343 sayılı Kanuna bağlı Uygulama Yönetmeliğine konulmalı ve meslektaşlar çalışacakları alana yönelik hizmet içi eğitime tabi tutularak etik, mevzuat, kayıt, resmi işlemler vb konularda sahanın ihtiyaçlarına yönelik daha donanımlı hale getirilmeli ve Veteriner Hekim Odaları tarafından özel sektörde çalışma izni/ruhsatı bu aşamadan sonra verilmeli ya da işe başladıktan sonra altı ay içerisinde alanı ile ilgili hizmet içi eğitim ser-

tifikasını alması gerekmektedir. Halen çalışanlara yönelik olarak da bir yıllık bir geçiş sürecinde eğitim programlarına dahil edilmesi yönünde bir düzenleme yararlı olabilir.

3.2. Kamu Dışı Alanlarda Çalışan Veteriner Hekimlerin Durumu

3.2.1. Kamu Dışı Alanlarda Veteriner Hekimliği Çalışmaları

"*Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği*" (15 Ekim 2011 tarihli ve 28085 sayılı RG) ile "*Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği*"nde (13 Eylül 2006 – 26288 RG) Serbest Veteriner Hekimi, "*6343 sayılı Kanuna göre mesleğini serbest olarak icra etme yetkisine sahip veteriner hekim*" olarak tanımlanmaktadır. Yeni kurulan ve sayıları her geçen yıl daha da artan veteriner fakültelerine bağlı olarak artan veteriner hekim sayısı pek çok meslektaşımızı serbest olarak çalışmaya yöneltmiştir.

2000'li yılların başına kadar sadece muayenehane, poliklinik ve hayvan hastanelerinde çalışan meslektaşlarımız serbest meslek grubunu oluştururken, şimdi gıda sektörü başta olmak üzere ilaç, yem, biyoteknoloji gibi birçok farklı alanda, özel sektörde çalışan meslektaşlarımız bulunmaktadır. Özellikle hayvancılığın geliştiği bölgeler olmak üzere ülke hayvancılığının gelişmesine, hayvansal gıda üretimine ve buna bağlı olarak halk sağlığına yönelik hizmetler serbest veteriner hekimler tarafından verilmektedir.

3.2.2. Klinisyen Veteriner Hekimlerin Durumu

Türkiye'de veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumlulukları ile mesleğin ülke genelindeki icrasını, icrayı denetleyecek organların kuruluş ve işleyişlerini düzenleyen 6343 sayılı Kanun ile serbest veteriner hekimliği uygulamalarının yasal dayanağı oluşturulmuştur. Günümüzde veteriner hekimliği mesleğinin her geçen gün kendini yenilemesiyle birlikte fakülteden alınan eğitim zamanla sınırlı seviyede kalmakta olup, serbest çalışan veteriner hekimlerin mesleki bilgi ve becerilerini güncellemesi ve geliştirmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Bunun sağlanması adına meslek içi eğitimlerin yenilenmiş bir 6343 sayılı Kanun çerçevesinde sağlam bir temelle düzenlenerek bu eğitimlere katılma zorunluluğu getirilerek meslektaşlarımızın katılımları sağlanmalıdır. Belirli bir dönem içinde konusuyla ilgili kurs, bilimsel yayın, araştırma, sempozyum, konferans, bilimsel kongre gibi etkinliklere katılmayan veteriner hekimlerin (yeterliliklerini ispat etme zorunluluğu) aynı işi belirli bir süre yapamaması gibi yaptırımların getirilmesi ve uygulanması gerekir.

Poliklinik, hastane, laboratuvar gibi yerlerin dışında ilaç firmaları, ilaç depoları, market, mandıra, mezbaha, kombina, hayvan pazarı, yem fabrikaları, hayvansal gıda üreten fabrika ve iş yerleri vb. diğer iş kollarında çalışan veteriner hekimlerin çalışma şartları için sağlam bir yasal güvence altına alınmalıdır.

Günümüzde şehir merkezi dışında, köy, kasaba ve ilçelerde açılmakta olan muayenehane ve polikliniklerde toplanacak tıbbi atıkları alacak bir oluşum bulunmaması halk sağlığı ve çevre kirliliği açısından tehlike ve riskler oluşturmaktadır.

Muayenehane ve polikliniklerin aralarında haksız rekabet uygulamaları; muayenehane ve polikliniklerde asgari ücretleri belirtmek amacıyla, asılması zorunlu olan asgari ücret tarifelerinin odalardan geç alınması ve tarifeye uyulmaması; tabela ve dış cephelerde bir örnekliğin olmaması, yazıların dilimize aykırı olmasına özen gösterilmemesi önemli etik ve deontolojik sorunlara neden olmaktadır.

3.2.3. Kamu dışı alanlarda çalışan veteriner hekimlerin internet ve sosyal medya ortamlarında yaptıkları paylaşımların durumu

Sosyal medya; elektronik ve internet araçlarının insanların tecrübelerini, bilgilerini birbirleri ile paylaşmak ve tartışmak amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Günümüzde gelinen noktada internet ve sosyal

medya hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Gelişen teknoloji ile birlikte veteriner hekimlerin hayvan sahipleriyle daha kapsamlı ve yaygın bir şekilde iletişim kurma imkânları da artmıştır. Özellikle kişisel web sayfalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, reklam yasağı ve benzeri etik ihlaller sıklıkla yaşanmakta ve gündeme gelmektedir.

Günlük hayatımızda oldukça yoğun bir yere sahip olmaya başlayan sosyal medya ortamlarında mesleki bilgi ve uygulamalar kamuya açık bir şekilde paylaşılmaktadır. Ayrıca bu ortamlarda meslektaşlar arası gruplar kurulmakta ve bu gruplarda mesleğe ilişkin yazılı ve görsel materyaller yaygın olarak paylaşılmaktadır. Bu paylaşımların yalnızca bilgi ve uygulamaların paylaşılmasından ibaret bir konu değildir. Aynı zamanda etik ve deontolojik açıdan da değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur.

Türk Diş Hekimleri Birliği "*Diş Hekimlerinin Her Türlü İletişim Ortamında Yayın Yapmalarına İlişkin Kılavuz*" hazırlamıştır. 14 maddeden oluşan bu Kılavuzun birinci maddesinde "*Dişhekimleri; elektronik ortam da dâhil olmak üzere her tür araç ile yapacakları bütün yayınlarında sağlık mevzuatında yer alan, özellikle reklâm yasağına ilişkin tüm kurallara uyarak genel olarak mesleği tanıtma, koruyucu ve tedavi edici ağız diş sağlığı konularında toplumu bilgilendirme hakkına sahiptir.*" denilmekte olup, gayet net bir şekilde diş hekimlerinin internet ortamında uyması gereken kurallar belirlenmiştir. Artan internet ve sosyal medya kullanımı mesleğimizde böyle bir düzenlemeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin bu konuyu tanıtım ve reklam kapsamında ele alarak ilgili bir yönerge ve/veya bir kılavuz hazırlaması gereklidir.

3.2.4. Kamu Dışı Alanlarda Veteriner Hekimliği Çalışmalarına İlişkin Öneriler

Kamu dışı alanlarda uzmanlık gerektiren hizmetlerde açığı giderebilmek ve klinik sahada branşlaşmayı sağlayabilmek için hazırlıkları uzun yıllardır süren ve henüz bir sonuç alınamayan "*Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği*" çalışmaları sonlandırılarak, başta klinisyen veteriner hekimler olmak üzere "*uzmanlık*" konusu özendirilmelidir.

Kamu dışında çalışan veteriner hekimler muayenehane, poliklinik ve hayvan hastanelerinde klinik hizmetleri vermenin yanı sıra gıda, yem, entegre tesisler ve ilaç sektörü gibi çok çeşitli alanlarda hizmet vermektedirler. Veteriner hekimlerin kamu dışındaki bu hizmetlerini ve bu hizmetlerin sunumunda görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyecek, çalışma koşullarını hukuki güvence altına alacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Gıda, yem ve ilaç sektörü gibi farklı alanlarda görev yapan meslektaşlarımızın uzmanlık eğitimi alması sağlanarak görev tanımında uzmanlık yaptığı alana göre "..... Veteriner Hekimi" şeklinde (örneğin gıda kontrol veteriner hekimi) düzenlenmeli ve bu alanları da içine alacak şekilde "*İşyeri Veteriner Hekimliği Yönetmeliği*" hazırlanarak bu kapsamda yeni bir düzenleme yapılmalıdır.

Klinik hizmeti veren ve diğer sektörlerde çalışan veteriner hekimlere mezuniyet sonrası meslek içi eğitim zorunluluğu getirilmelidir. Kamu dışında çalışacak veteriner hekimler için "hizmet alanına oryantasyon" kapsamında mezuniyet sonrası 6 ay - 1 yıl süre ile kısmi/tam ücretli, çalışma şartlarının mevzuata uygun sağlandığı zorunlu mesleki geçiş dönemi sağlanmalıdır.

Muayenehane ve polikliniklerde asgari ücretleri belirtmek amacıyla, asılması zorunlu olan tarifeler, bağlı bulundukları odalardan yılın ilk ayı alınmalı, yapılan denetimlerle düzenli olarak izlenmelidir. Asgari ücret tarifelerine uyulması konusunda gerekli önlemler ilgili kurumlarca alınmalıdır.

Veteriner hekim muayenehane ve poliklinikleri ile hayvan hastanelerinde kullanılacak tabelalara (dış cephe de dahil) bir örneklilik getirmek amacıyla ilgili yönetmeliklerde renk kullanımına ilişkin olarak tanımlamalar eklenmelidir. Ayrıca bu tabelalarda yer alacak yazıların Türkçeye aykırı olmamasına özen göste-

rilmeli, etik ve deontolojik açıdan uygun olması sağlanmalıdır. Gerekirse bu konuya ilişkin özel bir mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır.

İş sağlığı, 4857 sayılı "*İş Kanunu*" ile "*Biyolojik Risklere Maruziyet Yönetmeliği*" çerçevesinde hayvan barınaklarında, deney hayvanları bulunan işletmelerde ve kurumlarda, serum, aşı ve benzeri biyolojik madde üretim yerlerinde, iş sağlığı uzmanı olabilecek meslekler arasında veteriner hekimlerin de yer alması gerekmektedir.

Tüm bu gerekliliklerin hayata daha etkin ve doğru geçirilebilmesi adına başta Türk Veteriner Hekimleri Birliği Merkez Konseyi ve Veteriner Hekim Odaları olmak üzere tüm veteriner hekimler; mesleki ya da dolaylı olarak mesleğimizi ilgilendiren yasal düzenlemelerde etkin rol almalı ve mesleki çıkarlarımızın korunması sağlanmalıdır.

3.3.Kamuda Mesleki Yapılanma

3.3.1.Kamudaki Mesleki Yapılanma Durumu

Dünyada her ne kadar kamu kesimini küçültmeyi, kamu hizmetlerini özel kesime devretmeyi amaçlayan global akımlar giderek artmakta ise de hayvancılığın ekonomide önemli yer işgal ettiği Türkiye'de ise hayvan sağlığı ve gıda güvenliği gibi halkı doğrudan ilgilendiren konuların etkin kamu örgütleri tarafından yönetilmesi halen önemini ve güncelliğini korumaktadır.

08.06.2011 tarihli, 27958 Mükerrer sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe giren "*Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*" ile Bakanlığım hem ismi hem de yapısı değiştirilerek Ülkemiz gıda, tarım ve hayvancılık konusunda yeni bir yola girmiştir.

Daha önceki Kurultay raporlarında sıkça bahsedilen "*Bağımsız Veteriner Otoritesi*" bu KHK'de de yer almamıştır. Bakanlık merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı şeklinde üç teşkilattan oluşmuştur.

3.3.2. Kamudaki Mesleki Yapılanmaya İlişkin Öneriler

Belediyelerde veteriner hekim istihdamı zorunlu hale getirilmelidir.

Salgın ve bulaşıcı hastalıklarla yapılacak mücadelede özlenen başarıya ulaşılabilmesi için, aşılamanın tek ve yeterli yöntem olmadığı gerçeğinden yola çıkılarak, salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarının yurdumuza farklı yollarla komşu ülkelerden geldiği ve bu hastalıkların, yoğun şekilde yapılan ve bir türlü önlenemeyen kaçak hayvan nakliyatı ile kısa zamanda ve kolayca yayıldığı gerçeğini reddetmeden, ülkemizi tehdit eden hastalıklara yönelik uygulanan acil eylem planları çalışmalarına mevzuat çerçevesinde devam edilmelidir.

Sun'i tohumlama hizmetlerinin verilmesinde yetki ve sorumluluk yalnızca veteriner hekimlere bırakılmalıdır.

Ülkemiz hayvancılığı açısından hayvansal ürünler ve üretim destekleri kapsamı geliştirilerek arttırılmalıdır.

Bakanlığın belirli bölgelerde başlatmış olduğu Veteriner Hekim Odalarına yetki devri daha da genişletilmeli, belli kapasitedeki hayvancılık işletmelerinde yeterli sayıda serbest veteriner hekimden hizmet satın alması zorunluluğu kabul edilmelidir.

Veteriner hekimlerin kendilerine, ülkemizde seyreden salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarını takip ve kontrolü konusunda, gerek bu hastalıklarla İlgili koruyucu hekimlik hizmetleri açısından, ilgili mevzuat çerçevesinde verilen görev, yetki ve sorumlulukların gereğini daha etkin ve başarılı bir şekilde yerine getire-

bilmeleri, bu hizmetlerin organizasyonu ve ifası için gerekli olan personelin ve onları görev mahallerine götürüp getirecek araç ve gereçlerin; görevi sevk ve idaresi, bu hizmetlerin gerektirdiği harcamaların yapılması gibi konularda, birinci elden inisiyatif sahibi kılınmaları sağlanmalıdır.

Hayvancılık kooperatifi ve hayvancılık birlikleri gibi kuruluşların hayvan sağlığı konusundaki keyfi davranışlarını engelleyici önlemler alınmalıdır. Birliklerin hayvan hastanesi, poliklinik ya da muayenehane açma yetkileri olmamalıdır. Böyle bir yetki uygulamada iki başlılığa neden olmakta ve veteriner hekimleri odasının denetim ve kontrol yetkisini tamamen ortandan kaldırmaktadır. Bu kuruluşların yapılanmasında veteriner hekim odaları aktif rol almalı ve denetleyici konumunda olmalıdır.

4. HAYVANSAL GIDALAR VE YEM İLE İLGİLİ

4.1. Gıda Mevzuatının Genel Durumu

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler koruyucu sağlık hizmetlerini, sağlık politikalarının temeli olarak kabul etmişlerdir. Koruyucu hekimliğin gerçekleştirilebilmesi için de sağlık politikalarını yürüten kuruluşlar, halkın bulaşıcı, salgın ve zoonoz hastalıklardan korunması, uygun çevre koşullarında yaşamasının sağlanması ile sağlıklı ve kaliteli gıdalarla beslenmesi temel ilkelerinde birleşmişlerdir.

Türkiye'de Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında 5179 sayılı Kanun 05 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe konularak mevcut sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmış ve AB gıda mevzuatı ile uyum sağlanacağı gerekçesi ileri sürülmüştür. Ancak Kanun ve kapsamında çıkartılan yönetmelikler mevcut sorunların çözümünün ötesinde birçok yeni sorunu da beraberinde getirmiştir. 5179 sayılı Gıda Kanunu kapsamında GTHB yetkilendirilmiş, gıdaların içeriği ve kapsamı belli olmakla birlikte sekiz farklı meslek grubuna görev alanı oluşturularak uygulamada AB'de yetkili olan veteriner hekimler sadece kesimhanelerde yetkilendirilmiş, diğer hayvansal ürün alanlarında ise işletme sahibinin çıkarları doğrultusunda bir belirsizlik bırakılmıştır. GTHB taşra teşkilatlarında konu ile ilgili birim kontrol şube olup, bu kapsamda gıda mühendisleri konunun yetkili amirleri pozisyonunda görevli hale getirilmiştir. 2010 yılında 5996 sayılı "*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu*"nun yürürlüğe girmesi ile 5179 sayılı KHK yürürlükten kaldırılmıştır. 5996 sayılı Kanun, Türkiye'de gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme ile yemlerin üretim, işleme ve dağıtımının tüm aşamaları, gıda ve yem güvenilirliği ve halk sağlığına ilişkin kontrol, önlem ve denetim mekanizmalarını düzenlemektedir. Bu kanun, gıda ve yeme ilişkin ürünlerin üretim aşamasından tüketiciye sunulmasına kadar geçen tüm süreci GTHB kontrolüne vermektedir. Kanunun beşinci kısmı "Gıda ve Yem" bölümünden oluşmakta olup, "Gıda ve Yem Güvenilirliği", "*Gıda Kodeksi*", "*Etiketleme ve İzlenebilirlik*", "*Sunum ve Reklam*", "*Tüketici Haklarının Korunması*", "*Hızlı Uyarı Sistemi*", "*Acil Durumlar*", "*Kriz Yönetimi*", "*Risk Analizi*", "*Kamuoyunun Bilgilendirilmesi*", "*İhtiyati Tedbirler*", "*Takviye Edici Gıdalar*" ve "*Özel Tıbbi Amaçlı Diyet Gıdalar*" başlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca Kanunun Ek-1 kısmında "*Gıda ve Yem İşletmelerinden Üretimin Nevine Göre Personel Çalıştırmak Zorunda Olan İşletmeler ve Bu İşletmelerde Çalışabilecek Meslek Mensupları*"na yer verilmiştir. Mesleğimiz dokuz meslek grubu arasında yer almıştır. Ek-2 kısmında "*Üretim, İşleme ve Dağıtım Aşamalarında Resmi Kontrollerden Sorumlu Meslek Mensupları*"na yer verilmiştir. Aynı şekilde burada da mesleğimiz dokuz meslek grubu arasında yer almıştır.

5996 sayılı Kanun'a dayanarak 17 Aralık 2011 tarihinde "*Gıda Hijyeni Yönetmeliği*" ve "*Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik*" ve "*Ürünlerin Ülkeye Girişinde Veteriner Kontrollerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik*" Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik kapsamında hayvansal gıda ve yemin resmi kontrolleri kapsamında sevkiyatın ülkeye girişi, kontroller, belge düzenlenmesi, ithalat, aktarma gibi bir çok nokta detaylı bir şekilde Yönetmelik'te yer almıştır. Ayrıca "*Veteriner Sınır Kontrol Noktaları*" oluşturulmuş ve etkin bir yapıya dönüştürülmüştür.

5996 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile Türkiye'nin AB müzakerelerinde en kapsamlı mevzuat değişikliklerini öngören alanlardan biri olan "*Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı*" başlığı açılmış oldu. Böylelikle AB ile üyelik müzakerelerinde 13üncü başlık açılmış oldu. AB müzakereleri sürecinde 13üncü başlığın açılması ile başlığa uyumla birlikte "*tarladan sofraya*" yaklaşımı sonucu gıda güvenliği alanında entegre bir güvenlik ve denetim yapısının oluşturulması amaçlanmaktadır. Türkiye müzakere pozisyon belgesinde toplam üç delegasyon ve bir geçiş dönemi talep etmektedir. Ancak Türkiye'nin üyelik tarihi konusundaki belirsizlik kamu ve özel sektör alanlarında zaman zaman yaşanan sorunlar önümüzdeki dönemde bu başlık için Türkiye'nin AB'den yeni taleplerde bulunmasına sebep olabilir ki bu da sürecin daha da uzayacağı anlamını taşımaktadır.

4.2. Gıda Mevzuatına İlişkin Sorunlar

AB gıda mevzuatında 854/2004/EC sayılı yönetmelik, insan tüketimine sunulan hayvansal kökenli gıdaların resmi kontrollerinin organizasyonu için çok özel kuralları ortaya koymaktadır. Yönetmelikte hayvansal ürünlerin patojen bakteri ve kimyasal bulaşma riskinin fazla olması nedeniyle bu gıdaların resmi kontrollerinin özel kurallar gerektirdiği, bu sebeple et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri ile su ürünlerinde verilmesi gereken sağlık sertifikalarının resmi veteriner hekim veya yetkili otorite tarafından yeterliliği onaylanmış ve yetkilendirilmiş bir veteriner hekim tarafından verilmesi zorunlu hale getirilmektedir. Veteriner hekim tarafından resmi kontrol ve denetimlerin nasıl yapılacağı da 882/2004 sayılı tüzükle ortaya konmaktadır.

Veteriner hekimler almış oldukları tıbbi ve biyolojik eğitim sayesinde hayvan sağlığı ve üretiminin yanı sıra gıda güvenliği konusunda da başka hiçbir meslek mensubunun sahip olmadığı bilgi ve beceriye sahiptir. Veteriner hekimliği hayvansal gıdalardan kaynaklanabilecek zoonozların önlenmesi ve kontrol altına alınması dâhil gıda sorunlarını bertaraf etme becerisine sahip ayrıcalıklı meslek olma özelliğine sahiptir.

Türkiye'de işyeri ile veteriner hekim arasında yapılan sözleşme genelde göstermelik olmakta, işyeri sahibi sadece hekimin diplomasının asılması karşılığı sözleşmede hekime ödemesi için gösterilen ücretin çok azını ödemekte ve muhasebesinde ücretin tamamını ödemiş gibi gösterdiği için vergiden kaçırmaktadır. Bu durumda hem veteriner hekim mağdur edilmekte hem de gıda güvenliği sağlanmadığı için halk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Gıda kaynaklı zoonozlar Türkiye'de toplum sağlığı açısından büyük tehlike arz etmekte ve hayvansal üretimin verimli bir şekilde yapılmasını engellemektedir. Bu nedenle Türkiye son derece modern teknolojiyle kurulmuş et entegre tesislerine rağmen AB ülkelerine ihracat yapma kabiliyeti ortadan kalkmaktadır. AB öne sürdüğü gerekçelerle Türkiye'den diğer ülkelere hayvansal gıda ithalatına izin vermemektedir.

Gümrük birliği çerçevesinde Türkiye'yi, iç ve dış pazarlarda önemli piyasa rekabeti koşulları beklemektedir. Bu boyuttaki bir rekabet; güvenli, sağlıklı, kaliteli gıda üretme zorunluluğunu gerektirmektedir. Aksi halde gıda ürünlerimiz, uluslararası pazarlarda önemli ölçüde zorlanacaktır. Türkiye'nin ekonomik çıkarları, gıda güvenliği ve halk sağlığı için veteriner hekimliği mevzuatının kısa süre içerisinde AB'nin hayvansal gıdalara ilişkin gıda güvenliğini içeren mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Son yıllardaki en önemli sorunlardan biri de et fiyatlarının artışı olmuştur. Ülkemizde et tüketimi artarken sığır varlığının azalması oldukça önemli bir sorundur. Gelinen noktada kesilen hayvanları yerine yenisinin yetiştirilemediği bir süreci yaşıyoruz. GTHB et fiyatlarının düşürülmesi amacıyla kısa vadede yurt dışından ithal hayvan getirmeye başlaması da sorunun çözümü olmaktan ziyade orta ve uzun vadede hayvancılığa verilecek çok büyük zararlara sebep olacaktır.

GTHB İl Müdürlükleri belirli periyotlarda kayıtlı üretim yapan tüm iş yerlerini denetleyerek bu işletmelerden numune toplamaktadır. Bu işlem personel yetersizliği ve zaman yetersizliği nedeni ile aksayabil-

mekte, rutin denetim zamanının gerisinde kalabilmekte, bu nedenle işletmeler bu analizlerini GTHB tarafından akredite olmuş bir laboratuara yaptırırlarsa ve analiz sonuçlarını Gıda Kontrol Şubelerinin ilgili birimine ulaştırırlarsa hem denetçilerin işini kolaylaştırmış olurlar hem de işletmeler izlenebilirliğini sağlamak zorunda kalacaklardır.

Gıda ile ilgili kontrollerin etkin yürütülmesi, hayvan hastalıklarının engellenmesi ve küçük ve büyükbaş hayvanların küpelenmesi/kimliklendirilmesi süreçleri için idari ve hukuki altyapının geliştirilmesi için kamuya büyük ve kapsamlı bir görev düşüyor. Gıda Kontrol Şube Müdürlükleri tüm işletmeleri denetlemek ve bu denetimde "*tehlike analizleri, risk değerlendirmeleri, izlenebilirliğin sağlanması… gibi*" tüm ayrıntılara bakmak zorundadır. Bu tür denetimlerde orta büyüklükte bir işletmenin denetimi en az bir tam gün sürmektedir. Denetim mekanizmasının daha sağlıklı işleyebilmesi ve gıda güvenliğinin tam sağlanabilmesi için mevcut kadro ile GTHB'nin bu denetim mekanizmasının uygulanmasında aksaklıklar ortaya çıkabilmektedir.

4.3.Gıda Mevzuatına İlişkin Öneriler

FAO, OIE, WHO ve AB hayvansal gıda üretim zincirinin ahırdan, kovandan ve denizden başlayarak insan tüketimine sunulmasına kadar tüm süreçlerinde gıda güvenliğinin sağlanması görevini vermektedir. AB gıda mevzuatı da, hazır gıdanın tüketime sunulmadan önceki son kontrolünün ancak yetkili otorite tarafından görevlendirilmiş bir veteriner hekim tarafından yapıldıktan sonra tüketime sunulmasını zorunlu hale getirmektedir.

5996 sayılı Kanun ve buna dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerde tüm hayvansal ürünleri üreten işyerlerinde sorumlu yönetici olarak veteriner hekimlerin görevlendirilmesi gerekmektedir.

1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 126. maddesinde belirtilen "Yenilecek ve içilecek şeyler satan veya veren veyahut taharet ve nezafete mütaallik sanatlar ifa edenler her üç ayda bir kendilerini muayene ettirerek bir sıhhi rapor almağa mecburdurlar." Hükmü gereğince gıda üretim yerlerinde çalışanların almak zorunda oldukları portör rapor uygulaması; Gıda Hijyeni Yönetmeliğinin 21. maddesi ile tamamen Gıda İşletmecisinin insaf ve yetkisine bırakılarak, toplum sağlığında büyük bir yara açılmıştır.

Halk sağlığının tehlikeye atılmaması ve veteriner hekimin mağdur edilmemesi için gıda sektöründeki işyeri sözleşmelerinin Veteriner Hekim Odaları ve işyeri arasında olması, veteriner hekimlerin ücretlerini Oda aracılığıyla almaları sağlanmalıdır.

Veteriner Hekimleri Odaları adına işletmelerde görev yapan veteriner hekimlerin aldıkları gıda numunelerinin analizleri GTHB tarafından akredite olmuş bir laboratuvarda yaptırılmalı ve analiz sonuçları İl Müdürlüğü Gıda Kontrol Şubesine ulaştırılarak denetime işlerlik kazandırılmalı, işletmelerin izlenebilirlikleri sağlanmalıdır.

Hayvan kökenli gıda maddeleri, insan beslenmesinin temel gıdası olması, çabuk bozulması, bitkisel ürünlere nazaran daha yüksek enfeksiyon ve intoksikasyon riski taşıması nedeniyle gıda kontrolünün içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür gıdaların planlanması, üretilmesi, taşınması, muhafazası, ruhsatlandırılması, ithalat ve ihracatında veteriner hekimler mutlaka etkin görev yapmalı, işin organizasyonu ve yönlendirilmesinde etkili ve yetkili olmalıdır. Mutlaka diğer mesleklerde çeşitli aşamalarda görev yapacaklardır. Bunların üreteceği hizmetler destek hizmetleri biçiminde olmalıdır. AB'de olduğu gibi veteriner hekimler hayvansal gıdalarda tam ve tek yetkili hale getirilmelidir. Hayvan kökenli gıdalarda "*Çiftlikten Sofraya Kadar Her Aşamada Veteriner Hekim Kontrolünün*" zorunlu hale getirildiği AB'deki gibi kuralların, ülkemizde de uygulanması için gerekli önlemler alınmalı ve ona uygun mevzuat düzenlemeleri ve alt yapı hazırlıkları yapılmalıdır. Ayrıca GTHB İl Müdürlüğü Gıda Kontrol Şube Müdürlüklerince işletmelerde yapılan denetimlerde personel yetersizliği nedeniyle denetim mekanizmasında çeşitli aksaklıkların önüne ge-

çebilmek için konusunda uzman ve Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş veteriner hekimler, devlet adına görevlendirilmelidir.

GTHB için artan sığır eti talebini karşılamak için kısa vadede et/canlı hayvan ithalatı kısa vadede çözüm gibi gözükmektedir. Ancak meraların kalmadığı, Doğu Anadolu'da hayvancılığın çok gerilediği, yem girdilerinin çok arttığı bir dönemde yetiştirici için daha kalıcı çözümler üretilmelidir. Sadece mesleğimiz açısından değil, ülkemiz açısından da çok önemli olan bu sorunun çözümünde Bakanlık acil bir şekilde konunun tüm bileşenleri ile bir yol haritası oluşturmalıdır.

4.4. Yem Mevzuatı ile İlgili Genel Durum

Çiftlik hayvanlarının iyi ve kaliteli yemler ile beslenmesi hayvansal üretimin ve ülke ekonomisinin gelişmesi için çok önemli bir kaynak olduğu kuşkusuzdur. Hayvan ve insan sağlığına, hayvan hakları, çevre ve üreticilerin ekonomik kazançları büyük oranda uygun ve iyi kalitede yem kullanılmasına bağlıdır. Bu konularda birinci derece sorumlu meslek grubunun veteriner hekimlerin olduğu özellikle hayvan ve insan sağlığını tehdit eden BSE ve memelilerin türetilmiş proteinle beslenmesi durumda ortaya çıkan hastalıklar ile mücadele kaçınılmazdır. AB direktiflerinde bu konunun önemine değinilmiş ve hayvan yemlerine ilişkin çıkartılan yasal metinlerde insan ve hayvan sağlığı söz konusu olduğunda veteriner hekimliği mevzuatına atıfta bulunulmuştur.

Yem mevzuatına ilişkin ilk Kanun 1973 yılında hayvanların rasyonel bir şekilde beslenmelerini sağlamak ve hayvansal üretimi geliştirmek amacıyla ticarete arz edilecek yemlerin hazırlanması, imali, ihracı, sürüm ve satışını belli esaslara bağlamak üzere hazırlanmıştır. 2010 yılında 5996 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile Yem Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 5996 sayılı Kanuna dayanarak 27 Aralık 2011 tarihinde "*Yem Hijyeni Yönetmeliği*" 18 Temmuz 2013 tarihinde "*Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Katkı Maddeleri Hakkında Yönetmelik*" Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5996 sayılı Kanun'un Ek-1 B. Yem işletmeleri bölümünde görev yapabilecek yedi meslek grubundan (ziraat mühendisi, su ürünleri mühendisi, su ürünleri ve balıkçılık teknolojileri mühendisi, kimya mühendisi, biyolog, kimyager) birisi de veteriner hekimliği mesleğidir. Oysaki 6343 sayılı Kanun 5.maddesi c bendinde kara ve deniz hayvanlarından elde edilen gıdai, sınaî maddeler ve ürünleri ile hayvan yemi olarak kullanılan maddeleri muayene ve uzmanlaşmış ise analiz etmeyi veteriner hekimlerin görev ve yetkileri arasında olduğu belirtilmektedir.

4.5. Yem Mevzuatına İlişkin Öneriler

Çiftliklerde ticari amaçlı olmayan ve çiftçinin kendi kullanımı için bile olsa iyi kalitede ve sağlıklı yem maddesi üretilmesinin garanti altına alınması yasal güvence ile sağlanmalıdır.

Veteriner hekimliği konularına ilişkin (hayvansal üretim, hayvan sağlığı, yem, hayvansal gıdalar vb.) tüm yasal metinlerde 6343 sayılı Kanunda ve veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen hukuk metinlerine atıf yapılması sağlanmalıdır.

Yem mevzuatının veteriner hekimliğin görev çerçevesinde yer alan maddelerinde 6343 sayılı Kanunda ve veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen hukuk metinlerine atıf yapılması sağlanmalıdır.

Çiftliklerde ticari amaçlı olmayan ve çiftçinin kendi kullanımı için bile olsa iyi kalitede ve sağlıklı yem maddesi üretilmesinin garanti altına alınması için geniş kapsamlı bir yasal alt yapı oluşturulmalıdır.

Yem yönetmeliğindeki hayvan kökenli hayvan yemi üreten yem fabrikalarında sorumlu yöneticinin veteriner hekim olması zorunlu hale getirilmelidir.

5. ZOOTEKNİ, SUN'İ TOHUMLAMA VE EMBRİYO TRANSFERİ İLE İLGİLİ

5.1. Zootekni ile İlgili Genel Durum

Zootekni: "Hayvanların yetiştirilmesi, ıslahı, bakımı ve beslenmesi, üreme ve çoğalması ve belgelendirme ile ilgili uygulamaları" şeklinde tanımlanmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren halk elindeki hayvanların genetik ıslahını sağlamak amacıyla kullanılacak damızlıkların yetiştirilmesi öncelikli hedef olarak belirlenmiş ve bu amaçla haralar, inekhaneler ve üretme çiftlikleri kurulmuştur. Bu işletmelerde yerli üreticilerden satın alınan hayvanların yanı sıra, Türkiye'nin coğrafi, ekonomik ve kültürel koşulları da dikkate alınarak, yurt dışından üstün verim özelliklerine sahip kültür ırkları getirtilmiş ve bu sürülerde saf yetiştirme ve seleksiyon çalışmaları yapılmıştır.

Ülkemiz, dünya hayvan varlığı bakımından son yıllarda önemli bir düşüş yaşamakla birlikte, verim bakımından da istenilen düzeye ulaşamamıştır. 2013 yılında 14.4 milyon baş sığır varken bu rakam 2016 yılında 14.08 milyona gerilemiştir.

Hayvan ıslahı çalışmaları kapsamında 4631 Sayılı "*Hayvan Islahı Kanunu*" 10.3.2001 tarih ve 24338 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2010 yılında 5996 sayılı "*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu*"nun yürürlüğe girmesiyle bu kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Hayvancılığın çeşitli dallarında (sığırcılık, mandacılık, koyunculuk, keçicilik, tavukçuluk, arıcılık, ipekböcekçiliği ve yem bitkileri) ülke ihtiyaçlarını karşılamada öncelikleri belirlemek, üretimi artırmak ve kaliteyi iyileştirmek için, yeni metot ve teknolojiler geliştirmek, ekolojiye uygun yetiştirme sistemleri geliştirmek, alternatif yem kaynakları yaratmak, bakım ve besleme şartlarını iyileştirmek ve geliştirmek ve uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla araştırmalar yapılması zorunludur. İlk anda gereksiz ve masraflı yatırımlar olarak akla gelen araştırma harcamaları ve çeşitli araştırma yatırımları, uzun vadede karşılık bulacak ve harcamalar, verilen emekler ölçüsünde değişik şekillerde geriye dönüşüm ve kazanç sağlayacaktır.

Islah çalışmaları ile genetik çeşitliliğin korunması faaliyetleri uzun zaman gerektiren etkinliklerdir. Bu nedenle, bu alanlarda yürütülecek çalışmalarda temel ilkeler belirlendikten sonra yürütülecek çalışmanın uzun vadeli olduğu göz önüne alınarak, uygulamada istikrarın korunması oldukça önemlidir. Türkiye'de bu konuda hem bilimsel hem de uygulama politikası çerçevesinde yeterli işgücü ve bilgi birikimi mevcuttur. Ancak, önceki yıllarda gerçekleştirilen bilimsel ve mesleki toplantılarda tekrar tekrar vurgulandığı gibi planlama, yönetim ve sosyo-ekonomik faktörler hemen tüm ıslah çalışmalarında sonuç alınmasını engellemiştir.

Genel olarak; her hayvan tür ve ırkı için ıslah ve koruma hedeflerinin yeniden gözden geçirilmesi; bu hedeflere ulaşılabilmesi için etkin ıslah stratejilerinin belirlenmesi; bu stratejilerin ülkesel ve bölgesel projelerle hızla uygulamaya konması; bu hedef ve stratejilerin, değişen ve gelişen şartlara göre belli aralıklarla yapılacak değerlendirme toplantıları ile gözden geçirilmesi; başta bilim insanları olmak üzere, konu ile ilgili yetiştirici, besici, sanayici, pazarlayıcı, tüketici vb. bütün çevrelerin bu sürece katılımının sağlanması, büyük önem taşımaktadır.

5.2. Sun'i Tohumlama ve Embriyo Transferi ile İlgili Genel Durum ve Sorunlar

Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkartılan "*Islahı Hayvanat Kanunu*"na (7.6.1926; 904) dayanılarak GTHB tarafından yürütülmekte olan sun'i tohumlama çalışmaları, 1995 yılında bu konunda yapılan değişikliklerle (28.02.1995; 4084) suni tohumlama çalışmalarının ücret karşılığı özel sektör tarafında da yapılmasına olanak sağlanmıştır.

8 Aralık 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "*Suni Tohumlama, Tabii Tohumlama ve Embriyo Transfer Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*" 5996 ve 6343 sayılı Kanunlara dayanılarak hazırlanmıştır.

Sun'i tohumlama yöntemiyle etkin ve başarılı sonuçların alınabilmesi için, spermanın uygun tekniklerle erkek hayvanlardan alınması, muayenesi, değerlendirilmesi ile sağlıklı hayvanlara uygun zamanda nakledilmesi her şeyden önce iyi bir organizasyonun olmasına bağlıdır. Bu organizasyonda yeterli uzman eleman, uygun alt yapı, besleme, bakım gibi çevre koşullarının yanı sıra, kayıt sisteminin olması ve verim kontrollerinin tutulması da gerekmektedir.

Türkiye'nin değişik bölgelerinde sun'i tohumlama laboratuvarları, aşım durakları açılmış, 1995 yılından itibaren de özel sektör çalışmalara başlamıştır. Halen kamu sektöründe iki laboratuar, yetiştirme birliklerine ait bir laboratuvar, özel sektöre ait bir laboratuar olmak üzere dört laboratuarla çalışmalar sürdürülmektedir.

Özel sektörün çalışmalara başlamasıyla, kamu çalışmaları Ege, Marmara, Trakya, Akdeniz Bölgeleri'nden çekilmiş, ekipler diğer bölgelere kaydırılmıştır. Buralarda bu hizmetler özel sektör, yetiştirme birlikleri ve serbest veteriner hekimler tarafından yürütülmektedir.

Ülkemizde yurt dışından gelen spermaların hem motilite muayenesi hem de DNA analizleri yapılmaktadır. Ancak kalıtımsal hastalıklar yönünden ithal edilen ülkenin verdiği sertifikaya güvenilmek durumundadır.

Fakülteyi bitiren mezunların, veteriner hekim diploması aldıktan sonra sun'i tohumlama yapabilmeleri için sertifika almaları gerekmektedir. Bununla birlikte hizmet içi eğitimler ile zaman zaman bilgilerin tazelenmesi açısından gerekli olup, suni tohumlama kurslarına veteriner hekimlerin katılımları isteğe bağlı olarak gerçekleştirilmelidir. Ayrıca sun'i tohumlamada serbest veteriner hekimler ile GTHB İl müdürlükleri arasında her yıl yapılan "*Suni Tohumlama Sözleşmesi*" kaldırılmalıdır.

Mesleğimiz adına önemli sorunlardan birisi de Bakanlığın dönem dönem sun'i tohumlama uygulamalarına yeni meslek grupları eklemeye çalışmaktadır. Yakın zamanda da "*Suni Tohumlama ve Embriyo Transferi Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Taslağı*"nda 50 başa kadar süt sığırı bulunan lise ve dengi okul mezunu hayvan sahiplerinin suni tohumlama yapabileceği hükmü yer almıştır. Ancak unutulmamalıdır ki döl verimi artışının sağlanması tüm bilimsel kaynaklarda belirtildiği gibi hayvanlarda anatomi, fizyoloji, histoloji, jinekoloji, androloji vb dersleri alan, hayvan biyolojisini ve sağlığı inceleye, koruyucu hekimlik önlemlerinin alınması ve hastalıkların sağaltılması ile mümkün olabilmektedir. Sun'i tohumlama vb uygulamaların veteriner hekimliği mesleğinden başka meslek gruplarının yapması kabul edilemez bir durumdur. Neyse ki Bakanlık bu kararından vazgeçmiş ve hatasından dönmüştür.

Günümüz veteriner hekimliğinde önemi artan konulardan biri de "*Embriyo Transferi*"dir. Embriyo transferi; "*Damızlık hayvanlardan elde edilen embriyoların taze veya dondurularak uygun dönemdeki dişi hayvanların genital kanalına özel tekniklerle ve hijyenik koşullarda nakledilmesi*" şeklide tanımlanmaktadır. Embriyo transferini GTHB tarafından düzenlenen kurslarda başarılı olan veteriner hekimler yapabilmektedir. Önümüzdeki süreçte embriyo transferi konusunda çalışan veteriner hekim sayısının artması ülkemiz hayvancılığına oldukça önemli katkılar sağlayacak bir alandır.

5.3. Zootekni ile İlgili Mevzuata İlişkin Öneriler

Sığır, koyun, keçi gibi çiftlik hayvanlarının korunmasında sözleşmeli yetiştiricilik yapan kırsal kesim önemli bir yer tutabilir. Son yıllarda kentten köye geri göçün yaşandığı ülkemizde bu tip çalışmalar devlet politikaları ile de uyuşmaktadır.

Hayvan genetik kaynakları koruma ve ıslah programlarını yürüten kurum ve kuruluşların etkin bir işbirliği ile çalışmaları sağlanmalıdır. Teknik olarak, yerli hayvan genetik kaynaklarının yalnızca belirli enstitülerde korunması genetik daralma ve hastalıklar gibi pek çok nedenle oldukça risklidir. Hayvan ıslahı ve gen kaynaklarının korunması için Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, üniversiteler ve yetiştirme birlikleri iş birliği ile yerel halkın koruma programına aktif olarak katılımının sağlanması amacıyla "*Halk Elinde Koyun-Keçi Islahı Ülkesel Projeleri*" ve "*Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması Projeleri*" sürdürülmektedir. Bu projelerin daha etkili hale getirilerek sürdürülmesi oldukça önemlidir.

Ülkemizde hayvancılık faaliyetlerinin daha verimli, etkin ve entegre yapılmasına imkân sağlayacak hayvancılık organize sanayi bölgelerinin ülke genelinde teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla mevcut hükümet tarafından yapılan yasal düzenlemelerde veteriner hekimliği mesleği birinci derecede etkili kılınmalıdır..

Hayvancılığın çeşitli dallarında (sığırcılık, mandacılık, koyunculuk, keçicilik, tavukçuluk, arıcılık, ipekböcekçiliği ve yem bitkileri) ülke ihtiyaçlarını karşılamada öncelikleri belirlemek, üretimi artırmak ve kaliteyi iyileştirmek için, yeni metot ve teknolojiler geliştirmek, ekolojiye uygun yetiştirme sistemleri geliştirmek, alternatif yem kaynakları yaratmak, bakım ve besleme şartlarını iyileştirmek ve geliştirmek, uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla araştırmaların yapılması zorunludur. Islah çalışmaları ile genetik çeşitliliğin korunması faaliyetlerinin uzun vadeli olduğu göz önüne alınarak, uygulamada istikrarın korunması sağlanmalıdır.

Mera Kanununun ülke hayvancılığı gereksinimleri dikkate alınarak revize edilmesi sağlanmalıdır. Hayvancılığın yoğun yapıldığı ve mera alanları fazla olan illerde, yem bitkileri, çayır ve mera hizmetleri ayrı bir şube olarak ele alınmalıdır. Mera Kanunu'nda oluşturulacak Mera Komisyon'larında bu konu ile direk ilişkili olan veteriner hekimliği mesleği mensuplarına yer verilmemiştir. Yasanın, veteriner hekimlerin görev ve yetkileri göz önüne alınarak, yeniden gözden geçirilmesi ülke hayvancılığının geleceği açısından önemli bir katkı olacaktır.

Üreticilerimizin desteklenmesi için ödenmekte olan teşvik primleri devam ettirilmelidir. Teşviklerle ilgili denetimlerde veteriner hekim odaları, yetiştirici birlikleri ve GTHB taşra teşkilatları arasında koordineli bir sistem kurularak devam ettirilmelidir.

"*Progeny Test*" ve "*Genomic Test*"ten geçmemiş boğa ve spermaların ithaline kesinlikle izin verilmemeli, denetimler titizlikle yapılmalıdır.

6. SU ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ

6.1. Su Ürünleri Mevzuatı ile İlgili Genel Durum

Dünya nüfusunun artış oranındaki hızlanma karşısında, özellikle hayvansal protein kaynaklarının durumu endişe vericidir. 2000'li yılları takiben dünya genelinde bir gıda sorunun kaçınılmazlığı üzerinde durulmaktadır. Günümüzde su ürünlerinin ucuz ve kaliteli hayvansal protein sağlaması sebebiyle insan beslenmesindeki rolü her geçen gün artmaktadır. Türkiye'de dünyadaki konumu itibariyle oldukça zengin su kaynakları potansiyeline sahiptir.

Su ürünleri konusunda ülkemizde mevzuatın temelini 22.03.1971 tarih ve 1380 sayılı "*Su Ürünleri Kanunu*" oluşturmaktadır. Bu kanun 1986 ve 2003 yıllarında revize edilmiştir. Su Ürünleri Kanuna dayalı olarak "*Su Ürünleri Yönetmeliği*"; "*Balıkçı Barınakları Yönetmeliği*"; "*Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği*"; "*Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği*", "*Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Tesciline İlişkin Yönetmeliği*" ve "*Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Hakkında Yönetmelik*" yayımlanmıştır.

"*Su Ürünleri Kanunu*" günümüzde hala geçerliliğini korumakla birlikte, 13.06.2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5996 Sayılı "*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu*" ile bazı maddeleri iptal edilmiştir. Bu Kanun'un EK-1 ve EK-2'de "*Su ürünleri işleyen işyerleri ile balık halleri ve toptan balık satışı yapan yerler*" ve "*Su ürünleri işleyen iş yerleri*"nde çalışacak meslek mensupları arasında veteriner hekimler de yer almıştır.

"Su Ürünleri Kanunu"nun ikinci maddesinde geçen tanımlar arasında yer alan "su ürünleri" terimi, "denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ile hayvanlar ve bunların yumurtaları" şeklinde tanımlanırken "Su Ürünleri Yönetmeliği" ve "*Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği*"nde aynı terimin "denizler, iç sular ve suni olarak yapılmış havuz, baraj, gölet, dalyan ve çiftlik gibi tesislerden tabii veya suni olarak istihsal edilen, yetiştirilen su bitkileri, balıklar, süngerler, yumuşakçalar, kabuklular, memeliler, sürüngenler gibi canlılarla bunlardan imal edilen ürünler" olarak açıklandığı görülmektedir. "Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği"nde ise Kanundaki ifadenin aynısı kullanılmıştır. Gerek kanun gerekse kanuna dayalı yönetmeliklerde su ürünleri terimine ilişkin yapılan tanımların "canlı" ve "hayvan" olarak iki ayrı şekilde açıklanması; konu ile ilgili yasal düzenlemelerde çelişkilere yol açmaktadır. Konunun, geniş olması ve veteriner hekimlik, su ürünleri mühendisliği, gıda mühendisliği, gibi birçok alanda işlenmesi; disiplinler arası bir yetki karışıklığının temelini oluşturmaktadır. Bu çelişkinin giderilebilmesi için öncelikle bu yasal metinlerde tanımlara ilişkin açıklamaların bir örnek yapılması gerekmektedir. Türk Dil Kurumu'na "su ürünleri" terimi; "denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ve hayvanlar ile bunların yumurtaları" olarak açıklanmıştır. Ayrıca, AB'nin 28.01.1991 tarih ve 91/67/EEC, 24.10.2006 tarih ve 2006/88/EC sayılı Konsey Direktiflerinde de yine aynı ifadenin canlı olarak değil hayvan olarak ele alındığı belirlenmiştir. Benzer şekilde yasal metinlerde yer alan veteriner hekimliği mesleğine ilişkin çeşitli ifadelerin kapalı kullanılması ve yeterince açıklanmaması; veteriner hekimliği yetki alanlarını sınırlamaktadır.

"Su Ürünleri Kanunu"nun "Genel Yasaklar, Tahdit ve Mükellefiyetler" başlığı altında 23. Madde; "Balıkhaneler ve Satış Üzerinden Alınacak Ücret" başlığı altında 26 maddede ve "Zapt Edilen Su Ürünleri ve İstihsal Vasıtaları" başlığı altında 34. Maddeleri veteriner hekimliği ile ilgili olup adı geçen ilk iki maddede "veteriner hekim" terimi geçmemekte, daha sonra konuya ilişkin hazırlanacak olan yönetmeliklerin düzenlenmesi öngörülmüş ancak hazırlanan yönetmeliklerde gerçekleştirilen sağlık kontrollerinin kimin tarafından yapıldığı tam olarak açıklanmamaktadır.

"*Su Ürünleri Yönetmeliği*"nin "*Su Ürünleri Sağlığı*" başlığı altındaki 8. Bölümü veteriner hekimliği mesleğini ilgilendirmesine rağmen Madde 21 ve Madde 23'te "*veteriner hekim*" unvanının kullanılmaması veteriner hekimliğin yetki ve sorumlulukları netleştirilmemiştir. Buna karşın Madde 22'de, 09.08.2005 tarih ve 25901 sayılı Resmi Gazetede yapılan değişiklik ile ithal edilen su ürünlerinde "*Sağlık Sertifikası*" ve "*Menşei Belgesi*"nin aranması zorunlu kılınmış ancak kimin tarafından yapılacağı yine tam olarak açıklanmamıştır.

"*Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği*"nde "*sorumlu yönetici*" ve "*denetçi*" olarak görev yapacak kişiler arasında veteriner hekimlerin de yer almasına rağmen yönetmelik içinde geçen veteriner hekimliğin yetki alanına giren maddelerde kontrol ve denetimin kim tarafından yapılacağı net ve açık bir şekilde belirtilmemiştir. Diğer taraftan, sadece "*İmha*" başlığı altında insan sağlığına zararlı olan su ürünlerinin tespit edilmesinde veteriner hekimlerin görevli kılındığı açık ve net bir şekilde bildirilmiştir. Sağlık sertifikası ile su ürünleri sağlık kontrol ve denetiminde veteriner hekimlerin görev ve sorumlulukları göz ardı edilirken yalnızca imha konusunda yetki verilmesi oldukça düşündürücüdür.

"*Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği*"nin 7. Bölümünü oluşturan "*Su ürünleri Sağlığı ve Refahı*" başlığı altında 21. Maddesinde su ürünleri hastalıkları ve bu hastalıklarda korunma tedbirleri anlatılmış; fakat bu maddenin hiçbir bendinde veteriner hekimin görevlerinden bahsedilmemiş ve veteriner hekimlik mes-

leği yok sayılmıştır. Söz konusu yönetmelikte hastalık ihbarı, numunelerin alınması, dezenfeksiyon, balık ve yumurtaların itlafı, hastalık soruşturması, alınan önlemler, gerçekleştirilen uygulamalar ve sonuçların rapor edilmesi, detaylarıyla anlatılmasına rağmen bunun GTHB İl Müdürlüğü yetkililerince yapılacağı bildirilmiştir. İl Müdürlüğü yetkililerinin hangi meslek gruplarından oluştuğu belirtilmemiştir. 31 Ocak 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "*Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları ile Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği*" nin altıncı bölümünde yer alan "*Hastalık İhbarı*" konusunda Madde 40'da "*yetiştiriciliği yapılan su hayvanları arasında ölüm oranının giderek artması durumunda, daha ileri incelemeler için ölümlerin yetkili otoriteye veya özel bir veteriner hekime gecikmeden bildirilmesi gerekir.*" hükmü ve "*İşletme sahibi ve su hayvanlarıyla ilgilenen kişiler, hayvanlara nakil sırasında eşlik eden kişiler, su hayvanlarına yönelik sağlık hizmetlerinde görev yapan veteriner hekimler ve diğer uzmanlar, resmi veteriner hekimler, veteriner veya diğer resmi ya da özel laboratuvarların uzman personelleri ve duyarlı türlere ait su hayvanlarıyla veya bu tür hayvanların ürünleriyle meslek ilişkisi bulunan diğer tüm kişiler birinci fıkrada belirtilen hususları bildirmekle yükümlüdür.*" hükmü yer almaktadır.

"*Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Tesciline İlişkin Yönetmeliği*"nin Komitenin Kuruluşu başlığı altında 5. Maddesinin b fıkrasında Ziraat, Su Ürünleri, Deniz Bilimleri ve fen fakülteleri ilgili bölümlerinden yedi temsilci ibaresi geçmiş olup veteriner hekim veya veteriner fakültesi ibarelerinin de bu maddeye eklenmesi gerekmektedir.

"*Su Ürünleri Genetik Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Hakkında Yönetmelik* "de Ulusal Komitenin Kuruluşu başlığı altında 5. Maddesinin d fıkrasında Ziraat, Su Ürünleri, Deniz Bilimleri, ve fen fakülteleri ilgili bölümlerinden yedi temsilci ibaresi geçmiş olup veteriner hekim veya veteriner fakültesi ibarelerinin de bu maddeye eklenmesi gerekmektedir.

"*Su Ürünleri Yönetmeliği*"nin su ürünleri işleme tesislerinin teknik ve sağlık şartları, tüketilecek ve işlenecek su ürünleri özellikleri başlıklı 9. Bölümünde tesislerin genel sağlık şartları başlıklı 26. Maddesinde 'üretim kapasitesi 500kg/gün ve yukarı olan tesislerde gıda konusunda yüksek öğrenim görmüş sorumlu bir teknik elemanın istihdam edilmesi zorunludur' ibaresi bulunmakta olup bu maddeye Veteriner Hekim istihdamının da açıkça eklenmesi gerekmektedir.

Ayrıca, 6343 sayılı yasada belirtilen veteriner hekimliği mesleğinin hak, yetki ve görevlerine de yer verilmemektedir. Söz konusu yönetmelik ile her iki yasanın da dikkate alınmadığı görülmektedir.

Ülkemiz coğrafi yapı bakımından su ürünleri üretime oldukça elverişlidir; fakat besinsel değeri göze alındığında tüketim diğer ülkelere nazaran düşüktür. Su ürünleri tüketiminin artması için öncelikle su ürünlerinin tanıtımın iyi yapılması gerekir. Tüketimin önemini anlatmak için bilgilendirme yapılmalı; bunun için veteriner hekimlerin bu sektörde sayıları artmalıdır. Bilinçli yetiştiriciler ile hem daha kaliteli ürünler yetiştirilir hem de daha fazla gelir elde edilir. Bu sektörde veteriner hekimler çok az yer almaktadır. Bu bağlamda veteriner fakültesinde su ürünleri ders saatlerinin fazlalaştırılması ve uygulama olanağının sağlanması gerekmektedir. Bir diğer önemli hususta fakültelerde genellikle su ürünleri anabilim dallarında veteriner hekim akademisyenlerden ziyade su ürünleri fakültesi mezunu akademisyenlerin görev aldığı ve bu dersleri verdikleri görülmektedir. Bu alanda uzmanlık yapmış veteriner hekim öğretim elemanları tarafından verilmesi önem taşımaktadır. Çünkü halk sağlığı açısından veteriner hekimler gerek hastalıklar ve tedavi yöntemleri, gerek gıda güvenliği gerekse de tüketimin bilinçliliği açısından yeterli bilgi ve tecrübeye sahiptir. Veteriner hekim sayısını arttırarak damızlık sağlık belgesi ve ihraç edilecek su ürünleri sertifikalarının denetimi de yoğunlaşacak ve daha ciddi bir sektör haline gelecektir. Böylece ilgi ve araştırmalar artacak belki de yeni türlerin keşfi sağlanacak ve su ürünlerinin önemi daha da artacaktır.

Balıkçılıkta önemli sorunlardan bir tanesi de bilinçsiz avlanma olup, bunun önlenmesi için avlanma yasağını ihlal edenlerin ve yanlış, bilinçsiz ve aşırı şekilde avlananların maddi cezalarının daha da arttırılması gerekir. Böylece mevcut su ürünleri korunabilir.

6.2. Su Ürünleri Mevzuatı ile İlgili Öneriler

"Su Ürünleri Kanunu", "Sucul Hayvanlar/Su Hayvanları ve Su Ürünleri Kanunu" başlığı altında düzenlenmeli ve ilgili mevzuat, uygulamadaki aksaklıkları gidermek amacıyla yeniden yapılandırılmalıdır.

5996 sayılı Kanunu takiben su ürünleri satan ve işleyen işyerlerinde veteriner hekimlerin yer alması, hastalık ihbarında veteriner hekimlerin görev yapacak olması önemli olmakla birlikte, konuya ilişkin tüm yasal metinlerde veteriner hekimliğe ilişkin çeşitli ifadelerin üstü kapalı kullanılmamalı ve açık olarak ifade edilmelidir.

Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliğindeki Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesislerinde Teknik Personel İstihdamı başlıklı bölümün 20.maddesine açıkça "Veteriner Fakültesi mezunları teknik personel olarak istihdam edilirler" ibaresi eklenmelidir.

Su Ürünleri Kontrol ve Denetimlerinde en az bir veteriner hekimin kontrol görevlisi olarak zorunlu bulundurulmalı ve bu durum ilgili mevzuatlara açıkça eklenmelidir.

AB'nin konuya ilişkin mevzuatına uyum gerekleri de gözetilerek hazırlanan koruma ve kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, su ürünleri ile ilgili mevcut sorunların giderilmesi ve pazar şartlarına uygun, kaliteli üretim yapılması yönünde tedbirlerin sağlanabilmesi için su ürünleri ile ilgili mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılarak günümüz koşullarına uygun hale getirilmesi; ilgili mevzuatta veteriner hekimliğin yetki alanının tam olarak açıklanabilmesi için 6343 sayılı Kanun ile veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen hukuk metinlerine atıf yapılması sağlanmalıdır.

Su ürünleri ile ilgili yasal metinlerde "*su ürünleri*" tanımı ile ilgili olarak Kanunda yer alan açıklamaya sadık kalınmalıdır.

Sağlık kontrollerinin, sağlık denetimlerinin ve sağlık sertifikası verilmesinin veteriner hekimler tarafından yapılması gerekliliği yasal metinlerde yer almalıdır.

Mevcut su hayvanlarının ve ürünlerinin korunmasında denizlerde, göllerde yapılan çalışmalara zorunlu olmadıkça izin verilmemesi, deniz kirliliğinin önlenmesi için gerekli yaptırımların uygulanması etkili faktörlerdir. Yetiştiriciliğe uygun alanlar korunmaya alınmalı, kullanılmayan göletler balıkçılığa kazandırılmalıdır. İhbarı mecburi hastalıklar açısından periyodik incelemeler yapılmalı, ürünlerin nakliyesinin, satışının, uygun şartlarda yapılması sağlanmalı bu konuda yasal yaptırımlar arttırılmalıdır. Balık hastalıkları teşhis ve tedavisinin daha iyi yapılabilmesi için merkez laboratuvarlar kurulmalıdır.

Konuyla ilgili olarak, konusunda uzman veteriner hekim akademisyenler ile Veteriner Fakültelerinde gerekli eğitimi sağlayacak sürede "*Su Hayvanları Hastalıkları Dersi*" verilmeli ve uygulama olanağı sağlanmalıdır.

7. ÇEVRE, HAYVANLARI KORUMA VE YABAN HAYATI İLE İLGİLİ

7.1. Çevre ve Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı ile İlgili Genel Durum

Ülkemizde, 11.08.1983 tarih 18132 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2872 sayılı "*Çevre Kanunu*" nun amacı "*Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan kaynağı ile doğal tarihsel zenginliklerin korunması, geliştirilmeleri ve alınacak önlemleri belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.*" Birden fazla

meslek grubunu barındırması gereken çevrede veteriner hekimliği, ilgi alanları nedeniyle önemli bir yer kapsamaktadır. Nitekim kanunun 3, 9, 10, 11, 12, 19, 28, 29. maddelerinde belirtilen hususları, içerik itibarı ile veteriner hekimliğin yapması gereken fiilleri barındırmaktadır.

AB Çevre Yasası ile 2872 sayılı Çevre Kanunu uyum çalışmaları günümüzde halen devam etmektedir. Hayvanları koruma ve hayvan gönenci (refahı) kapsamında Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve TBMM tarafından 24.06.2004 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren 5199 sayılı "*Hayvanları Koruma Kanununun*" (1 Temmuz 2004 – 255092 sayılı RG) amacı, *"Hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır".*

Hayvanlarla ilgili yeteri kadar birikimi ve elemanı olmayan Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak yürürlüğe giren Kanunun, alanında bir ilk olmakla birlikte gerek uygulamada yaşanan gerekse yaptırımlarındaki bazı boşluklardan dolayı çıkarılış amacını tam olarak yerine getiremediğini söylemek mümkündür. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın, merkez ve taşra teşkilatında yok denecek kadar az sayıda veteriner hekim bulunması, uygulama yetkisinin devredildiği sorumlu belediyelerde yetersiz sayıda veteriner hekimin görev yapması büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Orman ve Su İşleri İl Şube Müdürlüklerinde yeterli sayıda veteriner hekim olmadığından çalışmaları çeşitli alanlardan mühendislerin yürütmeye çalıştığı bilinmektedir.

Türkiye'de hayvan gönenci (refahı) ile ilgili yürürlükte olan doğrudan ve dolaylı mevzuat listesi

1989/13724 sayılı Hayvanların Uluslararası Nakil Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Protokolün Onayına Dair Karar

2003/6168 sayılı Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onayı Hakkında Karar

4934 sayılı Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması Hakkında Kanun

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu

Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği

Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (GTHB)

Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik

Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmeliğin Uygulama Talimatı

Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Kılavuz

Buzağıların Korunması İle İlgili Asgari Standartlara İlişkin Yönetmelik

Çiftlik Hayvanlarının Refahına İlişkin Genel Hükümler Hakkında Yönetmelik

Yumurtacı Tavukların Korunması İle İlgili Asgari Standartlara İlişkin Yönetmelik

Hayvanların Nakilleri Sırasında Refahı ve Korunması Yönetmeliği

Hayvan Nakillerinde Kontrol ve Dinlendirme İstasyonu Yönetmeliği

Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik

Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Gıda Hijyeni Yönetmeliği

Etlik ve Ticari Yumurtacı Kanatlı Kümeslerinde Yapılacak Kontrollerle İlgili Uygulama Prensipleri (2006-10)

Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik

Hayvansal Üretimde İyi Tarım Uygulamaları Kriterleri (2011/8)

İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik

Kuluçkahane ve Damızlık Kanatlı İşletmeleri Yönetmeliği

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği

Ülkeye Giriş Yapan Canlı Hayvanlarda Yürütülecek veteriner Kontrollerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

2001/3214 sayılı Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı

Kurban Hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yürütülmesine Dair Yönetmelik

Kurban Hizmetlerinin Uygulanmasına Dair Tebliğ

7.2. Çevre ve Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı Mevzuatı ile İlgili Sorunlar

Hayvanları Koruma Kanununun uygulanabilmesi ve kurulların işlerlik kazanması için bir yıl içinde çıkarılması gereken yönetmeliklerin, bu süreden çok sonra yayınlanmaya başlandığı görülmektedir. Bu durumun Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın ilgili birimleri tarafından yeterince tamamlanamadığından kanunun eksiklerle dolu olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum ayrıca, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten, yönetmeliklerin çıkarılmaya başlandığı zaman dilimi içerisinde yaşanan birçok sorunun da temel nedeni olarak değerlendirilebilir.

5996 ve 5199 sayılı Kanunlar çerçevesinde veteriner hekimliği uygulamaları bölümünde ötenazi kararının veteriner hekimler tarafından verilmesi doğru olup, bu uygulama ile farklı anlamlar ve uygulamalar çıkacak şekilde veteriner hekimin görevlendirilmesi mesleğimizin özü ile bağdaşmamaktadır. Veteriner hekimler sağlık ve yaşam hakkı üzerine görev yaparlarken, ölüm kararını vermek gibi büyük bir sorumluluk yanında bunu uygulamak durumunda da sorumlu tutulması kabul edilemez bir durumdur.

Yasanın çıkarılmasından bugüne, bazı illerde İl Hayvanları Koruma Kurullarına tam olarak işlerlik kazandırılamadığı, illerde Orman ve Su İşleri İl Şube Müdürlükleri sekretaryasında yürütülen bu kurulların bir kısmında sadece kurulların oluşturulup, toplantılarda kararlar alındığı ancak bu kararlar ile ilgili uygulamaların yapılmadığı görülmektedir.

Araştırmalarda hayvan kullanımı ilgili düzenlemeler çerçevesinde veteriner hekimlerden "*deney hayvanı kullanım sertifikası*" istenmesi ve düzenlenen kurslara katılma zorunluluğu getirilerek hayvanlar konusunda hiçbir bilgisi olmayanlarla eşdeğer tutulması doğru bulunmamaktadır. Ayrıca "*deney hayvanı kullanım sertifikasının*" tüm hayvanlar üzerinde yapılacak deneylerde kullanılması da mevzuatın hatalı uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Sertifikalar, eğitimi alınan hayvanlara yönelik *("deney hayvanı kullanım sertifikası… bu sertifika yalızca fareler için geçerlidir."* gibi) düzenlenmelidir.

"Denetim" organlarının Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde bulundurulması gereken veteriner hekimlerin idari yapılanmasına ait kadroların bulunmaması eleştiriye açıktır.

Yasada sahipli–sahipsiz hayvan ayrımı yapılması, sahipsiz hayvanların aşılanıp, kısırlaştırıldıktan sonra alındıkları ortama geri bırakılması da bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, ev ve süs hayvanı satan kişilerin, yerel yönetimler tarafından düzenlenen eğitim programlarına katılarak sertifika almalarının sağlanması, tüm hayvanlara aşılanma zorunluluğunun getirilmesi, pet üretiminin sınırlandırılması ile ilgili maddelerinin ise hayvan gönenci açısından olumlu adımlar olduğu söylenebilir. Ayrıca Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Tuna'nın pet shoplarda hayvanların satılmasını engellemek için Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile görüşeceğini söylemesi de oldukça önemli bir gelişmedir. Ancak pet shoplarda hayvan satışının engellenmesi kayıtsız bir anlamda merdiven altı satışların artmasına (bu da hayvanların daha sağlıksız ortamlarda satışa sunulması anlamına gelmektedir) neden olacağından mevcut durumda da aktif hayvan kayıt sistemi olmadığından bu görüşün sağlam bir yasal altyapı ve temele oturtulması gerekmektedir.

Hayvanları Koruma Kanununda, 8 Şubat 2008 tarihli ve 26781 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5728 sayılı "*Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*" ile değişiklik yapılarak "*İdari para cezaları*" bölümündeki para cezalarının artırıldığı görülmektedir. Bu da hayvanlara kötü davranışların caydırıcılığını sağlamak adına olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir.

Bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik tartışmalarda ekonomik kaygıların mı yoksa etik değerlerin mi göz önünde tutulması gerektiği sürekli tartışılan bir konu olup, Türkiye'de de ekonomik düzeyin artması, ekolojik ve etik hassasiyetlerin artması, yaban hayatına gereken önemin verilmesi ile önümüzdeki yıllarda daha önemli çalışmalar yapılabilecektir.

Türkiye'de yabani hayvanların korunması üzerine yasal düzenlemeler mevcut olsa da etik, ekolojik ve ekonomik hassasiyetler çerçevesinde, mevcut düzenlemelerde konuyla ilgili daha ayrıntılı maddelere yer verilmesi gerektiği; bu çerçevede yapılacak uygulamalarla uluslar arası düzeye ulaşabileceği söylenebilir.

7.3. Çevre, Hayvanları Koruma ve Yaban Hayatı Mevzuatı ile İlgili Öneriler

Öncelikli olarak Hayvanları Koruma Kanunun yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz olup, bütünü itibarı ile veteriner hekimliği gözetimi altında yürürlüğe konulmalıdır.

Orman ve Su işleri Bakanlığı tarafından hazırlıkları devam eden ve kamuoyu ile paylaşılan ancak gelen tepkiler üzerine geri çekilen Hayvanları Koruma Kanunu'nun tüm hayvanları kapsayacak şekilde ve çağın gerekleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi sağlanmalı ve ilgili mevzuatta veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumlulukları detaylandırılarak hayvanların korunması konusunda veteriner hekimliği hizmetlerinin etkinliği artırılmalıdır.

AB'de olduğu gibi Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde de veteriner hekimliği kadroları, idari yapıları şekillendirilerek ihdas edilmelidir.

Veteriner hekimliğinde ötenazinin çağdaş ülkelerde uygulandığı şekilde yapılabilmesi için ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

HKK'de sahipsiz hayvanların barınak veya bakımevlerine alınması bu hayvanların sonradan neden olabileceği sorunların önüne geçilmesini sağlayacaktır.

İl Hayvanları Koruma Kurullarına işlerlik ve etkinlik, gerekli konularda yaptırım gücü kazandırılmalıdır. Hatta il genelindeki bazı faaliyetleri hızlandırmak adına bütçe oluşturulması da yararlı olacaktır.

Deneysel çalışmalar ve bilimsel araştırmalarda hayvan kullanımına yönelik uygulamalarda gözlenen aksaklıkların giderilmesi için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.

Deneysel çalışmalar ve bilimsel araştırmalarda hayvan kullanımına ilişkin kontrol ve denetim sistemlerine etkinlik kazandırılmalı, Veteriner hekimlerin bu sistemde aktif olarak görev almaları sağlanmalıdır.

Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası programlarının katılımcılarının bilimsel ve teknik donanımları dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulların görev kapsamı dışında olan klinik veteriner hekimliği uygulamaları ve saha çalışmalarının ihtiyaç duyulacak olan etik bir değerlendirmeye tâbi tutulabilmesi için araştırma birimlerinde *"Veteriner Klinik ve Saha Araştırmaları Etik Kurulları"* kurulmalıdır.

Uluslararası sözleşmeler de dikkate alınarak hazırlanan ulusal düzenlemelerin, yaban hayatı korunması konusunda önemli katkılar sağlamakla birlikte, Türkiye'nin bu konudaki çalışmalarını arttırarak devam etmesi gerektiği; canlı varlıkların değeri, önemi ve bu doğrultuda hakları bulunduğu görüşüne dayanan canlı-merkezci tutumun yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı söylenebilir. Yaban hayatı konusu Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında ele alınarak değerlendirilmeli ve yasal bir zemine oturtularak güvence altına alınmalıdır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Veteriner Hekimliği Mevzuatına İlişkin Genel Çözüm Önerileri

Üçüncü Türk Veteriner Hekimliği Kurultayını takiben Haziran ayında 5996 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi Ülkemiz gıda, tarım ve hayvancılığı adına dönüm noktalarından birisi olmuş bu Kanun ile Türkiye'nin AB müzakerelerinde en kapsamlı mevzuat değişikliklerini öngören alanlardan biri olan *"Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı"* başlığı açılmış oldu. Böylelikle AB ile üyelik müzakerelerinde 13üncü başlık açılmış oldu. Ayrıca AB sürecinde Bakanlığın teşkilat yapısına ilişkin çıkarılan KHK ile bu hizmetlerin kamusal yapılanması adına yeni bir adım olarak atılmıştır.

Veteriner Hekimliği konularına ilişkin (hayvansal üretim, hayvan sağlığı, yem, hayvansal gıdalar vb) tüm yasal metinlerde 6343 sayılı *"Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun"*un günümüz değişen ve gelişen şartlarına uyarlanarak yenilenmesi ve veteriner hekimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen hukuk metinlerine atıf yapılması sağlanmalıdır. Mevcut mevzuat metinlerinde güncelliğini kaybeden düzenlemeler günün gereklerine ve AB yasal düzenlemelerine uygun olarak yapılandırılmalıdır.

AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında mesleğimizi ilgilendiren birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Ancak İlerleme Raporlarından da anlaşıldığı gibi teorik anlamda ilerleme kaydedilirken, uygulamaların sahaya yansıtılması da önem arz etmektedir.

Mevzuatın meslek açısından hak ve yetkilere müdahale eden hükümlerinin düzeltilmesine çalışılmalı ve AB normları esas alınmalıdır. AB mevzuatı mesleğimiz açısından son derece önemlidir. Veteriner Hekimliği mesleği Avrupa ülkelerinde olduğu düzeye Türkiye'de de gelebilmelidir. AB örgütleriyle sıkı işbirliği sağlanmaya çalışılmalıdır.

Mevzuat düzenlemelerinin takibi ve konuyla ile ilgili görüşlerin alınabilmesi için TVHB bünyesinde oluşturulan etik ve mevzuat komisyonu etkin hale getirilmeli, mesleğimizi ilgilendiren konularda Merkez Konseyi ile işbirliği halinde hızlı bir şekilde görüş ve öneri oluşturarak bunları kamuoyu ile paylaşmalıdır. Bunu yaparken de tüm iletişim araçları kullanılarak (İnternet, sosyal medya vb) Veteriner Hekim Odaları, diğer meslek örgütleri ve meslektaşlar ile de gerekli koordinasyon sağlanmalıdır. Mesleğin çıkarlarının söz konusu olduğu, özellikle mevzuatla ilgili yeni çalışmalar yapılırken mesleğe karşı oluşabilecek olumsuzlukları, hep birlikte sıkı bir biçimde takip etmeli, yapılabilecek yanlışlıkları önceden tespit etmeli ve önlemelidirler.

8.2. Mesleki Etik ve Mevzuat ile İlgili Öneriler

Veteriner hekimliği hizmetlerinin etkin olarak yürütülebilmesi ancak mesleki etik ve deontolojik kural ve değerlerin göz önünde tutularak uygulanması ile mümkün olacaktır.

Mesleki etik ve mevzuat konuları mesleğin temelini oluşturan unsurlardan olup, tüm meslek mensuplarının sahip çıkması gereken konularıdır.

Mevzuat ve etik bilgisi olmadan veteriner hekimliği mesleği onurlu bir şekilde yaşatılamaz.

Akademik ortamda/fakültelerde eğitim standartlarını ve etik değer standartlarını daha da yükseltmediğimiz sürece sahada etik düzeyi yükseltmek çok daha zor olacaktır.

Mesleki etik ve mevzuat ile ilgili sorunların kökten çözümü için fakültelerde eğitimler konuyla ilgili uzmanlar tarafından verilmeli; konu ile ilgili akademisyen bulunmayan fakültelerde bilim/anabilim dallarında öğretim elemanları kadroları açılarak en kısa sürede ders vermeleri sağlanmalıdır.

Veteriner hekimliği etik kod metinlerinde yer alan ilke ve kuralların uygulanabilmesi için Türk Veteriner Hekimleri Birliği bünyesinde *"Veteriner Hekimliği Merkez Etik Kurulu"* ve Veteriner Hekimleri Odaları bünyesinde de "Veteriner Hekimliği Yerel Etik Kurulu" oluşturmalıdır.

Odalar mesleki etik ve yürürlüğe giren yeni mevzuat düzenlemeleri konusunda toplantılar düzenleyerek meslektaşları bilgilendirmeli ve eğitimlerine katkıda bulunmalıdır.

Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliğinde yer alan ve daha sonra kaldırılan *"hizmet içi eğitim"* programı 6343 sayılı Kanuna bağlı uygulama yönetmeliğine konulmalı ve meslektaşların çalışacakları alana yönelik hizmetiçi eğitime tabi tutularak VH Odaları tarafından özel sektörde çalışma izni verilmelidir.

Uzmanlık Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesi ve uygulanması için gerekli girişimler hızlandırılmalıdır.

Halk sağlığının tehlikeye atılmaması ve veteriner hekimlerin mağdur edilmemesi için gıda sektöründeki işyeri sözleşmelerinin Veteriner Hekim Odaları ve işyeri arasında olmalı; veteriner hekimlerin ücretlerini Oda aracılığıyla almaları sağlanmalı; benzer durum arz eden işyeri sözleşmelerinde de bu uygulama dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, saygın bir mesleki kimliğin oluşturulması ve mesleki aidiyet duygusunun geliştirilmesi için eğitim-öğretimden mesleki uygulamalara kadar her alana yönelik hem etik hem de deontolojik ilke ve kurallar çağdaş ölçütler çerçevesinde yeniden düzenlenmeli ve bu ilke ve kurallara uyulmasının mesleğin vazgeçilmez unsurlarından olması ivedilikle sağlanmalıdır.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

KAMU VE SERBEST VETERİNER HEKİMLİK KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Kazım ÜSTÜNER	Burdur Veteriner Hekimleri Oda Başkanı
Üye	Burhan BAĞCI	Çanakkale Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	M. Ayhan KARA	Burdur Veteriner Hekimleri Odası Saymanı
Üye	Prof.Dr. Hasan BATMAZ	Uludağ Üniv. Veteriner Fakültesi İç Hastalıkları AD.
Üye	Prof.Dr. Hakan ÖNER	MAKÜ Veteriner Fakültesi Dekanı
Üye	Dr. Kemal KUTLUAY	Veteriner Hekimler Derneği İstanbul Temsilcisi
Üye	Dr. Erdal İLGÜ	Trakya Bölgesi Veteriner Hekimleri Odası Bşk.
Üye	Ufuk SAYIN	Serbest Veteriner Hekim - Aydın
Üye	Yüksel GÜLDALI	Emekli Hayvan Sağlığı Şube Müdürü
Üye	Ahmet Ali TOK	GTHB Hayvan Sağlığı Şube Müdürü - Burdur
Üye	Özgür UĞUR	Uşak Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Serkan Alp ÖZEN	Muğla Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Yahya HAMURCU	Hatay Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Muammer SAYGILI	Antalya Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	A. Muharrem UÇMAKLIOĞLU	Aydın Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Yaşar GÜNAYDIN	GTHB Kuşadası İlçe Müdürlüğü Veteriner Hekim
Üye	Ethem YURTASLAN	Isparta Veteriner Hekimleri Odası Başkanı
Üye	Necati OCAK	Serbest Veteriner Hekim - Fethiye
Üye	Mehmet Akif ASLAN	Veteriner İlaç Firması Akdeniz Bölge Temsilcisi
Üye	Ömer ÇEVİK	Serbest Veteriner Hekim - Burdur
Üye	Osman TALAYMAN	Serbest Veteriner Hekim - Burdur
Üye	İsmet ÇOLAKEL	Serbest Veteriner Hekim - İstanbul

İÇİNDEKİLER

I.	Güven ve Birlik için	200
II.	Günümüzde Veteriner Hekimlik ve Hayvancılık	200
III.	Veteriner Hekimlik Mesleğinin Sorunları ve Çözüm Önerileri	203
1.	Eğitimle İlgili Sorunlar	203
2.	Veteriner Hekim Teşkilat Yapısından Kaynaklı Sorunlar	205
3.	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Hususunda Çözüme Kavuşmamış Sorunlar	206
4.	Belediyelerde Norm Kadro ile İlgili Sorunları	207
5.	Veteriner Hekimlik Özlük Haklarıyla İlgili Sorunları	208
IV.	Serbest Veteriner Hekimlerin Sorunları	209
6.1.	Serbest Veteriner Hekimin Tanımı	209
6.2.	Elektronik Reçete (E-Reçete) ve İlaç Takip Sistemi (İTS) Uygulamasında karşılaşacak Sorunlar	209
6.3.	Serbest Veteriner Hekimlerin Koruyucu Veteriner Hekimlik Hizmetlerinde Görev Alması	211
6.4.	Yurt Genelinde Açılmış Olan Serbest Veteriner Hekim Muayenehane, Poliklinikler ve Hastanelerin Dengeli Bir Dağılım Göstermemesi, Bazı Bölgelerde Açılan Klinik Sayısının Fazla Olması Sebebiyle Mesleki Kalitenin Düşmesi	211
6.5.	Hayvancılık İşletmeleri İle Veteriner Hekimler Arasında Yaşanan Sorunlar	212
6.6.	Serbest Veteriner Hekimlerin Yapmış Oldukları Mesleki Hizmetin Karşılığını Alamamala-ri	216
6.7.	Reklam Yasağına Uyulmaması	217
6.8.	Açık öğretim Fakültelerinin Hayvan Sağlığı ile İlgili Alanda Tekniker Mezun Etmesi	218
6.9.	Serbest Veteriner Hekimlerin Teşviklerden Yararlanamaması	218
6.10.	Muayenehane, Poliklinik ve Hastanelerin Açılması, Ruhsatlandırılması ve Denetiminde Veteriner Hekim Odalarının Yeterli Yetkiye Sahip Olmamaları	219
6.11.	Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinin, Kuruluş, Açılış, Ruhsat, Çalışma, Denetlenme ve Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe Göre Açılan İşyerlerinde, Klinik Hizmetlerinin Verilmesi ve İlaç Satışının Yapılması, Buraların Yasadışı Klinikler Haline Gelmesi	219
6.12.	Belediye, GTHB taşra teşkilatı ve Gıda Tarım İl Müdürlükleri, Veteriner fakülteleri öğretim gibi Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Kendi Çalışma Alanları Dışında Serbest Veteriner Hekimliğin Çalışma Alanlarında Faaliyet Göstererek Mesleğe Zarar Vermesi	221
6.13.	Veteriner Hekimlerin Görevli Oldukları Kurumlar Haricinde, Mevzuata Aykırı ve Serbest Olarak Çalışmaları	221
6.14.	Hekimlik Mesleğinin Kurallarına Aykırı Olarak, Klinisyen Meslektaşını Rakip Olarak Görüp Kötülemek, Veteriner Hekimler Arası İlişkisizlik, Örgütlü Davranmadaki Yetersizlikleri ve Dayanışma Noksanlığı	222
6.15.	Damızlık Birliklerinin Asli Görevlerinin Dışına Çıkarak Serbest Veteriner Hekimlerin Hizmet Verdiği, İlaç Satma, Suni Tohumlama ve Hayvan Sağlığına İlişkin Faaliyette Bulunması Gerek Hayvancılığın ve Serbest Veteriner Hekimliğin Gelişmesine Gerekse Toplum Sağlığına Zarar Vermektedir	222

6.16.	Damızlık Birliklerinin Asli Görevlerinin Dışına Çıkarak Serbest Veteriner Hekimlerin Hizmet Verdiği, İlaç Satma, Suni Tohumlama ve Hayvan Sağlığına İlişkin Faaliyette Bulunması Gerek Hayvancılığın ve Serbest Veteriner Hekimliğin Gelişmesine Gerekse Toplum Sağlığına Zarar Vermektedir	223
6.17.	Suni Tohumlama Hizmetlerinde Mobil Kayıt Sistemine Geçilmemiş Olması	225
6.18.	Muayenehane ve Polikliniklere Belediye Ruhsatı Alınması Zorunluluğu Getirilmesi	226
6.19.	Veteriner Hekim Olmayıp, Veteriner Hekim Yetki ve İşlerini Yapan, Veteriner Hekimlik Alanlarına Tecavüz Eden Kişi ve Kurumlar	226
6.20.	Veteriner Tıbbi Ürünler Alanında Serbest Veteriner Hekimlik Mesleğinin Karşılaştığı Sorunlar	227
6.21.	GTHB ile Serbest Veteriner Hekimler Arasında Yaşanan Sorunlar	233
6.22.	Meslek Etiğiyle İlgili Alanlarda Oda Yönetim Kurulları ve Oda Haysiyet Divanlarının Yeterli Etkinlikte Çalışmaması	233
6.23.	Serbest Veteriner Hekimlik Meslek Mevzuatındaki Yetersizlikler	233
6.24.	6343 Sayılı Veteriner Hekimliğin İcrasına, Türk Veteriner Hekimler Birliği ve Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanunun Güncellenmesi	234
6.25.	Su Hayvanları, Kanatlı Hayvanlar, Arıcılık, Zararlılarla Mücadele Konularında Yaşanan Yetersizlikler	235
6.26.	Bazı Hayvan Sever Derneklerinin Mevzuata Aykırı Olarak Veteriner Sağlık Hizmetleri Vermeleri	235
6.27.	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Veteriner Hekimlik Düzenine Etkileri	235
6.28.	Yardımcı Sağlık Elamanları Olan Hayvan Sağlık Teknisyen ve Teknikerlerin Veteriner Hekimlik Yetkilerini Kullanmaları ve Hayvan Sağlık Kabinleri Sorunu	236
6.29.	Serbest Veteriner Hekimlerin Finansal Sorunları	239
6.30.	Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 24. maddesinin Yargıtay Tarafından Veteriner Hekimler Aleyhine Yorumlanması Neticesinde Muayenehanelerde Yaşanan Sıkıntılar	240
6.31.	Radyoloji ile İlgili Mesleğe Özel Yasal Düzenlemeler Olmamasından Kaynaklanan Sorunlar	240
6.32.	Hayvanları Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde Yer Alan, Veteriner Hekimlik Mevzuatına Aykırı Uygulamalar, Mobil Kısırlaştırma Ünitesi Adı Altındaki Faaliyetler, Meslek Mevzuatına ve Haklarına Aykırı Düzenlemeler	241
6.33.	Serbest Veteriner Hekimlerin Yüksek Vergi Oranları Altında Ezilmesi	244
6.34.	Maliye Bakanlığı'nın POS Tebliğinden Sonra Zorunlu Hale Gelen, Veteriner Muayenelerinde POS Cihazı Kullanımına Bağlı Olarak, Bankaların Keyfi Uygulamalar Yapıp, Bu POS Makinesi ile Yapılan İşlemlerde Yüksek Komisyon Almaları	244
6.35.	Serbest Veteriner Hekimlerin Meslek İcrasında Karşılaştıkları Şiddet	245

I. GÜVEN VE BİRLİK İÇİN…

"GÜVEN ve BİRLİK İÇİN DAİMA İLERİYE'' Ana teması ile gerçekleştireceğimiz IV. Veteriner kurultay çalışmalarına meslek birliklerinin yapılarının değiştirilmesi ve isimlerindeki "Türk, Türkiye" ifadelerinin kaldırılması tartışmalarıyla gidiyoruz.

Sayın Cumhurbaşkanı; yaptığı açıklamada öncelikle meslek kuruluşlarının isimlerinde yer alan "Türk, Türkiye" gibi ifadelerin bakanlar kurulu kararıyla kaldırılacağını, ardından da bu kuruluşların yapılarının değiştirileceğini ve herkesin istediği gibi birlikler oluşturabileceğini belirtti.

"Türk" ya da "Türkiye" gibi isimler meslek kuruluşlarına bakanlar kurulu kararıyla değil, kanunla verilmiştir.

09.02.1954 tarih 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Ve Odalarının Teşekkül Tarzına Ve Göreceği İşlere Dair Kanun 'un 14. Maddesinde: "Türkiye Sınırları içerisinde meslek ve sanatlarını icra eden bütün veteriner hekimlerin katıldığı Türk Veteriner Hekimleri Birliği; veteriner hekimler arasında mesleki deontolojiyi ve dayanışmayı korumak, veteriner hekimliğin kamu ve kişi yararına uygulanıp geliştirilmesini sağlamak ve meslek mensuplarının hak ve yararlarını korumak amacıyla kurulmuş, tüzel kişiliğe sahip kamu kurum niteliğinde mesleki bir kuruluştur" denilmektedir.

Meslek kuruluşlarının isimleri ve yapısı "Bakanlar Kurulu" kararıyla ya da OHAL KHK'sıyla değiştirmek mümkün değildir. Çünkü bu birlikler Anayasa'da düzenlenmiştir. Anayasamızın 135.maddesinde bu birliklerin amacı ve kapsamı belirlenmiştir. Maddenin başlığı bile "Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları" dır. TVHB Meslek Konseyimizin yapısını ve birlik olma vasfını değiştirmek telafisi mümkün olmayan zararlara yol açacaktır.

Her siyasi, dini, mezhepsel ya da etnik grubun kendi meslek örgütünü kurduğunu düşünelim; mesleki ortak çıkarlarımız savunulabilir mi?

Meslek mensuplarının, mesleğin etik kurallarına uyup uymadığı denetlenebilir mi? Disiplin sağlanabilir mi?

Her anlamda birlik ve beraberliğe daha çok ihtiyacımız olduğu günümüz Türkiye'sinde TVHB ve diğer meslek birliklerinin bölünüp, parçalanması " Türk ve Türkiye " ifadelerinin kaldırılması kime ne fayda sağlar?

II. GÜNÜMÜZDE VETERİNER HEKİMLİK ve HAYVANCILIK

Mesleğimizle ilgili 12 Eylül 1980 darbe yıllarından başlayarak birçok hak kaybı yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Sorunların tespiti ve çözüm önerileri için 3 kez "Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı" düzenlenmiş. Bu kurultaylardan mesleğin tüm sorunları tespit edilmiş yazılı raporlar halinde kurultaylarda tartışılmıştır. Bu 4. Meslek kurultayımızdır.

Veteriner hekimlik hizmetleri toplumu doğrudan ilgilendiren hizmetlerdir. Bu hizmetlerin eksik yapılması ekonomik kayıplara ve toplum sağlığına olumsuz yansımaktadır. Yetkili bir veteriner otoritesinin olmaması insan sağlığını, hayvan sağlığını, hayvan haklarını, hayvan deneylerini olumsuz etkilemekte ve ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Tüm dünyada hayvansal kökenli gıda maddelerini güvenliği veteriner otoritelerince planlanmakta ve uygulanmaktadır. Çünkü Veteriner Hekimlerin aldığı eğitim bu işin en ideal ve eksiksiz yapılmasını sağlamaktadır.

Ancak ülkemizde gıda güvenliği hizmetleri tamamen başka mesleklerce yürütülmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının bu hizmetleri yürüten merkez ve taşra yapılanması bunu açıkça göstermektedir. Taşrada bu hizmetleri yapmakla görevli 81 kontrol müdürlerinin çoğu gıda veya ziraat mühendisidir.

1984 yılında çıkarılan bir KHK deki reorganizasyon döneminde kabul görmesine rağmen, teamül gereği İl Müdürlüklerinde İl Müdür Yardımcılarından en az biri Veteriner Hekim kökenli olması gerekirken çoğu ilde böyle bir uygulama olmadığı görülmektedir.

Veteriner Hekim diploması olan her meslektaşın her konumda mesleğinin sorunlarıyla ilgilenmesi ve mesleğini en iyi şekilde temsil etmesi sorumluluğu vardır. Ancak sorunları kurumsal manada çözecek kurumlar başta Türk Veteriner Hekimleri Birliği, odalar, dernekler, vakıf, fakülte ve bakanlık üst düzey yöneticileridir.

Bu konulardan en sorumlu kurum TVHB Merkez Konseyi olup, tüm bu kurumların TVHB Merkez Konseyinin koordinasyonunda beraber hareket etmesidir. Sorunlarımızın muhatabı TBMM, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sağlık, Çevre ve Orman, İçişleri, Maliye bakanlıkları, YÖK vb. kurum ve kuruluşlardır.

Mesleki sorunlarla ilgili kamuoyunu bilgilendirip onları yeterince harekete geçiremiyoruz. Uğraşı alanlarımızla ilgili toplumu bilgilendirmek ve aydınlatmak zorunluluğumuz vardır. Görsel ve yazılı basında ilgisiz kurum ve kişilerin görüşleri yer alırken meslektaşların görüşleri yok denecek kadar az yer almaktadır. Veteriner Hekimin dışında hiç kimsenin konuşmaması gereken hayvan hastalıklar, et muayenesi vb. doğrudan mesleğin tekelinde olan konularda bile ağzı olan konuşmakta, fikir beyan etmekte nedense meslek örgütlerimizin sesi duyulmamaktadır.

Sorunlarımız sadece Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile ilgili değildir. Mesleğimizi ilgilendiren ve meslektaşların istihdam edildiği ve edilebileceği Sağlık, Çevre, Orman, İç İşleri (Belediyeler) Bakanlıkları ile DPT, TÜBİTAK, Silahlı Kuvvetler vb. kurum ve kuruluşlar yok sayılmakta orada aleyhimize olan gelişmeler takip edilmemekte ve ilgilenilmemektedir.

Tarihin yazıldığı yüzyıldan bu yana Türkiye'nin hayvan yetiştiriciliğine en elverişli ülkeler arasında hatta başında geldiği bilinmektedir. Yıllardan beri uygulanan yanlış tarım ve hayvancılık politikaları ile ülkemiz bugün en büyük hayvan ve hayvansal ürün ithalatçısı konumuna düşürülmüş olsa da; Türkiye'nin en büyük şansı hala tarım ve hayvancılıktaki potansiyelidir.

Veteriner hekimlik mesleğinde yaşanan sorunlar hayvancılık sektöründen ayrı düşünülmemelidir.

Hayvancılık sektörünün ülke ekonomisi ve sosyal yaşama katkısının başında bölgeler arası dengeli kalkınmadan tutun, gizli işsizliğin önlenmesi, sanayiye ham madde tedariki, halkımızın dengeli ve sağlıklı beslenmesi daha da önemlisi ülkemizin öz kaynaklara dayalı olarak kalkınmasına yaptığı katkı gelmektedir.

Veteriner hekimlik böylesine önemli bir sektörde katalizör rol oynayan bir meslektir.

Ülke hayvancılığımız açısından son günlerde yaşanan olumsuz gelişmelerden biri de; sayın bakanımızın yanlış bilgilendirme ve yönlendirmeler sonucu koruyucu aşı çalışmalarında meslektaşlarımızın üreticilerden almış olduğu "el emek" ücretini bazı hekimlerin hastanelerde yapmış olduğu ameliyatlardan gayri yasal olarak aldığı "bıçak parasıyla" özdeştirmiş olmasıdır.

5996 sayılı yasa gereğince aşılamalardan alınan ücretin bakanlıkça "1 kuruşa" İndirilmesi adeta veteriner hekimlik mesleğini "beş para" dahi etmeyen bir konuma düşürmüştür.

Yıllarca sahada büyük özveri ile bulaşıcı ve salgın hastalıklar ile mücadele eden veteriner hekim ve veteriner sağlık teknisyenlerin motivasyonları tahrip edilerek ülke hayvancılığı büyük risk altına sokulmuş-

tur. Populist yaklaşımlarla aşılama ve küpeleme çalışmalarının geciktirilmesi, yapılamaz hale getirilmesinin faturası ağır olacağı aşikardır.

GTHB 'nın TVHB nin görüş ve önerilerini dikkate almadan uygulamaya koyduğu kararların ne kadar büyük yanlışlara yol açtığı geçen kısa süre içinde görülmüştür. Yapılan yanlışlardan ne kadar erken dönülürse o kadar yararlı olur. Boşuna dememişler "ÖNCE ZARARLI OLMA, FAYDALI OLMAK İKİNCİ SIRADA GELİR."

Başta Avrupa ve Amerika olmak üzere bütün dünya ülkelerinde en prestijli meslek olarak kabul edilen veteriner hekimlik ne yazık ki ülkemizde son yıllarda yeterli değer ve itibarı görmemektedir.

Çoğu gelişmiş ülkelerin tartışmaya açtığı TEK SAĞLIK sisteminde veteriner hekimliğin önemi beşeri hekimlikten önce gelmesine rağmen ülkemizde veteriner hekimlik gün geçtikçe artan bir çok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bu sorunlar başlıca; Mesleğin itibar kaybı, çalışma koşullarının ağırlaşması, kamuda istihdam yetersizliği, deontolojik ve bilimsel yönden yetersiz eğitim alarak mezun olan meslektaş fazlalığı sayılabilir.

Uzun yıllardan beri Türkiye'nin dahil olmaya çalıştığı Avrupa Birliğinde mevzuatın %60 ı tarımla ilgilidir.

Tarıma dair mevzuatın da % 60 hayvancılıkla ilgilidir.

Ne gariptir ki; AB mevzuatında veteriner hekimliği ilgilendiren pek çok madde ülkemizde görmezlikten gelinip uygulanmaması için neredeyse özel bir çaba sarf edilmektedir.

Tarım ve hayvancılık politikaları gelişmiş ülkelerde olduğu gibi uzun vadeli ve tutarlı olması gerekirken ne yazık ki hükümetten hükümete hatta bakan dan bakana değişen politikalarla ülkemizde tarım ve hayvancılık hak ettiği yere gelememiştir.

"Arkadaşlar! Gidip Toros dağlarına bakınız, eğer orada bir tek Yörük çadırı görürseniz ve o çadırda bir duman tütüyorsa, şunu çok iyi bilin ki bu dünyada hiçbir güç ve kuvvet asla bizi yenemez" diyen.

Büyük Önder eşsiz devlet adamı Atatürk, yüzyıllar boyu birikmiş bir borcu Türk Köylüsüne ödemek için "Köye dönük bir tarım" politikası düşünüyordu.

Kurtuluş Savaşın da canını ve malını Türk Ordusunun emrine veren dünyada da eşi görülmemiş bir özveri ile vatan savunmasına koşan böyle bir köylü, Atatürk'ün değimiyle "EFENDİMİZ" olmalıydı.

Bunun ne kadar başarıldığı orta da. Tarım ve hayvancılık artık köylülerin bir alanı olmak çıkarılıp küresel dev gıda şirketlerin elinde tekelleşen bir alan haline dönüşüyor dönüştürülüyor. Artık kalkınmışlığın ölçüsünü kırsal nüfusun azalması ile ölçen bir anlayış hakim oldu.

SEK, EBK gibi hayvancılığın kalbi sayılabilecek KİT'lerin satışından sonra bu günlerde şeker fabrikalarının da satışa çıkarılması ülke hayvancılığımız için de büyük riskler içermektedir.

Bir ülkenin bağımsızlığı gıda maddeleri üretimi açısından kendi kendine yetebilen bir üretim potansiyeline sahip olmaktan geçtiğini görmek için kâhin olmaya gerek yok.

Eğer gerçekten ülkemizi tarım ve hayvancılıkta hakkettiği yere ulaştırmak istiyorsak biz veteriner hekimlerin ülkenin aydın insanları olarak ulusal bir politika oluşturmasına kafa yormak zorundayız. Bunun için ülkemiz hem potansiyel açıdan hem de yetişmiş teknik insan kaynağı açısından zengindir.

Yeter ki; kendi göbeğimizi kendimiz kesebilelim, dış dayatmalara boyun eğmeyelim.

III. VETERİNER HEKİMLİK MESLEĞİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Eğitimle İlgili Sorunlar

Türkiye'de veteriner hekimlik eğitim ve öğretiminin yetersizliğine yol açan en önemli faktör veteriner fakültesi sayılarının fazla, alt yapılarının yetersizliğidir.

Türkiye de bugün veteriner fakültelerinin sayısı 28'e ulaşmıştır.

Ülkemiz veteriner fakültesi sayısı açısından dünyada en önde gelen ülkeler arasına girmiştir. Türkiye; Çin, Hindistan ve ABD den sonra en fazla veteriner fakültesine sahip dünyada dördüncü ve Avrupa da birinci ülke durumundadır. Halen de veteriner fakültesi açma çalışmaları bir yana veteriner fakülte kontenjanlarının her yıl artırılması sorunu daha da büyütmektedir. Çin, Hindistan ve ABD'nin nüfus ve hayvan varlığı ülkemizle kıyaslanamayacak kadar çok fazladır. Avrupa da nüfus ve hayvan varlığı bize yakın ülkelerden İngiltere (Birleşik Krallık) de 6, Almanya da 5, Fransa da 4, İtalya da 12, İspanya da 10 veteriner fakültesi bulunmaktadır.

Türkiye de 2017 yılı sonu itibariyle de yaklaşık 30 bin veteriner hekim bulunmakta ve sayıya her yıl 2 bin den fazla yeni mezun eklenmektedir.

Bugün bu sayıca fazlalığa bağlı istenen ölçüde eğitim ve öğretim verilememesinin sonuçları olarak veteriner hekimlik mesleğinde birçok sorun ortaya çıkmakta; bu sorunlar çözülmeye çalışılırken asıl kaynak olan eğitim ve öğretim sorunları yeterince çözüm bulamamaktadır. Hala veteriner fakültelerinin açılıyor olması, buralardaki fiziki altyapı ve öğretim elemanı eksikliklerinin giderilememesi mesleğimize yapılan en büyük kötülüktür.

Bu durum eğitim kalitesini düşürmekle birlikte, niteliği yüksek öğrencilerin veteriner fakültelerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği (EAEVE) Türkiye'deki veteriner fakültelerinin sayısının fazla olduğunu ve eğitim kalitesinin arttırılması gerektiğini bildirmiştir. Mevcut mesleki ve hayvancılık politikaları göz önüne alındığında mezun olacak veteriner hekim öğrencilerin gelecekte istihdam edilmesi mümkün gözükmemektedir

Dünyada meydana gelen değişimler veteriner hekimliği eğitiminde de yeni yaklaşımları beraberinde getirmektedir. Veteriner hekimlik mesleği artık ülkelerin geleceğini belirleyecek stratejik meslek özelliğini kazanmıştır. Bu sebeple veteriner hekimlik eğitim ve öğretimi ülke bekası açısından son derece önemli hale gelmiştir.

Bugün ülkemizde açılmış olan tüm veteriner fakültelerinde verilen eğitime ek olarak veteriner halk sağlığı, çevre sağlığı, hayvan refahı, egzotik hayvanlar, su hayvanları, gen ve kök hücre teknolojileri, biyomedikal teknoloji ve biyoteknoloji, yabani hayvanlar, laboratuvar hayvanları, veteriner zooloji, majistal ilaçlar, meslek hukuku, adli veteriner hekimlik, acil müdahale veteriner hekimlik gibi alanlarda daha fazla eğitime ihtiyaç vardır.

Bazı fakültelerin eğitim öğretim süreci içerisinde, öğrencilere veteriner hekim nosyonunu kazandıracak en önemli unsur olan deontolojinin istenen düzeyde verilememesi, yeterli uygulamalı eğitim yaptırılamaması, öğrenci staj sürelerinin yetersizliği, mezuniyet öncesinde meslek hukuku yönünden yeterli eğitimin verilememesi, meslek içi eğitim programlarının yetersizliği, fakültelerin ihtiyaçtan fazla mezun vermeleri sorunu giderek ağırlaştırmaktadır.

1954 yılında çıkartılan 6343 sayılı kanunumuz uzmanlık yönetmeliğinin düzenlenmesini tarif etmesine rağmen günümüze kadar kanuna uygun bir şekilde serbest veteriner hekimleri de içine alan bir uzmanlık yönetmeliği halen çıkartılmamıştır.

Çözüm: Veteriner hekimlik mesleğinin yüksek onurunu her veteriner hekim içinde hissetmelidir. Toplum önünde bilimsel ve mesleki yeterliliğin yanı sıra yaşam şekli, davranış biçimi ile giyim kuşamından başlayarak vicdanlı, merhametli, erdem sahibi ve örnek insan olmalıdır. Örnek teşkil edecek olan bu veteriner hekimler insanlar üzerinde hekim olma arzusunu ve bu onura sahip olma isteğini uyandırarak veteriner fakültelerine olan talebi arttıracaktır.

Yine üniversite seçme sınavlarında bu amaçla TVHB' nin Milli Eğitim Bakanlığı ile imzalayacakları ortak protokol çerçevesinde, Bölge Veteriner Hekim Odaları tarafından mesleğimizi tanıtıcı çeşitli sunumlar, seminerler ve yayınlar yapılmalı; veteriner hekimlik mesleği çocukluk çağından itibaren sevdirilmelidir.

Yeni veteriner fakülteleri açılmamalı, açılmış olan fakültelerin yapıları güçlendirilmeli, akredite edilmeli, güçlendirilemeyen ve akredite olamayanlar kapatılmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak meslek örgütleri, siyasi irade ve YÖK nezdinde süregelen girişimlerini arttırarak devam ettirmelidir.

Veteriner fakültelerindeki müfredatta yeterli düzeyde meslek hukuku, deontolojisi ve veteriner hekimliği tarihi dersleri zorunlu olarak bulunmalı, eğitim görevlileri her fırsatta meslek etiği konusunda öğrencileri bilgilendirmelidir.

Veteriner halk sağlığı, çevre sağlığı, hayvan refahı, egzotik hayvanlar, su hayvanları, biyomedikal teknoloji ve biyoteknoloji, yabani hayvanlar, laboratuvar hayvanları, veteriner zooloji, majistral ilaçlar, gen ve kök hücre teknolojileri, meslek hukuku, adli veteriner hekimlik gibi alanlarda eğitim verilmelidir.

Mezun olan öğrencilerin etik değerlere sahip, iş yönetimi bilgisi olan, mevzuatı bilen, iletişimi iyi, ortaya çıkabilecek krizleri yönetebilecek kapasitede olması hedeflenmelidir.

Veteriner hekim öğrencilerinin kliniklerde staj yapmasıyla ilgili olarak fakülte ve meslek kuruluşları ortak çalışma yapmalıdır.

Veteriner Hekimlik eğitimin sıkıştırılmış 5 yıllık bir program çerçevesinde yürütülmek yerine 6 yıla çıkartılmalıdır.6 yıllık eğitim sonrasında 1 yıl pratik eğitime yönelik staj zorunluluğu getirilmelidir.

Veteriner hekimlik hizmetlerinin etkinliğinin ve kalitesinin artırılması için özellikle Serbest Veteriner Hekimlik alanında Klinik Hizmetlerin; Çiftlik Hayvanları Yetiştiriciliği ve Hekimliği, Pet ve Süs Hayvanı Yetiştiriciliği ve Hekimliği olarak sınıflandırılması ve mezuniyet sonrası veteriner Hekimlere bu alanlarda bir Eğitim Sertifikası aldıktan sonra klinik açabilmelerini sağlayacak bir düzenlenmenin getirilmesi Veteriner hekimlik Hizmetlerinin de etkinliğini ve kalitesini artıracaktır.

1954 yılında 6343 sayılı kanunla Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı'nca çıkarılması öngörülmüş Uzmanlık Yönetmeliği aradan 65 yıl geçmesine rağmen hiçbir zaman yasaya uygun bir şekilde çıkartılamamıştır. Son çıkarılan kanuna aykırı yönetmelik de Danıştay'ca iptal edilmiş; 20 yılı aşkın süredir TVHB'ce birçok girişim olmasına rağmen Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı bu yönetmeliği çıkartmamıştır. Ülkemizde uzmanlık açığı giderek büyümektedir. 65 yıldır bu işi başaramayan bakanlıktan bu yetki TBMM'ce yasayla alınmalıdır. Bu yetki 6343 sayılı kanunda değişiklik yapılarak Türk Veteriner Hekimler Birliği'ne verilmelidir. Değişikliğin amacının yasanın çıktığı 1954 yılından bu yana veteriner hekimlik mesleğindeki değişimlere ayak uydurmak olduğu; artık veteriner hekimlik mesleğinin çalışma alanlarının Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluğunun dışına çıktığı açıkça belirtilmelidir. Bu değişim talebi TVHB tarafından mesleki stratejik hedef haline getirilmeli; bugün için Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı Uzmanlık Yönetmeliğini çıkarsa bile gelecekte bu yetki TVHB'nin kontrol ve gözetiminde olması hedeflenmelidir. Veteriner hekim kadrolarının giderek ziraat mühendislerine terk edildiği (Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü) Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı'ndan çıkacak Veteriner Hekim Uzmanlık Yönetmeliği'ne, her zaman veteriner hekim olmayan meslek gruplarının meslek taassubu içinde müdahale edebileceği açıkça görülmelidir.

6343 sayılı kanunun 7.maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmelidir:

Uzman unvanını taşıyabilmek için Veteriner Hekim Uzmanlık Talimatında yazılı olan branşlardan birinde ihtisas yapmış olmak ve Türk Veteriner Hekimler Birliği'nce çıkarılacak yönetmeliğe göre yapılacak imtihanı kazanmak ve uzmanlık belgesi almak şarttır.

Yabancı memleketlerde uzmanlık yapmış olanlar da bu imtihanı kazanmak mecburiyetindedir.

Usul ve nizama uygun olarak ordinaryüs profesör, profesör, doçent, doktor, öğretmen, uzman ve benzeri unvanları kazanmamış olan (veteriner hekim)lerin herhangi bir şekilde olursa olsun bu unvanları kullanmaları ve ilan eylemeleri yasaktır.

2. Veteriner Hekim Teşkilat Yapısından Kaynaklı Sorunlar

20 şubat 1935 tarihinde Cenevre'de imzalanan ve 3243 Sayılı kanun ile kabul edilen (kabul tarihi 11.06.1937, yayın tarihi 25.06.1937) Hayvanların Bulaşıcı Hastalıklarına Karşı Mücadeleye Dair Beynelmilel Mukavele İle Hayvanların, Etlerin ve Menşei Hayvani Olan Diğer Mahsullerin Transitine Dair Beynelmilel Mukavele ve (et ve et müstahzarlarından, taze hayvani mahsulât ve sütten çıkarılanlardan başka) Olan Mahsullerin İhraç ve İthaline Dair Beynelmilel Mukavelenin Kabul ve Tasdikine Mütedair Kanunun 3.maddesinin 1.fıkrası "Devlet baytari hizmeti, selahiyettar bir nazıra doğrudan doğruya merbut mesul bir baytar şefinin idaresi altına konulmalıdır." düzenlemesini içermektedir. 2.fıkrası ise; bu yapılanmanın taşra örgütünün oluşturulmasını hüküm altına almaktadır. Dolayısıyla veteriner hizmetlerinin, bir bakanlığa bağlı müstakil genel müdürlük halinde teşkilatlanması gerektiği izahtan varestedir. Nitekim bu uluslararası sözleşmenin kanunlaşmasından sonra 3203 Sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilatı Kanunu ile veteriner hizmetleri, merkezde bakanlığa doğrudan bağlı Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, taşrada ise Veteriner İşleri İl Müdürlükleri şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Ancak 1985 yıllında yürürlüğe konulan 441 sayılı KHK ile veteriner hizmetleriyle ilgili merkez ve taşra örgütlenmesi kaldırılmıştır. Veteriner müdürlükleri kapatılmıştır.

Bilindiği gibi Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz" demektedir. Dolayısıyla 3243 Sayılı Kanun ile kabul edilen ve halen yürürlükte olan sözleşme ve bu kanunun 3.maddesi uyarınca veteriner hizmetlerinin mutlak surette müstakil olarak bir genel müdürlük çatısı altında teşkilatlandırılması ve taşra örgütünün de kurulması zorunludur. Günümüzdeki durum açıkça Anayasaya ve uluslararası anlaşmalara aykırılık teşkil etmektedir.

Diğer tarafta AB mevzuatı ve OİE'nın konu ile ilgili raporları da aynı doğrultudadır.

AB gıda ile ilgili düzenlemeleri olan; EC/854/2004 de hayvansal kaynaklı ürünlerin resmi kontrolü, EC/853/2004 de hayvansal kaynaklı ürünlerin spesifik hijyen kurallarını belirlemiştir. Diğer gıda maddelerini ise EC/852/2004 882/2004 sayılı direktiflerle düzenlemiştir. Hayvansal ürünlerle ilgili düzenlemelerde hayvanın yediği yemden başlayarak, hayvanın sağlık durumu, kullanılan ilaçlar, çevresel faktörler ve hayvandan elde edilen ürünün bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Ancak bu şekli ile çiftlikten-çatala gıda güvenliğini sağlamak mümkün olmaktadır. EC/854/2004 de bu hizmetleri yapacak olan "yetkili makam"ın tarifi "Üye Devlet bünyesinde Veteriner kontrollerini yürütebilecek uzmanlıkta olan bir merkezi otorite veya bu uzmanlığı aktardığı herhangi bir makam" şeklinde vurgulanmaktadır. Burada da Veteriner hizmetleriyle ilgili yetkili bir makamın olması gerektiği açıkça belirtilmiştir.

Mevcut sistem OIE (Dünya Salgın Hastalıklar Ofisi) nin hayvan sağlığı ve gıda güvenliği konusunda ortaya koyduğu "Tek Yetkili Otorite" ve "Emir Komuta Zinciri" ilkelerini sağlayamamaktadır. Nitekim Bakanlık ile OIE nin ortak çalışmaları sonucu hazırlanan ve 2009 da yayınlanan "Türkiye'de Veteriner Servislerinin OIE Kalite Standartlarına Uyumunun Güçlendirilmesi" ve Veteriner Hizmetleri açısından "Per-

formans Vizyonu ve Stratejisi" raporlarında, ülkemizdeki mevcut yapının "görev ve yetkileri kesin olarak belirlemediği ve komuta zincirini sağlayamadığı" gerekçesi ile hayvan sağlığının ve gıda güvenliğinin istenilen düzeyde sağlanması için yeterli olmadığı belirtilerek, bağımsız bir Veteriner ve Gıda otoritesinin kurulması gereği vurgulanmaktadır.

Çözüm: Bugüne kadar bu sözleşme meslekle ilgili toplantılarda çok kez gündeme gelmiş, ancak sözleşmenin uygulanmamasını sağlamak için girişimlerden bulunulmamıştır. Konu yargıya götürülebilir.

TBMM kanun düzenlemesiyle sorun çözülebilir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın teşkilat yapısı kanunla düzenlenerek veteriner teşkilatı yapısı uyumlu hale getirilmelidir.

3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Hususunda Çözüme Kavuşmamış Sorunlar:

Son yıllarda ülkemizde veteriner hekim sayısının artışına paralel bir şekilde mesleğin kendi tabiatından kaynaklı zorlukları, ülke ekonomisindeki yetersizlikler, yaşı ileri meslektaşlarımızın sayısal artışıyla birlikte mesleki sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya meslek camiası içerisinde daha çok ihtiyaç duyulur hale gelmiştir.

1954 yılında yayınlanan 6343 sayılı kanunumuz bu alanda birçok hüküm içermesine rağmen bugüne kadar bu konu işlerlik kazandırılamamıştır. Son derece üzücü olmasına rağmen mesleğini icrası esnasında iş göremez hale gelen, hayatını kaybeden veteriner hekimler ve bu sebeple geçinemez duruma düşen veteriner hekim aile ve çocukları vardır. Her ne kadar bireysel vicdanlarıyla meslektaşlarımız bu kişilere yardımcı olmaya çalışsalar da bu işlerin kurumsal olarak sürdürülmesi mesleki vicdanımız açısından hepimizin sorumluluğudur.

6343 sayılı kanunun 47.maddesi d fıkrası bu konuda Merkez Konseyi'ne yetki ve görev vermiştir. Bu madde şu şekildedir:

47-d) Sosyal sigorta, yardımlaşma ve neşriyat işlerini idare etmek ve düzenle yürütmek ve bu kanunun 15 inci maddesinde tespit olunan işleri takip ve intaç eylemek.

Yine aynı kanunun 15.maddesinin g ve h fıkraları Birlik tarafından bu hizmetlerin yapılmasına hükmetmektedir.

15-g) Meslek mensuplarının maddi ve manevi yardımlaşmalarını temin edecek tedbirleri almak ve tahakkuk ettirmek;

15-h) Veteriner fakültelerinde okuyan gençlere (Memlekete ve mesleğe yararlı gençler olarak yetişmelerini sağlamak düşüncesiyle) maddi ve manevi her türlü müzaherette bulunmak.

Bu maddelere dayanarak sosyal yardım ve dayanışma fonu oluşturmalıdır. Odalar kendi üyelerine eş ve 25 yaş altı bakmakla yükümlü olunan çocuklarla sınırlı olmak üzere bu fondan yatarak tedavi, operasyon olan veteriner hekim ya da adına aidat yatırılan bakmakla yükümlü konumdaki eş ve çocukları kapsayan tamamlayıcı sağlık sigortası niteliğinde yardım yapılmalıdır. Ayakta işlemler, estetik operasyonlar, psikiyatrik yatışlar, diş tedavileri gibi nedenlerle bu fondan yararlanılamayacağı düzenlenmelidir.

Veteriner hekimlerin faydalanabileceği geçici iş göremezlik (gebelik ve annelik, hastalık gibi haller) acil destek; sürekli iş göremezlik gibi yardımlar fondan karşılanmalıdır.

Hastalık sürecine bağlı olmakla birlikte kanser, kronik organ yetmezliği, felç durumları, zor çareli hastalıklar da fondan düzenlemeyle yararlandırılmalıdır. Vefat eden veteriner hekimler için birliğe yapılan bilgilendirmenin ardından cenaze yardımı yapılabilir. Vefat eden veteriner hekimin bakıma muhtaç çocuklarına 18 yaşıyla sınırlı olmak üzere yardım yapılabilir. Yine veteriner hekimlerin yangın, sel, deprem benze-

ri olaylar nedeniyle iş yerlerini kullanamayacak duruma gelmesi halinde hazırlanacak zarar tespit tutanağı ve itfaiye, polis tarafından düzenlenen olay tespit tutanağı ile fondan yararlanabilmesi sağlanmalıdır.

Ailesiyle birlikte veteriner hekimin maruz kalacağı kaza, afet nedeniyle ihtiyaç duyduğu müdahale ve nakil gibi ihtiyaçları karşılamak amacıyla fondan yardım alınabilir. Yine 69 yaşını doldurmuş, veteriner hekimlik faaliyetlerine son vermiş, vergi kaydını kapatmış, SGK lı olarak herhangi bir iş yerinde çalışmayan hane halkına ait gayrimenkul ve taşıt sayısının birden fazla olmadığını beyan eden veteriner hekimlere de munzam emeklilik yardımı yapılabilir. Bu yardımlardan meslek odasına aidat borcu olmayan, odaya karşı sorumluluklarını yerine getirmiş tüm veteriner hekimlerin ihtiyaçları halinde faydalandırılmalıdır.

Bu sistemin kurulabilmesi için TVHB tarafından sosyal yardımlaşma çalışma birimi oluşturulmalı, hazırlanacak sosyal yardımlaşma fonu mevzuatının birlik tarafından Büyük Kongre'de onaylanmasıyla yürürlüğe sokulmalıdır.

4. Belediyelerde Norm Kadro İle Oluşan Sorunlar

1930'da yürürlüğe konulan 1580 sayılı Belediye ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunları ile belediyelerimiz bugüne kadar gelmiştir. Her iki kanun da halk sağlığı alanında veteriner hekimlere ve görev aldıkları birimlere ciddi görevler yüklemiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun modern dünyada ve üye olmaya çalıştığımız AB'de olduğu gibi veteriner hekimliğin yerel yönetimlerdeki faaliyet alanını genişleteceği beklentisi kamuoyunda mevcut iken 22 Nisan 2006 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla belediyelerde norm kadro ilke ve standartları belirlenmiş ve il belediyeleri dışında Veteriner İşleri Müdürlükleri idarelerin isteğine bırakılmıştır. Sonuç olarak birçok belediyemizde Veteriner İşleri Müdürlükleri kapatılmıştır.

İlgili düzenlemenin yapıldığı ilk günden itibaren meslek odaları, belediyeler ve diğer sivil toplum örgütleri ısrarla düzenlemenin ülke gerçeğiyle örtüşmediğini vurgulamışlar ve kimileri de hukuk yoluna başvurmuştur. Bunun neticesinde ise Danıştay norm kadroya ilişkin esasların yürütmesini durdurma kararı vermiştir. Nihayet 22 Şubat 2007 tarihli 26442 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik'le konu yasal olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu yönetmelikle kamuoyunun duyarlılıkları doğrultusunda kimi olumlu düzenlemeler yapılarak, yerel yönetimlere idari yapılarını yeniden düzenleme imkânı verilmiştir. Buna dayanarak belediyelerde, vakit kaybetmeden Veteriner İşleri Müdürlükleri'nin yeniden kurulması aşağıdaki nedenlerden dolayı aciliyet arz etmektedir.

Aksi takdirde;

4.1. Halk Sağlığı Olumsuz Etkilenir

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 3572 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsat Kanunları ile sıhhi, gayri sıhhi müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek görevi belediyelere verilmiştir. Dolayısıyla belediyeler sınırları içerisinde üretilen, depolanan, taşınan ve satılan hayvansal kökenli gıda maddelerini gıda güvenliği, halk sağlığı ve tüketicinin korunması yönünde ruhsatlandırmak ve her aşamasında denetlemek zorundadır. 5179 sayılı Gıda Kanunu gereği özellikle hayvansal orijinli gıdalar açısından da veteriner hekimlerin yukarıda bahsedilen görevleri yürütmesi zorunluluk arz etmektedir. Kentlerde yaşayan halkın sağlığından sorumlu olan yöneticiler, idari kararlar verirken son zamanlarda ülkemizde görülen Kuduz, Kırım Kongo Kanamalı Ateşi, Bruselloz, Şarbon, Deli Dana (BSE), Verem ve Kuş Gribi gibi hayvanlardan insanlara direkt olarak veya hayvanlardan üretilen gıdalar vasıtası ile bulaşan zoonoz hastalıkları bir an bile unutmamalıdırlar.

4.2. Hayvan Sağlığı ve Refahı Olumsuz Etkilenir

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'yla yerel yönetimler sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ve geçici barındırılmasıyla sorumlu kılınmışlardır. Bu sorumluluk; hayvanların kısırlaştırılıp aşılanmasından, barınaklarda refah içinde bakılmalarına kadar uzanan ve tamamen veteriner hekimlik mesleğinin icrasına dayanan süreçleri içermektedir. Hayvanları Koruma Kanunu'nun 15.maddesi gereği Veteriner İşleri Müdürlükleri illerde Valilik Makamı başkanlığında toplanan İl Hayvanları Koruma Kurullarının asli üyeleridir.

Aynı kanun ve yönetmelik gereği yerel yönetimlere verilen "Ev ve süs hayvanlarını satan işyeri çalışanları ile hayvan koruma görevlilerinin eğitim, sertifikalandırılması" Veteriner İşleri Müdürlükleri'nin organizasyonu ile gerçekleşmektedir.

Ayrıca 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu'nun 30. maddesi gereği il özel idareleri ve belediyeler hayvan hastalıkları ile mücadele için mali imkânlarını ve hayvan varlığını göz önüne alarak bütçelerine yeterli miktarda ödenek koymakla yükümlüdürler. Bu da, bütçe tekniği açısından veteriner hekimlik hizmetlerinin 'müdürlük' veya 'daire başkanlığı' şeklinde oluşturulmasıyla mümkündür.

4.3. Çevre Sağlığı Olumsuz Etkilenir

Belediyeler 5393 ve 1593 sayılı yasalar gereği belde sınırları içerisinde sivrisinek, karasinek vb. haşerelerle mücadele etmek zorundadırlar. Bu tür zararlılarla mücadele edebilmek için, biyolojileri ve onlara karşı kullanılan ilaç formulasyonları konusunda bilgili olmak gerekir. Veteriner hekim kontrolünde yapılmayan mücadelede başarı şansı düşüktür ve çevreye zarar verilebilir.

Dünya Sağlık Örgütü ve FAO yayınladıkları raporlarla Gıda Kontrolü ve Veteriner Halk Sağlığı Örgütü'nün kurulmasını tavsiye ederken, Avrupa Birliği kendi halkının sağlığı için (178/2002/EC) sayılı Konsey Tüzüğü ve (854/2004, 853/2004) sayılı hijyen paketleriyle hayvansal orijinli gıdaların üretimini ve denetlemesini yasal güvence altına almışken, ülkemiz halkının sağlığı için son derece önemlidir.

Çözüm: Veteriner İşleri Müdürlükleri'nin yeniden kurulması için tüm meslek örgütleri belediye başkanlarıyla görüşmeli, bu konunun önemi anlatılarak yerel idarelerde veteriner müdürlüklerinin kurulması sağlanmalıdır.

5. Veteriner Hekimlik Mesleğinin Özlük Haklarıyla İlgili Sorunlar

Geçmişte veteriner hekimler kamu kuruluşlarında en yüksek maaşı alan meslek mensubu idiler. Aynı bakanlıkta beraber çalıştığı denk mesleklerden %15-20 fazla maaş alırken, günümüzde %7-10 daha az maaş almaktadırlar. Çalışma şartları ve eğitim süresi de dikkate alındığında mesleğin uğradığı haksızlık ve hak kaybı daha da artmaktadır. Yine geçmişte veteriner hekimler çalıştıkları her yıl için iki ay fiili hizmet zammı almakta idiler. Mesleğin bu özlük hakkı da 2008 yılında kaldırılmıştır. Bu kayıpların yaşanmaması için önlemler alınmamış, seyirci kalınmıştır.

Veteriner hekimlik mesleğinin icrası birçok riski içermektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca yayınlanan iş sağlığı güvenliğine ilişkin işyeri tehlike sınıfları listesinde veteriner hizmetleri tehlikeli sınıf olarak belirlenmiştir.

Bu riskler içerisinde çalışan meslektaşlarımızın yıpranma payına bağlı erken emeklilik haklarının bulunması tabiidir. Ayrıca mesleğin bu zor şartlar altında yapılmasını tercih oluşturacak maaş da elde edilmelidir. Günümüzde bu haklardan yoksun olan gerek kamu, gerekse serbest veteriner hekimler vermiş oldukları kamu hizmetinin karşılığını alamamaktadır.

Çözüm: Başta TVHB Merkez Konseyi'nce bir çalışma birimi oluşturularak mesleki özlük haklarının elde edilmesi için çalışma başlatılmalıdır. Fiili hizmet hakkı elde edilebilmesi için veteriner hekimlik mes-

leğinin hem kamu, hem de serbest çalışanlar arasında ağır, yıpratıcı, zehirleyici, öldürücü risklere maruz kalan meslektaşlarımızın tespiti; oluşan kazai durumlar; hayvanların oluşturduğu tehditler; laboratuvarlarda çalışan meslektaşlarımızın kimyasallara maruz kalması; radyolojide çalışan meslektaşlarımızın iyonize radyasyona maruz kalması; yem ve çiftlik ortamlarında çeşitli zarar verici partiküllere maruz kalma; meslektaşlarımızın maruz kaldığı şiddet olayları; zoonoz hastalıklarla sağlığını ya da hayatını kaybeden meslektaşlarımızın durumları tespit edilmelidir. Salgın ve bulaşıcı hastalıklar ile mücadelede alınan el emeğe ücreti güncellenerek yeniden alınır hale getirilmelidir. Arazi tazminatı ziraat mühendislerine uygulandığı gibi veteriner hekimlere uygulanmalıdır. Seyyar görev yolluğu, fazla mesai ücretleri her ay düzenli ödenmeli, giyim yardımı mevsime uygun yapılmalıdır.

Elde edilen verilerin ışığında ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimde bulunularak mesleki haklarımız temin edilmelidir.

IV. SERBEST VETERİNER HEKİMLERİN SORUNLARI

6.1. Serbest Veteriner Hekim Tanımı

Serbest veteriner hekim, kendi muayenehanesini açarak kendi hesabına çalışan, herhangi bir işverene tabi olmaksızın ve ticari mahiyeti olmadan mesleki faaliyet gösteren veteriner hekimdir. Tıpkı bir eczacı, tıpkı bir avukat, tıpkı bir diş hekimi, bir beşeri hekim gibi kendi muayenehanesini veya işyerini açarak çalışır.

Bu serbest çalışma biçimi hukuki bir temele oturtulmuş ve tanımlanmıştır:

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 65.maddesi aynen şöyle der;

"Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancıdır.

Serbest meslek faaliyeti; sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır."

Bu 65.maddeye dayanarak serbest çalışan veteriner hekimlerin durumu 26166 sayılı Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin 4.maddesinde daha da açıklığa kavuşturulmuştur:

"Madde 4, gg bendi: Serbest veteriner hekim: 18/3/1954 tarihli ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odaların Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun uyarınca mesleğini icra eden ve bu Kanunun 5 inci maddesinde sıralanan görev ve yetkileri kullanan ve sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilim veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticarî mahiyette olmayan hekimlik hizmetlerini işverene tâbi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapan bu Yönetmeliğin tatbikinde görevlendirilen, 23/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbi olmaksızın çalışan, mevzuatlar çerçevesinde mesleğini serbest olarak icra etme yetkisine sahip veteriner hekimi,"

Serbest meslek yapan meslek mensupları bağlı bulundukları bakanlık ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca denetlenir ve takip edilirler.

6.2. Elektronik Reçete (E-REÇETE) İlaç Takip Sistemi (İTS)Uygulamasında Karşılaşılacak Sorunlar

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu gereğince veteriner tıbbi ürünlerinin ruhsatlandırılması, ithalatı, üretimi ve son kullanımına kadar bütün aşamalarında izlenmesi denetiminin Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığının sorumluluğundadır.

Hayvan sağlığının temin edilmesi için olduğu kadar hayvansal gıdalar ve çevre üzerinde meydana getirdiği sonuçları itibari ile kritik öneme sahip veteriner tıbbı ürünlerin tüm aşamalarında izlenebilirliğinin sağlanması, söz konusu ürünlerin etkin bir şekilde izlenmesi için veteriner hekim reçetelerinin elektronik ortamda düzenlenmesine geçildi.

Diğer taraftan hayvan sağlığı alanında kullanılan veteriner ilaçlarını üretimi veya ithalatından son kullanımına kadar izlenmesi kayıt altına alınması amacıyla kurulmasına karar verilen İlaç Takip Sistemine (İ.T.S) geçilmesi ve E -reçete sistemi ile entegre edilmesi veteriner hekimlik alanında bir milat niteliğindedir.2018 yılı şubat ayı itibari ile uygulamaya konulan bu entegre sistem ile ülkemizde kullanılan veteriner ilaçları tüm aşamalarında etkin bir şekilde izlenecektir. Ayrıca E- Reçete sistemi ile hayvan sağlığı alanında gerçekleştirilen faaliyetler kaydedilerek ülkemizde hayvan hastalıklarının görülme sıklığı ve yayılımı istatistiki olarak görülebilecek, epidemiyolojik veri tabanı oluşturulacak,

Salgın hayvan hastalıkları ile ilgili bildirimler sağlıklı ve hızlı bir şekilde alınarak hayvan hastalıkları ile daha etkin bir şekilde mücadele edilebilecek,

Uygulanan tedaviler kayıt altına alınarak bu alanda bir veri tabanı oluşturulacak,

Tedavide kullanılan her bir ilacın hangi hayvana, ne zaman ve ne şekilde uygulandığı takip edilerek gerçek zamanlı ilaç kullanım kayıtları elde edilebilecek,

İlaç kullanımında kaynaklı gıdalarda ilaç kalıntı riski izlenecek, kalıntı bırakan hayvanların kesimhaneye sevki veya süt, yumurta gibi uygunsuz ürünlerin pazara arzı engellenerek gıda güvenliği temin edilecek,

Hayvancılık işletmeleri ile ev hayvanlarının kayıtları tutularak hayvancılık veri tabanlarının güncel tutulması için önemli bir kaynak oluşturulacak,

E-Reçete Sistemi Bakanlığın diğer veri tabanları eşleştirilerek, bütüncül bir sistem yönetimine imkan sağlamayı amaçlamaktadır.

Yıllardan beri veteriner ilaçlarının veteriner hekim reçetesi ile satılması gerektiğini dile getirmemize karşın yeterince mesafe alamadığımız bilinen bir gerçektir. E- Reçete ve İlaç Takip Sistemi her ne kadar başlangıçta veteriner hekimler için sıkıntı oluştursa da. İşini düzgün yapanlar için sorun oluşturmayacak ama büyük zahmet verecektir.

Burada bütün mesele bu sistemin saha da yeterince kontrol yapılıp yapılamayacağıdır. Yeterince kontrol yapılamaması durumunda bu sisteme uymayan kayıt dışı çalışanların avantajlı duruma geçeceği bir gerçektir. Her ne kadar idealist bir yaklaşımla veteriner sağlık ürünlerinin ticari bir meta olarak görülmemesi dillendirilse de; veteriner sağlık ürünleri sahada çok büyük rekabetin yaşandığı ticaret alanıdır.

Veteriner ilacı satan eczanelerin de GTHB ruhsatlandırdığı ilaçlar üzerinde yeterince otorite kuramadı ve denetleyemediği de herkesin malumudur. GTHB yetkililerinin veteriner hekimin kliniklerini denetlerken eczaneler üzerinde yaptırımlarda bulunamaması veteriner hekimler için haksız rekabet oluşturacağı bilinmelidir.

Ülkemizin özellikle doğu bölgelerinde veteriner ilaç ve biyolojik madde pazarının kayıt dışı ve meslek haricinde döndüğü yaşanan bir gerçektir. İletişim ve ulaşım koşullarının bu denli hızlı olduğu günümüz Türkiye'sin de mesleğini titizlikle yapan kanun ve yönetmeliklere uyan meslektaşlarımızın ne denli haksızlığa uğrayacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. Veteriner sağlık ürünleri siparişlerinin ilaç takip sistemi üzerinden verilecek olması sahada uygulama açısında çok pratik olmayacak, merkezden sahaya ilaç akışının yavaşlamasına neden olacağı kaygısı vardır.

Ancak uygulamaya konulan E-Reçete ve İlaç Takip Sistemi bahsedilen kaygılara rağmen mesleğimizi geliştirip ilerleteceği umudunu taşıyoruz.

Çözüm: Veteriner ilaç sektörünü kontrol ve kayıt altına alınmasında önemli rol oynayacağı düşünülen E-Reçete ve İlaç Takip Sistemini başarıyla hayata geçirebilmek için, veteriner ilaç faturalarına önceki yıllarda olduğu gibi % 8 KDV iadesi desteği verilmelidir. Hayvan sigorta sistemi daha geniş bir tabana yayılabilmesi için hayvanların sigorta kapsamına alınmasını teşvik eden destekler yapılmalıdır.

Aksi taktirde kalıntı nedeni ile hayvanı imha edilen yada hayvansal ürünü değerlendirilemeyen üreticilerle veteriner hekimlerin karşı karşıya geleceği olaylar kaçınılmaz olacaktır.

6.3. Serbest Veteriner Hekimlerin Koruyucu Veteriner Hekimlik Hizmetlerinde Görev Alması

Son yıllarda ülkemize ithal edilen ve kaçak yollardan giren hayvanlarla bulaşıcı ve salgın hayvan hastalık sayısında artış olduğu bilinen bir gerçektir. Bazı istisnalar dışında bugüne kadar koruyucu ve programlı aşı çalışmaları kamu da çalışan meslektaşlarımız ve teknisyen, teknikerler tarafından yapılmıştır.

Bugün itibarı ile sayısı 8 bini geçen ve her yıl sayısı artan, yetiştiriciyle içli dışlı olan v serbest veteriner hekim kliniklerinden koruyucu hekimlik hizmetlerinden yeterince yararlanıldığı söylenemez. Özellikle serbest veteriner hekimliğin gelişmiş olduğu illerde serbest hekimlerden koruyucu hekimlik hizmeti alınmalı, kamuda çalışan meslektaşlarımız ise daha ziyade epidemiyolojik tedbirler alma ve serbest hekimlerin vermiş olduğu koruyucu hekimlik hizmetlerini denetlemede ve diğer asli görevlerine yoğunlaşmasında hem pratik hem felsefi anlamda ülke hayvancılığına yarar getirecektir.

Zira bir yandan hem uygulayan hem de denetleyen bir yapı hiçbir gelişmiş ülkede görülen bir sistem değildir.

Çözüm: Kamuda çalışan meslektaşlarımızın özlük haklarındaki kayıplar bir an önce telafi edilmeli. Koruyucu ve programlı aşı çalışmaları GTHB İl Müdürlükleri ile Veteriner Hekimler Odalarının işbirliği ile serbest veteriner hekimlerin sorumluluğuna devredilmelidir.

Kamu planlayıcı ve denetleyici olmalıdır. Görevini ihmal eden veya yanlış yapan cezasını görmelidir.

Bölge merkezli, hayvan sayısına dayalı serbest klinik yapılanması koruyucu hekimlik hizmetleri açısından da önemli bir avantaj sağlayacak, aşılamanın yanı sıra küpeleme, verim kayıtları gibi konularda da sorumluluk alabileceklerdir.

6.4. Yurt Genelinde Açılmış Olan Serbest Veteriner Hekim Muayenehane, Poliklinikler ve Hastanelerin Dengeli Bir Dağılım Göstermemesi, Bazı Bölgelerde Açılan Klinik Sayısının Fazla Olması Sebebiyle Mesleki Kalitenin Düşmesi

Veteriner hizmetlerinin iyi organize edildiği ülkelerde, Resmi Veteriner Teşkilatı tarafından planlama ve denetim yapılırken, yurt geneline yayılmış olan serbest veteriner hekimlerin de kamu adına hayvansal üretimi artırıcı, toplum sağlığını koruyucu ve sağaltıcı hizmet vermesi sağlanmaktadır. Günümüzde Türkiye genelinde 8000 in üzerinde muayenehane, poliklinik ve hayvan hastanesi mevcuttur. Zoonoz hastalıklarla etkin mücadelenin yapılabilmesi ve bunların eradikasyonunun sağlanması ancak serbest veteriner hekimlerin de dahil olduğu bir teşkilatlanma düzeni ile mümkündür. Serbest veteriner hekimlerin ülke sathına dengeli bir dağılım göstermesi bu hizmetlerin ulaşılabilirliği yönünden çok büyük öneme sahiptir. Ancak ülkemizde muayenehane, poliklinikler ve hastanelerin açılmasının ülke sathına yayılmasını düzenleyen bir mevzuat ve otorite bulunmamaktadır. Belli alanlarda yoğun ve ihtiyaç fazlası olacak şekilde muayenehane, poliklinik ve hastaneler açılmaktadır. Bu durum aynı zamanda klinik enflasyonuna yol açmakta, bu yerler asgari işletme maliyetlerini karşılayamamakta ve hekimlik zanaatı kuralları dışında çalışılmasına (ilaç satışının ticari boyuta gelmesi, hayvan pansiyonu işletilmesi gibi hekimlik dışı işler) sebep ola-

bilmektedir. Sınırsız bir şekilde açılan bu yerlerin denetimi de başlı başına bir sorundur. 2001'de GTHB'ce çıkarılan yönetmelikte yılda 3 kez olan denetim sayısı, 2006'da yapılan değişiklikle yılda bire düşürülmüştür. Özellikle büyük illerde yılda bir denetim şartı bile yerine getirilememektedir. Bazı bölgelerde kliniklerin açılışlarının artık sınırlandırılması gerektiği, aksi durumda mesleki hizmet kalitesinin düşmesinin önlenemeyeceği açıktır. Bugün için 2000 veteriner fakültelerinde önümüzdeki yıllarda bu mezun sayısının 3000 yaklaşacağı dikkate alındığında 5-6 yıl sonra klinik sayısının 15-1600 ni bulacaktır.

Çözüm: Her mezun olan veteriner hekimin istediği yerde klinik açması doğru değildir. Hayvan sayısına dayalı bölge merkezli klinik (çiftlik hayvan kliniği) açılabilecek yerler GTHB ile meslek odasının iş birliği ile belirlenmelidir. Kamuda çalışan veteriner hekim sayısı yeterli değildir, arttırılmalıdır.

Klinik ruhsatlanmalarında yapılacak planlama veteriner hekimlere birlikte çalışma imkanı verecek haksız rekabet yerine hizmet kalitesini arttırıp mesleki gelişimin önünü açacaktır. Poliklinik yapılanması artırarak meslektaşların iş bölümü yaparak çalışmasını sağlayacaktır.

Gecesi- gündüzü, cumartesi -pazarı, bayramı-seyranı olmayan serbest veteriner hekimlerin kendisine ve ailesine zaman ayırma, tatil yapma imkanı verecektir. Aksi taktirde bu gidiş mesleki bir kaosa dönüşmesi kaçınılmazdır. Gerekli yasal düzenlemeler bir an önce yapılmalı, TVHB bunu bir meslek politikası olarak benimsemelidir.

6.5. Hayvancılık İşletmeleri ile Veteriner Hekimler Arasında Yaşanan Sorunlar

Son yıllarda ülkemiz hayvancılık işletmelerinde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu işletmelerin kontrolsüz büyümelerinin yanında yeni kurulan 50 baş ve üzeri işletmeler olarak göze çarpmaktadır. Bu büyümede devletin verdiği desteklerin yanı sıra hayvancılığın son dönemlerde diğer tarımsal ürünlere göre daha iyi kazandırması miktarı fazla kaliteli sütlerin daha yüksek fiyatlardan alıcı bulması etkili olmuştur. İşletmelerin büyümeleri neticesinde işletme sahipleri ile veteriner hekimler arasında sorunlar çıkmaya başlamıştır. Damızlık birlikleri bu sorunlarda çoğu bölgede taraf olma durumunda kalmış problem damızlık birliği ile veteriner hekimler arasında bir problem gibi algılanmasına neden olmuştur. Oysa üreticiler ve veteriner hekimler hayvancılık sektörünün iki ayrılmaz parçası durumundadır.

Problemlerin kaynağına inildiğinde işletmelerin büyümesi ile birlikte işletmelerin sağlık problemlerinin oldukça artmış olduğu görülmektedir. Bunda işletmelerin fiziki koşularının yetersizliği, işletme personelinin eğitim eksikliği ve koruyucu hekimlik hizmetlerine yeterince önem verilmemesi gibi sebepler etkin rol oynamaktadır. Bu problemler giderilmeden hayvanların tedavi edilmeye çalışılması hekimlik girdilerinin artmasına neden olmuştur.(itfaiyeci gibi davranan veteriner hekimler) Bunun yanında bu problemlerin kaynağına inilmeden günü birlik önlemlerle problemlerin çözülmeye çalışılması (ilaçların işletme sahibi tarafından ucuza alınarak uygulanması gibi) bu masrafların artmasına neden olduğu gibi gıda güvenliği açısından da önemli problem teşkil etmektedir.

İşletme giderlerinden en önemli maddelerinden birisini de tohumlama giderleri oluşturmaktadır. Bu da veteriner hekimler ile üreticiler arasındaki en önemli tartışma konularından birini oluşturmaktadır. 50 baş üzeri süt sığırı işletmelerin döl verim parametrelerine bakıldığında bunun gerçekten çok önemli olduğu görülmektedir. Burada veteriner hekimin sorumluluğu kadar işletmeninde sorumluluğu vardır.

Çözüm: İşletmeler ile veteriner hekimlerin arasındaki problemlerin çözümünde yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Bizlere model alabilecek işletmelerde bir takım performans hedefleri vardır. İşletme sahibi ile veteriner hekim öncelikle bu performans hedefleri konusunda anlaşmalıdır. İdeal bir işletme için aşağıdaki performans hedeflerine yakalanılmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Şimdi bunlara bir göz atarsak

Döl verimi performans hedefleri

Parametre	**Hedef**	**Ekonomik Sapma**
Laktasyon	305 gün	300-320 gün
Kuru dönem	60 gün	30-75 gün
Buzağılama aralığı	365 gün	<400 gün
Doğum-ilk kızgınlık aralığı	<45 gün	<70 gün
Doğum-ilk tohumlama aralığı	50-60 gün	<60 gün
Doğum-gebe kalma aralığı veya	<90 gün	85-125 gün
Boş geçen günler	85 gün	
Tohumlama-gebelik aralığı	20 gün	<30 gün
İlk tohumlamada gebelik oranı	% 65	> % 60
Tüm tohumlamalarda gebelik oranı	% 45-55	
Gebelik başına tohumlama sayısı	1.6	<2
Kızgınlığı belirleme oranı	% 80	% 80
Geb. Baş. 3'ten fazla toh. gerek inek oranı	<%16	
İlk çiftleştirme yaşı	14 ay	14-18 ay
İlk buzağılama yaşı	22-25 ay	23-28 ay
Pp 60. güne kadar öst göst. inek oranı	% 85	
Pp 60-84. günler arasında çiftl inek oranı	% 90	
18 aylık yaşta çiftleştirilen düve oranı	% 90	
Düşük yapma oranı	<% 5	<%10
Sürüden çıkarma oranı	<%5	
Her laktasyonda sürüden çıkarma oranı	<%8	

Esslemont et all 1985, Henry ET 1986, Fetrow et all 1997,

Döl verimi hedeflerinin tutturulabilmesi için düzenli Genital Organ Muayenesi (GOM) yapılması önemlidir. Bunun için 30 başa kadar olan sürüler ayda bir, 30-60 baş arası üç haftada bir, 60-150 baş arası iki haftada bir ve 150 baş üzeri sürüler haftalık GOM yapılmalıdır. GOM sırasında doğum sonrası 20-30 günlük inekler rahim hastalıkları ve yumurtalık kistleri yönünden, doğum sonrası 60 gün (gönüllü bekleme süresi???) olan kızgınlık görülmemiş inekler kızgınlık tespit edilememesinin nedenleri yönünden, tohumlanmış 25-35 gün geçenler USG ile 35 gün üzeri olanlar ve kuruya ayrılacak inekler de gebelik yönünden bakılmalıdırlar. Senkronizasyon programlarının hangisinin uygun olacağına mutlaka GOM sonrası karar verilmelidir. Örneğin İnaktif ovaryum tespit edilen, negatif enerji dengesinde olan ve sıcaklık stresinde olan bir inek için hiçbir protokol iyi sonuç vermiyecektir.

Bütün bu hedeflerin ışığı altında veteriner hekim işletmenin mevcut durumunu tespit ettikten sonra düşük ölüm, bulaşma ve ilaç kullanımı ile ilişkili buzağı bakım metotlarını belirlemek işletme sahipleri ile ileriki buzağı bakım önerileri için mantıklı bir temel sağlamak. Bütün hayvanlar için koruyucu programları üretmek. Problemli yerlerde yönetimde değişiklikler yapmak. Döl verimini artırıcı önlemler alınmasını sağlamak. İşletmeye hasta ziyaretinden çok rutin ziyaretler ile koruyucu ve performans artırıcı önlemler almak yönünde çalışma yapmak olmalıdır. Bunun için işletmedeki sağlık problemlerine yönelik aşı programları belirlemek önemlidir.

Sağlık hedefleri	
Doğumdan itibaren ölüm	%
• 0-24 saatler	<6
• 1-30 günler	<2
• 31-60 günler	<1
• 3-24 aylar	<1
Hastalıklar	
• % klinik ishal	<20
• % klinik solunum hastalıkları	<6
• % klinik topallık	<5
• % klinik mastitis	<5
• % klinik metritis	<5
• Düvelerdeki güç doğum	<5

Bütün bu hizmetleri yaparken işletmenin ödeyeceği ücretin belirlenmesinde işletmenin mevcut durumunun tespiti çok önemlidir. Sorunlu işletmelerde başlangıçta oldukça yoğun emek gerekmektedir. Problemlerin bir anda çözülmesi beklenilmemelidir. Bunun için işletme sahibi ile veteriner hekim oturup geleceğe yönelik ulaşıla bilinir hedefler koymalıdırlar. Neler yapılması gerektiği konusunda planlama yapılmalı ve buna titizlikle uyulmalıdır.

Burada temel hedef veteriner hekimin işletmeye hastalık için ne kadar az ziyaret ederse işletme ve veteriner hekim o kadar çok kazanacağı üzerine kurulmalıdır. Bunun için aylık ücret belirlenmesi doğru olandır. Veteriner hekim işletmeye ilaç satmamalı en uygun koşullarda işletmeye ilaç temininde yardımcı olmalıdır. Rutin ziyaretlerin ne kadar sürelerle olacağı bu ziyaretlerde hastalık tedavi etmek yerine performans hedeflerine ulaşmaya yönelik çalışmalar yapmak esas olmalıdır. Bu çalışmalarda ne kadar çok başarılı olunursa işletmeye sağlık ve döl verimi problemleri nedeni ile veteriner hekim ziyaretleri o kadar az olacak ve veteriner hekim de işletme sahibi de o kadar çok kazanacaktır.

Verilecek ücreti belirlemek için yapılacak hizmeti ikiye bölmek doğru olacaktır.

Döl verimi için verilecek ücretin belirlenmesinde işletmedeki boğa altı dişi hayvan sayısı esas alınmalı işletmenin hali hazırdaki gebelik başına tohumlama sayısından daha az bir değerle veteriner hekimler odasının vermiş olduğu suni tohumlama ücreti ile bunun çarpılması ile tohumlama hizmetlerinin ücreti tespit edilmiş olur. Bir örnek ile açıklayacak olursak g.b.t.s. 1.9 olan bir işletmeye hedef olarak 1.6 koyarsak bunu odanın vermiş olduğu …. ytl ile çarptığımızda bir hayvan için fiyatı belirlemiş oluruz. Bunu işletmedeki boğa altı dişi hayvan sayısı ile çarpıp 12 ye böldüğümüzde işletme için aylık tohumlama ücretini tespit etmiş oluruz.

Sağlık için belirlenecek ücrete gelince burada beslenme ve beslenme hastalıklarının durumu çok önemlidir. İşletmeninin mevcut sağlık parametreleri, döl verim parametreleri ve hayvanların mevcut verim düzeylerine bakılarak beslenme analizi ve subklinik beslenme hastalıkları ve problemleri tespit edilmeli, işletme sahibi, veteriner hekim, beslemeci ve bakıcı hayvanların beslenmesi konusunda hem fikir olmalıdır. **Beslenme hastalıklarının kontrol altına alınamadığı ve yönetimsel hataların tespit edilip giderilemediği işletmelerde sağlık ve döl verim yönetiminde başarılı olmak imkansızdır.**

İşletmedeki mevcut durum tespit edildikten sonra yapılacak çalışmalara göre odanın vermiş olduğu muayene ücreti üzerinden işletmedeki toplam hayvan sayısına göre belirlene bilinir.

Bunu sağlamak için veteriner hekimler odası fiyat tarifesinde bunun için belirlenmiş bir ücret olmalıdır. Bu hekimler arasındaki haksız rekabeti önleyerek hekimler arasında bilgiye dayalı rekabetin ortaya çıkmasına neden olacağı için önemlidir. Bu ayrıca veteriner hekim faturalarını aylık kesebileceği için ciddi bir zaman kazanmış olur.

Bu türden bir çalışma veteriner hekimler ile üreticiler arasındaki problemleri büyük ölçüde gidereceği gibi önümüzdeki dönemde büyük önem kazanacağı görülen işletme sorumlu veteriner hekimliği konusunda da önemli bir adım atılmış olacaktır. Veteriner hekim performans hedeflerini tutturabilmek ve daha da iyileştirebilmek için kendisini geliştirecek işletmesine ve ülke hayvancılığına daha çok katkı yapacaktır.

Bir örnek ile anlatmak gerekirse boğa altı dişi hayvan sayısı * odanın vermiş olduğu ücret* gbts katsayısı (1,7- 2)/12=aylık tohumlama ücreti

Boğa altı dişi hayvan sayısı 50 olan bir işletmede 50*1,7*85=7225

Sağlık için 50* muayene ücreti yada doğum ücreti 50*100=5000

=12000/12=1000 tl aylık ücret

Belirlenen bu fiyat sadece hizmet bedeli olup ilaç, aşı, sperma ve yol giderleri dahil edilmemiştir bunlar işletme sahibi ile veteriner hekim aralarında anlaşacaklardır. Sarf malzemelerini işletme kendisi temin edebileceği gibi belli bir iskonto ile veteriner hekim tarafından da temin edilebilir.

Veteriner Hekim ile Yapılacak Sağlık ve Döl Verimi Protokolleri

1- İşletmede bulaşıcı hastalıkların aşılarının devlet tarafından yapılanların (şap, brucella) takibi diğerlerinin (enterotoxemi, botilismus, IBR, BVD, Lumpy skin disease, buzağılarda Rota ve Corona virus ile E. Coli ve işletmede tehdit oluşturabilecek diğer enfeksiyonlara karşı aşılamalarını devlet aşıları ile birlikte koordineli bir şekilde programlamak.

2- İşletmede aşağıda belirtilen sağlık ve döl verimi performans hedeflerine tutturmak

Parametre	**Hedef**	**Ekonomik Sapma**
Tüm tohumlamalarda gebelik oranı	% 55-70	
Gebelik başına tohumlama sayısı	1.6	<2
Kızgınlığı belirleme oranı	% 80	% 80
Geb. Baş. 3'ten fazla toh. gerek inek oranı	<%16	
İlk çiftleştirme yaşı	14 ay	14-18 ay
İlk buzağılama yaşı	22-25 ay	23-28 ay
Pp 60. güne kadar öst göst. inek oranı	% 85	
Pp 60-84. günler arasında çiftl inek oranı	% 90	
18 aylık yaşta çiftleştirilen düve oranı	% 90	
Düşük yapma oranı	<% 5	<%10
Sürüden çıkarma oranı	<%5	
Her laktasyonda sürüden çıkarma oranı	<%8	

Sağlık hedefleri	
Doğumdan itibaren ölüm	%
• 0-24 saatler	<6
• 1-30 günler	<2
• 31-60 günler	<1
• 3-24 aylar	<1
Hastalıklar	
• % klinik ishal	<20
• % klinik solunum hastalıkları	<6
• % klinik topallık	<5
• % klinik mastitis	<5
• % klinik metritis	<5
• Düvelerdeki güç doğum	<5

3- Düzenli GOM yapmak. Bunun için iki haftada bir doğum sonrası 20-30 günlük inekler rahim hastalıkları ve yumurtalık kistleri yönünden, doğum sonrası 60 gün olan kızgınlık görülmemiş inekler kızgınlık tespit edilememesinin nedenleri yönünden, tohumlanmış 25-35 gün geçenler USG ile 35 gün üzeri olanlar ve kuruya ayrılacak inekler de gebelik yönünden bakılmalıdırlar. Senkronizasyon programlarının hangisinin uygun olacağına mutlaka GOM sonrası karar verilmelidir. GOM yapmadan herhangi bir protokole başlanmamalıdır.

4- İşletmede buzağı ishal ve pneumonileri, mastitis, metritis ve ayak hastalıkları ile ilgili koruyucu önlemlerin alınmasını sağlamalı ve bunun takipçisi olunmalıdır.

5- Hayvanların beslenmeleri ile ilgili gözlemleri yapmalı rasyonların doğru uygulanıp uygulanmadığına bakılmalıdır. Hayvanlarda beslenme ile ilgili eksik yada yanlış uygulamaları bildirmelidir.

6- İneklerin süt verimlerini düzenli aralıklar ile kontrol etmeli laktasyon eğrisine uyumunu değerlendirmelidir. Özellikle yeni doğan ineklerdeki subklinik enfeksiyonlar değerlendirilebilmesi için süt veriminin laktasyon eğrisi ile uyumlu olmalıdır.

7- İneklerin kuruya ayrılmasını ve kuruda doğru beslenmesini izlemelidir. kuruya ayırırken subklinik mastit yönünden mutlaka değerlendirmeli mastit olanlar için gerekli önlemleri almalıdır.

8- Düvelerin tohumlama sırasında yada izleyen dönemlerde mıknatısları mutlaka yutturulmalıdır.

9- Problemli hayvanlar için karar verilemiyorsa konsultasyon talep etmelidir.

10- Sulukların temiz ve dolu olmasına, hayvanların önünde doğru yemlerin bulunup bulunmadığına, etrafın tertipli ve düzenli olmasını sağlanması konusunda bakıcıya kontrol etmeli ve gerekli uyarıları yapmalıdır.

11- Sağımhanenin her zaman temiz olmasını sağlamalıdır.

12- Doğumhanenin her zaman temiz olması sağlanmalıdır.

6.6. Serbest Veteriner Hekimlerin Yapmış Oldukları Mesleki Hizmetin Karşılığını Alamamaları

Sorun; serbest veteriner hekimlerin verdikleri hayvan sağlığı hizmetlerinin karşılığı olan ücreti tahsil edememeleri ya da çok düşük fiyatla çalışmaları olmak üzere iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Yapılan bir hesapta Veteriner hekimlerin 480 milyon TL üreticiden alacağı bulunmuştur. Adeta serbest veteriner he-

kimler üreticiye hiçbir bankanın açmayacağı krediyi açmıştır. Bu rakamlar serbest veteriner hekimliğin ülke hayvancılığında ne denli öneme sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum sürdürülebilir değildir.

Tahsilâtta ortaya çıkan sorunların büyük kısmı, veteriner hekimlerin kendilerini bu durumdan koruyacak yeterli bilgiye sahip olamamaları ve hukuki destek bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Çok düşük fiyatla çalışma durumu ülkenin ekonomik durumuyla ilintili olmakla birlikte, yapılan işin değerlendirilememesinden de kaynaklanmaktadır.

Çözüm: Veteriner hekim odaları tarafından tahsilât sorunu ile ilgili olarak seminerler verilmeli, bu kişilere odalarca hukuki destek sağlanmalıdır.

İkinci sorun ise haklarını alamayan veteriner hekimlerin yeterli hekimlik nosyonu kazanamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bazı veteriner hekimler kendilerini meslektaşlarıyla rekabet ortamında zannederek odaların belirlediği fiyatların altında çalışmaktadırlar.

Odalar tarafından, asgari ücret tarifesinin neden uygulanması gerektiği, seminerler ve bölge toplantıları düzenlenerek anlatılmalıdır. Uymayanların tespiti halinde kanunumuzda yer alan cezalar uygulanmalı ve arttırılmalıdır.

Serbest Veteriner Hekim meslektaşlarımızın verdikleri hizmetin karşılığını tahsil edememe sorunu (Veresiye Sorunu) her geçen gün ağırlaşan bir sorundur. Bazı veteriner hekim odalarımız Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlükleriyle yapmış oldukları protokollerle sorunu hafifletmeye çalışmışlar ise de yeterince başarı sağlayamamıştır.

Bu sorunun çözümünü de tarım hayvancılık sektörüne kredi açan Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri hayvancılık işletmelerine açtıkları kredilerde veteriner hekimlik hizmetleri için de kredi planlanmalıdır.

TVHB, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü ve Tarım Kredi Kooperatifler merkez birliği ile anlaşma yapmalıdır.

Veteriner Hekim alacaklarıyla ile ilgili yapılan tahsilattan anlaşılan oranda bir ücret Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerine verilmelidir.

Özellikle suni tohumlama hizmetlerinde serbest veteriner hekimlerin tahsilat kaygısından dolayı düşük kalite sperma uygulamasına yöneldiği bilinen bir gerçektir. Ülke hayvancılığımızın ıslahı açısından da bu uygulamanın hayata geçirilmesi fayda sağlayacaktır.

Türk Veteriner Hekimler Merkez Birliği ile kredi veren kuruluşların anlaşmasına GTHB da destek olmalıdır.

6.7. Reklam Yasağına Uyulmaması

Bilindiği üzere, hekimlik mesleği kurallarından biri olan reklam yasağı, meslek mevzuatımızda da yer almakta ve bu konuda veteriner hekim odalarına görev verilmektedir. Ancak giderek artan bir şekilde bu yasak, çeşitli broşürler dağıtılarak, veteriner hekim tabelalarında ve özellikle de internet ortamında çiğnenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün de belirttiği üzere: "Sağlık alanında tüketici bilincini oluşturmak mümkün değildir. Bu nedenle sağlıkta serbest piyasa kuralları tümden geçerli olamaz."

Veteriner hekimlik alanında yapılan reklamlarla, hasta sahipleri yanıltılarak, mevzuatta yer alan reklam yasağı çiğnendiği gibi hasta sahibinin hekim seçme özgürlüğü de elinden alınmakta, ayrıca haksız rekabet oluşturulmaktadır. Hekimlik mesleğini ticari mesleklerden ayıran en önemli niteliklerden olan reklam yasağı tam olarak uygulatılmalıdır.

Çözüm: TVHB Genel Kurulu'nda konu ele alınarak karara bağlanmalı, Veteriner Hekim Uygulama Yönetmeliği'nde veteriner hekimlerin internet ortamında nasıl yayın yapacağına ilişkin düzenleme yapılmalı, reklam yasağını ihlal edenlere karşı cezalar arttırılmalıdır. Meslek örgütlerince veteriner fakültelerde öğrencilere yönelik seminerler verilmeli; yeni işe başlayacak veteriner hekimler bu konuda bilgilendirilmelidir.

6.8. Açıköğretim Fakültelerinin Hayvan Sağlığı ile İlgili Alanda Tekniker Mezun Etmesi

Hayvan sağlık hizmetlerinin verilmesinde çalışacak olan yardımcı personelin yetiştirilmesi sürecinde uygulamalı eğitim alması mesleki ihtiyaçların karşılanması yönünden bir zorunluluktur. Oysa ki açık öğretim fakültelerinde tekniker yetiştirme programlarında, herhangi bir uygulamalı eğitim yapılmamaktadır. Bu durum gerek hayvan sağlığına, gerek toplum sağlığına ve ülke ekonomisine büyük zarar vereceği gibi; veteriner hekim nosyonu kazanılmaksızın, hayvanlar üzerine yapılacak yasadışı uygulamalara zemin hazırlayacaktır. Öğrenci seçimi yapılmadan yerleştirilen bu program mezunlarının, toplum sağlığında etkin olan bir alanda fiili yardımcı personel olarak çalışacağı unutulmamalıdır. Sonuçlanmış davalara bakıldığında, yaygın olarak yasa dışı bir şekilde hayvan sağlığı teknisyenlerinin ve teknikerlerinin serbest veteriner hekimlerin işlerini yapmaya kalktığı da bir gerçektir.

Çözüm: Uygulamalı eğitim vermeyen bu bölümler kapatılmalıdır. Veteriner ön adını taşıyan yardımcı personeller için, veteriner hekim sorumluluk kontrol ve gözetimi altında çalışmalarını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalı; bunların uygulamalı eğitime tabi olan yüksekokullarda eğitim görmesi teşvik edilmelidir.

6.9. Serbest Veteriner Hekimlerin Teşviklerden Yararlanamaması

Toplum sağlığının korunması devletin asli görevlerinden biridir. Günümüzde yurt sathına yayılmış 8.000 den fazla veteriner kliniğinde 10.000 üzerinde Serbest Veteriner Hekim yapmış oldukları hizmetler ile hem toplum sağlığına, hem de ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ancak ülkemizde devletten hiçbir destek almaksızın birçok hastalığın yok edilmesinde (ki bu hastalıklar arasında kuduz gibi son derece tehlikeli hastalıklar da var) mücadele veren serbest veteriner hekim camiası maalesef uygulanan yanlış politikalar sonucunda yaşam mücadelesi verir hale sokulmuştur. Ülkemiz hayvancılığında yaşanan birçok sorundan çıkış; doğru hayvancılık politikalarıyla ve koruyucu sağlık hizmetlerinin en önemli parçası olan veteriner sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesiyle olacaktır. Günümüzde halk sağlığının görünmez kahramanları Serbest Veteriner Hekimlerdir. Ancak mesleklerini nasıl icra ettiklerine bakıldığında durum iç açıcı görülmemektedir. Bugün serbest hekimler vergi oranları yüksek benzin, özel tüketim vergisine tabi otomobil ve telefon haberleşme giderleri ile gelir stopaj vergilerini ödemekte; halk sağlığına hizmet ederken yerine getiremeyeceği kadar ağır bürokrasi altında hizmetlerini sürdürmektedir. Ülke hayvancılık politikalarıyla fakirleştirilen üreticiden tahsil edemediği alacaklarıyla geçim sıkıntısı çekmektedir. Hayvan hastalıklarıyla mücadele edecekleri zamanın 1/3 gereksiz bürokrasiye harcamak zorunda bırakılmıştır. Bunca zorluğa rağmen kendi istihdamını kendi yaratmaktadır. Devletin toplum sağlığını korumadaki asli görevini yerine getirirken aynı zamanda devlete gelir sağlayan bu yapı desteklenmelidir.

Çözüm: TVHB bünyesinde bir komisyon kurularak serbest veteriner hekimlerin desteklenmesinin yolları araştırılmalıdır. Verilecek destek devletin ihtiyaç duyduğu bilgi işlem için oluşturulan bürokrasinin gerektirdiği personel istihdamını sağlayacak şekilde olmalıdır. KOSGEB teşviklerinden yararlanılmasının önü açılmalıdır. Veteriner hekimler işlerinde kullanacakları araçları satın alırken özel tüketim vergisinden muaf tutulmalıdır. Bakanlıkça zorunlu tutulan kayıtların internet ortamında girilmesi için internet servis ücreti desteği sağlanmalıdır. Yine aynı kayıtların girilmesini sağlayacak araç ve gereçlere özel tüketim vergisi muafiyeti getirilmeli, satın alınabilmesi için maddi destek sağlanmalıdır.

6.10. Muayenehane, Poliklinik ve Hastanelerin Açılması, Ruhsatlandırılması ve Denetiminde Veteriner Hekim Odalarının Yeterli Yetkiye Sahip Olmamaları

6343 sayılı Veteriner Hekimlik Mesleği İcrasına TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına Göreceği İşlere Dair Kanun tüm uygar ülkelerde olduğu gibi meslek mevzuatının teminini oda yönetim kurullarına vermiştir. Ancak kanunun çıkartıldığı 1954 yılının şartları veteriner hekimlerin sadece tarım alanında istihdamının düzenlenmesi gözetildiğinden birçok alanda yetki o dönem bugünkü GTHB olan Ziraat Vekâletine verilmiştir. Aradan geçen 64 yıllık süreç içerisinde ülkemizde veteriner hekimlik mesleğinde büyük gelişim ve değişimler şekillenmiş, günümüze gelindiğinde GTHB'nin kuruluş amaçları kapsamının dışına taşan mesleğimiz, bu yapının bünyesinde sıkışıp kalması doğru değildir. Günümüzde tüm çağdaş ülkelerde olduğu gibi veteriner hekimlik mesleğinin icrasına dair yapılacak düzenlemelerde TVHB ve odaları yetkin kılınmalıdır. Teknik bir konu olan veteriner hekimlik mesleği multidisipliner bilim dallarını içinde barındıran bir meslek olması dolayısıyla bu alanda konulacak normlarda mutlak veteriner hekim örgütlerinin ve fakültelerinin onay ve görüşü aranmalıdır. Kanunun özünde yer alan meslek mevzuatının gereğinin temini hükmünün yerine getirilebilmesi mesleğin can damarını teşkil eden muayenehane, poliklinik ve hastanelerde mevzuat hükümlerinin tam olarak uygulatılabilmesi TVHB'nce çıkarılacak yönetmelikle Bölge Veteriner Hekim Odalarına ruhsatlandırma ve denetimde yetki verilmesiyle mümkündür.

Son yılarda GTHB'ce meslek icrasında sakınca olmadığına dair belge ve yeni tarihli oda kayıt belgesi konusunda 18.03.2006 tarihinde çıkarılan "Suni Tohumlama Yönetmeliği" ile 02.04.2006 tarihinde yayınlanan "Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği" değişiklikleriyle giderek artan bir biçimde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Anayasal bir kurum olan TVHB Odalarının yetkilerini kısıtladığı görülmektedir. Bilindiği üzere veteriner hekim odaları veteriner hekimlik hizmetlerinin daha iyi verilmesi ve kamu sağlığını korunması amacıyla kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütleridir. Bakanlığın veteriner hekim odalarının yetkilerini sınırlandırma eğiliminin, kamu kurumlarınca anayasal bir görev olan genel sağlığın korunması önünde engel teşkil edeceği, kamunun bundan göreceği zararın tazmininin mümkün olmayacağı sebebiyle çıkartılan yönetmeliklerin TVHB Odalarından görüş alınması yoluyla yeniden düzenlenmesi daha doğru bir yol olacaktır.

Çözüm: Muayenehane, Poliklinikler ve Hastanelerin açılması, ruhsatlandırılması ve denetimi için GTHB'ce yapılacak ortak çalışma ve mevzuat düzenlemeleri ile TVHB Odalarının yetkilendirilmesi gerekmektedir.

6.11. Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinin, Kuruluş, Açılış, Ruhsat, Çalışma, Denetlenme ve Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe Göre Açılan İşyerlerinde, Klinik Hizmetlerinin Verilmesi ve İlaç Satışının Yapılması, Buraların Yasadışı Klinikler Haline Gelmesi

Giderek artan bir biçimde veteriner hekimlik mesleğinin temel kuralları çiğnenerek ticari kârdan başka hiçbir amaç gütmeyen, veteriner hekim olmayan kişiler ya da şirketlerce veteriner hekim diplomaları kiralanarak fason klinikler kurulmakta, buralarda veteriner hekimlik hizmeti verildiği ilan edilmektedir. Bu yerler; kaçak olarak yurda sokulmuş (hiçbir kaydı olmayan, çoğu hastalık taşıyan) hayvanların pazarlanmasına ve kontrolsüz ilaç satışına paravan olarak kullanılmakta, veteriner sağlık hizmetleri diğer ticari kazançlara (ilaç, yem satışı... vs) promosyon haline getirilmekte, veteriner hekimlerin hakları gasp edilmekle birlikte kâr adına toplumun en temel hakkı olan 'sağlık içinde yaşam hakkı' bu işyerlerinin ticari menfaatlerine kurban edilmektedir.

Ev ve süs hayvanları satışı yapılan işyerlerinde (pet-shoplar) bir bölüm paravanla bölünerek, Bakanlık İl Müdürlükleri'nden muayenehane ruhsatı alınmakta, bu yerlerde bir tarafta bulaşıcı hastalıklar da da-

hil olmak üzere tedavi hizmeti verilmekte iken, paravanın arkasındaki bölümde kafesler içinde hayvanlar barındırılarak satışa arz edilmektedir. Yapılan bu sağlığa aykırı işlemle insan ve hayvan sağlığı riske edilmektedir. Veteriner hekim olmayan kişilerin sahip olduğu klinikler, toplum ve genel sağlık kuralları konusundaki bilinçsizlikleri ile sadece kâr amacı güden işletmeler haline gelmektedir. Buralarda çalışan işyeri veteriner hekimleri mesleki enflasyonun getirdiği yozlaşmayla hiçbir inisiyatif kullanamamakta, kullanmaya kalkanların da işine son verilmektedir.

Serbest veteriner hekimlik hizmetlerinin sermayeden ziyade hekimin şahsi mesaisine, ilim ve mesleki bilgisine ve ihtisasına dayanması ve ticari mahiyette olmayan bir meslek olması Vergi Kanunu'nun gereğidir. Serbest veteriner hekimlikte, klinik hizmetlerinin herhangi bir işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluk altında kendi nam ve hesabına yapılması özelliği korunmalıdır. Veteriner hekim olmayanların klinik hizmeti veren işyerlerine gizli veya açık sahip ya da ortak olmaları engellenmelidir. Ticari hakların toplumun genel sağlığının korunmasından daha büyük bir anlam taşımayacağı herkesçe bilinen bir gerçektir. Kamu kurumları anayasal olarak toplum sağlığının korunması ile görevlidir.

Bilindiği üzere hukuk normları hiyerarşisi gereği, düzenlenen mevzuatlar birbirleriyle çelişmemeli, üst normlarla ikincil mevzuat uyumlu olmalıdır. Tedavi hizmetlerinin muayenehane açma şartlarını yerine getiren serbest veteriner hekimlerce verileceği yasal zorunluluk iken, Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinin, Kuruluş, Açılış, Ruhsat, Çalışma, Denetlenme ve Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe göre, açılan işyerlerinde yasa dışı klinik hizmetleri verilmesi, ilaç satışı yapan yerler haline gelmesi ruhsat makamı olan GTHB tarafından önüne geçilerek engellenmelidir.

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile birlikte Hayvan Islah Kanunu'nda sadece serbest veteriner hekimlere verilen veteriner müstahzarlarını bulundurma ve satma yetkisi ortadan kaldırarak muayenehane ve polikliniklerden başka eczanelerde, hayvan hastanelerinde, süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan iş yerlerinde de veteriner ilaçları satışı mümkün hale getirilmiştir. Sahiplerinin çoğunun eğitim düzeyinin düşük olduğu bu yerlerde insanlarla birebir ilişkide olan bu hayvanlara yönelik ilaçların sattırılmasının toplum sağlığına hizmet etmeyeceği açıktır. Ayrıca söz konusu kanunla zaten yeterince kontrol altında tutulamayan veteriner tıbbi ürünlerin satışı birtakım tüzel kişilerce de yapılabilir hale getirilmiştir. Bu durum ilaç satışlarının kontrolsüzce yapılmasına yol açacak ve ilaca karşı mikroorganizmalar tarafından oluşan direnç sebebiyle insan ölümlerine varan sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

Çözüm: Bu sebeple veteriner hekimlik mesleğinin ticarileşme tehlikesinin varlığı da göz önünde bulundurularak veteriner hekimlerin sahibi olmadığı (açık ve gizli ortaklık şeklinde) işletmelere, klinik işletebilecekleri ortamlara, gelişmiş batı ülkelerinde olduğu gibi toplum sağlığı adına engel olunması bir zorunluluktur. Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinde ihtiyaç duyulan veteriner hekimlik hizmetlerinin serbest veteriner hekimlerden hizmet satın alınmasıyla verileceği, mevzuatımızın da gereğidir.

Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinin, Kuruluş, Açılış, Ruhsat, Çalışma, Denetlenme ve Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe tabi olarak açılan işyerlerinde, kliniklerde verilmekte olan hizmetlerin bu yerlerin içinde yapılması engellenmelidir. Kaçak olarak yurda sokulan ve menşei şahadeti olmayan hayvanlarla ilgili yasa hükümleri GTHB'nca yerine getirilerek, yasa dışı bu durumun finansmanının sağlaması engellenmelidir. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nda yer alan süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan iş yerlerinde de veteriner ilaçları satışı mümkün hale getiren hükmün, halk sağlığını tehdit edecek nitelikte olmasından, insanımıza zarar verecek bir sürece girilmeden derhal yasa değişikliği için bilgilendirme çalışmalarına meslek örgütlerince başlanmalıdır.

6.12. Belediye, GTHB taşra teşkilatı ve Gıda Tarım İl Müdürlükleri, Veteriner fakülteleri öğretim gibi Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Kendi Çalışma Alanları Dışında Serbest Veteriner Hekimliğin Çalışma Alanlarında Faaliyet Göstererek Mesleğe Zarar Vermesi

6343 sayılı Veteriner Hekimlik Mesleği İcrasına TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun, muayenehane açma yetkisini sadece serbest veteriner hekimlere vermiştir. 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı ve Yem Kanunu insan sağlığını tehdit eden salgın hastalıklarla mücadele konusunda GTHB'nı görevlendirmiştir. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ise sahipsiz hayvanlara verilecek veteriner hekimlik hizmetlerini belirlemiş ve yerel idarelere bu konuda görev vermiştir. Ancak son zamanlarda bu kanunlarda verilen yetkilere aykırı olarak, belediye başkanlarının oy kaygısıyla, belediyeler bünyesinde muayenehane, poliklinik, hastane veya hayvan bakım merkezi adı altında yerler kurulmakta, mevzuata aykırı olarak buralarda sahipli hayvanlara hizmet verilmektedir. Bu durum serbest veteriner hekimlerin çalışma alanlarına tecavüz ettiği gibi sahipsiz hayvanlara harcanması için ayrılan kıt kaynaklar oy uğruna heba edilmektedir. Bu durum, serbest veteriner hekimlerce sahipli hayvanlara verilecek hizmetlerden doğan Gelir Vergisi ve Katma Değer Vergisi gibi gelir kayıpları yönüyle de devleti zarara uğratmaktadır. Bu yerler sadece belediyelerle sınırlı kalmayıp, sayıları azalsa da GTHB İl Müdürlükleri'nce açılan kliniklerde de sahipli hayvanlara hizmet verilerek olumsuzluklar devam etmektedir.

Çözüm: Belediyelere ait bu yerler kapatılarak Hayvanları Koruma Kanunu'nun ruhuna uygun olarak sahipsiz hayvanlara hizmet eder rehabilitasyon merkezlerine dönüştürülmelidir. GTHB'ye ait yerler ise kapatılmalıdır. İhtiyaç duyulan alanlarla ilgili yetkilendirilmiş serbest veteriner hekimlerden hizmet satın alınması şekliyle yararlanılmalıdır.

6.13. Veteriner Hekimlerin Görevli Oldukları Kurumlar Haricinde, Mevzuata Aykırı ve Serbest Olarak Çalışmaları

Herhangi bir mali kaydı olmadan, muayenehane veya poliklinik açmadan kayıt dışı olarak çalışan veteriner hekimler, serbest veteriner hekimliği baltaladıkları gibi, toplum sağlığına da zarar vermektedirler. Bu kişiler her tür ilacı kontrolsüzce ve kayıt dışı olarak kullanmakta, veteriner hekimliğin kurallarına ve mevzuata uymamaktadırlar. Zaman zaman kamuda çalışan veteriner hekimler de bu tür çalışma biçimlerine girmektedirler. Ana amacı bilim yapmak ve meslek adamı yetiştirmek olan, veteriner fakültelerindeki bazı öğretim üyeleri asli görevlerine ayıracakları zamanı mevzuat dışı çalışmaya ayırmaktadırlar. Bu durum gerek veteriner hekim yetiştirmede gerekse ülkemizdeki veteriner hekimlik bilimine olacak katkılarda yetersizliğe sebep olmaktadır.

Bunun dışında işyerlerine diplomalarını bırakıp başka işlerle uğraşan veteriner hekimlerin varlığı da büyük sorun yaratmaktadır. Bunun geçmişteki en yaygın örneği marketlerde çalışıyor görünen, ancak orada fiilen çalışmayan veteriner hekimlerdir. Bu bozuk yapı Sağlık Bakanlığı'nca çıkarılan bir tebliğ ile fonksiyonel olmadığı için ortadan kaldırılmıştır. Ancak buralarda bilfiil çalışan meslektaşlarımızın da işsiz kalmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı veteriner hekimlerin mesai saatlerinde görevli oldukları işlerde çalışmalarının sağlanması gerekmektedir. Görevli oldukları yer ve zamanlarda mesai yapmayıp, serbest veteriner hekimlik alanında çalışmaları mesleğimizi yıpratmaktadır.

Çözüm: YÖK kanunu, 657 sayılı kanun ve 6343 sayılı kanun gereği veteriner fakültelerinde ve kamuda çalışan veteriner hekimlerin bağlı bulundukları kurumun görev ve sorumlulukları dışında mesleğini şahsi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları engellenmelidir.

Bu amaçla bölge veteriner hekimler odası ile kamu kurum yöneticilerinin iş birliği içinde çalışmaları gerekmektedir.

6.14. Hekimlik Mesleğinin Kurallarına Aykırı Olarak, Klinisyen Meslektaşını Rakip Olarak Görüp Kötülemek, Veteriner Hekimler Arası İlişkisizlik, Örgütlü Davranmadaki Yetersizlikleri ve Dayanışma Noksanlığı

Son yıllarda hekimlik kavramının dışında olan rekabet anlayışı, çoğu sektörde olduğu gibi veteriner hekimlik alanına da empoze edilmektedir. Oysa ki veteriner hekimler meslek etiği kuralları gereği veteriner hekimliği mesleğinin kurulduğu 1842'den günümüze kadar, bu unvanı onurla taşımışlardır. Yaşadıkları topraklar üzerinde ulusal, evrensel ve çağdaş bir sorumluluk ve hizmet anlayışı ile veteriner hekimlik mesleğinin toplumsal ve kültürel koşullardan soyutlanmayacağı bilinci ile sahip oldukları olanakların geliştirilmesinde en temel koşulun halk sağlığı ve hayvan sağlığının temini, hayvansal üretimin artırılması bilincini taşıyan veteriner hekimler dünyada ve Türkiye'de toplumsal ve bilimsel değişmeleri göz önünde bulundurarak veteriner hekimliği meslek etiği kurallarına bağlıdırlar. Türkiye Hayvancılığına ve halk sağlığına hizmet etmenin yüce onurunu taşırlar.

Veteriner hekimler toplum sağlığını korumaya yönelik misyonları gereği özellikle ticari, mali ve endüstriyel çıkar gruplarının bu misyona zarar verebilecek etkilerinden kendilerini koruyarak tam bir mesleki bağımsızlık içinde rekabetin zararlı etkilerinden uzak çalışma hedefinde olmalıdırlar.

Veteriner hekimler arası dayanışma olduğunda ve örgütlü davranıldığında mesleğimizle ilgili birçok sorunun üstesinden gelineceği açıktır. Son yıllarda bir arada verilen mücadelelerin olumlu sonuçları olsa da (kamuda çalışan veteriner hekimlerin özlük haklarının nispi olarak iyileşmesi) meslektaşlar arasında gerek iletişim gerekse dayanışma noksanlığından problemlere karşı koymada mesleki zafiyet yaşanmaktadır.

Çözüm: Tüm meslek örgütlerimiz kendi bünyelerinde mesleki iletişim ve dayanışmayı artıracak çalışmalar yapmalı, meslektaşlarımızın karşılaştıkları sorunlarda, kendilerini yalnız hissettirmeyecek mesleki örgüt yapısına ulaşılması hedeflenmelidir. Meslek örgütlerince yapılacak olan veteriner hekimleri bir araya getirecek toplantı ve faaliyetler artırılmalıdır. Hipokrat'ın "meslektaşım benim kardeşimdir" sözünde olduğu gibi meslektaşların birbirlerini rakip olarak görmemelerinin gerektiği, fakülte eğitim süreci içerisinde ve meslek içi toplantılarla anlatılmalıdır.

6.15. Veteriner Hekimler Odası Tarafından Belirlenen Asgari Ücret Tarifesinin Altında Ücretle Çalışmak, Çalıştırmak

Hekimlik, ticari bir meslek olmayıp, diğer mesleki faaliyetlerden farklı olarak, verilen hizmetlerin asgari ücretinin odalarca belirlendiği, belli standartta hizmetin ve gelirin sağlandığı bir meslektir. Hekimler, hastalarına yapacakları uygulamalarla ilgili olarak ticari amaç gütmeyen, hastasına en iyi hizmeti vermekle mükellef olan kişilerdir. Hizmetinin kalitesinden ödün vererek ucuza mal edip, bu ucuzluğa rağbet yaratmak hekimlik mesleği ile bağdaşmaz. Zira hekime gelen hasta sahipleri, en iyi hizmeti alarak, kaybolmuş sağlığı yeniden kazanmak ya da hasta olmamak amacında olup, bunun karşılığında bir ücret öder. Alınan ücret ile geçim derdi olmaksızın, hastalarının durumlarıyla tam olarak ilgilenebilecekleri bir ortam oluşturulmalıdır. Bu sebeple hekimlik mesleğinin kalitesinden ödün verilmeyecek bir asgari ücretin meslek odalarınca belirlenmesi gerekmiştir. 6343 sayılı kanun 1954'de odalara veteriner hekimlik asgari ücretini belirleme yetkisi vermiş olmasına rağmen, Veteriner Hekimler Odaları yıllarca asgari ücret tarifesini belirlememişlerdir. Asgari ücret tarifesinin yıllarca belirlenmemesi, belirlenen yerlerde de ücret fiyat tarifelerine uymayanlarla ilgili disiplin cezalarının uygulanmaması bugünkü durumu yaratmıştır. Tüm bunların neticesinde veteriner hekimlik mesleği uygun olmadığı halde fiyat rekabetine açık hale getirilmiş, yer yer kaliteden ödün verilerek düşük ücretle çalışmak ön planda tutulacağı, hekimin iyi mesleki uygulamalarından ziyade ucuzluğun ön planda olacağı, veteriner hekimin geçim derdiyle boğuştuğu, beklenen kalitede yaygın

hizmetin verilemediği bir ortam yaratılmıştır. Bununla birlikte ucuza rağbetin yaratıldığı bu ortamda kliniklerde çalışan veteriner hekimler de bu ucuzluktan nasibini almakta, asgari ücret denebilecek fiyatlarla veteriner hekim çalıştırılmaktadır. Bu kişiler de geçim sıkıntısı içerisinde mesleklerini icra etmeye çalışmaktadır. Oysa ki zaten büyük sorunların üstesinden gelme görevine sahip olan veteriner hekimlerin uygar ülkelerde olduğu gibi geçimini sağlayabileceği kazancın, gelecek güvencesinin sağlanması gerekmektedir.

Çözüm: 6343 sayılı Kanun'da yer alan, TVHB Odaları'nca belirlenen asgari ücrete uymayan veteriner hekimlerle ilgili Oda Haysiyet Divanları harekete geçmeli, caydırıcı cezalar verilmeli, meslektaşlar asgari ücret fiyat tarifesine uymalarının gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir. İşyeri veteriner hekimliği ile ilgili yasal düzenleme yapılarak iş yerlerinde çalışacak veteriner hekimlerin alacakları asgari ücretler ve sözleşmelerin onaylanması konusunda TVHB Oda Yönetimlerine yasal olarak yetki verilmelidir.

6.16. Damızlık Birliklerinin Asli Görevlerinin Dışına Çıkarak Serbest Veteriner Hekimlerin Hizmet Verdiği, İlaç Satma, Suni Tohumlama ve Hayvan Sağlığına İlişkin Faaliyette Bulunması Gerek Hayvancılığın ve Serbest Veteriner Hekimliğin Gelişmesine Gerekse Toplum Sağlığına Zarar Vermektedir

Toplum sağlığını koruyan ve buna hizmet eden veteriner hekimlerin belli mesleki kurallara tabi olarak çalışacağı açık bir durumdur. Bu yapı 6343 sayılı kanun, 5996 sayılı kanun ve buna tabi olarak çıkarılan mevzuatlarla kesin olarak düzenlenmiştir.

Ruhsatlı veteriner hekim muayenehanesi veya polikliniği açmak için öncelikle, bölge veteriner hekimler odasına üye olmak ve aynı zamanda vergi mükellefi olmak gerekmektedir. Muayenehane açma yetkisi 6343 sayılı kanuna göre sadece veteriner hekime verilmiş bir haktır. Veteriner hekim haricinde hiçbir gerçek veya tüzel kişilik veteriner hekim muayenehanesi açamaz. Yine kanunun 33. maddesi a) bendinde (Sanat icrası hakkındaki mevzuatın gereği gibi uygulanmasını temin etmek) olduğu gibi, aynı kanunun 33. maddesi b) bendinde (İş veya hasta sahipleri ile oda azası arasında aracılık yapanları meslek ve sanatın icrasında gayrimeşru menfaat sağlamak gibi mevzuat ve meslek adabına yakışmayacak harekette bulunanları önlemek ve bu kanunda menedilmiş olan her türlü reklam ve propagandaya meydan vermemek) hükmü vardır. Aynı kanunun (Madde 71. Veteriner hekimlerle iş ve hasta sahipleri arasında bir menfaat karşılığında aracılık yapanlar bir aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar) şeklinde hükmetmektedir.

Ancak son yıllarda GTHB mesleki düzeni bozacak nitelikte, meslek yasamıza ve odaların işleyişine uymayan bir biçimde ikincil mevzuat düzenlemeleri ile mesleğimizin yasal normlarını bozmaktadır. Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Düzenleme ile Damızlık Birlikleri'nin kuruluş amaçlarının dışına taşan bir şekilde, hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi gibi görevleri Yetiştirici Birliklerine vermiştir. O güne kadar kamu ve serbest veteriner hekimleri tarafından mevzuata uygun bir şekilde yürütülmekte olan ve kuralları belirlenmiş yapının dışında, 6343 sayılı kanuna aykırı olarak, veteriner sağlık hizmetlerinin disiplinini ve toplum sağlığını bozacak bir yapılanma ortaya çıkarılmıştır.

6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un 8. ve 10. maddesinde belirtildiği üzere veteriner hekimler hastane, laboratuvar ve muayenehane açabilirler. Adından da anlaşılacağı üzere veteriner hekimliğin icrasına dair asıl kanunumuz olan 6343, veteriner hekim olmayan tüzel kişiliklere hastane açma hakkı tanınmamışken, GTHB çıkarmış olduğu Hayvan Hastanelerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikle 6343 sayılı kanuna aykırı bir düzenleme getirmiştir. Bu durum damızlık birliklerinin il özel idarelerinin finansmanı ile hastane açarak buralardan ilaç satması ve sağlık hizmetleri vermesi gibi olum-

suzluklara sebep olmuştur. Oysaki çiftlik hayvanlarına hizmet, hastanın bulunduğu yerde ekonomik getiri ve götürüsü göz önüne alınarak verilir.

GTHB'nin çıkardığı kanunlara aykırı yönetmeliklerdeki bu maddelerin kamu sağlığı adına bir an önce iptali gerekmektedir.

Kamu veteriner hekimleri ve serbest hekimler her zaman Bakanlık ve Veteriner Hekim Odalarının kontrolü ve denetimindedir. Aynı zamanda serbest veteriner hekimler arasında bir oto kontrol bulunmakta, veteriner hekim odalarının haysiyet divanlarınca meslekten mene varan cezalar vermesi denetim ve kontrol açısından bir avantaj oluşturmaktadır. Hastane açılması hakkı gayri yasal bir şekilde sahibi veteriner hekim olmayan kişi ve kuruluşlara verildiğinde bu denetim mekanizması aksayacaktır. Zaten GTHB de 02.04.2006 tarihinde Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği'nde yaptığı değişiklikle bu denetimleri yeterince yapamadığını kabul ederek, mevcut sorunlar sebebiyle yılda üç olan denetim sayısını arttırması beklenirken, denetim sayısını yılda bire indirmiştir.

06.01.1961 tarihli ve 10700 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 65. maddesi serbest meslek kazancının tarifinde der ki;

"Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancıdır. Serbest meslek faaliyeti sermayeden ziyade, şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin, işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır."

Serbest veteriner hekim kendi hesabına şahsi mesai yapabilmek için Maliye Bakanlığı'na başvurarak serbest meslek kazanç defteri alır, valilik onayı ile kendi veteriner kliniğini açar. Kazancını da veteriner hekim olmayanlar ile paylaşması yasal değildir. Bu durum, 6343 Sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un 71. maddesinde aracılık yaparak menfaat sağlamayı suç olarak tanımlamıştır.

Damızlık İşletmeleri Birlikleri örneğinde olduğu gibi, veteriner hekim olmayanların veteriner klinik hizmetleriyle iştigal etmeleri halinde, bu birlikler bir ticaret şirketi olmasa bile veteriner klinik hizmetleri icra etmekte ve bu yerlerin faaliyetleri dolayısıyla ticari kar elde edecekleri ve böylece, kanunen veteriner hekimlerce verilen bir mesleki faaliyetten veteriner hekim olmayan kimselerin menfaat sağlayacağı tartışmasızdır. Ayrıca böyle bir duruma izin verilmesi halinde, koruyucu sağlık hizmetleriyle doğrudan alakalı olan veteriner hekimlik ile ilgili mesleki disiplin ve prensiplere dayalı, hekimlere ait olan inisiyatifin, Damızlık Birlikleri gibi oluşumların ve mesleğin dışındaki kişilerin idaresine geçmesine neden olacaktır. Bu durum da doğal olarak mesleğin istismarını gündeme getirecektir.

Hayvan sağlığı hizmetlerinin veteriner hekim kontrolünün dışında olması durumunda;

- Veteriner hekimlik, ticari ilişkiler ağının bir parçası haline gelir.

- Çıkar sağlamak için gereksiz ilaç tüketimi sebep olur. Bunun sonucunda hayvansal gıdalardaki ilaç ve hormon kalıntıları artar. Gıdada kalıntı ve ilaçlara karşı hastalık direnci sorununun artışını da beraberinde getirir.

- Damızlık işletmeleri amacının dışında sağlık ticareti yapan kuruluşlar haline gelir.

- Hekim ve hasta sahipleri arasında aracılar türer.

- Daha fazla hasta çekmek, daha fazla hasta yaratmak, gereksiz uygulama yapmak bu kuruluşların amacı haline gelir.

- Mesleki etik çiğnenir, mesleki disiplin bozulur.

- Kalıntı içeren gıda ürünleri ihracatın artışına engel teşkil eder.

- Toplumun genel sağlığının bozulmasıyla sonuçlanır.

Kanun ve yönetmelikler öncelikle kamu yararını gözeterek idari işleyişi bozmamalıdır. Bu açıdan konunun idari işleyiş ve kamu yararı yönünden ele alınarak düzenlenmesi zorunluluktur.

Yıllardan beri gerek kanunlara ve gerekse yönetmeliklere bağlı kalarak idari işleyiş olarak, serbest veteriner hekimlere suni tohumlama yapma yetkisi verilmektedir. Suni tohumlama yapma yetkisi alabilmek için istenen muayenehane ruhsatı; hukuki dayanağını 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına Dair Kanun, Muayenehane ve Poliklinik Açma Yönetmeliği kapsamında verilmektedir. Söz konusu yönetmelikteki belgeleri düzenleyen, veteriner hekimlerin muayenehaneleri illerdeki Hayvan Sağlığı Şubesi'nce mahallinde incelenmesinden sonra, yönetmelik hükümlerine uygun ise Valilik oluru ile ruhsat verilmektedir. Ruhsatlandırılmış muayenehanenin adresi, ruhsat tarihi ve numarası Bölge Veteriner Hekimleri Odasına bir yazıyla bildirilmektedir. Ayrıca gerek 6343 kanun ve gerekse hukuki dayanakları bu kanun olan Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği serbest veteriner hekimlerin faaliyetlerini yürütürken uymaları ve tutmaları gereken kayıtlarla ilgili hususlar 13 Eylül 2006 tarih ve 26288 sayılı TVHB Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği veteriner hekimlerin görev, yetki ve hayvan sahibi ile hayvana karşı olan sorumlulukları, alacakları ücret, veteriner hekimlerin gerek hayvana, hayvan sahibine ve gerekse mesleğinin kanun ve yönetmeliklerle kendisine verdiği görev, yetki ve sorumluluklarını yerine getirmemeleri durumunda alacakları cezalar düzenlenmiştir."

Kanunlar ve yönetmelikler birbirleri ile uyumlu olmak zorunda olup bir yasa diğeri ile çelişmemelidir.

Suni tohumlama bir veteriner hekim uygulaması olup birinci derecede veteriner hekimi ve yaptığı uygulamayı ilgilendirdiğinden veteriner hekimlerin mesleğinin icrası kanun ve yönetmelikleri açısından 6343 sayılı Veteriner Hekimlik Mesleğinin İcrasına, TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun bağlayıcıdır. GTHB sınırsız yetki verilmesi sebebiyle birçok maddesi anayasa mahkemesince iptal edilen 5996 sayılı kanun dayanak gösterilerek çıkarılan yönetmelikle, Damızlık Birliklerinin, serbest veteriner hekimlerden hizmet almak yerine 6343 sayılı kanun yok sayılarak hareket edilmesi usul ve yasaya aykırılık teşkil etmektedir.

Çözüm: Suni tohumlama bir klinik hizmetidir ve veteriner hekimin suni tohumlama yapabilmesi için mutlaka muayenehane veya poliklinik açması ve serbest veteriner hekim olarak çalışması gerekmektedir. İlgili yönetmelik maddelerinin kamu sağlığı hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir. Suni tohumlama ve veteriner sağlık hizmetlerinin yasalarımızda belirtildiği üzere kamu ve serbest hekimler tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

Damızlık Birlikleri'yle çalışacak serbest veteriner hekimlere oda onayıyla sözleşme yapma mecburiyeti getirilmelidir. Damızlık birliklerinin serbest veteriner hekimlerden hizmet satın alması sağlanmalıdır.

Yukarıda anlatılan sebepler dolayısıyla gelecekte aynı tür sorunların oluşmasına sebep olacak 17.04.2004 tarihinde eklenen Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu'nun 3.maddesinin (i) fıkrasında yer alan diğer kanunlarla çelişen (veteriner ilaçları - hayvan hastalıkları teşhis ve tedavi hizmetlerinde bulunmak - sağlık personeli istihdam etmek) ifadelerin kaldırılması veteriner halk sağlığı disiplininin bozulmaması açısından zaruridir.

6.17. Suni Tohumlama Hizmetlerinde Mobil Kayıt Sistemine Geçilememiş Olması

Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlüklerince döner sermaye işletmeleri için her yıl artarak yenilenen fiyatlarda serbest veteriner hekimlerden ücret alınmaktadır. Serbest veteriner hekim Suni tohumlama Yetki Belgesi için ayrı Suni Tohumlama makbuzları için ayrı para ödemektedir. Serbest veteriner hekimler

yaptığı suni tohumlama icmalini ve satın aldığı sperma faturalarını aylık düzenli olarak bildirmek zorundadır.

Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığının Suni Tohumlama kayıtlarının mobil sistemle tutulma yetkisini DSYMB vermiş, Damızlık Merkez Birliği de yaptırmış olduğu mobil kayıt sistemini fahiş bir fiyatla serbest veteriner hekimlere pazarlayıp para kazanma hesabı yapmasından dolayı veteriner hekimler bu programı almaktan kaçınmıştır.

600TL bedelle bu programı satmak isteyen Damızlık Birliğine karşılık Türk Veteriner Hekimler Birliği programını hayvan ıslahına hizmet etmesinden dolayı bedava dağıtılmasını talep etmektedir. TVHB ile DSYB arasında bugüne kadar bir anlaşma sağlanamadığı için suni tohumlama yapan veteriner hekimler icmal bildirimindeki zaman kaybı ve makbuz başına ödedikleri parayla mağdur olmaktadır. Halihazırdaki sistem ile e- ıslah a yapılmaya çalışılan suni tohumlama kayıtlarında sahanın gerçekleri sebebiyle yetiştiricilerin de bir çok hak kaybı oluşmaktadır. Ayrıca veteriner hekimler de haksız yere zan altında kalmaktadır.

Çözüm: Bir an önce ya E-Reçete uygulamasına entegre edilmeli yada DSYMB ile anlaşmaya varılarak suni tohumlama yapan serbest veterinerlerin yaşadığı mağduriyet giderilmelidir.

6.18. Muayenehane ve Polikliniklere Belediye Ruhsatı Alınması Zorunluluğu Getirilmesi

6343 yasa ve buna bağlı mevzuat düzenlemeleri ile muayenehane ve polikliniklerin ruhsat düzenleme işlemi GTHB nca yürütülmektedir. 3572 sayılı İşyeri Açma Ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun Hükmünde Kararnamede yapılan değişikliklerle söz konusu işyerlerine belediye ruhsatı alma zorunluluğu getirilmiştir. Bununla birlikte diğer meslek gruplarına da aynı zorunluluk getirilmiş ancak pek çok meslek kuruluşu sonrasında belediye ruhsatından muafiyet getiren yasa değişiklikleri ile belediye ruhsatı alma zorlamasından kurtulmuştur. Günümüzde doktorlar, diş hekimleri, eczaneler için belediye ruhsatı alma zorunluluğu yok iken Veteriner Hekimlerin hala lise mezunu zabıtaların denetimi altında ruhsat zorunluluğunun bulunması hakkaniyet ile açıklanabilir bir durum değildir. Veteriner muayenehane polikliniklerinin ruhsat makamı GTHB dır. Ayrıca ikinci bir ruhsatın da alınmasının gereği yoktur.

Çözüm: Diğer meslek örgütlerinin yaptığı gibi veteriner hekim meslek örgütleri de gerekli yasa değişikliği ile belediye ruhsat zorunluluğunu kaldırması üzerine çalışmalar yürütmelidir.

6.19. Veteriner Hekim Olmayıp, Veteriner Hekim Yetki ve İşlerini Yapan, Veteriner Hekimlik Alanlarına Tecavüz Eden Kişi ve Kurumlar

Veteriner hekim olmayan (teknisyen, tekniker, ziraat mühendisleri, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, dernekler ve ampirikler gibi) kişi veya kuruluşların, veteriner hekim yetkilerini kullanmaları ve muvazaalı klinik işletmeleri, tedavi hizmetleri vermeleri, suni tohumlama yapmaları hem mesleki haklarımıza hem de toplum sağlığına zarar vermektedir.

Veteriner hekimlik hizmetleri, doğrudan insan sağlığını ilgilendiren ve ifa edilmesi mutlak surette kamu yararı ile doğrudan bağlantılı hizmetler olup, bu hizmetlerin veteriner hekimlik disiplini ve mevzuatı çerçevesinde yapılmaması durumunda, toplumun genel sağlığında tamiri imkânsız zararlı sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Hayvan sağlığı, toplum sağlığı ve ekonomik açıdan böylesine önemli olan bir mesleği, gerekli vasıfları taşımadan yapanlara verilen cezaların caydırıcı olmaması bu kişilere cesaret vermektedir.

Çözüm: 6343 sayılı Kanundaki ceza maddeleri olan 68. ve 71. maddede yer alan cezaların artırılması gerekmektedir. Bunun için bu maddeler aşağıdaki şekilde değiştirilmelidir.

68. Madde; Veteriner hekim diploması olmadığı halde, menfaat temin etmek amacına yönelik olmasa bile, veteriner hekimliği mesleğine ilişkin herhangi bir muayene ve müdahale yapan, hasta tedavi eden, veteriner hekimlik ünvanını takınan, veteriner hekimliği klinik hizmetleri ile ilgili işyeri açanların faaliyetleri durdurulur ve bu şahıslar hakkında 3 yıldan 5 yıla kadar hapis ve 1000 güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 54 ve 55 inci maddesi hükümleri de uygulanır. Diplomasını bu işler için kullandıran veteriner hekimler diğer cezai hükümlere ek olarak 5 yıl süreyle muayenehane, polikliniк, hastane ve laboratuvar açamaz.

71. Madde; Veteriner hekimlerle iş ve hasta sahipleri arasında bir menfaat karşılığında aracılık yapanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve 1000 güne kadar adli para cezasına hükme olunur. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 54 ve 55 inci maddesi hükümleri de uygulanır.

6.20. Veteriner Tıbbi Ürünler Alanında Serbest Veteriner Hekimlik Mesleğinin Karşılaştığı Sorunlar

Serbest veteriner hekimlik alanında yaşanan başlıca sorunlar:

- Veteriner tıbbi ürünlerin etiket fiyatları ile piyasa fiyatları arasında oluşan yüksek fark

-Yüksek etiket fiyatı ile piyasa fiyatları arasında ki uçurum farktan spot ilaç fiyatları mesleki saygınlığımızı yıpratmaktadır.

- Veteriner tıbbi ürünlerin yasal parekente satış yerleri dışında, ecza depoları veya tedarikçiler üzerinden, direkt olarak yetiştirici ve hayvan sahibine ilaç satılması.

- Veteriner tıbbi ürünlerin muayene yapılmadan tavsiye reçetesiyle veya reçetesiz olarak satılması

- İlaç firmalarının yasak olmasına rağmen veteriner hekimler dışında, tüketiciye yönelik reklam uygulamaları.

- Tüketimi artırmaya yönelik promosyon uygulamaları.

- Yasak olmasına rağmen eczanelerin veteriner biyolojik ürünlerini satmaları

Veteriner hekim kontrolünde ve reçetesiyle satılması gereken veteriner ilaçları konusunda Türkiye genelinde tam bir kaos yaşanmaktadır. Bu durum veteriner ilaç ve biyolojik madde alanının zamanında yeterli düzenlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Veteriner hekimlerin hastalıklarla mücadelesinde en önemli araç olan Veteriner tıbbi ürünleri, günümüzde iyileştirici ve koruyucu etkilerinden çok, ticari bir meta olarak kuralsız ve kontrolsüzce kazanç aracı olarak piyasaya sürülmekte ve kullanılmaktadır. Satışını arttıran ilaç üreticileri, ithalatçıları, tedarikçiler, eczaneler, muayene ve hastayla ilgili hiçbir bilgi sahibi olmadan ilaç satan serbest veteriner hekimler bu olumsuzluktan kâr elde etmektedir. Ancak bu durum toplum sağlığına ciddi şekilde zarar verecek bir yapıdır ve serbest veteriner hekimlerin bu kuralsız ortamda mesleklerini, meslek onuruna yaraşır bir şekilde devam ettirmeleri giderek zorlaşmaktadır. Bu sorunun ortadan kalkabilmesi öncelikle Veteriner tıbbi ürünlere ilişkin anlayış değişikliği ile mümkündür. 13.03.1985 tarih ve 18693 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 85/9192 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı veteriner ilaçlarının toplum sağlığı kurallarının değil, piyasa ekonomisi şartlarına göre alınıp satılan bir ticari bir meta olarak görüldüğünün göstergesidir. Bakanlar Kurulu'nun bu kararı nedeniyle veteriner ilaçlarının perakende satış fiyatı "azami" kaydıyla belirlenmektedir ve bu ilaçların etiket fiyatı altında bir değerle satışı mümkün olabilmektedir. Bu durum spot ilaç piyasası dediğimiz durumu yaratmış, ilacın birbirinden çok farklı fiyatlarla, etiket fiyatının altında satılmasına sebep olmuş, veteriner hekimlerin ve mesleğimizin saygınlığına zarar vermiştir.

Bazı üretici firmalar ve tedarikçilerin pazarlarını büyütme faaliyetleri ilacın etiket fiyatı üzerinde yaptıkları oynamalarla sınırlı kalmayıp reçete ile ya da veteriner hekim muayenesi neticesinde, hastaya verilen

ilaçların reklamını yasaya aykırı olarak köy kahvelerinde hayvan sahiplerine dahi yapmaktadırlar. Tıbbi İspençiyari Müstahzar Kanunu ilaçta tüketiciye yönelik reklamı yasaklamasına rağmen, veteriner ilaçları alanındaki kontrolsüzlük ve denetimsizlik, bu alanda yaşanan sorunların başlıca sebebidir. Bu durum ilacı veteriner hekim kontrolünden çıkarmakta, tüketicinin talebine göre kontrolsüzce uygulama yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Eczaneler de veteriner ilaçlarını reçete olmadan tüketiciye satmaktadırlar. Bazı toptan ilaç satış yerleri, üreticiler ve ithalatçılar serbest veteriner hekim üzerinden, kayıt altına alınarak, tüketiciye ulaşması gereken ilaçları, doğrudan tüketiciye pazarlayarak yasa dışı işler yapmakla birlikte, tüketiciye ilaç satma hakkına sahip olan serbest veteriner hekimlerin hakkına tecavüz etmektedirler. Veteriner ilaçlarının tek elden denetlenememesi de mevcut sorunların kaynaklarından biridir. Sağlık Bakanlığı denetimindeki ecza depoları, GTHB'ca denetlenememekte, buradan veteriner ilaçlarının hangi kanallar yoluyla tüketiciye ulaştığı izlenememektedir. İlaçta bütüncül bir yaklaşımla üretici-ithalatçı, veteriner ilaç ecza deposu ve serbest veteriner hekim zincirini kuracak bir mevzuat düzenlemesi ve denetim ağı oluşturulmadıkça mevcut kaosun düzelmesi mümkün görülmemektedir. Son zamanlarda bazı firmalar ürünlerini sattırmak amacıyla veteriner ibareli ürünler piyasaya çıkartmakta, ancak bu ürünler veteriner reçetesi gerekmeden kullanılan ürünler olması sebebiyle her yerde satışa arz edilmektedir. Mesleki adımızda firmaların ticari kar elde etme çabaları etik bir yaklaşım olmadığı gibi tüketiciyi de yanıltıcı bir davranış şeklidir.

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu serbest veteriner hekimler dışında hastanelerde, süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan iş yerlerinde de ilaçların satışını mümkün hale getirmiştir. Bu yerlerde insanlarla birebir ilişkide olan bu hayvanlara yönelik ilaçların sattırılmasının toplum sağlığına hizmet etmeyeceği açıktır. Zaten yeterince kontrol altında tutulamayan veteriner tıbbi ürünlerin satışı birtakım tüzel kişilerce de yapılabilir hale getirilmiştir. Bu durum ilaç satışlarının kontrolsüzce yapılmasına yol açacak ve ilaca karşı mikroplar tarafından oluşan direnç sebebiyle insan ölümlerine varan sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

Bunun dışında Tıbbi Müstahzar Kanunu toplumun bilinçsizce ilaç kullanmasını engellemek maksadıyla tüm ilaçların kitlesel iletişim vasıtalarıyla hatırlatıcı ya da bilgilendirici tanıtımı ve reklamını yasaklamış iken; yeni taslakla veteriner tıbbi ürünleri Tıbbi Müstahzar Kanunu kapsamından çıkartılarak, tanıtım yasağı sadece psikotrop ilaçlarla sınırlı tutulmuş, bunun dışındaki ilaçlarla ilgili reklam yapılabilmesi bir alt mevzuat normu olan yönetmeliğe bırakılmıştır. Yönetmelik değişiklikleri ile Veteriner tıbbi ürünlerin halka açık reklam yapılması durumunda üreticilerin bu ilaçları bilinçsizce kullanması artacak, kendi sağlığımızın bozulmasına sebep olacak bir sürece girilecektir.

Beşeri alanda bilinçsizce kullanılan bir ilaç bir insanın sağlığını olumsuz yönde etkilerken, veteriner tıbbi ürünü olan ilaçların bilinçsizce kullanılması bini aşkın insanın hayatını etkileyebilecek niteliktedir. (Bilinçsiz kullanılan bir ilacın bir besi sığırına uygulanması ve bu hayvanın kesilerek gıda olarak sunulması halinde elde edilen ortalama 250 kilo etin tüketimi sonucu 1000 kişi civarında insanın sağlığı etkilenecektir).

Bugün Türkiye'de ev ve süs hayvanlarına kullanılan ilaçların büyük bir kısmı beşeri ilaçlardır. Bu ilaçlar olmadığı durumda küçük hayvan klinikleri çalışamayacak duruma düşerler. Az sayıda bulunan veteriner hekim için ruhsatlandırılmış küçük hayvan kliniklerinde kullanılan ilaçlar da Türkiye'de üretilmemekte, yüksek fiyatlar döviz olarak ödenerek yurtdışından getirilmektedir. 2016 yılına kadar küçük hayvan klinikleri beşeri ecza depolarından GLN numarasıyla beşeri ilaçları alarak temin eder iken bu alanda yapılan müdahaleler sonucunda Sağlık Bakanlığı veteriner hekimlere GLN numarası vermeyi durdurmuş; veteriner hekimler beşeri ecza depolarından GLN numarasıyla aldıkları beşeri ilaçları alamaz duruma düşürülmüştür. Çıkartılan son e-reçete talimatıyla da küçük hayvan kliniklerinde bulundurulup uygulanan beşeri ilaçlar reçeteye getirilen şartlar sebebiyle bulundurulamaz hale gelmiş, mesleğin icrasına bir zorluk daha

eklenmiştir. Şu anki sisteme göre kliniğe acil olarak ölüm halinde gelen bir hastaya hazırda ilaç bulundurularak uygulama şansı ortadan kalkmış, ölüm halindeki bu hastayı bırakıp e-reçete yazarak hayvan sahibini 'koş eczaneden al gel, o zamana kadar dayanırsa kurtarırız' diyecek meslek profili oluşturulmuştur. Bu durum ne hasta sahiplerinin anlayış göstereceği, ne de veteriner hekimlerin izah edebileceği bir durum değildir. Bu sebeple durdurulan ilaç takip numarasının Sağlık Bakanlığı'nca verilmesinin, Tarım Bakanlığı tarafından da ihtiyaç halinde ilaç takip numarası üzerinden bilgi temin etmesini onaylaması gerekmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı'na küçük hayvan kliniklerine GLN numarasının verilmesinde bir sakınca olmadığının bildirilmesi halinde sorun çözülecektir.

Veteriner tıbbi ürün yönetmeliğinin yarattığı sorunlar:

34.maddesinin 1.fıkrasının son cümlesi yönünden: Söz konusu maddenin son cümlesi şu şekildedir: "Muayenehane, poliklinik ve hastaneler, satış amacıyla olmasa dahi, hizmet verilen hayvanlarda kullanılacak ürünler için de perakende satış izni almak zorundadır." Bu ifadeyle herhangi bir ilaç satışı yapmayan muayenehane, poliklinik ve hastanelere de satış izni alma zorunluluğu getirilmektedir. Oysa ki veteriner hekimler 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanunun 2.maddesinde veteriner hekimlerin mesleklerini bu kanun hükümleri dahilinde serbestçe icra edebileceklerini ifade etmekte, yine 6343 sayılı kanunun 5.maddesi veteriner hekimlerin vazife ve salahiyetlerini aşağıda yazılı fıkralarda göstermektedir:

a) Hayvanları muayene, hayvan hastalıklarını tedavi etmek ve hayvanlar üzerinde muktedir olabildiği her türlü ameliyatı yapmak, ihtisası icap ettiren ahvalde ise mütehassıs (Veteriner hekim) e müracaatı tavsiye eylemek;

d) (Veteriner hekim) likte tatbik olunan her türlü aşı, serum, biyolojik maddelerle müstahzaratı (ihtisas sahibi olmak ve bu maksatların tahakkuku için tedvin olunmuş hususi kanunların hükümlerine uymak şartıyla) ihzar, muayene, tahlil eylemek ve bu gibi hususta rapor verebilmek;

e) Eczanesi bulunmayan yerlerde hayvan hastalıklarında kullanılan her nevi aşı, serum, müstahzar ve biyolojik maddeleri muhtevi bir ecza dolabı tesis eylemek ve bu ilaçları satabilmek

f) Memleket hayvancılığının ıslah ve inkişafını engelleyici hareketleri, ve bulaşıcı hayvan hastalıklarını görür veya işitirse en kısa bir zamanda keyfiyetten resmi makamları haberdar etmek ve istilai mahiyet arzeden vakayide ise derhal muktedir olabileceği önleyici tedbirlere girişmek ve zootekni sahasında haiz olduğu ilmi salahiyetini kullanmak.

6343 sayılı Kanunun 8.maddesinde ise veteriner hekimler mesleklerini icra etmek için açacakları muayenehane ve hastanelerin gerekli teknik, vasıf ve şartlarının Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nca belirlenen şartlar yerine getirildikten sonra mesleğini icra edebilecek iken 5996 sayılı kanunda ilaç satmazsan muayenehane, poliklinik, hastane açamazsın diye bir hüküm olmamasına rağmen, davaya konu yönetmelik ile muayenehane, poliklinik ve hastanelere ilaç satış izni almaması halinde bu mesleği icra edemeyecekleri duruma düşürerek ilaç satışı yapmayan sadece kullanan hekimlere ilaç satış belgesi alma zorunluluğu getirilmektedir. Veteriner hekimlik mesleğinde hayvanlara koruyucu maksatla koruyucu, tedavi edici, teşhis koymaya yönelik ve muayeneye hazırlama maksadıyla çeşitli ilaçların uygulanması zorunluluğu var iken ticarete konu olan satış işiyle ilgilenmek istemeyenlerin ya da satış işi yapmak istemeyenlerin satış izni belgesi almaya zorlanması hukuki değildir. Hekimlik mesleği serbest meslek erbabı olarak da yapılan bir meslek olup Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan serbest meslek tanımlamasına uyan bir meslektir. Hayvanları Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği serbest veteriner hekimliği "18.03.1954 tarihli ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun uyarınca mesleğini icra eden ve bu kanunun

5.maddesinde sıralanan görev ve yetkileri kullanan ve sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilim ve mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan hekimlik hizmetlerinin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapan, 1965 tarihli 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olmaksızın çalışan, mevzuatlar çerçevesinde mesleğini serbest olarak icra etme yetkisine sahip veteriner hekimi" olarak tanımlamaktadır. Mesleklerini Gelir Vergisi Kanunu'nun serbest meslek erbabı olarak yapmak isteyen veteriner hekimlerin sermayeden ziyade mesleki bilgi ve beceriye ticari mahiyette olmaksızın çalışmalarına bu yönetmeliğin 34.maddesinin 1.fıkrasının son cümlesiyle engel olunmakta, ticarete konu olan ilaç satışı izin belgesi zorlamasıyla mesleki faaliyetlerden uzaklaştırılıp 'ilaç satın' denilmektedir. Tamamen farklı iki konu olan satış amaçlı ilaç bulundurmak ve tedavi maksatlı ilaç bulundurmak fiillerini yapma seçeneği ortadan kaldırılmıştır. Bu, kişinin hak ve hürriyetlerine de aykırıdır. Ticarete mahal olmayan bir meslekte yüksek lisansla mezun olduktan sonra ticarete konu olan 'ilaç satış izni alırsan ancak o zaman mesleğini icra etmene izin veririm' zorlaması hukuka da uygun olmayan bir durumdur.

Yönetmelik bütünü incelendiğinde perakende ilaç satış noktaları olan eczanelerden herhangi bir şekilde ilaç satış izin belgesi Bakanlıkça talep edilmez iken Bakanlığın ilaç satışı yapılmayan yerlerden bu belgeyi istemesi hakkaniyete uygun değildir.

34.maddesinin 2.fıkrası yönünden: Bu yönetmelik maddesiyle süs kuşları, akvaryum ve egzotik süs hayvanlarına Bakanlık izni ile başka hiçbir kısıtlayıcı tahdit olmaksızın ilaçların satılabildiği ortam yaratılmaktadır. Halbuki Bakanlık toplum sağlığını koruyucu tedbirler almak konusundaki görevini göz ardı ederek evlerde insanlarla iç içe yaşayan bu hayvanlara tedavi edici ilaçların veteriner hekim kontrol ve gözetimi dışında satışına ortam hazırlayarak toplum sağlığını tehdit edecek durumlara önlem almak sorumluluğundadır. 6343 sayılı Kanunun 11. Maddesi her türlü hayvan hastalıklarını muayene ve tedavi uygulamalarını veteriner hekim olmayanlara açık bir şekilde yasaklamış iken söz konusu iş yerlerinde bu tedavilerde kullanılan ilaçların süs kuşları, akvaryum ve egzotik süs hayvanlarına reçetesiz bir şekilde satışına izin vererek toplum sağlığını tehdit edecek ortam yaratılmıştır. Bu yerlerde herhangi bir eğitim almamış mesleki bilgi ve becerisi olmayan kişilerin bahse konu hayvanlara her türlü ilacı kullanma eğiliminde olması hastalıkların ilaçlara karşı direnç oluşturmasıyla neticelenecek bir süreç başlatacaktır. Bugün dünyada ve ülkemizde hastalıklarla mücadele konusunda oluşan bu dirençli bakteriler çok büyük sorundur. Tedavisi mümkün olmayan insan hastalıklarına sebep olmakta, çeşitli organların kaybı yanı sıra insan hayatına da mal olmaktadır. Bakanlık bu alanı düzenlerken toplum sağlığının korunmasıyla ilgili diğer yasal kuralları göz önünde bulundurmalı, bu alanla ilgili gerekli düzenlemeyi yaparak Bakanlıktan izin alan ev ve süs hayvanları satış yerlerinde gerekli sınırlayıcı şartları koyarak toplum sağlığını korumalıdır.

34.maddesinin 5.fıkrası yönünden: 34.maddenin 5.fıkrası 'Satış yerlerinde ürün ya da terkip hazırlanamaz, ürünler sadece pazarlama iznine esas takdim şekilleri ile satılabilir, iç ambalaj bütünlüğünü bozacak şekilde satılamaz.' İfade etmektedir. Her ne kadar bu madde bu alanı düzenliyor şeklinde görülse de hekimlik mesleğinin icrasının tabiatına uymayan çevre sağlığını tehdit edici bir yapıya sahiptir. Şöyle ki; veteriner hekimler hastalarını tedavi eder iken hastalarının genel durumlarına göre, hastalığın çeşidine göre değişik oranlarda ve dozlarda terkipler hazırlayarak hastaya özel olarak hazırlamış olduğu bu özel terkiple hastalarını tedavi ederler. Hekimlik mesleğinin vazgeçilmez unsuru olan bu konuyu görmezden gelip hekimi sadece ilaç satan kişi konumundaki bir anlayışla yönetmelik düzenlenmesi neticesinde söz konusu durum ortaya çıkmıştır. Örnek olarak bu yönetmelikten anlayışla hareket edilmesi halinde hekimin hastası için en uygun terkibi hazırlamak yerine ve bu konuda eğitim süreci içerisinde zorunlu ders olarak almış olduğu hastaya özel farmakolojik terkipler hazırlamak eğitimini görmezden gelip hastaya zarar vereceği, hekimlik mesleğinin amacına hizmet etmeyeceği durumlar yaratacaktır. Bunun dışında veteriner hekimlik mesleğinin özel tabiatı gereği 106 gramlık (arı) hayvandan 5 tonu aşkın (fil) hayvanlara varıncaya kadar birçok alanda tedavi hizmetleri verilmektedir. Oysa ki piyasaya sürülen ilaçların birçoğu ortalama

hayvan ağırlığı üzerinden paketlenmekte, kullanılmayan kısmı çöpe atılarak zayi olmaktadır. İlaçların büyük bir kısmının ham maddelerinin yurtdışından dövizle getirilmesini göz önüne almamız, çöpe atılan bu ilaçların çevre sağlığına vereceği zararları da değerlendirildiğinde, Veteriner Hekimi hastasının ihtiyacının dışında olabilecek ilacı da satmaya zorlanması doğru bir yaklaşım değildir. Halbuki ilaç uygun doz ve yeter sürede kullanıldıktan sonra bitecek şekilde hasta sahibine verilebilmelidir. Bunun dışındaki uygulamalar toplum sağlığını tehdit edecek yapılar oluşturmakla birlikte veteriner hekimlerin mesleki eğitimine, mesleklerini icra etmelerine de engel teşkil etmektedir.

41.maddesinin 2.fıkrasının a,b,c,ç bentleri; 45.maddesi; 46.maddesi; 47.maddesi yönünden: Bakanlık bu fıkrayla yaptığı düzenlemeyle veteriner tıbbi ürünlerinin pazarlama düzeninde eczacılar için hiçbir izin belgesi aramaz iken veteriner muayenehane, poliklinik, hastaneler için izin belgesi zorunluluğu getirmiş, veteriner tıbbi ürünlerin satışında aynı iş için iki farklı uygulama şartı ortaya koymuştur. İdarenin bu uygulamayı yaparken veteriner tıbbi ürün satış şartlarını belirleyip sonra da bu şartlara uymasa da belirli bir meslek grubuna izin şartı dahi aramaksızın ilaçların depolardan verilmesine göz yumması aynı iş için 2 farklı uygulama yaparak bir yerde amaçladığı şartları sağlayıp diğer tarafta serbest bırakmaktadır. İdare yaptığı bu düzenlemeyle kontrollü veteriner tıbbi ürünlerin satışını sağladığı (veteriner muayenehane, poliklinik, hastane) ve kontrolsüz veteriner tıbbi ürünlerin satışını sağladığı (eczanelerde) bir ortam yaratarak davaya konu yönetmeliğin dayanağı olan 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı Gıda ve Yem Kanunu'nun amacına da aykırı hareket etmektedir. İdare veteriner tıbbi ürünleriyle ilgili alanı gerçekten düzenlemek amacıyla Veteriner Hekimlerden istediği 45.maddede yer alan perakende satış yerleri ve satış izniyle ilgili şartların tamamını eczanelerden de talep etmelidir ki, kanun nezdinde diğer perakende satış yerlerinden fark gözetilmeyen eczaneler için de tıbbi ürün satış şartlarını sağlasın. Yönetmeliğin 46.maddesinde nakil ve devir işlemlerinin, 47. Maddesinde ise perakende satış yerlerinde kayıtların nasıl tutulacağı düzenlenir iken Bakanlık bu düzenlemeleri eczaneler için getirmemiş, sadece muayenehane poliklinik hastanelerin yani satış izni verilen perakende satış yerlerine getirmiştir. Bakanlık bu yaptığı uygulamayla 5000 (beşbin)e yakın muayenehane poliklinik hastanede kontrolü sağlarım; 25000 (yirmi beş bin) i aşkın eczanede kontrolsüz veteriner tıbbi ürünlerin satışına karışmam, demektedir. Oysa ki mevzuat düzenlemeleri herhangi bir meslek grubu ayırt etmeden aynı iş için aynı vasıf ve şartları sağlayacak düzenlemelerle amacına ulaşacağı açıktır. 47.maddenin 4.ve5.fıkraları ticari belgelerin ayrı ayrı dosyalar içinde olması gerektiğini ve hatta diğer ürünlerden farklı dosyalarda muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Oysa ki 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun muhafaza ve ibraz ödevlerini defter ve vesikaların muhafazasını belirleyen 253.ve254.maddeleri ve buna bağlı çıkartılan mevzuat gereği bu ticari belgelerin tarih sırasıyla tanzim edilmesi gerektiğini ve bir yerde muhafaza edilmesi gerektiğini hükmetmektedir. Mali açıdan mükelleflerin ticari belgeleri bu şekilde saklamaları düzenlenmiş iken yönetmelikle diğer yasal kurallara aykırı bir şekilde alınan tıbbi ürünün çeşidine göre ayrı dosyalarda tanzim edilmesini istemek veteriner hekimleri mevzuatlar karşısında sorunlu hale getirmektedir.

41.maddesinin 4.fıkrası yönünden: 6343 sayılı Kanun ve 5996 sayılı Kanun gereği veteriner hekimlik klinik hizmetlerinin kimler tarafından ve nerelerde verileceği açık iken bu hükme aykırı olarak hayvan sağlığı hizmetlerini hayvancılık işletmelerinde veteriner hekim istihdam edilerek verilebileceğinin ifade edilmesi yasaya aykırılık teşkil etmektedir. Veteriner hekimler hayvan sağlık hizmetlerini verebilmek için 6343 sayılı kanunun 8. Maddesi hükümlerini yerine getirmek, Muayenehane Poliklinik Yönetmeliği veya Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği'nin kurallarına uymak zorundadır. Bu şartlar yerine getirilmeden, çiftliklerde hayvan sağlığı hizmetinin verilebileceğini söylemek ve buralarda gerek yönetmeliğin gerekse Kanunun 8.maddesine dayalı olarak kurulan Muayenehane Poliklinik Yönetmeliği veya Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği'nin şartlarının yerine getirilmesi, depolardan ilaç temin edebilmesi için ön şart iken bu şartların hiçbirini taşımayan hayvancılık işletmelerine depolardan ilaç temin edebilme hakkı verilmesi hukuka aykırı-

dır. Ayrıca bu durum kontrolsüz ilaç kullanımının toplum sağlığı üzerine olan sakıncalarını da arttırıcı niteliktedir. Yasaya aykırı mevzuat düzenlemelerine gidilmemelidir.

50.maddesinin 3.fıkrası yönünden: 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı Gıda ve Yem Kanunu'nun amacı gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamaktır. Hal böyle iken ev ve süs hayvanları ile akvaryum balıkları satış yerlerinde satılacak ürünlerin toplum sağlığını tehdit edecek nitelikte olmamasını sağlayacak düzenlemeler yapılması beklenir iken bu alanı sanki insan sağlığına hiçbir etkisi yokmuş gibi düzenleme yapmaksızın sadece ticaretin kuralları içerisinde sağlık hiçe sayılarak yönetmelik yazılması toplum sağlığı açısından son derece sakıncalıdır. Ülkemizde giderek artan bir şekilde söz konusu ev ve süs hayvanları ve akvaryum balıkları satış yerlerinde süs kuşu, akvaryum ve egzotik süs hayvanları satın alınmakta bu hayvanlar birebir insanlarla, özellikle çocuklarla iç içe yaşamaktadır. Bu hayvanlara bilinçsizce bir şekilde kullanılacak ilaçlar neticesinde hastalıkların gizlenmesi (takibinin ya da gözleminin yapılamaması, portörlük olayı), hastalıkların taşınması ve dirençli (hiçbir antibiyotiğe cevap vermeyen bakteriler) mikropların insan sağlığını tehdit etmesi gibi sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Tamiri imkansız sağlık ve can kayıplarına yol açabilecek bu hususta Bakanlığın bu yerlerde herhangi bir sınırlama getirmeksizin bu tür ilaçlarla ilgili tanıtım yapılabilmesinin önünün açılması bu yönetmeliğin yazılmasına dayanak olan kanunun amacına da terstir. Eğitim seviyesinin herhangi bir nitelik aramadığı, iş sahiplerinin eğitim seviyesi olarak düşük olduğu bu iş yerlerinde ilaç kullanımını teşvik edecek bu tür tanıtımlar yapılması son derece zararlıdır. Bu sebeple iptali gerekir.

Çözüm: Avrupa Birliği uyum yasaları gereği çıkarılması gereken Veteriner tıbbi ürünleri ile ilgili yasal düzenlemelerde bu kaosu ortadan kaldıracak hükümlere yer verilmelidir. Veteriner hekimlik disiplin kurallarına tabi, veteriner hekimler üzerinden mesleğin icra edilmesini sağlayacak yapılanmalara gidilmelidir. Veteriner ecza depoları kurulmalı, buraların mesleki disipline bağlı olan veteriner hekimler tarafından açılması ve işletilmesi sağlanmalıdır. Veteriner ecza deposu açan veteriner hekimlerin başka iş alanlarında çalışması engellenmelidir. Buraların sadece ruhsatlı serbest veteriner hekim kliniklerine veteriner sağlık ürünü temin etmesi mevzuatla düzenlenmelidir. Veteriner ecza depoları nitelik yönünden GTHB'nca meslek icrası yönünden meslek odalarınca denetlenerek rezidü problemi ve bakteriyel direnç gelişimi tehlikesine karşı veteriner sağlık ürünlerinin kontrol altında tutulması sağlanmalıdır. Serbest veteriner hekimlerce veteriner ilaçlarının satışı ancak veteriner hekim reçetesi ile serbest veteriner hekim, hasta ve hasta sahibi üçlüsünün tamamlandığı durumlarda mümkün olabilmelidir. Veteriner hekimlik mesleğinin tabiatı gereği hastayı görmeden, muayene etmeden tedaviye girişilmesi uygun değildir. Reçetelerde yer alan 'tavsiye reçetesi' ibaresi kaldırılmalı yerine 'tedavi devam' seçeneği eklenmelidir. 3285 sayılı kanunda yer alan "Veteriner tıbbi sağlık ürünlerinin uygulanması, muayene ve tedavi işlemleri, sadece serbest veteriner hekimler, kamu veteriner hekimleri ya da onların sorumluluğu ve gözetimi altında hayvan sağlık teknisyenlerince yapılır" hükmünün 5996 sayılı kanunla kaldırılmasıyla oluşan boşluğun yerini dolduracak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Veteriner ilaçlarının üretici (ithalatçı), veteriner ecza deposu ve serbest veteriner hekimlik zincirinde, muayene veya reçete ile ulaşması sağlanmalıdır. Veteriner tıbbi ürünler GTHB kontrolünde serbest veteriner hekimlerce kayıt altında ihtiyaca sunulmasının ve halka yönelik reklam ve tanıtımın kanunla yasaklanmasının önemi büyüktür. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nda yer alan yardımcı personele veteriner hekim sorumluluk kontrol ve gözetimi altında çalışması gerektiği ilgili tüm mevzuatlarda düzenlenmelidir. İlaçta tüketiciye yönelik reklam (tanıtım) faaliyetlerine yasa hükmüyle engel olunmalıdır. Yetiştirici birlikleri bünyesinde, ziraat odalarında, hastanelerde ilaç satılmamalıdır.

6.21. GTHB ile Serbest Veteriner Hekimler Arasında Yaşanan Sorunlar

Muayenehane ve poliklinik açacak serbest veteriner hekimler, 6343 sayılı kanun ve buna bağlı çıkarılan yönetmeliğin gereklerini yerine getirmelerine rağmen GTHB İl ve İlçe Müdürlükleri'nden, ruhsat verilmek üzere masraf adı altında para istenmekte, bu ücretin ödenmemesi halinde ruhsatın verilmeyeceği ifade edilmektedir. klinik ruhsat ücreti her sene artmakla birlikte aşı koçanlarına, suni tohumlama makbuzlarına da döner sermayeden para kesilmektedir. Bütün bu kesintilerin kaldırılması gerekir.

Ayrıca Tarım İl Müdürlükleri, serbest veteriner hekimlerin hizmet götürdüğü alanlarda kurmuş olduğu kliniklerle rekabet halindedir. Avrupa ve ABD'de, Hayvan Sağlığı Şubesi Müdürlüklerince verilen klinik hizmetleri, yıllar önce yapılan reformlarla serbest veteriner hekimlere devredilmiştir. Devlet kontrol ve denetim görevini üstlenmiştir. Ülkemizde de kontrol ve denetim görevini devlet üstlenmekle birlikte, bu alanı serbest veteriner hekimlere bırakma kararı almasına rağmen, GTHB bünyesindeki klinikleri çalıştırarak çelişik bir durum yaratmaktadır. 8000 in üzerinde muayenehane ve polikliniğin bulunduğu ülkemizde bu durum kaynak israfı ve vergi kaybına da sebebiyet vermektedir.

Çözüm: GTHB'nin yayınlayacağı bir genelgeyle, ruhsat alma işleminde, aşı makbuzu, suni tohumlama makbuzu kesintilerine son vermelidir. Ayrıca GTHB İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı Döner Sermaye Müdürlüğü'nce yayınlanan döner sermaye listesinden 'veteriner hekim muayenehane ve poliklinik ruhsat ücreti' kaldırılmalıdır.

Ayrıca mevzuatlar gereği Tarım İl Müdürlüklerince yürütülen alanlarda Damızlık Birliklerinin gayri yasal çalışmasına göz yumulması ve desteklenmesi, denetimlerde çifte standart uygulanması, kaçak hayvan ve yasa dışı ilaç satışına göz yumulması gibi sorunlar serbest veteriner hekimler tarafından dile getirilmektedir. Bu sorunlar yetkili idarenin mevzuatın gereğini temin etmesiyle çözüme kavuşacaktır.

6.22. Meslek Etiğiyle İlgili Alanlarda Oda Yönetim Kurulları ve Oda Haysiyet Divanlarının Yeterli Etkinlikte Çalışmaması

6343 sayılı kanun yayınlandığı 1954 yılından bu yana geçen 64 yıllık süre içerisinde oluşan enflasyon neticesinde 41. maddenin b) fıkrasında yer alan para cezaları caydırıcı niteliğini yitirmiştir. Bu da meslekte işlenen suçlara karşı verilen para cezalarının güncellenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Ayrıca oda aidatlarının da üst sınırı 6343 sayılı kanunda artırılmalı, kurumların faaliyetlerini yerine getirecek ekonomik kaynaklar sağlanmalıdır.

Çözüm: 6343 sayılı kanunun 41. maddesi b) fıkrasında yer alan para cezaları arttırılmalıdır. Meslek etiğine ve alt ücret fiyat tarifesine uymayan veteriner hekimlere caydırıcı cezaların verilmesi ve bu kişilerin almış olduğu cezaların ilan edilmesi sağlanmalıdır. Oda üye aidatları üst sınırı güncellenmelidir. TVHB ve odalarca haysiyet divanlarının işleyişine yönelik meslek içi mevzuat eğitimleri düzenlenmelidir. Meslek etiğine ilişkin meslektaşları bilgilendirici toplantılar yapılmalı, bu konudaki mesleki duyarlılık arttırılmalıdır.

6.23. Serbest Veteriner Hekimlik Meslek Mevzuatındaki Yetersizlikler

Mesleğimizin özel kanunu niteliğindeki, 6343 sayılı yasamız 1954'de çıkarılmış, ancak aradan geçen 64 yıllık süreç içerisinde mesleki gelişmelere paralel düzenlemeler yapılmaması sebebiyle bazı durumlara karşı yetersiz kalmıştır. Serbest veteriner hekimliğini düzenleyen mevzuatımızda birçok yetersizliklere rastlanmaktadır. Mevzuatın günümüze uyarlanması konusunda, serbest veteriner hekimlerden haklı talepler gelmekle birlikte, meslek yasamızda gerek toplum sağlığı gerekse veteriner hekimlik alanında hayati öneme sahip hükümlerin, kendi menfaatlerine engel teşkil ettiğini düşünen çıkar grupları, mesleki mevzuat değişikliğini fırsat olarak görmekte ve menfaatlerine engel teşkil eden hükümlerin kaldırılması için büyük çaba harcamaktadır.

Günümüzde serbest veteriner hekimlik alanında yapılmış mevzuat düzenlemeleri mesleki gelişme ve kamu yararını sağlayacak beklentilerden uzaktadır. Yapılmış düzenlemelerle sistem dışına itilen serbest veteriner hekimler, sistemin içine çekilememiş, ülke şartlarına uymayan, serbest veteriner hekimin düzenleyemeyeceği isteklerle, gereksiz kırtasiyecilikle serbest veteriner hekim sorumlu tutulmuştur.

Toplumla birebir ilişki içinde olan serbest veteriner hekimler birtakım yetersiz kanun ve yönetmeliklerle, mesleklerini icra etmeye çalışmaktadır. Serbest veteriner hekimler mesleklerini icra ederken kamusal fayda doğurmalarına rağmen, yasal olarak hak ve menfaatleri yeterince koruma altında değildir. Yeterince kamusal destek görememekte ve hatta sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette siyasal, ekonomik, sosyal engellere maruz kalabilmekte, kendi maddi ve manevi varlığını geliştirecek mesleğini kurallar içinde sürdürebileceği şartları bulamamaktadır.

Çözüm: Yasalarca koruma altına alınmış mesleki hak ve menfaatlerimizin zarar görmemesi ve veteriner hekimlik mesleğinin yapılacak yeni mevzuat düzenlemeleri ile daha iyi bir geleceğe taşınması için, konunun TVHB ve odaları tarafından sıkı bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir. TVHB çatısı altında kurulacak ve profesyonelce mesleki mevzuatı tarayacak, mevzuat önerileri ve taslakları hakkında ilgili kurumlara görüş bildirecek, mesleki vizyonumuz yolunda yeni mevzuatlar önerecek, mesleki kurumlardan gelen önerileri inceleyerek, TVHB ve genel kurul kararları doğrultusunda neticelendirecek bir Meslek Hukuku Sürekli Çalışma Birimi'ne ihtiyaç vardır.

Devlet anayasal olarak toplum sağlığının korunması ile görevlidir. Veteriner hekim olmayanların klinik hizmeti veren işyerlerine gizli ya da açık sahip olmaları engellenmelidir ve düzenlenecek mevzuatla konu güçlü bir şekilde vurgulanmalı, uymayanlara verilecek cezalar arttırılmalıdır. 6343 sayılı yasada değişiklik yapılarak "Veteriner hekimler gerek mesleklerine gerekse tedavi müesseselerine ticari bir veçhe veremezler. Veteriner hekimler kendileriyle gizli ya da açık ortaklık kurarak klinik hizmeti ile hasta sahipleri arasında aracılık yapıp menfaat sağlamak amacında olan kişilere ortam sağlayacak şekilde mesleklerini icra edemezler. Bu hükme uymayanlar kanunun 71. maddesinde yer alan cezaya çarptırılır" hükmünün yasaya eklenmesi gerekmektedir.

Veteriner hekimlerle ilgili çıkacak yasa ve yönetmeliklerde yöresel farklılıklar sebebiyle serbest veteriner hekimlerin klinik, poliklinik, hastane işletmesinde denetim, açma izni düzenlenmesinde yasal olarak bölge odalarının sayı sınırlandırılmasında genel kurulların yetkili kılınması sağlanmalıdır.

Bu çerçevede GTHB'nca çıkarılan yönetmelik yürürlükten kaldırılmalı, Türk Veteriner Hekimler Birliği'nce çıkarılacak olan Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği yeniden düzenlenmelidir.

Meslek icrasına dair mevzuat düzenlemelerinin TVHB ve Büyük Kongrelerde çıkartılacak düzenlemelerle şekillenmesi mesleğin geleceği açısından çok büyük önem arz etmektedir.

6.24. 6343 Sayılı Veteriner Hekimliğin İcrasına, Türk Veteriner Hekimler Birliği ve Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanunun Güncellenmesi

6343 sayılı meslek kanunumuz günümüz şartlarına göre güncellenmelidir.

6343 sayılı kanunun 45. Maddesinde; **"Merkez konseyince seçilecek azanın Ankara da oturması şarttır"** ifadesi yer almaktadır.

Bu kanunun 1954 yılında çıkarıldığı dikkate alındığında o yıllarda veteriner hekim sayısının yüzlerle ifade edildiği, çoğunun bakanlıkta ve Ankara da olduğu yıllardır.

Geçen zaman içinde veteriner hekim sayısının 30.000 bulduğu, iletişim ve ulaşım şartlarının o günlere nazaran çok geliştiği dikkate alınarak bu maddenin kanundan çıkarılması isabetli olacaktır.

Türk Veteriner Hekimler Merkez Birliği yönetimine Ankara dışından meslektaşların katılımının da önü açılmalıdır. Sayısı ile birlikte çığ gibi büyüyen serbest veteriner hekimlik sorunları meslek örgütümüzde ancak katılımcılığın arttırılması ile daha etkin bir yapıya kavuşur.

6.25. Su Hayvanları, Kanatlı Hayvanlar, Arıcılık, Zararlılarla Mücadele Konularında Yaşanan Yetersizlikler

Ülkemizde su hayvanları, kanatlı hayvanlar, arıcılık ve zararlı hayvanlarla mücadele konularında veteriner hekimlere büyük ihtiyaç olmasına rağmen veteriner fakültelerde bu alana gerekli ilgi gösterilmemesi sebebiyle temel bilgi yönünden yetişmiş birçok veteriner hekim buralarda iş bulup çalışamamaktadır. Mevcut açığı ise diğer meslek grupları, kendilerine iş alanı olarak değerlendirmekte, ancak veteriner hekim nosyonundan uzak bu kişilerin gerek ve yeter hizmeti vermeleri mümkün görülmemektedir. Mesleğin sorumluluğu altında olması gereken bu alanların meslektaşlarımız tarafından doldurulması için, çağın gereklerine uygun eğitim seviyesine ulaşmış olarak mezun edilmeleri bir zorunluluktur. Zira hayvan hastalıkları ile mücadelenin olmazsa olmazının veteriner hekimler olduğu bugün tüm dünyaca kabul görmektedir. Ayrıca insanlarda gıda ile yaşanan sorunların, neredeyse tamamına yakın bir kısmı hayvansal gıdalardan olduğu bilinen bir gerçektir. Bu alanda veteriner hekimlerin yeterli oranda bulunmaması toplum sağlığını da tehdit etmektedir.

Çözüm: Veteriner Fakültelerinde veteriner zooloji, balık biyolojisi ve balık hastalıkları anabilim dalı kurulmalıdır. Su hayvanları, kanatlı hayvanlar, arıcılık ve zararlılarla mücadele konularında mezuniyet öncesi ve sonrası eğitimler verilmelidir.

6.26. Bazı Hayvan Sever Derneklerinin Mevzuata Aykırı Olarak Veteriner Sağlık Hizmetleri Vermeleri

Sahipli ev ve süs hayvanlarına yönelik, klinik hizmetlerinin ruhsatlı muayenehane ve polikliniği olan serbest veteriner hekimlerce, sahipsiz sokak hayvanları içinse bu hizmetlerin yerel yönetimlerin ilgili birimlerince verileceği mevzuatta açık olarak bildirilmektedir. Bunun dışında mevzuata göre şahıs, kurum ve kuruluşların herhangi bir biçimde klinik faaliyetleri söz konusu değildir. Hayvan koruma dernekleri ve benzeri kuruluşlar, hayvan sağlığı hizmeti vermek amacıyla muayenehane veya poliklinik kuramaz ve bu amaçla veteriner hekim istihdam edemezler. Ancak bazı sözde hayvan sever dernekleri, sokak hayvanlarına yardım sloganıyla yola çıkmakla birlikte, mevzuata aykırı olarak klinik adı altında yerler kurup sahipli ev hayvanlarından rant elde etmektedirler.

Çözüm: GTHB İl Müdürlükleri mevzuatın gereğini temin ederek bu tip işyerlerini kapatmalıdır. Ayrıca bu tür yerlerde çalışmak için başvuru yapan veteriner hekimlerin çalışma izin belgeleri odalarca onaylanmamalıdır. Kamu kurum ve kuruluşları yasaların suç saydığı eylemlerle ilgili suçun oluşmasına mahal verecek şekilde belge düzenlememelidir.

6.27. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Veteriner Hekimlik Düzenine Etkileri

Ülkemizde veteriner hekimlikle ilgili alanlarda yapılan düzenlemelerle veteriner hekimlik organizasyonu çağdaş yapıyı yakalayamadığı gibi gelişmelerin de gerisinde kalmıştır. GTHB'nin kuruluş amaçlarının, veteriner hekimliğinin tüm uygulama alanlarını kapsayamayacağı, veteriner hekimlikle ilgili olarak ayrı özerk bir teşkilatlanma yapısının oluşturulmasının gerekliliği ortadadır. Sahada yönetmeliklerin uygulatıcısı olan bakanlığın denetim elemanları da mevzuat hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Veteriner hekimlik alanında düzeni kurması ve işleyişi kolaylaştırması beklenen bakanlıkça çıkarılan yönetmelikler, serbest veteriner hekimlik alanında yaşanan sorunları çözmekten uzaktır. Veteriner hekimlik mesleğinin işleyişine terstir. Veteriner hekim bölge odaları ve diğer meslek örgütlerinin görüşü alınmadan, merkeziyetçi bir yapı

ile bu sorunların çözümü mümkün görünmemektedir. Mesleğin tüm alanlarında hakim tek kurum olma isteğindeki Bakanlık, bünyesinde bulunan diğer meslek gruplarının taassubuna yenik düşmekte ve serbest veteriner hekimlik mesleği aleyhine mevzuat değişiklikleri yapmaktadır. Meslek disiplinini bozacak düzenlemeler yapılıyor olması, mesleki evrensel kurallarla bağdaşmadığı gibi, toplum sağlığına da zarar vermektedir.

Kanunun suç saydığı eylemi engellemekle tüm kamu kurumları gibi sorumlu ve yetkili olan TVHB odalarının meslek icrasındaki sakıncalı durumlarla ilgili, "meslek icrasında sakınca olmadığına dair belge"yi yönetmeliklerden meslek örgütlerinin karşı çıkmasına rağmen tek taraflı olarak kaldıran Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı, bu alanda muvazaalı klinik kuranlara, diploma kiralayarak suç işleyenlere yarayacak boşluk yaratmıştır.

Çıkardığı yönetmeliklerle Damızlık Birlikleri'ne asli görevinin dışına çıkartarak sağlık hizmeti ve ilaç satışı yapabileceği durumlar yaratılmış, meslek düzenini bozucu uygulamalara sebep olmuştur. Örneklerden de görüleceği üzere Bakanlık önce hatalı işleyişi oluşturup, sonra kendi yarattığı sorunlarla başa çıkamamaktadır.

Çözüm: Tüm veteriner hekimlik mesleğini kapsayan özerk yapıda veteriner teşkilatlanması oluşturulmalı; TVHB Bölge Veteriner Hekim Odaları ve diğer meslek örgütleriyle birlikte, mesleğin icrasına dair oluşturulan görüşler çerçevesinde, veteriner hekimlik icrasını günümüz şartlarında verimli kılacak düzenlemeler yapılmalı, mevzuatta veteriner hekimlik yapısına uymayan hükümler kaldırılmalıdır.

6.28.Yardımcı Sağlık Elamanları Olan Hayvan Sağlık Teknisyen ve Teknikerlerin Veteriner Hekimlik Yetkilerini Kullanmaları ve Hayvan Sağlık Kabinleri Sorunu

Ülkemizde yardımcı sağlık elemanları olan bazı hayvan sağlık teknisyenleri ve teknikerleri sahada, veteriner hekim kontrol ve gözetimi dışında suni tohumlama başta olmak üzere, yasadışı bir şekilde veteriner hekimlik hizmetleri vermekte, veteriner hak ve yetkilerini kanun dışı kullanmakla birlikte toplum sağlığını da riske etmektedirler.

Veteriner hekimlik hizmetleri her ne kadar hayvanlar üzerinde icra ediliyormuş gibi görünse de, doğrudan insan sağlığını ilgilendirmektedir. Bu hizmetlerin veteriner hekim olmayanlarca yapılmaya kalkışılması, toplumun genel sağlığında tamiri imkânsız yaralar açabilecek sonuçlar doğurma tehlikesini taşımaktadır. Örneğin insan gıdası olarak tüketilecek bir hayvana, bilinçsizce yapılacak olan bir hormon ya da ilaç uygulaması neticesinde bu ürünleri tüketecek insanların sağlığı olumsuz etkilenecek, gebe anneler düşük yapma riski taşıyacak, genetiği bozulmuş ceninler ve sakat doğumların gündeme gelmesi ve insan neslinin genetik yapısında bozulmalara sebebiyet verebilecek sonuçlara kadar varan vahim durumlar ortaya çıkabilecektir. Bunun dışında bu ilaç ve hormonların veteriner hekim olmayan kişilerce bilinçsizce uygulanmaları da, insanların yediği et ve tükettiği süt ürünleri ile mikroorganizmaların ilaçlara karşı direnç geliştirmesi ve kişilerin bir takım kimyasallara maruz kalarak sağlıklarını bozacak yapıların oluşmasına neden olacaktır. Ayrıca hayvanlardan insanlara geçen hastalıkların taşınma riskinin artması neticesinde can kayıpları ile maddi manevi kayıplar da meydana gelecektir.

I. 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun

6343sayılı yasanın 11. maddesi konuyu tartışmasız olarak düzenlemektedir.

"Madde 11 - Veteriner hekim bulunan şehir, kasaba ve köylerde veteriner hekim olmayanların her türlü hayvan hastalıklarını muayene ve tedavi etmeleri, hayvanlar üzerinde ameliyat yapmaları yasaktır."

Madde gayet net şekilde veteriner hekimin bulunduğu şehir, kasaba ve köyler içinde her türlü veteriner hekimlik hizmetini sadece veteriner hekimlere hak olarak vermiş ve veteriner hekimler dışındaki kişilerin bu faaliyetlerde bulunmasını yasaklamıştır.

II. Hayvan Sağlığı Kabini Açılış Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

08 Mart 2007 tarihinde Hayvan Sağlığı Kabini Açılış Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in çıkarılması ile veteriner hekim yardımcı personeli olan teknisyen ve teknikerlere Hayvan Sağlığı Kabini açma yetkisi ilk kez verilmiştir. Pratikte bu yerlerde teknisyenlerin veteriner hekimlik hak ve yetkilerini kullanacakları aşikârdır. Kesinleşen mahkeme kararları da veteriner teknisyen adı altındaki kişilerin veteriner hekimlik yapmaya kalkıştığını göstermektedir. Hayvan Sağlık Kabinleri Yönetmeliği her ne kadar Danıştay'ın kararı ile çıkarılmış olsa da, Danıştay'ın kararına dayanak olan 6343 sayılı kanun hükmü 2010 yılında TBMM'ce kaldırılmış, dünyada benzeri olmayan hayvan sağlık kabinlerinin açılmasına dayanak kalmamıştır. Buna rağmen halen hayvan sağlık kabinlerinin açılıyor olması yasal değildir.

Tedavi uygulamaları sağlığa hizmet edebildiği gibi, yetersiz eğitimli insanların eliyle yapılan uygulamalar neticesinde hayvansal gıdaların kirlenmesi ve insan sağlığı açısından son derece tehlikeli sonuçlar doğurabileceği bilinmektedir. Toplum sağlığının korunması açısından çok büyük önem taşıyan bu durum sıkı kontrol altına alınmalıdır. Bu sebeple uygar ülkelerde olduğu gibi, veteriner yardımcı personele veteriner kontrol ve gözetiminin dışında çalışma izni verilmemelidir.

GTHB' ca çıkarılan yönetmelikle hayvan sağlığı kabinlerinin tüm Türkiye'de ve her idari alanda açılabileceği gibi bir hüküm vardır. Yönetmelik içinde bu mesleğin icra edileceği alan ile ilgili açıkça başka bir kural dahi yoktur. Yönetmeliğin dayanağı olan 6343 sayılı kanunun 11. maddesi iyi incelendiğinde ve maddenin tamamı doğru okunduğunda veteriner hekimlere münhasır bir faaliyet yetkisi verildiği duraksamaya yer bırakmayacak kadar açık ifade edilmiştir.

Hayvan Sağlığı Kabinleri Yönetmeliği ile getirilen kapsam sanki tüm veteriner yardımcı sağlık personelinin, her yerde ve sınırsız şekilde faaliyette bulunmalarını içerir biçimdedir. Diğer yandan özellikle kırsal alanlarda ve eğitim oranının nispeten düşük olduğu bölgelerde vatandaşların veteriner hekim yerine Hayvan Sağlığı Kabinleri Yönetmeliği'nde tanımlanan veteriner teknisyeni veya teknikerlerine başvurması ve "bütün veteriner hekimlik hizmetlerinin" bu kişilerden (aynı bölgede veteriner hekim bulunmasına karşın) alınması sonucunu doğurmaktadır.

Hayvan sağlık teknisyenleri ve sağlık teknikerleri açısından, hayvan tedavisine ilişkin konular, 6343 sayılı kanunda düzenlenmemişken, GTHB' ca yönetmelik ile bu konularda kural getirmek ve bu kurallar içinde de muğlâk bir şekilde belirsiz hükümler koymak özellikle kamu sağlığı açısından son derece sakıncalıdır. Veteriner hekime kıyasla bilgi, eğitim ve yetkileri daha az olduğu açık olan veteriner teknisyen ve teknikerlere uygulamada neredeyse "veteriner hekimlik" yapabilecek kadar yetki verilmesi sonucunu doğuracak bir hükmün toplum sağlığını korumakla görevli GTHB' ca oluşturulması doğru değildir.

III. Hayvanları Koruma Kanunu

Ayrıca 01.07.2004 tarihli 25509 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun 2. Bölüm Hayvanlara Müdahaleler ana başlığı altında incelenen 7. maddesinde "Hayvanlara tıbbi ve cerrahi müdahaleler sadece veteriner hekimler tarafından yapılır" hükmü vardır.

IV. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği

Bu yönetmeliğin 116.maddesi veteriner hekimler ile ilgili disiplin kural ve cezalarını düzenlerken 3. fıkrasının 10 numaralı bendinde: "Meslekten olmayan bir kişinin ya da veteriner hekim unvanı kazanma-

mış bir yardımcının veteriner hekimliği faaliyetine izin vermek," veteriner hekim açısından ceza gerektiren ve haysiyet divanı tarafından yargılama gerektiren bir durum olarak sayılmıştır.

Yine aynı yönetmeliğin 81. maddesinde;

"Madde 81 - (1) Bir veteriner hekimin birden fazla muayenehane açması yasaktır. Veteriner hekim başkası adına, meslek ve uzmanlık unvanlarını kullanarak açacağı işyerinde bir ampiriğin, meslekten olmayan bir kişinin ya da veteriner hekim unvanı kazanmamış bir yardımcının kendi namına veteriner hekimliği faaliyeti göstermesine izin veremez." denilerek her iki madde ile (116 ve 81) yardımcı şahısların veteriner hekimlik faaliyeti olacak şekilde iş yapamayacağı, aksi durumun, veteriner hekim açısından sorumluluk doğuracağını düzenlemiştir. Yani mevzuat veteriner hekim yanında çalışan yardımcı şahısların veteriner hekim gözetiminde dahi veteriner hekimlik faaliyetleri ve uygulamaları yapmasına izin vermemiş ve bu fiillerin müeyyidesini getirmişken GTHB' ce çıkarılan yönetmelik ile tamamen veteriner hekim gözetimi dışında ve fiziken farklı (ve kesinlikle yetersiz) bir mekânda veteriner hekimin yazılı (belki de sözle) vereceği talimatları ve uygulamaları (!) yapabileceğini kurala bağlamıştır.

V. Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği

Diğer yandan 2011 yılında yürürlüğe giren 28085 sayılı Veteriner Hekim Muayene ve Poliklinik Yönetmeliğinde bu personelin ne şekilde çalışabileceğini belirlemiştir. Buna göre;

"Yardımcı personel istihdamı

MADDE 13 - (1) Veteriner hekimler açmış oldukları muayenehanelerinde ve polikliniklerde, özel kuruluşta daimi veya sürekli çalışmayan veteriner sağlık teknikeri, teknisyeni veya laborantı gibi personeli yardımcı sağlık hizmetleri personeli olarak çalıştırabilirler. Yanında yardımcı sağlık hizmetleri personeli çalıştırmak isteyen veteriner hekimler, il müdürlüğüne bir dilekçeyle başvurarak yardımcı sağlık hizmetleri personelinin diploma veya mezuniyet belgesinin aslı ya da onaylı örneğini, aralarında yaptıkları imzalı protokolün bir nüshasını iki resimle birlikte ibraz ederler. Yardımcı sağlık hizmetleri personeliyle yapılan iş akdi noter tasdikli olur. İl müdürlüğü hayvan sağlığı, yetiştiriciliği ve su ürünleri şubesince incelenen evraklar uygun bulunduğu takdirde yardımcı sağlık hizmetleri personeli adına, Ek-3'teki örneğe uygun olarak yardımcı sağlık hizmetleri personeli çalışma izin belgesi düzenlenir.

(2) Muayenehanelerde veya polikliniklerde, yardımcı sağlık hizmetleri personeli adı altında görev yapacak olan personel, kendi yetkileri ile sınırlı işleri veteriner hekimin sorumluluğunda yürütebilir.

(3) Muayenehanesinde veya polikliniğinde, il müdürlüğünce düzenlenmiş yardımcı sağlık hizmetleri personeli çalışma izin belgesi olmadan, veteriner sağlık teknikeri, teknisyeni veya laborantı çalıştırılmaz

Bu yönetmelik hayvan sağlık teknisyeni teknikerlerinin nasıl çalışabileceklerini açıklamaktadır. Kuralın bu şekilde konulmasının sebebi ise konunun yukarıda anlatıldığı üzere kamu sağlığını yakından ilgilendirmesi ve bu tip işlemlerin mutlaka yetkili ve yeterli birilerinin yakın gözetimi altında yapılabilmesidir. Yoksa burada amaçlananın bu kişilerin kendi işletmelerini açarak (ilgili coğrafi alan hariç olmak üzere) hayvan sağlığı ile ilgili uygulamaları yapmalarının sağlanması olmadığı açıktır.

Söz konusu yönetmelik ile veteriner hekimlerin bulunduğu şehir, kasaba ve köylerde sağlık kabini açılması ve faaliyette bulunulması yukarıda anlatılan nedenlerle mümkün olmamakla birlikte, veteriner hekimlik mesleğini icra eden ve konu doğrudan kendilerini ilgilendirdiği halde, konu hakkında verilecek izinler konusunda mesleğin icrası ve veteriner hekimlerin faaliyetleri ile ilgili sorumluluk ve hakları bulunan TVHB Odaları tamamen süreç dışında tutulmuştur. Bunun kabulü ise mümkün değildir.

Bu yönüyle bu maddelerde sadece İl Müdürlüğü'nün yetkilendirilmesi yeterli ve hukuken doğru olmayan bir düzenleme olup, konu hakkında sorumluluk verilen veteriner hekimlerin bağlı bulunduğu meslek

örgütünün de (TVHB Veteriner Hekim Odaları) hayvan sağlık tekniker ve teknisyenlerinin veteriner hekim kontrol gözetim ve sorumluluğunda çalışması ile ilgili izin konusuna dahil edilmesi şarttır.

İlgili yönetmeliğe aykırı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve kuralların ihlali halinde uygulanacak ceza hükümleri, bu yönetmelik içinde düzenlenmesi gerekirdi. Norm üretme tekniği açısından yasağın düzenlenmesi, ancak bu yasağa uyulmaması durumunda uygulanacak müeyyidenin belirlenmemesi düşünülemez. Durum "boşluk" kavramı ile izah edilebilir.

Diğer yandan veteriner hekimlerin bulunduğu şehir, kasaba ve köylerde bu yönetmelikte düzenlenen hayvan sağlığı kabinlerinin açılması durumunun da yasak olduğu ve bu kabinlerin açılmasının müeyyidesinin de düzenlenmesi gerekirdi. Yukarıda izah edildiği üzere sağlık kabini uygulamasının coğrafi olarak sınırı 6343 sayılı yasanın 11. maddesinde (madde tam olarak incelendiğinde) açıkça gösterilmiş olup, buna aykırılık durumunda ne olacağı yine belli değildir. Günümüzde veteriner hekim bulunan il, kasaba ve köylerde bakanlık yasaya aykırı olarak hayvan sağlık kabinlerini ruhsatlandırmaktadır.

Yönetmelik incelendiğinde eğitim düzeyleri, yetenekleri ve eğitim türleri farklı üç değişik meslek türü için bütün kurallar, izin, denetim, devir, yapabileceği faaliyetler vs. sanki tek bir meslek grubuymuş gibi değerlendirilerek düzenlendiği görülmektedir. Bu meslek gruplarının birbirine göre farklı liyakat koşulları taşıdığı, aldıkları eğitim ve yapabilecekleri faaliyetlerin türleri bile belirlenmemiş, kısaca bu kişiler için topluca "hayvan sağlığı kabini" adı altında yukarıda sayıldığı üzere dayanak yasa ve yönetmeliklerle çelişir biçimde kurallar getirilmiş olması, yönetmeliğin tamamının uygulanması açısından eşitsizlikler ve adaletsizlikler getirecek niteliktedir.

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun 14. Maddesinin, yardımcı personele veteriner hekim kontrol ve gözetimi olmaksızın biyolojik madde uygulamasına izin vermesi toplum sağlığını tehdit edebilecek hatalı bir düzenlemedir. Amacı gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak olan bu kanunda yer alan bu hüküm kanunun amacına hizmet etmeyecektir. Ayrıca kanunda yardımcı personele ilişkin tanımın da yer almaması ileride pek çok hukuki soruna sebep olacaktır.

Çözüm: 08.03.2007 tarih ve 26456 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Hayvan Sağlığı Kabini Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in sayılan nedenlerle tamamı veya mevzuata aykırı maddeleri yönünden, uygulanmaları halinde telafisi güç ve imkânsız zararların doğması kuvvetle muhtemel olduğundan ve söz konusu uygulamaların üst normlara açıkça aykırı olması nedeniyle, yönetmeliğin tamamen, iptal edilmesi gerekmektedir. Ayrıca iptal edilmediği süreç içerisinde Hayvan Sağlığı Kabini Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte yer alan veteriner teknisyen adlandırması hayvan sağlık teknisyeni olarak değiştirilmelidir. Zira veteriner teknisyen ifadesi gerek mevzuatımızda gerekse ABD, Kanada ve AB'de veteriner kontrol gözetim ve sorumluluğunda çalışanlar için kullanılan bir ifadedir. GTHB' de veteriner sorumluluğunda çalışan teknisyenlere kullanılan bu namın bu düzen dışında kullanılması doğru bir yaklaşım değildir. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı'nın 14. Maddesinde yer alan yardımcı personelin biyolojik madde uygulaması veteriner kontrolü ve gözetimi şartına bağlı hale getirilmelidir. Ayrıca kanuna yardımcı personel tanımı eklenmelidir.

6.29. Serbest Veteriner Hekimlerin Finansal Sorunları

Serbest veteriner hekimler muayenehane açarken finansman yönünden zorlanmaktadır. Özellikle hastalık eradikasyon programlarını da göz önüne alarak klinik olmayan yerlerde klinik açılarak veteriner hizmetlerinin verilmesi bir ihtiyaçtır.

Çözüm: İlk kez muayenehane açacak veteriner hekimlerin, hizmet verebilecek şekilde düzenini kurabilmesi için 0 veya düşük faizle 5 yıl süreli kredi kullanacağı ortamlar yaratılmalı, kredi ödeme süresi bi-

tene kadar Gelir Vergisi'nden muaf tutulmalıdır. Bu durum yeni mezun olmuş veteriner hekimlerin bazı yasa dışı çalışma alanlarına meyletmesini de engelleyecektir.

6343 sayılı meslek icra kanunumuzda yer alan hükümlere dayalı sosyal yardım sandıkları kurulmalı ve işlevsel hale getirilmelidir.

6.30. Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 24. maddesinin Yargıtay Tarafından Veteriner Hekimler Aleyhine Yorumlanması Neticesinde Muayenehanelerde Yaşanan Sıkıntılar

Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 24üncü maddesi yasak işleri belirler. "Ana gayrimenkulün kütükte mesken, iş veya ticaret yeri niteliğinde olmayan muayenehaneler bu hükmün dışındadır" der. Kanun maddesinden anlaşılacağı üzere gerek işyeri olsun gerekse mesken olarak tescil ettirilmiş olsun buralarda ancak muayenehaneler açılabilmektedir. Durum böyle olmasına rağmen muayenehane açılan yerler zaman zaman dava konusu olabilmektedir. Ancak açılan davalar bu yerlerde muayenehane kurmuş veteriner hekimlerin tahliyesiyle sonuçlanabilmektedir. Oysa ki 6343 sayılı mesleğin icrasına dair özel kanun niteliğindeki kanunun 9. maddesinde veteriner hekimlerin ikametgahlarında muayenehane açabileceğini gösterir açık hüküm vardır. Ayrıca GTHB 'nin, çıkardığı yönetmeliklerle muayenehaneleri poliklinik olmaya zorlaması ve buraları Kat Mülkiyeti Kanunu'na aykırı olarak ruhsatlandırması serbest veteriner hekimlerin meslek icrasını zorlaştırmaktadır.

Çözüm: Yeni muayenehane açacak veteriner hekimler, Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yasaklı işler konusunda bilgilendirilmeli ve bu işlerden kaçınması sağlanmalıdır. Mahkemelerin bilirkişi talepleri konusunda yetkin kişilerin görevlendirilmesi önemlidir. Bu sebeple meslek örgütlerince yapılacak bilirkişi talebi karşılanmasında daha titiz davranılmalı, dava konusuna göre bilirkişi görevlendirilmelidir. Meslektaşların yasal haklarının korunması konusunda meslek odaları hukuki destek vermelidir. 6343 sayılı kanuna "Veteriner hekimler ana gayrimenkulün kütükte mesken iş veya ticaret yeri olarak gösterilen bağımsız bölümünde muayenehane kurabilirler." ibaresi eklenerek duruma açıklık getirilecek, gereksiz davaların önüne geçilerek mahkemelerin yükü hafifletilecek, Serbest Veteriner Hekimlerin hakları da korunacaktır. Veteriner Hekim Muayenehane Poliklinik Yönetmeliğine "Veteriner hekimler ana gayrimenkulün kütükte mesken iş veya ticaret yeri olarak gösterilen bağımsız bölümünde muayenehane kurabileceklerdir." hükmü eklenmelidir.

6.31. Radyoloji ile İlgili Mesleğe Özel Yasal Düzenlemeler Olmamasından Kaynaklanan Sorunlar

Mesleki kanunumuz yürürlüğe girdiği tarihlerde veteriner hekimlik radyolojisinde uygulamaların yok denecek kadar az olması sebebiyle bu konu yasada düzenlenmemiştir. Ancak aradan geçen 64 yıl süre içerisinde veteriner radyoloji uygulamaları yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum bu alanın düzenlenmesi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Veteriner hekimlik mesleğinde radyoloji alanında uygulamalar, mesleğin kendine has özellikleri sebebiyle beşeri hekimlikten farklılıklar arz etmektedir. Günümüze kadar yasal anlamda veteriner hekimlikle ilgili veteriner radyoloji konusunda düzenlemeler yapılmaması sebebiyle beşeri alanda bu konudaki düzenlemeleri mesleğimize uygulama yoluna gidilmeye çalışılmakta, bu da mesleğin uygulama biçiminden kaynaklı birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Örneğin veteriner hekimlerin büyük bir kısmı taşınabilir düşük güçlü röntgen cihazları kullanmakla birlikte, X-Ray çekim yerinin değişik ortamlar olmasına rağmen, kliniklerde kurşunla kaplı odalar şartı getirilmesi alınacak önlem ve sağlayacağı fayda yönünden bir yarar oluşturmamaktadır.

Ayrıca günümüzde yasalar incelendiğinde radyolojik cihazları kullanma yetkisi beşeri doktorlar ve diş hekimleri için düzenlenmiştir. Dışarıdan hasta kabul edilen yerler ile yalnız kendi hastalarına hizmet verenlere uygulanacak tedbirler bir olmayacağı gibi; dış ortamda veya yakın çevrede insan olmayan ortam-

da düşük güçte cihazların kullanımı ve alınacak önlemler farklıdır. Bütün bu farklılıklara göre beşeri hekimlikten değişik olarak, veteriner hekim radyoloji alanının düzenlenmesi gerekmektedir.

Çözüm: 6343 sayılı yasaya "Veteriner hekimlikte radyoloji uygulamaları ve esasları TVHB'ce çıkarılan yönetmelikçe belirlenir" maddesi eklenmelidir. Ayrıca bu alanda çalışan meslektaşlarımız kıdem ve risk tazminatından yararlandırılması üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

6.32. Hayvanları Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde Yer Alan, Veteriner Hekimlik Mevzuatına Aykırı Uygulamalar, Mobil Kısırlaştırma Ünitesi Adı Altındaki Faaliyetler, Meslek Mevzuatına ve Haklarına Aykırı Düzenlemeler

12.05.2006 tarih ve 26166 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanmış olan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin, Tanımlar başlığı altında Madde 4' ün bb) Mobil kısırlaştırma ünitesi, İl Müdürlüğü'nün Görev Sorumlulukları başlıklı 5. maddenin (i) fıkrasından "mobil kısırlaştırma ünitelerini" deyiminin, Geçici bakımevlerinde aranacak şartlar başlığı altındaki 24. maddenin dd) fıkrası, Mobil kısırlaştırma üniteleri başlığı altında incelenen Madde 25 veteriner hekimlik mesleğinin tabiatına aykırı mesleki haklara ve mesleki disipline aykırı durumlar yaratmaktadır.

Şöyle ki;

Madde 4 ün (bb) fıkrası, Madde 5 in (i) fıkrası, Madde 25 ile ilgili olarak

♦ Tanımlar başlığı altındaki Madde 4'ün bb) Mobil kısırlaştırma ünitesi: Hayvanların kısırlaştırma ve aşılarının yapıldığı seyyar araçlar olarak tanımlanmakta,

İl Müdürlüğü'nün Görev Sorumlulukları başlıklı 5. maddesinin (i) fıkrasının "Bu Yönetmelik hükümlerine göre, geçici bakımevi ve özel geçici bakımevi açmak isteyenler ile mobil kısırlaştırma ünitelerini açmak isteyenlerin müracaatlarını değerlendirerek izin vermekle yetkilendirmekte,

Mobil kısırlaştırma üniteleri başlığı altında incelenen Madde 25'te ise aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir;

(1) Mobil kısırlaştırma ünitelerinde operasyon yapılabilmesi için uygun hijyenik şartlar, gerekli ameliyat malzemesi ve tesisat bulunur.

(2) Mobil kısırlaştırma ünitelerinde hayvanların aşılama ve kısırlaştırmaları sağlanır. Bu hayvanlardan tedavileri uzayanlar, geçici bakımevine nakledilebilir.

(3) Mobil kısırlaştırma ünitelerinde ameliyat sonrası oluşacak tıbbi atıklar 2872 sayılı kanun ve yürürlükteki ilgili mevzuat çerçevesince bertaraf edilir.

♦ Yönetmelikte "mobil kısırlaştırma ünitesi" nin tanımının yapılması, hareketli bir araç içerisinde hayvanların kısırlaştırılması ve dolaşır vaziyette bu tür operasyonların yapılabileceği gibi yanlış bir kanaatten kaynaklanmaktadır. Mobil kısırlaştırma üniteleri gerek kısırlaştırmanın yapılacağı sağlık ve hijyen şartlarının sağlanması, gerekse ameliyat sonrası bakımın mümkün olmaması dolayısıyla yapılacak işlemin tabiatına aykırı, hayvanlara zarar verecek bir yapıdır. Bu da 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun amacının ifade edildiği 1. maddesine de aykırıdır. 1. maddede hayvanlara iyi, uygun muamele edilmesinin temin edilmesi; hayvanların acı, ıstırap eziyet çekmemelerine karşı korunmaları ve her türlü mağduriyetin önlenmesi sağlanması kanunun amacı olarak hükmedilmiştir. Halbuki şebeke su tesisatı bile olmayan bu yerlerde, ameliyat edilen hayvanların 7-15 gün süre ile operasyon sonrası, iyileşinceye kadar bakım altında tutulması gerekirken, daha önce gayri yasal uygulamalarında da görüldüğü gibi, hayvanlar ameliyat edildikleri gün hijyen ve beslenme şartlarının sağlanamayacağı ortamlara bırakılmaktadır. Bu da işlemin yapılış amacına terstir. Sonuçta hayvanlar gerekli hijyen şartlarına ve operasyon sonrası bakımın yapılamamasına bağlı olarak ölümle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum mobil kısırlaştırma ünitelerine izin

verilmesi halinde hayvanlar üzerinde yapılacak işlemin tabiatına ve 5199 sayılı kanunun 14. maddesinin "a" bendine aykırılık oluşturmaktadır.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvanların hijyen ve sağlık şartlarına aykırı mobil kısırlaştırma ünitesi tanımı vaaz edilmemesine rağmen yönetmelikte yer alması, sağlığa aykırı bu durumun doğuracağı sonuçlar da yine 5199 sayılı hayvanları koruma kanunun 4. maddesine aykırılık teşkil etmekte, hayvanların bu kanunla tespit edilen yaşam haklarına zarar vermekte, bilhassa sahipsiz hayvanların, sahipli hayvanlar gibi yaşamaları desteklenmesi kanunun 4. maddesinin b fıkrasınca gerekirken yeterli tıbbi özenin gösterilemeyeceği bu ortamlarda yine aynı kanunun 4.maddesinin a fıkrasına, c fıkrasına, g fıkrasına, ı fıkrasına aykırı olup, özellikle g bendinde ifade edilen hijyen sağlık ve güvenlik kurallarına, bu yerlerde uyulması mümkün değildir.

Yukarıda ifade edilen sebeplerle ilgili olarak 15.7.2003 tarihli ve 4934 nolu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun'un Hayvanların Refahı İçin Temel Kurallar başlığının 1.maddesi;

"Hiç kimse bir ev hayvanının, gereksiz acı, sıkıntı veya ıstırap çekmesine sebep olamaz" demektedir. Bu sebeple yapılacak işlemin tabiatına aykırı, hayvanda acı ve ıstırap çektirecek ortamlarda kısırlaştırma yapılmaması hem tıbbi, hem de sosyal bir sorumluluk olmaktadır.

♦ 09.03.1954 tarih ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun veteriner hekimlik mesleğinin nasıl icra edileceğini belirlemektedir. Bu kanuna göre veteriner hekimlerin mesleklerini icra edecekleri mahallerin vasıf ve şartları kanun gereği GTHB' ce belirlenir. Ayrıca GTHB' nin görev ve yetkilerini belirleyen 441 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 2. maddesinde "hayvanların sağlığı ile ilgili teşhis, tedavi, koruma, tedbir şartlarını tespit etmek, tedavilerini yapmak, gerekli tesisleri kurmak, kurulmalarına izin vermek, sınırlayıcı ve yasaklayıcı tedbirleri almak, denetlemelerde bulunmak" hükmü ile hayvan barınakları ve tesislerini kontrol etmek, veteriner hizmetlerini denetlemek, serbest veteriner hekimlerin ve hayvan hastanelerinin çalışmalarını kontrol etmek hükmü bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere GTHB' nin bu alandaki yetkileri ve görevleri kesin olarak tanımlanmıştır. GTHB' nin yetkili olduğu veteriner hekimlik alanları ile ilgili olarak çıkartmış olduğu yönetmelikler ile veteriner hekimlik hizmetlerinin nerelerde, hangi adlar altında yapılabileceği Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği ve Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği'nde net ve açık olarak tanımlanmış, veteriner hekimlik sağlık hizmetlerinin verileceği yerlerin içinde hiçbir şekilde mobil kısırlaştırma ünitesi ve benzeri bir tanım yapılmamıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 12.05.2006 tarih ve 26166 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmış olan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği 'mobil kısırlaştırma üniteleri' ve benzeri tanımlamalar yaparak esasen GTHB' ce düzenlenmesi teknik açıdan daha yerinde olabilecek bir düzenlemeyi kendisi yapmıştır.

Diğer yönden bu düzenleme GTHB' nin 6343 sayılı kanuna dayanarak çıkardığı ve yürürlükte olan Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği'nin yasaklar başlığı altında incelenen "k" fıkrasına ve Anayasa'nın genel sağlığın korunması ile kuralları ile de çelişmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yetkisiz bulunduğu bir alanda yasaya aykırı olarak tasarrufta bulunması düşünülemez. Buna karşın Çevre ve Orman Bakanlığı, hem yasaya aykırı olarak, hem de daha önce çıkarılmış olan yönetmelik kurallarına çelişir şekilde bir yönetmelik çıkarmıştır.

Kısırlaştırma uygulamaları belli bir klinik disiplin içerisinde yapılması gereken uygulamalar olduğundan, mevcut mevzuata ve işin tabiatına aykırılık teşkil etmekte ve hâli hazırdaki şekliyle kurumlar arası

yetki karmaşalarını ortaya çıkarmakta; aynı zamanda 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun amacına ters düşmektedir.

Bu durum ise 09.03.1954 tarihli ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, TVHB ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun, 08.05.1986 tarihli bu yönetmeliğin dayandığı 01.07.2004 tarihli 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'na, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı Yem kanununa da, Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği'ne ve Anayasa'nın temel kurallarına aykırılık oluşturmaktadır.

'Mobil kısırlaştırma ünitesi' ifadesi veteriner hekimlik mesleğinin icra kurallarına aykırı bir tanımlamadır. Zira hayvan ve insan sağlığını korumakla görevli olan veteriner hekimlik mesleği gereği kısırlaştırılan bir hayvanın kısırlaştırıldıktan sonra mutlaka operasyon sonrası yoğun bakım ve sonrasında ortalama 7–15 gün arasında iyi şartlarda bakılması gereklidir. Aksi durum hayvanın acı çekmesi ve ölümü ile sonuçlanacak bir sürecin başlatılmasından başka bir anlam ifade etmeyecektir. Bu da 5199 sayılı kanunun amacına aykırıdır.

Yönetmelik Madde 24 ün (dd) fıkrası, yönünden ele alındığında:

1- Geçici bakımevlerinde aranacak şartlar, başlığı altındaki 24. maddenin dd) fıkrası; Geçici bakımevlerinde özel kişi, kurum ve kuruluşlara ait hayvanlara tedavi hizmetlerinin gelirinin geçici bakımevinde kullanılması kaydıyla ve makbuz karşılığında verilmesi, demektedir.

2- 12.05.2006 tarih ve 26166 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmış olan "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" nin Tanımlar başlığı altındaki geçici bakımevi tanımı; "Hayvanların sahiplendirilinceye veya alındığı ortama geri bırakılıncaya kadar rehabilite edildiği ve bu süre içerisinde geçici olarak kaldığı tesis" şeklindedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere geçici bakımevleri sahipsiz hayvanların rehabilite edilmesi amacıyla kurulan merkezlerdir. Buralarda özel kişi, kurum ve kuruluşlara tedavi hizmetinin verilmesi durumunda, bakımevlerine hasta hayvanların giriş çıkışı artacak, bu durum her ne kadar önlenmeye çalışılsa bile hastalıkların bakımevine girmesine ve bakımevinde bulunması muhtemel hastalıkların da özel kişi ve kurumların elinde bulunan hayvanlara da bulaşmasına, sonuç olarak genel sağlığının bozulmasına da sebep olarak Anayasa da aykırılık teşkil eden bir durum oluşacaktır.

Ayrıca bu durum devlet izni ve yardımı ile kurulacak geçici bakımevlerinde özel kişi ve kurumların kendi iş ya da zevkleri için baktıkları hayvanlarına devlet bütçesinden hizmet verme durumunu yaratacaktır. Bu durum ise kayıt dışı ekonomik faaliyette bulunma sonucuna ve devletin vergi kaybına sebep olacaktır.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı Yem kanunu veteriner klinik hizmetlerini kamu veteriner hekimleri ve serbest veteriner hekimler tarafından verilecek şekilde sınırlı tutulmuştur.

Dolayısıyla yönetmelikte yer alan Gelir Vergisi Kanunu'ndan kök alan serbest veteriner hekim tanımı gereğince de geçici bakımevlerinde kamu veteriner hekimleri ya da serbest veteriner hekimler dışında teşhis; özel kişi, kurum ve kuruluşlara ait hayvanlara tedavi ve biyolojik madde uygulama hizmetleri verilemeyeceği ve makbuz karşılığı da olsa ücret alınamayacağı ortadadır.

Ayrıca GTHB' nin teşkilatı ve görev belirleyen 8/6/2011 de Resmi Gazetede yürürlüğe giren 639 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 7. Maddesinin L bendinde " Hayvan sağlığı, teşhis ve tedavi hizmetleri ile ilgili faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile hayvan satış, kesim ve eğitim yerleri ve barınaklara ilişkin esasları belirlemek. hükmü bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere GTHB' nin bu alandaki yetkileri ve görevleri kesin olarak tanımlanmıştır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yetkili olduğu veteriner hekimlik alanları ile ilgili olarak çıkartmış olduğu yönetmelikler ile özel kişi, kurum ve kuruluşlara ait hayvanlara veteriner hekimlik tedavi hizmetleri Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği ve

Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği'nde net ve açık olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple geliri geçici bakımevinde kullanılması kaydıyla da olsa geçici bakımevlerinde özel kişi, kurum ve kuruluşlara ait hayvanlara tedavi hizmetleri verilemez.

Geliri geçici bakımevinde kullanılması kaydıyla özel kişi, kurum ve kuruluşlara ait hayvanlara makbuz karşılığı tedavi hizmetleri verilmesi hali, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nde bu hükmün yer alması ve ayrıca 5199 sayılı yasaya atıf yapılarak yasadaki hükümlerin uygulama alanının genişletilmesi ancak yetki ve usulde paralellik gereği gene yasa ile düzenlenecek bir tasarruf olup, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yetkisi olmadığı halde düzenleyici bir işlemin içine bu kuralı getirmesi Anayasa'ya ve dayanak yasa hükümlerine aykırıdır.

Çözüm: 12.05.2006 tarih ve 26166 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmış olan "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" nin, Tanımlar başlığı altında Madde 4' ün bb) Mobil kısırlaştırma ünitesi, İl Müdürlüğü'nün Görev Sorumlulukları başlıklı 5. maddenin (i) fıkrasından "mobil kısırlaştırma ünitelerini" deyiminin, geçici bakımevlerinde aranacak şartlar başlığı altındaki 24. maddenin dd) fıkrası, mobil kısırlaştırma üniteleri başlığı altında incelenen madde 25 yürürlükten kaldırılmalıdır. Bu yasaya aykırı durum ilgili kurumlarla görüşülerek düzeltilmeli. Yasaya aykırı yasal dayanağı olmayan bu yönetmelik maddelerine yürütmenin durdurulması ve yasaya aykırılık sebebiyle iptal davası TVHB merkez konseyince açılmalıdır.

6.33. Serbest Veteriner Hekimlerin Yüksek Vergi Oranları Altında Ezilmesi

Her ne kadar 2005 yılı itibariyle sağlık sektöründe KDV oranları %18'lerden %8'lere çekilse de bu oran hala yüksektir. Sağlık sektöründe zaten sağlığını kaybetmiş canlılara hizmet verildiği için ortada bir katma değer oluşmamakta; bilakis can, sağlık ve malda kayıplar şekillenmektedir. Kanaatimizce %8 olan bu oranın da düşürülmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ülkemizde Gelir Vergisi oranları da birçok Avrupa Birliği ülkesinden daha yüksektedir. Bu da bilhassa sağlık hizmetleri veren ve kamu yararının çok yüksek olduğu mesleğimizdeki gelişimin önünde engel oluşturmaktadır. Hayvan sahiplerinden tahsil edilen %8 KDV nin düşürülmesi de hayvancılığın üzerindeki ekonomik yükü azaltacaktır.

Çözüm: Bu konuyla ilgili olarak TVHB Merkez Konseyi diğer sağlık meslek birlikleri ile ortak çalışma yürüterek Bakanlar Kurulu'na görüş ve taleplerini bildirmelidir.

6.34. Maliye Bakanlığı'nın POS Tebliğinden Sonra Zorunlu Hale Gelen, Veteriner Muayenelerinde POS Cihazı Kullanımına Bağlı Olarak, Bankaların Keyfi Uygulamalar Yapıp, Bu POS Makinesi ile Yapılan İşlemlerde Yüksek Komisyon Almaları

05.01.2008 tarih ve 26747 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmış olan 379 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nin 2 numaralı kısmında, serbest meslek faaliyetinde bulunan hekimler (veteriner hekimler dahil) tarafından kullanılacak kredi kartı okuyucularının kullanılması zorunlu hale getirilmiştir. Bu kural her ne kadar vergi sisteminin kayıtlı hale gelmesi amacıyla konulmuş gibi görünse de, esasen binlerce serbest veteriner hekimin zorunlu olarak bankalarla (bankaların şart koştuğu şekilde) sözleşme imzalanması sonucunu doğurmuştur. Bu konunun öncelikle yasa veya yasa gücünde bir metin ile düzenlenmesi ve her halükarda sadece bankaların değil, aynı zamanda serbest veteriner hekimlerin de hukukunun korunması gerekirdi.

Serbest veteriner hekimler, bir anda bu tebliğde öngörülen POS cihazlarını almaya, hiç kullanmasalar bile sözleşme gereği ilgili bankalara komisyon ödemeye mahkûm edilmişler; bankaların zorladığı şartlarda sözleşmeler yaparak, bankaların takdir ettiği süre ve cezai şartlara uymak zorunda bırakılmışlardır. Ayrıca bu sözleşmeleri feshetme imkânları da ortadan kaldırılmıştır. Bankalar bu yaratılan ortamda komisyon üc-

retlerini aldıkları gibi, bunun dışında veteriner hekimlerin kazancından POS ücreti, düşük ciro ücreti, bildirim ücreti, hesap ücreti, hesap işleme ücreti adı altında kesintiler yapmakta ve bunlara ilişkin ücretleri giderek arttırmaktadır.

Çözüm: TVHB Maliye Bakanlığı nezdinde girişimde bulunarak POS cihazı tebliği sonrasında bankaların keyfi uygulamaları hakkında bilgi verilmeli, konunun Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenerek serbest veteriner hekim kazancı bankaların insafına bırakılmamalıdır.

TVHB, komisyonsuz ve kesintisiz POS cihazı kullanılmasını sağlayacak bankalarla görüşmeler yapmalı, komisyon ve kesinti almayacağını taahhüt eden bankalar TVHB Odalarınca serbest veteriner hekimlere duyurulmalıdır.

6.35. Serbest Veteriner Hekimlerin Meslek İcrasında Karşılaştıkları Şiddet

Serbest veteriner hekimler mesleklerini icra ederken hayati tehdide varan şiddet olaylarıyla karşılaşabilmektedir. Veteriner Hekimler gerek fiziki gerekse psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Hekimlik mesleği tabiatında var olan olması muhtemel istenmeyen sonuçlar toplum tarafından yeterince bilinmediği için tıbbi hata yada kötü uygulama olarak değerlendirile bilmektedir. Oluşan memnuniyetsizlik şiddete dönüşmektedir. Zaman zaman bu durumlara, hasta sahipleriyle iletişimde yaşanan sorunlarda ön ayak olabildiği gibi, teknik bir konu olan hekimlik hizmetlerinin alıcıları tarafından değerlendirilememesinden ya da kişilik bozukluklarından da kaynaklanmaktadır.

Çözüm: Şiddete maruz kalan veteriner hekimlere, hekimlik dayanışması içerisinde başta hukuki olmak üzere, TVHB Odalarınca ve diğer meslek örgütlerince her tür destek verilmelidir. TVHB bünyesinde şiddet takip komisyonu oluşturularak Veteriner hekimlerin şiddete maruz kalmaması için çalışmalar yapılmalıdır. Veteriner fakültelerinde olması muhtemel istenmeyen sonuçların Hekimlik mesleğinin tabiatından kaynaklandığını bu durumun var olan tıbbi hata yada kötü uygulama olarak değerlemeyeceği öğretilmeli. Meslek hayatına atılan her hekimin bu konuda toplumu bilinçlendirme sorumluluğunda olduğu bilinmelidir. Meslek örgütlerince bu konuda toplumu bilinçlendirecek çalışmalar yapılmalıdır.

Meslek içi eğitimler yoluyla Veteriner hekimler hasta sahipleriyle iletişim ve karşılaşabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

VETERİNER TIBBİ ÜRÜNLER KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Sinan SAĞLAM	Bursa Veteriner Hekimler Odası Başkanı
Üye	Prof.Dr. Ender YARSAN	Veteriner Farmakoloji ve Toksikoloji Derneği Başkanı
Üye	Mustafa BEBEK	GKGM, Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Bşk.
Üye	Dr. Taner ÖNCEL	VİSAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı
Üye	Musa ARIK	VİSAD Genel Sekreteri
Üye	Prof.Dr. H. Hüseyin ORUÇ	Uludağ Üniv. Veteriner Fakültesi, Farmakoloji ve Tok. AD
Üye	Mustafa YIKILMAZ	GKGM, Vet. Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı
Üye	Yılmaz ÇİFTÇİ	GKGM, Vet. Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı
Üye	Prof.Dr. Sezai KAYA	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi, Farmakoloji ve Tok. AD
Üye	Mehmet DİRİ	Ank. Üniv. Vet. Fak. Farmakoloji ve Tok. AD. Doktora Öğr.
Üye	Özge GÜLER	Ank. Üniv. Vet. Fak. Farmakoloji ve Tok. AD. Lisansüstü Öğr.
Üye	Çağla GÜR	Ank. Üniv. Vet. Fak. Farmakoloji ve Tok. AD. Lisansüstü Öğr.
Üye	Arif ÖZKAN	GKGM, Farmakovijilans, İthalat, Satış ve Veteriner Tıbbi Ürün Takip Çalışma Grubu
Üye	Mustafa Bahadır ÖZTÜRK	Bolu Veteriner Hekimler Odası Başkanı

İÇİNDEKİLER

VETERİNER TIBBİ ÜRÜNLER KOMİSYONU RAPORU 249
1. Giriş 249
2. Mevcut Durum 250
2.1. Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı 252
2.2. Mevzuat 253
2.2.1. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 253
2.2.2. Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik 257
2.2.3. İmmunolojik Veteriner Tıbbi Ürünler Dışındaki Veteriner Tıbbi Ürünlerin Başvuru Dosyası Kılavuzu Talimatı 258
2.2.4. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Yönetmelik 259
2.2.5. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Kılavuz Talimatı 259
2.2.6. Tıbbi Olmayan Veteriner Sağlık Ürünleri Yönetmeliği 260
2.2.7. Beşeri ve Veteriner Tıbbi Ürünlerde Kullanılan Renklendiricilerle İlgili Tebliğ 260
2.2.8. Aşı ve Serum Gibi Veteriner Biyolojik Ürünlerin Başvuru Dosyası Hazırlama Kılavuz Talimatı 260
2.2.9. Deneme Üretimi Talimatı 261
2.2.10. Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları (GMP) Denetimlerine Dair Talimat 261
2.2.10.1. GMP Temel Gereksinimleri 263
2.2.10.2. GMP Teknik Gereksinimler 263
2.2.10.3. Türkiye'de GMP Denetçi Durumu 263
2.2.10.4. Denetim Metodolojisi ve Sıklığı 264
2.2.10.5. Uluslararası İlaç Denetim Birliği (PIC/S) Üyeliği 264
2.2.10.6. Biyoeşdeğerlik Çalışması/Klinik Çalışması 265
2.2.11. Üretim Yeri İzni Başvuruları Talimatı 265
2.2.12. Veteriner Ecza Depoları Talimatı 265
2.2.13. Perakende Satış Yerleri ve Tıbbi Ürün Bulunduran Yerlerin İzin ve Denetim İşlemleri Talimatı 266
2.2.14. Veteriner Biyolojik Ürünlerde Numune Alımı ve Resmi Kontrollerine İlişkin Talimat 267
2.2.15. İl ve İlçe Müdürlüklerinde Aşı Muhafazası ve Nakli Talimatı 267
2.2.16. Reçete Talimatı 268
2.3. Farmakovijilans 269
3. Antimikrobiyal Direnç 271
4. Kalıntı 272
4.1. Ulusal Kalıntı İzleme Programı ve Mevzuat 274
5. Sonuç ve Öneriler 275

VETERİNER TIBBİ ÜRÜNLER KOMİSYONU RAPORU

1. Giriş

Türkiye'de modern anlamda veteriner hekimliği eğitim öğretiminin başlatıldığı 1842 yılından sonra ilaçların hazırlanması ve kullanımı konusunda belirgin bir şekilde gelişmeler kaydedilmiştir. Tıbbi müstahzarlar 1850'lerden sonra önem kazanmaya başlamış ve tıbbı müstahzar sayısı 1880'li yıllarda büyük ölçüde artış göstermiş, eczanelerde hazırlanan ilaçların yerine bu müstahzarların tercih edilmesine neden olmuştur. Müstahzarların kazandığı önem, dönemin İstanbul eczanelerini bu ilaçların türevlerini üretmeye teşvik etmiştir. Müstahzarların ilk örnekleri; özellikle yabancı uyruklu eczacılar tarafından üretilen ve oluşturulan yara merhemi, nasır ilacı, diş macunu gibi basit preparatlar olarak kabul edilmektedir.

Türk eczacılarının, 1890'lı yıllarda eczanelerinin laboratuvarlarında başladıkları ve kurdukları küçük imalathanelerde geliştirdikleri tıbbi müstahzar yapımı, 1950'li yıllara kadar sürmüştür. "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu"nun 1954 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte çok uluslu ilaç firmaları ve Marshall Yardımı ile de Türk üreticiler, Türkiye 'de ilaç sanayinin temellerini atmıştır. Yerli ilaç fabrikalarının kurulmaya başlanmasıyla, beşeri ilaç imalatı ve beraberinde veteriner ilaç seksiyonlarının da faaliyete geçirildiği görülmektedir.

Türkiye'de hayvancılığın gelişmesi ve işletmecilik modelinin artış göstermesine bağlı olarak, veteriner ilaçlarına ihtiyaç daha da artmıştır. Bu bağlamda 1970'li tarihlerde, başlamış olan veteriner ilaçlarına olan açığın giderilmesi için yerli ilaç firmalarının faaliyete geçirilmesi süreci hız kazanmıştır. Bunun yanı sıra dış alımlarda sürdürülmüştür. Bu tarihlerde hükümetin sağlamış olduğu teşvikler ve uygunluklar, beşeri sektör içinde gelişmekte bulunan veteriner ilaç sanayini tercih edilebilir duruma getirmiştir. Böylece, veteriner ilaç fabrikalarının temeli atılmıştır.

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişmekte bulunan teknoloji ve bilime bağlı olarak yeni etkin maddeler ve bu etkin maddelerle hazırlanmış olan yeni ilaçlar verilmeye başlanmıştır. Bu başlangıç beraberinde, kalitesi düşük ve bozuk ilaçların da piyasada çoğalmasına neden olmuştur. Bunun nedeni ise haksız rekabet ve maliyet baskısı ile yeterli sermaye birikimlerinin bulunmaması sonucu uygun olmayan alanlarda üretim ve üretim hattında kullanılması sakıncalı ekipmanlarla üretimin sürdürülmesidir. Öte yandan üretim sürecinin ayrılmaz parçası olan üretim öncesi, üretim içi ve üretim sonrası kalite kontrol hizmetleri maliyet çekincesi ile göz ardı edilmiştir. Piyasada bulunan bu ilaçların Ar-Ge çalışmasının tam anlamıyla sağlanamaması hayvanlarda daha fazla yan etki ve toksisiteye neden olmuş; beraberinde bu hayvanları tüketen insanlarında sağlığını da tehdit eder duruma getirmiştir.

Devletler; piyasada üretilmekte olan ilaçların hayvan sağlığını ve buna ek olarak halk sağlığını tehdit etmesinden ötürü, ilaçların üretiminin sadece sanayinin ve ilacı tavsiye edenin sorumluluğuna bırakılmamasına karar vermişlerdir. Devletlerin vermiş olduğu bu karara Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) de destek vermiştir. Devletlere; İyi Üretim Uygulamaları (İÜU / Good Manufacturing Practice - GMP) ve İyi Laboratuvar Uygulamaları (İLU / Good Laboratory Practice - GLP) konusunda yol gösterici olmuştur. Bu sayede Devletler, tıbbi ürünlerin hammadde tedarikinden veteriner hekim kontrolünde reçete ile uygulanmasına kadar geçen tüm aşamalarda etkinliğini ve güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır Devletlerin bu konuda mesuliyete iştiraki, teşvik etme, yol gösterme, gözetleme ve denetleme şeklinde olmaktadır.

Veteriner tıbbi ürünler; hayvan sağlığı ve dolayısıyla insan sağlığına hizmet etmek üzere; hastalıkların sağaltılması ve önlenmesi, davranışların değiştirilmesi ve iyileştirilmesi, gelişmenin hızlandırılması, verimin artırılması, gıda kalitesinin iyileştirilmesi için kullanılır. Bu ürünler; gıda ve sportif amaçlı beslenen hayvanlar, evde beslenen hayvanlar, yabani hayvanlar, arı ve balıkçılık için gereklidir. Veteriner hekimliği

ilaçları ve sağlık ürünleri, işletme şekli ve hayvan türüne göre %3-8 arasında girdi maliyetine yol açarlar; ama böyle bir uygulamanın üretime/ekonomiye katkısı daha yüksek olmaktadır.

Ancak veteriner tıbbi ürünleri olmazsa;

- Verimli bir hayvansal üretim olmaz, (Süt, Et, Yumurta, Balık, Bal vb),
- Hayvan refahından bahsedilemez,
- Salgınlar hastalıklar kontrol edilemez,
- Gıda kaynaklı enfeksiyonlar önlenemez,
- İşletmelerde büyük ekonomik kayıplar olur,
- Hayvan hastalıklarını eradikasyonu mümkün olmaz,
- Hayvanlardan insanlara geçen hastalıkların önlenmesi mümkün olmaz.

Sektörün Ekonomik Büyüklüğü;

- Global Beşeri İlaç Sektörü : 1.1 Trilyon USD
- Global Veteriner İlaç Sektörü : 30 Milyar USD
- Türkiye Beşeri İlaç Sektörü : 7 Milyar USD
- Türkiye Veteriner İlaç Sektörü : 330 Milyon USD

Hayvancılığın son 50-60 yıllık süreçte bilimsel ve endüstriyel bir özellik kazanmasıyla, veteriner tıbbi ürünler hayvanlarda hastalıkların sağaltımı ve önlenmesi yanında, hayvansal üretimin artırılması ve sürdürülmesi için de vazgeçilmez olmuşlardır. Aynı şekilde, günümüzde giderek önem kazanan ev ve süs hayvanlarının bakım ve beslenmesinde sahiplerinin talebi sürekli artış göstermektedir.

2. Mevcut Durum

Ülkemizde hayvan hastalıkları ile mücadele amacı ile 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ve söz konusu Kanun çerçevesinde yayımlanmış Yönetmeliklerde hayvan hastalıklarının bildirim sistemi ve kontrol tedbirleri, hastalıkların izlenmesi, kontrol altına alınması ve eradike edilmesi, hayvanların tanımlanması ve hareketleri ile ilgili kurallar belirlenmiştir.

Bu kurallara ilave olarak Avrupa Birliği mevzuatına tam uyumlu olarak hazırlanan ve hazırlanmakta olan yeni yönetmelikler, talimatlar gibi ikincil mevzuatla veteriner tıbbi ürünlere ilişkin güncellemeler ve düzenlemeler yapılmaktadır.

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (11/06/2010 tarih, 5996 sayı) kapsamında veteriner sağlık ürünleri iki başlık şeklinde tanımlanır;

Tıbbî olmayan veteriner sağlık ürünleri: Hayvana uygulanmak ya da hayvan için kullanılmak amacıyla tüm üretim aşamalarından geçerek kullanıma hazır hâle getirilmiş ilaç niteliğinde olmayan ürünleri tanımlar. Kozmetik ürünler (şampuan vs), harici kullanılan ancak tedavi edici etkisinden çok tedaviye yardımcı etkisi olan ürünler bu grubun örneklerindendir.

Veteriner tıbbî ürünleri: Hayvana uygulanmak ya da hayvan için kullanılmak amacıyla tüm üretim aşamalarından geçerek kullanıma hazır hâle getirilmiş etkin madde ihtiva eden ürünleri ve veteriner biyolojik ürünleridir. İlaçlar, aşılar, hiperimmun serumlar ve invivo kullanıma mahsus Mallein/Tüberkülin gibi teşhis kitleri bu grupta yer alır.

Bu ürünler, hayvan hastalıklarının sağaltımı, koruyucu hekimlik, verimin artırılması gibi yönlerden hayati önem taşırlar. Bununla birlikte ev ve süs hayvanları ile hayvan refahı açısından da önemlidir.

Yukarıda yer alan ürünlerden tıbbi olmayan veteriner sağlık ürünleri için Bakanlıkça bildirim kayıt belgesi, tıbbi ürünler için ise pazarlama izni belgesi düzenlenmektedir.

Bakanlık kayıtlarına göre şu an 812 tıbbi olmayan veteriner sağlık ürününe kayıt belgesi düzenlenmiştir. İzinli biyolojik ürün sayısı 465'dir. Bu ürünlerin 113'ü ülkemizde üretilmek üzere izinlidir. İzinli ilaç sayısı ise 1734'dür. ATC vet *(The Anatomical Therapeutic Chemical classification system for veterinary medicinal products)* sınıflandırmasına göre ilaçların dağılımları şöyledir.

ATCvet birinci derece kodu	**Sınıf açıklaması**	**Adet**
QA	Alimenter sistem ve metabolizma ürünleri	236
QB	Kan ve kan şekillendirici organ ürünleri	25
QC	Kardiyovasküler sistem ürünler	14
QD	Dermatolojik ürünler	18
QG	Üro-genital sistem ve cinsiyet hormonları ürünleri	67
QH	Sistemik hormon ürünleri (cinsiyet hormonları ve insülin hariç)	30
QJ	Sistemik amaçlı antienfeksifler (meme içi olanlar dahil)	783
QL	Antineoplastikler ve immunmodulatör ajanlar	-
QM	Kas-iskelet sistemi ürünleri	71
QN	Sinir sistemi ürünleri	57
QP	Antiparaziter, insektisit ve repellent	403
QR	Solunum sistemi ürünleri	11
QS	Duyu organları ürünleri	14
QV	Çeşitli	10

Yine 21 adedi biyolojik ürün ve 453 adedi ilaç olmak üzere toplam 474 veteriner tıbbi ürüne ihraç amaçlı izin düzenlenmiştir.

Yetkili otorite, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olup, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü'ndeki 11 Daire Başkanlığından birisi olan Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı'dır.

Ulusal kalıntı izleme çalışmaları da Gıda Kontrol ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı 4 Çalışma Grubuna ayrılmakta olup, bunlardan 3 tanesi 21 personelle veteriner sağlık ürünlerine ilişkin faaliyetleri yürütmektedir. Bu çalışma grupları;

- İyi Üretim ve Dağıtım Uygulamaları Ç.G.
- Pazarlama İzinleri Ç.G.
- Farmakovijilans, İthalat, Satış ve Veteriner Tıbbi Ürün Takip Ç.G.
- Gıda Kaynaklı Zoonozlar ve Hayvansal Yan Ürünler Ç.G.

Buna ilave olarak Bakanlık enstitü uzmanları Veteriner Tıbbi Ürün Komisyonları ve İyi Üretim Uygulamaları denetçi listelerinde yer almaktadır. Gıda, Tarım Hayvancılık İl Müdürlükleri saha çalışmalarını

yapmaktadır. Veteriner ilaçları Pendik Veteriner Kontrol Enstitüsünde, aşılar Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsünde analiz edilmektedir.

Veteriner Tıbbi Ürün Komisyonları; Veteriner tıbbi ürünlerin pazarlama izinlerine esas dosyalar Veteriner Tıbbi Ürün Komisyonlarınca değerlendirilmektedir. Komisyonlara Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü konu uzmanları yanında Bakanlık enstitü müdürlüklerinden uzmanlar katılmaktadır. Komisyonlar; Veteriner İlaç Alt Komisyonu ve Veteriner İmmunolojik Ürün Alt Komisyonu olarak iki alt komisyon olarak çalışmaktadır. Sektör yetkilileri önceden bilgi vermek kaydıyla komisyonlara bilgi vermek üzere katılabilmektedir. Komisyonlar en az iki ayda bir kez toplanmaktadır.

GMP Denetçileri; Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü ve Bakanlık enstitü müdürlüklerinden konu uzmanlara Bakanlıkça düzenlenen eğitim programlarına katılarak GMP denetçisi listesine girmektedir.

İthalat; Ham madde ithalatı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen uygunluk belgeleri ile; bitmiş ürün ithalatı ise Ankara, İstanbul, İzmir İl Müdürlükleri tarafından düzenlenmiş kontrol belgeleriyle yapılmaktadır. İthalat işlemleri tek pencere sisteminden elektronik başvuru ile yapılmaktadır. İthal edilen immünolojik ürünlerin her partisinden örnek alınarak analizleri yapılmakta ve Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü tarafından satış izni düzenlenmektedir. Veteriner ilaçlarında ilk ithalatta Pendik Veteriner Kontrol Enstitüsü tarafından analiz yapılmakta ve Bakanlık tarafından satış izni verilmektedir. Sonraki ithalatlarda satış izinleri Pazarlama izni sorumlusu tarafından verilmektedir. Sonraki ithalatlarda satış izinleri Pazarlama izni sorumlusu tarafından verilmektedir.

İhracat: Veteriner tıbbi ürünlerin ihracı izne tabi değildir. Ancak yapılan ihracatlar İl Müdürlükleri ve firmalara özel formlarla Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğüne bildirilmek zorundadır. Veteriner biyolojik ürünlerle ilgili olarak ihracat esasları Bakanlıkça belirlenerek İl Müdürlüklerine bildirilmiştir. İl Müdürlükleri yapılan ihracat bilgilerini Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Veteriner ilaçları ve aşılarla ilgili yapılan ihracat bilgileri (ülkeler, ekonomik değeri vb) sağlıklı şekilde değerlendirilmemektedir.

2.1. Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı

Bu Daire Başkanlığının görevleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

• Gerçek ve tüzel kişiler ile Enstitü Müdürlüklerine ait veteriner tıbbi ürün üretim yerlerinin onay işlemleri ve denetimi hizmetlerini yürütmek,

• Gerçek ve tüzel kişiler ile Enstitü Müdürlüklerine ait veteriner tıbbi ürün üretim yerlerinin iyi üretim uygulamaları şartlarını AB mevzuatına paralel olacak şekilde belirlemek, uygunluğunu belgelendirmek ve denetimini sağlamak,

• Veteriner sağlık ürünlerinin ruhsatlandırılması ve satış izinlerinin verilmesi işlemlerini yürütmek,

• Veteriner sağlık ürünlerinin tanıtım esaslarını belirlemek,

• Veteriner tıbbi ürünlerinin etkinlik, zararsızlık ve güvenliği ile ilgili kalite kontrollerini yaptırmak, bu konuda enstitü müdürlüklerinde laboratuvar kurdurtmak.

• Veteriner tıbbi ürünlerinin güvenirliğinin izlenmesi ve değerlendirmesine ilişkin farmakovijilans çalışmalarını yapmak ve yaptırmak,

• Veteriner biyolojik ürünlerdeki suşların ülkemizde bulunan hastalık yapan antijenik suşlarla uyumunu izlemek,

• Veteriner sağlık ürünlerinin üretiminde ve kontrolünde kullanılacak, hammaddelerin, mikroorganizma kültürlerinin ve diğer maddelerin izin ve takip işlemlerini yürütmek,

• Veteriner ecza depolarının ruhsatlandırılması ve denetimini yürütmek,

• Veteriner sağlık ürünlerinin toptan ve perakende satışı, denetimi ve izlenmesi ile ilgili şartları belirlemek,

• Veteriner sağlık ürünleri ile ilgili konularda işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, çalışma ve değerlendirme toplantıları için çalışmalar yapmak, rapor hazırlamak ve toplantılara katılmak, diğer ülkelerdeki uygulamaları takip etmek,

• Avrupa İlaç Ajansı (EMA) ile Avrupa İlaç Kalitesi Başkanlığı (EDQM) ile işbirliğinde bulunmak, düzenlemelerini takip etmek, Sağlık Bakanlığı ile birlikte Bakanlıktaki koordinasyonu sağlamak,

• Avrupa Farmakopesi Komisyonlarına katılım sağlamak,

• Veteriner tıbbi ürünlerinin gerektiğinde fiyatlarını belirlemek,

• Veteriner tıbbi ürünlerinin maksimum kalıntı sürelerini belirlemek ve bu konuda diğer birimler ile işbirliği yapılmasını sağlamak,

• Psikotropik ve narkotik veteriner tıbbi ürünlerle ilgili diğer Bakanlıklar ile işbirliği yapmak,

• Gerektiğinde veteriner hekimlikle ilgili alet ve malzemelerin standartlarını belirlemektir.

2.2. Mevzuat

2.2.1. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (11/06/2010 tarih, 5996 sayı)

Tanımlar

Madde 3- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

40) Kalıntı: Bitki koruma ürünü kullanımı sonucu, bitki, bitkisel ürünler ile yenilebilir hayvansal ürünlerin içinde, üzerinde veya çevrede bulunan, metabolitler ile yıkımlanma veya reaksiyon sonucunda oluşan ürünler dâhil bir ve birden fazla maddeyi veya hayvansal ürünlere geçerek insan sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratma ihtimali bulunan farmakolojik etkili maddeler ve bunların metabolitleri veya diğer maddelerini,

69) Tıbbî olmayan veteriner sağlık ürünleri: Hayvana uygulanmak ya da hayvan için kullanılmak amacıyla tüm üretim aşamalarından geçerek kullanıma hazır hâle getirilmiş ilaç niteliğinde olmayan ürünleri,

74) Veteriner biyolojik ürünleri: Hayvanlarda aktif veya pasif bağışıklık oluşturmak, bağışıklığın seviyesini ölçmek veya hastalık teşhisi için hazırlanmış aşı, serum gibi ürünler ile teşhis kitlerini,

75) Veteriner ecza deposu: Sadece veteriner sağlık ürünlerinin toptan satışının yapıldığı, eczacı veya veteriner hekim sorumluluğunda faaliyet gösteren ecza depolarını,

77) Veteriner sağlık ürünleri: Veteriner tıbbî ürünleri ve tıbbî olmayan veteriner ürünlerini,

78) Veteriner tıbbî ürünleri: Hayvana uygulanmak ya da hayvan için kullanılmak amacıyla tüm üretim aşamalarından geçerek kullanıma hazır hâle getirilmiş etkin madde ihtiva eden ürünleri ve veteriner biyolojik ürünleri.

Veteriner Sağlık Ürünlerinin Onayı, Üretimi ve Sahibinin Sorumlulukları, Toptan ve Perakende Satışı, Tanıtımı ve Uygulanması

Veteriner sağlık ürünlerinin onayı, üretimi ve sahibinin sorumlulukları

Madde 12- (1) Veteriner sağlık ürünlerinin üretimi, ithalatı, ihracatı, kullanımı, ambalajlanması, etiketlenmesi, tanıtımı, nakliyesi, depolanması, reçeteli ya da reçetesiz satışı, onayı, kontrolü ve teminine ilişkin işlemler Bakanlık tarafından belirlenir.

(2) Veteriner tıbbî ürünlerinin üretimi, ithalatı, ihracatı ve piyasaya arzı için Bakanlıktan onay alınması zorunludur. Onaya ilişkin bilgilerin gizliliği esastır.

(3) Veteriner sağlık ürünlerinin onayını, kimyager, kimya mühendisi, eczacı veya veteriner hekim olan gerçek kişiler veya bu kişilerden birini istihdam eden tüzel kişiler alabilir. Bunlardan, veteriner biyolojik ürünlerin onayını, sadece veteriner hekimler ve veteriner hekim istihdam eden tüzel kişiler alabilir.

(4) Bakanlık, insan, hayvan ve çevreye olan olumsuz etkileri sebebiyle, bazı maddelerin veteriner sağlık ürünleri üretiminde kullanılmalarını veya hayvanlara uygulanmalarını tamamen veya kısmen yasaklayabilir, kısıtlayabilir ya da kullanımını belirli esaslara bağlayabilir.

(5) Orijinal veteriner tıbbî ürünlerinin ilk onayı tarihinde belirlenen geçerlilik süresi dolmadan veya hak sahibinden izin alınmadan jenerik veteriner tıbbî ürünler piyasaya arz edilemez.

(6) Bakanlık, hayvan sağlığını tehdit eden bir hastalığın ortaya çıkması durumunda, bu hastalığa karşı kullanılan onaylı veteriner tıbbî ürünleri bulunmadığında veya ihtiyacın karşılanamadığı durumlarda, uygun gördüğü tıbbî ürünlerin kullanımına geçici olarak izin verebilir.

(7) Veteriner tıbbî ürünlerinin üretimi, onay verilen üretim yerlerinde, onaya esas şartlara ve farmasötik şekil ve yöntemlere göre yapılır. Ancak, Sağlık Bakanlığından onaylı üretim yerlerinde, Bakanlığa bildirimde bulunmak şartıyla, verilen onay doğrultusunda veteriner biyolojik ürünler hariç veteriner tıbbî ürün üretimi yapılabilir.

(8) Veteriner sağlık ürünleri, veteriner hekimler, eczacılar, kimya mühendisleri veya kimyagerlerin sorumluluğunda üretilir. Bu ürünlerin kalite kontrolü, Bakanlık tarafından uygun görülen laboratuvarlarda bu fıkrada belirtilen meslek mensupları tarafından yapılır. Veteriner biyolojik ürünlerin üretim ve kalite kontrolleri ile veteriner sağlık ürünlerinin etkinlik ve güvenlik değerlendirme çalışmaları veteriner hekimler tarafından yapılır.

(9) Veteriner biyolojik ürün üretilen yerlerde, sağlık koruma bandı uygulanır.

(10) Bakanlıkça, üretim koşullarına ve onaya esas dosyasındaki ürün standartlarına uymadığı tespit edilen veteriner tıbbî ürünleri hatalı kabul edilir. Hatalı veya son kullanma tarihi geçen veteriner tıbbî ürünlerin piyasaya arz edilmesi ve kullanımı yasaktır. Piyasaya arz edilmiş, hatalı veteriner tıbbî ürünleri, onay sahipleri tarafından piyasadan toplanmak zorundadır. Hatası giderilemeyecek ürünler, masrafı sahibine ait olmak üzere derhal imha ettirilir. Veteriner biyolojik ürünler dışındaki hatalı veteriner tıbbî ürünlerin, hatası giderilebildiği takdirde, piyasaya yeniden arzına izin verilebilir.

(11) Onay koşullarının değişmesi, ürünün beklenen etkiyi göstermemesi veya istenmeyen etkilerin görülmesi, onaya esas formül ve spesifikasyonlarına uyulmaması gibi hususların tespiti hâlinde, veteriner tıbbî ürünlerinin onayı askıya alınabilir veya iptal edilebilir.

(12) Veteriner tıbbî ürün onay sahibi, ürününün etkin, güvenli ve öngörülen kalitede olması ile uygun şartlarla dağıtımından sorumludur. Onay verilmiş veteriner tıbbî ürünün kullanımında istenmeyen etkilerinin ortaya çıkması durumunda, onay sahibinin sorumluluğu ortadan kalkmaz.

(13) Veteriner tıbbî ürün onay sahibi, belirlenen kayıtları tutmak, her türlü değişikliği bildirmek, talep edilen bilgi ve belgeyi zamanında Bakanlığa vermek zorundadır.

(14) İthal edilecek veteriner tıbbî ürünlere ilişkin şartlar Bakanlıkça belirlenir.

(15) Yurt dışından bağışlanan veya araştırma, test ve onay işlemlerinde kullanılacak veteriner sağlık ürünleri ve ham maddelerinin yurda girişine ilişkin şartlar Bakanlıkça belirlenir. Bu ürünler hiç bir şekilde ticarete konu olamaz.

(16) Ülkemizdeki hayvanlara uygulanmak üzere ithal edilecek veteriner biyolojik ürünlerdeki suşlar, ülkemizde bulunan hastalık yapan antijenik suşlarla uyumlu olmak zorundadır.

(17) Tıbbî olmayan veteriner sağlık ürünlerinin üretimi, ithalatı, ihracatı, kullanımı, ambalajlanması, etiketlenmesi, tanıtıcı bilgileri, tanıtımı, depolanması, piyasaya arzı, reçeteli ya da reçetesiz satışı ve kontrolü Bakanlıkça belirlenir.

(18) Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir.

Veteriner tıbbî ürünlerinin toptan ve perakende satışı, tanıtımı

Madde 13- (1) Veteriner biyolojik ürünler dışındaki veteriner tıbbî ürünlerinin toptan satışı, ecza depoları veya veteriner ecza depoları kanalıyla, perakende satışları ise eczaneler, veteriner muayenehane, klinik, poliklinik ve hayvan hastaneleri kanalıyla yapılır. Ancak, Bakanlıkça izin verilmiş süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan işyerlerinde, veteriner biyolojik ürünler dışındaki sadece bu hayvanlara mahsus olan veteriner tıbbî ürünler satılabilir. Veteriner biyolojik ürünlerin satışına ilişkin hususlar Bakanlıkça belirlenir.

(2) Veteriner tıbbî ürünlerini depolayanlar, toptan ve perakende ticaretini yapanlar, alış ve satış ile ilgili kayıtları tutmak, Bakanlığın belirlediği uygun şartlarda muhafaza etmek ve denetimlerde her türlü kolaylığı göstermek zorundadır.

(3) Psikotropik ve narkotik veteriner tıbbî ürünleri, bu Kanun hükümlerine ilave olarak uyuşturucularla ilgili özel kanunlara da tâbidir. Bu ürünler sadece klinisyen veteriner hekimlere, veteriner fakültelerinin ilgili birimlerine satılabilir, sadece veteriner hekimler tarafından uygulanır ve Bakanlığın izni olmadıkça devredilemez ve satılamaz. Bu ürünler için azaltılmış olsa dahi tanıtım numunesi hazırlanamaz.

(4) Veteriner sağlık ürünlerinin tanıtımına ilişkin düzenlemeler Bakanlıkça belirlenir. Ancak, psikotropik ve narkotik etkili veteriner tıbbî ürünlerinin kitlesel iletişim vasıtalarıyla hatırlatıcı ya da bilgilendirici tanıtımı yapılamaz.

(5) Veteriner sağlık ürünlerinin ambalajında satış fiyatının belirtilmesi zorunludur. Bakanlık, ülke ihtiyaçları, piyasa koşulları, kamu yararı ve hizmetin gereklerini dikkate alarak gerektiğinde satış fiyatlarını belirleyebilir.

(6) Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir.

Veteriner tıbbî ürünlerin uygulanması

Madde 14- (1) Veteriner hekim, uygulayacağı veya tavsiye edeceği, reçeteye tâbi veteriner tıbbî ürünler ve terkipler için, reçete düzenlemek, belirlenen kayıtları tutmak ve talep edildiğinde Bakanlığa sunmak zorundadır.

(2) Veteriner tıbbî ürünler, kullanıma arz edilen hâliyle, etiket ve prospektüs bilgilerine göre uygulanır. Buna aykırı uygulamalarda sorumluluk, uygulayana ve uygulanmasına izin verene aittir.

(3) Veteriner biyolojik ürünleri, veteriner hekim veya yardımcı sağlık personeli tarafından uygulanır. Bakanlığın programlı veya projeli çalışmaları için uygulayıcılara, hayvan sahipleri tarafından Bakanlıkça belirlenen uygulama ücreti ödenir.

(4) Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir.

Veteriner sağlık ürünleri ile ilgili yaptırımlar

MADDE 37- (1) Veteriner Sağlık Ürünleri İle İlgili Yaptırımlar Aşağıda Belirtilmiştir:

a) Onaylı olmayan yerlerde veteriner tıbbî ürünü üretimi yapan gerçek ve tüzel kişilere otuz bin Türk Lirası idarî para cezası verilir ve faaliyetten men edilir. Ürünler masrafları sorumlusuna ait olmak üzere piyasadan toplatılır ve imha edilmek üzere mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir.

b) Veteriner tıbbî ürünle ilgili onay alınmadan veteriner tıbbî ürünü ithal eden ve üretenlere otuz bin Türk Lirası, satan ve bulunduranlara yirmi bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Veteriner tıbbî ürünlerini kaçak olarak ülkeye soktuğu tespit edilenler hakkında, 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümlerine göre işlem yapılmak üzere savcılığa suç duyurusunda bulunulur. Ürünler masrafları sorumlusuna ait olmak üzere piyasadan toplatılır ve imha edilmek üzere mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir. Onaylı yerlerde onaylı olmayan veteriner tıbbî ürünlerinin üretilmesi durumunda ayrıca üretim yerinin onayı bir yıl süre ile askıya alınır. Üretilen ürün veteriner biyolojik ürün ise üretim yerinin onayı iptal edilir.

c) Gıda değeri bulunan hayvanlara uygulanması yasaklanan veya bu yönde uyarılar taşıyan maddeleri ihtiva eden veteriner tıbbî ürünlerini, gıda değeri bulunan hayvanlara uygulayanlara beş bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Yasaklı maddeler ve yasaklı maddelerin uygulandığı hayvanlardan elde edilen ürünler hakkında mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir.

ç) Veteriner biyolojik ürünlerden kullanımı belirli tür, yaş, hayvan, bölge veya kullanıcılar ile kısıtlanmış olanları, kısıtlamaları dışında uygulayanlara, hayvan başına; sığır cinsi hayvanlar için iki yüz Türk Lirası, tek tırnaklılar için bin Türk Lirası, koyun ve keçiler için elli Türk Lirası, kanatlılar için beş Türk Lirası, kedi ve köpekler için yüz Türk Lirası, diğer hayvan türleri için işletme başına beş bin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır.

d) Bakanlıktan onaylı veteriner sağlık ürünlerinin analizleri sonucunda, onaya esas dosyasındaki formül veya spesifikasyona uymadığının tespit edilmesi hâlinde, yirmi bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Hatalı ürünlerin ilgili serileri onay sahibi tarafından piyasadan toplatılır ve imha edilmek üzere mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir. Ürünün piyasadan toplatılmaması hâlinde, ürün sahibine ayrıca beş bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

e) Onaylı veteriner sağlık ürünlerinden birini taklit etmek suretiyle sahtesini üreterek piyasaya arz edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve bin gün adlî para cezası ile cezalandırılır. Bakanlıktan onaylı üretim yerlerinde, taklit veteriner sağlık ürünlerini üreten yerlerin onayı bir yıl süreyle askıya alınır, üretilen ürün taklit veteriner biyolojik ürün ise üretim yerinin onayı iptal edilir.

f) 12. maddenin on yedinci fıkrasına göre Bakanlıkça belirlenen düzenlemelere aykırı hareket edenlere beş bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. İzinsiz olduğu belirlenen ürünler masrafları sorumlusuna ait olmak üzere piyasadan toplatılır ve imha edilmek üzere mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir.

g) 13. maddede belirtilen satış yerleri dışında veteriner tıbbî ürünlerin satışını yapan yer sahiplerine on bin Türk Lirası idarî para cezası verilir; ürünlere el konularak mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir.

ğ) 13. maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen psikotropik ve narkotik veteriner tıbbî ürünleri ile ilgili hükümlere aykırı hareket edenlere beş bin Türk Lirası idarî para cezası verilir; ürünlere el konularak mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir.

h) 13. maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen hükümlere aykırı hareket edenlere on bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Fiilin, ticarî reklâm ve ilân yoluyla gerçekleşmesi hâlinde 23/2/1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 16. maddesine aykırı hareket edenler hakkındaki ceza hükümleri uygulanır.

ı) Veteriner tıbbî ürünlerini satmak üzere onaylı satış yerlerinin, onaya esas dosya bilgilerine ve ilgili mevzuata uymadığının tespiti hâlinde, işyeri sahipleri ve sorumluları ürün güvenliğine ilişkin risk oluşturmayan durumlarda ikaz edilir ve düzeltilmesi için süre verilir. Risk oluşturması ve ikaz edilen hususların düzeltilmemesi hâlinde satış yerinin onayı bir aydan bir yıla kadar askıya alınır.

i) Veteriner tıbbî ürünleri ile ilgili Bakanlıkça istenen kayıtları tutmayan, veteriner tıbbî ürünlerinin toptan ve perakende satışı ile ilgili esaslara uymayan onay sahibine, üretim yerlerine ve toptan satış depolarına yirmi bin Türk Lirası, perakende satış yerlerine beş bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

j) 13. maddede belirtilen yerlerde, ambalajı açılmış, bozuk veya son kullanma tarihi geçmiş veteriner sağlık ürünleri bulunduran ve satan kişilere bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

2.2.2. Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik *(24.12.2011 tarih, 28152 sayı)*

Veteriner tıbbi ürünlerin;

- Üretimi,
- Pazarlama izni,
- İthalatı ve ihracatı,
- Kullanımı,
- Ambalajlanması ve etiketlenmesi,
- Tanıtımı,
- Nakliyesi ve depolanması,
- Toptan veya parekende satışı,
- Reçeteli veya reçetesiz satışı,
- Temini,
- Ürünlerin geri çekilmesi,
- Farmakovijilansı,
- Otovaksinleri,
- Denetimler ve cezaları,
- Askıya alma ve iptal işlemlerine ilişkin hususları belirlemektedir.

Pazarlama izni ile ilgili hususlar

Ülkemizde bir ürünün üretilmesi, ithal edilmesi, piyasaya arzı, depolanması ve uygulanması için 5996 sayılı Kanunun 12. maddesinin ikinci fıkrası gereği Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre pazarlama izni almış olması gerekir. Diğer bir ifade ile tıbbi ürünlerde daha önce kullanılan "ruhsat" ifadesi yerini "pazarlama izni" ifadesine bırakmıştır.

Ürünlere pazarlama izni verilmesi sırasında ilaç ve biyolojik ürünler için ayrı hazırlanmış kılavuzlar, ki bu kılavuzlar AB mevzuatı ile uyumludur, öncelikle esas alınmaktadır. Bununla birlikte dosyaların hazırlanması için gerekli çalışma, bilgi ve belgelerin değerlendirilmesinde bu kılavuzlar ile birlikte EMA, (European Medicines Agency), ICH (The International Council for Harmonisation of Technical Requirements for Pharmaceuticals for Human Use) ve VICH (The International Cooperation on Harmonisation of Technical Requirements for Registration of Veterinary Medicinal Products) gibi kurum ve kuruluşlarının sayıları 200'ü bulan kılavuzları ve ayrıca başta Avrupa Farmakopesi olmak üzere İngiliz ve Amerikan Farmakopesi gereklilikleri dikkate alınmaktadır.

Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmeliğe göre, yönetmeliğin yayımlanmasından önce izin/ruhsat almış tüm tıbbi ürünler dosyalarını, 31.10.2020 tarihine kadar yeni ve güncel mevzuata uyumlu hale getirerek Bakanlığa sunmak zorundadır. Bu sayede daha önce ruhsat almış tüm ürünlerin ait kalite, etkinlik ve güvenlik açısından yeni mevzuat gerekliliklerini karşılanması hedeflenmektedir. Şu ana kadar sektör tarafından dosya güncelleme olarak isimlendirilen bu süreçte 2300'e yakın tıbbi ürünün dosya bilgilerinin güncellenmesi ve bu amaçla gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bakanlık kayıtlarına göre şu ana kadar dosya güncelleme için 244 başvuru olduğu ve sadece 47 adedinin olumlu sonuçlandırıldığı görülmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere, dosya güncelleme yönüyle gerek sektörü ve gerekse Bakanlığı her zamankinden daha yoğun bir çalışma temposu beklemektedir.

Ortak Prospektüs Çalışması

Gerek dünyada gerekse ülkemizde aynı özelliklere sahip ürünler arasında hedef tür, endikasyon, kullanım dozu, kalıntı arınma süresi, istenmeyen etkiler vb. gibi özellikler açısından farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim bu durum Avrupa Komisyonu tarafından 2014 yılında yayımlanan veteriner tıbbi ürünlerle ilgili yeni taslak mevzuatın giriş bölümünde de ele alınarak, ürünlerin ürün özellikleri özeti ve prospektüslerinde bir harmonizasyona gidilmesi gerekliliğine değinilmiştir.

Bu kapsamda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ilgili birimince ortak prospektüs çalışması başlatılmıştır. Bu çalışmada özellikle aynı mevzuatın uygulandığı AB üye ülkelerinin resmi otoritelerinin internet sitelerinde yayımlanan ürünlere ait prospektüsler incelenerek, aynı ve/veya benzer özelliklere sahip ürünlerin güncel tüm verilerinin bir örnek hale getirilmesi planlanmaktadır. Bu çalışma sırasında EMA tarafından belirli etkin maddeler ve/veya ürünler üzerindeki bilimsel değerlendirme ve öneriler de dikkate alınmaktadır. Bu sayede ülkemizde piyasaya sürülen ürünlerin prospektüslerin güncel ve gerekli tüm bilgileri taşıması sağlanacak, bu kapsama giren ürünlerin ruhsatlandırılma süreçleri hızlandırılacaktır.

Elektronik Başvuru

Bakanlıkça 2015 yılında yayımlanan Elektronik Başvuru kılavuzu ile pazarlama izni ile ilgili dosyaların elektronik ortamda (CD/DVD) Bakanlığa sunulması sağlanmıştır. Bu sayede verilerin elektronik ortamda saklanarak kolay yönetimi sağlanmış, sadece bir başvuru için Bakanlığa on binlerce kâğıttan oluşan dosyaların sunulması gerektiği düşünüldüğünde, çevreye duyarlı bir tutum sergilenmiştir.

2.2.3. İmmunolojik Veteriner Tıbbi Ürünler Dışındaki Veteriner Tıbbi Ürünlerin Başvuru Dosyası Kılavuzu Talimatı *(28.03.2012 tarih, 11099 sayı)*

Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmeliğin 87. Maddesine istinaden Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının web sitesinde İmmunolojik Veteriner Tıbbi Ürünler Dışındaki Veteriner Tıbbi Ürünlerin Başvuru Dosyası Kılavuzu Talimatı yer almaktadır. Firma başvurularının yayımlanan bu kılavuza uygun olarak yapılması gerekmektedir.

Ayrıca veteriner ilaçlarının ruhsatlandırılması sırasında ürün başvuru dosyalarının incelenmesinde Avrupa İlaç Ajansı (EMA), ICH (Beşeri ilaçlar için teknik gereksinimlerin uyumlaştırılması üzerine uluslararası konferans, Avrupa, ABD ve Japonya yetkili otoritelerinin ve ilaç endüstrisinin ilaçların bilimsel ve teknik olarak geliştirilmesi ve kayıtlarının tartışılması amacıyla 1990 yılından itibaren bir araya geldiği tek oluşumdur). VICH (Veteriner ürünler için teknik gereksinimlerin uyumlaştırılmasını amaçlayan üç taraflı AB-Japonya-ABD bir programdır. Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Güney Afrika Cumhuriyeti ise gözlemci olarak yer almakta, Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı (OIE) ortak üye statüsünde olup sekretaryası Brüksel-Belçika'da bulunan Uluslararası Hayvan Sağlığı Federasyonu (IFAH) tarafından yürütülmektedir. Program ilk olarak 1996 yılında başlamış olup, açılımı "International Cooperation on Harmonisation of Technical Requirements for Registration of Veterinary Medicinal Products"dır) kılavuzlarına başvurulur.

Bu kuruluşların internet sitelerinde yayımlanan kılavuzlar dikkate alınacağından, ürünlerle ilgili tüm çalışma ve sunumların bu kılavuzlarda belirtilen hükümlere göre yapılması gerekmektedir.

2.2.4. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Yönetmelik *(24.12.2011 tarih, 28152 sayılı)*

Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre pazarlama izni almış veya pazarlama izni almak için başvurusu yapılmış ürünlerde yapılacak değişiklikler ile başvuru veya izin sahiplerine ilişkin değişiklikleri düzenler.

Ürünlerde yapılacak değişiklikler Yönetmeliğin ekinde ayrıntısı ile yer almakta olup, aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır:

1- Pazarlama izinlerinin genişletilmesi:

a. Etkin madde(ler)de yapılan değişiklikler,

b. Dozaj, farmasötik form ve uygulama yolundaki değişiklikler,

c. Gıda üreten hayvanlara uygulanan veteriner tıbbi ürünlere özgü diğer değişiklikler; hedef türün değiştirilmesi veya eklenmesi.

2- Tip IA küçük değişiklikler: Tıbbi ürünün kalitesi, güvenliği veya etkinliği üzerinde yalnızca minimum düzeyde bir etkisi olan veya hiç etkisi olmayan değişikliklerdir.

3- Tip IB küçük değişiklikler: Tip IA küçük değişiklik, Tip II büyük değişiklik ya da genişletme kapsamına girmeyen değişikliklerdir.

4- Tip II büyük değişiklikler: Bir genişletme olmayan ve tıbbi ürünün kalitesi, güvenliği ve etkinliği üzerinde önemli etkisi olan değişikliklerdir.

Bunların dışında Bakanlık, Yönetmelik hükümlerinde ve hazırlanacak kılavuzlarda karşılığı bulunmayan değişikliklerin (Öngörülmeyen değişiklikler) sınıflandırılması hakkında ilgili kurum ve kuruluşlardan, uzmanlardan, diğer ülkelerin yetkili otorite veya kuruluşlarından görüş alabilir. Alınan görüşlerle varılan sonuç, pazarlama izni sahibine bildirilir ve ilgili mevzuatta gerekli değişiklik yapılır.

Bir değişikliğin ürün özellikleri özeti, etiket veya prospektüste revizyona neden olduğu durumlarda, bu revizyon söz konusu değişikliğin bir parçası olarak kabul edilir.

2.2.5. Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Kılavuz Talimatı *(18.06.2012 tarih, 21711 sayı)*

Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişiklikler İle İlgili Yönetmeliğin 6. Maddesine istinaden Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının web sitesinde Veteriner Tıbbi Ürünlerde Yapılacak Değişikliklerle İlgili Kılavuz Talimatı yer almaktadır. Talimat, değişiklik kategorilerinin ayrıntıları, değişikliklerin uygulanması ile ilgili prosedürler ve sunulması gereken belgeleri belirlemektedir.

Bu kılavuz Tip IA küçük değişiklikler, Tip IB küçük değişiklikler ve Tip II büyük değişiklikler ve uygun olduğunda, belirli değişiklikler için sunulması gereken bilimsel veriler ve bu verilerin nasıl belgeleneceğine ilişkin ek bilgi sağlamaktadır.

Bu talimatın ekindeki Kılavuz, aşağıdakilerle ilgili değişiklikleri sınıflandıran üç bölümden oluşmaktadır;

1- İdari değişiklikler,

2- Kalite değişiklikleri,

3- Güvenlik, Etkinlik ve Farmakovijilans değişiklikleri.

2.2.6. Tıbbi Olmayan Veteriner Sağlık Ürünleri Yönetmeliği *(17.12.2011 tarih, 28145 sayı)*

Tıbbi olmayan veteriner sağlık ürünlerinin;

1. Kozmetik ürünleri,

2. İçme sularına katılarak kullanılan ve sulardaki istenmeyen maddeleri uzaklaştıran veya bağlayan klor nötralizanları gibi ürünleri,

3. Hayvan barınaklarında kullanılan altlıkların nem ve koku gibi özellikleri üzerine etkiyen düzenleyicileri,

4. Esas olarak tıbbi bir etkisi olmayan ancak içerdiği maddeler nedeniyle esas tedaviye yardımcı olarak kullanılan, harici uygulamaya özgü ve kozmetik benzeri ürünleri,

5. Akvaryum sularında kullanılmak suretiyle hayvanların yaşam ortamını iyileştirmeye yönelik ürünlerinin, üretimi, ithalatı, piyasaya arzı, ihracatı, tanıtımı ve satışına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir.

2.2.7. Beşeri ve Veteriner Tıbbi Ürünlerde Kullanılan Renklendiricilerle İlgili Tebliğ (18.01.2005 tarih, 25704 sayı)

Sağlık Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın birlikte yürüttüğü bu Tebliğ, beşeri ve veteriner tıbbi ürünlerde kullanımına izin verilen renklendiricileri, bunların tıbbi ürünlerdeki kullanımı ve saflık kriterlerine ilişkin tedbirleri belirlemektedir.

Söz konusu ürünlerde hem kütle hem de dış yüzeyi ve sadece dış yüzeyi renklendirmek amacıyla kullanılan renklendiriciler için ayrım yapılmaması gerekmektedir.

2.2.8. Aşı ve Serum Gibi Veteriner Biyolojik Ürünlerin Başvuru Dosyası Hazırlama Kılavuz Talimatı

Kılavuz, hayvan hastalıklarına karşı kullanılan aşı, serum ve bunların sulandırma sıvılarının pazarlama izni başvuru dosyasının hazırlama kurallarını belirlemekte olup, teşhis kitlerini kapsamamaktadır. Bu kılavuza ve Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak hazırlanan dosyalar ekinde yer alan formla birlikte Genel Müdürlüğe sunulmaktadır. Hazırlanacak olan dosyanın kalite, güvenlik ve etkinlik bölümleriyle ilgili olarak, Avrupa Farmakopesinin genel hükümleri dahil ilgili tüm monograflar kullanılabilir. Ayrıca diğer uluslararası kabul görmüş standartlar ve referanslardan faydalanabilir. İmalat prosesi veteriner biyolojik ürünle ilgili prensip ve kuralları belirten, İyi Üretim Uygulamaları (GMP) ve İyi Laboratuvar Uygulamaları (GLP) prensip ve kurallarına uygun olması gerekmektedir.

Veteriner biyolojik ürüne yönelik uygun olsun ya da olmasın tüm bilgilerin başvuruda yer alması gerekmektedir. Özellikle yarıda bırakılmış testler ya da çalışmalarla ilgili detayların belirtilmesi gerekmektedir. Hayvanlar üzerinde yapılan tüm çalışmalar ilgili ulusal ve AB mevzuatı hükümlerine uygun olarak yapıldığı garanti edilecektir.

Risk/fayda değerlendirilmesinin izlenmesi amacıyla orijinal başvuruda bulunmayan her türlü yeni bilgi ve tüm farmakovijilans bilgilerinin Bakanlığa sunulması gerekmektedir. Onaydan sonra dosya içeriği ile ilgili yapılan her türlü değişikliğin ilgili mevzuat hükümlerine uygun olarak Bakanlığa bildirilmesi gerekmektedir.

2.2.9. Deneme Üretimi Talimatı (10.08.2012 tarih, 27782 sayı)

Yerli ürün pazarlama izni başvuru sahiplerinin, yapılan çalışmaların kabul edilebilirliğini etkileyecek olması nedeniyle, ürünlerin geliştirme ve deneme çalışmalarından Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının bilgilendirilmesi ve deneme üretimi izni alınmasını düzenlemektedir. Pazarlama izni başvurusunda başvuru öncesi dosyada bulunması gereken bilgi ve belgelerin elde edileceği ürünlerin üretimi için Bakanlıktan deneme üretimi izni alınması gerekmektedir.

Bu üretimlerde kullanılacak hammaddelerin ithalat izinleri, deneme üretimi için verilen izne bağlı olarak Bakanlık tarafından verilmesi gerekmektedir. İthalat izni başvurusunda, iznin hangi ürüne ait deneme üretimi iznine bağlı olarak talep edildiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bakanlıktan izin alınmadan yapılan çalışmalar değerlendirmeye alınmamaktadır.

Ürettiği veya ürettirdiği diğer ürünlerin hammaddelerinden deneme üretimi yapmak isteyen başvuru sahipleri de bu kurallara dahil olup, bunların temin yerlerini belgelerle ispatlamak ve deneme üretimi için istenilen bilgileri sağlamaları gerekmektedir. Bunun dışında kaynaklardan elde edilen hammaddelerle yapılmış çalışmalar değerlendirmeye alınmamaktadır.

2.2.10. Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları (GMP) Denetimlerine Dair Talimat *(01.03.2013 tarih, 7799 sayı)*

Talimat, veteriner tıbbi ürünler ve bu ürünlerin üretiminde kullanılan ilaç etkin maddesi üretim tesislerinin İyi Üretim Uygulamaları (GMP) gereklilikleri ile uyum derecesinin belirlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen GMP denetimlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Bu kapsamda, GMP başvuru işlemleri ve GMP denetçilerinin görevlendirilmesi ile ilgili kuralları, denetimin planlanması, denetimin gerçekleştirilmesi, sertifika süreci, sonrasında yapılacak işlemler ve bu denetimlere yönelik itirazların değerlendirilmesini belirlemektedir.

İthal veteriner tıbbi ürünlerin pazarlama izni başvurularında farmasötik ürünler için 31.12.2018, veteriner biyolojik ürünler için de 28.02.2018 tarihine kadar aşağıdaki şartları taşıyan GMP sertifikaları kabul edilmektedir.

• Bakanlıkça verilmiş GMP sertifikası,

• Farmasötik Denetim Sözleşmesi (PIC- Pharmaceutical Inspection Convention) dahil olan veya işbirliği yapan kuruluş veya resmi otoritelerden alınan GMP sertifikası,

• 28 Şubat 2019 tarihinden sonra; Bakanlıkça verilmiş GMP sertifikaları ile karşılıklı tanıma antlaşması yapılan ülkeler tarafından verilen GMP sertifikaları kabul edilecektir.

Türkiye'de veteriner tıbbi ürün endüstrisi, bu ürünlerin geliştirilmesi, üretimi ve kontrolünde yüksek Kalite Yönetim standartlarını muhafaza etmektedir. Pazarlama izni sistemi, tüm veteriner tıbbi ürünlerin Bakanlık tarafından değerlendirilmesi yoluyla, güncel güvenlik, kalite ve etkinlik gerekliliklerine uygunluğun temin edilmesini sağlar. Pazarlama izni sistemi, ülkemiz piyasasına girmesine izin verilen tüm ürünlerin, sadece faaliyetleri düzenli olarak Bakanlık tarafından Kalite Risk Yönetimi ilkeleri kullanılarak denetlenen izinli üreticiler tarafından üretilmesini/ithal edilmesini sağlar. Ürünlerin yurt içinde veya dışında satılıp satılmadığına bakılmaksızın, yurt içinde faaliyet gösteren tüm veteriner tıbbi ürün üreticileri için üretim izni alınması gerekmektedir. Bu Kılavuz, veteriner tıbbi ürünler için üretim izni başvurularının değerlendirilmesinde kullanılacak ve veteriner tıbbi ürün üreticilerinin denetlenmesine temel oluşturmaktadır.

GMP ilkeleri ve ayrıntılı kılavuzlar, Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik hükümlerinde atıfta bulunulan izinleri gerektiren tüm işlemler için geçerlidir. Bu ilkeler, enstitü ve üniversiteler gibi araştırma

merkezleri tarafından gerçekleştirilen araştırma amaçlı veteriner tıbbi ürünlerin üretim süreçleri için de geçerlidir.

GMP kılavuzunda, veteriner biyolojik ürünler ve veteriner biyolojik ürünler dışındaki veteriner tıbbi ürünlerle ilgili ayrıntılı düzenlemeler ayrı eklerde belirtilmektedir.

Kılavuz üç kısımda sunulmakta ve bir dizi ek ile desteklenmektedir;

1- Kısım I, veteriner tıbbi ürünlerin üretimine yönelik GMP ilkelerini kapsar.

2- Kısım II, başlangıç maddesi olarak kullanılan etkin maddelere yönelik GMP ilkelerini kapsar.

3- Kısım III, düzenleme beklentilerini açıklığa kavuşturan, GMP ile bağlantılı belgeleri kapsar.

Kısım I'in "temel gerekliliklere" ilişkin bölümlerin başlıkları, Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelikte tanımlanan ilkelerdir.

Farmasötik Kalite Sistemine ilişkin Bölüm 1, veteriner tıbbi ürünlerin üretiminde uygulanan temel farmasötik kalite sistemi kavramını ana hatlarıyla tanımlamaktadır. Bu noktadan itibaren, her bölümde bölümün kalite sistemi amaçlarını ana hatlarıyla belirten bir ilke ile üreticilerin ilkeyi uygularken göz önünde bulundurulması gereken temel hususların farkına varmaları için yeterli derecede ayrıntı sağlayan bir metin yer almaktadır.

Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmeliğin 29. Maddesi hükümlerine göre, başlangıç maddesi olarak kullanılan etkin maddelere yönelik GMP ilkelerine ilişkin ayrıntılı Kılavuz, ICH Q7A kılavuzundan uyumlaştırılarak Kısım II olarak yayımlanmıştır.

İyi Üretim Uygulamalarının I. ve II. Kısımlarında ana hatlarıyla belirtilen genel hususlara ek olarak, spesifik faaliyet alanları hakkında ayrıntılar sağlayan bir dizi ek yer almaktadır. Bazı üretim süreçleri için, farklı ekler aynı anda geçerli olabilir (örn: steril tıbbi ürünlerin üretimine ilişkin ek ve/veya veteriner biyolojik ürünlerine ilişkin ek).

Kısım III, Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik hükümlerinde belirtilen GMP Kılavuzunda ayrıntılarıyla yer almayan ancak GMP ile ilişkili belgelerden oluşan bir koleksiyon sunacak şekilde hazırlanmıştır. Kısım III'ün amacı, düzenleme beklentilerini açıklığa kavuşturmaktır ve bu Kısım güncel en iyi uygulamalar için bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmelidir. Uygulanabilirliğe ilişkin ayrıntılar, her belgede ayrı ayrı açıklanmaktadır. Kılavuzda kullanılan bazı terimleri içeren bir sözlük, eklerin ardından kılavuza eklenmiştir.

Kılavuz, üretimde görev alan personelin güvenliğiyle ilgili hususları ele almak amacı taşımamaktadır. Bu durum, özellikle yüksek düzeyde etkin, biyolojik ve hassasiyet oluşturabilen ürünler gibi belirli veteriner tıbbi ürünlerin üretimi açısından önemlidir. Ancak, bu hususlar diğer ulusal veya uluslararası mevzuat ile düzenlenmektedir.

Kılavuzda belirtilenlerin haricinde, Farmasötik Kalite Yönetimi ilkelerine ulaşabilecek, kabul edilebilir başka yöntemlerin bulunduğu da kabul edilmektedir. Kılavuz, valide edilmiş ve en azından bu Kılavuzda belirtilene eşdeğer bir Kalite Yönetim seviyesini sağlayan her türlü yeni kavram ve teknolojinin geliştirilmesine herhangi bir kısıtlama getirme amacı taşımamaktadır.

Mevcut durumda kılavuzun "Sorumlu Yönetici Sertifikasyonu Ve Seri Serbest Bırakma" Ek-16 kısmı Eudralex Volume IV değişikliklerini takiben revize edilmemiş olup sorumlu yönetici sertifikasyonu ve seri serbest bırakma ülkemizde uygulanmamaktadır.

Diğer taraftan Eudralex Volume IV ekler kısmında yer alan; Radyofarmasötiklerin Üretimi, Tıbbi Gazların Üretimi, Bitkisel Tıbbi Ürünlerin Üretimi, İyonlaşmış Radyasyonun Tıbbi Ürünlerin Üretiminde Kulla-

nımı ve Araştırma Amaçlı Tıbbi Ürünlerin Üretimi gibi veteriner tıbbi ürünlere ilişkin ekler yayımlanmamıştır.

Ülkemizde yayımlanan veteriner tıbbi ürünler için iyi üretim uygulamaları kılavuzu aşağıdaki bölümleri içermektedir.

2.2.10.1. GMP Temel Gereksinimleri

a. Tıbbi ürünler için temel gereksinimler

- Farmasötik kalite sistemi
- Personel
- Bina ve Ekipman
- Dokümantasyon
- Üretim
- Kalite kontrol
- Sözleşmeli faaliyetler
- Şikayetler ve Geri Çekme
- İç denetim

b. Başlangıç maddesi olarak kullanılan etkin maddeler ilişkin temel gereksinimler

c. GMP ile ilişkili dokümanlar

- Üretim yeri ana dosyası hazırlanmasına ilişkin kılavuzu
- Kalite Risk Yönetimi
- Veteriner Tıbbi Ürün Serilerinin GMP İle İlgili Sertifikasyonuna İlişkin Uyumlaştırılmış Uluslararası Gereklilikler

2.2.10.2. GMP Teknik Gereksinimler

- Steril tıbbi ürünlerin üretimi
- Veteriner biyolojik ürünler dışındaki veteriner tıbbi ürünlerin üretimi
- Veteriner biyolojik ürünlerin üretimi
- Başlangıç maddeleri ve ambalaj malzemelerinden numune alınması
- Sıvı, krem ve merhemlerin üretimi
- Bilgisayarlı sistemler
- Kalifikasyon ve validasyon
- Sorumlu yönetici sertifikasyonu ve seri serbest bırakma
- Parametrik serbest bırakma
- Referans ve saklama numuneleri

2.2.10.3. Türkiye'de GMP Denetçi Durumu

Türkiye'de üreticileri denetleyecek denetim için tecrübeleri ve yeteneklerine göre belirlenmiş 31 GMP denetçisi bulunmaktadır. 30 tane daha denetçi adayı hazırlanmaktadır. Yakın bir zamanda 60 tane olacaktır.

Bu denetçilerin tamamı ilgili mevzuat veya veteriner tıbbi ürünlerin üretimi ve kontrolünde uzman personel olup, Bakanlıkta farklı görevleri de yürütmektedir.

Genel olarak denetimler 3 denetçi ile yapılmakla birlikte, gerektiğinde ayrı bir uzman veya eğitim amaçlı gözlemci de denetimlere eşlik etmektedir. Bu denetçiler, temel GMP eğitim kursu, ISO 9001:2008 Kalite Yönetim Sistemi kursu, ISO 9001 IRCA QMS Lider Denetçi kursu ve spesifik GMP eğitim kursuna katılıp sınavları başarıyla tamamlamıştır.

2.2.10.4. Denetim Metodolojisi ve Sıklığı

Avrupa Birliği tarafından denetimlerin takvimlendirilmesinde risk bazlı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Ancak bu yaklaşım hâlihazırda uygulanmamaktadır.

Bu yaklaşımda aşağıdaki faktörler değerlendirilmektedir;

- Üretilen ürün tipi,
- Önceki GMP denetim sonucu,
- Resmi Kontrol Laboratuvarı tarafından verilen ürün test sonuçları,
- Son denetimden sonraki ürün şikayetleri,
- Son denetimden sonraki ürün geri çekmeleri,
- İlaç yan etki reaksiyonları,
- Diğer denetimlerin yan etki yorumları
- Şirketin kayda değer değişiklikleri (kilit personel, bina, kilit ekipman vb.).

Denetim sıklığı üçe ayrılır;

• Yüksek risk kategorisi (Önceki denetime bağlı olarak)	12-24 ay
• Orta risk kategorisi	12-30 ay
• Düşük risk kategorisi	12-36 ay

2.2.10.5. Uluslararası İlaç Denetim Birliği (PIC/S) Üyeliği

Sağlık Bakanlığı, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Uluslararası İlaç Denetim Birliği (PIC/S) üyeliğini sağlamıştır. Böylece beşeri ilaçlarla ilgili olarak dünya pazarına açılma daha da kolaylaştırılmıştır.

PIC/S üyeliği ile birlikte Bakanlığın elde edeceği başlıca yararlar şu şekilde ifade edilebilir:

1. Eğitim olanaklarından yararlanılması,

2. Uluslararası GMP kılavuzlarının geliştirilmesi ve uyumlaştırılması çalışmalarına katılım ve bu sayede ülkemiz ilaç endüstrisinin imkan ve kabiliyetlerinin gözetilmesi

3. GMP denetimlerinin uluslararası standartlarda bir örnek uygulanması,

4. Deneyim ve bilgi paylaşımı için denetçi ağına dâhil olunması,

5. PIC/S üye otoritelerin mevcut üyeliklerinin yeniden değerlendirilmesi yoluyla denetim standartlarında kalitenin sürdürülmesi

6. PIC/S denetim raporlarının gönüllü paylaşımı ile denetim kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması, özellikle de API denetimi söz konusu olduğunda önemli ölçüde kaynak tasarrufu sağlanması,

7. Üyelik ile birlikte organizasyonun hızlı uyarı sisteminden yararlanılması (PIC/S uyarı ve geri çekme sistemi EU/EEA/MRA ortaklarının uyarı ve geri çağırma sistemini de içermektedir)

8. Çeşitli seviyelerde üyeler arasında karşılıklı tanıma anlaşmalarının sonuçlandırılmasının kolaylaştırılması (Örneğin: Avustralya-Kanada, AB-İsviçre v.b.)

Dolaylı olarak veteriner ilaç endüstrimizin kazanımları ise ihracatçı tesislerin üzerindeki diğer ülke otorite denetimlerin azaltılması ve buna bağlı kaynak tasarrufu, ihracatın kolaylaştırılması (PIC/S çatısı altında teknik engellerin karşılaşıldığı otoriteler ile Bakanlığımızın temasları da olabilecektir), gelişmiş erişimi olacaktır. PIC/S bir ticaret sözleşmesi olmasa da veteriner tıbbi ürün ihracatını kolaylaştırabilir, bazı ülkeler geçmişte Bakanlığımızın uyguladığı üzere PIC/S üyesi otoritelerin sertifikasını kabul etmektedir.

PIC/S veteriner tıbbi ürün endüstrisini ilgilendiren ASEAN, EC, EDQM, EMEA, ICH, IFPMA, ISPE, PDA ve WHO gibi kuruluşlar ile de ilişkilere sahiptir.

2.2.10.6. Biyoeşdeğerlik Çalışması/Klinik Çalışması

Türkiye'de veteriner ilaçları ile ilgili olarak biyoeşdeğerlik/klinik çalışması yapacak bir merkez bulunmamaktadır. Sektör AB veya diğer gelişmiş ülkelerdeki merkezlerde bu çalışmayı yaptırmak durumunda kalmaktadır. Yeni ürün geliştirilmesi için Türkiye'de biyoeşdeğerlik çalışması yapacak merkezlerin belirlenmesi ve bu merkezlerin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından akredite edilmesi yerli üretim açısından öncelikli ihtiyaç olarak görülmektedir.

2.2.11. Üretim Yeri İzni Başvuruları Talimatı (01.03.2013 tarih, 7798 sayı)

Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları Denetimlerine Dair Talimat ile birlikte üretim yeri ön izni ve üretim yeri izni işlemlerinde uyulması gereken usul ve esasları belirlenmektedir. Talimat, üretim yeri ön izin işlemleri ve üretim yeri izni işlemleri olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmektedir. Veteriner tıbbi ürün üreticileri üretim yeri izninden önce Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmeliğin 23. maddesinin 1. ve 2. Fıkrasında belirtildiği üzere Üretim Yeri Ön İzni alabilmektedir. Bu izinle hazırlanan plan, proje, faaliyet, personel ve donanım bilgilerinin üretim yerinin inşasından önce incelenerek inşaat sonrasında telafisi mümkün olmayan durumların önlenmesi amaçlanmaktadır.

Üretim yeri ön izni bulunanlar veya ön izni almadan veteriner tıbbi ürün üretim izni alacak olanlar, Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmeliğin 23. Maddesinin 1. ve 3. fıkrasındaki tüm belgeleri tamamlayarak başvuru yapması gerekmektedir.

2.2.12. Veteriner Ecza Depoları Talimatı *(22.04.2013 tarih, 13 sayı)*

Veteriner ecza depolarının ruhsatlandırılması, faaliyetleri ve denetimi ile ilgili işlemleri belirlemektedir. Ekinde ise Veteriner Ecza Deposu İçin Dağıtım ve Muhafaza Uygulamaları Kılavuzu ile Veteriner Ecza Deposu İnceleme ve Denetim Formu bulunmaktadır.

Veteriner ecza depolarının ruhsatı aşağıdaki faaliyetler kapsamında verilmektedir;

- Veteriner tıbbi ürünlerin muhafazası, nakli ve toptan satışı,
- Veteriner biyolojik ürünlerin muhafazası, nakli ve toptan satışı,
- Veteriner biyolojik ürünlerin dışındaki veteriner tıbbi ürünlerin muhafazası, nakli ve toptan satışı.

Veteriner tıbbi ürünleri, üretim yeri ve veteriner ecza depoları arasında, veteriner ecza deposundan perakende satış yerlerine sadece naklini gerçekleştiren, ürünleri depolamayan şirketlere ruhsat verilmemektedir.

Temsilci veteriner ecza depoları, veteriner tıbbi ürünlerin muhafazası ve nakli için veteriner ecza depoları şartlarını sağlaması gerekmektedir. Ancak prospektüs ilavesi, etiket, fiyat basımı ve benzeri ikincil ambalajlama hizmetleri ile ilgili olarak üretim yerlerinde bu işler için belirlenen şartları (İyi Üretim Uygula-

maları) yerine getirmeli ve bu işlemlerin yapıldığı alanlar deponun diğer alanlarından ayrılmış olmalıdır. Başvuruda ayrıca, ikincil ambalajlama hizmeti verilecek, pazarlama izni sahibi ile yapılan sözleşme ve yürütülecek faaliyetlere ilişkin standart işlem prosedür (SOP) listeleri sunulmalıdır. Sözleşmede ürünlerin ticari isimleri ve tarafların sorumlulukları yazılı olması gerekmektedir.

2.2.13. Perakende Satış Yerleri ve Tıbbi Ürün Bulunduran Yerlerin İzin ve Denetim İşlemleri Talimatı *(24.05.2013 tarih, 14 sayı)*

Talimat, veteriner sağlık ürünlerinin perakende satış yerleri, veteriner tıbbi ürün temin izni verilen kamu kurum ve kuruluşları ile hayvancılık işletmelerinin veteriner tıbbi ürün temini, süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan işyerlerinde veteriner tıbbi ürün satışı ve denetimine ilişkin hususları düzenlemektedir.

Talimat kapsamındaki hükümler aşağıda ana başlıklar halinde verilmiştir;

- Perakende satış izni işlemleri,
- Perakende satış yerlerinde aranacak şartlar,
- Veteriner biyolojik ürünlerin kabul, muhafaza ve nakil şartları,
- Perakende satış yerleri kayıtları,
- Veteriner tıbbi ürün temini izin işlemleri,
- Veteriner tıbbi ürün bulunduran yerlerde aranacak şartlar ve tutulacak kayıtlar,
- Süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan işyerlerinde perakende satış izni işlemleri,
- Süs kuşları ile akvaryum ve egzotik süs hayvanlarını satan işyerlerinde perakende satışlarda aranacak şartlar ve tutulacak kayıtlar,
- Veteriner Tıbbi Ürün Hakkında Yönetmeliğin 41/3 maddesi gereğince izin verilen yerlerde tutulacak kayıtlar,
- Perakende satış yerlerinin, tıbbi ürün teminine izin verilen hayvancılık işletmelerinin ve kamu kurum/kuruluşlarının resmi kontrolleri ve resmi kontrol bildirimleri.

Talimatın eklerinde ise;

- Perakende satış yeri denetim formu,
- Veteriner tıbbi ürün perakende satış izni örneği,
- Veteriner tıbbi ürün izinli parekende satış yerleri listesi,
- Narkotik ve psikotropik ürünler stok ve sarf defteri örneği,
- Reçete kayıt defteri,
- Veteriner biyolojik ürün kayıt defteri,
- Veteriner tıbbi ürün kayıt defteri (Veteriner Biyolojik Ürün dışındakiler),
- • İade-devir defteri,
- Veteriner tıbbi ürün temin izni dilekçesi,
- Veteriner tıbbi ürün temin izni denetim formu,
- Veteriner tıbbi ürün temin izni örneği,
- Veteriner tıbbi ürün temin izinli işletme denetim defteri,

• İşletme hayvan muayene kayıt defteri,

• Yönetmeliğin 41. maddesinin 4. fıkrasına uygun olarak alınan veteriner biyolojik ürünlerin dışındaki veteriner tıbbi ürünlerin kayıt örneği,

• Veteriner tıbbi ürünler hakkındaki yönetmeliğin 41. maddesinin 4. fıkrasına uygun olarak alınan veteriner biyolojik ürünlerin kayıt örneği,

• Veteriner biyolojik ürün uygulama ve nakil bilgileri defterleri,

• İşletmelerde kullanılan/uygulanan tıbbi ürün bilgileri defteri,

• Süs kuşları, akvaryum ve egzotik süs hayvanları için ilaç satış belgesi örneği yer almaktadır.

2.2.14. Veteriner Biyolojik Ürünlerde Numune Alımı ve Resmi Kontrollerine İlişkin Talimat *(03.01.2013 tarih, 01 sayı)*

Veteriner Biyolojik Ürünlerde Numune Alımı ve Resmi Kontrollerin bu Talimat çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Talimat kapsamında yürütülecek faaliyetler aşağıda ana başlıklar halinde verilmiştir;

• İthalat işlemleri,

• Türkiye'de üretilen ve ithal edilen ürünlerin satış iznine esas kontrolleri için numune alımı,

• Satış izni dışındaki kontroller için numune alımı.

Talimatın eklerinde ise;

• Pazarlama izinli ürün listesi,

• Dilekçe örneği,

• Analiz sertifikası örneği,

• Numune sayıları,

• İzleme formu,

• Satış izni örneği,

• İzleme formu,

• Uygunluk yazısı kayıt formu yer almaktadır.

2.2.15. İl ve İlçe Müdürlüklerinde Aşı Muhafazası ve Nakli Talimatı *(03.01.2013 tarih, 02 sayı)*

Veteriner ecza depoları ve parekende satış yerlerinde olduğu gibi İl/İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinde muhafaza ve nakil şartlarının belirlendiği bir Talimattır.

Talimat kapsamındaki hükümler aşağıda ana başlıklar halinde verilmiştir;

• Soğuk zincir koordinatörleri ve yardımcılarının görevleri,

• İl Müdürlüğünde aşı kabul işlemleri,

• İl Müdürlüğünde muhafaza,

• İlçe Müdürlüklerine nakil ve teslimat işlemleri,

• İlçe Müdürlüklerinde ve Şube Müdürlüğünde aşı muhafazası ve nakli,

• Sahaya nakil,

• İlin kontrolü.

Talimatın eklerinde ise;

- Kabul formu,
- Kontrol ve teslimat formu,
- İl Müdürlüğünün kontrol formu,
- Örnek resimler,
- Sistem bilgi formu bulunmaktadır.

2.2.16. Reçete Talimatı *(12.03.2013 tarih, 10 sayı)*

Veteriner hekimlerin düzenlediği reçetelerde bulunması gereken asgari bilgiler bakımından bir örnekliğin sağlanması, reçetelerin belirli birimler aracılığıyla basımının temini ile reçetelerin kayıt altına alınarak izlenebilirliğinin sağlanması ve serbest veteriner hekim, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli veteriner hekim ya da bunların dışında üniversiteler veya diğer özel sektör bünyesinde faaliyet gösteren veteriner hekimlerin yazdıkları reçetelerin takibinin sağlanması amacıyla hazırlanmış bir Talimattır.

Talimat kapsamındaki hükümler aşağıda ana başlıklar halinde verilmiştir;

1- Reçetede bulunması gereken bilgilere ilişkin hususlar;

- Reçetenin numaralandırılması,
- Reçetenin sınıfı (*Muayene reçetesi *Tavsiye reçetesi),
- Reçeteyi düzenleyenle ilgili bilgiler,
- Hayvan sahibi ve hayvan kimlik bilgileri,
- Veteriner tıbbi ürünlere ilişkin bilgiler,
- Reçetenin düzenlenmesine ilişkin diğer bilgiler.

2- Reçetenin kayıt edilmesine ilişkin hususlar;

3- Reçetenin basılması ve dağıtılmasına ilişkin hususlar;

- Seri A reçetelerin basım ve dağıtımı (İl Müdürlükleri tarafından basımı yapılır),
- Seri B reçetelerin basım ve dağıtımı (Veteriner hekim odalarınca basımı yapılır).

Talimatın eklerinde ise;

1- Veteriner ilaç reçetesi örneği,

2- Veteriner ilaç reçetesi arka sayfa örneği,

3- İlaçlı premiks reçetesi örneği,

4- B Seri reçete dağıtım cetveli bulunmaktadır.

E-Reçete

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ülkemizde hayvan sağlığı alanında kullanılan beşeri tıbbi ürünler dâhil olmak üzere tüm reçeteye tabi veteriner ilaçların izlenebilirliğini sağlamak, veteriner hekimlerin hayvan sağlığı alanında gerçekleştirdikleri faaliyetleri sonucunda oluşan verileri kullanarak; gıda güvenliğini temin etmek, hayvan hastalık ve zararlıları ile etkin bir mücadele gerçekleştirmek amacıyla veteriner hekim reçetelerinin elektronik ortamda düzenlenmesini ve bu amaçla gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili tarafların yükümlülüklerini, rollerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Veteriner hekimlerin reçete düzenlemesine ilişkin hususlar 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un ilgili maddelerinde belirlenmiş-

tir. 5996 sayılı Kanuna dayanılarak 24/12/2011 tarih ve 28152 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelikle veteriner tıbbi ürünlerin üretimi, ithalatı, ihracatı, kullanımı, ambalajlanması, etiketlenmesi, tanıtımı, nakliyesi, depolanması, reçeteli ya da reçetesiz satışı, izin verilmesi, kontrolü ve teminine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Yönetmeliğin 47. maddesinde perakende satış yeri kayıtları, 48. maddesinde reçete ile ilgili esaslar belirlenmiş olup 48. maddenin 1. fıkrasında "herhangi bir ürünü veya terkibi hayvana uygulayan ya da uygulanmasını tavsiye eden veteriner hekimin gerektiğinde söz konusu durumu belgelemek üzere reçete düzenlemesi ve hayvanla ilgili kişiye vermesi ve kaydetmesi gerektiği; 2. fıkrasında ise "Veteriner hekim reçetesinde asgari bulunması gerekli bilgilere ilişkin hususlar" açıklanmıştır.

19.09.2014 tarih ve 35190 sayılı Veteriner Hekim Reçetesi Talimatı 31.01.2018 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Veteriner E-Reçete Talimatı ve Uygulama Kılavuzu 01.01.2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

2.3. Farmakovijilans

Farmakovijilans, bir halk sağlığı hizmetidir ve tüm sağlık mensuplarının sorumluluğundadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından; tıbbi ürünlerden kaynaklı istenmeyen etkilerin ve diğer sorunların saptanması, değerlendirilmesi, tanımlanması ve önlenmesi ile ilgili bilimsel faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Advers (İstenmeyen / Ters) reaksiyonların ve ilaçla ilgili diğer sorunların tespit edilmesi, değerlendirilmesi, anlaşılması ve önlenmesine yönelik yürütülen faaliyetler ve bilimsel çalışmalardır.

Veteriner tıbbi ürünler için farmakovijilans; veteriner tıbbi ürünlerin kullanımından kaynaklanan ters ilaç reaksiyonlarının nedensel olarak ilaç alımı ile ilgili olup olmadığı, varsa bunun derecesini araştıran bir çalışma disiplinidir. Veteriner tıbbi ürünlerin pazarlama sonrası izlenmesi, tedavi edilen hayvanlarda olası ters ilaç reaksiyonlarının değerlendirilmesi ve önlenmesi, aynı zamanda veteriner tıbbi ürünlerin insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkilerini kapsar.

Bu genel tanımlamalara uygun olarak ilgili düzenlemelere göre farmakovijilans faaliyetlerinin dayandırılması gereken ana amaçlar şunlardır;

- Ruhsatlı ilaçların ruhsat şartları dahilinde ya da haricinde kullanılmasından kaynaklanan ya da mesleki maruziyet nedeniyle ortaya çıkan advers reaksiyonların zararlarının önlenmesi,

- Özellikle, ilaçların güvenliliği hakkında hastalara, sağlık mesleği mensuplarına ve kamuoyuna zamanında bilgiler sunmak yoluyla, ,ilaçların güvenli, etkili ve bilinçli bir biçimde kullanılmasının teşvik edilmesi,

- Hastaların (insan, hayvan) ve halk sağlığının korunmasına katkıda bulunması.

Ürün özellikleri özetine veya ürünün bakanlıkça onaylı prospektüsünde belirtilmiş şartlara uygun olarak kullanılsın ya da kullanılmasın endikasyon dışı kullanıma bağlı oluşan olaylar dâhil, tüm veteriner tıbbi ürünlere ilişkin olarak her türlü kanaldan gelen (veteriner hekim, sağlık çalışanları, diğer vb. kaynaklar) tüm istenmeyen olaylar rapor edilmelidir.

Dünyaca kabul edilmiş literatürlerde istenmeyen olay bildirimlerinde yalnızca ölüm oranındaki artış ya da ciddi belirtiler veya normalde beklenen oranları aşan üretim kayıtları ciddi istenmeyen olay olarak nitelendirilirse de gıda değeri olan hayvanlar bireysel olarak (tavuk, balık ve arı gibi gıda değeri olan hayvanlar istatiksel temelde) ele alınır ve tek bir ölüm ya da ciddi semptomlar bir ciddi istenmeyen olay olarak değerlendirilir.

İstenmeyen Olay bildirimlerinde gereken asgari bilgi;

Bir istenmeyen olay bildirimi en azından aşağıdaki bilgileri içeriyorsa **''Raporlanabilir''** olarak kabul edilir.

1. Kaynağın Kimliği: Mümkün olan her durumda ilk bildirimi yapanın isim ve adresini içerir.

2. Hayvanın bilgileri: Tür, cinsiyet, yaş.

3. Hastalanan Kişinin bilgileri: Cinsiyet, yaş veya yetişkin/çocuk. Her iki rapor türünde cinsiyet ve/veya yaş bilinmiyorsa bu belirtilmelidir.

4. İlgili VTÜ (ismi ve pazarlama izni numarası)

5. İstenmeyen olay bilgileri

Şüpheli Veteriner Tıbbi Ürün Bilgileri

1. Ürün ad(lar)ı

2. Onaylı bilimsel ad(lar)ı veya Uluslararası Ortak Ad (INN)

3. Pazarlama izni numarası

4. Farmasötik şekli

5. Seri (parti) numarası

6. Serinin son kullanma tarihi

7. Depolama bilgileri

Tedavi Bilgileri

1. VTÜ'yü uygulayan kişi (örneğin hayvan sahibi, veteriner hekim vb.)

2. Tanı da dahil olmak üzere tedavi gerekçesi

3. Verilen tedavi dozu (ve gerekiyorsa frekansı/sıklığı)

4. Uygulama yolu

5. Başlangıç tarihi

6. Bitiş tarihi ve /veya tedavi süresi

7. Uygulama tarihi ve istenmeyen etki arasında geçen süre

8. İstenmeyen etki sonrası alınan tedbir (örneğin VTÜ'ü tedaviden çıkarma, dozun azaltılması)

9. VTÜ'e ilişkin; istenmeyen etki oluştuktan sonra ilacın kesilmesini takiben istenmeyen etki düzeldikten sonra yeniden ilaca başlanılınca istenmeyen etkinin tekrarlama durumu meydana geldiyse/rapor edildiyse aşağıdaki bilgileri içeren önceki istenmeyen olay/olaylar.

Eşzamanlı olarak kullanılan diğer ürün(ler)le ilgili uygulama bilgileri:

1. VTÜ'yü uygulayan kişi (örneğin hayvan sahibi, veteriner hekim vb.)

2. Verilen tedavi dozu (ve gerekiyorsa frekansı/sıklığı)

3. Uygulama yolu

4. Başlangıç tarihi

5. Bitiş tarihi ve /veya tedavi süresi

6. Diğer ilgili bilgiler.

3. Antimikrobiyal Direnç

Hayvanlarda bakteriyel hastalıkların tedavisinde antibiyotik kullanımı çeşitli nedenlerle gereklidir. Öncelikle hasta hayvanların tedavi edilmeleri gerektiği için kullanılan antibiyotikler, enfeksiyöz hastalıklarla mücadele ve bulaşıcı hastalıklarda bakteriyel etkenin yayılmasını önler. Zoonotik hastalıkların insanlara bulaşma tehlikesini en aza indirmek için de antibiyotikler kullanılır. Ayrıca yüksek kaliteli, sağlıklı gıda için sağlıklı hayvan popülasyonu oluşturulmasının kaçınılmaz olduğu da bir gerçektir.

Veteriner hekimlikte antibiyotik kullanımı geniş bir çerçevede ele alınmalı ve hayvan ıslahı, refahı, hijyen, besleme ve aşılama sistemlerinden ayrı olarak düşünülmemelidir. Antibiyotik gereksinimini azaltmak için hastalıklar sürekli kontrol edilmeli ve antibiyotik kullanımının yanı sıra bütüncül (holistik) yaklaşımlarda bulunulmalıdır. Hedef; antibiyotiklerin sağaltıcı etkisini yükseltmek ve dirençli mikroorganizmaların oluşumunu en aza indirmek olmalıdır.

Patojen mikroorganizma veya suşun, antimikrobiyal (antibiyotik, antifungal, antiviral, antimalaryal ve antelmintik) ilacın kullanıldığı doz aralığında, ilaç tarafından etkilenmemesi "Direnç" olarak tanımlanır. Antibiyotiklere dirençli bakterilerden kaynaklanacak şekilde AB ülkelerinde her yıl en az 25 bin insanda ölüm vakası görülmektedir. ABD'de ise bu sayının CDC (The Centers for Disease Control and Prevention) kayıtlarına göre en az 23 bin olduğu bildirilmektedir. Yine konunun önemini ortaya koymak adına (AB, ABD ve Hindistan verileri ile) Dünya'da her 4 dakikada 1 insan antibiyotik dirençli mikroorganizmaların oluşturduğu hastalıklardan ölmektedir; Hindistan'da ise bu sayı çocuklarda 9 dakikada bir ölüm şeklindedir. Yine bu konuda ileriye dönük yapılan bir çalışmada; İngiltere'de 2014 yılı itibariyle gündeme gelmiş ve 2 yıllık bir çalışma sonunda ekonomist Jim O'Neil tarafından hazırlanan Raporda "Eğer önlem alınmazsa antibiyotik dirençli bakterilerden ileri gelen hastalıklardan dolayı 2050 yılına kadar 10 milyon insanın öleceği" ifade edilmiştir.

Antimikrobiyel direnç içerisinde antibiyotik direnci özellikle öne çıkmaktadır. Antibiyotiklere dirençli bakteriler bir yandan kendisine önceden etkili ilaçların etkinliğini ve sağaltımın yararlılığını azaltırken, bir yandan da hayvandan hayvana veya hayvandan insana geçen hastalıkların yaygınlaşmasına yol açarlar. Bu yönden konu, halk sağlığı bakımından da çok önemlidir.

Antibiyotiklerin kullanılmasında aşağıda belirtilen yanlışlara bağlı olarak direnç gelişebilir;

- Antibiyotiklerin antibiyogram yapılmadan ve rastgele dozlarla insan ve hayvanlara verilmesi,
- Kaliteli ve etkin antibiyotikler yerine düşük kalitede antibiyotiklerin kullanılması,
- İnsan ve hayvanlarda hastalık önleme ve kontrol stratejilerindeki eksiklikler,
- Küresel antibiyotik kalıntı tarama ve izleme programlarındaki yetersizlikler,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde kanun desteği ve işbirliğinin eksikliği,
- Yeni ürün araştırma ve geliştirilmesinde eksiklikler.

Antibiyotiklerin üretim ve kullanım miktarları hakkındaki en güvenilir bilgiler ABD ve AB üyesi ülkelere aittir. ABD'de üretilen antibiyotiklerin %70'i (15-25 bin ton) hayvan yetiştiriciliğinde tedavi dışı amaçlarla kullanılmaktadır. ABD'de hayvancılık alanında antibiyotik kullanımı, tıp alanındaki tüketimin 8 katıdır. 2010 yılı itibariyle tüm Dünya'da çiftlik hayvanlarında en az 63.200 ton belki de daha fazla antibiyotik kullanıldığı ifade edilmektedir. Dünyada nüfusun artması ve gıdaya olan talebin de yükselmesi, sonuçta antimikrobiyallerin kullanımının da artmasına neden olacaktır. Bu doğrultuda olacak şekilde 2010 yılından 2030 yılına kadar %67'lik bir artışın olacağı tahmin edilmektedir.

Antibiyotik direnç oluşumu önleme ve direncin yayılmasını sınırlandırma noktasında toplumun her katmanında yapılabilecek uygulamalar vardır. Bunlar:

Bireyler

• Antibiyotikler sadece hekimler tarafından reçete edildiğinde kullanılmalı,

• Eğer hekim ihtiyaç olmadığını söylediyse asla antibiyotik talep edilmemeli,

• Antibiyotik kullanırken her zaman doktorun tavsiyesi takip edilmeli,

• Hiçbir zaman başkalarının antibiyotikleri kullanılmamalı ve antibiyotikler başkalarına verilmemeli,

• Enfeksiyonlar; ellerin düzenli yıkanması, yiyeceklerin hijyenik olarak hazırlanması, hasta insanlarla yakın temastan kaçınılması ve aşıların düzenli olarak yaptırılmasıyla engellenebilir. Dolayısıyla hastalıkların önlenebilmesi için temel hijyen bilinci arttırılmalıdır.

Yetkili Otorite

• Antibiyotik direnciyle mücadeleye yönelik ulusal bir eylem planı oluşturulmalı,

• Antibiyotik dirençli enfeksiyonların gözetimi sürekli sağlanmalı,

• Enfeksiyon önleme ve kontrol tedbirlerinin politikaları, programları ve uygulanması etkin kılınmalı,

• Kaliteli ilaçların uygun bir şekilde kullanılması ve satışı düzenlenmeli ve teşvik edilmeli,

• Antibiyotik direnci konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalı.

Sağlık Çalışanları

• Eller, kullanılan malzemeler ve çalışma ortamlarının temiz olduğundan emin olunmalı,

• Sadece ihtiyaç duyulduğunda antibiyotikler reçetelenmeli ve uygulanmalı,

• Yetkili otoriteye antibiyotik dirençli enfeksiyonlar bildirilmeli,

• Hastalara antibiyotiklerin doğru şekilde alınması, antibiyotik direnci ve yanlış kullanımın tehlikeleri hakkında bilgi verilmeli.

Endüstri

• Yeni antibiyotiklerin, aşıların, teşhis cihazlarının ve diğer araçların araştırma ve geliştirme yatırımları artırılmalı.

Tarım Sektörü

• Antibiyotikler hayvanlara sadece veteriner hekimlerin kontrolü altında verilmeli,

• Büyüme faktörü olarak veya hastalıkları önlemek için antibiyotik kullanılmamalı,

• Antibiyotik ihtiyacını azaltmak için hayvanlar aşılanmalı ve gerekirse antibiyotiklere alternatif uygulamalardan yararlanılmalı,

• Hayvan ve bitki kaynaklarından gelen gıdaların üretim ve işlenmesindeki tüm aşamalarda iyi uygulamalar teşvik edilmeli ve uygulanmalı,

• Çiftliklerde hastalıkları engellemek için biyogüvenlik, hijyen şartları ve hayvan ıslahı geliştirilmeli.

4. Kalıntı

Gerek hayvanlar gerekse bitkiler veya tarım ürünleri ile bunların çevresinde kullanılan ilaç ve kimyasal maddelerin birçoğu uygulandıkları yerlerde ve canlıların vücudunda kısmen parçalanarak etkisiz veya zararsız hale getirilirken, bazıları (organik klorlu bileşikler, dioksinler, dibenzofuranlar, PCB'ler, PBB'ler, metaller, bazı mantar ilaçları gibi) da son derece yavaş ayrışmaları dolayısıyla, giderek artan miktarlarda birikirler; gıda zincirine giren bu maddeler, nihai tüketici durumundaki insanlara kadar ulaşırlar.

Hayvansal kökenli gıdalardaki ilaç kalıntıları; insan sağlığı, ülke ekonomisi ve uluslararası boyutu yönüyle önemlidir. Özellikle gıda değeri olan hayvanlarda olmak üzere, hayvanlarda ilaç kullanımı söz konusu olduğu sürece, et, süt, yumurta, bal gibi gıdalarda ilaç kalıntılarının bulunması güncelliğini koruyacaktır. Bu durumda, veteriner hekimliği ilaçlarının hayvanlarda bilinçli ve kontrollü kullanımı ile hayvansal gıda maddelerinin ilaç kalıntılarıyla kirlenme tehlikesi ve boyutu en aza indirilebilir. Unutulmaması gereken durum tolerans düzeyinin üzerindeki kalıntıların tüketici sağlığı yönüyle büyük risk teşkil etmesidir.

Gıdalardaki ilaç kalıntılarına karşı tüketici sağlığının etkin biçimde korunabilmesi için her çeşit hayvansal gıdada bulunacak ilaç kalıntısı çeşitlerinin ve kirlenme düzeylerinin sınırlandırılması son derece önem taşır.

Ulusal kalıntı izleme programı Gıda Kontrol ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. 2017 yılı Ulusal Kalıntı İzleme Programı, hayvan türlerine göre belirlenen madde ve ürün grupları ile bu maddelerin kalıntılarının varlığının tespiti için alınacak önlemleri içerir. Bu programların uygulamasında AB mevzuatı (96/23/EC ve 96/22/EC sayılı Konsey Direktifleri ile 98/179/EC sayılı Konsey Kararı) ile uyumlaştırılması tamamlanmış Türk mevzuatı dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, ulusal kalıntı kontrolü "Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler İle Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik" (RG: 17.12.2011, No.28145) ve bu yönetmeliğe bağlı "2013/09 sayılı Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerde Kalıntı İzleme Genelgesi"nde belirtilen kurallara göre hazırlanan ulusal kalıntı izleme programı çerçevesinde yürütülmektedir. Yukarıda belirtilen mevzuat, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde kalıntı kontrolünün uygulamasında uyulması gereken şartları belirler. Örnekleme sıklığı, Yönetmelikte belirtilen kurallarla uyumlu olmalıdır. Ulusal Kalıntı İzleme Programı, kanatlı hayvan etleri ile kırmızı eti, su ürünleri yetiştiricilik ürünlerini, çiğ süt, yumurta ve balı kapsar. Numuneler, çiftliklerden ve/veya birincil ürün tesislerinden canlı hayvanlardan ve/veya hayvansal ürünlerden alınır. Analizler GTHB'nin yetkilendirdiği laboratuvarlar tarafından gerçekleştirilir. Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde laboratuvarlar tarafından bu kapsamda yapılan yasaklı madde ve veteriner ilacı kalıntı analizlerinde validasyonlar 17 Ağustos 2002 tarihli 2002/657/EC sayılı AB kararına göre gerçekleştirilmektedir. Bu konuda analiz yapacak laboratuvarlar konusunda uzman olan referans laboratuvar belirlenmiştir.

Ulusal Kalıntı İzleme Programı, Kanatlı (Broiler, Hindi), Su ürünleri (Balık), Süt (İnek sütü, diğer sütler), Bal, Yumurta ve Büyükbaş hayvanlar için örnekleme koşullarını tanımlamaktadır.

Kalıntı ile ilgili bütün bu değerlendirmeler ışığında unutulmaması gereken husus; veteriner ilaçları kullanıldığı sürece hayvansal gıdalarda kalıntı riski elbette olacaktır, ama burada önemli olan kalıntı düzeyinin tolerans limitlerinin altında olmasıdır; ancak tolerans düzeyinin üzerindeki kalıntılar tüketici sağlığı yönüyle risk teşkil ederler. Hayvansal gıdalarda veteriner ilaçlarından ileri gelebilecek kalıntıların önlenmesi konusunda sorumluluk sahibi faktörler ve öneriler sıralanacak olursa;

- Reçeteyi düzenleyen veya sağaltımı yapan veteriner hekim,
- Hayvan yetiştiricisi veya bakıcısı,
- İlaç ve gıda sanayi,
- Denetimle görevli kamu kuruluşlarının ortaklaşa sorumluluğunda olan bir görevdir.
- Ayrıca ilaç kullanımının her aşamasında kayıt tutulması ve böylece ilaç kullanımının izlenmesi de son derece önemlidir.

4.1. Ulusal Kalıntı İzleme Programı ve Mevzuat

Ülkemizde konuyla ilgili mevzuat değerlendirildiğinde 5996 Sayılı Veteriner İşleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında hazırlanan yönetmelikler bu yönüyle önemlidir. Daha önce hazırlanmış olan birçok yönetmelik değiştirilerek son şekilleri verilmiştir.

TGK Yönetmeliği (16.11.1997 tarih, 23172 sayılı RG; 29.12.2012 tarih, 28157 sayılı RG);

TGK Hayvan Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliği (2002/30 - EEC/2377/90)

Ek 1. Kalıntı bildirimi gereken maddeler

Ek 2. Kalıntı bildirimi gerekmeyen maddeler

Ek 3. Kalıntı bildirimi geçici olarak gereken maddeler

Ek 4. Yasak maddeler (EEC/2377/90'da Ek IV)

TGK Hayvan Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğler (2004/4; 2005/28; 2007/17; 2011/20)

En sonuncusu (Tebliğ No: 2011/20) 2011 yılında hazırlanmıştır. Buna göre de ilaçlar iki grupta değerlendirilmiştir; **İzinli Maddeler:** 636 ve **Yasak Maddeler:** 10.

Kalıntı yönüyle ilgili mevzuatlar ise aşağıda gösterilmiştir:

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu - 5996 sayılı. 13.6.2010 tarih, 27610 sayılı RG.

Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler ile Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik. 17.12.2011 tarih, 28145 sayılı RG (96/23/EC esas alınmış).

2012 Yılı Kalıntı İzleme Genelgesi. 2012/9 numaralı "Canlı Hayvan, Hayvansal Birincil Ürün ve Etlerde Kalıntı İzleme Genelgesi".

Hayvansal Gıdalarda Bulunabilecek Veteriner İlaçlarına Ait Farmakolojik Aktif Maddelerin Sınıflandırılması ve Maksimum Kalıntı Limitlerinin Belirlenmesi Hakkında Tebliğ. 2011/20. RG 29.04.2011 tarih, 27919 sayılı RG (Mükerrer).

Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği. 29.12.2011 tarih, 28157 sayılı RG (3. Mükerrer).

TGK Bulaşanlar Yönetmeliği. 29.12.2011 tarih, 28157 sayılı RG (3. Mükerrer).

Gıda Değeri Olan Hayvanlara Uygulanması Yasak Olan Maddeler Hakkında Tebliğ. 2002/68. 19.12.2002 tarih, 24968 sayılı RG.

Sığır Somatotropin Hormonunun Yasaklanması Hakkında Tebliğ. 2003/21. 26.07.2003 tarih ve 25180 sayılı RG.

Gıda Değeri Olan Hayvanlara Uygulanması Yasaklanan ve Belli Şartlara Bağlanan Hormon ve Benzeri Maddeler Hakkında Tebliğ. 2003/18. 19.06.2003 tarih, 25143 sayılı RG).

İlaçlı Yem Tebliği. 2005/12. 24.03.2005 tarih, 25765 sayılı RG.

Karma Yemlere Katılması ve Hayvanlara Yedirilmesi Yasak Olan Maddeler Hakkında Tebliğ. 2005/24. 16.06.2005 tarih, 25847 sayılı RG.

Yemlerde İstenmeyen Maddeler Hakkında Tebliğ. 2005/3. 05.02.2005 tarih, 25718 sayılı RG.

TGK Bal Tebliği. 2005/49. 17.12.2005 tarih, 26026 sayılı RG.

Gıda Olarak Değerlendirilen Hayvanların Bulundurulduğu Hayvancılık İşletmelerinde İlaç Kullanımı Kontrolleri Genelgesi. 2005/74. 09.12.2005 tarih, 15597/027676 sayılı yazı.

Veteriner İlaç Satışı Hakkında Genelge. 2002/5. 25.01.2002 tarih, 002229 sayılı yazı.

İlaç Kalıntılarının Arınma Süreleri Talimatı. 2003/11.

Ruhsatsız İlaç Kullanımı ve Yasaklanmış Maddeler Genelgesi. 2007/18. 23.02.2007 tarih, 006939 sayılı yazı.

Ruhsatsız Veteriner İlacı Satış Yerleri Tamimi. 2007/25. 11.06.2007 tarih, 023386 sayılı yazı.

Veteriner Tıbbi Ürünler Yönetmeliği. 24.12.2011 tarih, 28152 sayılı RG.

Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler ile Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik. 17.12.2011 tarih, 28145 sayılı RG:

Yetkili merkezi makam (GKGM - Gıda Kontrol ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı)

Çevrede sorumlu birimler: İl ve İlçe Müdürlükleri

Kalıntı izleme planı kapsamında izlenecek maddeler (Madde 5)

Kalıntı izleme planının hazırlanması ve çerçevesi (Madde 7)

Kalıntı izleme planındaki örnekleme seviyesi ve sıklığı (Madde 8)

Kalıntı izleme planında yer alacak hususlar (Madde 9)

İşletmecilerin kendi kontrolleri ve sorumlulukları (Madde 11, 12)

Yetkili makamca yapılacak kontroller ve kapsamı (Madde 15)

Ulusal referans laboratuvarlarının belirlenmesi ve sorumlulukları (Madde 16)

Yetkili laboratuvarlar (Madde 17)

Pozitif numuneler (Madde 18)

İzin verilmeyen uygulamanın tespiti (Madde 19)

Maksimum kalıntı limitlerinin aşılması (Madde 20)

İhlal halinde alınacak tedbirler (Madde 23, 24)

Mezbahalarda yapılacak kontroller ve alınacak önlemler (Madde 25)

İşletmelerin ruhsat ve onaylarının askıya alınması veya iptali (Madde 26)

Yüksek risk işleme tesisi (Madde 30)

Kalıntı İzleme Planı Kapsamından aranması gereken maddeler (17.12.2011 tarih, 28145 sayılı RG; 96/23/EC);

Madde 5. Canlı hayvanlar, bunların dışkıları ve vücut sıvıları, dokuları, hayvansal ürünler, hayvan yemleri ve içme sularında Ek-1'deki listede yer alan maddeler ve kalıntıların varlığını tespit etmek amacı ile hayvanlar ve hayvansal birincil ürünlerin üretim süreci bu bölümde yer alan hükümlere uygun olarak izlenir.

5. Sonuç ve Öneriler

Veteriner sağlık ürünleri, hayvan hastalıklarının sağaltımı, korunması, hayvan yetiştiriciliğinde yarattığı önemli verim artışı, sağlıklı ve kaliteli hayvansal gıda üretimi, ev ve süs hayvanlarının yaşam kaliteleri ve sürelerinin arttırılması ile hayvan refahı açısından hayati önem taşımaktadır. Beklenen yararların sağla-

nabilmesi için veteriner sağlık ürünlerinin üretimi, dağıtımı, satışı, tanıtımı, uygulanması, izlenebilirliği, denetimleri ve yaptırımlarının Avrupa Birliği ve ABD'de olduğu gibi uluslararası ve çağdaş normlarda olması gerekir.

Bu kapsamda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, yeni bir yapılanmaya gidilerek, Avrupa Birliği mevzuatına uyumlu 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile birlikte Yönetmelikler, Kılavuzlar, Talimatlar vb. ikincil mevzuatla veteriner sağlık ürünlerine ilişkin güncellemeler ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerle veteriner sağlık ürünlerinin kalite, etkinlik ve güvenliliğinin sağlanması ve bunların güvence altına alınması, ürünlerin yetiştiriciye ekonomik bir şekilde ulaştırılması, dağıtım ve satış kanallarının kontrol altına alınması, hayvansal gıdalarda ilaç kalıntıları izlenebilmesi ve tüketiciler yönünden gıda güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bakanlık tarafından konuya ilişkin ilave yasal düzenlemeler ile birlikte gerekli eğitim, bilgilendirme ve denetim çalışmaları yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Bu durum güncellenerek devam ettirilmelidir.

Sektörün yeni yasal düzenlemeler ile birlikte Avrupa Birliğine uyumu, ilaç hammaddeleri ve biyoteknoloji alanlarında Ar-Ge çalışmaları ile global sermaye yatırımları içerisinde pay alması sürecinde geçirmesi gereken değişim Bakanlık ve özel sektör işbirliği ile planlanmalı, hızlı altyapı değişikliklerinin neden olabileceği olumsuzluk risklerinin en aza indirilmesi için gereken tedbirler alınmalıdır.

Ancak Genel Müdürlük içerisinde bir Daire Başkanlığı altında bulunan üç Çalışma Grubundaki kısıtlı sayıda personelle bütün bu çalışmaların yürütülmesi ve yürürlüğe giren mevzuatın gereklerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesinin mümkün olamayacağı ve olmadığı görülmektedir. Çünkü veteriner tıbbi ürünler ile ilgili mevzuat beşeri tıbbi ürünler ile aynı kalite, etkinlik ve güvenlik gerekliliklerine sahiptir. Diğer bir ifade ile veteriner tıbbi ürün mevzuatı beşeri tıbbi mevzuatı ile neredeyse eş değerdir. Üstelik beşeri tıbbi ürünlerden farklı olarak çoğu gıda değeri olan olmak üzere ondan fazla türde kullanıldığı ve bunların kalıntı sorununa neden olabildiği düşünüldüğünde, veteriner tıbbi ürünlerle ilgili gerekliliklerin farklı ve önemli bir boyut kazandığı aşikardır. Dosya güncelleme, farmakovijilans, e-reçete vb. süreçler ve veteriner sağlık ürünleri sektörünün artan gereksinimleri ile Avrupa Birliği ve ABD gibi gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar göz önüne alındığında, Türkiye'de de veteriner sağlık ürünleri ile ilgili kurumsal yapının mutlak suretle teknik personel açısından güçlendirilmesi, farklı alanlarda faaliyet gösteren veteriner enstitülerden komisyon, ürün analizi vb. konularında destek almak yerine sadece veteriner tıbbi ürünlerle tüm konuların (izne esas ve piyasa kontrolleri analizleri, ithalat analizleri, dünyadaki bilimsel gelişmelerin izlenmesi ve ülkemize uyarlanması, komisyonlara üye sağlanması, EMA ve Avrupa Farmakopesi çalışma gruplarına aktif katılım sağlanması vb) yürütüleceği bir tıbbi ürün enstitüsünün kurulması, bu kurumsal yapının veteriner sağlık ürünlerine ilişkin yeterli birimlerden oluşması ve buna göre de idari ve teknik personel ile diğer ihtiyaçların karşılanması gerekir.

İlaç ve biyolojik maddeler yönüyle etkin madde ve kalite kontrol analizlerini yapan Bakanlığın; Pendik Veteriner Kontrol ve Bornova Veteriner Kontrol gibi Enstitü ve Birimlerinin kapasitesi artırılmalı ve kalifiye personel takviyesi yapılmalıdır.

Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik'in (24.12.2011 tarihli ve 28152 sayılı R.G.) yayımını takiben Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları Kılavuzunun İlk revizyonu 14.12.2012 tarihinde yayımlanmıştır. Kılavuz AB'nin tıbbi ürünlere ilişkin mevzuatı (Eudralex Volume 4) birebir dikkate alınarak hazırlanmıştır. Veteriner ilaçlarına ilişkin Üretim şartlarının / ortamının sürekli denetimi ve kontrolü etkin biçim sürdürülmelidir. Bu durum hayvan sağlığı açısından olduğu kadar halk sağlığı açısından da önemlidir.

Veteriner tıbbi ürünler için ters ilaç reaksiyonları raporlarının toplanabilmesi için spontane raporlama sistemine ve bu raporların toplanıp değerlendirileceği bir merkezin kurulması ya da mevcut beşeri farma-

kovijilans sistemiyle EMA'da olduğu üzere birleştirilmesi - ortak veri tabanı oluşturulması, ülkemizde ruhsat sahibine bırakılmış olan veteriner ters ilaç reaksiyonlarının izlenmesi ve kontrolünün, diğer ülkelerde olduğu gibi devlet takibi altına alınması gerekmektedir. Mevcut durumda farmakovijilans yönüyle mevzuat oluşturulmuştur; ancak bunun uygulamaya aktarılması ve pratikte sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekir.

Tanıtım kılavuzu ve farmakovijilans kılavuzlarında belirlenen hususların kısa sürede uygulamaya konulması fayda sağlayacaktır.

Veteriner sağlık ürünlerinin fiyatları serbest piyasa koşullarına göre belirlenmektedir. İlaç bedelleri hayvan sahipleri tarafından ödenmekte ve devletin geri ödemesi söz konusu değildir. Biyolojik ürünlerde senelerdir fiyat etiketi uygulanmamasına karşın herhangi bir problem ile karşılaşılmamakta ve hatta fiyat düşürme rekabeti yaşanmaktadır. Veteriner sağlık ürünleri için rekabetçi ortamın devamlılığı üreticinin en uygun koşullarda ürünlere ulaşımını temin edecektir.

Biyoeşdeğerlik çalışması beşeri ilaçlarda olduğu kadar kolay olmayan zor bir uygulamadır; zira, veteriner ilaç müstahzarı prospektüslerine bakıldığında kullanılması kısmı genellikle çoklu hayvanları (hedef hayvanlar) kapsamaktadır. Biyoeşdeğerlik çalışmalarının hedef hayvanların tümünü kapsayacak şekilde yapılması gerekir; bu ise çok pahalı ve zaman alıcıdır. Bu konuyla ilgili mevzuatın, AB Direktifleri doğrultusunda ve EMA Kılavuzlarına göre yürütülmesi Bakanlık tarafından istenmektedir.

Veteriner Hekimliği eğitiminde İyi Üretim Uygulamaları ve farmakovijilans konusuna yer verilmesi ve veteriner hekimlere ilaç kullanımlarında kayıt tutma zorunluluğunun iyi bir şekilde anlatılması ve hekimlere farmakovijilans konusunda farkındalık yaratmak, bilgilendirme toplantıları yapılarak uygulanan ilaç, veriliş yolu, dozu ve gözlenen etkiler ile ilgili bilgilerin kaydedilmesinin hayvan sağlığı ve ekonomik kaybın azaltılması için gerekli olduğu fikrinin yaygınlaştırılması gerekir.

Veteriner ilaçları ve biyolojik ürünleri konusunda çok yönlü ve temel bilgilerin verildiği Kurumlar ile ve özellikle Üniversitelerin ilgili birimleri ile Bakanlık ve Sanayi işbirliğinin sağlanması; güncel mevzuat ve gelişmeler konusunda bilgilendirmelerin etkin şekilde yapılması gerekir.

Bakanlık tarafından 2011 yılında yayımlanan Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik, hayvan sağlığında kullanılan aşı ve ilaçlarla ilgili düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu yönetmelik, hayvanlarda kullanılan aşı ve ilaçların uluslararası standartlarda ruhsatlandırılması, üretimi ve dağıtımının sağlanması amacıyla önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu noktada gıda güvenliği ve halk sağlığında veteriner sağlık ürünlerinin doğru kullanımını tek sağlık konsepti içinde değerlendirerek kaliteli ve güvenilir ürünlerin üretilmesi ve bu ürünlerin son kullanıcıya kadar bu özelliklerinde ulaştırılması esas hedeftir.

Veteriner tıbbi ürünler hakkındaki tüm düzenlemeler ile hammadde tedarikçilerinin güvenliğinin artırılması ve üretim yerleri için GMP zorunluluğu getirilmesi suretiyle; uluslararası standartlarda üretime geçilmesi, bunları takiben veteriner tıbbi ürünlerin toptan satışının gerçekleştirildiği veteriner ecza depolarından reçete uygulamasına kadar tüm aşamalarda ürünün korunması, doğru uygulanması ve izlenebilirliğinin sağlanması mümkün hale getirilmiştir. Bu noktadan da ileriye giderek AB'de olduğu gibi veteriner tıbbi ürünlerin kullanımı nedeniyle hayvanda, uygulayıcısı olarak insanda ve gıdadaki istenmeyen etkilerinin raporlandığı ve değerlendirildiği farmakovijilans sistemi ile veteriner tıbbi ürünün kendi yaşam döngüsü içerisinde değerlendirilmesi gündeme gelmiştir.

GMP, sürekli ve takip edilebilir kalite sistemi oluşturur. Farklı etkin madde içeren ürünlerin ve serilerin çapraz kontaminasyonunu önler. Üretilen ürünlerin hijyenik olmasını sağlar. Onaylı tedarikçiden sağlanan hammaddeler temin edilerek, üretilmiş olan ürünlerin, sürekli takibini ve her üretilen serinin diğer bir seri ile aynı kalitede oluşmasını sağlar. Ruhsatta yazılı olan hammaddelerin belirtildiği oranda üretilen ürüne konulduğunu temin ederek, eksik ya da fazla hammadde katılımını önleyerek doğru ürün imalatını sağlar.

Hataları sıfıra indirir. Bunu sağlarken de kritik kontrol noktalarıyla takibini sağlar. Sağlık ve sağlıklı ürün bilincini oluşturur. Ar-Ge çalışması yapılmamış, bilinen özellikleri, kullanıcıda oluşabilecek etkileri, kalıntı arınma süreleri, yan etkileri çalışmalarla kanıtlanmamış ürünlerin piyasaya çıkışını önleyerek hem hayvan sağlığını ve buna bağlı olarak da halk sağlığını korur. Yurt içi ve yurt dışında uluslararası ticarette kaliteye dayalı rekabet sağlar. Uyulması zorunlu olan tüm prosedürleri yerine getirmeyi garanti eder ve bu garanti altında üretim yapıldığını kanıtlar. Firmanın üretiminde kapasite artışı sağlar. GMP'nin hayvancılığa ve halk sağlığına katkılarının yanı sıra göreceli olarak olumsuzlukları da bulunmaktadır. Firmalara yüksek arazi ve yatırım maliyetleri yaratır. Devamlı olarak sağlanan kontrol esasları ile tedarikçiden sağlanan hammadde alımından, hayvan sahibine ve hayvanın tüketimine ulaşana dek bütün aşamalarda yaşanan maliyet artışı yaratır.

GMP kalite ve takip açısından vazgeçilemez özelliklere sahip olmanın yanı sıra ekonomik açıdan zorlukları da beraberinde getirmektedir. GMP yönetmelikleri sonrasında üretim kalitesi açısından yerli ve yabancı firma ayrımı kalmamasını sağlar. Böylece kaliteli ilaç üretimini sağlayarak hayvancılığa önemli katkı sağlar. GMP sertifikasyonu özellikle yerli üretimin dış pazarlara açılması açısından önemli bir adımdır. Ticarette bütün ülkeler geçerliliği olan GMP sertifikasyonu aramaktadır.

Türkiye'deki veteriner ilaç üretim tesislerine Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı denetçilerince gerçekleştirilen sıkı denetimler neticesinde GMP sertifikası verilmektedir. Türkiye'de verilen GMP sertifikası yerli üretimin ihracatı açısından teknik engellemelere takılabilmektedir. Türkiye'de yapılan tüm denetimlerin uluslararası alanda kabul görmesi ülkemizin Uluslararası İlaç Denetim Birliği (PIC/S) üyeliği ile mümkün olabilecektir. Bu durum öncelikle Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın PIC/S üyeliği için, bu organizasyona üye veteriner otoriteleri model almalı, başvuru yapması, PIC/S kılavuzlarını ve yardımcı dokümanlarını (Türkçe-İngilizce) yayımlamalı, ve üyelik için gerekli tüm kriterleri yerine getirmesiyle mümkün olacaktır.

Kamuya ait üretim yerlerinin GMP sertifikasyon süreci hızlandırılmalı ve mevzuatta öngörülen sürede tamamlanması sağlanmalıdır. Mevzuat gereği de istenildiği şekilde GMP uygulamalarının risk bazlı olması sağlanmalıdır. Dolayısıyla Sertifika geçerlilik süreleri de buna göre yeniden ele alınmalıdır.

E-reçete konusunda uygulamada bölgesel farklılıklar giderilmeli sahadaki yaşanan sorunlar dikkate alınarak gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır. Veteriner hekimlerin sisteme kısa sürede girişini sağlayacak alt yapı desteği oluşturulmalı; sistem daha rasyonel ve kolay uygulanabilir hale getirilmelidir.

Ülkemizde Cumhuriyet Döneminde ilk Farmakope 1930 yılında hazırlanmıştır; sonraki dönemlerde zaman zaman revize edilmiştir; bugün için 1974 Türk Farmakopesi kullanılmaktadır. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu tarafından yakın zamanda gerçekleştirilen bir çalışma ile Türk Farmakopesinin, uluslararası Farmakopeler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi söz konusu olmuştur. Veteriner ilaçlarını da doğrudan ilgilendiren bu türden çalışmaların dikkatlice takip edilmesi ve katkı sağlanması özellikle önemlidir. Gerek Bakanlık düzeyinde gerekse Üniversiteler nezdinde bu çalışmalara aktif katılım sağlanmalıdır.

Bilinçli antibiyotik kullanımı konusunda Bakanlık, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, endüstri, ilgili sektör paydaşları ve üniversiteler etkin eğitim kampanyaları yapmalıdır. Antimikrobiyal direncin önlenmesinde en önemli yaklaşımlardan birisi de kuşkusuz İzleme Planlarının oluşturulmasıdır. Antimikrobiyal Direnci önleme noktasında yapılacak çalışmalar "Tek Sağlık Yaklaşımı" içerisinde ele alınmalı, yürütülecek çalışmalar bir merkezde toplanarak "Koordinasyon" sağlanmalıdır. Sorun, kısa vadeli bir yaklaşımla çözülebilecek nitelikte değildir. Dolayısıyla uzun süreli mücadeleyi hedef alacak bir "Kararlılıkla" çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Bugün için hastalıkların tedavisi ile ilgili uygulamalarda bitkisel ürünlerin kullanılması giderek artan bir önem göstermektedir. Ülkemiz endemik bitkiler yönüyle son derece zengin bir faunaya sahiptir. Etnofarmakoloji kapsamında değerlendirilen bu uygulamaların veteriner hekimliği yönüyle de dikkate alınması; bu konudaki uygulamaların standardize edilmesi gerekir. Bugün için bazı Fakültelerimizde zorunlu ders olarak okutulan "Medikal Botanik" derslerinin de yaygınlaşarak müfredatta yerini alması sağlanmalıdır. Bitkisel nitelikli etkin maddelerin tedavide uygulanması ülkemize özgü yaklaşımların da ortaya çıkmasına ve ülkemize özgü ilaç ve etkin maddelerin kullanılmasına imkan verecektir. Bu türden bitkisel maddelerin kullanılması aynı zamanda "Organik Tarım / Organik Hayvansal Üretim" için de gereklidir.

Veteriner Tıbbi Ürünlerin "ruhsatlandırma/pazarlama izni" aşamalarında Üniversitelerin "Farmakoloji, Toksikoloji, Farmasötik Teknoloji ve Klinik Bilimci" uzmanlarından da yararlanılması, komisyonlara bunların aktif katılımlarının sağlanması doğru bir yaklaşım olacaktır.

Hayvan hastalıklarından korunma, sağaltım uygulamalarına göre daha ekonomik ve etkili olduğu için, koruma amaçlı ürünlerin üretilmesi ve kullanılması desteklenmelidir.

Aşırı ve gereksiz ilaç kullanımı sınırlandırılmalıdır; gıda elde edilen hayvanlarda ilaç kullanımı ve bunlarda elde edilen gıdalarda kalıntıların önlenmesi için meslek içi ve sürekli eğitim programları düzenlenmelidir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2000 yılından itibaren Kalıntı İzleme Programı gerçekleştirilmektedir. Kalıntı İzleme Planı sonuçları değerlendirildiğinde; yıllık olarak yapılan planın bazı aşamalarında gerçekleşme tam olmamıştır. Ürün alt gruplarına göre işlenecek asgari örnek sayısına genellikle ulaşılamamıştır. Ancak örneklemenin ülkesel boyutta ve daha çok numunede olacak şekilde çoğaltılması gerekir. Örneklerde analiz edilmesi gereken kalıntı sayısı son derece düşük kalmıştır. Bazı gıda maddelerindeki kalıntı sıklığı son derece yüksektir. Analiz yönteminden kaynaklanacak şekilde kullanımı yasak olmasına rağmen bazı veteriner ilaçlarının tespit edildiği görülmektedir. Bununla birlikte analiz edilen gıda gruplarında bulunmaması gereken madde kalıntılarına rastlanmaktadır. Sığır, koyun, keçi ile bunlardan elde edilen etlerde kalıntı izleme planı da uygulamaya konulmalıdır. Kalıntı için son derece önemli olan bir kavram tolerans düzeyleridir. Dolayısıyla Kalıntı İzleme Planı sonuçları verilirken elde edilen sonuçların bu yönüyle değerlendirilmesi gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Ülkemiz hayvan sağlığı açısından veteriner tıbbi ürünlerinin mevzuat ve uygulama kapasitesi yönlerinden iyileştirilmesi, uzun vadeli stratejik plan/programlarla idare edilmesi, bütçe ve kalifiye insan kaynağı ile desteklenmesi gerekir.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

VETERİNER HALK SAĞLIĞI VE GIDA GÜVENLİĞİ KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	H. Gökhan ÖZDEMİR	İzmir Veteriner Hekimleri Odası
Üye	Prof.Dr. Osman YILMAZ	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye r	Prof.Dr. Ayhan FİLAZİ	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Ergün Ömer GÖKSOY	Adnan Menderes Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. İsmet DELİLOĞLU GÜRHAN	Ege Ü. Biyomühendislik Bölümü Emekli Öğr. Üyesi
Üye	Prof.Dr. Filiz KÖK	Adnan Menderes Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Seda BİLİR ORMANCI	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Belgin SARIMEHMETOĞLU	Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof. Dr. Gültekin YILDIZ	Türkiye Biyogüvenlik Kurulu Başkanlığı
Üye	Doç. Dr. Sibel OYMAK	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Devrim BEYAZ	Adnan Menderes Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. Orhan AYLAN	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Üye	Dr. Can DEMİR	Gıda Güvenliği ve Hijyen Akademisi
Üye	Dr. Mehmet ÖZDEN	Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü
Üye	Dr. Ebru TONG	İzmir Veteriner Hekimleri Odası
Üye	Dr. Ayşen UYAROĞLU	İzmir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
Üye	Uzman Tamer KARAMAN	Emekli ALBAY
Üye	Figen AYBERK	İzmir Veteriner Hekimleri Odası
Üye	M. Hakan BOYAR	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye	Osman CİVİL	İzmir İli Kırmızı Et Üreticileri Birliği
Üye	M. Akif KOÇAK	A. Menderes Havalimanı Vet. Sınır Kontrol Nokt. Md.
Üye	H. Zeynep KOŞAR	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye	Adnan SERPEN	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye	Arzu TEMİZYÜREK	İzmir Veteriner Hekimleri Odası VHS Çalışma Grubu
Üye	Albay Tolga YAROĞLU	Gemlik Askeri Veteriner Okulu ve Eğitim Mrkz Kom.
Üye	Azmi YÜKSEL	Veteriner Halk Sağlığı ve Toplumsal Çalışmalar Der.

İÇİNDEKİLER

A MEVCUT DURUM 284
GENEL DEĞERLENDİRME 284
1. Veteriner Halk Sağlığının Tanımı ve Kapsamı 284
2. Hayvan Sağlığına Yönelik Asli Görevler 286
a) Zoonozların Teşhisi, İzlenmesi ve kontrolleri 286
b) Hayvanlarda ve insanlarda ortak görülebilen bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilgili karşılaştırmalı tıp çalışmaları 290
c) Veteriner Hekimliği ve İnsan Hekimliği alanında pratik hayvan hekimliği bilgi alışverişi 290
d) İnsanlar için zararlı olan çeşitli ısırıcı ve sokucu zehirli hayvan türlerinden korunma 291
e) Hayvansal kökenli gıdaların çiftlikten sofraya kadar sağlık koşullarının kontrolü 292
f) Hayvan Beslenmesinin İnsan Beslenmesi üzerine etkileri 297
g) Hayvanlarda kullanılan veteriner ilaçlarının rezidüleri / kalıntıları ve ilaç direnci 299
h) Hayvansal atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde bertarafı 304
i) Askeri Veteriner Hekimlik Hizmetlerinde Gıda Güvenliği ve Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele 307
j) Gıda Kaynaklı Zoonotik Hastalıkların Epidemiyolojisi 311
k) Hayvansal yan ürün endüstrisinde oluşabilecek sağlık sorunları 312
l) Biyoterör, Biyoterörizm 313
m) Çeşitli bakanlık kuruluşları bazında veteriner hekimlik ve hayvancılıkla ilgili çeşitli hizmetler 315
3. Biyomedikal Görevler 320
a) Genel Epidemiyoloji 320
b) Biyolojik Standardizasyon: Biyolojik Maddelerin Üretimi ve kontrolü 321
c) Veteriner Aşı Teknolojisi 322
d) Biyoteknolojik Çalışmalar 323
e) Gıdaların Muhafazası 324
f) Yeni İlaç Geliştirme Çalışmaları 326
g) Çevre Fizyolojisi, Ekosistem ve Çevre Sağlığının Korunması 331
h) Veteriner Halk Sağlığı Açısından Hayvan Nüfusu Kontrolü 332
i) Nükleer Tehlike ve Kazalara Karşı Koruyucu Tedbirlerin Alınması 333
j) Doğal Afet Veteriner Hekimliği 335
k) laboratuvar Hayvanları ve Hekimliği 338
l) Veteriner Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (Kamu, Serbest Veteriner Hekimliği) 341
4. Genel Görevler 342
a) Halk Sağlığı bünyesinde çeşitli araştırma çalışmalarında kullanılan hayvan hastalıklarına karşı alınacak koruyucu önlemler ile bu konuda yapılacak eğitim çalışmaları 342
b) Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi 343

c) İnsan ve Veteriner Hekimlerin Tek Sağlık Konseptine yönelik eğitim çalışmaları ve araştırmaları 345
d) Veteriner Halk Sağlığı başta olmak üzere çeşitli halk sağlığı programlarının koordinasyonu, planlanması ve uygulanmasının yönetimi 349
e) Ülkenin sosyo-ekonomik durumu ile ilgili olarak veteriner sosyal tıp 350
f) Halk Sağlığı alanında görev yapan insan hekimleriyle insan sağlığını ilgilendiren konularda ortak çalışmalar 350
B. ÖNCEKİ KURULTAY KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 351
C. AB MEVZUATI İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ 351
D. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 353
E. KAYNAKLAR 355

Rapor içinde yer alan kısaltmalar

DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
VHS	Veteriner Halk Sağlığı
WHO	World Health Organization
THSK	Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
OIE	The World Organization for Animal Health / Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü
WTO	The World Trade Organization / Dünya Ticaret Örgütü
FAO	Food and Agriculture Organization / Gıda ve Tarım Örgütü
BOG	Biyokimyasal Oksijen Gereksinimi
MPH	Master of Public Health / Halk Sağlığı Yüksek Lisansı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
GKGM	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
HS	Halk Sağlığı
VHS	Veteriner Halk Sağlığı
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Points/Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktaları
GMP	Good Manufacturing Practices /İyi Üretim Uygulamaları
GVP	Good Veterinary Practice/ İyi Veteriner Hekimliği Uygulamaları
FA	fatty acid
BOİ	Biyolojik Oksijen İhtiyacı

A. MEVCUT DURUM

GENEL DEĞERLENDİRME

VETERİNER HALK SAĞLIĞI ve GIDA GÜVENLİĞİ KOMİSYONU

1. Veteriner Halk Sağlığının Tanımı ve Kapsamı

Son yüzyılda dünya insan nüfusu dramatik bir artış ile yedi milyarın üzerine yükselmiştir. Bu nüfus artışı başta beslenme, barınma, eğitim, enerji, ulaşım olmak üzere birçok ihtiyacı ve sorunu beraberinde getirmiştir. Her ihtiyacın ve sorunun çözümü başka sorunları ortaya çıkarmıştır. Beslenme sorununu çözmek için kalitesiz ve sağlıklı olmayan gıdalar kullanılmaya başlanmış, enerji ihtiyacını kullanmak için daha çok fosil yakıtlar kullanılmış ve küresel ısınma ve ekosistem sağlığında bozulmaya kadar birçok sorun ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için farklı disiplinlerin ortak çalışması ve ortak çözümler üretmesi daha sürdürebilir ve doğru çözümler üretilmelidir

İnsan ve Veteriner Hekimliği mesleklerinin Halk Sağlığı bilimi kapsamındaki birlikteliği çok eski yıllara dayanmaktadır. Bu noktada, insanın yaşamını sürdürebilmek için asırlar boyu hayvan ile etkileşimde olması, onun gücünden, ürünlerinden yararlanması önemli rol oynamıştır. Halk Sağlığı, sosyal hekimlik kavramının gelişmesiyle birlikte ilk defa beşeri hekimler tarafından gündeme getirilmiştir. Bu nedenle, ilk zamanlarda beşeri hekimlik camiası içinde şekillenmiş ve gelişmiştir. Günümüzde küresel sağlığın korunmasında önemli role sahip bir bilim dalıdır.

HS kavramının ortaya çıkmasında, Fransız ortopedi uzmanı *Jules René G. Guerin*, Alman hekim *Solomon Neumann*, Alman patolog *Prof. Dr. Rudolf L.C.Virchow, Grotjahn* gibi ünlü tıp bilim insanlarının rolü büyüktür. Salmonella bakterisini ilk defa 1885 yılında tanımlayan Veteriner Hekim *Dr. Daniel Salmon*, 1890'da Veteriner Halk Sağlığı'nın önemli savunucularından birisi olmuştur.

1948 yılında Dünya Sağlık Örgütünün(DSÖ) kurulması sonrasında DSÖ'nün bünyesinde VHS Birimi kurulmuştur. *"Veteriner Halk Sağlığı Konsept'i [Concept (Kavram)] en son şekliyle: veteriner tıp biliminin insanın mantıksal, fiziksel ve sosyal yapısına olan katkıların tümü"* olarak tanımlanır.

"Veteriner hekimliği biliminin uygulanması yoluyla; insanlığın fiziksel, zihinsel ve sosyal refahı ile sağlıklı olması için yapılan çalışmalar" şeklinde tanımlanan VHS; hayvanların üretimi ve sağlığı ile ilgili tüm veteriner hekimlik hizmetlerini kapsayan, halk sağlığı fonksiyonları için çekirdek bir disiplin olup, insan sağlığını direkt olarak etkilemektedir.

VHS; HS'nın temel bir parçasıdır ve insan-hayvan-çevre ve aralarındaki tüm ilişkilerle bağlantılı olan disiplinler arasında çeşitli tipteki işbirliğini kapsar. Bu konuyla ilgili örnekler, zoonozları, kimyasal kalıntıları, hayvan üretim sistemlerini, doğal kaynakları korumayı, yabani hayvanları ve su kirliliğini içerir.

VHS nın amacı; insan, hayvan ve çevre üçlüsünün sağlığının korunması kapsamındaki veteriner hekimlikle ilgili hizmetleri işlevsel bir yapı içerisinde etkin bir şekilde yürütmek olduğundan devreye çok fazla sayıda konu girmektedir. Öncelikle insan, hayvan ve çevre sağlığını etkileyen zoonozlar, sağlıklı hayvan yetiştiriciliği, gıda hijyeni ve gıda güvenliği, çevre sağlığı, biyoteknoloji, bilgisayar, istatistik, hukuk vb. konularda bilgiye sahip olunması gereklidir.

VHS; hayvanlardan, hayvansal ürünlerden ve bunların yaşadıkları ve üretildikleri çevreden kaynaklanan tehlikeleri indirgeme ve önleme amacıyla çeşitli konularda etkin hizmet veren kapsamlı bir konudur. Ülkelerin sağlık politikalarında VHS'na yer vermelerinin gerekli değil, zorunluluk olduğu ve günümüz koşullarında çok iyi örgütlenip, yönetime aktarılmasının kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır. İnsan, hayvan

ve çevre sağlığının korunabilmesi için başta insan gücü olmak üzere gerekli maddi ve manevi kaynakları içeren bir alt yapının, bir örgütlenmenin oluşturulmasına bağlıdır.

Veteriner Halk Sağlığı ilgilendiği en önemli konulardan birisi zoonozların tanısı ve kontrolü, mikroorganizmalardaki direnç ve adaptasyonlar, yaban hayata müdahale, uluslararası seyahat, hayvan nakilleridir. Diğer bir konu gıda güvenliği olup, gıdaların kimyasallarla (hormon, antibiyotik, anabolizanlar vb.) ve biyolojik kirleticilerle bozulması sonucu kalp-damar hastalıkları, karaciğer, sindirim sistemi, bağışıklık sistemi, hormonal dengesizlik, terotojenik ve sistem hastalıkları gibi temel halk sağlığı sorunlarına yol açmasının önlenmesi gerekir. Veteriner halk sağlığının diğer ilgi alanları olarak laboratuvar hayvanlarının sağlık açısından yönetimi, tanı laboratuvarları, biyomedikal araştırmalar, veteriner halk sağlığı eğitimi ve sürekliliği, biyolojik ürünler ve medikal aletlerin üretimi ve kontrolü olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak bu raporda veteriner halk sağlığını görevleri ve kapsadığı konular ana hatları ile ortaya konulmuştur. Veteriner halk sağlığı, beşerî ve veteriner hekimliğin ortak en önemli çalışma ve faaliyet alanıdır. Veteriner Halk sağlığının en temel görülen eksikliklerinden birisi eğitimdir; Tıp fakültelerinde Halk sağlığı eğitimi yapılanması çok iyi gelişmesine karşılık Veteriner fakültelerimizde henüz gereken yapılanma ve önemin verilmemesidir. Bu durum dikkate alınarak Veteriner Fakültelerinde Veteriner Halk Sağlığı Anabilim Dalları kurulup gerekli akademik yapılanma ve bilimsel çalışmaları yapılmalı ve diğer disiplinlerle entegrasyonu sağlanmalıdır. Bunun yanısıra ülkemizde sağlık politikalarının oluşturulmasında ve yapılanmasında veteriner halk sağlığının görev ve sorumlulukları olduğu kabul edilmeleri gerekir. İnsan, hayvan ve çevre sağlığının korunabilmesi için yönetimsel alt yapıların oluşturulması bir zorunluluktur.

Uluslararası alanda kabul görmüş ve geçerli olan, WHO ve FAO'nun Veteriner Halk Sağlığı alanlarına yönelik oluşturdukları "Ortak Uzmanlar Grubu" tarafından hazırladıkları kapsamlı raporlara göre VHS'nin faaliyet alanlarını üç ana grupta alt başlıklarıyla şöyle sınıflandırmak mümkündür:

1. Hayvan Sağlığına yönelik asli görevler:

a) Zoonozların teşhisi, izlenmesi ve kontrolleri,

b) Bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilgili epidemiyolojik karşılaştırmalı tıp çalışmaları,

c) Veteriner ve İnsan Hekimliği alanında pratik hayvan hekimliği bilgi alışverişi,

d) İnsanlar için zararlı olan çeşitli ısırıcı ve sokucu, zehirli hayvan türlerinden korunma,

e) Hayvansal kökenli gıdaların ahırdan sofraya kadar sağlık koşullarının kontrolü,

f) Hayvansal atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde bertarafı,

g) Çeşitli araştırma çalışmaların kullanılan laboratuvar hayvanlarının üretim ve bakımları,

h) Çeşitli bakanlık kuruluşları bazında veteriner hekimlikle ve hayvancılıkla ilgili çeşitli hizmetler,

i) İnsan sağlığını ilgilendiren tüm hayvan hastalıklarıyla ilgili konularda teknik hizmetler vb,

2. Biyomedikal görevler: Tamamen halk sağlığına yönelik görevlerdir. İnsan hekimleri ve diğer HS bileşenleri ile ortak çalışmaları içerir.

a) Genel Epidemiyoloji,

b) Biyolojik maddelerin üretimi ve kontrolü,

c) Biyoteknolojik çalışmalar yapmak,

d) Yeni ilaç geliştirme çalışmaları,

e) Çevre Sağlığı,

f)Nüfus planlaması, doğum kontrolü ve üreme fizyolojisi çalışmaları,

g) Nükleer tehlike ve kazalara karşı koruyucu tedbirlerin alınması,

h) Çeşitli halk sağlığı konularında araştırma çalışmaları v.s

l) laboratuvar Hayvanları ve Hekimliği.

3. Genel görevler:

a) Hayvan hastalıklarına karşı koruyucu önlemler, bu konuda eğitimlerin verilmesi,

b) Çeşitli HS programlarının koordinasyonu, planlanması ve uygulanmasını yönetmek

c) Ülkenin sosyo-ekonomik durumu ile ilgili olarak veteriner sosyal tıp açısından çalışmalar yapmak, raporlar hazırlamak ve ilgili makamlara iletmek.

d) HS alanında görev yapan insan hekimleriyle insan sağlığını ilgilendiren konularda ortak çalışmalar yapmak vs. şeklinde sıralayabiliriz.

Bugün A.B.D'de HS alanında yüksek lisans düzeyinde Veteriner Halk Sağlıkçıların görevleri şunlardır:

- Gıda Güvenliği ve Korunması
- Hayvansal Gıda Kontrolü
- Yeni Hastalıklardan / zoonozlardan koruma ve kontrol
  - İnsan Sağlığı programları
  - Çevre, Yaban Hayatı Sağlığı, Evcil Hayvan Sağlığı, insan ilişkisi
- İmmunizasyon programları
- Çevre / Ekosistem Sağlığının korunması,
  - Toksikolojik kontaminantlar, Yaban hayatı sağlığının korunması
- Acil durumlarda ilk yardım (insan ve hayvan),
- Biyolojik ve Tarımsal Terörizmle mücadele,
- Sağlığın geliştirilmesi,
- Zarar, hasar tespiti ve önlenmesi
- Meslek sağlığı programları
- İlaç etkileşimi ve güvenliği çalışmaları,
- Ulusal ve global sağlıkla ilgili hizmetler,

2. Hayvanlarla ilgili hayvan sağlığına yönelik görevler

a) Zoonozların teşhisi, izlenmesi ve kontrolleri,

Veteriner hekimliğin, insan sağlığına yönelik hizmetlerdeki rolü çoğu zaman yeterince anlaşılamamış veya göz ardı edilmiştir. Ancak, son yıllarda Dünya'da ve Türkiye'de etkili olan özellikle viral zoonoz salgınlarda (Kuş gribi, Kırım Kongo Kanamalı Ateşi… gibi) veteriner hekimlerin, zoonozların teşhisi, izlenmesi ve kontrollerinde yaptıkları görevin önemi anlaşılmıştır. Veteriner hekimler, bu salgınlar sırasında yaptıkları koruyucu veteriner hekimlik çalışmaları ile halkın bilgilendirilmesi ve güvenliği için pratik ve kolay uygulanabilir bilgilerin paylaşımında, etkenin belirlenmesine yönelik teşhis çalışmalarında ve karantina önlemleri ile halk sağlığının korunmasında önemli görevler yerine getirmişlerdir. Ayrıca hayvansal gıdalardan kay-

naklanan zoonozlar düşünüldüğünde, çiftlikten sofraya her aşamada gıda güvenliğinin sağlanmasında ve halk sağlığının korunmasında veteriner hekimler görev yapmaktadır.

İnsan ve hayvanlarda ortak olarak görülebilen ve bulaşabilen hastalıklar bir taraftan insan sağlığını tehdit etmekte diğer taraftan da hayvan sağlığını, hayvansal gıda üretimini ve ekonomiyi tehdit etmektedir. Hayvan ve insanlarda ortak olarak görülebilen ve bulaşabilen hastalıklara zoonoz ismi verilmektedir. DSÖ ve FAO'nun birlikte oluşturduğu insan hekimleri ve veteriner hekimlerden oluşan bulaşıcı salgın hastalıklar uzmanlar komitesinin 1950 yılında saptadıkları 86 adet zoonotik patojen'in: 20 tanesini virus, 20 tanesini bakteri,10 tanesini nematod, 10 tanesini trematod, 9 tanesini cestode,8 tanesini protozoa,7 tanesini rickettsia ve 2 tanesini fungus'lar oluşturmakta idi. Bugün ise günümüz dünyasına baktığımızda son bilimsel çalışmalara göre zoonotik patojen ve hastalık sayısında çok ciddi artış olduğu görülmektedir. Son bilimsel araştırma sonuçlarına göre insan sağlığını tehdit eden toplam 1709 adet patojen bulunduğu, bu patojenlerin % 49'unu (*832 adetini*) zoonozların oluşturduğu tespit edilmiş bulunmaktadır.

Nüfus yoğunluğundaki artış, insan popülasyonunun hareketliliği ve ülkeler arası seyahat ile birlikte hayat tarzları ve beslenme alışkanlıklarında ortaya çıkan değişimler ile bağışıklık sistemi baskılanmış kişilerin oranının artmasının insan hastalıklarının yapısının değişmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Çevresel değişiklikler, daha önceden insanların yaşamadığı bölgelerde yerleşim merkezlerinin kurulması, hayvansal protein ihtiyacındaki artış, hayvansal üretimin intensif hale gelmesi, canlı hayvan ticaretinin, hayvansal ürünlerin ve diğer gıda ürünlerinin ticaretinin artmasının zoonoz hastalıkların yapısının değişerek, ortaya çıkışlarında artışlar olması öngörülmektedir. Ayrıca çevresel ve ekolojik değişiklikler vektör kaynaklı ve zoonoz hastalıkların görülme oranı üzerinde büyük etkilere sahip olabilirler. VHS programları ekonomik durumla ilgili sonuçlara da dikkat çekmektedir.

Zoonozlar dolaylı ve dolaysız olarak insanların hayvanlarla paylaştığı hastalıkları içermektedir. Genelde insanlar zoonotik hastalıklarda son konakçıdır. İnsandan insana geçen zoonotik hastalık çok azdır. Son 70 yılda insanlarda görülen yeni ortaya çıkan bulaşıcı hastalıkların zoonozlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Zoonotik hastalıklar insanlar arasında endemik, hayvanlar arasında enzootik olarak görülen bulaşıcı hastalıklardır. Endemik zoonotik vakaları her yıl dünyada 1 milyara yakın insanın hastalanmasına, milyonlarca insanın ölümüne neden olmaktadır. Bunun yanı sıra zoonotik hastalıklar son 20 yılda dünyada milyarlarca dolar zarara neden olmuştur, olmaktadır. Zoonozların gıda güvenliği, antimikrobiyal direnç, insan ve hayvan sağlığı açısından oluşturduğu riskler yanında bazıları biyoterör açısından dünya için büyük bir risk oluşturmaktadır. Bu risk hem savaş hem barış ortamında söz konusudur. Tarihte saldırı amaçlı olarak kullanılan biyolojik ajanların çoğunlukla zoonotik etkenler olduğu bilinmektedir. Dünyada her yıl milyonlarca insan; gıda ve su kaynaklı hastalıklara yakalanmakta ve hastalananların binlercesi, özellikle çocuklar ölmektedir. Gıda üretimi, depolanması, işlenmesi ve hazırlanmasındaki uygunsuz metotlar bilinen pek çok uluslararası salgınlara neden olmaktadır. Besi hayvanları; E.coli O157:H7, tifoya sebep olanlar hariç Salmonella türleri, Campylobacter türleri ve Yersinia türlerinin neden olduğu hastalıkları içeren pek çok tehlikeli ve gıda kaynaklı olan önemli hastalıkların rezervuarıdır. VHS kuruluşları bu hastalıkların neden olduğu tehditlere cevap vermede ve özellikle birincil üretim noktasından son tüketiciye kadar (yani "çiftlikten sofraya" yaklaşımı) gıda zincirine giren sağlık risklerini azaltmak için sürdürülen güvenlik önlemlerinin geliştirilmesinde liderlik görevi yapmalıdırlar. Veteriner hekimlik hizmetlerinin hayvancılık işletmelerine zamanında ulaştırılması, zoonotik hastalıkların yarattıkları sorunların belirlenip, değerlendirilmesi, koruyucu hekimliğe ilişkin doğru stratejiler oluşturularak, sorunların önlenmesi temel amaç olmalıdır.

Zoonozlar VHS'nın veteriner hekimlerin asli görevleri içinde yer alan hayvanlarla ilgili hayvan hastalığına yönelik en önemli uğraşılarından birisidir. VHS'nın hayvanlarla ilgili hayvan hastalığına yönelik ikinci önemli görevlerden birisi de gıdalar aracılığıyla insanlara bulaşan zoonotik hastalıkların önlenmesi ve

kontrolüdür. Gıda kaynaklı hastalıkların dünya üzerinde küresel artışının nedenleri kompleks olup gittikçe endüstrileşen modern tarımın yeteri kadar kontrol edilememesi ve denetlenememesi, özellikle dünyada artan hayvansal protein ihtiyacını karşılayabilmek için sayıları artan oranlarda büyük kapasiteli hayvancılık işletmelerinin kurulması, bu işletmelerde ticari kaygılarla hayvan sağlığına yeteri kadar önem verilmemesi önemli role sahiptir.

Ülkemiz açısından baktığımızda oluşturulan hayvancılık politikaları veteriner halk sağlığı kriterleri dikkate alınarak oluşturulmamaktadır. Bu nedenle VHS açısından zoonotik hastalıkların önlenmesinde bazı boşlukların olduğu yadsınamaz. Özellikle büyük ve küçükbaş hayvan hekimliği hizmetleri AB ve diğer gelişmiş dünya ülkelerindeki standartlardan uzaktır. Basında yer alan haberlerde hala hastalıklı hayvanların etlerinin tüketilmesi sonunda Şarbon (*Anthrax*)'a bağlı gıda kaynaklı hastalıktan insanlarımızın hayatlarını kaybettiklerine şahit oluyoruz. Yine ülkemizi ve dünyayı tehdit eden, çok sayıda insanın ölümüne sebep olan Kuduz önemli bir VHS sorunudur.

Kuduz Hastalığının Ülkemizdeki Durumu:

Kuduz hastalığı ülkemizde yaygın olarak görülmekte olup, hastalık köpek ve tilki kaynaklı olmak üzere iki farklı siklus şeklinde devam etmektedir. Ülkemizdeki mihrak sayısı yıllara göre değişmekle birlikte, son yıllarda yürütülen yoğun aşılama çalışmaları sonucu hastalıkla mücadelede önemli ilerlemeler kaydedilmiş fakat hastalığın eradikasyonu mümkün olmamıştır. Ülkemizde, geçmişte ağırlıklı olarak köpekler aracılığıyla yayılan hastalık, son yıllarda değişim göstermiştir. Çevre bilincinin oluşması ve avlakların daha iyi denetim altına alınması ile birlikte özellikle tilki sayısında önemli artış yaşanmış, şehirlerin kenar mahallelerinde rahatlıkla tilki görülebilir hale gelinmiştir.

Yabani karnivorların sayısındaki artış ve yaban hayatının şehirler ile daha içli dışlı olması sonucu hastalık sokak köpeklerinden tilkilere bulaşmıştır. Tilkilerin kurt ve çakallar gibi sürü oluşturmayıp birey halinde yaşamaları, hastalığın tilkiler arasındaki varlığını sürekli kılmaktadır. Kurt gibi sürü hayatı yaşayan türlerde hastalık bir bireyden tüm sürüye aynı anda bulaşmakta, sürünün tüm bireyleri kısa sürede ölmekte ve böylece hastalık kendini yok etmektedir. Yalnız yaşayan türlerde ise, hastalık bir bölgedeki hayvanlar arasında bireyden bireye sıra ile bulaşmakta, bu şekilde bölgede daima bir veya birkaç hasta hayvan bulunmakta, sağlıklı ve hasta bireyler arasında denge kurulduğundan hastalığın kendini yok etmesi de mümkün olmamaktadır.

Köpek kaynaklı kuduz, Trakya ve Orta Anadolu'nun bazı illeri hariç diğer bölgelerimizde görülmektedir. Tilki kaynaklı kuduz ise Çanakkale, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli ve Uşak olmak üzere Ege bölgesinde ve Orta Anadolu ile Doğuda bazı illerimizde görülmekte olup, bu yıl da 2012 yılında olduğu gibi, Ege bölgesinden tekrar İç Anadolu'ya doğru ilerlemektedir. Tilkilerle ilişkilendirilen ilk vakalar 1999 yılında İzmir İlinde görülmüş olup 2014 yılında Çorum, Yozgat ve Kayseri İline kadar ulaşmıştır.

Hastalıkla Mücadele Çalışmaları:

Bakanlığımız kuduz hastalığı ile mücadele amacıyla Avrupa Birliği destekli "Türkiye'de Kuduz Hastalığının Kontrolü" projesini 2008-2010 yılları arasında uygulamaya koymuştur. Proje kapsamında üç yılda toplam olarak Ege Bölgesinde yaban hayatına yönelik 1.800.000 doz oral kuduz aşısı, 3.000.000 doz parenteral kuduz aşısı uygulanmıştır. Aşılama çalışmaları ücretsiz yürütülmüş, belediye başkanlıkları ve hayvan sever örgütlerin aşı talepleri ücretsiz karşılanmıştır. Yürütülen yoğun aşılama çalışmaları sonucu hastalıkla mücadelede önemli ilerlemeler kaydedilmiş fakat eradikasyonu mümkün olmamıştır. Bu nedenle, daha sonrasında2014-2016 yılları arasında yürütülmüş olan 2.200.000 avro bütçeli "Türkiye'de Kuduza Karşı Ağızdan Aşılama Projesi" başlatılmıştır.

Proje kapsamında her yıl olmak üzere, üç yıl süreyle 105.000 Km² alanda yaban hayatına karşı 1.890.000 aşılı yem (bait) atılmak suretiyle, proje boyunca yapılacak üç kampanya ile toplam 5.670.000 aşılı yem atılmıştır. Bakanlığımızca hastalık nedeniyle meydana gelen kayıpların telafisi amacıyla 14.01.2012 tarihinde yayımlanan "Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği" ile kuduz hastalığı tazminat kapsamına alınmıştır.

Yakın zamanda planlanan çalışmalar içerisinde Sağlık Bakanlığı, THSK /Çok Paydaşlı Sağlık Sorumluluğunu Geliştirme Programı Uygulama Koordinasyonu, Biyolojik Çevrenin Geliştirilmesi Kuduz ile Mücadele Alt Çalışma Grubunun yaklaşık bir yıldır sürdürmekte olduğu çalışmaları ile " KUDUZ İLE MÜCADELE PROJESİ " 2018 yılı Şubat ayı sonunda tamamlanarak Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlıklarının Bakanları düzeyinde tartışıldıktan sonra, Kalkınma Bakanlığına sunulacaktır. Projenin amacı; Kuduz ile mücadele edilerek insan ve hayvan sağlığının korunması ve beraberinde sokak hayvanlarının kısırlaştırılması, işaretlenmesi, sağlık bakımı ve rehabilitasyonu yolu ile sayılarının kontrol altına alınarak sağlıklı hale getirilmesi, bu şekilde insan ve çevre sağlığına olumsuz etkilerinin önlenmesidir.

Bunun dışında 2010 AB projesinin devamı niteliğinde 2018 yılı Sonbaharında başlayacak yeni bir AB projesi hazırlanmış olup, bu kapsamda 3 yıl süreyle, yılda iki kez olmak üzere toplam 6 uygulama yapılacak, her bir uygulama döneminde 4,5 Milyon adet aşılı yem(bait) kullanılarak, 225 Bin km² ormanlık ve kırsal alanda havadan aşılama çalışması yapılacaktır. Kuduz hastalığının kontrol altına alınarak eradikasyonunun sağlanması için uygulanan aşı programlarının devam edilmesine ihtiyaç vardır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca kuduz hastalığı ile mücadele amacıyla her yıl kuduz aşılama programı bir kampanya tarzında uygulanmaktadır. Program kapsamında sahipli kedi ve köpekler İl/İlçe Müdürlüklerimizce aşılanmakta, sahipsiz kedi ve köpeklerin aşılanması için yerel yönetimlere aşı temin edilmektedir.

Kuduz Hastalığı ile Mücadele Çalışmaları kapsamında; Evcil hayvanların (Köpek, Kedi) düzenli olarak aşılanması, Yaban hayvanlarının ağız yolu (oral) ile aşılanması, Sokak hayvanı sayısının kontrol altına alınması ve bunların aşılanması ve Hayvanlardaki şüpheli vakaların mutlak surette bildirilmesi ve bunların takibinin yapılması önemlidir.

Hastalıkla mücadelede ülke genelinde köpek kuduzu öncelikli olarak düşünülmelidir. Parenteral aşılamalara kesinlikle devam edilmelidir. Köpek ve kediler için popülasyonların en az %70nin aşılanması hedef olmalıdır. Başıboş hayvanların bağışık kılınması kesinlikle yapılmalı ve bu hayvanlarda da oran %90 üzerinde olabilmelidir. Bu hayvanlarda populasyon yönetimi çalışmalarına da öncelik verilmelidir. Oral aşılama çalışması için uzun yılları içeren kaynak sağlanabilmelidir. Mevcut oral aşılama alanlarına ilave yeni alanlar da eklenmeli,5 yıl hatta 10 yıl devam edecek aşılama planları yapılabilmelidir. Türkiye genelinde seçilecek pilot illerde köpek kedi sayımı çalışması yapılmalı, yıllık aşılama kampanyasının etkinliği, saptanacak olan bu sayıya göre yapılmalıdır. Bilinçli Hayvan Sahipliği konusu ön plana çıkarılmalı ve üremenin kontrol altına alınması sağlanmalıdır. Hayvanlardaki şüpheli vakaların mutlak surette bildirilmesi ve bunların takibinin yapılması çok önemlidir. laboratuvara materyal akışı çok önemlidir. Teşhis zincirine girmeyen vakalar yayılış açısından çok önemlidir. Her türlü ani hayvan ölümü, yolda ölü bulunan her türlü hayvan, kırsal alanda ölü bulunan hayvanlar, sinirsel semptom göstererek ölen hayvanlar vb. kuduz yönünden muayene edilmek üzere teşhis merkezlerine gönderilmelidir.

Ülkemizde zoonozlarla mücadelede VHS açısından öncelikli olarak Koruyucu Veteriner Hekimliği hizmetlerinin dikkate alınması gerekirken tedavi veteriner hekimliği hizmetleri ön plana çıkmaktadır. Bir diğer husus büyük ve küçükbaş hayvan veteriner hekimliği hizmetlerini veren veteriner hekimlerin ülke genelinde dağılımının dengeli olmamasıdır. Kanatlı sektörüne bakıldığında veteriner hekimliği hizmetleri büyük ve küçükbaş hayvan hizmetlerine göre daha organize olmakla birlikte VHS ile ilgili kriterlerin tam

anlamıyla yerine getirildiği söylenemez. Genel olarak ülkemizde veteriner halk sağlığı ölçütlerinde zoonoz hastalıklarla mücadelenin tam yapıldığı söylenemez. Bazı eksiklikler söz konusudur. Örneğin; Türkiye genelini kapsayacak ciddi bir zoonozlara yönelik epidemiyolojik çalışmanın varlığından bahsetmek çok zordur. Gerek ülkemizde, gerek küresel anlamda zoonozlarla mücadelede çalışacak/çalışan meslek mensupları ile kurum/kuruluşların sağlığını koruyabilmek için ekip halinde çalışmaları gerekmektedir. Bu nedenle zoonotik hastalıklarla savaşım ve hayvansal gıdaların kişi sağlığına zarar vermesini önlemek için, yani koruyucu hekimlik için, beşeri hekimler ve veteriner hekimler sıkı iş birliğinin yanında Sağlık, Gıda, Tarım ve Hayvancılık ve Orman ve Su İşleri Bakanlıklarının iş birliği yapmaları gerekmektedir.

b) Hayvanlarda ve İnsanlarda ortak görülebilen bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilgili karşılaştırmalı epidemiyolojik tıp çalışmaları

Çoğu kez tanımlanmamış küçük hayvan benzeri bulaşıcı olmayan insan hastalıkları bulunmaktadır, örneğin: yüksek dağlık arazide yaşayan sığırların, insanın yüksek irtifa hastalığının araştırılmasında model olabilir. Angus sığırı çocukların genetik mannosidosis benzeri hastalıklarını çözüme kavuşturabilir. Kronik dejeneratif hastalıklar ki bunlar insanlarda çok önemlidir. Veteriner araştırmalarında bu hastalıkları hiçbir ekonomik değeri olmamasına rağmen insan sağlığı açısından çok büyük öneme sahiptir. Bunun anlamı şudur; bu araştırmalar için parasal katkı doğrudan insan sağlığı kaynaklarından gelmelidir. VHS'nın önemli çalışma alanlarından bir diğeri hayvanlarda bulaşıcı olmayan, hastalıklarla ilgili karşılaştırmalı (komperatif) epidemiyolojik tıp çalışmalarıdır. Yapılan bu epidemiyolojik çalışma şekli karşılaştırmalı tıp çalışmasının farklı bir şeklidir. Komperatif tıp; insan dahil olmak üzere farklı hayvan türlerinin sağlık ve hastalık hallerinin insanlarda görülen benzer durumlarla karşılaştırılması esası üzerinden hareket edilerek yapılan epidemiyolojik çalışmaları içermektedir. Böyle bir çalışma insan ve veteriner hekim meslekleri arasında bilgi aktarım görevinin derecesine bağlıdır. Veteriner ve insan hekimlerinin her ikisi de bu tip diyaloğa dayanan ortak çalışmadan fayda sağlar. Bugün günümüzde bu alanda yapılan çalışmalar başta A.B.D olmak üzere dünyanın önemli gelişmiş ülkelerinde TEK SAĞLIK KONSEPTİ içinde ele alınmakta, insan sağlığına tarifi mümkün olmayan katkılarda bulunulmaktadır. Bu alan VHS'nin insan sağlığına katkı sağlayan önemli alanlardan sadece bir tanesidir.

Müşterek çalışma olanakları ve ortamları yaratıldığında veteriner hekimlerin dahil olduğu enstitüler ve halk sağlığı alanındaki araştırmalar kolay yapılır, aynı zamanda hükümetlerinin bünyelerinde VHS üniteleri oluşturulan ülkelerde, insan ve veteriner hekim mesleklerinin bulunduğu bu enstitülerde ki personeller arasında müşterek çalışma olanakları artmakta, sorunların çözümü kolaylaşmaktadır. Ülkemizin bütünsel bir VHS politikasının olmaması nedeniyle bu tip bir fiziksel yapılanmanın gerçekleşememesi ve bu alanda yetişecek yüksek lisans düzeyinde eğitim almış veteriner hekimlerin yetiştirilmemesi en önemli sorunlarımızın başında gelmektedir.

c) Veteriner ve İnsan Hekimliği alanında pratik hayvan hekimliği bilgi alışverişi

Karşılaştırmalı tıp insan dahil olmak üzere farklı hayvan türlerinde sağlık ve hastalık hallerinin insan ile benzer yönlerini ele alarak çalışma yapar. Geçmişte tıbbın bugünkü seviyesine ulaşması karşılaştırmalı tıp sayesinde olmuştur. Çünkü gelişmeye neden olan mukayeseli yaklaşımlardır. Bu şekilde ki araştırmaya yönelme veteriner ve insan hekimlerinin bazı nedenlerle pratikte bir dereceye kadar birbirinden farklı olmadıklarını, aralarında ki diyalogun sıkı ve avantajlı ve birbirlerine olan ihtiyaçlarının da sıkı bir şekilde perçinlenerek kuvvetlenmesini sağlamıştır. Günümüzdeki zihinsel ve fiziksel sağlık ve hastalıktaki moleküler mekanizmalar hakkındaki bilgilerin çoğu hayvan çalışmaları ile desteklenmektedir. Karşılaştırmalı tıp günümüzde insan ve veteriner hekimlik disiplinleri arasındaki sürekli bilgi birikimini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Komperatif tıpta çok farklı, değişik hayvanlar kullanılır. VHS doğrudan karşılaştırmalı tıp ile

ilişkilidir. Çünkü insan sağlığı için ihtiyaç ve gerekli olan veteriner hekimlik alanındaki hayvan hastalıkları bilgilerini insan tıbbının hizmetine sunmaktadır. İnsanlarda kronik dejeneratif hastalıklarda elde dilen başarılar karşılaştırmalı tıp sayesinde olmuştur. Karşılaştırmalı tıbbın bilgi kaynağı; devlete ait klinik merkezleri, özel (serbest) çalışan veteriner hekimler, veteriner okulları ve fakültelerin araştırma merkezleri, laboratuvar hayvanları geliştirme ve araştırma merkezleridir. Karşılaştırmalı tıpta çok farklı türde hayvan kullanıldığı için insan hekimliği bu hayvanlardan herhangi birinde yapacağı bir araştırma konusu için çalışma yapacağı hayvan ile ilgili ister istemez pratik hayvan hekimliği bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Veteriner hekimlik ile insan hekimliği arasında ki bu sıkı irtibat ayni zamanda diğer karşılaştırmalı biyoloji ve temel biyomedikal araştırmalara da yansımaktadır. Örneğin: WHO ve FAO'nun komperatif viroloji programı, uluslar arası karşılaştırmalı bir sisteme bağlı olarak hayvan orijinli virüslerin identifiye edilmelerini sağlamaktadır. Ülkemiz açısından VHS faaliyetleri çerçevesinde evrensel düzeyde karşılaştırmalı tıp çalışmalarından bahsetmek çok zordur.

d) İnsanlar için zararlı olan çeşitli ısırıcı ve sokucu zehirli hayvan türlerinden korunma

Özellikle son zamanlarda tropikal bölgeler başta olmak üzere dünyanın değişik bölgelerinden getirilen hayvanların evlerde, işyerlerinde v.s. beslenmesi nedeniyle bu hayvanlardan kaynaklanan veya kaynaklanabilecek çeşitli ısırma vakaları karşısında başta kuduz olmak üzere ısırma ile karşıdaki canlıya aktarılan zehirlerden kaynaklanabilecek sorunlar veteriner halk sağlığı açısından önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Memelilerin çoğu ve diğer evcil hayvanlar olsun, yaban hayat kökenli hayvanlar olsun dişleri, tırnakları, boynuzları, dikenli ayakları, yüzgeç vb. organları ile insanlarda değişik şekillerde ve derecelerde yaralanmalar ve bu yaralanmalara bağlı hayati tehlikeler söz konusu olabilmektedir. Bu tehlikeli durumlar genellikle hayvanlarla çok sıkı ve devamlı ilgilenen veya ilgilenmek zorunda kalarak irtibat halinde olan bakıcılarda ve bu hayvanların bulunduğu iş yerlerinde görevli personelde vuku bulmaktadır. Örneğin: köpek balığı ısırmaları dalgıçlarda, ayı ve diğer karnivorlardan kaynaklanan ısırma ve çeşitli yaralanmalar ormanda çalışanlarda, tekme ve boynuz yaralanmaları ise hayvan bakıcı ve aileleri ile veteriner hekimlerde görülür. Bunların dışında diğer hayvanların (*kedi,köpek, maymun v.s*) sebep olduğu zararlar çok farklı kesimdeki insanlarda görülmektedir. Bunların içinde köpek ısırma vakaları en önemlisi olup kentsel alanlarda görülen sahipli veya sahipsiz köpek ısırma vakaları (*ısırmaya bağlı doku yırtılmaları ve kayıpları ile yaşanan travma nedeniyle psikolojik tedavi söz konusu olmakta*) tedavi mecburiyeti gerektiren, veteriner halk sağlığı açısından ciddi problemler oluşturan vakalardır.

Köpek ısırmaları kadar olmasa da fare ısırma vakaları da dünya çapında bir veteriner halk sağlığı sorunudur. Kırsalda yaşayanlar tavşan ısırmalarına genelde sabaha karşı maruz kalırlar ve genelde vücudun diğer organlarına göre kol ve bacaklar önemli ısırma bölgelerini oluşturur. Bu problemlerin çözüme kavuşturulmasında epidemiyolojik yöntemlere başvurulur. Bunların dışında dünyanın değişik bölgelerinde yılan ısırma vakaları ölümlere neden olduğu için veteriner halk sağlığı açısından ciddi bir sorun oluşturmaktadır. VHS faaliyetleri açısından yılan ısırmaları ve benzeri tehlikeler karşısında yapılması zorunlu olan çalışma; toplumun HS yönünden eğitilerek bu gibi olaylarda nasıl bir yol izleyecekleri konusunda bilgilendirilmesi yönünde olmaktadır. VHS'nın faaliyet alanları içinde böyle bir konunun yer alması, kırsala yönelik veya herhangi bir bölgede çalışan veteriner hekimlerin olaylardan rahatlıkla haberdar olmaları ve almış oldukları zooloji ve iyi bir tıbbi bilgiye sahip olmaları nedeniyle insanların ilk etapta neler yapması konusunda acil bilgilendirme ve yönlendirme vasfına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Ülkemiz açısından baktığımızda gerek kırsalda yaşayanlar açısından, gerek kentlerde çok çeşitli hayvanların evlerde beslenmek üzere " Pet-Shop" lardan alındığını düşündüğümüzde VHS açısından bü-

yük bir boşluk olduğu ve ciddi çalışmaların yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. İlgili bakanlıkların eş güdümü ile bu konuda özel çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

e) Hayvansal kökenli gıdaların çiftlikten sofraya kadar sağlık koşullarının kontrolü

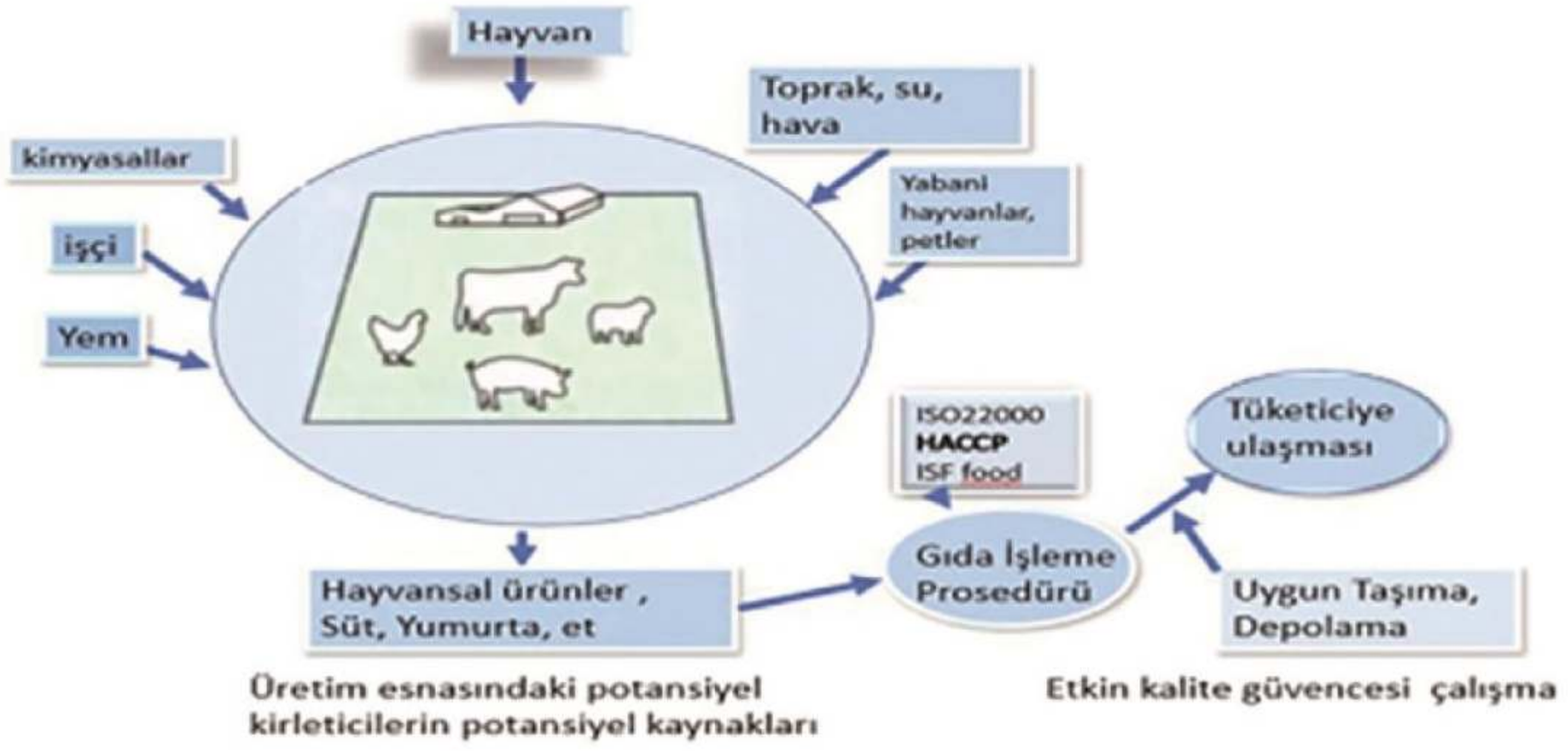
Hayvansal kökenli gıdalardan kaynaklı zoonozlardan korunmak için çiftlikten sofraya gıda güvenliği konsepti esas alınması zorunludur. Gıda güvenliği ve VHS'na ilişkin konular çiftlikten sofraya gıda güvenliği konseptinden ayrı düşünülemez. Gıda güvenliği VHS'nın içinde yer alan, bir veteriner halk sağlığı faaliyetidir. Bu nedenle disiplinlerin tamamını içerecek şekilde bütünsel bir anlayışla ve risk değerlendirmesini esas alan bir yaklaşım içerisinde değerlendirilmelidir.

Son yıllarda hayvan sağlığı ve gıda güvenliğine yönelik olarak yürütülen bilimsel araştırmalar sonucunda sorunların çözümüne yönelik teknik, analitik ve yönetime ilişkin çok önemli buluş ve yenilikler geliştirilmiştir. Son zamanlarda bunların uygulamaya aktarılmasında önemli mesafeler kaydedilmiştir. Riske dayalı gıda güvenliği sistemleri; WHO, OIE, WTO tarafından kabul görerek, uluslararası gıda ticaretinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde fakirlik, eğitimsizlik ve organizasyon eksikliği gibi nedenlerle bu buluş ve yeniliklerden yeterince yararlanılamamaktadır. Bu ülkelerin büyük çoğunluğunda veteriner hizmetleri çeşitli kamu ve özel kuruluşlar arasında farklı birim ve dairelerinde geleneksel yöntemlerle birbirinden kopuk ve dağınık olarak yürütülmektedir. Tüm gıdalarda olduğu gibi hayvansal gıdaların da kontrolleri son üründen alınan ürünlerde analiz yaparak gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Ülkemizde kurumsallaşmasını tamamlayan gıda işletmelerinde riske dayalı gıda güvenliği sistemi kurulmuş iken büyük çoğunluğunda sistem kağıt üzerinde kalmaktadır. Son ürün üzerinden gıda kontrollerinin yürütülmesi pazarda bozuk gıdanın satışının durdurulması, toplatılması ve imha edilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır ki bu durum sağlık açısından taşıdığı risklerle birlikte ekonomik kayba da neden olmaktadır. Denetim ve kontrol hizmetleri gıda güvenliği yönetim sistemleri uyarınca kaynaktan başlayarak, birbiri ile ilintili olarak sürdürülebilir kılınmadığı taktirde gıda güvenliğine ilişkin sorunlar giderek artmaktadır.

Gıda güvenliği konusu, son yıllarda tüm ülkeler açısından, halk sağlığı ve ekonomik boyutu nedeniyle önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Gıda kaynaklı hastalıkların ortaya çıkması sağlık, ekonomik ve sosyal açıdan toplumları etkilemektedir. Artık çok iyi anlaşılmaktadır ki, izin verilen seviyeler üzerinde gıdalarda bulunabilecek mikrobiyolojik tehlikeler, biyotoksinler, kimyasal kontaminantlar, mikotoksinler ve gıda katkı maddeleri, gıda maddelerini, insan sağlığı için zararlı duruma getirmektedir. Artık günümüzde gıda işleme, üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde meydana gelen köklü değişimler nedeniyle tüketiciler, dünyanın her bölgesinde, tükettikleri gıda maddelerinin güvenliğini ve gıdalardan kaynaklanan sorunları daha dikkatli izlemektedir.

Bu nedenle, şehirleşmedeki artış da göz önüne alındığında, gıda üretimi ve dağıtımı, depolama ve gıda servisi yapan gıda işyerlerine çok sıkı yaptırımlar getirilmesi ve gıda güvenliği sistemlerinin etkin olarak uygulanması gerekmektedir. Günümüzde gıda ticaretinin küreselleşmesi, tüketicilere çeşitli faydalar sunarken tüketici beklentisini ve ihtiyacını karşılayan güvenli, kaliteli, uygun fiyatlı gıdaların çeşitliliğini de arttırmıştır. Ancak, tüm bu değişimler, güvenli gıda üretimi ve tüketiminde yeni sistemlerin (GAP, HACCP, GMP, GHP, Akreditasyon gibi) ortaya çıkmasını ve sağlık konusunun her zaman öncelikli olarak göz önüne alınmasını gerekli kılmaktadır.

Şekil 1. Veteriner Halk Sağlığı ve Gıda Güvenliği

Uluslararası kuruluşlar ve konunun uzmanları hayvansal gıda güvenliği konusunda artan sorunların ancak veteriner hizmetlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde gıda güvenliği standartlarına uygun olarak multidisipliner bir yaklaşımla çözülebileceğini belirtmektedirler. Çalışma programlarının hayvan yetiştiricileri, işletme sahipleri ve tüketicilerin görüşleri alınarak hazırlanması ve birincil üretimden başlayarak, gıdaların üretim, işleme ve dağıtım aşamalarındaki veteriner hekimlik görevlerinin birbiri ile bir bütünlük içerisinde yürütülmesi önerilmektedir.

Birincil üretim aşamasında yürütülen hizmetlerin çoğunluğu çiftliklerde, kırsal alanda sağlıklı gıda hayvanı veya kasaplık hayvan yetiştirme ve buna bağlı olarak güvenilir hammadde veya işlenmemiş hayvansal gıda temini yönündeki etkinlikler olduğundan büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte veteriner hekimler öncelikle hayvansal gıdaların hammadde kaynağı hayvanların yemlerinin nereden, hangi üreticiden, nasıl temin edileceğini ve yemlerin kalite kontrollerini yürütmektedirler. Çiftliklerdeki yetiştiricilik ve besicilik ile ilgili denetim, kontrol ve kayıt işlemleri ile ilgili iş ve işlemlerden veteriner hekimler sorumludur.

Hayvanların hijyenik koşullar altında yetiştirilerek, hastalıklarının erken teşhis edilerek, gözetimi, sağaltımı ile ilgili hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olan veteriner hekimler hayvanların sağlıklı yetiştirilmelerine bağlı olarak hayvansal gıdalar ve yan ürünlerin güvenilir ve yararlı üretim yanında halk ve çevre sağlığının korunmasına da büyük katkı sağlamaktadırlar. Çünkü hayvanların hem kendileri, hem de her türlü atık ve artıkları ile gübreleri başta patojenler olmak üzere birçok biyolojik etkenin üremesi ve kimyasal, fiziksel kirleticilerin birikimi için çok elverişli ortamlardır. Bu nedenle veteriner hekimlerin hayvanların barındıkları, beslendikleri çevrede gerekli hijyenik ve teknik hizmetleri özenle gerçekleştirmesi ve sağlığa zararlı olabilecek etkenleri kaynağında kontrol altına almaları gereklidir. Bu amaçla geleneksel yöntemler yerine İyi Tarım Uygulamaları, İyi Hijyen Uygulamaları, İyi Veteriner Hekimliği Uygulamaları, İyi Üretim Uygulamaları, İyi Dağıtım Uygulamaları, İyi Ticaret Uygulamaları ile HACCP gibi riske dayalı gıda güvenliği yönetim programları uygulanmalıdır. Antibiyotikler başta olmak üzere veteriner ilaçları, aşı vb. biyolojik ürünler, dezenfektan ve insektisitlerin güvenli kullanımları, atık ve artıkların güvenilir olarak değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylelikle antimikrobiyel direnç riski dahil, veteriner sağlık ürünlerinin kirlilik ve kalıntı sorunlarının da kaynağında önlenerek, çevrenin korunması sağlanacaktır.

Üretim ve işleme öncesi yürütülen veteriner hizmetlerinin başlıcaları; hayvan hare-ketleri, ante-mortem ve post-mortem muayeneler ile sağım aşamalarının özenle yürütülmesidir. Bu aşamadaki hizmet-ler özenle yürütülmez ise, hayvanlar ne kadar sağlıklı yetiştirilirse yetiştirilsin, elde edilen ürünlerin biyolo-jik, kimyasal ve fiziksel olarak kirlenmesi söz konusudur. Bu iş ve işlemlerin hayvan refahı kurallarına uy-gun olarak yürütülmesine de dikkat edilmelidir. Aksi taktirde hayvanlardaki yorgunluk ve depresyon; hu-zursuzluk ve hırçınlığa neden olduğundan vücuttaki enerji kaynağı glikozun zamansız ve boş yere har-canması dolayısıyla immun sistemin zayıflamasına ve hayvanların hastalanmasına neden olmaktadır. Bu durumda hayvanlardan güvenilir ve yararlı kalitede et, süt ve yumurta elde edilemez. Bu nedenle hayvan-ların çiftlikte, nakilde ve kesim aşamalarında refah kurallarına uyularak sağlıklarının korunması, en az sağlıklı yetiştirilmeleri kadar önem taşımaktadır. Bu aşamada GVP ve HACCP ilkelerinin tam olarak uygu-lanması, kesim yerlerinin, karkasların mikrobiyolojik ve genel hijyenik kontrollerinin önemi de unutulma-malıdır. GVP ve HACCP uygulamaları; zoonozlar başta olmak üzere hayvan hastalıklarının önlenmesi, et ve et ürünlerinin güvenilir üretimi, halk sağlığının korunması açısından çok önemlidir. Hayvanların nakil, kesim, yüzüm, iç organlarının çıkarılması aşamalarında yapılacak hatalar karkas ve etlerin kontamine ol-masına ve halk sağlığının tehlikeye girmesine sebep olacaktır.

Birincil üretim sürecinde veteriner hekimlik hizmetlerinin özenle ve usulüne uygun olarak yürütülmesi; öncelikle hayvanların kesim, sağım ve yumurtlamalarının sağlıklı ve refah içinde yapılmasını sağlamakta-dır. Böylelikle hayvanlardan güvenilir et, süt ve yumurta elde edilmesi mümkün olmaktadır. Böylece insan ve hayvan sağlığını korumanın yanında çevrenin korunması da sağlanmış olmaktadır.

Birincil üretimden elde edilen çiğ et, çiğ süt ve yumurta gibi hayvansal ürünler parça-lama, kıyma, pastörize etme, paketleme gibi işlemler aşamasında hayvanlar ve hayvansal gıdalar aracılığıyla sağlık so-runu yaratan patojen mikroorganizmalar, veteriner ilaçları, pestisitler, mikotoksinler, prionlar vb. biyolojik, kimyasal ve fiziksel kirleticilerin belirlen-mesi ve gıdaya bulaşmalarının önlenmesi büyük önem taşımak-tadır.

Veteriner hekimler; çiftlikten sofraya uzanan gıda üretim zincirinin tüm halkalarında, çok önemli gö-revler yapmaktadırlar. Zincirin son aşamasının diğer meslek mensuplarını da ilgilendirdiği göz önüne alındığında işbirliği ortamının yaratılması büyük önem taşımaktadır. Son aşamadaki hizmetlerin işbirliği içerisinde HACCP planlarına uygun olarak özenle gerçekleştirilmesi, güvenilir gıdanın halka ulaşmasını sağlayacaktır.

Nüfusun çok hızlı değişimi, şehirleşmenin artışı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki tekno-loji ve güç farkının büyümesi, arazi kullanımının, çevre ve iklim şartlarının değişmesine rağmen VHS; ge-lişimine devam edecektir. Bu gelişimlere ek olarak VHS'nın kendi içinde, gıda üretim zincirinde aşağıdaki geniş çaplı değişimlerin meydana geleceği ön görülmektedir.

♦ Evsel hayvan beslemeden sürü beslemeye ve daha çok hayvan varlığına sahip olmaya geçiş ve değişim, bununla birlikte sisteme dayalı denetim teknikleri (örneğin HACCP, kritik kontrol noktalarının de-ğerlendirilmesi),

♦ Son ürünün tüm üretim safhalarının kalitesinin sağlanabilmesi için gıda üretim zincirindeki tüm nok-talarda yer alan kişilerin sorumluluklarında artış,

♦ Gıda ve yem maddelerinin üretimi için yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması, bunların ko-runması muhafaza ve ticarileştirilmeleri, toksik kalıntıların artışı ve hijyen standartlarının gelişimine ilişkin problemler,

♦ Yeni sosyal ihtiyaçlar, örneğin, müşterilerin gereksinimlerine daha fazla önem verilmesi.

VHS nin zoonoz hastalıklarla mücadele, sağlıklı hayvansal üretim ve hayvansal gıda hijyeni konusunda yürüttüğü görevler incelendiğinde, sorunların biyolojik, kimyasal, fiziksel ve genetik kirleticilerden dolaylı olarak çevreden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

VHS; insan, hayvan, çevre sağlığı ve bunların etkileşimleri ile ilgili meslekler arası oldukça geniş bir alanda etkinlikler içeren HS'nın önemli bir parçasıdır. Çevre hijyeni; biyolojik çeşitlilik, genetik çeşitlilik, ekosistem gibi temel konuları içermesinden dolayı veteriner hekimlik açısından büyük önem taşımaktadır. Çevrenin korunmasında biyolojik çeşitlilik içerisinde hayvan türlerinin varlıklarını sürdürmeleri veteriner hekimlerin temel görevlerinden birisidir. Gen çeşitliliğinin korunması; veteriner hekimlerin, biyolog ve gen mühendisleri ile birlikte biyotıp ve biyoteknolojik araştırmaları yürütmeleri ve gen bankaları oluşturmaları, özellikle insanlığın geleceği açısından önemlidir. Hayvan türlerinin varlığını sürdürmesi, ekosistemin doğal niteliklerinin korunmasına, çevrenin temiz tutulup korunmasına bağlıdır ki, bunun için VHS nin zoonotik hastalıklar, sağlıklı hayvansal üretim ve hayvansal gıda hijyeni gibi etkinlik alanlarındaki görevlerin özenle yürütülmesine olan gereksinim çok fazladır.

Hayvan yetiştirilen çiftlikler, hayvansal gıda ve yan ürünlerin üretildiği işletmeler başta dışkı, idrar ve biyogaz olmak üzere kimyasal, bakteriyel ve viral etkenler, antibiyotik, pestisit, hormon gibi veteriner ilaç ve preparat kalıntıları gibi çok çeşitli zararlılar ile çevre, hızla kirletilmektedir. Veteriner hekimler ve VHS kuruluşlarının koruyucu hekimlik hizmetlerinin yanı sıra atık ve artıkların niteliklerine göre fiziksel, kimyasal, termal ve biyolojik arıtma sistemleri ile imha edilmesi, geri dönüştürülmesi ve tekrar kullanımı sağlanmalıdır. Temizlik maddeleri, kimyasal maddeler, veteriner ilaçları ve preparatları özenle tekniğine göre uygulanmalıdır. Enerji kaynakları ve su ekonomik kullanılmalıdır. Farklı atık ve artıklar birbirinden ayrılarak uygun rendering ve geri dönüştürme tesislerinde değerlendirilmelidir. VHS nin hayvansal üretimin çeşitli aşamalarında çalışanlar ile sektöre yakın bölgelerde yaşayanlar üzerinde risk oluşturan faktörleri üzerinde araştırma yapılması ve hayvanların gözcü veya nöbetçi ve biyo-gösterge olarak kullanılmaları yönünde yürütülen hizmetler insan, hayvan ve çevre sağlığını koruma açısından çok olumlu sonuç vermektedir.

Gıda güvenliği sistemleri, gıda kaynaklı tehlikelerin azaltılması için etkin bir yöntem olan "çiftlikten sofraya gıda güvenliği" (farm to table) yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Gıda kaynaklı tehlikelerin önlenmesi için temel yaklaşım, ham maddeden başlayarak gıda tüketimine kadar gıda zincirindeki her bir aşamanın dikkatle incelenmesini ve kontrol tedbirlerinin uygulanmasını gerekli kılar.

Yakın zamana kadar gıda güvenliği konusunu düzenleyen sistemler, güvenli olmayan gıdaların yasal tanımlarının yapılarak bu tanımlamaya uygun olmayan ürünlerin tespit edilmesi, uzaklaştırılması ve gerekli yasal işlemlerin uygulanması şeklindeydi. Bu geleneksel sistem, önleyici/koruyucu yaklaşımı (pro-aktif) tam olarak karşılamaması nedeniyle günümüz şartlarında gerekli etkinliği gösterememekte ve sonuçta gıda güvenliği sağlanamamaktadır. Geçen son on yılda, bilimsel olarak, gıda kaynaklı hastalıklar ve nedenlerine dayanan risk analizlerine doğru bir eğilim göze çarpmaktadır. Bu eğilim, ulusal ve global düzeyde, gıda güvenliğine yönelik uygulanması gereken tedbirler için, yukarıda bahsedilen, "önleyici/koruyucu" (pro-aktif) yaklaşım temelini oluşturmaktadır. Risk analizleri temeline dayalı bu yaklaşım, gıda kaynaklı tehlikelerin kontrol altına alınması için en uygun ve en etkin yöntem olup gıda üretim zincirinde uygun kontrol sistemlerinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

Özellikle hayvansal gıda kaynaklı sağlık sorunları dikkate alındığında veteriner hekimlerce, gıda güvenliğine ilişkin üstlenen sorumluluğun mesleğin ikincil bir alanı olduğu şeklindeki yanlış algılamaların ortadan kalkarak bu alandaki sorumluluğun mesleğin temel fonksiyon alanlarından biri olduğu bilincinin yaygınlaşması gerekmektedir.

Veteriner hekimlerin özellikle gıda güvenliği, gıda kontrol ve hijyen denetim faaliyetlerindeki etkinliklerini artırmaya yönelik olarak; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, Gıda Hijyen Yönetmeliği, Hayvansal Gıdalar İçin Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği, Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği başta olmak üzere yasal mevzuatlar, İyi Hijyen Uygulamaları Kılavuzları, TS 13027 Gıda Üretim Yerlerinde Hijyen ve Sanitasyon-Genel kurallar, ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi vb. standartlar, ayrıca tüm kalite yönetim sistemlerine temel teşkil eden Toplam Kalite Yönetimi İlkeleri, Problem Çözme Teknikleri, Risk Analizi, Proses (Süreç) Yaklaşımı, vb. eğitim konularının farkındalık düzeyinde de olsa eğitim müfredatlarına dahil edilmesi hizmet etkinliğini artıracaktır.

GIDA LABORATUVARLARINDA MİKROBİYOLOJİK ANALİZLER

Geçtiğimiz son yirmi yılda birçok mikroorganizma, gıda kaynaklı hastalıkların potansiyel nedeni olarak görülmüştür. Örneğin, Listeria monocytogenes, Clostridium perfringens, Campylobacter jejuni, Vibrio parahaemolyticus, Yersinia enterocolitica gibi mikroorganizmalar hastalık etmeni olarak identifiye edilmiştir. Gıda üretimi, işlenmesi, hazırlanması, depolanması ve ambalajlanması prosedürleri, gıda güvenliğine yönelik tehlike etmenlerinin de farklı olmasının yanı sıra bunların farklı şekilde ortaya çıkmalarına da yol açmıştır. Örneğin, Listeria monocytogenes ve Clostridium botulinum, işlenmiş ve ambalajlanmış gıdalardaki değişimler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu tür mikroorganizmaların etkin bir şekilde önlenmesi ve kontrolü, birincil üretim aşamasında GAP prensiplerinin uygulanması yanında gıda işleme sürecinde HACCP ve GMP gibi sistemlerin yerleştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Gıdalarda mikrobiyal kontaminasyonun yarattığı riskler gıda mikrobiyolojisinin diğer uygulamalı mikrobiyoloji alanlarına nazaran önemini arttırmıştır. Bu durum analiz sayılarına da yansımıştır. Strategic Consulting (Vermont, ABD) şirketinin son yayınladığı raporlarında Avrupa Birliği' nin gıda ve tarım sektörünün %77' sini temsil eden 11 Avrupa ülkesinde 2011 yılında gerçekleştirilen gıda mikrobiyolojisi analiz sayısı 275 milyon olarak verilmiştir. ABD' de 2010 yılında gerçekleştirilen gıda mikrobiyolojisi analiz sayısının ise yaklaşık 213 milyon olduğu tahmin edilmiştir. Yine aynı kuruluşun önceki raporlarına göre ABD' de 2010 yılında gerçekleştirilen gıda mikrobiyolojisi analiz sayısı 2000 yılına göre %50, 2008 yılına göre ise %18 oranında artmıştır. ABD' de 2008 ve 2010 yılları arasında indikatör mikroorganizma analizlerindeki artış %10 civarında olmasına karşın patojen mikroorganizma analizlerindeki artış %30' un üzerindedir.

Tüm dünyada yıllık olarak gerçekleştirilen gıda mikrobiyolojisi analiz sayısının 700 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu testlerin üçte biri Kuzey Amerika' da (ABD ve Kanada), üçte biri ise Avrupa' gerçekleştirilmektedir. Önümüzdeki 20 yıl içinde hızlı ekonomik gelişmeler ve gıda güvenliği kaygıları nedeni ile Kuzey Amerika ve Avrupa'nın dışındaki ülkelerin payının artarak %50' ye ulaşacağı öngörülmektedir. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden olan ve 2010 yılı verilerine göre 187 milyon ton gıda üretim kapasitesine sahip olan Türkiye' nin mikrobiyolojik analiz sayıları içinde payını en hızlı arttıran ülkelerden olacağı açıktır. Kansas State Üniversitesi' nden Prof. Dr. Daniel Fung 1995 yılında Amerikan Mikrobiyoloji Cemiyeti' nin yıllık olağan toplantısında yaptığı konuşmada gıda mikrobiyolojisinin geleceğine ilişkin 10 tahminde bulunmuştur. Bu tahminler ve aradan geçen 17 yılda gerçekleşen 7 tahmin için örnekler (Parantez içinde) aşağıda verilmiştir;

1. Canlı hücre sayımlarının gıda güvenliği ve hijyeninin değerlendirilmesinde önemli bir parametre olarak kalacağı (Toplam koloni ve Enterobacteriaceae sayımları gibi canlı hücre sayımları gıda hijyeni açısından halen önemli parametreler arasındadır.)

2. Gerçek zamanlı hijyen izleme sistemlerinin kullanımı (ATP biyoluminesans ve katalaz aktivitesi ölçümü gibi prensiplere dayalı birçok test sistemi geliştirilmiştir. Ör., Liofilchem Clean Test)

3. PCR, Ribotyping ve genetik testlerin gıda laboratuvarlarında kullanılmaya başlaması (Günümüzde gıda mikrobiyolojisinde ticari PCR test kitleri kullanılmaktadır. Ör., DuPont Bax System)

4. ELISA ve immunolojik testlerin tamamen otomatize olması (Günümüzde gıda mikrobiyolojisinde otomatize immunolojik sistemler kullanılmaktadır. Ör., bioMérieux Vidas)

5. Dipstick teknolojisi ile sonuçların çok hızlı elde edilebilmesi (Günümüzde gıda mikrobiyolojisinde dipstick teknolojisi kullanan sistemler ile patojen analizlerinin süreleri oldukça kısalmıştır. Ör., Sdix RapidChek Select)

6. Biyoçip, mikroçip ve mikroarray teknolojilerinin patojen tespitinde kullanımı (Bu alandaki teknolojik ilerlemeler ticari ürünlere dönüşmüştür. Ör., Umedik FAST-Q Biochip)

7. Hedef hücrelerin etkin seperayonu ve konsantre edilmesi (Gıda mikrobiyolojisi laboratuvarlarında kullanılan immuno manyetik seperasyon sistemleri bu tahmin için güzel bir örnektir. Ör., Lab M Captivate)

8. HACCP programlarında biyosensör kullanılması

9. Gıda ambalajlarının mikrobiyolojik alarm sistemine sahip olması

10. Tüketicilerin evde kullanıma uygun patojen tespit sistemlerine sahip olması son bilimsel çalışmalar geriye kalan üç tahminin gerçekleşmesinin de çok yakın olduğunu göstermektedir. Örneğin Kaliforniya Üniversitesi' nden Doç. Dr. Aydoğan Özcan ve ekibi sıvı gıdalarda Esherichia coli O157:H7 kontaminasyonunu tespit edebilen ve cep telefonu üzerine monte edilebilen 27 g ağırlığındaki bir aparat geliştirmişlerdir. Özcan ve ekibi 2012 yılında Analyst dergisinde yayınlanan makalelerinde quantum dot teknolojisine dayalı bu aparatın 5-10 kob/g düzeyinde hassasiyete sahip olduğunu, spesifikliğinin oldukça yüksek olduğunu ve bu aparatın farklı spesifik antikorların kullanımı ile diğer gıda kaynaklı patojenlerin tespitinde de kullanılabileceğini bildirmişlerdir.

Mikrobiyolojik gıda güvenliği risklerine karşı etkin önlemlerin zamanında alınabilmesi için mikrobiyolojik analiz sonuçlarının hızlı elde edilebilmesi önemlidir. Ancak özellikle patojen mikroorganizmalara yönelik kalitatif kültürel metotlar zenginleştirme aşamaları ve katı besi yerinde izolasyon zorunluluğu nedeni ile oldukça uzun zaman almaktadır. Bu nedenle farklı tespit prensiplerine dayalı alternatif hızlı metotlar gıda mikrobiyolojisinin en dinamik alanlarından biri olmuştur. Günümüzde patojen mikroorganizma analizlerinin %70' inin hızlı metotlar ile gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.

Gıda mikrobiyolojisi analizlerine yönelik sayısal veriler gıda mikrobiyolojisi sektörünü parlak bir geleceğin beklediğini, bu gelecekte patojen mikroorganizma testlerinin ön plana çıkacağını ve hızlı metotların kullanımının artacağını göstermektedir.

Günümüzde gıda güvenliği sistemleri, gıda kaynaklı tehlikelerin azaltılması için etkin bir yöntem olan "çiftlikten sofraya gıda güvenliği" (farm to table) yaklaşımını öne çıkarmakla birlikte sürecin doğru şekilde tamamlanması için, tüketicilerin de gıdaların alınması, muhafazası, hazırlanması ve servis edilmesinde risk oluşturabilecek faktörler hakkında her türlü iletişim araçları kullanılarak bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

f) Hayvan Beslenmesinin İnsan Beslenmesi üzerine etkileri

Son yıllarda, insan beslenmesi konusundaki 'gıda' kavramı 'vücut ihtiyaçları için besin kaynaklarından 'sağlık teşviki' yönüne kaymıştır. Meyve ve sebzeler her zaman insan sağlığı için yararlı kabul edilir. Daha yeni çalışmalar, biyoaktif bileşenlerinin, süt ve süt ürünleri gibi hayvan kaynaklı gıdalarda da bulunduğunu ortaya koymuştur. "Beslenme güvenliği", hayvandan elde edilen gıdalardaki besin maddelerinin insan sağlığını nasıl olumsuz yönde de etkilediği ve içeriğinin nasıl arttırılacağının bilgisi anlamına da gelir. Süt ürünlerinde yağ asidi (FA) bileşiminin geliştirilmesi çalışması hayvansal beslenme stratejilerinde yer alabi-

lir. Süt yağ bileşimi, çevresel etki ve hayvan sağlığını iyileştirmede FAs takviyesinin rolü önemlidir. Özellikle, n-3 ve CLA FA'lerinin rolü ve hayvan besleme stratejilerinin hem insan hem hayvan sağlığına olumlu etkileri önemlidir.

Yeterli beslenme stratejilerinin uygulanmasıyla süt ve türev ürünlerin (peynir) FA bileşimini manipüle etmek ve geliştirmek mümkündür. Yakın zamandaki çalışmalar, artmış maternal n-3 çoklu doymamış FA alımının, yavruların bağışıklık fonksiyonları üzerindeki potansiyel programlama etkilerine değinmiş olup, biyolojik olarak aktif FA'ların gebe hayvanların beslenmesinin yavru sağlığını etkileyebileceğini göstermektedir. Bu nedenle hayvansal gıda üretimi amaçlı yapılan hayvan yetiştiriciliğinde hayvanın sağlığının yanı sıra insan sağlığı da dikkate alınarak hayvan rasyonlarının hazırlanması gerekmektedir.

Tüketiciye, sağlıklı hayvansal gıdaların üretilmesi ve sunulması veteriner halk sağlığının önemli görev ve sorumlulukları içinde yer alır. Çünkü hayvanların beslenmesinde kullanılan yemler gıdanın üretim zincirinin önemli bir halkasını oluşturur. Bu nedenle çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için, yemin birincil üretiminden nihai ürüne kadar olan tüm aşamalarda, iyi üretim uygulamaları ve hijyen kurallarına uygun olarak üretilmesi, depolanması, taşınması ve kullanılması gerekmektedir.

Yem; hayvanların ağız yoluyla beslenmesi amacıyla kullanılan, işlenmiş, kısmen işlenmiş veya işlenmemiş, yem katkı maddeleride dahil olmak üzere her türlü madde veya üründür. Yem kalitesi denildiğinde üç konu akla gelir; yemin sağlığa uygunluğu, yemin besleyici değeri ve tüketici istekleridir. Hayvana verilen veya hayvan beslenmesi için tükettiği yemin içindeki zararlı her şey (aflatoksin, ağır metaller, çeşitli kimyasallar vb.) hayvanın etine, sütüne ve yumurtasına doğrudan geçmekte, bunları tüketen insanın sağlığı da olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla sağlıklı hayvansal gıda üretimi için yem hijyeni ve güvenliği çok önemli bir konudur. Yemlerin yapısına giren ham maddelerin çeşitliliği ve miktarı kadar bunların hijyenik kaliteleri, toplum sağlığı dikkate alındığında çok önem taşımaktadır. Hayvansal gıda üretimi için yetiştirilen büyük ve küçük baş hayvanlar ile kanatlı eti ve yumurta üretimi için yetiştirilen kanatlıların beslenmesinde kullanılan yemlerin hammaddenin(*mısır, buğday, arpa, et kemik unu, balık unu vb.*) tedarikinden başlanarak, işlenmesi ve hazırlanması, taşınması, muhafazası ve hayvana veriliş şeklide dahil olmak üzere belli kurallara uyulması doğrudan hayvansal gıdaların güvenliğini ilgilendirdiği için veteriner halk sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü hayvan yeme, yem toprağa bağlıdır. Toprakta meydana gelebilecek kirlenme yemi oluşturan bitkisel ürünlere geçmektedir. Yine yem bitkisel kaynaklı olduğunda mikroorganizma kaynağı genellikle topraktır. Örneğin; şarbon uzun yıllar (*son bilimsel araştırmalara göre 100 yıl*) toprakta canlı kalarak patojenitesini korumaktadır. Herhangi bir bölgede şarbon ile bulaşmış topraklarda yetişen yemler şarbonu rahatlıkla bir yerden başka bir yere taşımakla kalmaz bu bulaşık yemleri tüketen hayvanlarda enfeksiyon meydana gelir. Her yem maddesi az yada çok miktarda mikroorganizma içerir. Bitkisel kaynaklı yemlerde mikroorganizma sayısı hayvansal kaynaklı yemlerden daha fazladır. Bitkisel kaynaklı yemlerin daha fazla mikroorganizma içermesinin nedeni, hava, toprak ve suyla çok sıkı bir ilişki içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat bitkisel kaynaklı yemlerde mikrobiyel bozulma, bitkisel hücre çeperinin daha güç geçilebilir özellikte olması nedeniyle hayvansal kökenli yemlerden daha yavaş olur. Normal koşullarda yem hammaddeleri ve karma yemlerin her gramındaki mantar sayısı 1000'in, bakteri sayısının ise 10.000'nin üzerine çıkmaması istenir. Uygun olmayan koşullarda depolama sonucu yemlerdeki mikroorganizma sayısı kısa sürede artar ve bu değerlerin on katına yükselir. O nedenle yemlerin kuru ve serin yerde saklanması gerekmektedir.

Ülkemizde VHS açısından "*Gıda ve Yem Güvenilirliğinin*" sağlanabilmesi amacıyla AB'ye uyum kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda 5996 sayılı "*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu*" 2010 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun kapsamında "*Yem Hijyeni Yönetmeliği*", "*Yemlerin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma ve Analiz Metodlarına Dair Yönetmelik*" ile "*Yemlerin Piyasaya Arzı*

ve Kullanımı Hakkında Yönetmelik" 27 Aralık 2011 tarih ve 28155 sayılı T.C Resmi Gazete'de, "Bitkisel Gıda ve Yem İthalatının Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik" 27 Aralık 2011 tarih ve 28145 sayılı T.C Resmi Gazete'de, yayınlanarak uygulamaya konulmuştur. Ayrıca "*Yemlerin Piyasaya Arzı ve Kullanımı Hakkında Yönetmeliği*" nin 23.üncü maddesinin birinci fıkrasına dayanılarak ve Avrupa Birliği Komisyonu'nun 68/2013 sayılı "*Yem Maddeleri Kataloğu Regülasyonu"* na uyumlu olarak "*Yem Maddeleri Kataloğu*" 22.09.2016 tarihinde yayınlanarak uygulamaya konulmuş bulunmaktadır. Tüm bunlara rağmen hayvansal gıda üretim amaçlı hayvan yetiştiriciliğinde kullanılan yem ve yem ham maddelerinin veteriner halk sağlığı açısından insan ve hayvan sağlığına olası etkilerinin olup olmadığına yönelik epidemiyolojik çalışma yapılması gerekmektedir.

g) Hayvanlarda kullanılan veteriner ilaçlarının rezidüleri ve ilaç direnci

Sağlıklı ve güvenli hayvansal gıda üretimi ve tüketimi için üretim, işleme, depolama, taşıma, satış, diğer işlem ve uygulamalar sırasında hammadde ve ürünlerin herhangi bir kalıntı ve kontaminasyona maruz kalmaması gerekir. Aksi durumda kontamine olmuş veya kalıntı riski bulunan hayvansal ürünler insan sağlığı açısından ciddi tehlike oluşturabilmektedir. Hayvanlarda kullanılan veteriner ilaç rezidüleri tüketicinin korunması ve ayni zamanda VHS yönünden önemli bir sorundur. Çünkü tüketicide çeşitli sağlık sorunlarına neden olduğu gibi dirençli mikroorganizmaların hızla artmasına neden olmaktadır. Hızlı haberleşme ve bilginin geniş kitlelere ulaştığı bu iletişim çağında sağlık uzmanları ve tüketiciler, çevre kirliliğinden tutun da elektronik cihazlardan yayılan mikrodalga radyasyonlara kadar çok geniş bir alanda daha çok soru sormaktadır. Bu nedenle tarım ve hayvancılık sektörü ve bunlardan elde edilen gıda ürünleri halkın detaylı incelemesinden ayrı tutulamamaktadır. Tüketiciler makul fiyatlarda geniş seçenekli ürünlerin yanı sıra güvenli, sağlıklı ve besleyici gıda ürünleri istemektedir. Tüketiciye göre bilinmeyen tarımsal uygulamalar yalnızca üretimin artışı ve ekonomik geri dönüşü temel almaktadır. Tüketiciler ayrıca gıdalardaki ilaç kalıntıları konusunda da endişe etmektedirler. Hayvansal dokulardaki ilaç kalıntıları yasal tolerans sınırlarını aştığı zaman insan sağlığına yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Tolerans, kesim zamanında yasal olarak hayvan dokularında bulunmasına izin verilen ilaç kalıntısının derişimini veya maksimum oranını temsil eder. Belirlenen toleransın üzerindeki ilaç kalıntılarının riskli olduğu bilinmektedir.

Hayvansal gıdalarda bulunabilen kalıntı ve kontaminantlar çok çeşitli olup, birçok yoldan bulaşabilirler. Bunlar içerisinde doğal (mikotoksinler, patojen mikroorganizmalar vb.) ya da kimyasal toksik maddeler ve ağır metaller [dioksin, DDT (diklorodifeniltrikloroetan), PCB'ler (poliklorlubifenil bileşikler), kurşun, kadmiyum vb.) olabildiği gibi, veteriner ilaç kalıntıları da (sentetik hormonlar, antibiyotikler vb.) gıdalarda kalıntı riski oluşturabilen önemli bir grubu oluşturmaktadır. Bunlara ilaveten günümüzde alkali fenollerin de östrojen reseptörlerini etkileyerek insanlarda olumsuz etkilere neden olabilecekleri bilinmektedir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından ruhsatlı yaklaşık 2100 civarında veteriner ilacı bulunmakta ve bunlardan aşağı-yukarı 500 tanesinin sahada kullanıldığı belirtilmektedir. Bu kadar fazla sayıdaki ilaç çeşidinin yaygın bir şekilde kullanılması, doğal olarak gıda değeri olan hayvanlarda ilaç kalıntısı problemini de beraberinde getirmektedir. Hayvanlarda ilaç kullanımı söz konusu olduğu sürece bunlardan sağlanan et, süt, yumurta, bal gibi gıda maddelerinde ilaç kalıntısının bulunması kaçınılmazdır. Bu durumda yapılması gereken, veteriner ilaçlarının hayvanlarda bilinçli ve kontrollü kullanımının sağlanarak hayvansal gıdalardaki ilaç kalıntı riskini en aza indirmeye çalışmaktır.

Hayvansal gıdalarda bulunabilen ilaç kalıntıları normal olarak çok düşük miktarlarda bulunurlar. Bunun için halk sağlığına yönelik riskler genellikle ihmal edilir. Ancak duyarlı bireylerde penisilin gibi betalaktam antibiyotiklerden kaynaklanan allerjik reaksiyonlar gibi doza bağlı olmayan yan etkiler istisnadır. Bu türden ilaç kalıntıları hangi miktarda olursa olsun duyarlı insanlarda reaksiyonlara neden olabilirler. Birçok durumda etiket dışı ilaç kullanımı veya ilaç kalıntı arınma süresine uyulmaması, hayvansal ürün-

lerde daha yüksek kalıntı düzeyinin bulunmasına yol açabilir. İşte bu türden gıdalar halk sağlığına yönelik ciddi tehlikelere neden olabilir.

Hayvansal gıdalarda ilaç kalıntısı görülmesinin nedenleri

A.B.D. Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) çeşitli kuruluşlar tarafından yapılmış araştırmaları değerlendirerek şu sonuçlara varmıştır:

1. Antibiyotik kalıntıları en çok rastlanan kalıntılardır. Antibiyotiklerden streptomisin, penisilin, oksitetrasiklin ve neomisin en fazla kalıntı problemi oluşturan ilaçlardır. Sülfonamidlerden ise en fazla sülfametazin kalıntı problemi oluşturmaktadır.

2. Kalıntılara en fazla ergin sığır, dana ve domuz etlerinde rastlanmaktadır.

3. Kalıntıların en önemli nedeni olarak yetiştirici ve hayvan bakıcılarının hataları görülmektedir. Yasal bekletme sürelerine uyulmaması ve tedavi kayıtlarının düzenli tutulması en fazla belirlenen hatalardır.

4. Yetiştiricilerin kalıntılardaki sorumluluğu %80 olarak belirlenmiştir.

5. Kalıntılar büyük oranda enjeksiyon şeklinde uygulanan ilaçlar nedeniyle oluşmaktadır. Uzun etkili ve yavaş salınan formülasyonlar halinde uygulanan penisilin ve oksitetrasiklin preparatları en sık rastlanan kalıntı sebepleridir.

6. Uygun ilaç kullanılmaması en önemli kalıntı nedeni değildir.

Kalıntı izleme ve kontrol modelleri

Gıdalardaki veteriner ilaç kalıntılarından kaynaklanabilecek zararlı etkilere karşı insan sağlığının korunabilmesi için en önce yapılması gereken, bilimsel bir kalıntı izleme ve değerlendirme modelinin geliştirilerek etkili bir biçimde uygulanmasıdır. Böylece hem halk sağlığı korunur, hem de gıda endüstrisi ve tüketiciler için hayati öneme sahip bilgilere ulaşılması sağlanır. Ayrıca böyle bir izleme ve kontrol programına sahip olan ülkelerin ihraç ettikleri gıdaların güvenli olduklarına inanılır ve bu da o ülkeye uluslararası ticaret yönünden önemli kazançlar sağlar.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Uzmanlar komitesi etkili bir kontrol programı geliştirilmesi için ülkelerin yapması gereken uygulamaları tavsiye niteliğinde belirlemiştir. Buna göre etkin bir kalıntı izleme ve kontrol programında şu uygulamalar yer almalıdır;

1. Tüm ülke çapında izleme programları ve laboratuvar analizlerinin yapılabilmesi için özel yetkili kurum veya devlet tarafından tespit edilmelidir.

2. Gıdalarda kalıntı izleme programı da dahil olmak üzere ayrıntılı, dikkatli ve çok yönlü bir entegre program hazırlanmalıdır. İzleme programında görevli kurum veya birim aynı zamanda gıdalarda tolerans düzeylerinin üzerinde kalıntı tespit edilmesi durumunda atılması gereken adımları da belirlemelidir.

3. Ülkede üretilen ve ithal edilen veteriner ilaçları ve teknik maddeler derlenmeli ve kayıt altında tutulmalıdır.

4. Veteriner ilaçlarının üretimi, dağıtımı, satışı ve kullanımları ile ilgili ayrıntılı yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

5. Veteriner ilaçlarının hayvanlarda etkinliği ve güvenli kullanımı ile her ilacın gıdalarda bulunmasına izin verilen miktarlarını belirleyecek uygulamalar yapılmalıdır. Bunlar, gıdalardaki veteriner ilaçlarının tolerans düzeylerinin belirlenmesi, kalıntı tespiti amacıyla yapılacak test yöntemlerinin geliştirilmesi gibi uygulamalardır.

6. Sağlık sorunu oluşturabilecek kalıntıların tespiti amacıyla alınacak örneklerin sayısı, alınacak doku ve örnek miktarı belirlenmelidir. Alınan örneklerden çıkan sonuçlar istatistiksel olarak değerlendirilmelidir. (Ülke ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre sonuçların değerlendirilmesinde bazı esneklikler olabilir)

7. Kullanılacak analiz yöntemleri belirlenmelidir. İzleme programının başında fazla yatırım, donanım ve eğitimli personel gerektirmeyen ucuz, nitel veya yarı-nicel olarak ölçmeye olanak veren analiz yöntemleri (İnce Tabaka Kromatografisi, disk difüzyon yöntemi gibi) kullanılmalıdır. Bu testlerde şüpheli belirlenebileceği gibi bunun tolerans düzeyindeki, hatta bu düzeyin de altındaki miktarları ölçülebilir. Dolayısıyla bu testlerden pozitif sonuç alınması ile ilaç kalıntısının tolerans düzeylerinin üzerinde ve tehlikeli olduğu belirlenebilir.

8. Kaliteli bir izleme programının tamamlanması için, eleme testleri ile sağlanan bilgiler daha gelişmiş analiz yöntemleri ile doğrulanmalı ve bu analiz yöntemleri ile elde edilen sonuçlar değerlendirilerek ulusal limitler belirlenmelidir.

9. Veteriner ilaçlarının doğru kullanımı ve gıdalardaki kalıntı riskini azaltmak amacıyla veteriner hekimler ve yetiştiricilere yönelik eğitim programları düzenlenmelidir.

Kalıntıların ve zararlarının azaltılması için yapılması gerekenler

Gıdalardaki veteriner ilaç kalıntıları tamamen ortadan kaldırılamayacağından, kalıntıların ve insan sağlığına olan zararlarının azaltılması için aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmesi gerekir;

1. Gıda değeri olan hayvanlarda mutlaka ulusal otoritelerce tescil edilmiş, kullanım ve depolama şekilleri belirlenmiş veteriner ilaçları ve yetiştiricilik ürünleri kullanılmalıdır.

2. Bu ürünler kullanılırken, yasal olarak belirlenen ve etiketlerinde bulunan uygulamalara riayet edilmelidir.

3. Veteriner Hekimin üzerine düşen görevler:

• Veteriner hekim, her ilaç kullandığında o ilacın hayvansal gıdalardaki kalıntısının insan sağlığına olabilecek olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmalıdır.

• Veteriner ilaçları, genel kural olarak veteriner hekim gözetiminde kullanılmalıdır. Veteriner hekim, yasal bekletme sürelerine uyulmasında en önemli fonksiyona sahip kişidir.

• Veteriner hekim, ilaç kalıntılarının sakıncaları ve bekletme sürelerine uyulmasının hayati önemi hakkında yetiştiricileri eğitmelidir.

• Tedavi uygulanırken, kesin tanı konulmaya çalışılmalı ve daha sonra ilaç uygulamasına geçilmelidir. İlaç uygulanırken en fazla etkinlik ve en az risk oluşumu sağlanmaya çalışılmalıdır. Tedavi amacına uygun ilaç ve uygulama yolu seçilmelidir. Farmakolojik yararları kesin olarak ortaya konmamışsa kombine ilaç uygulanmasından kaçınılmalıdır.

• Veteriner hekimler, kontrolsüz ve limitsiz ilaç tüketiminin aşırı şekilde istenmeyen kalıntı oluşmasına neden olacağını, özellikle antibakteriyel, antikoksidial, antelmentik ilaçların ve hormonların yüksek düzeyde kalıntı potansiyeline sahip olduklarını unutmamalıdır.

• Veteriner hekimlerin kalıntıların kontrol altına alınması için uygulanması gereken izleme ve kontrol programlarının planlanması ve uygulanması hususlarında sorumlulukları vardır.

• Veteriner hekimler, ilaç uygulanan hasta hayvanlarla sağlam hayvanların ayrılmasına önem göstermeli ve uygulanan ilaç kayıtlarını eksiksiz tutmalıdırlar. Böylece yoğun hayvan populasyonuna sahip entegre üretim yerlerinde tedavi uygulanan hayvanlardan elde edilen ve tüketilmemesi gereken hayvansal ürünlerin yanlışlıkla tüketime sunulması önlenmiş olacaktır.

• Veteriner hekimler, kalıntılarla ilgili ulusal kanun ve düzenlemeleri takip etmek ve uygulamakla sorumludurlar.

4. Kamu kurumlarının üzerine düşen görevler

• Kamu kurumları, veteriner hekimlikte kullanılan ilaçları kalıntı yönünden değerlendirmeli, sınıflandırmalı ve eksik bilgileri tamamlamak için gerekli araştırmaları yapmalıdır. İlaç firmaları da ilaçlarının faydaları yanında kalıntı riski gibi olumsuzlukları da açıklamakla sorumludurlar.

• Tüm ilaçların kutu, şişe, kap ve prospektüslerine ilaç için yasal bekletme süreleri kolayca görülebilecek şekilde yazılmalıdır.

• Ulusal otoriteler, bir kalıntı izleme ve kontrol programı geliştirmeli ve titizlikle uygulanmasını sağlamalıdır.

• Kalıntı izleme ve kontrolünde kullanılacak analiz yöntemleri ulusal otoritelerce belirlenmelidir.

• Kamu kuruluşlarının üzerine düşen en önemli görev, veteriner hekimlikte kullanılan ilaçların üretiminden dağıtımına, uygulanmasından gıda güvenliğinin sağlanmasına kadar her aşamada etkin bir şekilde kontrol ve denetim yapmaktır.

5. Yetiştiricilerin üzerine düşen görevler

• Yasal bekletme sürelerine titizlikle uyulmalıdır. Bu konuda hem veteriner hekimler, hem yetiştiriciler hem de kamu kuruluşları çeşitli sorumluluklara sahip olmakla birlikte, yasal bekletme sürelerine uyulmaması özellikle yetiştiricilerden kaynaklandığından bu konuda en önemli sorumluluk yetiştiriciye düşmektedir.

• Yetiştiriciler ürünlerini yasal bekletme süresinden önce satmak zorunda kaldıklarında mutlaka bu durumu alıcıya bildirmelidir.

Türkiye'deki durum ve kalıntılara ilişkin bilimsel ve yasal düzenlemeler

Ülkemizde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılmış veteriner ilaçları, kontrolden uzak ve bilinçsizce kullanılabilmektedir. Ülkemizdeki gerçek durumu yansıtan aşağıdaki saptamalar hayvancılığımız ve toplumumuzun sağlığı için çok önemlidir.

• Piyasa denetimi çeşitli nedenlerle yapılamamaktadır (Yeterli alt yapı ve ekipman olmaması, bakanlıklar arasındaki yetki karmaşası gibi).

• Her yıl bilinçsiz ilaç tüketimi nedeniyle önemli ölçüde ekonomik kayıp meydana gelmektedir.

• Gıdalardaki kalıntıların izlenmesine yönelik bir alt yapı da mevcut değildir. Bu yüzden kirlilik boyutları hakkında sağlıklı veri bulunmamaktadır.

• Yapıcı ve hazırlayıcı koşulların varlığı göz önüne alındığında gıdalarımızdaki aşırı miktarda ilaç kalıntılarının bulunma olasılığı oldukça yüksektir.

Bilimsel ve yasal düzenlemeler

Bütün gelişmiş ülkelerde ulusal otoriteler, halk sağlığını korumak amacıyla gıdalardaki veteriner ilaç kalıntılarının azaltılması için çalışmalar yapmaktadır. Gıdalardaki ilaç kalıntılarıyla ilgili olarak kabul edilebilir günlük alım limitleri Kodeks Alimentarius Komisyonunca belirlenir. Bu komisyon Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Gıda standartları programını yürütmekle sorumludur. Amaç tüketici sağlığını korumak ve gıdalarla ilgili uluslararası ticareti kolaylaştırmaktır. Komisyon, işlenmiş, yarı işlenmiş ya da çiğ gıda maddeleri ile ilgili standartları bir örnek haline getirir. Tüm bu temel yasal bilgileri içeren uluslararası kitaba Kodeks Alimentarius adı verilir. Kodeks Alimentarius'ta gıda maddelerinin mikrobiyolojik normları da dahil olmak üzere hijyenik ve besleyici özellikleri ile ilgili şartlar, pestisid kalıntıları,

katkı maddeleri, kirleticiler, etiketleme ve sunum şekilleri ile örnek alma ve analiz metotlarıyla ilgili şartlar yer alır.

Ayrıca WHO ve FAO Uzmanlar Komitesi de gıda katkıları ile ilgili çalışmalar yapmakta ve yapılan çalışmalar WHO ve FAO tarafından yayımlanmaktadır.

Türkiye'de ise gıdalara yansıyan veteriner ilaç kalıntılarının azaltılması ve bu kalıntılarla ilgili halk sağlığının korunması görevleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yürütülmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü çeşitli komisyonlar kurarak bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Ülkemizden ihraç edilecek gıda maddelerindeki kalıntıların kontrol edilmesi için, doğrudan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olan İl Kontrol Laboratuvarları ile Etlik, Pendik ve Bornova Veteriner Kontrol Enstitüleri yetkili kılınmıştır. (19.01.2005 tarih ve 25705 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler İle Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik gereği yapılmaya çalışılmaktadır.)

Gıdalardaki veteriner ilaç kalıntıları ile ilgili en önemli mevzuat 16.11.1997 tarih ve 23172 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği'dir. Bu yönetmeliğe bağlı olarak 28.04.2002 tarih ve 24739 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hayvansal Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliği (2002/30) ise zaman zaman güncelleştirilerek (şimdiye kadar 2004/4, 2005/28, 2007/17, 2008/9 ve 2009/23 sayılı tebliğlerle 5 kez değiştirilmiştir) veteriner hekimlikte kullanılan ilaçların ülkemiz için tolerans düzeyleri ve kabul edilebilir günlük alım limitlerini belirtmektedir. Gerek kalıntı yönetmeliği ve gerekse tolerans limitleri ile ilgili tebliğler AB mevzuatına uygun olarak yayınlanmış ve yürütülmeye çalışılmaktadır. Canlı Hayvanlar Ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler İle Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik gereği tüm hayvansal ürünlerde yapılması gereken kontrol ve denetim programı ise kısmen uygulanmaktadır.

Hayvan yetiştiriciliğinde kullanılan veteriner ilaç kalıntıları doğal çevrede, bitkiler, hayvanlar, atık sular, toprak ve yer altı ve yüzey su kaynaklarında risk oluşturabilecek boyutlarda bulunabilirler. Hayvansal gıdalarda kalıntı ve kontaminantların bulunmasının nedenleri arasında hayvan yetiştiriciliğinde değişik amaçlarla veteriner ilaçlarının kullanılması sonrasında ilaç kalıntı arınma sürelerine uyulmaması, yetiştirme sırasında hayvanlara verilen yemlerin doğal toksinlerle kontamine olması veya gıda zincirinin herhangi bir noktasında kontamine su kaynakları ve toprak vasıtasıyla bulaşma olabileceği belirtilmiştir. Bu durumda bulaşık gıda tüketme riski insanları doğal olarak endişeye sevk etmektedir. Örneğin tüketicilerle yapılan anket çalışmalarında gıdalardaki endişeler içerisinde kalıntılar ve özelliklede hayvansal gıdalardaki antibiyotik kalıntıları önde gelmektedir.

Genel olarak antibiyotikler, hayvanlarda hastalıkları önlemek, tedavi etmek, kontrol altında tutmak ve büyümeyi geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Antibiyotiklerin bağırsaklarda üreyebilen patojen mikroorganizmaları baskı altında tutarak hayvanlarda büyümeyi artırdıkları bildirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC) verilerine göre ABD'de antibiyotikler %64 oranında insan hastalıklarını tedavi etmek, %30 oranında hayvanlarda hastalıkları önlemek ve tedavi etmek, %6 oranında ise hayvanlarda gelişimi artırmak amacıyla kullanılmaktadırlar.

Gıdalarda antibiyotik kalıntılarının yarattığı temel sorunların başında, alerjik reaksiyonların ve antibiyotiğe dirençli mikroorganizmaların ortaya çıkması gelmektedir. Büyü-meyi artırmak amacıyla kullanılan antibiyotiklerin yalnızca küçük bir miktarı hayvanların sindirim sisteminden emilmekte, geri kalanı ise dışarı atılmaktadır. Antibiyotik kalıntılarının çeşitli çevresel kaynaklarda birikmesi, patojen mikroorganizmalara çoklu antibiyotik direnci kazandırmaktadır. Bunun yanında, gıdalardaki antibiyotik kalıntıları, insan fizyolojisinde önemli rolü bulunan bağırsak mikroflorasının bozulmasına neden olabilmektedir. Bilindiği gibi bu

mikroflora patojen mikroorganizmaların gastrointestinal sistemde kolonize olmasını engelleyen bir bariyer görevi görmekte ve gıdaların sindirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir

Antibiyotiklere direnç özellikle gelişmekte olan veya henüz gelişmemiş ülkelerde daha da kötüleşmekte ve ekonomik nedenlerle uygun antibiyotiğe ulaşamayan birçok insanın yaşamını önemli bir şekilde etkilemektedir. Birçok dirençli bakteri yalnızca çok pahalı olan enjektabl antibiyotiklerle tedavi edilebilmektedir. Uygulamada bunun anlamı birçok insanın tedaviden mahrum kalmasıdır. Gelişmiş ülkelerde antibiyotiklerin satış, kalite ve kullanımında daha iyi kontroller olması, refah seviyesine bağlı olarak hijyen kalitesinin yüksekliği ve kanalizasyon ve içme suyu sistemlerinin daha iyi olması nedeniyle enfeksiyonların sayısı da azdır. Direnç olayı özellikle enfeksiyon sıklığının yüksek olduğu fakir veya gelişmekte olan ülkelerde daha çok önem kazanmaktadır. Bununla beraber aynı kıtadaki ülkeler arasında bile direnç sıklığında çok geniş farklılıklar gözlenmiştir. Ayrıca dirençli bakteriler bir yerde sabit olarak kalmayıp insandan hayvana veya hayvandan insana veya bir bölgeden diğer bölgeye gıda, su, toprak veya başka yollarla rahatlıkla taşınabilir. Bu nedenle direnç sorunu sadece gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler veya bölgelerin değil tüm dünyanın en önemli sorunudur.

Türkiye'de ise gerek insan ve gerekse hayvanlarda enfeksiyonlara neden olan bakterilerde yapılan araştırmalar, ciddi bir direnç sorunu olduğunu ortaya koymuştur.

Günümüzde antibiyotik direnci hem insanlarda hem de evcil hayvanlarda gittikçe büyüyen bir küresel sorun haline dönüşmektedir. Hayvanlarda antibiyotiklere dirençli bakterilerin taşıyıcılığının belirlenmesi ile antibiyotiğe dirençli bakterilerin yayılımında evcil hayvanların rezervuar olarak son derece önemli olduğu ortaya konulmuştur. Hayvanlardan insanlara bulaşmaya karşı çoğu ülkede ciddi sağlık tedbirleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte hayvanlardaki direnç taşıyıcılığı ile mücadelede en öncelikli olarak yapılması gerekenler;

1. Veteriner Hekim reçetesi veya tavsiyesi olmadan kesinlikle hayvanlara antibiyotik uygulanmamalıdır.

2. Antibiyotik uygulanmadan önce mümkünse antibiyogram yapılarak en uygun antibiyotikle tedaviye başlanmalıdır.

3. Antibiyogram sonucuna göre tek bir bakteriden kaynaklanan infeksiyonlarda dar spektrumlu antibiyotiklerle tedaviye başlanmalıdır.

4. Gereksiz yere ve sırf koruyucu amaçla antibiyotik uygulaması yapılmamalı, ilaç kalıntı arınma süresine uyularak gıdalarda kalıntının bulunmamasına özen gösterilmelidir.

5. Risk gruplarında bulunan veteriner hekimler veya hayvan bakıcıları/yetiştiricileri hayvanlarla temas etmeden önce ve sonra mutlaka ellerini yıkamalıdır.

Tüm bu girişimlere rağmen gıda üreticileri kalıntıların azaltılmasına yönelik olarak gıda güvenliğinin önemi üzerinde pek durmamaktadır. Bu da ciddi bir VHS sorunudur. Normal olarak hayvanlarda ilaç kullanan herkes, ilacı kullandığı hayvandan elde edilen gıdalarda ilaç kalıntısının bulunmasından sorumlu olmalıdır.

h) Hayvansal atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde bertarafı

Çevre kirliliğinin bilimsel ölçütlerinden biri BOİ'dir. Bu ölçüt kirli sulardaki organik maddelerin mikroorganizmalar tarafından parçalanabilmeleri için tüketilen oksijen miktarını verir. Doğal olarak bu oksijen insan ve hayvanların yararlandığı havadan veya sudan alınacaktır. Bir insanın günlük atıklarının BOİ değeri birim kabul edilirse, at için 11,3; inek için 16,4; koyun için 2,5; tavuk için 0,1'dir. Buna göre evcil hayvan atıklarının BOİ değeri, insan atıklarına göre çok fazladır. Sığırların gübre idrar karışımının BOİ değeri ev

atık sularına ilişkin BOİ değerinin 50 katıdır. Bu ise çevrenin hayvan atıklarıyla daha çok kirletildiğini göstermektedir. Hayvan üretiminin intensif bir şekilde yapıldığı yerlerde çok fazla miktarda açığa çıkan organik artıklar değerlendirilmeleri eldeki olanaklarla yapılamadığından sağlık problemleri yaşanmaktadır. VHS hizmetleri, bu gibi özel risk taşıyan bölgelerde yaşamakta olan insanları ve sahaları belirleyebilmek ve çevre kirliliğinin karakterini belirleyebilmek için epidemiyolojik çalışmalar yürüterek sorunun çözümü için diğer kuruluşlarla iş birliği yapılmasına yönelik çalışmaları içerir. Hayvan atıkları sadece çiftlik hayvanlarının atıklarını içermeyip evlerde beslenen hayvanların atıklarını, büyük ve küçükbaş hayvan mezbaha atıklarını, kanatlı hayvan kesimhane atıklarını ve hayvan hastanesi ile veteriner kliniklerinde ortaya çıkan hayvan atıklarını da içermektedir.

İlk etapta gittikçe endüstrileşen hayvancılık işletmelerinde hayvan başına çıkan günlük dışkının çevreye zarar vermeyecek şekilde ya tarım alanlarında gübre olarak veya biyogaz üretiminde kullanılarak hayvan atıklarının doğada geri dönüşüm şeklinde bertaraf edilmesi mümkün. Çünkü gübre ve idrar tarım işletmelerinde birlikte ve belirli ölçülerde kullandıklarında bir atık değil, bitkisel üretimi artırma amacıyla değerlendirilen bir ticari madde olarak önem kazanırlar. Bu şekildeki kullanımda organik maddeler açısından toprağın dengesi korunur.06.1.2012 Tarih ve 28489 Sayılı T.C Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren " *Onüç ilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi altı İlçe Kurulması ile Bazı KHK ' lerde Değişiklik Yapılmasına Dair 6360 Sayılı Kanun ile Köy Tüzel Kişiliklerinde Değişiklik Yapılması* " ile ilgili yasal düzenleme sonucunda hayvancılık işletmelerinin yerleşim alanları içinde kalması ve günümüzde yerleşim merkezlerine yakın bu gibi yerlerde yoğunlaşan hayvancılık işletmelerinde ki hayvan barınaklarında oluşan gazların çevre üzerinde ağır koku yayma şeklinde etkisi de söz konusudur. Oluşan gübre yığınlarının dağıtılabileceği yeterli tarım alanlarının bulunmaması nedeniyle, sağlıksız depolama koşullarına bağlı olarak gübre kokusunun yayılma fazlalığı, kötü bakım teknikleri ve gübredeki işletim işleri ile yakından ilgilidir. Koku özellikle hayvandan yayılabileceği gibi daha çok gübre ve idrardan olmak üzere bozulmuş yem yığınlarından da kaynaklanabilir. Bu kaynaklardan oluşan koku rüzgarın etkisi ile uzak yerlere taşınabilir. Oluşan gübre yığınları sızıntı şerbeti ve gerekse çoğalmalarına neden oldukları sinek, böcek vb. haşereler ve mikroorganizma ile çevre sağlığını tehdit eder duruma gelmiştir. Bunun dışında hayvan tedavisi yapılan hayvan hastanesi ve veteriner kliniklerinde ortaya çıkacak veya çıkabilecek hayvan ve ilaç atıklarının çevreye, doğaya zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmesi veteriner halk sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Özellikle hayvansal üretimin çevre üzerine yaptığı en olumsuz etki, bir takım bulaşıcı hastalık etkenlerinin kaynağını oluşturmasıdır. Bu etkenlerin çevreye yayılma yolları doğrudan atım ve dolaylı atım şeklinde olmaktadır. Ahır ve kümeslerden uzaklaştırılan atıkların depolandıkları çukurlar, insan ve hayvanlar için hastalık kaynağı olarak büyük tehlike oluştururlar. Hayvansal üretimin çevre üzerine yaptığı en olumsuz etki, bir takım bulaşıcı hastalık etkenlerinin kaynağını oluşturmasıdır. Bu etkenlerin çevreye yayılma yolları doğrudan atım ve dolaylı atım şeklinde olmaktadır. Ahır ve kümeslerden uzaklaştırılan atıkların depolandıkları çukurlar, insan ve hayvanlar için hastalık kaynağı olarak büyük tehlike oluştururlar. Hayvanlardan kaynaklanan bazı hastalık etkenlerinin doğada yaklaşık 1 hafta ile 3 yıl canlı kalabilmeleri, çevrede oluşacak kirliliğin çok uzun zaman etkin olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Barınak içinde hayvanların gübreye bulaşması ile bakterilerin yerleşmesi ve sonuçta ortama koku yayılımı daha kolay olur. Kokunun oluştuğu barınakların yerleşim yerlerine yakın olması, özellikle hidrojen sülfür ve amonyak gazının burada yaşayanlar üzerinde belirgin bir etkisi nedeniyle rahatsız etmektedir. Barınaklarda oluşan kokular ahır hijyeni, hayvan sağlığı, bakıcıların ve çevre sağlığı açısından çok önemlidir Bunların dışında ülkemizin bazı yörelerinde evlerin zemin katları hayvan barınağı olarak kullanılmakta, barınaktan çevreye yayılan kötü kokulu yüksek oranda amonyak ve karbondioksit içeren kirli hava üst kattaki konutun iç atmosferinin de kirlenmesine yol açmaktadır.

Gübre ve idrar hayvanların sindiremedikleri veya metabolizma atıkları olan bazı yem besin maddelerinin atış yoludur. Hayvanın yaşına, fizyolojik durumuna ve tüketilen yemin fiziksel özelliklerine göre dışarı atılan gübre ve idrar miktarı farklılık gösterir. Canlı ağırlığa bağlı olarak bazı hayvanların günlük gübre ve idrar atımları şöyledir;

Tablo 1. Hayvanların türlerine göre günlük dışkı ve idrar atım miktarları

Hayvanın Türü	Canlı Ağırlık (Kg)	Gübre + İdrar (%)
Sığır	500	9
At	400	8
Koyun	50	7
Tavuk	1,8	10

Atık suların doğrudan araziye boşaltılması son derece yanlış bir uygulamadır. Çünkü arazinin geçirgenliği düşük killi toprak ise atık su bir yer üstü su kaynağına ulaşıp onu kirletinceye kadar toprak yüzeyinde akışına devam edecektir. Diğer yandan toprak geçirgen ise, su aşağılara doğru sızarak yer altı suyunu kirletecektir. Hayvancılık işletmelerinde her türlü atık (*yem atıkları, ahır yıkama suları vb.*) ve gübre ile idrardan kaynaklanan kirli suların geçirgen topraklardan sızarak taban suyuna ulaşması önemlidir. Bu karışma eğimli arazilerde ve yağışlı havalarda yüzey suları için de söz konusu olur ve akarsu başka yöreye taşıdığı kirliliği o yöredeki taban suyuna da geçirebilir. Kirlenen taban suları özellikle nitrat bakımından zenginleşirken, yüzey suları fosfor ve nitrojen içerikleri bakımından yüksek değerlere ulaşmaya başlar. Gübrelenmemiş çayır mera arazilerinde taban suyunda 1 mg/ml nitrat bulunurken, normal ölçülerde gübrelenmiş arazilerde bu değer 31 mg/ml'ye çıkabilmektedir. Bunların dışında hayvanlarda kullanılan çeşitli veteriner ilaçlarının hayvanın dışkısı ve idrarı veya dışkı ile hayvanın barındığı ahır veya kümes ortamına bırakılması sonucunda çok ciddi biyolojik tehlike söz konusudur. Özellikle mikroorganizmaların ilaç direnci açısından çok önemli bir veteriner halk sağlığı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bunların dışında evlerde ve dışarıda (*köpek, kedi, güvercin v.s*) can yoldaşı olması amacıyla beslenen hayvanların atıklarının çevrede meydana getirdikleri kontaminasyon insan sağlığı açısından büyük risk taşımaktadır. Bu tür hayvanlar bulaşan belirli enfeksiyonların kaynağını oluşturdukları için sağlık açısından zararlı olabilecek etkenleri çevreye yayarlar. Kentlerde, bilhassa park ve çocuk oyun bahçelerine köpek dışkı ve idrarının bırakılması ile önemli sağlık sorunu ile karşı karşıya kalınmaktadır. VHS hizmetleri bu gibi sağlık sorunlarının önüne geçilebilmesi için sürekli ve sıkı bir eğitimi içerir. Bu eğitimin özel amaçlarından birisi, hayvan sahiplerine, insanlar için risk taşıyan hayvan hastalıkları hakkında ve halka karşı olan sorumluluklarının neler olduğu hakkında bilgi verilmesidir.

Hayvancılık işletmelerinde çevre sorunlarına neden olan atıklar, aynı zamanda önemli bir ekonomik potansiyeldir. Çiftlik hayvanları tarafından yılda yaklaşık 40milyon ton sıvı atık ve 1 milyar ton katı atık atıldığı tahmin edilmektedir. Bununla ilgili olarak iki sorun ortaya çıkar. İlki barınaklarda oluşan atıklardan dolayı kirletici zararlıların yüzey akışla yüzey sularına ve derine sızma ile yer altı sularına karışması, ikincisi ise arazi üzerindeki atıkların başka yerde değerlendirilmesi için barınaklardan taşınmasıdır. Hayvansal kaynaklı atıkların çoğunun gübre, biyogaz ve yem üretimi gibi alanlarda kullanımı olasıdır. Böylece hayvancılığa bağlı atıkların değerlendirilmesi yoluna gidilmesi ile çevre baskısı azaltıldığı gibi atıl durumda bulunan ekonomik kaynak değerlendirilmiş olacaktır. Bunların dışında hayvan tedavilerinin yapıldığı " Hayvan Hastaneleri " ile Veteriner Kliniklerinde ortaya çıkan hayvan atıkları ile çeşitli ilaç, biyolojik madde vb. özel taşıma aparatları ile imha merkezlerine götürülmesi gerekmektedir.

i) Askeri Veteriner Hekimlik Hizmetlerinde Gıda Güvenliği ve Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele

Türkiye' de ilk Veteriner Okulu ordunun gereksinmesini karşılamak amacı ile 1842'de açılmış ve bu aynı zamanda Avrupa veterinerliği ile bilimsel anlamdaki ilk ilişki olmuştur. Askeri Veteriner Hekimler, öğretim ve eğitimde önemli rol oynamışlar, ders kitapların yazılmasını, veteriner hekimlikte ilk dergimizin yayımlanmasını ve ilk Sivil Veteriner Okulunun açılmasını sağlamışlardır. Ayrıca, ülkemizde hekim-veteriner hekim ilişkisini başlatarak öğretim ve araştırmada bunun en güzel ve olumlu örneklerini vermişlerdir. Askeri Veteriner Akademisi ile diğer kurumlardaki araştırma ve eğitim düzeni ülkemiz tıp ve veteriner hekimlik bilimlerinin gelişmesinde etkili olmuştur. Dünyada sanayileşmeye bağlı olarak ülkeler askeri birliklerinde kademeli olarak hayvana bağlı askeri birlik ve teçhizatların sevkini azaltarak petrol ile çalışan araçlar kullanmaya başlamış olsalar da ülkelerin askeri yapıları içinde askeri veteriner yapılanma sivil veteriner hizmetlerinde ki gelişmelere paralel olarak sürmüş, 21.yy günümüz dünyasında bugün bu yapılanma günün şartlarına uygun biçimde şekillenerek gerçekleşmektedir. Bu şekil ve gerçekleşmenin temelini VHS ve son yıllarda tüm dünyaya hızla yayılarak kabul gören TEK SAĞLIK oluşturmaktadır. Dolayısıyla "VHS" nın askeri boyutu da bulunmaktadır. Askeri veteriner hizmetleri dolaylı veya dolaysız "VHS" nın üç ana grupta toplanan faaliyet alanları ve bu üç ana grupta toplanan faaliyet alanlarının alt başlıklarında yer alan alt başlıklardan askeri konuları ilgilendiren başlıkların oluşturduğu bir hizmet bütününü içerir. Bunun için NATO üyesi olsun veya olmasın gelişmiş ülkelerin askeri yapıları içinde yapılandırılmış askeri veteriner hekimlerin yapılandırılma şekillerine bakmak gerekir. Tüm bu yapılandırılmalar VHS baz alınarak yapılmaktadır.

1. Hayvan Sağlığına yönelik asli görevler:

a) Zoonozların teşhisi, izlenmesi ve kontrolleri,

b) Bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilgili epidemiyolojik karşılaştırmalı tıp çalışmaları,

c) Veteriner Hekimliği ve İnsan Hekimliği alanında pratik hayvan hekimliği bilgi alışverişi,

d) İnsanlar için zararlı olan çeşitli ısırıcı ve sokucu, zehirli hayvan türlerinden korunma,

e) Hayvansal kökenli gıdaların ahırdan sofraya kadar sağlık koşullarının kontrolü,

f) Hayvansal atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde bertarafı,

g) Çeşitli araştırma çalışmaların kullanılan laboratuvar hayvanlarının üretim ve bakımları,

h) Çeşitli bakanlık kuruluşları bazında veteriner hekimlik ve hayvancılıkla ilgili çeşitli hizmetler,

i) İnsan sağlığını ilgilendiren tüm hayvan hastalıklarıyla konularda teknik hizmetler vb.

2. Biyomedikal görevler:

Tamamen halk sağlığına yönelik görevlerdir. İnsan hekimleri ve diğer halk sağlığı bileşenleri ile ortak çalışmaları içerir.

a) Genel Epidemiyoloji,

b) Biyolojik maddelerin üretimi ve kontrolü,

c) Biyoteknolojik çalışmalar yapmak,

d) Yeni ilaç geliştirme çalışmaları,

e) Çevre Sağlığı,

f) Nüfus planlaması, doğum kontrolü ve üreme fizyolojisi çalışmaları,

g) Nükleer tehlike ve kazalara karşı koruyucu tedbirlerin alınması,

h) Çeşitli halk sağlığı konularında araştırma çalışmaları vb.

l) Laboratuvar Hayvanları ve Hekimliği.

3. Genel görevler:

a) Halk sağlığı bünyesinde çeşitli araştırma çalışmalarında kullanılan hayvan hastalıklarına karşı alınacak koruyucu önlemler, bu konuda eğitimlerin verilmesi,

b) Çeşitli halk sağlığı programlarının koordinasyonu, planlanması ve uygulanmasını yönetmek

c) Ülkenin sosyo-ekonomik durumu ile ilgili olarak veteriner sosyal tıp açısından çalışmalar yapmak, raporlar hazırlamak ve ilgili makamlara iletmek.

d) Halk sağlığı alanında görev yapan insan hekimleriyle insan sağlığını ilgilendiren konularda ortak çalışmalar yapmak vb. şeklinde sıralayabiliriz

Yine askeri birliklerde Veteriner hekim subaylar " TIPTA HALK SAĞLIĞINDA ", MPH yani yüksek lisans yaparak VETERİNER HALK SAĞLIKÇI SUBAY olabilmekteler, bu subaylar bulundukları askeri yapı içinde, askeri yapının gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda sivilde görevli " TIPTA HALK SAĞLIĞINDA ", MPH, yani yüksek lisans eğitim yaparak " SİVİL VETERİNER HALK SAĞLIKÇI " veteriner hekimlerine verilen görevleri yapma sorumluluğuna sahiptirler. Bu görev ve sorumlulukların neler olduğuna baktığımızda;

- Gıda Güvenliği ve Korunması
- Hayvansal Gıda Kontrolü
- Yeni Hastalıklardan / zoonozlardan koruma ve kontrol
- İnsan Sağlığı programları
- Çevre, Yaban Hayatı Sağlığı, Evcil Hayvan Sağlığı, insan ilişkisi
- İmmunizasyon programları
- Çevre / Ekosistem Sağlığının korunması,
- Toksikolojik kontaminantlar, Yaban hayat sağlığının korunması
- Acil durumlarda ilk yardım (insan ve hayvan),
- Biyolojik ve Tarımsal Terörizmle mücadele,
- Salgın hastalıkların araştırılması,
- Sağlığın geliştirilmesi,
- Zarar, hasar tespiti ve önlenmesi
- Meslek sağlığı programları
- İlaç etkileşimi ve güvenliği çalışmaları,
- Araştırma ve hayvan araştırmaları
- Ulusal ve global sağlıkla ilgili hizmetler ve diğer alanlara yönelik görevler.

Askeri veteriner hizmetleri her ne kadar askeri kanun, yönetmelik, tebliğ, tüzük, yazılı emir ile yerine getiriliyor olsa da " ASKERİ VETERİNER HİZMETLERİ " ve " SUBAY VETERİNER HEKİMLERİN " mesleki görev ve sorumlulukları " SİVİL VETERİNER HEKİMLER" için çıkarılmış olan mesleki kanun/kanunlar, yönetmelikler, tebliğler v.s ile bağlantılı olarak yerine getirilir. Bu bağlamda 11 Haziran 2010 tarihli ve 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun 45'inci maddesinin üçüncü fık-

rası gereği; Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki; Hayvan ve hayvansal ürünlerden insan ve hayvanlara geçebilen hastalıklar ile salgın hastalıklardan korunma ve mücadele, veteriner sağlık hizmetleri ile zootekni konuları, gıda denetim ve kontrol faaliyetleri, izlenebilirlik, hızlı uyarı sistemi, acil durumlar ile yem, gıda ve gıda ile temas eden her türlü madde ve malzemelerin güvenilirliği, hijyen kontrolleri, laboratuvar analizleri ***Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile etkin iş birliği ve koordinasyon içinde veteriner birimleri tarafından yürütülür.*** Bakanlık tarafından, yurt genelinde icra edilen veteriner ve gıda kontrol faaliyetleri kapsamında; bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesi, kontrol altına alınabilmesi ve hastalıklarla mücadele etkinliğinin artırılabilmesi maksadıyla hem ulusal hem de uluslararası yürütülen mücadele programlarına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de dahil edilmesi sağlanır. Ayrıca Doğal Afetlerde de idari ve mülki amirin destek talebi doğrultusunda; salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele konusunda, bünyesindeki mobil unsurları marifetiyle de gıdalara yönelik laboratuvar hizmet desteği ve eğitimli Arama Kurtarma Köpekleri marifetiyle de enkazda canlı aramalarında destek sağlar.

DOĞAL AFETLERDE ASKERİ VETERİNER HEKİMLİK HİZMETLERİ:

Doğal afetlerde, TSK'nden acil yardım ve hizmet talebinde bulunulması için sorumlu sivil kuruluş ve teşkillerin afet mahalli imkan ve kabiliyetlerinde yetersizlik, görevlendirilecek ilgili unsurların ihtiyacın şekillendiği bölgede konuşlu olmaması, intikalde zaman kaybı gibi hususların ortaya çıkması gerekir. Yardım talebi, normal olarak, mahalli mülki amir tarafından ilgili makamlara yapılır. Doğal afetlerde acil yardım taleplerini karşılamak üzere görevlendirilecek unsurların kullanılmasında; özellikleri ile imkan ve kabiliyetleri dikkate alınarak asli görevlerin icrasında zafiyet yaratmayacak şekilde planlama yapılması esastır. Planlamada ayrıca;

♦ Salgın bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması ve yayılması,

♦ Şehir şebeke sularının kirlenebileceği ve kanalizasyon suları ile bulaşabileceği, içme ve kullanma için temiz su gereksiniminin olacağı ve güvenilir su kaynaklarının tespiti ile en kısa sürede su temini, depolanması ve dağıtımı ihtiyacının olacağı,

♦ Hijyenik koşullarda barınma ve beslenme ihtiyacının doğabileceği,

♦ Çöp toplama faaliyetlerinin aksayabileceği ve sonuçta sinek, böcek, kemirgen gibi zararlıların nüfusunun artabileceği,

♦ Çevrenin, personelin, yiyeceklerinin, hayvanların, hayvan yemlerinin ve otlakların kirlenebileceği,

♦ Bulaşıcı hayvan hastalıkları ve zoonoz hastalıkların risk teşkil edebileceği, hayvanların sağlık ve koruyucu sağlık hizmetlerinin desteklenmesinin ortaya çıkabileceği,

♦ Banyo, tuvalet, mutfak ve yemekhane gibi kolaylık tesislerinin, konuşlandırılmasında sağlık şartlarına uygun yerler seçilmesinin önem arz edeceği,

İnsanların mevcut olumsuzlukların hüküm sürdüğü ortamda sağlıklı kalabilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmeleri kapsamında hijyen konusunda bilinçlendirilme ve bilgilendiril-me ihtiyacının olacağı göz önüne alınır.

Gerek diğer ülkelerden ve gerekse ülke içinden gelen insani yardım kapsamındaki yiyecek maddelerinin uygun koşullarda karışıklığa yol açmadan hava, deniz, kara ve demir yolu ile taşınması, ulaştırma noktalarında kabul edilmesi, tasnif edilerek uygun koşullarda depolanması ve buradan sevk edilmesi, yardım malzemelerinin sağlık koşullarının bozulmadan afetzedelere zamanında ve suiistimale yol açmadan tüketilmek üzere ulaştırılması önem arz eder.

GIDA KONTROL HİZMETLERİ:

- İçme ve Kullanma Sularının Kontrolü;

İçme ve kullanma suyunun yürürlükteki mevzuata uyup uymadığını izlemek amacıyla su numunesi alınacak noktalar belirlenir.

Kontrol/İzleme amacıyla;

♦ Suyun bir şebeke aracılığı ile temin edilmesi halinde, bina ya da tesiste, suyun insani tüketim için kullanılmak üzere musluklardan akıtıldığı,

♦ Suyun tankerden alınması halinde, tankerden alındığı,

♦ Su ikmal noktalarından şişelere ya da ambalajlara doldurulması halinde, şişelere ya da ambalajlara doldurulduğu,

♦ Suyun gıda üretiminde kullanılması halinde, suyun üretimde kullanıldığı noktalardan, yapılacak analiz çeşidine göre usulüne uygun numune alınır.

♦ Suyun organoleptik, kimyasal, mikrobiyolojik kalitesi ve aynı zamanda içme suyu arıtımının yapılması durumunda, bu arıtımın (özellikle dezenfeksiyon) etkili olup olmadığı hakkında düzenli bilgi sağlamak amacıyla alınan numunelerden; laboratuvar analizleri ile klor seviyeleri tespit edilir.

♦ Bakteriyolojik (Herhangi bir epidemi (salgın) veya tehlikeli bir kirlenme muhtemelse adı geçen sudan günde değişik zamanlarda bakteriyolojik bakımdan analizler yapılır) ve kimyasal analizler yapılır.

♦ Tüketilebilir nitelikte güvenli su kaynaklarının laboratuvar analizleri ile tespiti yapılarak ilgililerce tüketim amaçlı işaretleme yapılır.

Yapılan analizler sonrasında, ulusal, uluslararası standartlarda öngörülen parametrelerdeki sınırların dışına çıkıldığının görülmesi halinde suların tüketimi analiz sonucu uygun çıkıncaya kadar durdurulur.

- Gıda Kontrol ve Hijyen Denetim Hizmeti:

İnsani yardım kapsamında gelen yiyecek maddelerinin dağıtım öncesi insan sağlığı açısından uygun olup olmadığına ilişkin fiziksel ve laboratuvar kontrol hizmet desteği sağlanır. Gıda ve içecek maddeleri yürürlükteki ilgili mevzuatlara, Yönerge esaslarına göre belirlenecek periyotlara göre yapılacak bir plan dahilinde tüketilinceye kadar her safhada kontrol edilir. Personelin tüketeceği, gıda maddelerinin;

• Depolandığı depo, ambar, kiler vb. yerler,

• Taşındığı nakil vasıtaları,

• Hazırlandığı ve imal edildiği mutfak, fırın gibi her türlü gıda ile ilgili tesisler,

• Dağıtımında kullanılan nakil kapları,

• Tüketildiği yemekhane, tabldot vb. gibi tesisler hijyen gereklilikleri yönünden kontrol edilir.

• Gıda maddelerinin fiziksel kontrolleri ve gerektiğinde laboratuvar analizleri yapılır.

• Zorunluluk halinde bölgedeki güvenli gıda tesisleri tespit edilir.

- Personel Hijyen Eğitimi:

Gıda üretim ve dağıtım yerleri ile toplu tüketim yerlerinde çalışan personelin, yaptıkları işin niteliği, çalışma konusu ilgili bilgilendirilmeleri ve gıda hijyeni konularında eğitilmeleri sağlanır.

- Çevre sağlığı:

Sinek, böcek ve kemiricilere yönelik ilaçlama yapılmasında icracı birimler teknik olarak ilaçlama yapılacak yerlerin seçimi, ilaçlama zamanı gibi konularda yönlendirilir, İlaçlama personeli kişisel korunma ted-

birleri, ilaçlama teknikleri, zararlıların üreme ortamlarının belirlenmesi ve ortadan kaldırması konularında bilgilendirilir.

VETERİNER SAĞLIK HİZMETLERİ:

♦ Ordu hayvanlarına koruyucu sağlık ve tedavi hizmeti verilir,

♦ Çevre kirliliğini ve salgınları önlemek amacıyla, hayvan cesetlerinin imha edilmesi, ölen hayvanların uygun koşullarda gömülmesi, insan yerleşim yerlerinden uzaklaştırılması konularında tavsiyelerde bulunulur,

♦ Salgın hastalık riskine karşı, bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması ve yayılmasını

♦ Bölgede hüküm süren hayvan hastalıkları önleyici yönde tabiplerle birlikte koruyucu tedbirler belirlenir ve zoonoz hastalıklar konusunda teknik bilgi toplama yapılır,

♦ Mülki makamlarca gerekli olduğunda ve ilgili Komutanlıkca yetkilendirildiğinde yerel hayvanların bakımı, tedavisi ve koruyucu veterinerlik hizmetleri alanlarında destek sağlanabilir, Başıboş hayvanların kontrolü için koruyucu aşılama, kısırlaştırmaya yönelik bir programlar düzenlenir.

j) Gıda Kaynaklı Zoonotik Hastalıkların Epidemiyolojisi

Bugün insanlar değişen yaşam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan ve global çözümleri gerektiren önemli HS sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunların en önemlilerinden birisi zoonotik hastalıklardır. Zoonozlar evrensel bir HS problemi olmanın yanı sıra, ciddi ekonomik kayıplara da neden olmaktadır. İnsanlarda görülen enfeksiyon hastalıklarının yaklaşık % 60'ının zoonotik olduğu ve bunlar içerisinde bulunan gıda kaynaklı hastalıkların % 90'ından fazlasının hayvansal gıdalardan kaynaklandığı dikkate alındığında, veteriner hekimlerin sahada yaptıkları epidemiyolojik çalışmaların gıda kaynaklı zoonotik hastalıklardan halk sağlığının korunmasındaki rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Gıda kaynaklı enfeksiyonlar tüm dünyada önemli bir HS sorunudur. Çünkü gıda kaynaklı enfeksiyonların büyük bir çoğunluğu zoonoz orijinlidir. Bu nedenle hayvansal orijinli gıdalar, gıda amaçlı beslenen sağlıklı hayvanların rezervuar özelliğe sahip olması ne-deniyle (örneğin: sağlık hayvanların bağırsaklarında E.coli 0157:7 bulunması) gıda kaynaklı hastalıkların başlıca kaynağı olarak kabul edilmektedir. Gıda üretiminin endüstrileşmesiyle birlikte, enfekte sağlıklı hayvanların ticareti birçok zoonotik ajanların küresel yayılımını kolaylaştırmış, bunun sonucunda gıda kaynaklı enfeksiyonların epidemiyolojisi dünya ülkelerinde son yıllarda belirgin bir şekilde değişime uğramış ve artan sayıdaki olağandışı gıda araçları insan enfeksiyonlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle olası gıda kaynaklı enfeksiyonun/enfeksiyonların önüne geçebilmek için meydana gelen bu değişimin iyi takip edilip çiftlikten sofraya kadar ulusal ve uluslararası laboratuvar tabanlı gözlem ağı tarafından epidemiyolojik olarak izlenmesi gerekiyor. Gıda kaynaklı zoonoz hastalıkların epidemiyolojisi veteriner halk sağlığının önemli faaliyet ve ilgi alanlarından birisidir. Gıda kaynaklı zoonotik hastalıkların epidemiyolojisini bilmeden gıda güvenliğini sağlamanın zor olduğu bilinmelidir.

Epidemiyoloji orijinini 2000 yıl kadar önce (M.Ö. 460 - 370) Hipokrat tarafından ileri sürülen " *Hastalıkların Oluşumunda Çevresel Faktörlerin Etkili Olduğu* " fikrinden almaktadır. Yunanca EPİ (=üstünde), DEMOS (=toplum, halk), LOGOS (=bilim)köklerinden meydana gelen epidemiyoloji sözlük anlamı olarak "toplumun başına problem olan durumların incelenmesi" şeklinde tarif edilebilir. Eski zamanlarda toplumu tehdit eden hastalıklar bulaşıcı hastalıklar olduğu için ve bu dönemlerde Epidemiyoloji daha çok bulaşıcı salgın hastalıklar ile ilgilendiği için "*Salgınlar Bilimi*" veya "Epidemileri (Salgınları) inceleyen tıp bilimi" olarak tanımlanmıştır. Epidemiyolojinin tarihsel gelişimine paralel olarak sadece bulaşıcı hastalıklar ile ilgili olmaması ve zamanla bulaşıcı olan ve olmayan tüm hastalıklar ve toplumların tüm sağlık problemleri ile

uğraştığı için günümüzde en geçerli tanım Last tarafından yapılmış tanımdır. Bu tanıma göre Epidemiyoloji; "Belli toplumlarda sağlıkla ilişkili durumların ve olayların saptanması ve dağılımının ve nedenlerinin incelenmesi ile bu incelemelerin sağlık problemlerinin önlenmesi ve kontrolü için uygulanmasını sağlayan bilim dalıdır". Gıda kaynaklı zoonotik hastalıkların epidemiyolojisini bilebilmemiz için öncelikle zoonotik ajanların epidemiyolojisinin bilinmesi gerekir.

Gelişmiş ülkelerde son yirmi yıldan daha fazla bir süredir aile işletmelerinden, geniş boyutlu entansif çiftçilik uygulamalarına hızlı bir geçiş meydana gelmiştir. Bu uygulamalar, zoonoz hastalıkların çok fazla sayıda hayvanlar arasında ve geniş bir çevrede yayılmasına sebep olmuştur. Entansif besicilik artışı ayrıca, kasaplık hayvan veya kanatlı yetiştiriciliğinde enfeksiyonların kontrolü ve önlenmesi için antibiyotikleri de içeren antimikrobiyel maddelerin kullanımı ile ilgili önemli bir ihtiyaç yaratmış ve bunun sonucu olarak antibiyotik direnci, özellikle de çoklu antibiyotik direncinin geometrik artışı gözlemlenmiştir. Buna ilaveten, son yıllarda büyük kapasiteli tesislerde üretilen gıdaların ulusal ve uluslararası ticareti, gıda kaynaklı salgınların geniş bir coğrafya ve insan topluluklarına yayılmasına sebep olmuştur. Gıda kaynaklı yeni ve/veya yeniden önem kazanan bir patojen ortaya çıktığında beraberinde birçok sorunu da gündeme getirmektedir. Bunlar klinik, mikrobiyolojik, epidemiyolojik, risk analizi, önleme ve ekonomik konulardır. Bu nedenle zoonozların VHS açısından her gün izlenmesi gerektiğinden her alanda küreselleşen günümüz dünyasında "*Gıda Kaynaklı Zoonotik Hastalıkların Epidemiyoljisi*" hayvan sağlığı, toplum sağlığı, gıda güvenliği ve sosyo-ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Olası gıda kaynaklı zoonotik enfeksiyonların önüne geçebilmek için zoonoz hastalıkların epidemiyolojisi ile birlikte gıda kaynaklı zoonotik enfeksiyonların epidemiyolojisinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Gıda kaynaklı zoonozların önlenmesine çiftlik düzeyinde başlamalıdır. Bu nedenle, patojenlerin hayvan sürülerine nasıl ulaşıp bulaştığının bilinmesi önleme stratejilerinde önemli bir adımdır. Bunun için hayvanlar tarafından tüketilen yem ve su kirliliğini kontrol etmek bu stratejilerin en önemli bir parçasıdır. Bugüne kadar değişik tarihlerde zoonozları ilgilendiren azımsanmayacak kadar kanun, yönetmelik, tebliğ ve tüzükler yayınlanmış olmasına rağmen ülkemizde ciddi anlamda " Gıda Kaynaklı Zoonozların Epidemiyolojisi" hakkında bilimsel, multidisipliner bir çalışmanın varlığından bahsetmemiz çok zordur. Bu nedenle Türkiye'de Gıda Kaynaklı Zoonozlarla ilgili bilgi çok sınırlıdır. Dolayısıyla epidemiyolojik çalışma olmayınca ortaya herhangi bir veride konulamamaktadır. Türkiye'de ki Gıda Kaynaklı Zoonozlarla ilgili bilgiler dış kaynaklı alıntıdan öteye gitmeyen bilgilerdir. Evrensel boyutlarda Gıda Kaynaklı Zoonozlarla ilgili epidemiyolojik çalışma yapılabilmesi özel olarak zoonozlar konusunda yetişmiş/yetiştirilmiş, tıpta HS'da asgari MPH, yani yüksek lisans düzeyinde eğitim almış " Veteriner Halk Sağlıkçı " insan kaynağına ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun yanı sıra gıda kaynaklı hastalıkların kontrol edilebilmesinde, bu hastalıklara neden olan etkenlerin tanımlanması, karakterizasyonu, bulaşma kaynaklarının saptanması ve önlenmesini de içeren multidisipliner ulusal ve uluslararası işbirliğine dayalı kısa orta ve uzun vadeli stratejileri içeren epidemiyolojik çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla gıda kaynaklı hastalıklara yönelik ulusal sürveyans programı geliştirilebilir. Örneğin ABD'de FoodNet kapsamında *Campylobacter*, *Listeria*, *Salmonella*, STEC O157, *Shigella*, *Vibrio*, *Yersinia*, *Cryptosporidium, Cyclospora*,ve STEC non-O157 üzerine sürveyans çalışmaları; Avrupa'da ise *Salmonella* ve *E. coli* O157 infeksiyonlarının sürveyansları için EnterNet ağı, *Salmonella*, verositotoksijenik *E. coli* ve *L. monocytogenes* salgınları için PulseNet sürveyans sistemi kullanılmaktadır.

k) Hayvansal yan ürün endüstrisinde oluşabilecek sağlık sorunları

Gıda dışındaki hayvancılık endüstrisinden kasıt gıda değeri olmayan hayvansal ürünlerin işlendiği hayvan (Büyük ve küçükbaş hayvanlar ile kanatlı hayvan türleri ve balıkçılık) yan ürünlerinin endüstrisinden bahsedilmektedir. Bu sektörde yaşanan sağlık sorunları doğrudan zoonotik hastalıklarla ilgili olup aynı

zamanda iş güvenliği ve sağlığı ile yakından ilgilidir. Özellikle büyük ve küçükbaş hayvancılıkta gıda değeri olmayan hayvancılık endüstrisinin önemli alanlarından birisi olan dericilik sektöründe çalışanların en büyük sağlık riski zoonozlara bağlı sağlık sorunudur. Örnek; şarbon vb. Bu sektöre veteriner hekim kontrolü dışında gelen kesilmiş hayvanların derileri büyük risk oluşturmaktadır. Benzer şekilde deniz balıklarının işlenmesi sonucunda ortaya çıkan yan ürünlerin işlendiği sektörde de riskler söz konusudur. Gıda dışındaki hayvancılık endüstrisinde oluşabilecek sağlık sorunları veteriner halk sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sektörde zoonozların dışında ürünün işlenmesi sırasında ortaya çıkan olası sağlık sorunları yine veteriner halk sağlığı açısından önemlidir. Dolayısıyla bu gibi tesislerde çalışanlarla ilgili özel tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ülkemizde bu gibi tesisler mevcut olup her ne kadar bir takım tedbirler alınıyor olsa da uluslararası standartlardan uzak bulunmaktadır. Bu gibi tesislerde oluşabilecek olası sağlık sorunları için veteriner halk sağlığı kapsamında çözümlerin üretilmesi gerekmektedir.

I) Biyoterör, Biyoterörizm,

Biyolojik savaş veya biyoterörizm, mikroorganizmalar ve mikrobiyal, bitkisel veya hayvansal kökenli toksinlerin insan, hayvan ve bitkilerde hastalık oluşturmak ve ölüme neden olarak toplumda panik ve afet yaratmak amacıyla kasıtlı kullanımıdır. Biyolojik silahlar bir savaş aracı (Biyolojik Savaş!) olarak her dönemde, başlıca, egemenlik alanlarını genişletmek isteyen ya da bir çıkar çatışmasında taraf olan devletler tarafından geliştirilmiş ve üretilmişlerdir. Kimyasal ve nükleer silahlar gibi biyolojik silahlar da kitleleri imha edici silahlar sınıfında yer alırlar; ancak, biyolojik silahlar, başlıca kolay ve ucuza elde edilmeleri, etkilerinin kalıcı ve giderek arttırıcı olmaları, kullanım kolaylıkları ve kullanıldıklarının geç farkına varılmalarıyla öteki iki tür kitle imha silahlarından ayrılmaktadırlar. Biyolojik silahlar daha geniş etki potansiyeline sahip, etkileri kalıcı ve giderek artan özellik gösteren, diğer kitle imha silahlarına göre daha kolay ve ucuza elde edilebilen ve kullanım kolaylığı olan, sadece yaşayan canlılara kitlesel zarar veren organizmalar (*bakteri, riketsiya, virüs, mantar ve parazit*) ile bitki, hayvan veya mikroorganizmalar tarafından üretilen toksinler kullanılarak gerçekleştirilen ajanlardır. Biyolojik silahların, başka bir ifade ile "özel yöntemlerle patojen mikroorganizmalar ve bunlardan elde edilen toksinlerin saldırı ve savaş aracı olarak kullanılmaları yoluyla hayvan sürüleri ve insan topluluklarının kolaylıkla hastalanmalarına, zehirlenmelerine, hatta kitlesel olarak ölümlerine neden olurlar. Bu tanımlardan yola çıkarak askeri yapılanmaları hedef alan saldırılar "*biyolojik savaş*", sivil halkı hedef alan saldırılar ise "*biyoterörizm*" olarak kabul edilmektedir. Biyolojik Savaş: savaş alanı içerisindeki tüm canlılara hastalık bulaştırabilecek mikroorganizma ve toksinlerin silah olarak kullanıldığı savaşlara denir. Biyolojik Terör: sivil alanlarda yaşayan halkı hedef alan ve mikroorganizma ile toksinlerin silah olarak kullanıldığı terör saldırılarına denir. Biyolojik savaş amacıyla kullanılan maddelere de genel olarak " *Biyolojik Savaş Maddesi* (BSM)" veya " *Biyolojik Ajan* (BSA) adı verilir. Biyolojik silahların üretimlerinde hayvansal kökenli patojenlerin kullanılması, bu silahların insan, hayvan ve çevre sağlığını hem zihinsel, hem fiziksel, hem de sosyo-ekonomik açıdan zarar verme amacıyla yiyecek, içecek ve hava yoluyla kullanımları veteriner hekimleri ve doğal olarak VHS'na çok büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Bu durumda bir kez daha VHS'nin etkinlik alanları kapsamında yürüttüğü hizmetlerin birbirinden ayrılamayacağı gerçeğine dikkat çekmek gerekir.

Dünya üzerinde görülen hayvan hastalıklarının % 80'ni biyolojik ajan vasfına sahip olup biyoterör amaçlı, yine zoonotik patojenlerin % 80'i biyoterör ajanı olarak kullanılabilir özelliktedir.1900-1990 arasındaki 90 yıl içerisinde, polis kayıtlarına geçen ve faili bulunan, biyolojik nitelikte bir silahla işlenmiş suç sayısı 30'dan az iken, 1990'dan sonra bu sayı altıya katlanarak, 200'e yaklaşmıştır. Görünürdeki bu ciddi artışın temel nedeni, geçen yüzyılda salmonella, difteri, kolera, tifüs gibi hastalıklardan ölenlerin, cinayete kurban gittiğinin akla gelmemesi ve soruşturmaların bu yönde yürütülmemiş olmasıdır. Önümüzdeki 20 yıl içerisinde, bunun çok üzerinde bir artış beklenmektedir. Özellikle biyoteknoloji ve nanoteknolojideki iler-

lemelerle, geleceğin açık-kapalı birçok savaşında genomik araştırmalara dayalı yeni kuşak biyolojik silahlar kullanılacağını (belki de artık kullanılmakta olduğunu) öngörmek, kesinlikle "*komplo teorisi*" olarak değerlendirilmemelidir. Biyoteknoloji ve nano teknoloji sayesinde "*Aptamer*" adı verilen, kısa nükleik asit zincirleri kullanılarak, nefes almamız ya da hareket etmemiz için yaşamsal önemi olan, bazı hücre reseptörleri etkisiz hale getirilebilir. Hücrelerin belirli işlevlerini etkileyecek, DNA'yı değiştirip, parçalayacak, hastalıklara karşı direnci ortadan kaldıracak nano partikül boyutlarında "moleküler zehirler" kullanılabilir. Hastalık yapıcı etkenler, daha ölümcül, daha bulaşıcı ve bilinen tedavilere dirençli hale getirilebilir. Belirli genetik özellikleri taşıyan kişilere karşı "genetik silahlar" üretilebilir. Böylece milyonlarca kişi arasında sadece bu özellikleri taşıyanları tanınabilir ve sadece onlara zarar verilebilir. Bu nedenle ülkemizi ziyaret eden kimi önemli kişilerin, idrar ve dışkılarının dahi paketlenerek götürüldüğü unutulmamalıdır. Bugün A.B.D'de, Amerika'nın dört bir yanından toplanan bakteri ve virüsler, DNA parmak izlerini incelemek üzere depolanmaktadır. İlk hedef, biyoterörizme karşı ulusal bir "DNA bankası" oluşturmak. İkinci aşama ise, bu bankayı uluslararası hale getirmektir. Biyolojik silah listelerinde yer alan bakteri ve virüslerin parmak izlerini içerecek bu banka, Amerikan Ordusunun Maryland'deki Fort Detrick tesislerinde kurulan "*biyo-forensik*" laboratuvarlarında tutulacak ve bir salgınla karşılaşıldığında, hastalığın dünyanın hangi noktasından kaynaklandığı bulunabilecektir.

Dünyada ki tüm bu gelişmeler ışığında biyoterör amaçlı biyolojik savaş maddesi olarak kullanılan/kullanılabilen hayvan hastalıkları etkenlerine karşı tedbir alınması, bu konularda çalışmalar yapmak veteriner halk sağlığının en önemli görevlerden birisidir. Zoonozlar veteriner halk sağlığının üç önemli faaliyet alanlarından birisidir. Çünkü hem insan, hem hayvan sağlığının korunması, hem de insanlarda meydana gelecek can kaybının ve hayvanlar-dan kaynaklanacak ekonomik kaybın önlenmesi ve gıda güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle hayvan ve insan sağlığı servislerinin var olan tehditlere karşı hazır olması gerekmektedir. Bunun için günlük bilinen bulaşıcı hastalık yükünü kontrol etmenin yanında bir anda ortaya çıkan nedeni bilinmeyen bulaşıcı hastalık tehditlerine karşı hayvan ve insan sağlığının bulaşıcı hastalıklardan korunmasına yönelik sistemlere ihtiyaç vardır. VHS Hizmetleri bu sistemlerden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Veteriner Halk Sağlıkçıların esas görevi bulundukları bölgede hayvanlarda ve insanlarda görülen zoonotik hastalık çıkışlarının epidemiyolojik araştırmasını yaparak gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktır. Bu görevin eksiksiz yerine getirilmesi halinde zoonozların varlığının tam olarak zamanında tespit edilerek gerekli tedbirlerin alınması sağlanarak yeni bölgelere yayılmasının önüne geçilmiş olmaktadır.

Biyoterör ajanı olarak kullanılan zoonozlar çevresel tehlikeye neden olan unsurların başında gelir. Özellikle hiç beklenmedik şekilde hayvanlarda ortaya çıkan klinik vakaların yakından takip edilerek nedenin araştırılması olası biyoterör saldırısı açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü hayvanlar çevresel zararların ortaya çıkmasında önemli üstün özellikler sahip canlılardır. Bu nedenle " *Veteriner Halk Sağlığı Üniteleri, Birimleri* " hayvanlar arasında hiç beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan vakaların aydınlatılmasında ve bu vakalar hakkında geniş detaylı bilgilerin sağlanması için gereken çabayı gösteren ideal kuruluşlardır. Bundan dolayıdır ki olası biyoterör saldırısının/saldırıların insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde önceden tespit edilerek gereken önlemlerin alınmasında Veteriner Halk Sağlıkçıların ve VHS Birimlerinin önemi büyüktür. Bu çerçevede olası biyoterör saldırılarına karşı hem askeri alanda hem sivil alanda VHS alanında uzmanlaşmış veteriner hekimlere ve veteriner halk sağlığı birimlerine büyük görev düşmektedir. Çünkü, hayvan hastalıkları ülke tarımını olumsuz yönde etkilediği için, olası bir biyoterör saldırısının öncelikli hedefinin hayvanlar olacağını akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle hayvanlar arasında alışılmışın dışında seyreden vakaların üzerine hemen gidilmesi gerekmektedir. Bu tip salgınlar pek yaygın olmayan hastalıkların birden ortaya çıkması ile ya da aynı tip belirtilerin artması sonucu tespit edilebilir. Olası bir terör saldırısına karşı geliştirilecek bir karşı hareketin zamanlaması ve etkisi, saldırının tespit

edilme ve halka duyurulma hızına bağlıdır. İnsanları ya da hayvanları hedef alan olası terör saldırılarına karşı geliştirilmiş gözlem ve haberleşme sistemi bir çok bölümden oluşturulmaktadır. Örneğin; sürü sahipleri sürülerinde farklı hastalık belirtileri gözlemleyebilir ya da başlarda görülen aynı belirtiler bir salgın olarak değerlendirilebilir. Veteriner hekim/hekimler teorik olarak hangi hastalıkların dış hayvan hastalığı olduğunu bilse de, belirtilerin tamamını bilememektedir. Buna rağmen veteriner hekimler sahada gözlemleme sisteminin önemli bir bölümünü oluştururlar. Sıradan bir dış kaynaklı hayvan hastalığının araştırılması ile gizli bir salgının araştırılması arasında küçük bir fark vardır. Bu fark; insan yapımı bir salgının bazı özellikleriyle doğal bir salgından ayrılmasıdır. Bu tip bir araştırma olası bir saldırıda meydana gelebilecek hastalık ve ölüm oranının hesaplanması, biyolojik ajanların tanımlanması, böyle bir salgına maruz kalabilecek sürü hayvanlarının incelenmesi gibi bir çok eylemi içerisinde barındırır. Veteriner hekim/hekimler çalıştıkları alanlarda alışılmışın dışında belirtiler fark ettiğinde hastalığın seyri ilerlemeden ve sadece tıbbi kaynaklara dayanarak gerekli makamlara haber vermek durumundadır.

Ülkemizde ciddi anlamda, uluslararası standartlarda olası biyoterör saldırıları ile mücadelede interdisipliner çalışacak yeni bir multidisipliner yapılanmaya gidilmesi gerek-mektedir. İnsan, hayvan ve bitkilere, biyolojik silahlarla yapılan saldırılar henüz zamanında fark edilemiyor, fark edilse bile failin kim olduğunu bulmaya yönelik olay yeri incelemesinin nasıl yapılacağı, delillerinin nasıl toplanıp, nasıl analizleneceği tam bilinemiyor. Bu nedenleulusal güvenlik açısından açık ve yakın bir tehlike olarak kabul edilmesi gereken biyoterörle mücadele, salgınlardaki hastalık etkeninin teşhisi dışında, bu etkenin biyolojik bir silah olabileceğini varsayarak, hastalığın görüldüğü mihrakların her birini, adli anlamda birer "*olay yeri*" olarak kabul edip, "*delil teslim zincirine*" uygun biçimde delil toplamak ve etkenin DNA profilini elde etmekle mümkündür. Ülkemizde de süratle, Milli Güvenlik Kurulu'nca belirlenen biyolojik terörle mücadeleye yönelik ulusal stratejiler doğrultusunda bir biyo-güvenlik merkezinin ve buna bağlı bir "*biyo-forensik*" laboratuvarının kurulması şarttır. Böyle bir laboratuvarın kurulması halinde bu laboratuvarda çalışacak, gerektiğinde sahada çalışacak donanımlı Veteriner Halk Sağlıkçılara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu alanda uzmanlaşmış askeri ve sivil Veteriner Halk Sağlıkçıların zaman kaybetmeden yetiştirilmesi gerekmektedir.

m) Çeşitli bakanlık kuruluşları bazında veteriner ve hayvancılıkla ilgili çeşitli hizmetler (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri, Sağlık, İçişleri, Milli Savunma, Çevre ve Şehircilik Bakanlıkları)

VHS nın yürüttüğü hizmetler göz önüne alındığında VHS kuruluşlarının yalnız ulusal değil, uluslararası düzeyde gerçekçi olarak örgütlenip, yönetilmelerinin halk sağlığını korumak adına zorunluluk olduğu bir gerçektir. VHS Hizmetleri hiçbir şekilde diğer devlet hizmetlerinden farklı değildir. Bunun için devlet yönetim hizmetlerinin tüm sahalarında olduğu gibi, veteriner halk sağlığında amaçlar ve öncelikler ülke şartlarına özgü bir şekilde saptanmalıdır. Bu saptamalar ülkenin coğrafi özellikleri, gelişme durumu, özellikle endüstriyel ve tarımsal üretimi, zoonozların durumu, hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalat ve ihracat durumları, diğer kültürel faktörler kadar hayvansal gıdalardan yerel faydalanma dereceleri, toplumun ihtiyaçları, bilimsel bilgilerin yerel gıda endüstrisinde kullanımı ve uygulanması, mümkün olan hastalık kontrol ölçüm teknik, yönetim ve mali fizilibiteleri gözden geçirilerek yapılır. Buna rağmen çok zayıf da olsa veteriner halk sağlığı faaliyetlerinin esas ana kaynağını belirleyebilmek ve en azından belli başlı yerel hedefler için gerekli bilgiyi temin edebilmek kolay olmayabilir. Veteriner halk sağlığı faaliyetlerinin gereksinildiği ülkelerin çoğunda, bu esas faaliyet sahası kendini süratle belli eder. Veteriner halk sağlığı, ulusal sosyo-ekonomik gelişme için yapılan tüm planlamalarda önemli bir rol oynar. Bu nedenle sosyo-ekonomik planlayıcılar tarafından yönetilecek eleştiri ve tenkitlere karşı koyabilmek için ülke yararına doğrudan etkisi olan, katma değeri yüksek projeler yapılmalı, bu projelerin yapılması gerçekçi stratejilerin gelişmesine yardımcı olduğu gibi sağlam, mantıklı kriterlere dayanan taktikler içermiş olduğu bilgi büyük bir güvenin

oluşmasını sağlayacaktır. Sağlanan bu güven başta kanun yürütücüleri olmak üzere farklı meslek ve devlet kuruluşlarıyla irtibat kurularak arzulanan hizmetin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bugün bu güven ortamı henüz inşa edilmiş değildir.

Gerek veteriner hizmetlerinin, gerek hayvancılıkla ilgili hizmetlerin sadece bir bakanlık bünyesinde % 100'nün toplanarak bir hizmet akışının oluşturulması, hizmetin yerine getirilmesi asla mümkün değildir. Daima esas hizmetin yürütüldüğü bir ana bakanlık vardır, bir de esas hizmet ile doğrudan (Örneğin: Sağlık Bakanlığı ile Zoonoz hastalıklarla yürütülmesi gereken mücadele) ve dolaylı (Örneğin; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) bağlantılı diğer bakanlıklar tarafından yerine getirilmesi gereken hizmetler vardır, örneğin; Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı v.s. Ana bakanlığın dışında bakanlık bünyelerinde oluşturulan yapılanmalar (Şube, Komisyon vb.) farklı bakanlık yönetimleri arasında bir köprünün oluşturulmasına yardımcı olabilmektedir. Bazı gelişmiş ülkelerde yıllar öncesinden farklı bakanlıklar bünyesinde farklı yönetim sistemleri altında veteriner halk sağlığı kuruluşları oluşturulmuştur, örneğin: Avusturya ve İtalya'da tüm hükümet veteriner kuruluşları Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Sağlık Bakanlığının Veteriner Halk Sağlığı Bölümü ile Tarım Bakanlığının veteriner kuruluşları arasında kurulacak veya kurulan komisyonlar aracılığıyla daima bir köprü oluşturulur/oluşur veya oluşturulmasına yardımcı olur.

Ülkemizde çeşitli Bakanlıklar bazında VHS faaliyetlerini incelendiğimizde;

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede bakanlığın görevleri arasında "Bitki, hayvan, gıda ve yem güvenirliğini gözeterek tüketiciyi ve halk sağlığını korumak amacıyla tedbirler almak" yer almaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Merkez Teşkilatı Görev Yönergesinde GKGM bağlı olarak **Veteriner Sağlık Ürünleri ve Halk Sağlığı Daire Başkanlığı**nın faaliyet gösterdiği görülmektedir. Daire Başkanlığının görevleri incelendiğinde ise gerçek ve tüzel kişiler ile enstitü müdürlüklerine ait veteriner tıbbi ürün üretim yerlerinin onay işlemlerini ve denetim hizmetlerini yürütmek, gerçek ve tüzel kişiler ile enstitü müdürlüklerine ait veteriner tıbbi ürün üretim yerlerinin iyi üretim uygulamaları şartlarını belirlemek, uygunluğunu belgelendirmek ve denetimini sağlamak, Veteriner sağlık ürünlerinin ruhsatlandırılması ve satış izinlerinin verilmesi işlemlerini yürütmek, Veteriner sağlık ürünlerinin tanıtım esaslarını belirlemek, Veteriner tıbbi ürünlerinin etkinlik, zararsızlık ve güvenliği ile ilgili kalite kontrollerini yaptırmak, bu konuda enstitü müdürlüklerinde laboratuvar kurdurmak. Veteriner tıbbi ürünlerinin güvenliğinin izlenmesi ve değerlendirmesine ilişkin farmakovijilans çalışmalarını yapmak ve yaptırmak, Veteriner biyolojik ürünlerdeki suşların ülkemizde bulunan hastalık yapan antijenik suşlarla uyumunu izlemek, Veteriner sağlık ürünlerinin üretiminde ve kontrolünde kullanılacak, hammaddelerin, mikroorganizma kültürlerinin ve diğer maddelerin izin ve takip işlemlerini yürütmek, Veteriner ecza depolarının ruhsatlandırılması ve denetimini yürütmek, Veteriner sağlık ürünlerinin toptan ve perakende satışı, denetimi ve izlenmesi ile ilgili şartları belirlemek, Veteriner sağlık ürünleri ile ilgili konularda işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, çalışma ve değerlendirme toplantıları için çalışmalar yapmak, rapor hazırlamak ve toplantılara katılmak, diğer ülkelerdeki uygulamaları takip etmek, Avrupa İlaç Ajansı (EMA) ile Avrupa İlaç Kalitesi Başkanlığı' (EDQM) ile işbirliğinde bulunmak, düzenlemelerini takip etmek, Sağlık Bakanlığı ile birlikte Bakanlıktaki koordinasyonu sağlamak, Avrupa Farmakope Komisyonuna katılmak, Veteriner tıbbi ürünlerinin gerektiğinde fiyatlarını belirlemek, Veteriner tıbbi ürünlerinin maksimum kalıntı sürelerini belirlemek ve bu konuda diğer birimler ile işbirliği yapılmasını sağlamak, Psikotropik ve narkotik veteriner tıbbi ürünlerle ilgili diğer Bakanlıklar ile işbirliği yapmak, Gerektiğinde veteriner hekimlikle ilgili alet ve malzemelerin standartlarını belirlemek, İnsanlar tarafından tüketilmesi amaçlanmayan hayvansal yan ürünleri işleyen tesislere onay vermek, il müdürlüklerince kayıt altına alınan işletmelerin kayıtlarını tutmak, kayıtlı ve onaylı işletmelerin Bakanlık ve Avrupa Birliği sistemlerinde yayınlanmasını sağlamak, hayvansal yan ürünlerle ilgili diğer iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak. Gıda kaynaklı zoonoz hastalıkları ve anti-

mikrobiyal direncin izlenmesi, araştırılması, izleme planlarının oluşturulması, Görev alanına giren konularda istatistiki verileri toplamak ve analiz etmek, Genel Müdürlükçe verilecek benzeri görevleri yapmak şeklinde sıralanan görevlerinin büyük çoğunluğunun Veteriner Sağlık Ürünleri ile ilgili olduğu görülmektedir. Veteriner sağlık ürünleri ile ilgili olarak verilen bazı görevlerin dolaylı da olsa veteriner halk sağlığı ile ilgisi bulunmaktadır. Aynı şekilde GKGM bünyesindeki diğer daire başkanlıklarının tüm görevlerinin Veteriner Halk Sağlığı ile dolaylı-dolaysız ilgisinin bulunduğu söylenebilir.

Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname incelendiğinde Bakanlığın hizmet birimleri arasında yer alan **Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü**nün görevleri; genel halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili faaliyetleri kapsadığı görülmektedir. Bu Genel Müdürlük bünyesinde yer alan tüm daire başkanlıklarının görevleri; Veteriner Halk Sağlığını ilgilendirmekle beraber **Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Daire Başkanlığı**nın zoonotik ve vektörel hastalıklarla ilgili epidemiyolojik çalışmaları yürütmek, Zoonotik ve vektörel hastalıklarla ilgili hastalık kontrol programlarım hazırlamak, yürütmek. Ülkemizdeki vektörlerle etkin ve bilimsel mücadele yöntemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasına yönelik çalışmaları koordine etmek, Aşı, anti serum ve anti paraziter ilaç alımı ve dağıtımı konusunda ilgili birimlerle gerekli işbirliğini sağlamak, Zoonotik ve vektörel hastalık salgınlarının kontrolüne yönelik faaliyetleri yürütmek. Faaliyet alanları ile ilgili bilimsel çalışmaları yapmak ya da desteklemek, geliştirilmesi çalışmalarını yürütmek. Faaliyet alanları ile ilgili ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerektiğinde koordinasyonu sağlamak. Faaliyet alanları ile ilgili eğitim, sempozyum, panel, çalıştay, seminer vs. etkinlikleri düzenlemek ve düzenlenen ulusal ve uluslararası etkinliklere katkı sağlamak. Görev alanı ile ilgili olarak Başkanlık tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek şeklindeki görevleri incelendiğinde tüm görevlerin Veteriner Halk Sağlığını ilgilendirdiği görülmektedir. Ancak Veteriner halk sağlığı konusunda özel bir görevi bulunmamaktadır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Bakanlığın ana hizmet birimleri arasında yer alan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün görevleri; Yaban hayatı ve kara av kaynakları ile orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların ve hassas bölgelerin korunması, geliştirilmesi, kara avcılığının düzenlenmesi, av kaynaklarının işletilmesi ve kontrolü ile ilgili her türlü etüt, envanter, planlama, projelendirme, uygulama ve izlemeye ilişkin iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak, bu hizmetlerle ilgili tesisleri kurmak veya kurdurmak. Kara avcılığını düzenleyen mevzuat ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek. Uluslararası koruma sözleşmeleri ile belirlenen yörelerdeki koruma ve kullanma esaslarını belirlemek. Uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınan bitki ve hayvan türleri ile alanların korunması konusunda tedbirler almak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak. Hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde yapmak, yaptırmak, bu konuda yürütülen faaliyetleri desteklemek, denetlemek veya denetlenmesini sağlamak. Görev alanıyla ilgili olarak bitki ve hayvan türü genetik kaynaklarının muhafazası ve iyileştirilmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek. Orman ve orman rejimine tabi yerlerde tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanları ile sulak alanları ve benzeri koruma alanlarının tescil ve ilanını yapmak. Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak şeklinde sıralanmış olup, bu görevlerin çoğunluğu Veteriner Halk Sağlığının ilgi alanında yer almaktadır.

İçişleri Bakanlığının merkez kuruluşu içerisinde Veteriner Halk Sağlığı ile ilgili olabilecek herhangi bir yapılanma olmamakla birlikte, Belediyeler aracılığı ile verilen birçok hizmet Veteriner Halk Sağlığı ile ilgilidir. Ancak belediyeler kanunu incelendiğinde veteriner halk sağlığı ile ilgili herhangi bir hüküm içermediği görülmektedir. Kanunda halk sağlığının korunması ve veteriner hizmetlerinin verilmesinde veteriner hekim istihdamına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Aynı şekilde Büyükşehir Belediye Kanununda da Veteriner Halk Sağlığı ile ilgili doğrudan bir düzenleme yer almamaktadır. İçişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlıkları ile ilgili olarak 5996

sayılı kanunda "Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca ihtiyaç duyulan veteriner hizmetleri ile gıda, denetim ve kontrol hizmetleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, bunun mümkün olmadığı mahallerde ise Milli Savunma Bakanlığının ilgili birimlerince ücretsiz olarak karşılanır. Buna ilişkin usul ve esaslar Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı tarafından müştereken belirlenir." Şeklinde hüküm bulunmaktadır. Aynı şekilde kanunda "Bakanlık tarafından üçüncü fıkra uyarınca yürütülen gıda denetim ve kontrol hizmetleri, satın alma amaçlı yapılan denetim ve kontrol hizmetlerini kapsamaz. Üçüncü fıkra uyarınca yapılan resmi denetim ve kontrollerde herhangi bir uygunsuzluk tespit edilmesi halinde, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilgili birimleri ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bu Kanunun yaptırımlarla ilgili hükümleri uygulanmaz. Tespit edilen uygunsuzluklarla ilgili gerekli önlemler, ilgili Komutanlık tarafından alınır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ile bunların bağlılarına 30 uncu madde hükümleri uygulanmaz." hükmü yer almaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda; "Hayvanların bakımı, barındırılması, beslenmesi, sağlığı ve eğitimi nizamlara uygun olarak yerine getirilir." "Hastalanan hayvanlar derhal kıta, karargah, kurum veya garnizonda görevli Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu veteriner hekime bildirilir. Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu veteriner hekim veya yeterli tedavi ünitesi bulunmayan yerlerde hasta hayvanların muayene ve tedavisi sırasıyla; bölgedeki askerî hayvan klinikleri, kamu veya üniversite veteriner hekimleri veya hayvan hastaneleri tarafından yapılır. Bu da yoksa muayene ve tedavi hizmeti temin edilebilir. Bunların yem, tedavi, yer ve malzeme giderleri ilgisine göre Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerinden karşılanır." "Kıta, karargâh ve askerî kurumlarda; sağlığa uygun ve temiz olan içme ve kullanma suları ile muayenesi yapılarak temin edilen güvenilir gıda maddeleri tüketime sunulur." "İçme ve kullanma suları ile gıda maddelerinin temininden tüketimine kadar alınacak gıda ve su güvenlik tedbirleri, Türk Silahlı Kuvvetleri gıda kontrol teşkillerince yürütülen kontrol, denetim ve laboratuvar faaliyetleri ile diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelik ile belirlenir." Şeklinde yasal düzenlemeler yer almaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının hizmet birimleri arasında yer alan Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünün görevleri incelendiğinde; Çevre kirliliğinin önlenmesi ve kontrolü ile ilgili mevzuatı hazırlamak, standart geliştirmek, ölçüm, tespit ve kalite ölçütlerini belirlemek; alıcı ortam özelliklerine göre çevre kirliliği yönünden görüş vermek. Hava kalitesinin korunması, hava kirliliği, gürültü ve titreşimin azaltılması veya bertaraf edilmesi için hedef ve ilkeleri belirlemek; temiz hava eylem planları yapmak ve yaptırmak; konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarla koordineli çalışmalar yapmak, ölçüt ve standartları belirlemek. Temiz üretim ve entegre kirlilik önleme çalışmalarına yönelik politika ve stratejileri belirlemek ve ilgili mevzuatı hazırlamak. Yenilenebilir enerji kaynakları başta olmak üzere, temiz enerji kullanımını teşvik etmek, yakıtların hava kirliliğine yol açmayacak şekilde kullanılabilmesi için hedef ve ölçütleri belirlemek. Serbest bölgeler dahil olmak üzere, ülke genelinde çevreye olumsuz etkileri olan atık ve kimyasallar ile hava kirliliği, gürültü ve titreşim ile ilgili ölçütleri belirlemek. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ile nükleer güvenlik konusunda işbirliği yapmak. Etkili bir çevre yönetimi gerçekleştirmek, atık ve kimyasalların çevre ile uyumunu sağlamak üzere gerekli ekonomik araçları belirlemek ve bu konuda standartlar geliştirmek. Motorlu kara taşıtlarının egzoz emisyonlarının kontrolü için idari, mali ve teknik usul ve esaslar ile standartları belirlemek. Yeraltı ve yerüstü sularının, denizlerin ve toprağın korunması, kirliliğin önlenmesi veya bertaraf edilmesi maksadıyla kirletici unsurlar ile kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin usul ve esasları tespit etmek ve uygulamayı sağlamak, acil müdahale planları yapmak ve yaptırmak, çevrenin korunması maksadıyla uygun teknolojileri belirlemek ve bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını tespit etmek ve bu çerçevede gerekli tedbirleri almak ve aldırmak. Atık ve kimyasalların yönetimine ilişkin hedef, politika ve ölçütleri belirlemek. Atık su arıtma tesislerinin tasarım esaslarını ve kriterlerini Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile birlikte belirle-

mek, onay işlemlerini yürütmek. Atıkların kaynağında en aza indirilmesi, sınıflara ayrılması, toplanması, taşınması, geçici depolanması, geri kazanılması, bertaraf edilmesi, yeniden kullanılması, arıtılması, enerjiye dönüştürülmesi ve nihai depolanması konularında politika ve strateji belirlemek ve mevzuat oluşturmak. İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde atıkların taşınması ile tehlikeli atıkların taşınma lisanslarına ilişkin esasları belirlemek, uygulanmasını sağlamak, izlemek, atık ve kimyasallarla kirlenmiş alanların mevcut kirlilik durumlarını tespit etmek, çevre ve insan sağlığına yönelik risklere ve kirlenmiş alanların iyileştirilmesine ilişkin çalışmaları yapmak ve yaptırmak. Yasaklanacak ve kısıtlanacak yakıt, atık ve kimyasalların ve bunlar ile çevre kirliliğine yol açabilecek diğer maddelerin ithalat ve ihracatına ilişkin ölçütleri belirlemek, uygulanmasını sağlamak. Ulusal çevre stratejisi ve eylem planlarını hazırlamak, yürütmek ve koordinasyonu sağlamak. Küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelmesi ile ilgili tedbirlerin alınmasına yönelik plan, politika ve stratejileri belirlemek amacıyla diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlamak. Mahalli çevre kurullarının çalışmalarını takip etmek ve yönlendirmek. Yerleşik alanlarda bina ve sair yapılarda görüntü kirliliğine yol açan uygulamaları önleyici tedbirler almak. Görev alanına giren konularda ulusal ve uluslararası çalışmaları izlemek ve yürütmek. Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak. Şeklinde sıralanan görevleri arasında, dolaylı olarak Veteriner Halk Sağlığını ilgilendiren görevler bulunmaktadır.

WHO Çalışma Grubunun "Veteriner Halk Sağlığında Yeni Yaklaşımlar" başlıklı teknik raporunda belirtildiği gibi gelişmekte olan ülkelerde halk sağlığı ve hayvan hastalıklarının kontrolü için belli bir miktar para ve yasaların varlığı söz konusudur. En azından kağıt üzerinde etin kontrolü ile ilgili cezalandırılmalar ve işlenmesi çok iyi düzenlenmiştir. Bu yüzden VHS et ve gıda denetiminde ve bazı zoonozların kontrol programlarında geniş bir şekilde yer alır. Zoonozların eradikasyon programından çok, insan hastalıklarının önlenmesine önem verilmektedir ve veteriner hekimlerin teşhis yetenekleri VHS sisteminin temelini oluşturmaktadır. Daha ileri sistemler, balık, sebze ve perakende satış mağazaları gibi yerlerde gıda hijyeninde, veteriner hekimlere ihtiyaç duyar. Çevresel kirlenme, hayvan refahı ve pet hayvanları ile ilgili sağlık riskleri ile ilgili bazı tartışmaların olmasına rağmen çoğu kez bunlar VHS veteriner hekimlerinin görevleri arasında sadece bir formalite olarak düşünülür. Ülkemizdeki VHS uygulamaları teknik raporda belirtilen şekilde yürütülmektedir.

Sosyo ekonomik açıdan kısmen gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan ülkemizde halk sağlığı ve hayvan hastalıkları tam anlamıyla kontrol altına alınamamıştır. 5996 sayılı kanunun 2010 yılında yürürlüğe girmesinden sonra hayvan sağlığı, hayvan refahı, gıda ve yem güvenilirliği konularında AB ile uyumlu sayılabilecek yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak uygulama konusunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle bazı yönetmeliklerde yer alan kritik düzenlemelerin (Kesim yerleri, çiğ sütün mikrobiyolojik kriterleri vb) yürürlüğe giriş tarihleri sürekli ertelenmektedir. Riskli hayvansal gıdalardan et ve süt ürünlerinin muayene ve kontrollerinde yapılan yasal düzenlemelerin yeterli görünmesine karşılık modern kalite güvencesine dayalı GMP, HACCP, GVP vb sistemlerin uygulamaya aktarılmasında sorunlar yaşanmaktadır. Kesimhanelerdeki et muayenelerinin resmi veteriner hekimler aracılığı ile yürütülmeye başlanması, işletme sahibinden ücretini alan veteriner hekimlerin yaşadığı mesleki sorunları ortadan kaldırmıştır. Ülkemizdeki sağlık konusunda yürütülen etkinliklerin birinci ve en önemli sırasını insan sağlığı ile ilgili uygulamalar işgal etmektedir. Çevre kirliliği, hayvan hakları ve refahı ve ev hayvanlarından kaynaklanan riskler çok küçük bir azınlık tarafından dillendirilmekte ve kamuoyunda gerekli karşılığı bulamamaktadır.

Ülkemizin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi organize tarımsal üretim sistemi ve endüstriyel et ve süt üretimi oluşturması gereklidir. Suyu, yemi, enerjisi çalışanları kontrol edilen, atık ve artıkları çevreye zarar vermeden uzaklaştırılan işletmelerin oluşturulmasının teşvik edilmesi ve başta canlı hayvan ve hayvansal ürünler olmak üzere gerek ülkemizde üretilen, gerekse ithal edilen gıdaları her yönüyle kontrol edebilecek önlemler alınmalıdır. Devlet kontrolünün, esasen ayrı ayrı hayvanların kontrolünden ziyade sürülerin ve

gerçek üretim sistemlerinin izlenmesine dayalı VHS nın oluşturulması ve gerçekçi olarak uygulanması gereklidir.

3. Biyomedikal görevler

Tamamen Halk Sağlığı çalışmaları ile doğrudan ilişkili olan görevler, insan hekimleri ve diğer Halk Sağlığı bileşenleri ile ortak çalışmalar

a) Genel Epidemiyoloji

Bugünkü modern biçimiyle epidemiyoloji, nispeten yeni bir disiplin olup insan topluluklarında görülen hastalıkların incelenmesi ile bu hastalıkların önlenmesine ve kontrolüne yönelik çalışmalara bilgi sağlanması amacıyla nicel yöntemler kullanır. Epidemioloji, sağlık olaylarının görülüş sıklığı, dağılımı ve nedenlerini inceleyen bilim dalı olup sadece salgınlarla değil; tüm sağlık olaylarıyla ilgilenir. Her düzeydeki sağlık hizmetlerinin etkin biçimde planlanabilmesi için, hizmet verilecek bölgedeki sorunların boyutlarının ve çeşitli özelliklere göre dağılımının bilinmesi zorunludur. Bunun için, yeterli epidemiyolojik verilere ihtiyaç vardır. Verilen sağlık hizmetlerinin planlandığı şekilde yürütülüp yürütülmediğini ve belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşılabildiğini saptamak için de benzer epidemiyolojik verilerin sürekli toplanması gerekmektedir. Epidemiyoloji alanında yapılan ilk çalışmalar, bulaşıcı hastalıkların nedenleri (etiyoloji) ile ilgilenmiştir. Koruyucu yöntemlerin belirlenmesini sağlayabilmeleri açısından bu çalışmalar günümüzde de önemini halen korumaktadır. Bu bağlamda epidemiyoloji, amacı insan topluluklarının, özellikle de dezavantajlı olanların sağlığını iyileştirmek olan bir temel tıp bilimidir. Epidemiyoloji, sıklıkla nüfus gruplarının sağlık durumlarını tanımlamak için kullanılmaktadır Topluluklardaki hastalık yüküne ilişkin bilgiler, sınırlı kaynakları mümkün olan en iyi sonuçları elde etmek için kullanmanın yollarını arayan, hastalıkların önlenmesi ile bakıma yönelik öncelikli sağlık programlarının belirlenmesi yoluyla, sağlık yetkilileri açısından son derece önemlidir. Çevresel ve mesleki epidemiyoloji gibi kimi uzmanlık alanlarında ise belirli çevresel maruziyet türlerinin söz konusu olduğu topluluklara yönelik çalışmalar; esas teşkil etmektedir. Epidemiyolojinin amacı sağlık problemlerinin ve sağlıkla ilgili durumların sebeplerini araştırmak ve buna uygun koruyucu yöntemler geliştirmektir. Epidemiyoloji tıpta hem klinik hem de toplum tıp bilimlerinde kullanılmakta olup hastalık ve sağlık problemlerinin dağılımını (Tanımlayıcı Epidemiyoloji), nedenlerini (Analitik Epidemiyoloji) ve sağlık problemlerinin teşhis, tedavi ve önlenmesi için (Deneysel Epidemiyoloji) uygun yöntemleri belirlemeye yarayan tıbbi araştırma tekniklerini öğreten bilim dalıdır. Daha kısa olarak epidemiyoloji tıbbi araştırmaların mimarisidir. Bu nedenle epidemiyoloji halk sağlığı faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Halk sağlığı, genel olarak bakıldığında, toplum sağlığını iyileştirmek için gerçekleştirilen kollektif eylemlere vurgu yapmaktadır. Halk sağlığını iyileştirmek için kullanılan araçlardan biri olan epidemiyoloji, çeşitli şekillerde kullanılmaktadır.

Tıbbın farklı disiplini olan Veteriner Bilimi açısından Epidemiyoloji özellikle insan ve hayvan sağlığı için çok önemli olan zoonozların önlenmesine yönelik çalışmalar da büyük öneme sahiptir. Veteriner Halk Sağlığı açısından epidemiyoloji zoonozlarla ilgili çalışmalarda önemli bir yere sahiptir, veteriner halk sağlıkçıların esas görevlerini içerir. Zoonozların hem insan sağlığı, hem hayvan sağlığı için önemli olması nedeniyle zoonoz hastalıklarla ilgili yapılacak epidemiyolojik çalışmalarda sadece hastalık değil insan, hayvan ilişkisinin zoonozların ortaya çıkmasında ki nedenler de araştırılmaktadır. Bu bağlamda sosyo-ekonomik ilişkilerin belirlenmesinde epidemiyolojiden faydalanılır. Zoonozların bir bütünsellik içinde ekolojik araştırmalarının yapılmasında epidemiyoloji veteriner halk sağlığında önemli bir yere sahiptir. Özellikle ekolojik faktörlerin saptanmasında, kaynağı yabani hayvanlar olan enfeksiyonların ortaya çıkarılmasında rol oynar. Zoonozlarla ilgili kontrol programları hazırlanırken insan ve hayvanların kantitatif olarak morbidite ve mortalite değerlerine ihtiyaç duyulur ki bu verilerin ortaya çıkarılmasında epidemiyolojiden faydalanı-

lır. Epidemiyolojik çalışmanın odağında, coğrafi yönden ya da başka yönlerden tanımlanmış bir topluluk bulunmaktadır. Zoonoz kontrolleri için programlar hazırlanırken enfeksiyonun topluluklar içinde veya coğrafi bölgelerde, özellikle yüksek veya alçak seviyelerde çıkıp çıkmadığı araştırılır ki buna göre de enfeksiyonun yüksek seviyelerde ölçümleri ilgili hipotezler formüle edilebilsin ve aynı zamanda bu hipotezlere konu olan kantitatif analiz hesapları da yapılabilsin. Dolayısıyla epidemiyoloji veteriner halk sağlığının ana omurgasını ve temelini oluşturur. Epidemiyoloji olmadan Veteriner Halk Sağlığı olmaz.

b) Biyolojik standardizasyon; Biyolojik maddelerin üretimi ve kontrolü

Tıp ve veteriner alanında kullanılan biyolojik maddelerin muayene amaçlı çalışmaların yapıldığı laboratuvarların genellikle ulusal ve uluslararası standartlarda olması gerekmektedir. Böyle bir standardizasyon insan tıbbı ile veteriner tıbbının birlikte yapacağı bilim-sel çalışma ve araştırmalarda bir bütünsellik sağlayacağı için veteriner halk sağlığı açısından büyük öneme sahiptir. Dünyada uzun süredir bu konuda bazı ülkelerdeki veteriner halk sağlıkçılar tarafından çalışmalar yapılmaktadır. Bazı ülkelerde bu standardizasyon yıllar öncesinden gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Bu gibi çalışmaların bir diğer önemi ise TEK SAĞLIK KONSEPTİ çerçevesinde yapılacak çalışmaların alt yapısını oluşturmasıdır.

c) Veteriner Aşı Teknolojisi

Yeryüzünde insan ve hayvanlar arasındaki ölümlerin büyük bir bölümünü mikroorganizmadan (*özellikle bakteriyel, viral ve paraziter*) ileri gelen hastalıklar oluşturmaktadır. Böyle enfeksiyonları önlemek için, gerek ulusal, gerekse uluslararası organizasyonlar tarafından çok önemli biyogüvenlik önlemlerin alınmasına karşın, yine de endemik ve/veya pandemik enfeksiyonlar ortaya çıkmakta, büyük sorunlar ve kayıplar meydana getirmektedirler. Bakteriyel enfeksiyonlarda koruma ve kontrol önlemleri kapsamında hem koruyucu hem de sağaltıcı amaçla antibiyotiklerin kullanılmasının çok büyük yararları olmasına karşın, viral hastalıklarda antibiyotiklerden yararlanılamaması büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Bu boşluk genellikle, biyogüvenlik ve aşılamalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle aşılama ile korumanın viral hastalıklarda çok önemli bir yeri ve değeri bulunmaktadır. Çünkü aşılamak, bireyleri hastalıklardan korumak ve sağlıklı tutmak için çok etkili ve ucuz bir maddedir. Aşılar, genellikle sağlıklı bireyleri enfeksiyonlardan korumak amacı ile kullanılırlar. Aşılama, genellikle, insan ve hayvanları, tehlikeli enfeksiyonlardan spesifik bağışıklık sağlayarak korumak, hastalık ajanlarını kontrol altına almak, çevreye saçılıp yayılmasını önlemek, morbidite ve mortaliteyi minimal düzeye indirmek, sağaltım ve tedavi masraflarını azaltmak ve sağlıklı bireyler elde etmek için başvurulan çok önemli pratik ve koruyucu bir uygulamadır. Halk Sağlığı biliminde adeta slogan haline gelmiş olan " Korumak Tedaviden Üstündür " felsefesi aşının ve aşılamanın önemini ortaya koymaktadır.

Aşılar, bağışıklama için kullanılan ve belirli bir etkenle veya onun hastalığa karşı bağışıklayıcı parçalarıyla hazırlanan maddelerdir. Diğer bir deyişle aşılar, verildikleri canlıda immuniter sistemi uyararak vücudu hastalıklara karşı aktif bağışık hale getiren maddelerdir. Gerek moleküler kimya ve gerekse gen mühendisliği dallarının hızla gelişmesi, aşı üretiminde yeni tekniklerin doğmasına yol açmıştır. Veteriner aşıları, hayvan sağlığı, hayvan refahı, gıda üretimi ve halk sağlığı için kullanılan önemli biyolojik maddelerdir. Aşılar çevre dostudur ve gıdalardaki antibiyotik direnci ve farmasötik kalıntılara neden olabilecek bir tedaviden kaynaklanan hastalığın hayvanda yarattığı acıları önleyerek hayvan refahını arttırır. Antibiyotik veya anthelmintiklerin direnç ve farmasötik kalıntı sorunları nedeniyle, kemoterapiden ziyade aşıların kullanımı tercih nedeni olmaktadır. Aşılamanın faydaları çok yönlüdür, şöyle ki; hayvan hastalıklarını önlemek, gıda üretiminin verimliliğini arttırmak, insanlara zoonotik ve gıda kaynaklı enfeksiyonların bulaşmasını önlemek ve maliyeti azaltmak için uygun maliyetli bir yöntemdir. Güvenli ve etkili hayvan aşıları modern toplum olmanın bir gereğidir. Çünkü hayvan aşıları olmadan (özellikle kuduz aşısı), bir çok insan

evinde evcil hayvan barındıramaz ve insanın hayvan ile olan bağı kopar, huzursuz olur. Veteriner aşılarının geleceği ve sürdürülebilirliği hayvan sağlığı, insan sağlığı, gıda güvenliği ve koruması için önemli bir araç olmaya devam etmektedir. Çünkü önümüzde ki yıllarda yeni insan ve hayvan hastalıklarının ortaya çıkması kaçınılmaz. Bu nedenle tıp, veteriner ve halk sağlığı otoritelerinin gerek yerelde gerek uluslararası alanda birlikte çalışmaları gerekmektedir. Veteriner Aşılarının Önemi;

- ♦ Güvenli ve verimli gıda üretimi için.
- ♦ Zoonotik hastalıkların kontrolü için.
- ♦ Hayvan ve insanlarda ortaya çıkan egzotik hastalıkların kontrolü için
- ♦ Antibiyotik direncine neden olan antibiyotik tüketiminin azaltılmasına neden olduğu için
- ♦ Gıda Güvenliği için
- ♦ Atların ve insanların yalnızlık çekmemek için yanlarında besledikleri hayvanların hastalıkların kontrolü için.

Veteriner aşıları her zaman veteriner hekimlik mesleği yasaları çerçevesinde uygulanmalıdır. Eğer bu gevşetilip veteriner hekim kontrolünden uzak kullanılmaya başlanırsa ileride hayvan sağlığı, hayvan refahı ve halk sağlığı açısından bir tehdit haline dönüşebileceği ve bir takım ekonomik kayıplara ve zararlara sebep olacağı daima dikkate alınmalıdır.

Veteriner aşı çalışmaları her ne kadar hayvan ve insan sağlığının zoonotik hastalık etkenlerinden korunması, hayvansal üretimin hastalıklardan etkilenmeden verimli bir üretimin gerçekleşmesi için ve hayvansal gıdaların güvenli bir şekilde tüketiciye ulaşmasını sağlayan önemli bir araç olmakla birlikte veteriner hekimlik alanında üretilen aşıların üretim şekilleri veya bu alanda yapılan aşı teknolojisi çalışmaları insan sağlığını önemli ölçüde etkileyen bulaşıcı hastalıklara karşı üretilmesi planlanan aşılar için bir örnek, model olabilmektedir. Yine son yıllarda "Tek Sağlık" teması ile düzenlenen konferanslar ve dergilerde enfeksiyon hastalıkları, zoonozlar, gıda güvenliği ve çevre-ilişkili kavramların öncelikli olduğu gözlenmektedir. TEK SAĞLIK KONSEPTİ çerçevesinde bazı zoonotik hastalıklara karşı ortak aşı çalışmaları da bir basamak olarak kullanılabilmektedir. Nitekim Hollanda'da Wageningen Biyoveteriner Araştırma Merkezi öncülüğünde, kamu-özel sektör (Utrecht Veteriner Fakültesi, Ulusal Halk Sağlığı ve Çevre Enstitüsü "RIVM" ve MSD Hayvan Sağlığı Ürünleri Üreten firma) konsorsiyumu ile başlatılan hayvan ve insanlarda görülen Avian Influenza ve Rift Valley Fever viruslarına karşı ortak aşı üretim projesi çalışması bulunmaktadır. Bu konsorsiyum aynı zamanda diğer zoonotik hastalıklar içinde aşı geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Salgın hastalıkların kontrolünde aşı uygulamasının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Veteriner aşıları açısından ülkemize baktığımızda; hayvan hastalıklarında kullanılmak üzere özel veteriner aşıları üretimi yapan firmalar bulunsa da aşıların büyük bir kısmı yurt dışından ithal edilmektedir. Ülkemizde 1886 yılında başlayan aşı çalışmaları 1997'de beşeri aşı üretiminin durdurulmasına karşın veteriner aşılar alanında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesindeki bazı Veteriner Kontrol Enstitülerinde ve 1991'den başlayarak da özel sektörde devam etmektedir. 2004 yılında Manisa Tavuk Hastalıkları ve Aşı üretim Enstitüsü'nün kapatılmasının ardından özellikle çiftlik hayvanlarının önemli enfeksiyonlarına karşı aşı üretimi yoğunlaşılmış olup bazı balık hastalıkları için de üretimler mevcuttur. Ülke ihtiyaçlarına yönelik, olabildiğince yerel suşlarla hazırlanmış veteriner aşılarının sahada gereği gibi uygulanması insan beslenmesi adına sağlıklı protein kaynaklarının artması, zoonozların kontrol altına alınabilmesi ve belki de gelecekte tamamen eradike edilebilmesi yolunda önemlidir. Fakat ülkemizde yerel aşı suşlarının geliştirilmesine yönelik ciddi çalışmalar bulunmamaktadır. Yerel aşı suşlarının geliştirilmesi Türkiye'nin veteriner aşıları konusunda yurt dışına bağımlılığını azaltacaktır. Özellikle ev ve sokak hayvanlarının zoonoz nitelikli bulaşıcı hastalıklarına karşı (örn. Kuduz) aşı üretiminin de teşvik edilmesi veteriner halk sağlığı açısından yararlı

olacaktır. Tüm bu gerçeklere rağmen Türkiye'nin veteriner aşıları konusunda yurt dışına bağımlılığını azaltacak, üretimden eleman yetiştirilmesine kadar ciddi bir veteriner halk sağlığı politikası bulunmamaktadır.

"Aşı teknolojisi" kavramı sadece üretimi değil, her seri ürünün bağımsız kuruluşlarca her yönüyle kontrolü, uygulanabilirliği kanıtlanan serilerin sahada soğuk zincire azami özen gösterilerek ve prospektüslere kesinlikle sadık kalınarak uygulanmasını da içerir. Aşılar, üretim tekniklerine ve antijenin özelliğine göre canlı, atenüe (zayıflatılmış) canlı, inaktif, toksoit, polisakarit-polipeptit, rekombinant ve DNA gibi çeşitlilik gösterirler. Bunların arasında son üçü modern biyoteknolojik aşılar grubunda olup halen üretim ve uygulama alanında ümit vaat edici ilerlemeler kaydetmektedirler. Yöntem ne olursa olsun, aşı üretiminde ilk adım daima doğru antijeni bulmak, tanımlamak ve geliştirmektir. Esasen en zorlu ve uzun soluklu aşama da budur. İzleyen süreçler, laboratuvar ölçeği, pilot ölçek ve büyük ölçekli üretim, *in vitro* ve *in vivo* kalite kontrol testlerinin süreç boyu aksatmaksızın uygulanması, hedef kitlede saha uygulamaları (insan aşılarında faz çalışmaları) lisanslama, pazarlama izinleri, vb. olarak sıralanabilir. Antijenik molekül geliştirme ile başlandığında bu süreç oldukça uzundur, 15-20 yıl kadar. Ancak, bilinen, klasik yöntemlerle aşı üretiminde, ilk ve zorlu aşama büyük ölçüde aşılmış olup, mikroorganizmaların üreme özellikleri, üretim yöntemleri tanımlanmış olduğu için görece daha kısa sürede gerçekleştirilebilir. Teknolojinin gelişmesi ile üretim sürecinde karşılaşılan zorluklar aşılmış gibi görünmekte ise de yeni üretim platformlarının üretim maliyetini oldukça arttırdığı da unutulmamalıdır. Hedef sağlık koruma oluğu sürece maliyet göz ardı edilecektir. Zor olan aşı üretiminin her aşamasında yetkin uzmanların yetiştirilmesidir. Ön lisans ve lisans eğitiminden başlayarak bu konuda çalışacak, gönüllü, özverili ve yetenekli araştırmacı ve teknik personel göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Veteriner aşıları sektörü çok bakir olmasına rağmen ne fakültelerde (çok azı hariç) ne bakanlık düzeyinde veteriner aşıları konusunda uzmanlaşma söz konusu olmadığı gibi bu alanda istenen kalifiye eleman yetiştirilmesi için gerekli çaba ve gayret gösterilmemektedir.

d) Biyoteknolojik çalışmalar

Dünyada giderek artan sayıda ülkede, biyoteknolojik araştırmalarda ve buna bağlı olarak oluşturulan yeni ürünlerin pratiğe çıkarılmasında, bu yönde öncelik kazanarak biyoteknoloji pazarına hakim olmada birbirleriyle yarış haline girmiş bulunmaktadırlar. Biyoteknolojinin birçok alana hitap etmesi bunun tek bir disipline ait olmadığını göstermektedir. Bu nedenle multidisipliner bir özelliğe sahip olması nedeniyle veteriner halk sağlığı hizmetlerinde başta bulaşıcı hastalıkların önlenmesine yönelik çalışmalar ve biyomedikal çalışmalar olmak üzere birçok alanda kullanılması mümkün olması nedeniyle veteriner halk sağlığı açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Biyoteknoloji, genetik materyallerde moleküler düzeyde yapılan manipülasyonlarla yeni ve istenilen fenotipte organizmalar ve faydalı ürünler elde etmektir. Biyoteknolojinin kullanım alanları her gün biraz daha önem kazanmaktadır. Kendi içinde sınıflandırılacak olursa mikrobik biyoteknoloji, tarımsal biyoteknoloji, hayvan biyoteknolojisi, adli biyoteknoloji ve tıbbi biyoteknoloji gibi birçok alanda biyoteknoloji kullanılmaktadır. Biyoteknolojinin gelişiminde en önemi adımlar restriksiyon enzimlerinin saptanması ile atılmaya başlanmıştır. Restriksiyon endonukleazlar; dışarıdan hücrelere giren yabancı DNA dizilimlerinin, bakterideki özel gen ya da markerlar taşıyan genetik materyalleri ayrıştırarak, mutasyonlar meydana getirmesini engelleyen, böylece türlerin genetik karakterlerinin stabilitesini korumakla görevli enzimlerdir. Bu enzimler, dışarıdan gelecek olan genetik materyalleri ayrıştırma işlemlerini rastgele yapmamakta, kısa DNA dizilerini özgül olarak tanıyıp, bu dizilimlere yakın bölgelerden veya bu dizilimler içindeki spesifik bölgelerden DNA'yı kesim işlemini gerçekleştirmektedirler. Bakterilerin büyük bir bölümü, bir ya da birkaç türde restriksiyon enzimi sentezleyebilmektedirler ve her enzimin keseceği bölge de bilinmektedir. İşte bu spesifik olarak kesme yetenekleri sayesinde bilim insanları birçok genetik materyal

üzerinde işlem yapma, onları istedikleri yerden kesip yerine başka özellikler yerleştirme hareketliliğine kavuşmuşlardır.

Modern biyoteknolojinin hızlı gelişimi veteriner hekimliği ve hayvancılık için yeni bir boyut getirmiştir. Ancak veterinerhekimliği alanında çok geniş bir uygulama alanına sahip olmasına rağmen Türkiye'de veteriner sahada biyoteknolojik çalışmaların istenilen düzeyde olduğundan bahsetmek çok zordur. 2016 - 2017 Yılları eğitim ve öğretim yılı için biyoteknoloji ve ilgili alanlara ait öğrenci sayılarına baktığımızda, veteriner mikrobiyoloji alanında yüksek lisans (Tezli, Tezsiz) öğrenci sayısı 32, veteriner biyokimya doktora öğrenci sayısı ise 2'dir. Yurt dışına baktığımıza Veteriner Okul, Fakülte veya Üniversitelerinde Biyoteknoloji ile ilgili özel bölümler açılarak master eğitim programları uygulanmaktadır. Bu konuda ciddi hazırlıkların ve çalışmaların yapılması gerekmektedir. Her şeyden önce bu konuda çalışacak insan kaynağının çok ciddi bir şekilde yetiştirilmesi gerekiyor.

e) Gıdaların muhafazası

Gıdalar, üretimin çeşitli aşamalarında mikroorganizmalarla primer ve/veya sekonder olarak bulaşabilmektedir. Gıdaların bozulmasına neden olan mikroorganizmaların ve insan sağlığı için ciddi tehlike oluşturan patojenlerin gıdalardan elimine edilmesi gıda güvenliği için oldukça önemlidir. Öncelikle ham maddenin sağlıklı elde edilmesi ve işlenmesi aşamalarında bulaşmaların önlenmesi gerekmektedir. Çeşitli gıda muhafaza teknikleri ile üretimin farklı aşamalarında bulaşabilecek patojen ve bozulmaya sebep olan mikroorganizmaların ortadan kaldırılması veya üremelerinin kontrol altına alınması ile bozulmanın geciktirilmesi, raf ömrünün uzatılması, gıda kökenli enfeksiyon ve intoksikasyon risklerinin ortadan kaldırılması sağlanmaktadır. Gıda muhafaza teknikleri gıdalarda muhtemel enzimatik olayları da sınırlayarak dayanma sürecini uzatmaktadır. Bunların dışında gıda muhafaza üretilen gıdanın farklı ülkelere transferini kolaylaştırırken, mevsiminde bolca hasat edilmiş gıdaların mevsimi dışında tüketimini sağlamaktadır.

Gıdaların muhafazasında çeşitli teknikler uygulanmaktadır:

1. Kontaminasyonların önlenmesi (asepsis)
2. Mikroorganizmaların uzaklaştırılması
3. Mikroorganizmaların inhibisyonu veya sayılarının gıda güvenliği sınırlarının altına düşürülmesi

Gıdaların başlangıçtaki mikrobiyel yükü gıda kalitesi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle sağlıklı ve besin değeri yüksek gıda üretimi hammaddenin tüketiciye ulaşıncaya kadar olan her aşamasında mikrobiyel bulaşmanın ve gelişmenin önlenmesi ile gerçekleşir.

Gıdalarda mikrobiyel yükün kontrol altına alınması veya kabul edilebilir sınırların altına indirgenmesi açısından gıdaların florasında bulunan veya sonradan bulaşan mikroorganizmaların gıdadan uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla yıkama, ayıklama, santrifüjleme ve filitrasyon metotları kullanılabilmektedir.

Gıdanın çeşidine bağlı olarak gıdalarda bulunan mikroorganizmalar yüksek ısı (pişirme, kaynatma, pastörizasyon, konserve yapımı), düşük ısı (soğutma, dondurma), kurutma, fermentasyon, kimyasal koruyucular kullanarak, radyasyon ve vakum paketleme gibi metotlar ile yıkımlanır veya üremeleri baskılanır.

Kaynatma ısı uygulamasının 100°C'lere ulaştığı bir muhafaza metodudur. Bu ısı ile vejatatif bakteriler, maya ve küflerin tamamı yıkımlanırken ısıya dayanıklı *C. botulinum* gibi sporlu bakterilerin sporları bu ısıda canlılığını korur. Uygun şartlarda sporlar germine olabilmektedir. Yine bazı stafilokokların toksinleri ısıya dirençli olduğundan kolaylıkla yıkımlanmazlar.

Pişirme ile patojen mikroorganizmalar yıkımlanırken gıdanın görünümü, lezzet ve tekstürü bozulabilmekte besinsel değerlerinde düşüşler (proteinler denatüre olabilir, vitamin kayıpları) meydana gelebilmek-

tedir. Süt ve bazı içecekler için ise pastörizasyon ile patojen mikroorganizmaların tümünün ve Ultra High temparature (UHT) uygulaması ile de hem patojenler hem de ısıya dayanıklı sporların yani yaşayan tüm canlı formların yıkımlanması sağlanır. Bu amaçla süt düşük sıcaklıkta uzun süren (62.8°C'de 30 dakika) veya yüksek sıcaklıkta kısa süren (71.7°C'de 15 saniye) veya UHT (135°C'de1-2 saniye) ile sterilizasyon işleme tabi tutulur. Sebze, bazı meyveler ve et ise 100°C'nin üzerinde ısısal yükselmelerin sağlandığı konserve teknolojisi ile uzun süre dayanıklılık kazanmaktadır.

Gıdaların ısısının düşürülerek saklanması ile içerdikleri mikroorganizmaların üremeleri durdurulur veya sınırlandırılır. Soğutma 0 ile +8°C'ler arasında, dondurma ise merkezi ısının -18°C'nin sağlanması ile gerçekleştirilir.

Kurutarak muhafaza çok eski çağlardan beri gıdalara uygulanan bir muhafaza metodudur. Kurutma işlemi ile gıdada kaybedilen su ile su aktivitesi düşer ve mikroorganizmaların gelişimi engellenir.

Fermentasyonla gıda muhafazada kontrollü bir mikroorganizma aktivitesi söz konusudur. Starter kültürlerin üründe meydana getirdiği değişiklikler üründe renk, aroma ve lezzet değişimleri yanında pH'nın düşmesidir ki; bu da üründe patojen mikroorganizmaların gelişmesini engellenmektedir.

Kimyasal koruyucular ile muhafazada tuz, şeker ve bazı kürleme ajanları gibi doğal olan veya kimyasal olarak üretilen nitrat, nitrit, niasin, benzoat veya sorbik asit vb. gıda koruyucu maddelerinin gıdada kullanımı da yaygındır.

İyonize radyasyon ile muhafaza özellikle baharat gibi yüksek sıcaklıklara dayanıklı olmayan doğal katkı maddelerinde kullanılmaktadır. Işınlama ile gıdalarda insekt, mantar ve bakteriler tahrip olabilmektedir. Kullanılan doza göre radappertizasyon, radisidasyon ve radurizasyon olarak üç şekilde uygulanır.

Gıdaların vakumlu veya modifiye atmosfer paketleme ile de raf ömürleri uzatılabilmektedir. Modifiye atmosfer paketlemede CO_2 ve N gazları gıdadaki hava ile yer değiştirilerek, oksidatif acılaşma, vitamin ve renk kayıpları engellenirken, bozulma yapan ve patojenler üzerinde de inhibisyon sağlanabilmektedir.

Veteriner Halk Sağlığı hizmetlerinin olanak sağlayan üç önemli konulardan birisi de gıdaların korunması, muhafazasıdır. Gıdaların korunmaları, üretimlerinden tüketimlerine kadar geçirdikleri her safhada sağlam, insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde olduklarının değerlendirilmesi için yapılması gerekli her şeyi içerir.

Bu konu;

1. Dünya nüfusunun hızla artması nedeniyle gıda gereksiniminin de hızla artması

2. Kentsel alandaki nüfusun kırsal alandakine göre hızla artması, (yarı ve tam işlenmiş gıda tüketimini arttırmaktadır)

3. Gıda teknolojisindeki gelişmelere orantılı olarak yeni gıdaların ve daha açık ifadelerle halka sunulması tüketiciler tarafından tam olarak anlaşılamaması

4. Çevre kirliliğinin artışının gıdaların kalitesini düşürecek etkide bulunması

5. Ulusal ve uluslar arası gıda ticaretinin artması sonucu hijyenik standartları düşük gıda taşınmasının artış gibi nedenler gıdaların muhafazasının önemini ortaya koymaktadır.

Günümüzde gıdaların hijyenik şartlarda korunması, muhafazası VHS'nı ilgilendiren oldukça geniş kapsamlı bir konu olup multidisipliner bir sorundur. Gıdaların üretimine yönelik gıda güvenliği tedbirleri kadar gıdaların üretimden sonraki gerek depolama, gerek taşınması, gerek tüketicinin sofrasında kadar olan süreçte geçirdiği tüm aşamalarda iyi şartlarda muhaza edilerek, saklanarak gıda güvenliği özelliğini kaybetmemesi gerekmek-etedir. Bu sorunun çözümü için farklı mesleklerle interdisipliner çalışılmasının

yanında tüketicilerin, gıda ticareti yapanların, gıda taşıması yapanların günün şartlarına göre eğitilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle bu konuda uzmanlaşmış Veteriner Halk Sağlıkçıların özel olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

f) Yeni ilaç geliştirme çalışmaları,

İlaç geliştirme çalışmaları VHS'nın önemli faaliyet alanlarından birisidir. Çünkü geliştirilecek ilacın VHS açısından kullanılan hayvanda sağlık sorunlarını giderici özellikte olmasının yanı sıra insan ve çevre sağlığına zarar vermemesi gerekmektedir. İlaç geliştirme ve kontrol yöntemleri VHS açısından ülkelere göre değişebilmektedir.

Hastalık; bakteri, virüs gibi mikroorganizmalardan kaynaklanan enfeksiyon, aileden gelen genetik bozukluk, yetersiz beslenme, zehirlenme veya stres gibi çevresel etkenlerden kaynaklanan normal olmayan bir durumdur. Hastalığın teşhisi, tedavisi veya korunmasında kullanılan maddelere ise genel olarak ilaç adı verilir. İlaçlar, sentetik veya sentetik olmayan kimyasal veya biyolojik maddelerdir. Bir organizmayı herhangi bir yolla etkilemek suretiyle etkilerini gösterirler. Yeni bir ilacın geliştirilmesi ise yaklaşık 10-15 yıl süren uzun, zahmetli ve tahminlere göre 500-800 milyon ABD Dolarlık harcamayı gerektiren bir süreçtir. Bu süreç birbirini takip eden 3 aşamadan oluşur;

1. ETKİN MADDENİN BULUNMASI AŞAMASI

Geçmişte ilaç geliştirme programları genellikle molekülün *in vivo* yanıtının ölçülmesi temeline dayanmaktaydı. Ancak günümüzde hedef proteinler belirlenmeden ilaç programlarına başlanmamaktadır. Vücut, binlerce farklı proteinden oluşur ve vücuttaki görevlerin büyük bir bölümü proteinler tarafından yapılır. Proteinlerin her birinin yapımı her hücrenin çekirdeğinde bulunan DNA tarafından gerçekleştirilir. DNA tam anlamıyla proteinlerin nasıl yapılacağı hakkında mesajları barındıran uzun zincirli bir asittir. Bazı istisnalar olsa da ilaçların hedefleri nöromediyatörler, hormonlar ve benzeri endojen etkin maddeler, reseptörler, enzimler, taşıt proteinleri gibi fonksiyonel proteinlerdir. Biyokimyasal hedef belirlendikten sonra sıra yeni kimyasal madde moleküllerinin tasarlanıp sentez edilmesine gelir. Seçilecek etkin maddenin hedef proteinle ilişkisinin (yapı-etki ilişkisi) incelenmesi ve öngörüsel kurallar geliştirilmesi için biyolojik yanıt mekanizmasının çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Yeni etkin bileşen, doğal kaynaklardan yararlanılması veya bunların yapılarının değiştirilmesi ya da taklit edilmesi, bilinen bir molekülün yapısının değiştirilmesi, biyoteknolojiyle veya peptit/protein oluşturan genlerin klonlanması gibi yöntemlerle bulunabilir. Daha sonraki basamak böyle rastgele tarama yöntemleriyle bulunmuş etkin maddenin hedef üzerindeki potensini artırmak için seçicilik, metabolik etkinlik gibi özelliklerini en elverişli hale getirmektir. Bu aşamanın sonunda bulunan yüzbinlerce etkin maddenin çok azı daha ileri geliştirme aşamalarına alınabilir.

2. KLİNİK ÖNCESİ GELİŞTİRME AŞAMASI

Elde edilmiş olan etkin kimyasal maddelerin, hedef canlıda klinik denemeler yapılmadan önce mutlaka klinik olmayan değerlendirme aşamalarından geçirilmeleri gerekmektedir. Klinik öncesi güvenlik değerlendirmeleri; hedef organlarda toksik etkilerin araştırılması, doza bağımlılığı, maruz kalma süresi ile ilişkisi ve geri dönüşümlü olup olmadığının araştırılmasını içermektedir. Bu bilgiler, hedef canlıda uygulanacak ilk dozu ve yan etkilerin takibinde kullanılacak parametreleri belirleme açısından önemlidir. Genellikle 2-3 yıl kadar süren klinik öncesi geliştirme aşamasında aşağıdaki testler uygulanır;

Farmakolojik testler: İlaç geliştiren kuruluşlarda yılda çok sayıda yeni madde sentez edilir. Bunlar genellikle önce *in vivo* farmakolojik tarama testlerinden geçirilir. Bu testlerde uygun görülenler, toksisite incelemelerine tabi tutulur. Tarama testleri canlı hayvan, izoleorgan preparatları veya hücre kültürlerinden başka, tüp içindeki enzimler veya diğer efektör makromoleküller üzerinde de yapılabilir.

Farmakokinetik testler: laboratuvar hayvanlarında yapılan emilme, dağılma, biyotransformasyon ve atılma çalışmalarını içermektedir.

Toksisite testleri: Toksisite testlerine farmakolojik ve farmakokinetik tarama testlerini başarı ile geçen bileşikler alınır. Bu kademede laboratuvar hayvanlarında ilaç adayı bileşiklerin, farmakolojik ve toksik etkilerinin doz ile ilişkili olarak bir profili ortaya çıkartılır. Fonksiyonel, biyokimyasal ve yapısal (histopatolojik) toksik etkileri incelenir. Bulunan toksik etki, öngörülen farmakolojik etkinin doz artmasına bağlı bir uzantısı ise bu durum ilaç için genellikle sakıncalı sayılmaz. Toksisite deneylerinde ucuz olması, beslenmesinin ve bakımının kolay olması, çabuk üremesi ve fazla döl vermesi bakımından sıçan ve fareler kullanılır. Ancak, incelenecek maddelerin bu sayılanların dışında, rodent olmayan bir memeli türünde daha denenmesi gerekir. Bunun için genellikle köpekler tercih edilir. Toksisite testleri akut, subakut, kronik ve özel toksisite testlerinden oluşur.

Akut toksisite testleri:

Etkin maddenin tek dozda verilmesiyle ortaya çıkan toksisiteyi ve bundan en fazla etkilenen organları saptamayı amaçlar. Etkin madde, en az iki hayvan türüne (sıçan/fare ve köpek), iki farklı uygulama yolundan verilir. Burada ilacın öldürücü dozu ve ayrıca "doz/plazma düzeyi/ toksik etki şiddeti" arasındaki ilişki ortaya konur. Bu arada ortalama öldürücü doz (LD_{50}) saptanır ve ilacın güvenilirliğinin bir göstergesi olan terapötik indeks belirlenir.

Subakut ve kronik toksisite testleri:

İlaç hedef canlıda kronik olarak kullanılacaksa veya gıda değeri olan hayvanlarda kullanılacak veteriner ilacı için kronik toksisite testleri yapılır. Tekrarlanan dozlarda uygulanan etkin maddenin dayanıklılık gösterilen maksimum dozu ve toksisite halinde en fazla etkilenen organı belirlemeyi amaçlar. Hayvanlardan biri kemirici olmayacak şekilde 2 memeli türü seçilir (sıçan ve köpek). İlaçların hayvanlara uygulanma süresi, klinik araştırmalar ile insanlara uygulanması öngörülen süre kadar veya daha uzun (subakut 90 gün; kronik 3-24 ay) olmak zorundadır. Subakut ve kronik toksisite deneylerinde madde, yeme katılarak verilebilir.

Özel toksisite testleri:

Bileşiğin teratojenik, kanserojenik ve mutajenik etkisi ile fertilite üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalardır.

Kimyasal ve farmasötik geliştirme testleri: Saflaştırma, stabilite ve uygun formülasyon geliştirme çalışmalarıdır.

Klinik öncesi geliştirme aşamasında yapılan bütün çalışmalar iyi laboratuvar uygulamaları ile belirlenmiş olan kurallara göre yapılır. Bu kurallar ile deneyi yapan kişiye bağlı hatalar olabildiğince ortadan kaldırılır ve düzenleyici otoriteler tarafından verilerin kabulünü sağlar.

3. KLİNİK GELİŞTİRME AŞAMASI

Klinik öncesi değerlendirme aşamasında uygun bulunan etkin maddeler daha sonra klinik çalışmalar ile sağlıklı ve hastalar (insanlarda gönüllülük aranır, hayvanda ise hayvan sahibinin rızası alınmalıdır) üzerinde belirli protokollere göre incelenir. Klinik denemelerin amacı; araştırılan yeni ilacın efikasitesini, güvenliliğini ve aynı amaçla kullanılmakta olan diğer ilaçlara göre üstünlüğü olup olmadığını saptamaktır. Buna göre araştırılan yeni ilacın (AYİ) klinik denemeleri dört dönemde (fazda) incelenir.

Faz I denemeleri

Daha önce sadece laboratuvar hayvanlarında incelenmiş bir kimyasal maddenin hedef canlıda ilk kez kullanılması söz konusu olduğu için en kritik deneme dönemidir. İlaç çok ufak dozdan başlanarak, giderek

artan dozda belirli bir yoldan verilir ve dayanılan (tolere edilen) maksimum doz veya dayanılamayan minimum doz saptanır. Ayrıca, ilacın emilim (bu arada biyoyararlanımı), dağılım, metabolizma ve itrah kalıbını belirlemek için farmakokinetik incelemeler yapılır. Kısaca Faz I denemeleri, AYİ'ın güvenliliğini, farmakokinetik ve farmakodinamik özelliklerini ve artan doz ile birlikte görülebilecek yan etkilerini ortaya çıkarabilecek şekilde düzenlenmektedir. Bu fazda denenen ilaçların ortalama %70'i bir sonraki faza geçebilmektedir. Bu dönem incelemeleri genellikle sağlam deneklerde ve 10-15 kişi gibi ufak sayıda denekle yapılır. Ancak toksik olduğu bilinen ilaçlar için (örn; sitotoksik ilaçlar) sağlıklı gönüllüler yerine, çalışmaya hastalar alınır.

Faz II denemeleri

Faz I klinik çalışmaların sonucuna göre sağlıklı deneklerde saptanan dozla, hedef hastalığı olan kısıtlı sayıdaki hasta üzerinde yapılan araştırmalardır. AYİ'ın hastalardaki terapötik etkililiği ilk olarak faz II çalışmalar ile araştırılır. AYİ'ın özel terapötik endikasyonda etkililiğine, etkili doz aralığına ve güvenliliğine dair ön veriler elde edilir. Etkililik ve güvenlilik inceleme dönemi de denir. Yürütülen bu fazda ayrıca, ilacın kısa süreli kullanımı ile ortaya çıkan en sık yan etkiler ve riskler saptanır. Faz II'de kontrollü çalışmalar kısa tutulur; çünkü uzun süreli denemeler faz III'de yapılmaktadır. Faz II çalışmalarına katılan hastalar, homojen grup yaratabilmek ve yakından takip edebilmek için kısıtlı kriterlere göre seçilirler. Genellikle az sayıda hastanın (birkaç yüz) katılımı ile sürdürülen çalışmalardır. Bu faz çalışmalarının en önemli amacı, Faz III çalışmalarında kullanılacak dozu ve doz intervallerini saptamaktır. Bu fazın erken dönem çalışmalarında artan dozlar verilerek etkin doz aralığı, doz-yanıt ilişkisi saptanır (Faz IIa) ve daha sonra yeterli deneyim kazanmak ve etkililiği/güvenliliği pekiştirmek için kontrollü denemeler (Faz IIb) yapılır. Faz II'de kullanılan doz genellikle Faz I'de kullanılan en yüksek dozdan daha azdır. Bu faz çalışmaların diğer amaçları ise, olası klinik uç noktalarını, tedavi rejimlerini (beraber kullanılabilecek başka ilaçları da içeren) ve hedef popülasyonu (hafif ya da ciddi hasta) daha ileri Faz II veya Faz III çalışmalar için değerlendirmektir. Genellikle 6 ay- 2 yıl arasında sürebilir. AYİ'ın ancak 1/3'ü Faz I ve II çalışmalarını geçebilmektedir.

Faz III denemeleri

Faz III klinik çalışmalar, AYİ'ın ruhsatlandırılmadan önce hedef hayvana uygulanmasının son evresidir. Bu faz denemeler ile AYİ'ın etkililiği ve güvenliliği daha geniş popülasyonda saptanır. Çok sayıda hasta (1-5 bin) bu çalışmalara katılır. Faz II çalışmalar sonunda elde edilen, belirli bir endikasyon ve popülasyon için AYİ'ın etkililik ve güvenlilik kanıtlarını onaylamak amacıyla düzenlenmiş faz çalışmalarıdır. Bu çalışmalar ile AYİ'ın ruhsatlandırılması için gerekli bilgiler sağlanır.

Faz III çalışmaları ayrıca, doz-yanıt ilişkisini, ilacın geniş popülasyonda ve hastalığın farklı dönemlerinde kullanımını veya diğer ilaçlarla kombinasyonunu da araştırır. Uzun süreli kullanılacak ilaçlar için, faz III çalışmaları ile uzun süreli etkilenim araştırılabileceği gibi, bu çalışmalara faz II'de de başlanabilir. Ancak, sürenin fazla uzatılması genellikle istenmez. Öngörülen sürede hedef hastalığı olan yeterli sayıda hasta bulunması çoğu zaman mümkün olmayabilir. Bundan dolayı Faz III incelemeleri genellikle aynı protokole göre ve aynı zamanda birçok merkezde birden yapılır (çok-merkezli inceleme).

AYİ'ın etkililiği plasebo/standart bir ilaçla karşılaştırmak için randomize, çift kör ve kontrollü klinik çalışmalar olarak düzenlenir. Faz III çalışmaları sonucunda elde edilen veriler, hekimler için bilgilendirme kılavuzlarında yer alır. Çalışmalar birkaç yıl devam eder. Faz III çalışmalarına giren ilaçların %70-90'ı bu faz çalışmalarını başarı ile geçebilmektedir.

Faz III, faz IIIa ve faz IIIb olarak iki döneme ayrılır. Faz IIIa; III. dönemin başlangıcından yeni ilacın ruhsatlandırılıp pazarlanması için resmi kuruluşa yapılan yeni ilaç başvurusuna kadar geçen süreyi kap-

sar. Bundan sonra da faz III çalışmaları devam eder ve bu süre yani ilaç pazarlanıncaya kadar faz III çalışmalarının yapıldığı süreç ise faz IIIb olarak adlandırılır.

Faz IV denemeleri (genişletilmiş güvenlilik çalışmaları)

Faz IV klinik çalışmalar, ilacın ruhsatlandırılmasından sonra başlar. Uygun endikasyonlarda kullanılması sırasında güvenlilik bakımından izlenmesine yönelik pazarlama sonrası gözetim çalışmalarıdır. Farmakoepidemiyoloji çalışmalarının bir türüdür. Ruhsatlandırma öncesi yapılan çalışmalar ile saptanamayan ve nadir görülen yan etkilerin ortaya çıkarılması; bilinen reaksiyonların görülme sıklığının gözlenmesi; risk faktörlerinin veya riskin ortaya çıkışını kolaylaştıran faktörlerin saptanması; piyasada bulunan diğer ilaçlar ile karşılaştırılması, uzun süreli kullanımda etkinliği ve hastanın yaşam kalitesi üzerine etkisini ve tedavide kullanılan klasik ilaçlar ile maliyet-etkililik analizlerinin yapılabilmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir.

İnsan ve Veteriner Sağlık Ürünleri Arasındaki Farklılıklar

İnsan sağlığı ve hayvan sağlığı endüstrisinde pek çok benzerlikler vardır. Her iki endüstri de araştırma odaklıdır, küresel bir güce sahiptir, oldukça kurallı ve rekabetçi iş ortamında karlılığa sahiptir. Bununla beraber oldukça belirgin farklılıkları da vardır. Özellikle veteriner ürünlerinin geliştirmelerinde masraflar, iklimsel farklılıklar, çeşitli tür ve ırkların bulunması, tüketicinin uyumu ve yararı, kullanıcının ve hedef hayvanın güvenliği ve hayvancılık uygulamaları önemle üzerinde durulan hususlardır.

İnsan sağlığı ürünlerinin geliştirilmesi yavaş bir süreçtir. Bunun tersi olarak veteriner ürünlerinde klinik öncesi dönem ve Faz I değerlendirmeleri atlanarak, güvenlilik ve etkinliği hızla değerlendirmek için doğrudan hedef türlerde klinik testlere başlanabilir. Molekülün bulunmasından piyasaya sürülmesine kadar geçen zaman veteriner ürünlerinde ürünün terapötik sınıfı, tedavi süresi ve hedef türlere bağlı olarak beşeri ürünlerle karşılaştırıldığında 2-3 yıl daha kısa olabilir. Bununla beraber veteriner formülasyonlar genellikle daha karmaşık ve daha farklı olduğundan geliştirilmeleri genellikle hem daha zor hem de daha maliyetlidir. Veteriner formülasyonun zorluğu, hayvancılık sektöründe hayvan refahı odaklı sürü tedavisi göz önünde bulundurulduğundan, ilacın kolay uygulanabilir olması ve uzun süre koruma sağlayabilmesinden kaynaklanır. Ayrıca maliyetler ve uygulamayı yapan insanın güvenliği de göz önünde bulundurulmaktadır. Hayvancılık sektöründe enjeksiyonlar, yem katkıları, rumen bolusları ve topikal pour-on (dökme sıvısı) şekiller en yaygın kullanılan formülasyonlardır. Ev ve süs hayvanları için formülasyonlar pet sahipleri, bakıcıları, petin uyumu ve dozaj esnekliği gerektirdiğinden ilaçlı tasmalar, spreyler, tozlar, şampuanlar, spot-on ilaçlar (damlatma sıvısı) ve çiğneme tabletleri yaygın bir şekilde kullanılır.

FARMAKOVİJİLANS

İlaçların piyasaya arz edilmesinden sonra devreye giren farmakovijilans, ilaçların arzu edilmeyen etkilerinden korunma ve bunların araştırılması ile ilgilenen klinik farmakolojinin alt birimidir. Bir ilacın normal dozlarda kullanıldığında ortaya çıkan zararlı ve amaçlanmamış etkilerinin (advers etki) ve ilaca bağlı diğer muhtemel sorunların saptanması, değerlendirilmesi, tanımlanması ve önlenmesi ile ilgili bilimsel çalışmaları kapsar. Yalnızca ilaçlarla oluşan arzu edilmeyen etkilerin neden - sonuç ilişkisini ortaya koymaktan öteye bunların oluş mekanizmalarını, risk faktörlerini, korunmaya yönelik önlemleri de içine alan klinik, epidemiyolojik ve istatistiksel bir organizasyondur. Diğer bir deyişle farmakovijilans, ilaçların her türlü arzu edilmeyen etkilerinden korunma ve bunların araştırılması için her türlü girişimi kapsayan örgütsel bir çalışmadır. Sonuç olarak Farmakovijilans "*günlük klinik uygulamada ilaçların güvenliği ile ilgili klinik verilerin toplanması, ilaç uygulamasında karşılaşılan sorunların izlenmesi, sorumlu nedenlerin saptanması, tanınması, araştırılması, kaydedilmesi, duyurulması ve gerekli önlemlerin alınması*" şeklinde tanımlanabilir.

Veteriner Farmakovijilans

Bilimin ilerlemesi ve veteriner hekimliği sektöründe teknolojinin gelişmesini takiben farmakovijilans veteriner sağlık ürünlerinin etkili ve güvenli kullanımında yaşamsal bir öğe olarak görülmektedir. İyi bir farmakovijilans izleme sisteminin amacı piyasada kullanılan veteriner ilacının güvenilirliğini sağlamaktır. İlaca yönelik istenmeyen etkilerin hızlı bir şekilde belirlenmesi önemlidir. Araştırmadan elde edilen veriler ürünün uygulandığı yerde gelecekteki kullanımında tehlikelerini azaltmak için değerlendirilmelidir.

Üreticinin talimatlarına göre kullanıldığında veteriner ilaçlarında istenmeyen etkilerin ortaya çıkması oldukça nadirdir. Firmalar ürünlerini pazara sunmadan önce yetkili otoriteden izin almak zorundadır (Beşeri ilaçta Sağlık Bakanlığı, Veteriner ilaçta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı). Bu yetkili otorite güvenlilik, kalite ve etkinlikle ilgili ürün verilerinin değerlendirilmesinden sonra izin ruhsatını verir. Ondan sonra ürünün piyasaya çıktıktan sonraki güvenlilik, etkinlik ve potansiyel zararlı etkilerinin değerlendirilmesi gereklidir. Klinik çalışmalar kontrollü olarak yapılmasına rağmen ürünün bütün durumlarla ilgili etkileriyle ilgili bilgiyi tam olarak sağlayamaz. Her ürün kullanılırken yararlı etkilerine karşılık istenmeyen etki riski taşımaktadır. Veteriner farmakovijilansın ana hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

Önceden fark edilmeyen istenmeyen ilaç reaksiyonlarının ölçülmesi ve belirlenmesi

İstenmeyen ilaç reaksiyonlarına özellikle riskli hasta alt gruplarının belirlenmesi (tür, ırk, yaş, cinsiyet, fizyolojik durum ve hastalık durumları)

Ürünün onay aldığı her bir türde risklerinin ve yararlarının kabul edilebilir olmasını sağlamak için güvenliliğinin devamlı izlenmesi. Bu izleme yeni endikasyonlar ve yeni türler için de yapılmalıdır.

Aynı terapötik sınıftaki ürünlerle hem tür içinde hem de türler arasında istenmeyen reaksiyon profilinin karşılaştırılması.

Uygun olmayan reçete ve uygulamanın belirlenmesi. Örneğin yetiştiriciler gibi özel grupların uygulamasının izlenmesi gerekebilir.

Bir ilaç veya ürünün toksikolojik, farmakolojik veya mikrobiyolojik özelliklerini anlamak için mümkünse istenmeyen ilaç reaksiyonlarının altında yatan mekanizmaların daha fazla araştırılması

Diğer ilaçlarla olan etkileşmelerin belirlenmesi. Bu durum özellikle başka bir ilaçla birlikte verilecek ilaçlar için önemlidir.

Veteriner hekimler veya hayvanda ilaç uygulayabilecek durumda olan sağlık teknisyenleri, hayvan sahipleri gibi kişilere istenmeyen ilaç reaksiyon verileri ve ilaç-ilaç etkileşmeleri konusunda uygun bilginin sağlanması

Yanlış pozitif raporların azaltılması

Etiket dışı ilaç kullanımından kaynaklanan istenmeyen ilaç reaksiyonları verilerinin sağlanması

Dikkatsiz kullanımı takiben insanların maruz kalması sonucu istenmeyen etkilerin saptanması

İlacın çevreye ve çevredeki organizmalara yönelik istenmeyen etkilerinin belirlenmesi

Et, süt ve bal gibi hayvan kaynaklı gıdalarda veteriner ilacının izin verilen kalıntı limitlerine uyulup uyulmamasının denetlenmesi

Bütün bu hedefler göz önüne alındığında farmakovijilans; piyasaya sunulan ilacın güvenliliğinin değerlendirilmesi ve artırılması olarak da tanımlanabilir.

İnsan ve hayvanlar arasındaki yakın ilişkiler nedeniyle insanlarla hayvanların sağlık sorunları giderek daha benzer hale gelmeye başlamıştır. Bu yaklaşım günümüzde tek tıp tek sağlık olarak kendini göstermiştir. Bunun nedeni yalnızca hayvansal gıdalarda ve çevrede bulunan ilaç kalıntılarından kaynaklanan

sorunlardan değil ayrıca zoonotik patojenlerden ve ilaç direncinin de yayılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yeni bir sağlık ürününü ve dozaj şeklini değerlendirirken, ilacın emilmesi ve metabolizması ile ilaca alınan fizyolojik yanıtlarda tür duyarlılığının bilinmesi önem taşır. İşte bu noktada Veteriner Hekimler araştırılan yeni bir veteriner ilacının etkin maddenin bulunmasından itibaren hemen tüm aşamalarında görev alırken beşeri ürünler dalında temel araştırıcı olarak rol oynarlar. Özellikle farmakoloji eğitimi almış bir veteriner hekim hayvanlarda veya *in vivo* sistemlerde çok sayıda bileşiğin farmakolojik etkinliğinin taranmasında görev alır. Ayrıca araştırılan yeni ilacın farmakolojik profilinin tanımlanmasını da yapabilir.

g) Çevre Fizyolojisi, Ekosistem ve Çevre Sağlığı Korunması

Çevresel etkenler giderek halk sağlığında daha büyük önem kazanmaktadır. Bu bir yandan yeni çevresel etkenlerin etkili olmaya başlamasına bir yandan da diğer halk sağlığı sorunlarının kontrol edilmeye başlamasına bağlıdır. İnsanın dışındaki herşey çevrenin öğesidir. Çevre kişi üzerindeki dış etkilerin bütünüdür. Çevre; Bir organizmanın hayatını ve gelişmesini, insan davranışlarını ve toplumu etkileyen çok çeşitli dış etken ve koşulların tümünü ifade eder. Çevre: hastalıklar için zemin hazırlayan, doğrudan hastalık nedeni olabilen, bazı hastalıkların gidişini ve sonucunu etkileyen, bazı hastalıklarında yayılmasını kolaylaştıran bir faktördür. Ekoloji; canlı organizmalarla çevreleri arasındaki etkileşimleri inceleyen bilimdir. Ekolojinin tıpla ilgili dalı **ÇEVRE SAĞLIĞI** ya da **TIBBİ EKOLOJİ** olarak adlandırılır. Çevre Sağlığı denilince, genellikle, biyolojik ve fiziksel çevre faktörlerinin incelenmesi ve zararlı etkenlerin ve koşullarının ortadan kaldırılmasına ilişkin (*Çevre Sanitasyonu*) çalışmalar anlaşılır. Çevre sağlığı, çevre fizyolojisi, uygulamalı fizyoloji gibi bilim dalları ile yakından ilişkilidir. Uygulamalı fizyoloji ve çevre fizyolojisi çevredeki olumsuz etmenlerin insan ve canlı fizyolojisi üzerindeki etkilerini inceler. Çevrede sağlığı doğrudan ya da dolaylı etkileyen önemli etkenler bulunmaktadır. Çevresel sorunlar öncelikle doğal sistemleri, daha sonra da insanları ve hayvanları etkiler.

Çevre bir yaşamı sürdürme ve sağlama sistemidir. Su, yiyecek ve barınak bu sistemin en önemli öğelerini oluşturur. Çevre sağlığı, bir çok meslek grubunun ekip hizmeti sunmasını gerektiren önemli bir sağlık sorunudur. Bir çok sektörün işbirliği olmadan çevre sağlığı sorunlarının çözümü mümkün olmaz. Çünkü tüm dünyada "Çevre Araştırmaları ve Öğretimi" ayrı bir bilim dalı halinde interdisipliner bir yaklaşım ve bütünsellik içinde "Environmental Science = Çevre Bilimi" şeklinde belirlenmiş ve ona göre ele alınmaktadır. Çevre biliminin bu interdisipliner bütünlüğü içinde; kimyacı, fizikçi, botanikçi, zoolog, ekolog, mikrobiyolog, tarımcı, ormancı, hekim, mühendis, jeolog, mimar v.s hatta işletmeci ve sosyologlarda yer alır. Veteriner Hekimlik mesleği de bu interdisipliner bütünlük içinde yer almaktadır. Çünkü veteriner hekim mesleğini icra ederken direkt çevre ile bire bir temas halinde olup hastalıkların nedenini araştırırken daima çevreyi dikkate alır ona göre karar verir. Bu nedenle veteriner halk sağlığı çevrenin korunmasının bir çok unsurları ile bizzat yakından ilgilenir ve gelişmeleri takip eder. Çevre sağlığı halk sağlığının önemli bir kolu olduğu gibi veteriner halk sağlığının da önemli bir koludur. Hayvanlarda çevresel mikrobiyolojik tehlikelerin yanında diğer tehlikelerin de (*Örneğin: çevresel kimyasallar vb.*) söz konusu olması nedeniyle çevre bilimi veteriner halk sağlığının doğrudan ilgili olduğu ve ilgilendiği bilim dalıdır. Veteriner halk sağlığının çevre sağlığı ile ilgili önemli alanlarından birisi de, kırsal ve kentsel alanda hayvansal gıda ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla gittikçe endüstrileşen hayvancılık sektöründe hayvan sayısında ve yoğunluğunda artışa bağlı olarak hayvanların dışkı atıklarının ve hayvan mezbaha ve kesimhanelerini ile balık işleme tesislerinden çıkan atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmeleridir. Her ne şekilde olursa olsun kırsal ve kentsel alan planlamaları yapılırken hayvan yetiştiriciliği tesisleri ile hayvansal gıda sanayi kurulmasına yönelik karar verilirken bir veteriner halk sağlığı ünitesine danışılarak karar verilmesi gerekir. Türkiye'de başta ÇED raporu hazırlanması olmak üzere çevre ile ilgili konularda karar verilirken veteriner halk sağlığı açısından bir kriter konularak değerlendirme yapılmamaktadır. Bu konuda eğitimden

başlayarak yasal düzenlemelere uzanan bir zincir dahilinde veteriner halk sağlığı kriterlerini içine alan yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

h) Veteriner Halk Sağlığı Açısından Hayvan Nüfus Kontrolü

Ülkemizde hayvan nüfus kontrolünün ele alınmasında yasal düzenlemelere bakıldığında farklı Bakanlıkların konuya müdahil olduğu görülmektedir.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 5996 sayılı Kanun kapsamında; büyükbaş, küçükbaş, su ürünleri ve kanatlılar başta olmak üzere gıda amaçlı tüketime sunulan ve sahipli olan her hayvan türünde sayısal verilerin toplanmasına yönelik düzenlemeleri yürütmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile de Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından sahipsiz hayvanlar tanımı ülkemiz literatürüne yasal olarak girmiştir. 5199 sayılı Kanunda ağırlıklı olarak köpek ve kediler olmak üzere sokakta başıboş yaşayanlara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ile de Orman ve Su İşleri Bakanlığı tüm av ve yaban hayvanlarının sayısal verilerini çalışan, bu veriler doğrultusunda da yaban hayata yöne veren bir kurumdur. Yine bir takım uluslararası sözleşmeler (CITES, Bern Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi vb.) doğrultusunda da nesli tehlike altındaki türlere yönelik envanter çalışmaları bu kurum tarafından yürütülmektedir. Son yıllarda yaban hayatına dair tehdit oluşturması yönündeki öngörüler doğrultusunda sahipsiz bırakılmış atlarla ilgili veri toplama çalışmaları da Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından başlatılmıştır. Yine laboratuvar hayvanlarının verileri ve bu konuda yapılan çalışmalara dair veriler de Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında çıkarılan yönetmelikle derlenmektedir.

Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında İçişleri Bakanlığı da yerel yönetimlerce yürütülmekte olan Veteriner Hizmetleri kapsamında hayvan nüfus kontrolü çalışmalarının en önemli paydaşlarından olmuştur. Çünkü Hayvanları Koruma Kanunu ile sahipsiz hayvanların rehabilitasyon (aşılama, kısırlaştırma, tedavi, bakım, işaretleme ve kayıt altına alma) çalışmaları uygulama itibari ile Belediyelerin asli görevleri arasına girmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen yasalarda doğrudan bu görevlere ilişkin ayrıntılı düzenlemeler bulunmamaktadır.

Sağlık Bakanlığı da son yıllarda, özellikle sahipsiz hayvanlardan kaynaklanarak tehdit oluşturan halk sağlığı sorunlarına istinaden ilgili kurumlarla irtibata geçmekte, sahipsiz hayvanlara ilişkin verileri toplamaya çalışarak konunun müdahili olmaktadır.

Bu kadar farklı ve etkin kurum hayvan nüfusuna dair uygulamalar yapmasına karşın sahipli ve sahipsiz hayvan nüfusu tam ve güvenilir rakamlar ile elimizde bulunmamaktadır.

Bu da Veteriner Halk Sağlığı çalışmalarında bir devlet politikası oluşturulamamış olduğunun en önemli kanıtlarındandır.

Hayvanlardan insanlara geçen hastalıkların kontrolünden söz edebilmek için insanlarla hayvanlar arası etkileşimlere dair tespitlerin doğru yapılması gerekmektedir. Doğru tespitler doğru bilimsel verileri gerektirir. Ancak sayısal olarak varlığını bilemediğimiz her türden hayvan sayısı verileri ile, insanlar ve hayvanlar arası ilişkileri sağlıklı bir temele oturtmak elbette mümkün olmamaktadır.

Yine yasal düzenlemelerin yürütülmesi için yeterli yaptırım ve denetim mekanizmaları kurulmadığından, uygulayıcı birimlerin üst yöneticilerinin Veteriner Halk Sağlığına dair doğru bakış açıları bulunmadığından sahipli ve kontrollü hayvan nüfusunun (büyükbaş, küçükbaş, kedi, köpek, nesli tehlike altındaki türler, laboratuvar hayvanları vb.) bile tespit edilemediği bilinmektedir.

Zoonozlara yönelik çalışmalarla, insan hekimliği tarafından da defalarca ortaya konulmuş olan hayvan sağlığının insan sağlığına etkileri konusuna karşın bilimsel temeli olmayan yasal düzenlemeler uygulanmaya çalışılmaktadır.

Özellikle ev ve süs hayvanı olarak beslenmekte olan hayvanların sağlık kontrollerinin önemine dair yeterli bilincin, hayvan besleyen, bakan, yetiştiren insanlarda oluşmaması da hayvan nüfusunun kontrol altına alınmasını zorlaştıran en önemli sorunlardandır. Bu yöndeki devlet politikalarının eksikliği devletin ayırdığı bütçe ve yatırımlara da yansımakta, yıllardır yapılması beklenen düzenlemeler bütçe yetersizliği ile hayata geçirilememektedir. Bu da ekonomik anlamda aslında koruyucu hekimliğe yapılacak minimal bütçelerden vazgeçilmesi sonucu insan sağlığına harcanmak zorunda kalınan maksimum bütçeleri doğurmaktadır.

Ülkemizde halen kuduz, kist hidatit, leishmania, şarbon, brusella, tüberküloz, çiçek, influenza türevi gribal enfeksiyonlar, toksoplazma, askariazis, sistiserkozis vb. hastalıklar sıklıkla gündeme gelmekte ve insan sağlığını olumsuz yönde hatta bazen ölümcül olarak etkilemektedir.

Bu nedenle hayvan nüfus kontrolü çalışmaları yalnızca rakamsal veri toplama faaliyeti olarak görülmemelidir. Hayvan nüfusuna yönelik veriler ve bunların insan sağlığına dair yansımaları Veteriner Halk Sağlığı kapsamında değerlendirilecek şekilde sağlanmalıdır.

Mevcut durumda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının da Orman ve Su İşleri Bakanlığının da hayvan nüfusu verilerini toplamaya yönelik kurulu sistemi olduğu ancak bu iki kurumun da birbirinden habersiz benzer çalışmaları yürütürken yanlış, tekrara düşülen ve eksik veriler topladıkları görülmektedir.

Hayvan nüfusu verilerinin tüm yasal düzenlemelerle ilgili kurumlar tarafından bir araya gelinerek tek bir sistem ve başlık altında ele alınmasına dair planlama ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu hem verilerin güvenilirliğini sağlayacaktır hem de kamu kaynaklarının gereksiz kullanımı engellenecektir.

Böylelikle sahipli, sahipsiz başlığı altındaki hayvan nüfusuna dair doğru verilere ulaşılacak, bu verilerin sağlanması sırasında Veteriner Halk Sağlığı açısından ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşmak da mümkün olacaktır. Epidemiyolojik çalışmaların da doğru yönlendirileceği geniş kapsamlı bir veri ağının oluşması insanlarla hayvanlar arası ilişkileri tam anlamıyla sağlıklı bir temele oturtacaktır.

Günümüzde dünya genelinde bir sorun olarak, artan nüfus ve göçler nedeni ile, şehirleşme doğal yaşam ortamlarını işgale başlamıştır. Dolayısıyla insan ve hayvan nüfusunun birarada bulunma oranı arttığı kadar, hayvan nüfusunun şehir yaşamı ile yaban hayat olarak kesin sınırlarla ayrılması da mümkün olmamaktadır. Bu da başta kuduz olmak üzere zoonozları daha büyük tehdit haline getirmektedir.

Dolayısıyla hayvan nüfusunun doğru verilerle ortaya konulması sayesinde, kent yaşamındaki hayvan nüfusuna ve yaban hayatına yön verirken de, tür çeşitliliği ve korunmasına dair faaliyetler şekillendirilirken de daha doğru projeler üretilecek ve Veteriner Halk Sağlığında sürdürülebilirlik sağlanacaktır.

i) Nükleer tehlike ve kazalara karşı koruyucu tedbirlerin alınması,

Radyasyonlarla iç içe yaşıyoruz. Çevremizdeki her çeşit madde hatta vücudumuzda az da olsa bulunan radyoaktif maddelerin yaydığı görünmez ışınlar (radyasyonlar) her saniye 10 bin, günde 800 milyon kadar, vücudumuza girip çıkıyor fakat bundan haberimiz olmuyor! Oturduğumuz evin havasında bulunan doğal radyoaktif radon gazı, soluduğumuz havasa ciğerlerimize dolup bizi içten ışınlarken, evin duvarlarında az miktarda ki bazı doğal radyoaktif maddeler de bizi az da olsa dışarı ışınlıyor. Bir akciğer filmi çektirdiğimizde ise göğüs kafesimiz, röntgen makinesinden gelen röntgen ışınlarıyla etkilenmektedir. Bunların yanı sıra 2. Dünya savaşında Japonya'da atılan atom bombalarının o bölgelerde sağ kalanlar üzerindeki

etkileriyle ilgili bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmalardan elde edilen bulgular ve 1986'da ki Çernobil ile 2011'de ki Fukuşima kazalarında havaya salınan radioaktif maddelerin, uzak ülkelerdeki etkileri halk sağlığı açısından ciddi sorunlar yaratmıştır. Radyoaktif maddelerin zararlı etkileri veteriner halk sağlığı açısından önemlidir. En başta gelen veteriner halk sağlığı sorunu, bu gibi radyoaktif maddelerin hayvansal gıda üretiminde kullanılan hayvanlara nüfus etmesi halinde bu hayvanların et, süt, yumurta, balık vb. deniz ürünleri gibi insanların temel besin maddesi olarak tükettiği gıda maddelerine geçerek meydana gelen gıda güvenliği sorununun insan sağlığı üzerinde meydana getireceği olası sağlık sorunudur. Bunların dışında istenmeyen radyoaktif maddelerin etrafa yayılmasının zararlı etkileri evcil hayvan sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır.

Radyasyon, uranyum, radyum gibi bazı doğal maddelerin (elementlerin) atom çekirdeklerinden, bir dış etken olmadan, kendiliğinden yayılan, enerjileri yüksek, alfa, beta ve gama adlarındaki ışınlara ' iyonlaştırıcı radyasyonlar ' ve bunları yayan maddelere de radyoaktif maddeler diyoruz. Genel olarak 'radyasyon ' deyince akla radyoaktif maddelerden kaynaklanan yayınlanan alfa, beta ve ışınları gelmektedir. Oysa bunların dışında yayınlanan başka ışınlarda bulunmaktadır. Radyasyon aslında çok hızlı enerji akımından başka bir şey değildir. Günlük hayatta radyasyonlarla iç içe yaşıyoruz. Çevremizdeki her çeşit maddede hatta vücudumuzda az da olsa bulunan radyoaktif maddelerin yaydığı görünmez ışınlar söz konusudur. Doğal radyasyonun yanı sıra git gide gelişen teknolojinin modern yaşama sunduğu çok çeşitli tesis, araç, gereç ve diğer aletlerin yaydığı radyasyonlarla birlikte yaşıyoruz. Örneğin radyoaktif maddelerin bulunduğu nükleer tesislerden, laboratuvarlardan, tıpta kullanılan röntgen makinelerinden, bilgisayar tomografi (BT) aletlerinden de sağlık durumumuza göre az ya da çok ışınlanıyoruz. Yine veteriner kliniklerinde kullanılan başta röntgen cihazı olmak üzere çeşitli klinik cihazlarla çalışanlar ışınlanmaktadır. Bu çeşit insan yapısı kaynaklardan yayınlanan 'yapay radyasyon' ile çevremizde ki tüm kaynaklardan yayınlanan 'doğal radyasyon' arasında ve bunların insanda oluşturabileceği radyasyon dozların da temelde bir fark bulunmamaktadır. Tüm bu açıklamalar ışığında günlük hayatımızda çeşitli şekillerden kaynaklanan vücudumuzda oluşan radyasyon dozları, radyasyon fiziğinde düşük dozlar bölümüne girmektedir. 1986'da ki Çernobil kazası sonucu birçok ülkeye, Almanya ve Türkiye'ye hava akımları ve yağışlarla taşınan radyoaktif maddelerin toprakta, bitkilerde birikmesi sonucu insanda oluşan radyasyon dozları da düşük dozlardır. Son yüz yıldır yapılan sayısız, kapsamlı bilimsel araştırmalar, düşük düzeyde ki radyasyon dozlarının örneğin; kanser gibi hastalıklara yol açabileceğini kanıtlamaktan uzak olduğu, bunun en önemli nedeninin, hücrelerin düşük dozlarla oluşabilecek bozulmaları onarabilmelerinin yanı sıra, kanser gibi hastalıkların ortaya çıkmasına çok çeşitli yüzlerce başka etkenin rol oynadığı, örneğin; iyice yanmamış kömürle yapılan ızgarada bir pirzolanın üzerinde kanser yapabilen (kansorejen) yüzlerce madde oluşabileceği belirtilmektedir.

Radyoaktif maddelerden yayınlanan ışınlar ile çok hızlandırılan protonlar gibi başka bazı girici ışınların, hücrelerdeki atom ve moleküllere girerek iyon çiftleri oluşturmaları sonucu maddeye aktardıkları enerji miktarına, vücudun veya belirli bir organın aldığı ya da soğurduğu radyasyon dozu denir. Radyasyonun insan vücudunda ki hücrelere aktardığı Joule cinsinden enerji miktarının ölçüsü olarak Sievert (Sv) kullanılmaktadır. Pratikte Sievert hücreler için çok büyük bir enerji miktarı olduğu için bunun binde biri olan miliSievert (mSv) kullanılmaktadır. Herhangi bir kişi 200 mSv'nin altında bir dozda radyasyon aldığında o kişide belirgin bir etkisi görülmemesine karşı bu dozu binlerce kişinin alması halinde istatiksel olarak bazı kişilerde kanserden ölümler olabilmektedir. Daha yüksek dozlarda kanserden ölüm olasılığı artmaktadır. Uluslararası kurumların ve ülkelerin kabul ettikleri kanserden ölüm riski, bir topluluk için ortalama olarak 1 Sv'lik doz başına % 5'dir. Bunun anlamı her bir kişi bu dozu aldığında her 10.000 kişide 500 kişinin kanserden ölebileceğidir. Her bir kişi 10 Sv gibi çok yüksek bir dozu aldığında 10.000 kişinin yarısının kan-

serden alacağı söz konusudur. Radyasyonun vücutta hasar derecesi (büyüklüğü) ya da oluşturma olasılığı (riski);

- ♦ Dozun büyüklüğüne
- ♦ Dozun süresine
- ♦ İyonlayıcı ışının cinsine
- ♦ Hedef dokunun cinsine ya da duyarlılığına
- ♦ Işınlanan canlının yaşına

bağlı olmaktadır. Radyasyonun ışınlandıktan sonra, çabuk, ani gibi erken hasarların ortaya çıkabilmesi için oldukça yüksek olan eşik bir doz değeri gerekiyor ki bu bir kez ışınlanma durumunda 300 mSv kadardır. Doz arttıkça erken hasarın büyüklüğü de artmaktadır. Tüm vücudun 4.000 mSv'lik (= 4 Sv) bir kez ışınlama halinde kişi herhangi bir iyileştirme önlemi almamışsa kişi 30 gün içinde hayatını kaybedebilmektedir. Tüm vücut ışınlanması durumunda bugün halk için yılda ortalama etkin doz sınır değeri kişi başına 1 mSv, radyasyonlarla çalışanlar için ise bu değer 20 mSv'dir. Halk ile radyasyonla uğraşanlar arasında ki doz sınır değerlerinde ki farkın nedeni ise, halkın çok daha büyük bir kitle oluşturması ve sürekli radyasyon denetimi olmamasının doğuracağı sakıncadan kaynaklanmaktadır. Sulardaki maddelerin doğrudan (içme suyu) ya da sulama suyu ile toprak, bitki ve hayvanlara, onlardan da et, süt, yumurta gibi hayvansal gıdalarla insan vücuduna ne ölçüde aktarıldığının ortaya çıkarılıp değerlendirilmesi sağlığımız açısından önemli. Bu konuda veteriner halk sağlığı açısından olası riskleri tespit etmek için epidemiyolojik çalışma yapılması gerekmektedir.

Ülkemizde Çernobil Nükleer Santral sonrası Çernobil radyoaktivitesi gibi yüksek halk topluluklarının etkilendiği Doğu Karadeniz Bölgesinde uzun süreli (10-20 yıl) epidemiyolojik çalışmaların yapılması gerekmesine rağmen yapılmadığın aradan geçen uzun zaman süreci içinde öğrenmiş bulunmaktayız. Veteriner halk sağlığı açısından olası nükleer tehlike ve kazalara karşı tedbirlerin alınması hayvan ve insan sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle günümüzde tüm dünyada kullanılmakta olan nükleer teknoloji santrallerinde ki olası insan eliyle veya doğal afetlere bağlı oluşabilecek kazalar ile uzak ihtimal olmakla birlikte nükleer silahların kullanılması veya nükleer terörizm sonucunda oluşacak radyoaktif kirlenmenim yaratacağı kirlenme sonucunda ortaya çıkması muhtemel gıda güvenliği ve hayvan sağlığı açısından ne gibi veteriner halk sağlığı tedbirlerinin alınacağı/ alınması gerektiği konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir. Böyle bir durum halinde insanlarımızın sağlıklı ve güvenli hayvansal gıda tüketimi büyük önem taşımaktadır. Bunun dışında serbest veteriner hekim olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan meslektaşlarımızın her geçen gün muayenehane ve kliniklerinde başta röntgen cihazı olmak üzere çok sayıda radyasyon ışını yayan cihazlarla mesleklerini icra ettiklerini düşündüğümüzde bu cihazlardan iş güvenliği ve sağlığı açısından ne derece etkilendikleri ve maruz kaldıkları bilinmemekte, bu konuda multidisipliner, epidemiyolojik veteriner halk sağlığı çalışmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

j) Doğal Afet Veteriner Hekimliği

Afetler ve diğer olağan üstü tıbbi olaylara karşı koyabilmek için, ülkeler mevcut tüm tıbbi bilgi ve becerilerini organize etmekten sorumludurlar. Veteriner Hekimliği mesleği, veteriner hizmetleri ve hayvan hastaneleri operasyonlar ve tıbbi müdahaleler sonunda oluşan yararlar ve zararlar dahil, bulaşıcı hastalıkların kontrolü ve gıda ve su kaynaklarının korunması sırasında meydana gelen bir çok kaza v.s gibi özel durumlarda ne derece başarılı olduklarını kanıtlamışlardır. Veteriner Hekimlerin olağanüstü durumlarda diğer sağlık meslek mensuplarıyla birlikte yapabilecekleri özel görevleri bulunmaktadır. Gerçekten bugün dünyanın bir çok ülkesinde kırsal alanda görev yapan veteriner hekimler sık sık hayat kurtarmada hemen yapılması gereken elzem tıbbi hizmetleri başarı ile yürütmektedirler. Bunların dışında Veteriner Halk Sağ-

lığı dairelerinin görevlerinden birisi de veteriner görev ve hizmetlerini afetlere karşı koymak amacı ile yapılacak hazırlıklarda kullanmak ve tıbbi acil olaylarla ilgili faaliyetleri planlamaktır.

İnsan ve hayvan dünyanın var oluşundan bu yana daima sosyal bir ortam içinde birlikte canlı çevre içinde yer almışlar, ekolojik ilişki içinde bulunmuşlar ve bulunmaya da devam etmektedirler. Tüm bu açıklamalar çerçevesinde gerek büyük ve küçük kentlerde, gerek kırsalda insan daima hayvan ile iç içe yaşamakta birlikte ayni fiziksel alanı paylaşmaktadır. Bir afet meydana geldiğinde insan gibi hayvanlarda afetlerden etkilendiği için insanı dikkate alırken hayvanı yok sayamayız. Bir afet meydana geldiğinde veteriner hekimler tüm hayvanların ve hayvancılıkla ilgili sektör'ün yardımına VHS hizmetleri çerçevesinde koşarak görev ve sorumluluklarını yerine getirmek zorundadırlar.

Afet: Günlük genel yaşamı oluşturan çevre, insan ve hayvan ekosisteminin çoğu kez birden bire altüst olduğu, insanların ve diğer tüm canlıların da çaresizlik ve acı içine sürüklendiği, dolayısıyla kurtarılmaya, korunmaya, barınağa, yiyeceğe, tıbbi ve sosyal bakıma ve diğer gereksinimlere acil ihtiyaç gösterdikleri olağanüstü bir durumdur. Afetler;

A. Meydana geliş şekillerine göre;

1. Ani gelişen afetler.

Ani gelişen afetler meydana gelmeleri tahmin edilse bile, kesin olarak hangi gün ve saatte meydana geleceği bilinemez. Bundan dolayı da kayıpları aniden meydana gelir. Örnek: depremler, volkan patlamaları, çığ ve kaya düşmeleri, fırtına, tayfun, su baskını v.b

2. Yavaş gelişen afetler.

Bir anda ortaya çıkmaz, bundan dolayı kayıplar yavaş yavaş meydana gelir. Bu nedenle koruyucu ve önleyici tedbirler almak daha kolaydır. Örnek: çevre kirliliği, kuraklık, erozyon, orman tahribatı, deniz suyu yükselmesi gibi.

B. Kökenlerine göre;

I. Doğal Afetler,

Jeolojik ve topoğrafik yapısı ve iklim şartları nedeniyle, ülkemiz zaman zaman önemli boyutlarda can ve mal kayıplarına yol açan çeşitli doğal afetlere maruz kalmaktadır. Doğal afetler, aniden veya bir zaman dilimi içinde oluşan, normal yaşamı bozan, can ve mal kayıplarına yol açan, ilk oluşu engellenemeyen doğa olaylarıdır.

1. Jeolojik veya Jeoteknik kökenli afetler.

Örnek: depremler, volkanlar, heyelanlar, kaya düşmeleri, zemin oturma, çökme ve sıvılaşmalar v.b.

2. Meteorolojik kökenli afetler.

Örnek: fırtına, tayfun, kasırga, çığ, kuraklık, su baskınları, yer altı suyu yükselmeleri v

II. Teknolojik Afetler

1. Teknolojik ve İnsan yapısı kökenli afetler.

Örnek: nükleer veya kimyasal kazalar, orman yangınları, salgın hastalıklar, savaşlar, çevre kirlenmeleri v.b. sınıflandırılabilmektedir. Bir afet (*deprem, sel, fırtına, kasırga v.s*)'in tahrip etkisi;

- Afet'in büyüklüğüne,
- Yerleşim merkezlerine uzaklığına,
- Toplumun afete karşı önceden yaptığı hazırlıkların düzeyine bağlıdır;

Bir afet halinde;

♦ Olağan koşullarda var olan kaynakların yetersizliği,

♦ Binalar, yollar, alt yapı, enerji ve haberleşme sistemlerinde hasar,

♦ Pek çok kişinin etkilenmesi,

♦ Yangınlar ve salgın hastalıklar.

Bugün tüm dünyada kapsamlı afet yönetimi uygulanmaktadır. Bunun başlıca nedeni, mümkünse afetleri önlemek, can ve mal kayıplarını azaltmak ve toplumun her türlü tehlike ve risklerden korunmayı öğrenmesi ve hazırlanmasını sağlamaktır. Günümüzde doğa ya da insan kaynaklı tehlikeler sonucunda ortaya çıkabilecek zararların, insan hayatı, mal-mülk, sosyal yapı ve çevre açısından çok büyük boyutlarda olabileceği açıktır. Bu noktada ortaya çıkan "Afet Yönetimi" kavramı her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olma, zarar azaltma, müdahale etme ve iyileştirme amacıyla mevcut kaynakları organize eden analiz, planlama, karar alma ve değerlendirme süreçlerinin tümünü kapsar. Diğer bir deyişle, günümüzde afet yönetimi, her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olmayı, zarar azaltma, müdahale etme ve iyileştirme amacıyla mevcut kaynakları organize eden, analiz, planlama, karar alma ve değerlendirme süreçlerinin tümüdür. Bu nedenle, afet yönetimi çalışmaları bir bütündür. Bu bütüncül afet yönetimi çalışmaları içinde tüm veteriner hizmetlerini bir bütün halinde uygulanmasını, organize edilmesini sağlayan Veteriner Halk Sağlığı da yer almaktadır.

Afetlerde insan hekimliği tarafından HS hizmetleri yürütülürken, VHS hizmetleri de insan hekimliği tarafından verilen HS hizmetleriyle birlikte ve entegre olacak şekil de yürütülür, ayrı düşünülemez.

Meydana gelebilecek olası bir afet halinde iklim şartlarına göre halk ve hayvan sağlığı açısından risk oluşturan zoonotik ve yine hayvan sağlığı açısından non-zoonotik bulaşıcı hastalıklar temas, hava veya kontamine suların oluşturduğu sel sularıyla hastalık çevreye yayılarak çevre sağlığını tehdit eder hale gelir. Afetlerde artan salgın ve endemik hastalıklar:

1. Gıda ve su kaynaklı olanlar (Tifo, Kolera)
2. Vektörlerle yayılan hastalıklar (Veba, Sıtma)
3. Temsala yayılan hastalıklar (Hepatitis A, Shigellozis)
4. Solunum yoluyla yayılan hastalıklar (Kızamık ve nezle) olarak sıralanabilir.

Çizelge 1. Bir Afet Sırasında Hayvanlardan İnsanlara Bulaşabilecek Olası Önemli Zoonozlar

Coliform bacteria	Cryptosporidium	Kuduz
Salmonella	Giardia	Vektör kaynaklı hastalıklar
Campylobacter	Halkalı barsak solucanı	[Atların Salgın Beyin İltihabı (Equine encephalitis) v.s]

Zoonotik ve non-zoonotik bulaşıcı hastalıkların yayılması bir deprem sırasında çevre sağlığını tehdit etmemesi için biyogüvenliğin sağlanması gerekir. Gelişmekte olan ülkelerde VHS açısından afetlerde, afetin zararlarının azaltılmasına yönelik FAO tarafından oluşturulan sekiz-fazlı kav ram dikkate alınarak hazırlıklar yapılır veya yapılabilir veya bunun dışında deprem senaryosu hazırlama esasları dahilinde koruyucu ve zarar azaltıcı önlemler çerçeve-sinde planlama ve hazırlık çalışmaları yapılır.

Veteriner Halk Sağlığı Hizmetlerinin geçmişi çok eskilere dayanmasına rağmen ülkemizde Veteriner Halk Sağlığı kavramı ancak AB süreci ile gündeme gelmiş ve benimsenmiştir. Henüz veteriner fakültelerimizde Halk Sağlığı üzerine bilimsel akademik kariyer yapmış veteriner hekim akademisyen bulunmadığı

gibi Halk Sağlığı bilimine uygun bir Veteriner Halk Sağlığı eğitiminden de bahsetmek çok zor. Bunun sonucunda Veteriner Halk Sağlığı Hizmetleri bütünsel olarak ele alınmamakta, sadece gıda güvenliği bakış açısı ile değerlendirilmektedir. Oysa Veteriner Halk Sağlığı, Halk Sağlığı biliminin bir parçası olup insan hekimliği ile ortak çalışmayı gerektiren, insan ve hayvan açısından bir çok hizmeti içermektedir. Bu hizmetlerin içinde afet hekimliği önemli bir yere sahiptir. Olası bir afet halinde insan ve veteriner hekimliği ortak Halk Sağlığı hizmeti vermesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra veteriner hizmetlerinin çok geniş bir faaliyet alanı olmasına rağmen ülkemizde sistemli bir şekilde bu alanlar daraltılarak yetki ve sorumluluğu olmayan mesleklere istihdam ve faaliyet alanı olarak yaratılmağa çalışılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığında 1985 yılın da yapılan reorganizasyon sonucunda veteriner teşkilatı kaldırılarak örgütsel anlamda bir oluşum bırakılmamıştır. Bu nedenle ülkemizde veteriner hizmetlerinde örgütsel anlamda bir dağınıklılık ve boşluk bulunmaktadır. Durum böyle olunca afetlerde Veteriner Halk Sağlığı açısından gelişmiş ülkelerde ki gibi bir hizmetten bahsetmek çok zordur. Bunun yanı sıra Veteriner Halk Sağlığını ilgilendiren konularda başta " Afet Kanunu " olmak üzere afet ile ilgili kanun ve yönetmeliklerde olası bir afet durumunda veteriner hizmetlerinin ne şekilde yerine getirileceğine dair düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

k) Laboratuvar Hayvanları ve Hekimliği

Pozitif bilimin gelişmesinde, bilginin üretilmesinde ve diğer alanlara aktarılmasında çok önemli bilimsel çalışmalarda kullanılan fare, sıçan, tavşan, kobay, hamster, gerbil gibi hayvanlara laboratuvar hayvanı denir. laboratuvar hayvanı: laboratuvar koşullarında doğan, büyüyen, barındırılan ve laboratuvar koşullarında üzerinde çalışma yapılan ve hayatları bu koşullarda sonlandırılan hayvanlardır. Bu hayvanlarla ilgili bilim üreten bilim dalına da " laboratuvar Hayvanları Bilimi " denir.

laboratuvar Hayvanları Bilimi: laboratuvar Hayvanlarının,

- Biyolojik özelliklerini,
- Üretilen koşullarını,
- Bakım-Barındırma-Besleme yöntemi,
- Çevresel gereksinimleri,
- Genetik ve mikrobiyolojik standartlaştırma yöntemleri,
- Hastalıklarının önlenmesi ve tedavisini,
- Deneysel tekniklerin optimizasyonu,
- Analjezisi, anestezisi ve ötenazi yöntemlerinin geliştirilmesi
- Alternatif araştırma yöntemleri ve hayvanlara etik yaklaşım konularını inceleyen multidisipliner bir bilim dalıdır.

Dünyada yapılmış olan bilimsel çalışmaların en nesnel olanları, deney hayvanları ile yapılmış randomize kontrollü çalışmalardır. Bundan dolayı deneysel hayvan çalışmalarında kullanılan laboratuvar hayvanlarının üretimi, yetiştirilmesi, eğitim ve araştırmalarda kullanımına ait konuların çok iyi planlanması gerekir. Bunların planlanması için bu alanda nitelikli elamanların yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Gelişen çağda deney hayvanları ile yapılan biyomedikal çalışmaların sayısı hızla artarken, bu çalışmalarda kullanılan hayvanların da iyi şartlarda yaşatılması ve tür özelliklerine göre barındırılmaları hem hayvan etiği açısından hem de elde edilecek verilerin güvenilirliği açısından zorunludur.

Gelişmiş ülkelerde özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde (*Drexel Üniversitesi, Master of Laboratory Animal Science Program*), Hollada (*Utrecht Üniversitesi, laboratuvar Hayvanları Bilimi*) ve İsveç'te (*Karılinka Üniversitesi*) laboratuvar hayvanları konusundaki gelişmeler çok önem vermektedirler. Özellikle hay-

van deneylerinin kalitesini ve standardizasyonu konusunda hükümetlerin ciddi bir alt yapı destekleri bulunmaktadır. Bu ülkelerde hayvan deneylerinin ve dolayısı ile ARGE faaliyetlerinde tüm konuların üzerinde çok önem vermektedir ve geliştirmek için yoğun çabalar harcamaktadır.

Teknolojik yönden gelişmiş ülkelerde laboratuvar hayvanları birimleri, laboratuvar hayvanlarının üretimi, yetiştirilmesi, barındırılması ve kullanılması üzerinde çalışan ve bilgi üreten yetişmiş laboratuvar hayvanı uzmanları tarafından yürütülmektedir. Bu ülkelerde laboratuvar Hayvanları Bilimi alanında hem lisans hem de lisansüstü eğitim-öğretim için imkânlar yaratılmıştır. Bu alanda sadece akademik personele değil aynı zamanda teknik ve idari personele de ihtiyaç duyulmaktadır.

laboratuvar hayvanları konusunda araştırma yapabilmek ve bu alanda gelişmeyi sağlamak için öncelikle bu alanda akademik personelin yetiştirilmesi ve temelden yapılanma içine girilmesi gerekmektedir. laboratuvar hayvanları ile deney yapmak, laboratuvar hayvanları biliminde yetişmek ve kendisini bu alanın mensubu saymak için yeterli değildir. Bu alan mensubu olmak için bu alanda uzmanlaşmak, mesai harcamak, araştırma yapmak ve bilimsel yayın üretmek gerekmektedir.

Bu bilim dalındaki araştırmalar sonucu elde edilen veriler sayesinde bugün pek çok hastalığın etyolojisi, patogenezi aydınlatılmış, yeni tedaviler geliştirilmiş ve pek çok sağlık sorununu çözecek teknolojiler üretilmiştir. Zira gelişmiş ülkelerdeki laboratuvar Hayvanları Bilimi hızla ilerlerken, ülkemizde bu bilim dalı henüz az gelişmiş ya da organize olmamış düzeydedir. Bu bilimde gelişmelerin oluşabilmesi için önümüzde hiç bir engel yoktur. Ancak ülkemizin bu alanda bir eğitim ve öğretim stratejisi oluşturması gerekir. Aksi taktirde hem laboratuvar hayvanlarında etik sorunlar, hem de hayvanlarla üretilen bilimsel verilerin niteliğinde şüpheler ile gelişen çağın gereksinimini sağlayamayacaktır. Bu da ülkenin bilimselliğine, ekonomisine ve gelişmesine olumsuz katkı sağlayacaktır.

Gelişmiş ülkelerde etkin teknolojileri geliştirecek laboratuvar hayvanı uzmanı yetiştirilmesine büyük önem verilmekte; bu amaçla laboratuvar Hayvanları Bilimi doktora programları ve laboratuvar hayvanları birimleri oluşturulmaktadır. Bunun sonucunda ise bu ülkeler yeni teknoloji geliştirilebilmektedir.

Ülkemiz ise laboratuvar Hayvanları Bilimi alanında henüz bilgi üretebilir düzeye gelememiştir. laboratuvar hayvanlarına verilen değer konusunda ciddi sıkıntılar vardır. Bu sıkıntıların kaynağında da üniversiteler yatmaktadır. Bu alana ayrılan sınırlı kaynağın yetkin/uzman olmayan kişilerce yönetilmesi, her üniversitenin kendi başının çaresine bakarak sorunları ötelemesi bilim alanının gelişiminde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu alanın öngörülecek düzeyde ilerlemesi planlı programlı bir sistematik ile mümkün olacaktır. Bu bilgiler ışığında bu alanın planlamasında ve gelişiminde görev yapacak, yetişmiş akademik, idari ve teknik personele ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde laboratuvar hayvanları konusunda ilk lisansüstü eğitim 2004 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, laboratuvar Hayvanları Yüksek lisans ve Doktora eğitimi ile başlamıştır. Bu alanda lisansüstü eğitimde multidisipliner bir misyonla veteriner, tıp, biyoloji gibi alanlardan öğrenci kabul etmektedir. Bu alandaki lisansüstü eğitimle laboratuvar hayvanları alanında kurumsal bir meslek olması için çabalar devam etmektedir.

• Laboratuvar Hayvanlarının, Deneysel Hayvan Çalışmalarının Önemi:

Deneysel hayvan çalışmalarında en çok kullanılan laboratuvar hayvanı fare ve sıçan türüdür (%90). Bu iki türün en çok kullanılmasının sebebi biyolojik özelliklerinin yanı sıra laboratuvar koşullarına daha kolay uyarlanması, üretim kolaylığı ve maliyetinin diğer türlere göre çok bariz üstünlüğünün olmasıdır. Bu iki türün altında farklı insan hastalık modellerinde kullanılan genetik ve mikrobiyolojik standardı tanımlanmış 350 üzerinde alt soy da tanımlanmıştır. Deneysel hayvan çalışmalarında üretilen bilgi ya da verilerin güvenilirliği ve insanlar ve diğer türlerde geçerliliği en önemli husustur. Bu iki türün filogenetik olarak memeli

olması, doğum yapması, laktasyon ve yaşam dönemleri açısından da benzerliklerinin olması verilerin insana aktarılmasına imkân tanımaktadır. Bir deneysel çalışma standart koşullarda (*standart hayvanlar, çevre şartları, araştırmacı ve diğer şartlar*) farklı laboratuvarlarda aynı koşullarda tekrarlanan çalışmaların benzer sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Bu araştırma sonuçlarına duyulan güvenilirliği sağlar. İnsan vücuduna ait bugün kullanılan biyokimyasal, fizyolojik, endokrinolojik ve diğer birçok disiplinlerdeki bilgilerin birçoğu insanlara uyarlanabilen hayvan deneylerinden elde edilmiştir. Deneylerde hayvanlar insanların yerine kullanılmaktadır. laboratuvar hayvan modeli tabiatta olmuş ve olması muhtemel olayları laboratuvar ortamında kontrollü olarak oluşturulmasına denir. laboratuvar hayvanlarının genetik ve mikrobiyolojik standartları daha yüksek olup biyolojik olayların mekanizmasını, fonksiyonunu, patolojik olay ve mekanizmasını, yeni tedavi protokollerinin gelişmesini ve mevcut tedavi protokollerinin geliştirmesine olanak sağlamak-tadır. laboratuvar hayvan modelleri tabiatta normal olan olaylarla semptomatik, etiyolojik ve işlevsel yönden benzerlik göstermesi gerekir. Hayvan deneylerinde geçerliliği veya elde edilen bilginin kullanılabilirliği uygun model seçimine bağlıdır. Bilginin uygulanabilirliği hayvan modelinin tipine, araştırma özelliğine, çalışılan parametreler ile çok yakından ilgilidir.

Deneysel Hayvan Çalışmaları

• Hormon, antikor gibi biyolojik maddelerin elde edilmesi,

• Hayvanlarda fizyolojik tepkilerinin ölçülmesi amacı ile kullanılır. Tercih edilen hayvan modelinde verilen uyarıcı madde ve kimyasal ajanın modelde fizyolojik, patofizyolojik ve davranışsal değişiklikleri yapabilmesi,

• Mikrobiyolojik tanı ve tedavilerin incelenmesi amacıyla yapılır. Bu hayvanlar biyo-lojik enstrüman ve ölçüm cihazı gibi görev yapar.

• Teşhis ve tanı maksadıyla doğal kullanılan test hayvanları vardır. Seçilen model istenilen reaksiyonun tam yansıtacak ve pozitif ve negatif bir sonuç verecek hayvanlar seçilir.

• Herhangi bir maddenin farmakolojik ve toksikolojik etkilerinin ölçülmesinde hayvanlar kullanılır.

• Cerrahi tekniklerin geliştirilmesinde

• Yeni tıbbi araçların ve enstrümanların geliştirilmesi

• Temel biyolojik mekanizmaların geliştirilmesinde kullanılır

• Parazit hayvan modelleri

• Kanser oluşumu ve tedavisinde kullanılması

• Embriyogenesis, büyüme gelişme, dolaşım, solunum, sinir sistemi gibi birçok sistemin fonksiyonlarının yapılmasının mekanizmasının aydınlatılmasında,

• laboratuvar hayvanlarının refah düzeylerinin yükseltilmesi, hayvanlarının sağlığının korunması, laboratuvar hayvanlarında genetik ve mikrobiyolojik kalitesinin yüksel-tilmesi,

• Laboratuvar Hayvanları Hekimliği

laboratuvar hayvanları hastalıkları ve hastalıklarından korunması ile ilgilenen, veteriner fakültesinden mezunların 2 yıl üst ihtisas yapmış bu alanda uzmanlaşmış veteriner hekimlere laboratuvar hayvanları hekimi olarak adlandırılır. Bu özelleşmiş veteriner hekimler laboratuvar hayvanlarına özgü hastalıkların teşhis tedavi ve korunması süreçlerini yürütmektedir. Bu laboratuvar hayvan hekimleri daha ileri özelleşmiş alanları olan fare, sıçan, tavşan hastalıkları konusunda uzmanlaşabilmektedirler. Ülkemizde henüz gelişmeyen laboratuvar hayvancılığı ve laboratuvar hayvan hekimliği büyük bir iş ve cazibe alanı olarak atıl olarak durmaktadır.

I) Veteriner Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği

Türkiye'de son yıllarda inşaat sektöründe çok sık yaşanan iş kazaları ve iş kazalarına bağlı ölümler nedeniyle tüm sektörlerde İş Sağlığı ve Güvenliği önemini korumaktadır. "*İş Sağlığı ve Güvenliği*" kavramı; çalışma ortamında çalışanların sağlığını olumsuz etkileyebilecek risk etmenlerinden çalışanları korumak, üretimin devamlılığını sağlamak ve verimliliği artırmak için yapılan ve çok disiplinli olarak yürütülen çalışmaların tümünü içerir. İşçiler, hasta hayvanlar veya bu hayvanların atıklarıyla temas ettiklerinde veya bu hayvanlardan elde edilmiş ürünleri (*süt, az pişmiş et*) yediklerinde veya kirlenmiş içme suyu içtiklerinde ve bulaşık dokuları ve dışkıları yok ederken zoonoz bulaşı ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

Veteriner Halk Sağlığı açısından İş Sağlığı ve Güvenliğinde, evcil, laboratuvar ve hayvanat bahçelerindeki hayvanların neden oldukları zoonozlar, fiziksel zararlar iş kazaları olarak nitelendirilirler. Özellikle hayvancılıkla uğraşan çiftçiler ve aileleri ile değişik endüstriyel hayvancılık işletmelerinde çalışanlar arasından olası iş kazalarını önlemek için, personelin/işçilerin mevcut iş özellikleri dikkate alınarak bir takım kanuni düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için yaşanan zoonotik problemler ile hayvanların neden olduğu iş kazası verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu problemler Veteriner Hekimleri yakından ilgilendirmektedir. Çünkü bu konuda veteriner hekimler ve yardımcıları büyük bir sorumluluk altında bulunmaktadır.

Ülkemizde tarım sektöründe uluslararası standartlarda "İş Güvenliği ve Sağlığı" kurallarının benimsenmemesi ve uygulanmaması nedeniyle önemli meslek hastalıkları söz konusudur. Meslek hastalıkları etkenle çalışanın ilk temasından 1 hafta ile 30 yıl sonra ortaya çıkabilmektedir. O nedenle "*Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği*" yetersizliğinden kaynaklanan sağlık sorunlarının önlenebilmesi için çağdaş iş sağlığı ve güvenliği yaklaşımında çalışma ortamında tehlike kaynaklarının belirlenerek sağlık ve güvenlik açısından bir risk değerlendirmesinin yapılması, önleme ve koruma tedbirlerinin belirlenerek uygulanması ve çalışanların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Meslek hastalıkları, iş sağlığı ve güvenliğinde meydana gelen işyeri ortamında bulunan faktörlerin etkisi ile meydana gelen hastalıkların ortak adıdır. Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kaynaklarda meslek hastalıkları; zararlı bir etkenle bundan etkilenen insan vücudu arasında, çalışılan işe özgü bir neden-sonuç, etki-tepki ilişkisinin ortaya konabildiği hastalıklar grubu olarak tanımlanmaktadır. Tıbbi ve yasal olarak bir hastalığın mesleki maruziyete bağlı olduğu kesin olarak kanıtlandığında adı meslek hastalığı olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber bu ilişkiyi ortaya koymak her zaman o kadar kolay olmamaktadır. Meslek hastalığı tanısının konması için önemli olan iki kriter; özel çalışma ortamı ve/veya aktivitesi ile özel bir hastalık arasında etken - maruziyet ilişkisinin olması ve tanı konan hastalığın söz konusu meslek çalışanlarında toplum ortalamasına göre daha fazla görülmesidir. Etken - maruziyet ilişkisinin net bir şekilde ortaya konabilmesi için; klinik ve patolojik tanıların konması, mesleki anamnez ve iş analizi, etken ve hastalık ilişkisini ortaya koyan epidemiyolojik veriler yararlı olmaktadır. Meslek hastalıklarının büyük kısmı çok faktörlü bir etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Maruziyetin şiddeti ve süresi toksikolojinin ana prensibidir. Tarım işçisinin yaşadığı maruziyet kompleks bir maruziyettir. Tarımda Hedef Organ Hasarı kapsamına giren Mesleki Kas-İskelet Sistemi Hastalıkları kapsamında vahşi ve evcil hayvanların saldırı ve ısırıklarına bağlı meydana gelen yaralanmaların önlenmesi Tarımda İş Güvenliği ve Sağlığı'nın sağlanması açısından önemlidir. Çünkü gerek doğal ortamda, gerek ahır ve çiftlik ortamında vahşi - yabani ve evcil hayvandan kaynaklanan veya kaynaklanabilecek kazalarda organ veya doku kaybı veya derin yaralanmalar sakat kalınmasına veya insan hayatının son bulmasına neden olabilmektedir. Bu gibi olayların önüne geçilebilmesi için doğal ortamda hayvancılıkla uğraşan yetiştiricilerin, çobanların veya aile bireylerinin olası vahşi - yabani ve evcil hayvan, yine ahır ve çiftlik ortamında hayvanların ani saldırı, ısırık ve darbelerine karşı tedbirlerin ve korunma önlemlerin alınması Tarımda İş Güvenliği ve Sağlığı'nın bir gereğidir.

Ülkemiz açısından baktığımızda veteriner halk sağlığı açısından "İş Kazası ve Güvenliği" ile ilgili iş kazalarına yönelik vakaların hastane kayıtları iş kazası kategorisinde gösterilmediği için bu konuda sağlıklı veriye ulaşmak çok zor görünmektedir. Yıllarca tarımda yaşanan iş sağlığı ve güvenliğine yönelik kazalara ve can kayıplarına rağmen sağlık alanında özel bir veri tabanı oluşturacak şekilde kayıt sisteminin olmaması, tarım sektöründe yaşanan sayısız, başta iş kazası olmak üzere birçok sağlık kuruluşlarına intikal eden sağlık sorunlarının ve şikayetlerinin başka bir ad altında mevcut veri tabanına kaydının yapılması nedeniyle "*Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği*" sorununun yok şeklinde görünmesine neden olmaktadır. Bu nedenle ilk önce iş kazalarına yönelik hastane kayıtlarının iş kazasının kategorisine göre kayıt altına alınmasından başlanmalıdır. Yine "Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği" yetersizliğinden kaynaklanan sağlık sorunlarının önlenebilmesi için çağdaş iş sağlığı ve güvenliği yaklaşımında çalışma ortamında tehlike kaynaklarının belirlenerek sağlık ve güvenlik açısından bir risk değerlendirmesinin yapılması, önleme ve koruma tedbirlerinin belirlenerek uygulanması ve çalışanların bilgilendirilmesi gerekmektedir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bu kanuna bağlı yayınlanan yönetmelikler genellikle tarım'ın dışında ki sanayini kesimine ve iş alanlarına hitap eden yasal yaptırımları içeren İş Sağlığı ve Güvenliği mevzuatı ve yetkinin tamamen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında toplanmış olmasıdır. Bu konuda dünyanın en iyi sistemi olarak kabul edilen Finlandiya modeline benzer bir model Türkiye'de oluşturulabilir. Bir diğer sorun, Uluslararası Çalışma Bürosu tarafından 5 Haziran 2001'de kabul edilen Tarımda Güvenlik ve Sağlık Hakkındaki Sözleşmenin ülkemiz tarafından imzalanmamış olmasıdır. Bir diğer husus ise doğru dürüst meslek kanunu olmayan, mesleki görev ve sorumlulukları yasalarla belirlenmemiş meslek mensuplarına 6331 İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bazı meslek mensuplarına görev ve sorumluluklar verilirken meslek kanunu olan bir çok yasalarla verilmiş görev ve sorumlulukları olan Veteriner Hekim'lerin 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamı dışında bırakılması çok büyük çelişki ve önemsenmelidir. Oysa Veteriner Hekimliği mesleğinin Veteriner Halk Sağlığından kaynaklanan İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda birçok yetki, görev ve sorumlulukları mevzubahistir. "Tarım İş Sağlığı ve Güvenliği " ya özel bir yasa çıkarılmalı veya 6331 İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda revizyona gidilerek eksiklikler giderilmeli, yönetmelikler tekrar gözden geçirilerek hazırlanmalıdır.

4. Genel görevler

Hayvan Sağlığı çalışmalarının planlanması, yönetimi ve koordinasyonu konularında ilgili kuruluşlarla iş birliği:

a) Halk Sağlığı bünyesinde çeşitli araştırma çalışmalarında kullanılan hayvan hastalıklarına karşı alınacak koruyucu önlemler ile bu konuda yapılacak eğitim çalışmaları

İş Sağlığı ve Güvenliği alanına giriyor görünebilir fakat " Halk Sağlığına " Yönelik olarak gerek laboratuvar ortamındaki deney hayvanlarında, gerek yaban hayatta, gerek sahada evcil çiftlik hayvanları üzerinde yapılacak bilimsel araştırmalarda, bilimsel çalışmaların sağlıklı yapılabilmesi açısından veteriner hekim olmayan araştırıcıların hayvandan insana geçen hastalıklar ile diğer hastalıklar konusunda eğitim çalışmalarını kapsar. Çünkü veteriner hekim olmayan bir araştırıcının bir hayvanın sağlıklı olup olmadığını çok kolay bir şekilde fark etmesi mümkün değildir. Bir hayvanın hastalıklı halinde ki davranışlarıyla sağlam halindeki davranışlarını da içeren bilgiler bu eğitim toplantılarında toplantıya katılanlara verilir. Bu gibi eğitim faaliyetleri konunun önemine ve ihtiyaca göre düzenlenmesi mümkündür. Türkiye'de her ne kadar Deney Hayvanları Sertifika Kurslarında benzer eğitim toplantıları yapılsa da bu kursların dışında daha geniş, özel eğitim seminerleri düzenlenmesinde büyük fayda vardır.

b) Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi

Ülkemizde tıp fakültelerinde, halk sağlığı eğitimi dahiliye tıp bilimleri bölümler bünyesinde halk sağlığı anabilim dalı olarak lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleri verilmektedir. Tıp Fakültelerinde Halk sağlığı Anabilim Dalının altında Halk Sağlığı, Sağlık Yönetimi, Epidemiyoloji, Afetlerde Sağlık Yönetimi, Toplum Beslenmesi, Çevre Hekimliği, İş Sağlığı ve Sağlık Eğitimi Bilim Dalları olup Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı olarak sekiz dalda bilim uzmanlığı (MSc) ve doktora (PhD) eğitimleri verilmektedir.

Veteriner fakültelerimizde ise veteriner halk sağlığı eğitimi henüz kurumsal bir yapı kazanmadığı için, veteriner halk sağlığı yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim verileme-mektedir. Veteriner Fakülteleri-mizde lisans eğitimi yapan öğrencilere verilen derslerde de saat ve içerik bakımından farklılıklar vardır.

Veteriner Fakültelerimizde Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi Mevcut Durum

Üniversite	**Dersin Adı**	**Sa.T/H.**	**Z/S**	**Dersi veren**
Ankara	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
Fırat	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
İstanbul	Çevre Halk Sağlığı ve Veteriner Hekimliği	2	S	**Multidisipliner**
Uludağ	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	2	Z	**Multidisipliner**
Selçuk	Veteriner Hekimliği ve Halk Sağlığı	2	Z	Besin Hij ve Tek.
Yüzüncü Yıl	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	2	Z	Besin Hij ve Tek.
Kafkas	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
A. Menderes	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	2	Z	Besin Hij ve Tek.
Dicle	Veteriner Hekimlikte Halk Sağlığı	-	-	-
Erciyes	Veteriner Hekimliği Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
Harran	Veteriner Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
A. Kocatepe	Veteriner Hekimlik ve Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
M. A. Ersoy	Veteriner Hekimlik ve Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
Kırıkkale	Veteriner Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
M. Kemal	Veteriner Halk Sağlığı	1	Z	Besin Hij ve Tek.
Atatürk	Halk Sağlığı	2	Z	Besin Hij ve Tek.
Ond. Mayıs	Veteriner Hekimlik Halk Sağlığı ve Çevre Koruma	2	Z	Besin Hij ve Tek.

Yukarıda değişik Veteriner Fakültelerimizde okutulan 1- 2 saatten oluşan Veteriner Halk Sağlığı Dersinin, ders içerikleri incelendiğinde gıdalardaki kirleticiler, gıdalarda kalıntı sorunları, çiftlikten sofraya gıda güvenliği, gıda kaynaklı hastalıklar, gıda zehirlenmeleri, veteriner hekimliğin çevre ve halk sağlığındaki rolü, başlıca çevre kirleticiler ve halk sağlığı açısından önemi, zoonoz hastalıklarda kontrol-koruma, veteriner hekimliğin ilaç kullanımındaki sorumlulukları ve yasal düzenlemeler konuları işlenmektedir. Ders genel

olarak Besin Hijyeni ve Teknoloji Anabilim Dalı tarafından verilmekle beraber İstanbul ve Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültelerinde Multidisipliner okutulmaktadır.

Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesinde Veteriner Hekimliğinde Halk Sağlığı dersinde; Çiftlikten sofraya gıda güvenliği kavramı, gıda kökenli riskleri ve önleyici tedbirler, Zoonotik hastalıklara karşı koruma-kontrol yöntemlerini ve yasal düzenlemelerin uygulanması, kirlenmenin çevreye ve canlılara etkileri, besin kirlenmesinin nedenlerini ve sonuçları, çevre ve besin kirlenmesine karşı alınabilecek önlemler, veteriner hekimin ilaç kullanmadaki sorumlulukları konuları zorunlu ders olarak okutulmaktadır.

Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesinde zorunlu olarak verilen "Veteriner Hekimliğinde Halk Sağlığı" dersinin amacı "Veteriner Halk Sağlığının anlamı ve önemi, halk sağlığı içinde Veteriner Hekimin görev ve sorumlulukları, halk sağlığını tehdit eden problemler, zoonoz hastalıklar, besin kaynaklı hastalıklar ve zehirlenmeler konularında öğrencileri bilgilendirmek" şeklinde açıklanmaktadır. Halk sağlığı ve VHS kavramının önemi, VHS kapsamındaki görevlerin diğer mesleki görevlerle karşılaştırılması, zoonotik hastalıklara karşı koruma-kontrol yöntemleri ve yasal düzenlemeler, besin güvenliği ve güvencesinin önemi, besinlerde halk sağlığı açısından önemli olan tehlikelerin sınıflandırılması, besinlerdeki tehlikelerin neden olduğu hastalıklar, besinlerdeki tehlikelere karşı alınacak tedbirlerin uygulanması, çiftlikten çatala kadar olan üretim aşamalarında gıda güvenliği, Biyoterörizmin neden olabileceği problemlerin çözümü, Gıda üretim ve satış yerlerinin taşıması gereken niteliklerin kontrolü ve yasal düzenlemelerin uygulanması, besin işletmelerinde hijyen ve sanitasyon programlarını uygulanması dersin kazanımları olarak sayılmaktadır.

Avrupa ülkeleri Veteriner Fakültelerinde Veteriner Halk sağlığı, Viyana Veteriner Üniversitesi-Department for Farm Animal andVeterinary Public Health, Leipzig Veteriner Fakültesi- Institute of Animal Hygieneand Veterinary Public Health, Bristol Veteriner Fakültesi -Veteriner Halk Sağlığı Liverpol Veteriner Fakültesi- Tek Sağlık Direktörlüğü, Gent Veteriner Fakültesi- Department of Veterinary Public Health and Food Safety, Utrecht Veteriner Fakültesi- Institutefor Risk AssessmentSciences (Veterinary Public Health Division , Enviromental Epidemiology Division , Toxicology Division) bölümleri şeklinde ayrı birer bölüm halinde etkin bir bölüm olarak faaliyet göstermektedir.Utrecht Veteriner fakültesinde Risk değerlendirme bilimleri altında görev yapan üç departmandan birisi olarak yer almaktadır.

Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği [(The European Association of Establishments for Veterinary Education EAEVE - Avrupa Birliği Veteriner Eğitim Kurumları) Direktif 2005/36/EC] Zorunlu Eğitim Programında, Temel Bilimler, Klinik Bilimler (Klinik hekimliği, Görüntüleme ve halk sağlığı) Hayvansal ürünler ve Besin Hijyeni bölümleri olarak tanımlamıştır.

VHS tüm veteriner fakültelerimizde öğretilmesi gereklidir. Ülkemizde alt yapısı uygun olan Veteriner Fakültelerimizde bağımsız uluslararası normlara uygun "Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi verebilecek şekilde Veteriner Halk Sağlığı Anabilim Dallarının ivedilikle kurulması, bu anabilim dallarında görev yapacak "Halk Sağlığında" akademik kariyer yapmış veteriner hekim kökenli akademisyenlerin acilen yetiştirilmesi ve lisansüstü eğitim programlarının başlatılması gereklidir. Ülkemizde kamusal alanda çeşitli bakanlıklarda Veteriner Halk Sağlığı hizmetlerinden kaynaklanan boşluğun doldurulabilmesi ve bu hizmetlerin daha etkin yapılabilmesi için mutlaka veteriner halk sağlığı uzmanlarının yetiştirilmesi ve bu uzmanların kendi disiplinlerinin kurumsallaşması ve geliştirmesi için çaba harcanması gereklidir.

Üniversite sonrası VHS eğitiminin takip edilebilmesi için üniversite eğitimi iyi bir temel oluşturmalıdır. Veteriner hekimlik mesleğini icra edenlerin VHS programları ile bağlantısı devam etmelidir. VHS'da üniversite sonrası eğitim lokal ve bölgesel ihtiyaçlara göre veteriner hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde geliştirilmelidir. Amaç, özel sektör, sağlık çalışanları ve resmi kurumlarda VHS ofislerinde çalışanların tamamlayıcı rol oynadığı yönetim programlarının VHS kavramlarını içermesi

için gerekli olan güncel bilgi ve uzmanlığa sahip mezunlar sağlamak olmalıdır. VHS'da üniversite sonrası eğitim; hem epidemiyoloji ve zoonozların, insan ve hayvanların bulaşıcı hastalıklarının kontrolünde, hem de biyoistatistik, çevre sağlığı, hayvan ve insan beslenmesi ve gıda güvenliği alanlarında üstün eğitimi içermelidir. Ayrıca halk sağlığı yönetimi, sağlık yasaları ve ekonomileri, mesleki sağlık ve halkın sağlık eğitimini de kapsamalıdır. Bireysel yaklaşımlar (küçük ölçekli işletmecilik, kesim ve et muayenesi) ve halk sağlığı yaklaşımı arasındaki farklar da ayrıca vurgulanmalıdır.

Sonuç olarak Veteriner Halk Sağlığı eğitimi, Veteriner Fakültelerinin akademik yapılanması içinde Klinik Öncesi Bilimler Bölümü bünyesinde bağımsız olarak yer almalıdır. Veteriner Halk Sağlığı eğitimi olmadan hekimlik eğitimi eksik kalır. Veteriner Halk Sağlığı veteriner hekimlik mesleğinin, tıp, çevre ve diğer disiplinler ile en önemli bağlantı noktasıdır. Veteriner halk sağlığı eğitimi iş birliği ve ortak çalışmalara açık bir eğitimdir. Veteriner halk sağlığı eğitiminde kesinlikle mesleki ve kişisel çıkarların üstüne çıkılmalı ve diğer disiplinlerin tam desteği alınmalıdır. Veteriner halk sağlığı eğitimi öğrencilerine kişisel ve mesleki çok önemli özellikler katmalıdır (- Liderlik, -Paylaşımcılık, Ekip çalışmasına yatkınlık, çok yönlü düşünme ve doğru ve cesur karar verme). Veteriner halk sağlığı eğitiminden yetişen uzmanlara, akademisyenlere maddi destek, yönetici pozisyonları gibi bazı önemli avantajlar sağlanarak kamuda ve özel sektörde cazip hale getirilmelidir. VHS Veteriner hekimlik mesleğinin diğer disiplinlerle entegrasyonunda, özellikle insan tıbbı ile TEK SAĞLIK entegrasyonunda çok büyük önemli bir yer tutmaktadır.

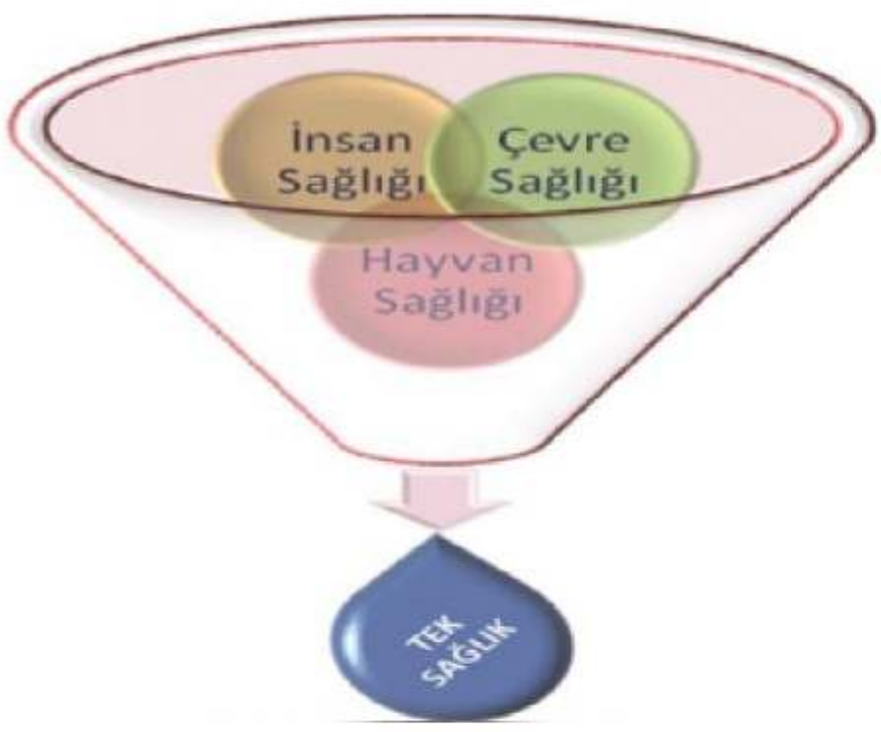
c) İnsan ve Veteriner Hekimlerin Tek Sağlık Konseptine yönelik eğitim çalışmaları ve araştırmaları

Tek Sağlık (TS) yeni bir tabir gibi görünse de, bu kavram çok eski zamanlara kadar uzanır. Çevresel faktörlerin insan sağlığını etkileyebileceğinin farkına varılması Yunanlı hekim (*Doktor*) Hipokrat'a kadar (M.Ö 370 - 460) uzanır. Hipokrat ilk defa Halk Sağlığı'nın temiz bir çevreye bağlı olduğu kavramını " *On Airs, Waters, and Places* " yazısında belirterek ortaya atmış ve geliştirmiştir. İtalyan Doktor (*Hekim*) *Giovanni Maria Lancisi* (1654-1720) öncül bir epidemiyolog, hekim ve veteriner hekimdi; insanlar ve hayvanlarda hastalık yayılmasında fiziksel çevrenin oynadığı rolü büyük bir hayranlıkla keşfetti. İnsan, hayvan ve çevre sağlığının birbirine bağlı olduğu fikri, halk hijyeni özelliğini geliştiren Louis-René Villerme (1782-1863) ve Alexandre Parent-Duchâtelet (1790-1835) tarafından Fransız Devrimi sırasında tekrar gündeme getirildi. 19. yüzyılda sosyal hekimliğin en önemli temsilcilerinden birisi olan Alman kökenli, dünyaca meşhur tıp bilim insanı, *Prof.Dr.Rudolf L.C.Virchow* " *Ben sadece şunu bilirim ki; veteriner tıbbı ile insan tıbbı arasında bir ayrım yoktur, olmamalıdır da zaten, bir alanda elde edilen deneyim diğer alanın gelişmesini destekleyecektir* " şeklinde tıp bilimi açısından önemli, tarihi tespitlerde ve yorumlarda bulunur. Daha sonra, Almanya'da *Prof.Dr.Rudolf L.C.Virchow* ile birlikte kısa bir süre çalışan öğrencisi ve modern tıbbın babası olarak bilinen *Dr.William Osler*," *Veteriner Hekimlik ve İnsan Hekimliği birbirini tamamlamaktadır ve tek tıp/ tek hekimlik olarak düşünülmeli, kabul edilmelidir* " şeklinde ki açıklamaları ile *Prof.Dr.Rudolf L.C.Virchow*'u desteklemiştir. 21.yy'a gelindiğinde *Prof. Dr. Calvin W. Schwabe*, 21.yy'ın en önemli zorluklarından birisi olan " *Zoonozlarla Mücadelede* ", tıbbın iki farklı disiplini olan " *İnsan Tıbbı* " ile " *Veteriner Tıbbı* " nın birlikteliğini önererek "TEK TIP, TEK SAĞLIK" çatısı altında toplanarak ortak hareket etmeleri halinde başarı elde edilebileceğini belirtir.

Amerikan Veteriner Tıp Birliği [American Veterinary Medical Association (AVMA)], 2006 yılı icerisinde HS'nın iyileştirilmesi adına, insan ve veteriner tıbbının birleştirilmesi konusunda calışmalara başlayarak nisan ayında veteriner hekimlerin, insan tıbbı ile ilgilenen diğer meslektaşlarıyla ortaklaşa çalışma yolları konusunda öneride bulunmak için on iki kişiden oluşan bir çalışma grubu oluşturarak çalışmalarına başlamıştır. Ayni şekilde Amerikan Tabipler Birliği [American Medical Association(AMA)], AVMA ile diyaloğun geliştirilmesi, tıp okulları ile veteriner biliminin arasındaki bağın güçlendirilmesi, gözlemleme süre-

cinde birlikteliğin desteklenmesi ve tur bariyerleri arasında teşhis, ilaç ve aşı gelişiminin desteklenmesi adına düzenlenen "Tek Sağlık Girişimi <*One Health Initiative*>" seklinde bir önerge ile veteriner birliğinin hazırladığı proje konusunda kendilerini destekleyeceklerini bildirirler. Önerge, Haziran 2007'de AVMA'nin Washington DC'deki toplantısında kabul edilir."Tek Sağlık Konsepti"nin onaylanması; Amerikan Tropikal Tıp ve Hijyen Birliği [*American Society of Tropical Medical and Hygiene* (ASMTH)],AVMA,AMA ve 300'den fazla unlu bilim adamı,insan hekimleri, veteriner hekimler, Nobel ödülüne sahip kişiler, hükümet liderleri ve ulusal bilim akademisi üyelerinin katılımı ile gerçekleşir ve başlatılır.

Tek sağlık konsepti yerel, ulusal ve evrensel kapsamda insanların, hayvanların ve çevrenin optimal sağlığa ulaştırılması için birçok farklı disiplinlerin birlikte çalışması, iş birliği yaparak dünya sağlığını korumayı amaçlar.

Şekil 2. Tek sağlık Konsepti

Veteriner hekimler tek sağlık konsepti kapsamında halk sağlığı ve refahının korunması ile iyileştirilmesinde; zoonozlar, yeni veya yeniden önem kazanan infeksiyon hastalıklar, gıda güvenliği ve güvencesi, antibiyotik direnç sorunu, ekosistemin korunması, komperatif medikal ve biyomedikal araştırmalar, insanların fiziksel ve mental sağlıklarına yardım gibi birçok konuda görev ve sorumluluklara sahiptir. Veteriner hekimlerin popülasyon sağlığı, karşılaştırmalı tıp ve koruyucu hekimlik alanında sahip oldukları güçlü eğitim altyapısı söz konusu hizmetlerin verilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Tek Sağlık Konsept'in faaliyet alanlarına baktığımızda:

a. Biyomedikal Araştırmalar,

b. Biyoterörizm,

c. Besin güvenliği ve koruma,

d. Global besin ve su üretim sistemleri,

e. Enfeksiyöz hastalıklar,

f. Mikrobiyoloji eğitimi,

g. Antimikrobiyal dirençlilik,

h. İklim değişikliğinin etkileri,

i. Halk Sağlığı

- ♦ Ulusal,
- ♦ Uluslararası,

j. Çevre sağlığı ve çevrenin korunması,

k. Bulaşıcı hastalıkların ekolojisi,

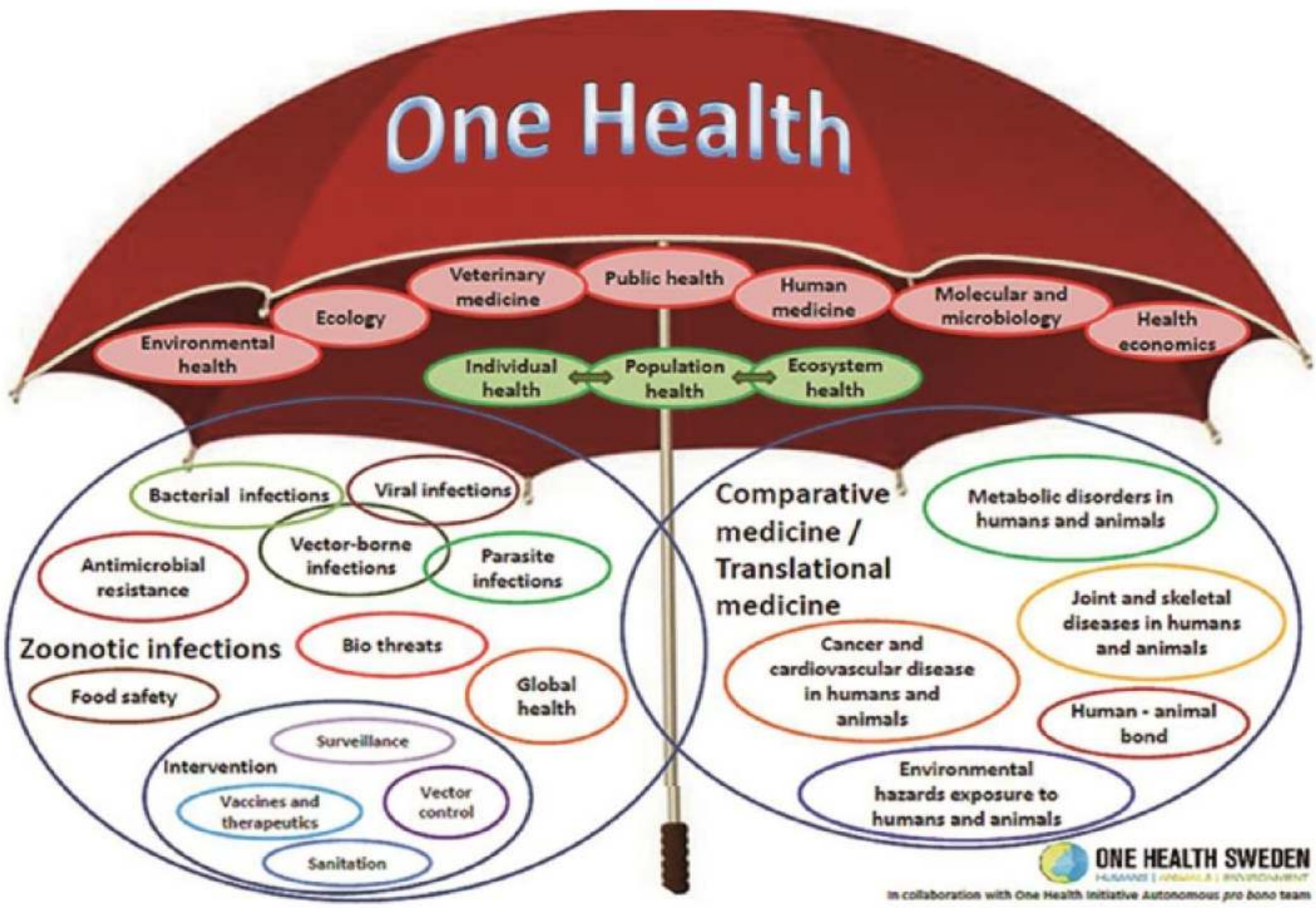
l. Veteriner ve profesyonel çevre sağlığı ve organizasyonları

m. Yaban hayatın korunması ve desteklenmesi,

n. Karşılaştırmalı tıp,

o. Koruyucu hekimlik vb. konularını içerir.

Tek Sağlık Şemsiyesi ve farklı disiplinlerin birlikte çalışması ve entegrasyonu ile başarılabilir.

Şekil 3. Tek Sağlık Şemsiyesi

Yukarıda Şekil 3'de İsveç Tek Sağlık konsepti grubunun işaret ettiği gibi sağlığın korunması ve sürdürülebilirliği için çok farklı disiplinlerin mutlaka katkısı alınmalı, sorunların çözümü için ortak hareket tarzı geliştirilmesi gerektiği işaret edilmektedir.

Peki TEK SAĞLIK girişiminin amacı nedir? Sorusunun cevabını kısaca Tek Sağlık Girişiminin amaçlarından bazılarını sıralayarak cevaplayabiliriz;

1) İnsan tıbbı, veteriner tıbbı okulları ile halk sağlığı okullarının eğitim sistemindeki entegrasyonu

2) Profesyonel yayınlar, konferanslar ve sağlık örgütleri arasında disiplinlerarası İletişimin geliştirilmesi

3) Türler arası hastalık aktarımları üzerinde araştırmaların yapılması

4) İnsan, hayvan ve yaban hayvanı hayatı hastalıklarının gözlemleme kontrollerinin entegrasyonu

5) Hem insan hem de hayvanları etkileyen örneğin diyabet, kanser, otoimmun

Hastalıklar ve obezite gibi hastalıklar konusunda karşılaştırmalı araştırmaların yapılması.

6) Türler arası hastalıkların kontrolünde ve önlenmesinde yeni teşhis metotlarının, ilaçların ve aşıların değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda akademiler,

İşletmeler ve hükümetler arasında birlikteliğin sağlanması

7) Halkın ve siyasi liderlerin haberdar edilmesi ve eğitilmesi konusunda birlikte hareket edilmesi

Şekil 4. Veteriner Halk Sağlığı Araştırma Alanları

Tek sağlık Konsepti Hedefleri:

- Ortak eğitim: İnsan tıbbı, veteriner tıbbı, çevre ve halk sağlığı okullarında

- Ortak iletişim: Konferans, çalıştay, sağlık iletişim ağı, dergiler

- Ortak Çalışmalar: Türler arası geçiş gösteren hastalıkların önlenmesi, tedavisi

- Ortak İzlem ve gözetimler: Halk sağlığı açısından, türler arası geçiş yapan hastalıkların kontrolü için birlikte izlem ve gözlemlerin paylaşılması

- Ortak çabalar: Türler arası geçiş yapan hastalıkların daha iyi anlaşılması için karşılaştırmalı tıp ve çevre araştırmaları sonuçlarının paylaşılması,

- Ortak çalışmalar: Türler arası yaygın bulaşıcı hastalıkların yeni teşhis metotları, aşılama ve koruma kontrolündeki bilgi paylaşımı,

- Ortak Politika Çabaları: Doğru medya yayınları aracılığıyla siyasi liderler ve kamu sektörünü bilgilendirmek ve eğitmek

TEK SAĞLIK KONSEPTİ'nin Türkiye'de ilk defa gündeme getirilmesi ve Türkiye'ye taşınması; İzmir Veteriner Hekimler Odası Veteriner Halk Sağlığı Çalışma Grubu Üyesi olan Veteriner Hekim Arzu TEMİZYÜREK'in Veteriner Hekimler Derneği Dergisi'nin 2007 yılında, cilt:78, sayı:4'de " Veteriner Hekimler ve Beşeri Hekimler Tek Sağlık Konseptine Geri Dönüyor" isimli makalesinin yayınlanmasıyla gerçekleşir ve yayınlandığı tarihte kamuoyundan büyük bir ilgi görür. Daha sonra Türk Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB) ve Türk Tabipler Birliği (TTB) arasında "*Tek Dünya Tek Sağlık* " başlığı altında 25 Nisan 2009 tarihinde ortak bir deklarasyon yayınlanır. Deklarasyonun yayınlanmasından bugüne kadar geçen dokuz sene zarfında çeşitli konferanslar yapıldı ve makaleler yayınlandı fakat bu konuda, bugüne kadar A.B.D'ri ve diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi daha ciddi adımlar atılması gerekirken atılmamıştır. Bunun için tıpkı A.B.D'de olduğu gibi insan hekimleri ile veteriner hekimleri ortak konularda bir araya getirecek şekilde seminer ve toplantılar düzenlenerek karşılıklı bilgi alışverişi gerçekleştirilmeli ve bu toplantılarda hangi konularda kimin ne yapacağı tartışılarak sonuca bağlanmalıdır.

d) Veteriner Halk Sağlığı başta olmak üzere çeşitli halk sağlığı programlarının koordinasyonu, planlanması ve uygulanmasının yönetimi

VHSnın özellik ve kariyer yönünden HS bünyesinde oluşturulması halinde tüm veteriner programları, bilgi ve yetenekleri uygun bir şekilde halk sağlığı sorunlarının çözümü için kullanımları mümkün olmaktadır. Resmi devlet yönetiminde VHS ve diğer veteriner hizmetlerinin organize edilmesi her ülkenin idari yapılanma (federal*, eyalet, merkezi yönetim v.s*) şekline göre gerçekleşmektedir. Tüm bu koordinasyon çalışmaları yapılırken her ülkenin kendine özgü şartları daima dikkate alınarak yapılır. Örneğin; ülkenin coğrafi yapısı ve özellikleri, bölgelerin gelişmişlik, gelişmemiştik durumu, özellikle endüstriyel ve tarımsal üretim durumu, zoonotik hastalıkların durumu v.s.

Bu ortak çalışma öngörüsü, doğrudan tek tıp tek sağlık konsepti ile bağlantılı olarak, yapılması gereken bir düzenleme gibi görünse de geçmişi eskilere VHS'nın yapılandırıldığı yıllara (*örneğin: CDC'de VHS'nın yapılanması*) dayanmaktadır. Bildiğimiz üzere, Tek tıp tek sağlık konsepti son yıllarda özellikle ABD'de Amerikan Veteriner Hekimleri Birliği (AVMA) tarafından gündeme getirilmiştir. Amerikan Veteriner Hekimleri Birliği TDTS yaklaşımını "İnsan, hayvan ve çevrenin optimal sağlığı için yerel, ülkesel ve global olarak çalışan değişik disiplinlerin iş birliği faaliyetleri'' olarak tanımlamıştır. Dolayısı ile veteriner hekimlerin, halk sağlığını ilgilendiren zoonozlar, yeni veya yeniden önem kazanan enfeksiyon hastalıklar, gıda güvenliği ve antibiyotik direnç sorunu gibi konularda insan hekimleri ile iş birliği içinde ortak çalışmalar yapması esas alınmaktadır.

Sosyo ekonomik açıdan kısmen gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan ülkemizde halk sağlığı ve hayvan hastalıkları tam anlamıyla kontrol altına alınamamıştır. 5996 sayılı kanunun 2010 yılında yürürlüğe girmesinden sonra hayvan sağlığı, hayvan refahı, gıda ve yem güvenilirliği konularında AB ile uyumlu sayılabilecek yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak uygulama konusunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle bazı yönetmeliklerde yer alan kritik düzenlemelerin (*Kesim yerleri, çiğ sütün mikrobiyolojik kriterleri vb*) yürürlüğe giriş tarihleri sürekli ertelenmektedir. Riskli hayvansal gıdalardan et ve süt ürünlerinin muayene ve kontrollerinde yapılan yasal düzenlemelerin yeterli görünmesine karşılık modern kalite güvencesine dayalı GMP, HACCP, GVP vb sistemlerin uygulamaya aktarılmasında sorunlar yaşanmaktadır. Kesimhanelerdeki et muayenelerinin resmi veteriner hekimler aracılığı ile yürütülmeye başlanması, işletme sahibinden ücretini alan veteriner hekimlerin yaşadığı mesleki sorunları ortadan kaldırmıştır. Ülkemizdeki sağlık konusunda yürütülen etkinliklerin birinci ve en önemli sırasını insan sağlığı ile ilgili uygulamalar işgal etmektedir. Çevre kirliliği, hayvan hakları ve refahı ve ev hayvanlarından kaynaklanan riskler çok küçük bir azınlık tarafından dillendirilmekte ve kamuoyunda gerekli karşılığı bulamamaktadır.

Türkiye gibi sosyo-ekonomik açıdan gelişmekte olan ülkelerde; halk sağlığı ve hayvan hastalıklarının kontrolü için belli bir miktar bütçe ayrılmaktadır. Bu konuda belli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Kasaplık hayvanların kesim öncesi ve kesimden elde edilen et ve diğer hayvansal ürünlerin resmi kontrolü ile ilgili çok iyi düzenlenmiş mevzuat mevcut olmasına karşılık, iyi üretim uygulaması (GMP), HACCP veya iyi veteriner uygulamalarına (GVP) dayanan modern kalite güvence sistemleri tam anlamıyla uygulanamamaktadır. Yine gelişmekte olan ülkemizde zoonozların eradikasyon programından çok, insan hastalıklarının önlenmesine önem verilmektedir VHS sisteminin temelini oluşturan veteriner hekimlerin teşhis yeteneklerinden, zoonoz hastalıkların eradike edilmesinde yeterli şekilde yararlanılmamaktadır. Çünkü mevcut sağlık sistemi, sağlığın korunmasından çok tedavi odaklı bir anlayışa sahip olduğu için VHS'nın koruyucu hekimlik özelliklerinden faydalanmayı düşünmemektedir. Daha ileri sistemler, balık, sebze ve perakende satış mağazaları gibi yerlerde gıda hijyeninde veteriner hekimlere ihtiyaç duyar. Çevresel kirlenme, hayvan refahı ve pet hayvanları ile ilgili sağlık riskleri ile ilgili bazı tartışmaların olmasına rağmen çoğu kez bunlar VHS veteriner hekimlerinin görevleri arasında sadece bir formalite olarak düşünülmektedir.

e) Ülkenin sosyo - ekonomik durumu ile ilgili olarak veteriner sosyal tıp

Sosyal Tıp terimi ilk defa 1848 yılında Fransız hekim *J.R. Guérin* tarafından ortaya atılmış ve şu şekilde tanımlanmıştır; "sosyal tıbbın konusu, hiçbir doktrin ve ideolojiye bağlı kalmaksızın, hekimlik ile toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve hekimlik hizmetlerinin toplum yararına geliştirilmesidir ". Alman hekim *Alfred Grotjhan* 1915 yılında yayınladığı "Sosyal Patoloji "adlı kitabında, sosyal etkenler ile sağlık arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bir diğer Alman hekim *Salomon Neuman* (1847), hekimlikte sosyal faktörlerin önemini şu satırlar ile belirtmek istemiştir: "Tıp, aslında sosyal bir bilim ve sanattır. Bu sanatı icra ederken, tıbbın sosyal bir bilim olduğu göz önünde tutulmazsa, gayretlerimizden beklenilenler elde edilemez ". VHS açısından baktığımızda Veteriner Tıbbı da insan tıbbı da hastalıklarla uğraşmakta, üstelik veteriner tıbbı hem insana yönelik hem hayvana yönelik olmak üzere iki taraflı bir uğraş vermektedir. Bu bağlamda *Virchow*'un; "***Ben sadece şunu bilirim ki; veteriner tıbbı ile insan tıbbı arasında bir ayrım yoktur, olmamalıdır da zaten, bir alanda elde edilen deneyim diğer alanın gelişmesini destekleyecektir***" şeklinde ki söylemi ile veteriner tıbbı ile insan tıbbı arasında bir fark olmadığını dile getirmesi " Veteriner Tıbbı "nın da insan tıbbı gibi sosyal olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Alman hekim *Salomon Neuman* (1847), hekimlikte sosyal faktörlerin önemini belirten "Tıp, aslında sosyal bir bilim ve sanattır. Bu sanatı icra ederken, tıbbın sosyal bir bilim olduğu göz önünde tutulmazsa, gayretlerimizden beklenilenler elde edilemez "şeklinde ki söylemleri VHS açısından mesleğimiz içinde geçerli olup hayvan hastalıklarıyla mücadele ederken mesleğimizin sosyal bir meslek olduğunu göz önünde bulundurmadan icra edilmesi gayretlerimizin boşa gitmesi demek olacaktır. Bu nedenle VHS kapsamında bulaşıcı hastalıklara mücadele ederken daima sosyal faktörleri bulundurmak zorundayız. Çünkü VHS, ulusal sosyo-ekonomik gelişme için yapılan tüm planlamalarda önemli role sahiptir. Bu nedenle VHS açısından başarı olabilmek için sosyo-ekonomik planlayıcıların tenkit ve eleştirilerine açık şekilde, güven verici planlanmış sosyal içerikli projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu tip çalışmalar yaparken yerelin sosyal ihtiyaçları dikkate alınarak projelerin planlanması gerekmektedir.

f) Halk Sağlığı alanında görev yapan insan hekimleriyle insan sağlığını ilgilendiren konularda ortak çalışmalar

HS alanında görev yapan insan hekimleriyle insan sağlığını ilgilendiren konularda VHS çerçevesinde ortak çalışmalar yapılabilmektedir. Bu çalışmalar ülke düzeyinde ve uluslararası düzeyde olabilmektedir. Bu tip çalışmalar uygulamalı ve aynı zamanda yetiştirme ve hizmet örgütlerinin geliştirilmesine yönelik olmalıdır. Bu çalışmalar zoonotik hastalıklarla mücadele içerikli, hayvan yetiştiricilerine yönelik vs. olabilir. Bu tip çalışmalar pratiğe yönelik ve uygulamalı olmalıdır. Son yıllarda ülkemizde ve dünyada giderek önemini

koruyan TEK SAĞLIK bu gibi çalışmalar için ideal durumdadır. Bu çalışmalar içinde HS'na yönelik ortak çalışmalar, örneğin; zoonotik hastalıklar, gıda güvenliği, sosyal konular v.s pratiğe yönelik, ayni zamanda halkı bilgilendirici ve uygulamalı çalışmalardır.

B. ÖNCEKİ KURULTAY KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bugüne kadar, bundan önceki kurultaylardan,21-22 Mayıs 1998 tarihlerinde düzenlenen I. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı ve 11-12 Kasım 2002 tarihlerinde düzenlenen II. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayında VHS ile ilgili ayrı bir komisyon kurulmamıştır.

Sadece I. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayında, VHS "*Meslek Politikaları Komisyonu*" çalışmasında, "*Kamu ve Özel Kesim Örgütlenmesindeki Çarpıklıklar*" ana başlığı altında yer alan "*Kamu Kesimi Örgütlenmesi*" içinde, II. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayında ise "*Avrupa Birliği Uyum Komisyonu*" çalışmaları içinde 4. maddede "*Gıda Güvenliği ve Veteriner Halk Sağlığı*" başlığı ile "*Mesleki Örgütlenme Komisyon*" çalışmasında 5. maddede "*Sorunlar*" başlığı altında yer almıştır. 23-24-25 Nisan 2010 tarihlerinde düzenlenen III. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayında VHS konusuna "*Veteriner Halk Sağlığı ve Gıda Güvenliği*" komisyon başlığı altında yer verilmiştir.

Kurultay öncesi hazırlanarak tüm meslek örgütleri ile kurultaya katılacak delegelere gönderilen kurultay kitabında VHS ile ilgili yer alan bilgiler içinde, geçmiş kurultayda VHS ile ilgili komisyon sonuç raporları incelenip bir değerlendirme tam olarak yapılamadığı gibi bütünsel bir VHS anlayışından çok, gıda güvenliği ile özdeşleşmiş bir VHS anlayışına yer verildiği izlenimi söz konusu gibi bir algı oluşmaktadır.

Oysa VHS sadece gıda güvenliğini içermez, veteriner hekimliği mesleğinin halk sağlığının korunmasına yönelik hizmetler bütününü içeren çok farklı konuları kapsamaktadır.

Bu kurultayda, geçmiş kurultaylarda ki VHS ile ilgili yapılan çalışmaların ve alınan kararların değerlendirilmesine yönelik bir değerlendirmenin rapor formatında yer alması önemli bir gelişmedir.

C. AB MEVZUATI İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1946 yılında New York'ta yapılan Birleşmiş Milletler (BM)'in Ekonomik ve Sosyal Konseyi toplantısında, BM'e bağlı DSÖ'nün kurulmasına karar verilmesi sonrasında DSÖ 1948 yılında resmen kurulmuştur. Amerikalı Virolog Veteriner Hekim Prof. Dr. Martin KAPLAN'ın DSÖ'de göreve çağırılması ile DSÖ'nün bünyesinde VHS biriminin kurulması gerçekleşmiştir. Bu birimin görevi epidemiyoloji, zoonozların kontrolü ve bunların görülmesiyle ortaya çıkacak sosyoekonomik sonuçların değerlendirilmesi konularında çalışmak, hayvansal kökenli gıdalarla bulaşan hastalıklar, intoksikasyonlar ve karşılaştırmalı tıp çalışmaları gibi alanlarda araştırmalar yapmak olarak belirlenmiştir.

VHS'nın Avrupa bölümü 1955 yılında hayata geçirilmiştir. DSÖ'de VHS ile ilgili fiziki yapılanmaya benzer bir yapılanma FAO bünyesinde oluşturulur. Bu yapılanmalardan sonra gerek DSÖ'de gerek FAO bünyesinde VHS çalışmalarına başlanır. Avrupa ülkelerinde gerek DSÖ, gerek FAO tarafından alınan VHS kararları doğrultusunda eğitim başta olmak üzere günlük hayata ilişkin halk sağlığına yönelik çalışmalar ve yapılanmalar başlamıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda halk sağlığının korunmasına yönelik bütünsel bir veteriner hizmetleri (başta zoonotik hastalıklar olmak üzere et hijyeni ve gıda güvenliği v.b.) anlayışını içeren mevzuatların hazırlanarak uygulamaya konulması önemli bir yere sahiptir. Bu düzenlemelerin bir kısmı aynı zamanda tüm dünya ülkelerini ilgilendiren (canlı hayvan nakilleri ve ticareti ile uluslararası alanda yapılan et ticaretine ilişkin çeşitli kurallar vb.) düzenlemelerdir. Gerek DSÖ bünyesindeki, gerek FAO bünyesindeki VHS çalışmaları daima eş güdüm içinde olup OIE'nin kurulmasıyla birlikte alınan

kararlarda OIE'de yer almaya başlamıştır. DSÖ'nün bünyesinde kurulan VHS birimi, daha sonra UNICEF ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşlarla da işbirliği yaparak hizmet vermektedir.

Uluslararası alanda VHS alanında standartların sağlanması amacıyla başlıca; veteriner hizmetlerine dair etkinliklerin tanımlanıp planlanması, yazılı prosedürlerin yerine getirilmesi, yürütülen tüm aktivitelerin belgelendirilip, sonuçlarının ispatlanabilir olması ve bu sonuçların iç denetimlerinin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda VHS alanında veteriner hekimlere düşen başlıca görev ve sorumluluklar:

1. Hayvan sağlığı ve hayvansal üretimi arttırıp, geliştirerek ülkelerin sosyo- ekonomik ilerlemelerine katkıda bulunmak, hayvan beslenmesinde hayvansal protein oranının yeterli derecede artmasını garantilemek,

2. İnsan tüketimine sunulacak hayvansal kaynaklı gıda maddelerini korumak, güvenliklerini sağlayıp, besinsel kalitelerini arttırmak ve bu yolla bulaşabilecek hastalıkları önlemek,

3. İnsan ve hayvanlarda morbidite, mortalite ve sakatlığa yol açabilecek enfektif hastalık ve zoonozları önleyip, kontrol altına almak, sürveyans sağlamak,

4. Çiftlik hayvanlarını endüstrileşmiş zooteknik üretim kaynaklı halk sağlığını tehdit edebilecek potansiyel risklerden koruyarak çevrenin korunmasını sağlamaktır.

VHS çalışmalarından optimum verim sağlanabilmesi için hem resmi hem de özel veteriner hekimlerin işbirliği içerisinde çalışması gereklidir.

Dünyada VHS ile birlikte insan hekimliğinde HS kavramının da yer almasıyla VHS'nın insan sağlığını ilgilendiren konuları HS çatısı altında yer alır. Nitekim HS politikalarına baktığımızda bunu rahatlıkla görebilmekteyiz. Örneğin; zoonozlar, gıda güvenliği ve çevre sorunları vb. AB'de VHS hizmetlerinin DSÖ, FAO ve OIE'nin aldığı kararlar doğrultusunda verilebilmesi için veteriner hizmetlerinin kamusal yapılanmaya büyük önem verilmiştir. Bu yapılanma çeşitli yasalarla, komisyon kararlarıyla ve tüzükleriyle desteklenmiştir. Örneğin: Hayvansal ürünlere dair VHS ile ilişkili AB Mevzuatını şöyle sıralayabiliriz;

96/23/EC Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde belirli maddeler ve kalıntıların izlenmesine yönelik önlemler konusunda 29 Nisan 1996 tarihli Konsey Direktifi.

97/747/EC: 96/23/EC sayılı Konsey Direktifi gereği bazı hayvansal ürünlerde bazı madde ya da bunların artıkların tespitine yönelik gözlemlerde, yapılacak olan örneklemelerin sınırı ve sıklığına ilişkin 27 Ekim 1997 tarihli Komisyon Kararı.

33 91/497/EEC Taze etin ticaretini etkileyen sağlık problemleri, taze etin pazarlanması ve üretimi konusunda

64/433 sayılı Direktifi değiştiren ve konsolide eden 29 Temmuz 1991 tarihli Konsey Direktifi.

92/116/EEC Taze kanatlı eti ticaretini etkileyen sağlık problemleri konusunda 71/118 sayılı Direktifi değiştiren ve güncelleştiren 17 Aralık 1992 tarihli Konsey Direktifi.

85/73/EEC: Taze kırmızı et ve beyaz et konusunda sağlık ile ilgili denetim ve kontrollere ilişkin 29 Ocak 1985 tarihli Konsey Direktifi.

96/43/EC Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerdeki veteriner kontrol ve muayenelerinin ücretlendirilmesine dair 26 Haziran 1996 tarihli Konsey Direktifi.

96/22/EC Çiftlik hayvanlarında hormonal veya tirostatik eltili maddeler ve beta agonistlerin kullanımını yasaklayan ve 81/602/ ve 88/299/EEC sayılı Direktifleri iptal eden 29 Nisan 1996 tarihli Konsey Direktifi.

71/118/EEC: Taze beyaz et ticaretini etkileyen sağlık problemlerine ilişkin 15 Şubat 1971 tarihli Konsey Direktifi.

AB Üye Devletlerinde VHS birimleri, ulusal otoriteye bağlı olarak hayvan sağlığını koruyucu tedbirler alınmasında şeffaflığı ön planda tutarak, sistemin etkin bir şekilde çalışma-sında rol oynarlar. AB'de resmi veteriner hizmetleri ulusal sağlık şartlarının korunmasında garantör rolünü üstlenmektedir. Buna göre, vatandaşların sağlık standartlarının düzenlenmesinde veteriner hekimler çeşitli aktivitelerde etkin roller alırlar. Bununla birlikte, tüketiciye sağlıklı gıda sağlamak üzere faaliyetlerin yerine getirilmesinde ilgili tüm "garantörler" işbirliği içerisinde gıda üretimi zincirinin tüm aşamalarında beraber çalışır. AB Üye Devletlerinde veteriner hizmetlerinin garantör olarak oynadığı görev ve sorumluluklar ise başlıca; VHS şartlarını sağlamak, hayvanlar arasında etik sorumlulukları yerine getirmek ve bu bağlamda çeşitli profesyonel aktivitelerde bulunmak, üye devletlerarası bilgi alışverişinde bulunmak, biyoterörü önlenmek ve gıda güvenliğine yönelik riskleri ele alıp değerlendirmektir.

VHS alanında AB'ne üye ülkelere düşen görev ve sorumluluklar başlıca: teşhis, iletişim, sürveyans ve hayvan hastalıkları alanlarında faaliyetler sürdürmek, zoonozların eradikasyonu ve üretim zincirinde hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin güvenliğini sağlamaktır. Aynı zamanda, hayvansal kaynaklı ürün ile atıkların ve zooteknik hijyen kontrolleri, veteriner ilaç (rezidü ve antimikrobiyel direnç), vahşi doğa ve çevrenin kontrolü ile hayvan, hayvansal ürün, hayvansal atık ve hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin uluslararası ticaretinde gerçekleştirilecek kontrollerin sağlanmasıdır.

Avrupa Birliği, son yıllarda artan bir şekilde, halk sağlığı alanında faaliyetlerini yoğunlaştırarak vatandaşlarının sağlığını koruma yönündeki çabalarını artırmıştır. Bu 1999 yılından bu yana Komisyonun yeniden yapılanması çabaları doğrultusunda Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü (Health and Consumer Protection General Directorate) tarafından organize edilmektedir. Bu genel müdürlük üç alandan sorumludur.

- Gıda ve beslenme güvenliği
- Tüketicinin korunması
- Halk Sağlığı

Dolayısıyla bu organizasyon VHS'nı da yakından ilgilendiren bir konu olup bu konuda günün şartlarına uygun düzenlemeler yapılmaktadır. Bu alandaki AB müktesebatı genel olarak, tüketicilerin ekonomik çıkarlarının korunması ve halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi konularını kapsamaktadır. VHS açısından AB mevzuatı oldukça kapsamlıdır ve her biri birbiriyle ilişkili olduğu gibi insan sağlığı halk sağlığı ile ilişkilidir. Bunların en başında zoonoz hastalıklar gelmekte, zoonoz hastalıklarla bağlantılı olarak hayvansal gıdalardan kaynaklanabilecek zoonotik enfeksiyonların önlenmesine ilişkin uygulamalar önemli bir yere sahiptir. AB'nin VHS açısından önümüzdeki yıllarda veteriner hizmetlerinin olası karşılaşacağı sorunları şöyle sıralamaktadır: global hayvan yetiştiriciliği, veteriner hekimliği, hayvan hastalıkları ile hayvansal kaynaklı gıdalardan kaynaklanabilecek olası insan sağlığını etkileyecek hastalıkların kontrolü ile çevre arasındaki ilişkinin, zamana bağlı olarak hayvan ve insanlar arasındaki yaşam zincirinde önemli kilit bir sorun olarak dünyanın karşısına çıkması şeklinde. VHS'nın Avrupa Birliği mevzuatıyla ilişkilendirilmesi konusu çok geniş bir konu olup bu konuda çok özel bir çalışma yapılması gerekmektedir.

D. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi ve Kurumsallaşması;

Veteriner Halk Sağlığı Eğitimi: İnsan, çevre ve hayvan sağlığını korunması hedefleyen disiplinler arasını iş birliğini benimsemiş, tek sağlık konsepti için ortak araştırma ve çözüm öneri geliştirebilen bir eğitim ya-

pılanmasına ihtiyaç vardır. Bu eğitimde tıp, çevre ve fen fakültelerinin ilgili bölümlerinden destek alınmalıdır. Bu eğitim için Veteriner Fakültelerinde Klinik Öncesi Bölümler içinde Veteriner Halk Sağlığı Anabilim Dalı Kurulmalıdır. Bu anabilim Dalı lisans ve lisansüstü eğitim programlarında Veteriner halk sağlığı uzmanlarını yetiştirmelidir. Bu uzmanlar veteriner halk sağlığının kurumsal yapısını oluşturmalıdırlar.

2. Veteriner Halk Sağlığı Temel Görev ve Sorumluluklarının

Veteriner Halk Sağlığının en temel görevleri: Zoonoz Kontrolü ve Mücadelesi: Zoonotik enfeksiyonların kontrolü ve mücadelesinde tıp hekimleri ile birlikte koordinasyon sağlanarak araştırma ve faaliyetler yürütülmelidir. Gerekirse bu iki mesleğin dışında çevre ve fen fakültelerinden destek alınmalıdır. Zoonotik enfeksiyonlarla mücadelede, mikroorganizmaların ve onların arakonakçı ve vektörlerinin araştırılması, mikroorganizmalarda direnç ve adaptasyon mekanizmaları, aşılama ve aşı geliştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Gıda Güvenliği ve Denetimi: Veteriner Halk sağlığının en önemli konularından birisi de insanlara sağlıklı ve kaliteli gıdaların sunulmasının sağlanmasıdır. Bu alanda yapılan hizmetlerin tamamı "Çiftlikten sofraya "izlenilebilir ve denetlenebilir olmasının sağlanması gerekir.

Gıdalardaki kimyasal ve biyolojik kirleticilerin önlenmesi için ulusal ve uluslararası denetim ve sertifika sistemlerinden (ISO22000, HACCP, ISF Food, ISQ) uygulanması gerekir.

Kaliteli Gıdaların Üretilmesi ve Tüketicinin Özendirilmesi: Kalitesi düşük, besleyici değeri az ve sağlıklı olmayan gıdalar daha ucuz ve tüketiciye cazip halde sunulurken, kaliteli, sağlıklı ve fiyatları daha yüksek ürünlerin tüketici tarafından talep edilmesi daha az olmaktadır. Tüketicinin ucuz olan gıdaları daha fazla talep etmesi gün geçtikçe kaliteli ürünlerin üretimini de baskılayacak ve kaliteli güvenilir ürünün de üretimi azalacaktır. Burada en önemli konu tüketicilerin bilinçlendirilmesi ve yasal mevzuatın bu konuda tüketiciyi koruması gerektiğidir. Üreticilerin de kaliteli sağlıklı ve güvenilir ürün üretmesi teşvik edilmelidir.

Kaliteli ve sağlıklı gıdaların üretimi için hayvan refahı ve hayvan haklarına uyulması: Kaliteli ve sağlıklı hayvanlardan kaliteli ve sağlıklı hayvansal gıdalar elde edileceğini tüm bu alanda çalışanlara benimsetilmesi gerekir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası standartlara mutlaka uyulmalıdır. Hayvanların üretilmesi, yetiştirme, barınma, kesimi ve işlenmesi süreçleri izlenilebilir ve denetlenebilir hale getirilmelidir. Hayvan yetiştirme ve beslenmesinde yemler yem katkı maddeleri, ilaçlar, hormonlar, ahırlar, ağıllar, kümesler, taşıma araçları ve kesimhaneler mutlaka standartları oluşturulmalı ve bunlara uyum için denetimler arttırılmalıdır.

Hayvan hakları bildirgesi ve hayvan refahı mevzuatına göre hayvanlar, yeme içme, çoğalma, hastalıktan uzak kalma, stres ve korkudan uzak kalma özgürlüğüne sahiptir. Hayvanları uygun olmayan şartlarda üretmek ve barındırmak hayvan haklarına uygun değildir.

3. Veteriner Halk Sağlığı Biyomedikal Görevleri ve İcrası

Veteriner Halk Sağlığının biyomedikal görevleri arasında, Genel Epidemiyoloji, Biyolojik Standardizasyon: Biyolojik Maddelerin Üretimi ve kontrolü, Veteriner Aşı Teknolojisi, Biyoteknolojik Çalışmalar, Gıdaların Muhafazası, Yeni İlaç Geliştirme Çalışmaları, Çevre Fizyolojisi, Ekosistem ve Çevre Sağlığı Korunması, Veteriner Halk Sağlığı Açısından Hayvan Nüfusu Kontrolü, Nükleer Tehlike ve Kazalara Karşı Koruyucu Tedbirlerin Alınması, Doğal Afet Veteriner Hekimliği, laboratuvar Hayvanları ve Hekimliği ve Veteriner Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (Kamu, Özel Sektör ve Serbest Veteriner Hekimliği) konuları bulunmaktadır ve bu alanlarda araştırma faaliyetler yürütmektedirler.

4. Veteriner Halk Sağlığı Yönetim ve Organizasyonu:

Veteriner halk sağlığında yetişmiş uzmanlar etkin olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için mutlaka icracı bakanlıklarda Gıda Tarım Ve Hayvancılık, Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik, Orman

ve Su İşeri, Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlıklarında icracı bakanlıklar ve onların teşkilatlanması, yapılanmasında Veteriner Halk sağlığı teşkilatlanması tamamlanmalı ve yetkilendirilmelidir. Bu yapılanma içinde görev alacak Veteriner halk sağlığı uzmanlarının farklı disiplinlerin eğitiminde destekleri alınmalı ve ortak çalışma, iş birliği ve entegrasyona hazır uzmanlar etkin olarak görev yapmalıdır. Bu uzmanlar tek sağlık konseptine uygun olarak yetiştirilmelidir. Halk Sağlığı bünyesinde çeşitli araştırma çalışmalarında kullanılan hayvan hastalıklarına karşı alınacak koruyucu önlemler ile bu konuda eğitim çalışmaları yapmalıdır. İnsan Hekimlerinin ve Veteriner Hekimlerin Tek Sağlık Konseptine Yönelik Eğitim Çalışmaları Askeri alandaki Veteriner Halk Sağlığı yapılanması da katılmalıdır.

E. KAYNAKLAR

1. Yılmaz, O., Cevizci, S., Serpen, A. (2014) 21-23 Mayıs 2014 Dünya Veteriner Halk Sağlığı Tarihine Genel Bir Bakış. IV Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu-Samsun
2. Özgür, A. (1995) Türkiye'de Veteriner Hekimliği Halk Sağlığı Çalışmalarının Tarihsel Gelişi. Doktora Tezi, A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü-Ankara
3. Temizyürek, A. (2006) Çeviri: Veteriner Halk Sağlığı (Encyclopedia of Public Health Information about Veterinary Public Health,www.Answers.com, inter sitesine ulaşıldığı tarih, 12 Aralık 2006), yayınlanmadı.
4. Güler, Ç. (2016) Rudolf Virchow-Palme Yayıncılık - Ankara
5. Saunders, L.Z. (2000) Commentary-Virchow's Contributions to Veterinary Medicine: Celebrated Then,Forgetten Now.Vet.Pathol.37:199-207 (2000)-USA
6. Joint Who-Fao Expert Group on Zoonoses-,11-16 December 1950, Report on the First Session, WHO Technical Report Series, No;40, May 1951. Geneva - Switzerland
7. Chomel, B.B. (2002) Control and Prevention of Emerging Zoonoses. Nowember, 1-3, 2002 Veterinary Medicine's Role in Biodefense and Public Health, Washington DC. USA
8. Dirican, R ve Bilgel, N. (1993) Halk Sağlığı, II. Baskı. U. Ü. Güçlendirme Vakfı Yayın No:70,U.Ü.İ.İ.B.F.İşletme İktisadi ve Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi No:71-Bursa
9. Karesh, W. B., et al. (2012) Ecology of zoonoses:natural and unnatural histories. Lancet 2012:380: 1936-45. USA.
10. Biological disasters of animal origin The role and Preparedness of veterinary and public health services.Revue scientifique et technique,Vol.25 (1), 2006, OIE, 12, rue de prony - 75017 Paris, France
11. Dinçer B. (1992) Çeviri: Veteriner Hekimliğin Halk Sağlığı Faaliyetlerine Katkısı (The veterinary contri bution to public health practice. Report of a Joint FAO/WHO Expert Committee on Veterinary Public Health. 1975), FAO ve WHO Teknik Rapor Serisi, No:573,FAO Tarım sal çalışmaları No:96, WHO Geneva, Switzerland
12. Erika, J. (2014) Comparative Medicine-Anatomy and Physiology: Definition of Comparative Medicine: History and New İdentity.
13. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (2014) Yem Sektörü İçin İyi Üretim Uygulamaları ve Yem Hijyeni Klavuzu.
14. Ergün, A. ve ark.(2013) Yemler, Yem Hijyeni ve Teknolojisi.
15. Ergün, A. ve ark.(2014) Hayvan Besleme ve Hastalıkları.
16. Gıda, Tarım Hayvancılık Bakanlığı (2016) Yem Maddeleri Kataloğu.
17. Karaman, S. (2006) Hayvansal Üretimden Kaynaklanan Çevre Sorunları ve Çözüm Yolları. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 9 (2), 2006.
18. T.C. Resmi Gazete (2012) On üç ilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı ilçe kurulması ile Bazı Kanun Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
19. One Health. https://ipfs.io/ipns/QmdJiuMWp2FxyaerfLrtdLF6Nr1EWpL7dPAxA9oKSP YYgV/wiki/One_Health.html internetten ulaşım tarihi: 13.02.2018, saat:05:56
20. Temizyürek, A.(2007) Veteriner Hekimler ile İnsan Hekimleri Tek Sağlık Konseptine Geri Dönüyorlar. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, Cilt:78, Sayı:4, Yıl:2007 - Ankara

21. Serpen, A.,Temizyürek, A.(2010) Halk Sağlığı Uygulaması Açısından Tek Sağlık Uygulamasının Önemi. Türk Tarım Dergisi, Ocak - Şubat 2010, Sayı:191, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı-Ankara
22. Taştan, R. (2015) Tek Sağlık," Yalnızca Mikrobiyal Fırtınaya Karşı Stratejik Savunma mıdır ?".Kocaeli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, 27 Mayıs 2015-Kocaeli
23. Dinçer, F.(1979) Türkiye'de Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Üzerine Araştırmalar. I. Bölüm. A.Ü. Veteriner Fakültesi Dergisi, Yıl:1979, Cilt: 26, Sayı:3-4 -Ankara http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/11/580/7309.pdf
24. Bussani, L et al.(2006) Laboratory surveillance for prevention and control of foodborne zoonoses. Ann Ist Super Sanità 2006 | Vol. 42, No. 4: 401-404
25. Güner, A.ve ark. (2012) Yeni Ortaya Çıkan ve Tekrar Önem Kazanan Gıda Kaynaklı Bakteriyel Patojenler. Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 18(5),2012
26. Açıkgöz, Y.F. (2015) AB'de Gıda Kaynaklı Zoonozlarla Mücadele ve Türkiye'nin durumu.
27. Şakul, S.A. (2015) Biyolojik Savaş Ajanları. SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, Eylül-Ekim-Kasım 2015 tarihli 36. sayıda, sayfa 78-81. http://www.sdplat form.com/Dergi/901/Biyolojik-Savas-Ajanlari.aspx
28. Yenen, Ş.O. (2001) Biyolojik Silah, Biyolojik Savaş, Biyolojik Terör. http://www. klimik.org.tr/2001/05/11/biyolojik-silah-biyolojik-savas-biyolojik-teror-prof-dr-o-sadi-yenen/
29. Serpen, A. (2006) Çeviri: A.B.D'de biyolojik terör ve veteriner hekimlik. Çiftlik Dergisi, Şubat 2006, Sayı:264.
30. Kılıç, S. (2006) Biyolojik Silahlar ve Biyoterörizm. Türk Hij. Den. Biyo. Derg. 2006, Cilt:63, No:1,2,3, S:1-20.
31. European Commission (2007): EU Animal Health Strategy: The Concept of << One Health >> and the role of Research. European Commission Directorate-General for Health & Consumers
32. Pitchford, R. (2015) Beware of animal diseases as biological weapons, health experts say. https://www.reuters.com/article/us-health-animal/beware-of-animal-diseas es-asbiolo gical-weapons-health-experts-say-idUSKCN0PA2A220150630
33. Atasoy, S. (2012) Biyoterör komplo teorisi değil, gerçeğin ta kendisi. Labmedya. http://labmedya.com/biyoteror-komplo teorisi değil gerçeğin ta kendisidir
34. Natural and unnatural infectious disease threats. 30 June - 2 July 2015 Global Conference on Biological Threat Reduction. Paris-France. http://www.oie.int/eng/ BIOTHREAT2015/introduction.htm
35. Arda, M., Sareyyüpoğlu, B. (2004) Aşılar-Hazırlama Teknikleri, Avantaj ve Dezavantajları-Ankara
36. Yalçındağ, Ş. (1988) Dünya Bağışıklama Günü 1987 - Aşı Bilgisi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları:5 - İstanbul
37. Aydın, N. (1990) Veteriner Hekimlikte Aşılar ve Aşı Uygulamalarında Dikkat Edilecek Hususlar. Etlik Veteriner Mikrobiyoloji Dergisi, Sayı:1, Cilt:7 Yıl:1990
38. Roth, J.A. (2011) Veterinary vaccines and their importantce to animal health and public health. Procedia in Vaccinology, 5 (2011) 127-136
39. Pastoret, P.P., Jones, P. (2004) Veterinary vaccines for animal and publice health. Dev Biol (Basel). 2004;119:15-29.
40. FVE (2017) News-Latest news.Vaccination of animals = veterinary act. http://www.fve.org/news/index.php?id =249
41. Kortekaas, J.A. One Health in practice: Developing vaccines against zoonotic viruses. https://www.wur.nl/ en/show/One-Health-in-practice-Developing-vaccines-aga inst-zoonotic-viruses.htm
42. Arda, M. (1994) Biyoteknoloji, 2. Baskı-Ankara
43. İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı Biyoteknoloji Ders Notları. http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/veteriner.istanbul.edu.tr/wp-content/uplo ads/2015/04/Biyoteknoloji-Ders-Notu.pdf, internetten ulaşım 11.02.2018, saat:15;59
44. Brenig, B. (1994) Biotechnology in veterinary medicine and animal production. Dtsch Tierarztl Wochenschr. 1994 Mar;101(3):96-9.
45. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Bilim Teknoloji Genel Müdürlüğü. Türkiye Biyoteknoloji Stratejisi Eylem Planı (2015 -2018).İzleme ve Değerlendirme Raporu. 1 Ocak 2017-30 Haziran 2017.

46. Universita Degli Studi Di Milano/ITALY: Veterinary Biotechnology Siciences. http://www.unimi.it/ENG/courses/H52.htm internetten ulaşım 11.02.2018, saat:17;11
47. Güler, Ç., Çobanoğlu, Z. (1994) Çevire Kirliliğine Vücut Cevabı ve Beslenme. T.C Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü-Ankara
48. Velicangil, S.(1985) Halk Sağlığı Bilimi, Cilt-I, İ.Ü. Eczacılık Fakültesi Halk Sağlığı Dersleri, İstanbul.
49. Güler, Ç., Çobanoğlu. Z. (1994) Çevresel Etkenlere Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Hastalıklar - Ankara
50. Dirican, R. (1990) Toplum Hekimliği (Halk Sağlığı) Dersleri. Hatipoğlu Yayınevi - Ankara
51. Kocataş, A. (2003) Ekoloji ve Çevre Biyolojisi. E.Ü. Su Ürünleri Fakültesi Yayınları No:51, Ders Kitabı Dizini No:20, Bornova - İzmir
52. Vardar, Y. (1978) Çevre Biyolojisine Giriş. E.Ü. Mühendislik Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 26, Bornova-İzmir
53. Anon (1996), Residues of veterinary drugs in foods. Codex Alimentarius. Vol.3. FAO of the UN, Rome.
54. Botsoglou NA and Fletouris DJ, 2001. Drug Residues in Foods. Marcel Dekker, Inc. New York • Basel, ISBN: 0-8247-8959-8.
55. Coffman JR and Beran GW, 1999. The Use of Drugs İn Food Animals. National Academy Pres Washington, D.C. ISBN 0-309-05436-6.
56. Ergin, Ş. ve Filazi, A. (2005). Ankara piyasasında satılan sütlerde antibiyotik kalıntı durumunun belirlenmesi. 1. Ulusal Veteriner Farmakoloji ve Toksikoloji Kongresi. 22-24 Eylül 2005, Ankara.
57. Filazi, A. ve ark. (1999): Türkiye'nin Çukurova Bölgesinden toplanan bal örneklerinde organik fosforlu insektisid kalıntılarının belirlenmesi. Türk Koop. Ekin Derg., 10:49-54.
58. Filazi, A., Sireli, U.T. and Cadirci, O. (2005), Residues of gentamicin in eggs following medication of laying hens. British Poultry Science, 46:580-83.
59. Gijs TJM, 2004. Residue Control Policies and Capacity Building. http://www.fao.org/docrep/008/y5723e/y5723e0y.htm#TopOfPage (Accessed 18.10.2009).
60. İnce, S. ve Filazi, A. (2007): Bağlı Kalıntılar. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Dergisi, 7: 79-85.
61. Kaya, S. ve ark. (1992), Mezbahadan sağlanan sığır et, karaciğer ve böbrek örneklerinde antibiyotik kalıntıları. Ankara Üniv. Veteriner Fak. Derg., 39:13-29.
62. Kaya, S. ve Ünsal, A. (2000). Besinlerdeki ilaç kalıntıları:699-711. Alındı Veteriner Uygulamalı Farmakoloji Cilt 2, Baskı 2. Medisan Yayınevi, Ankara.
63. Paige, JC (1997). Public health impact on drug residues in animal tissues. Vet. Hum. Toxicol., 39:162:9.
64. Santos MM, Enes P, Reis-Henriques MA, Kuballa J, Castro LF and Vieira MN, 2009. Organotin levels in seafood from Portuguese markets and the risk for consumers. Chemosphere. 75:661-666.
65. Sireli, U.T., Filazi, A. and Cadirci, O. (2006), Effect of cooking and storage times on gentamicin residues in eggs. Ital. J. Food. Sci. 18: 441-446.
66. WHO (1988), Food additives series 23: Toxicological evaluation of certain veterinary drug residues in food. The 32nd Report of the Joint FAO/WHO Expert Committe on Food Additives. Cambridge University Pres, Cambridge.
67. WHO (1999), Technical Report Series 888: Evaluation of certain veterinary drug residues in food. Fiftieth Report of the Joint FAO/WHO Expert Committe on Food Additives. WHO, Geneva.
68. Ahmed, I. and Kasraian, K. 2002. Pharmaceutical challenges in veterinary product development. Advanced Drug Delivery Reviews, 54:871-882.
69. Anon. 2011. Farmakovijilans nedir? http://www.farmakovijilans.com/nedir.php.
70. Cevizci, S. ve Erginöz, E. 2009. Kamu sağlığına yönelik veteriner halk sağlığı hizmetleri ve bu alandaki fırsatların değerlendirilmesi. F.Ü. Sağ. Bil. Vet. Derg., 23(1):65-71.
71. Gelal A. 2005. Yeni ilaç geliştirilmesi. Türk Farmakoloji Derneği Klinik Farmakoloji Çalışma Grubu Elektronik Bülteni. http://www.tfd.org.tr/KFCG_ebulten_2005_3.pdf.
72. Woodward K.N. 2009a. Elements of Veterinary Pharmacovigilance. 9-17. In Veterinary Pharmacovigilance; Adverse Reactions to Veterinary Medicinal Products. Edited by K.N. Woodward. Wiley- Blackwell Publishing Ltd.

73. Woodward, K.N. 2009b. Veterinary pharmacovigilancein the European Union. 19-46 In Veterinary Pharmacovigilance; Adverse Reactions to Veterinary Medicinal Products. Edited by K.N. Woodward. Wiley- Blackwell Publishing Ltd.
74. Dinç G, Ata, Z, Temelli S. (2012). Sığır mastitislerinden izole edilen Escherichia coli suşlarında genişlemiş spektrumlu beta-laktamaz aktivitesi ve antibiyotik dirençlilik profilinin incelenmesi. Ankara Üniv Vet Fak Derg, 59, 85-88
75. Filazi A. (2012). Hayvansal gıdalardaki antibiyotik kalıntıları ve risklerinin değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J Vet Sci, 3, 1-7
76. Guardabassi L, Jensen LB, Kruse H (2008). Guide to Antimicrobial Use in Animals. Blackwell Publishing Ltd. ISBN: 978-1-4051-5079-8
77. Keskin O, Tel OY, Arserim NB. (2012). Bir Sığırcılık İşletmesinde Çoklu Antibiyotik Dirençli Pseudomonas aeruginosa Epidemisi. Dicle Üniv Vet Fak Derg, 1, 30-33
78. Kireçci E. (2009). Evcil hayvanlarda MRSA taşıyıcılığı. S.D.Ü. Tıp Fak. Derg. 16, 45-49.
79. Tel OY, Bayraktar M, Keskin O. (2012). Investigation of antibiotic resistance among Staphylococcus aureus strains of human and bovine origin. Ankara Üniv Vet Fak Derg, 59, 191-196.
80. Tel OY, Keskin O. (2010). Koyun Akciğerlerinden Pasteurella multocida ve Mannheimia haemolytica İzolasyonu ve Antibiyotiklere Duyarlılığı. YYU Veteriner Fakültesi Dergisi, 21, 31-34.
81. Ülker H, Küçük D, Cantekin Z, Solmaz H. (2012). Hatay Yöresinde Kesimhanede Kesilen Sığır Akciğerlerinden Pasteurella multocida ve Mannheimia haemolytica İzolasyonu ve Antibiyotiklere Duyarlılığı AVKAE Derg, 2, 10-14.
82. Ünal N, Yıldırım M. (2010). İneklerin Süt, Meme Başı Derisi ve Burun Mukozalarından İzole Edilen Stafilokok Türlerinin Antibiyotik Direnç Profilleri. Kafkas Üniv Vet Fak Derg, 16, 389-396.
83. Yeşilmen S, Özyurtlu N, Bademkıran S. (2012). Diyarbakır Yöresinde Subklinik Mastitisli İneklerde Etken İzolasyonu ve Duyarlı Antibiyotiklerin Belirlenmesi. Dicle Üniv Vet Fak Derg, 1, 24-29.
84. Atakan, Y. (2014) Radyasyon ve Sağlığımız, I. Baskı - İstanbul
85. WHO (2002).Future Trends in Veterinary Public Health. Report of a WHO Study Group. WHO Technical Report Series - 2002, WHO Geneva Italy. www.who.int 26 Haziran 2005, 03:15
86. Livestock in Disasters/Unit 10: Earthquakes/Hazardous Materials.
87. Passantino, A. et al (2003) The veterinary surgeon in natural disasters: Italian legislation in force. Rev.sci.tech.Off.int.Epiz.,2003,Paris - France
88. Yılmaz, O., Serpen, A. (2010) Depremde Veteriner Halk Sağlığı Hizmetleri. Çiftlik Dergisi, Nisan 2010, Sayı: 314.
89. Ergünay, O. (1993) Afet Yönetimi. Bayındırlık ve İskan Genel Müdürü,15 - 19 Eylül 1993 Afet Yönetimi; Planlama ve Uygulama Semineri - Ankara
90. Özçelik, S. (1993) Afet Hizmetleri içinde Sivil Savunmanın Yeri. İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü,15 - 19 Eylül 1993Afet Yönetimi; Planlama ve Uygulama Semineri - Ankara
91. Yılmaz, R. (1993) Afet Senaryoları. Afet İşleri Genel Müdürü Sismoloji Şube Müdürü, 15 - 19 Eylül 1993Afet Yönetimi; Planlama ve Uygulama Semineri - Ankara
92. Afet Zararlarını Azaltma Programı (2008) Türk Kızılayı Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Projesi - Ankara
93. Kadıoğlu, M. (2011) Afet Yönetimi, Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek. Marmara Belediyeler Birliği, Yayın No: 65
94. Heath, S,E. (1999) Animal Management in Disasters. Mosby, London - UK.
95. ÇASGEM (2011) Meslek Hastalıkları Rehberi. Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları - Ankara
96. Tutkun, E. (2015) Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları - Çözüm ve Önerileri sunumu notları. 16 - 17 Nisan 2015 Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştayı - Şanlıurfa
97. Serpen, A. (2015) Veteriner Halk Sağlığı Açısından Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği. Tarım Gündem Dergisi, Mayıs-Haziran 2015, Yıl:5, Sayı:26
98. Tolga, B. (2008) Avrupa Birliği'nde Hayvan Hastalıkları Kontrolünde İzlenebilirliğin Veteriner Halk Sağlığı Açısından Önemi ve Türkiye'de ki Durum. AB Uzmanlık Tezi.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

BALIKÇILIK VE SU HAYVANLARI KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Mahmut ÇETİNKAYA	Samsun Sinop Bölgesi VHO Başkanı
Üye	Doç.Dr. Şule SANAL	Ondokuz Mayıs Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Soner ALTUN	Uludağ Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Doç.Dr. Ertan Emek ONUK	Ondokuz Mayıs Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Dr. Gülnur KALAYCI	Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü
Üye	Tansu YAVUZ	KILIÇ Deniz ürünleri A.Ş. Yem Fab.
Üye	Sebahattin YAZICI	Akçaabat Belediyesi

İÇİNDEKİLER

1. Giriş 361

2. Mevcut Durum 361

2.1. Ülkemizde Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Güncel Durum 361

2.2. Ülkemizde Su Ürünleri Sağlığı Güncel Durumu 363

2.3. Ülkemizde Balık Yemi Sektöründe Güncel Durum 365

2.4. Su Ürünlerinde Güncel Mevzuat Bilgileri 366

3. Sorunlar ve Çözüm Önerileri 368

3.1. Su Ürünleri Sağlığı ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri 368

3.2. Yem Sektörü ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri 370

1. Giriş

Nüfusun ve beslenme sorunlarının hızla arttığı dünyada, zengin bir protein kaynağı olan su ürünlerine olan talep giderek artmaktadır. Su ürünleri stoklarından ekonomik ve sürekli olarak yararlanmak için kaynakların korunarak üretiminin devamlılığının sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle yetiştiricilik yoluyla mevcut su ürünleri üretiminin arttırılmasına yönelik çalışmalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek yoğunluk. Nitekim son yıllarda akuakültür dünyanın birçok ülkesinde hızlı gelişen bir endüstri haline gelmiştir

Türkiye üç tarafının denizlerle çevrili bir yarımada olması nedeniyle farklı ekolojik özellikteki 8333 km. 'lik bir deniz kıyı şeridine, doğal göletlerle birlikte, sayıları her gün artan baraj ve göllere sahiptir. Sahip olunan bu potansiyel ülkemizi su ürünleri yetiştiriciliği bakımından ideal ortama sahip ülkelerden biri yapmaktadır (TUİK, 2013). Özellikle, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin su ürünleri sektörüne uyarlanması ile ülkemiz su ürünleri üretiminde de hızlı bir artış görülmekte ve her yıl su ürünleri yetiştiriciliği ile sağlanan ürün miktarı giderek artmaktadır. 2016 yılı verilerine göre ülkemizde su ürünleri yetiştiriciliği bir önceki yıla %5,4 artış göstermiş ve yetiştiricilik yoluyla elde edilen üretim 253 bin 395 tona ulaşmıştır. Bu üretim hacmi içerisinde en yüksek yetiştiriciliği yapılan balık türü ise 99.712 ton'luk üretim ile iç sularda yetiştiriciliği yapılan alabalık olmuştur (TUİK, 2018). Su ürünleri yetiştiriciliği hızla gelişmesine rağmen ülkemizde kişi başına düşen yıllık balıketi tüketiminin oldukça düşük miktarda olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen yıllık balıketi tüketimimiz 2007 yılında 8,57 kg ile en yüksek seviyedeyken, 2013 yılında 6,307 kg ile en düşük seviyede seyretmiştir (TÜİK, 2013). Dünyada kişi başı su ürünleri tüketimi 2010 yılı verilerine göre 18,9 kg, Avrupa'da ise 22,00 kg düzeyindedir (FAO, 2014). Bu verilere göre dünya ortalamasını yakalamak için yaklaşık üç kat, Avrupa ortalamasını yakalamak için ise yaklaşık dört kat balık tüketmemiz gerekmektedir. Buda üretim miktarımızın arttırılması ile mümkün olabilir.

2. Mevcut Durum

2.1. Ülkemizde Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Güncel Durum

Balıkçılık sektörü Türkiye'de hem istihdam olanağı hem de üretim kapasitesi bakımından önemlidir. Yaklaşık 38,000 kişi bu sektörde çalışmaktadır. 2016 yılında hem deniz hem de tatlı sulardaki toplam balık üretimi 253,395 ton olup bunun 101,601 tonu tatlı su ve 151,794 tonu denizde olmuştur (TÜİK, 2016).

Yıllık avcılık üretiminin dörtte üçü Karadeniz'de gerçekleşirken, Marmara Denizi % 10 ile ikinci, Ege Denizi ise % 8 ile üçüncüdür. Akdeniz toplamın % 4'ü ile en az katkıya sahiptir. Karadeniz'de avcılığı yapılan küçük pelajik türler olan hamsi, sardalya ve istavrit toplam avcılığın % 72'sine karşılık gelir. Bunlar balık yemlerinin başlıca bileşenleri olan balık unu ve balık yağı üretimi için de kullanılmaktadır. Diğer yandan insan tüketimine sunulan balıklar Türkiye'yi çevreleyen tüm denizlerden elde edilmektedir.

Türkiye'de balık ve yumuşakça üretimi avcılık ve yetiştiricilik olarak iki yöntemle yapılmaktadır. Dinamik bir deniz ürünleri yetiştiriciliği başlıca Ege Denizi kıyısında yapılmaktadır. Kuluçkahanesi, balık yemi tesisleri, balık çiftlikleri, işleme ve ambalajlama tesislerine sahip entegre işletmelerin sayısı devamlı olarak artmaktadır. Başlıca yetiştirilen türler levrek (80.847 ton) ve çipuradır (58.254 ton). Ülkenin iç kısmında büyük ve gelişmekte olan düzeyde tatlı sularda alabalık üretimi (101.297ton) de mevcuttur. Ülkemizde son 16 yılda kültür balığı yetiştiriciliği ile ilgili üretim miktarları Tablo 1'de, Balık işletme sayıları ve üretim kapasiteleri ise Tablo 2'de sunulmuştur. Bu verilere göre 2023 hedefleri yönüyle değerlendirilecek olursa; kültür balığı yetiştiriciliğinde tam kapasite üretim yapıldığında 480 bin ton kapasite üretimi gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Kültür balıkçılığının 2016 yılı ihracatı 790.303.664 USD olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de yetiştiriciliği en çok yapılan türlerin üretim miktarları (ton)

Yıllar	Alabalık (İçsu)	Alabalık (Deniz)	Toplam	Çipura	Levrek
2001	36.827	1.240	38.067	12.939	15.546
2002	33.707	846	34.553	11.681	14.339
2003	39.674	1.194	40.868	16.735	20.982
2004	43.432	1.650	45.082	20.435	26.297
2005	48.033	1.249	49.282	27.634	37.290
2006	56.026	1.633	57.659	28.463	38.408
2007	58.433	2.740	61.173	33.500	41.900
2008	65.928	2.721	68.649	31.670	49.270
2009	75.657	5.229	80.886	28.362	46.554
2010	78.165	7.079	85.244	28.157	50.796
2011	100.239	7.697	107.936	32.187	47.013
2012	111.335	3.234	114.569	30.743	65.512
2013	122.873	5.186	128.059	35.701	67.913
2014	107.983	5.610	113.593	41.873	74.653
2015	101.166	6.872	108.038	51.844	75.164
2016	101.297	5.716	107.013	58.254	80.847

Türkiye İstatistik Kurumu, 2016

Tablo 2. Balık işletme sayıları ve üretim kapasiteleri

Kapasite (ton/yıl)	Deniz		İçsu		Toplam	
	Adet	Kapasite (ton/yıl)	Adet	Kapasite (ton/yıl)	Adet	Kapasite (ton/yıl)
0-50	174	4.008	1384	21.159	1558	25.167
51-100	10	670	72	4.515	82	5185
101-250	23	3.144	219	36.04	242	39.188
251-500	73	23.298	102	38.909	175	62.207
501-1000	68	54.374	170	134.289	238	188.663
1000+	79	151.470	3	7.400	82	158.870
Toplam	**427**	**236.964**	**1950**	**242.316**	**2377**	**479.280**

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, 2015

Türkiye deniz levreği üretimi açısından Akdeniz ülkeleri arasında birinci, çipura üretiminde ise ikincidir. Avrupa'da levrek ve çipura ticareti açısından % 25'lik pazar payına sahiptir. Deniz balığı işletmeleri, turizm ve çevresel hassasiyetler nedeniyle yaklaşık sekiz yıl önce kıyıdan uzaklaştırılmış ve bu nedenle deniz balığı üretimi önemli ölçüde azalmıştır. Daha sonraki yıllarda deniz balığı üretiminde artış sağlanmış olup, tatlı sularda kafes yetiştiriciliğinin yaygınlaşması ve yeni baraj yapımıyla birlikte 2023 yılı itibarıyla yetiştiricilik üretiminin yıllık 500,000 tona (alabalık dahil) çıkması beklenmektedir. Midye ve ıstakoz yetiştiriciliği gibi devletin geliştirmek için istekli olduğu yeni sektörler de tarımsal üretimin genel olarak ge-

nişlemesinde rol oynayacaklardır. Balık işletmelerinde Global G.A.P., Friend of the Sea ve ISO 14000 standartları yönünden sertifikasyon giderek yaygınlaşmaktadır.

Balıkçılık sektörüne ilave olarak midye üretimi de geçtiğimiz yıllarda artış göstermiştir.

Tablo 3. 2013 yılında Türkiye'deki midye üretimi

Tür	Üretim ton/yıl
Çizgili Venüs	28,029
Akdeniz midyesi	887
Kum Midyesi	83
İstiridye	11

Türkiye İstatistik Kurumu, 2014

Yetiştiricilik yoluyla elde edilen balık üretiminin hızla artmasıyla birlikte, ulusal su ürünleri işleme sektörü halen tam olarak gelişim sağlayamamıştır. İşlenen balıkların önemli kısmının ihracatı yapılır, iç pazar da ise daha çok taze balık tüketimi tercih edilir. Yetiştiricilikle elde edilen çipura ve levrek soğutulmuş veya dondurulmuş olarak iç organlar çıkarılmış, fileto halinde ve vakumlu ambalajda ve daha yakın tarih itibarıyla dondurulmuş hazır yemek olarak ihraç edilmektedir. Yetiştiricilikle elde edilen alabalık ise AB ülkelerine fileto ve füme edilerek pazarlanmaktadır. İhraç edilen diğer deniz ürünleri arasında kabuklular, yumuşakçalar ve kafadanbacaklılar yer almakta olup bunlar dondurulmuş veya soğutulmuş olarak pazara sunulmaktadır. AB Türkiye'nin balık ve deniz ürünleri ihracatı için başlıca pazardır. Bunun yanı sıra dondurulmuş veya soğutulmuş ürünlerinin Rusya, Ortadoğu ve hatta Uzakdoğu ile ABD'ye ihracatında da artış vardır. Türkiye'de aynı zamanda ton balığı yetiştiriciliği de mevcuttur, bu amaçla Japon pazarına yönelik olarak ton balığı yakalanmakta ve beslenmektedir. Türkiye'nin ithal ettiği ürünler arasında dondurulmuş uskumru, istavrit, diğer küçük pelajik balıklar, salmonidler ve kafadan bacaklılar yer almaktadır.

2.2. Ülkemizde Su Ürünleri Sağlığı Güncel Durumu

Su ürünleri üretiminde yaşanan hızlı gelişim sürecini olumsuz yönde etkileyen faktörler bulunmakta, bunların en başında ise enfeksiyöz hastalıklar gelmektedir. Kültür balıkçılığında çok sayıda balığın bir arada ve yakın temas halinde bulunması nedeniyle doğada serbest yaşayanlara oranla, daha fazla hastalık alma riski taşımaktadır. Meydana gelen enfeksiyon kolayca bulaşabilmekte ve kısa bir zaman dilimi içerisinde yayılarak genişlemektedir. Tüm dünyada su ürünleri yetiştiriciliğinde meydana gelen periyodik hastalık salgınlarının % 54,9'ünden bakteriyel patojenlerin, % 22,6'sından virusların, % 3.1'inden mikotik ajanların ve % 19,4'ünden paraziter ajanların sorumlu olduğu bildirilmektedir. Balıklarda viral, bakteriyel ve paraziter hastalıklar ölümlere neden olmakta, önemli ekonomik kayıpların yanında önemli ilaç-aşı maliyetlerine ve yemden düşük oranda yararlanmaya neden olmaktadır

Balık hastalıklarını klinik semptomlara ve otopsi bulgularına göre teşhis etmek genellikle olası değildir. Ayrıca birçok enfeksiyonda da tanıya yarayacak belirtiler ortaya çıkmamaktadır. Şöyle ki gizli, latent, portör ve klinik enfekte balıkların çoğu asemptomatik oldukları gibi, belirgin bir otopsi tablosuna da sahip değildirler. Bu nedenlerle otopsi bulgularına bakılarak kesin bir yargıya varmak doğru olamaz. Hastalığın kesin olarak teşhis edilmesi, klinik ve otopsi bulgularının laboratuar muayeneleri ile desteklenmesi sonucunda mümkün olmaktadır.

Su Hayvanlarının hastalıklarına ilişkin teşhis hizmetleri Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarları Yönetmeliği kapsamında çalışma izni olan kurum ve kuruluşlar tarafından Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları İle Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği hükümleri gereğince yürütülmektedir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir/Bornova Veteriner Kontrol Enstitüsü balık hastalıkları ve çift kabuklu yumuşakça hastalıkları konularında Ulusal Referans Laboratuvar olarak hizmet vermektedir. Etlik Veteriner Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü, Adana, Konya, Pendik, Elazığ, Erzurum, Samsun Veteriner Kontrol Enstitüleri ile Erciyes Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakülteleri bünyelerinde bulunan Su Ürünleri Hastalıkları Anabilim Dalı laboratuvarlarında da sektöre kısmi olarak hizmet verilmektedir.

Teşhis hizmetlerinde; Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü bünyesinde Enstitülerde görev yapan konu uzmanları ve Üniversite öğretim üyelerinden disipin/bölüm bazlı kurulan Metot Birlikteliği Komisyonlarınca Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü El Kitabı ve/veya hastalıkların tanı yöntemine ilişkin olarak hazırlanan Avrupa Birliği Direktifleri ve/veya uluslararası kabul görmüş yayınlardan hazırlanan Metot Birlikteliği Kitabında yer alan uluslararası standart metotlar kullanılmaktadır.

Ulusal Referans Laboratuvarın teşhiste metot birliği ve teşhis güvenilirliği Avrupa Birliği ve/veya Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü Referans Laboratuvarları tarafından yıllık olarak düzenlenen yeterlilik testlerine katılım ve TÜRKAK akreditasyonu ile sağlanmaktadır.

Hastalıkların kontrolü ve bulaşmasını engellemek amacı ile bazı hastalıkları "İhbarı Mecburi Hastalıklar" sınıfında yer almaktadır. Bu hastalıkların listesi Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı tarafından yayınlanmakta ve bildirilmektedir. Bu hastalıkların teşhisi sonucunda Bakanlığa bildirilmesi ve mevzuat hükümlerinin uygulanması zorunludur. Bu kapsamda yer alan hastalıklar çok bulaşıcı ve ölüm oranları yüksek olan hastalıklar veya ülke için egzotik yani ülkede görülmeyen hastalıklar olup kontrol veya eradikasyon tedbirleri kapsamında yayılmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.

Ülkemizde 24/10/2006 tarihli ve 2006/88/ EC sayılı Su Hayvanları ve Ürünlerine İlişkin Hayvan Sağlığı Gereklilikleri ve Su Hayvanlarında Belirli Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolüne Dair Avrupa Birliği Konsey Direktifi ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü Bildirimli Hastalıklar listesi kapsamında hazırlanan ve 22 Ocak 2011 tarih ve 27823 sayılı resmi gazetede yayınlanan İhbarı Mecburi Hayvan Hastalıkları ve Bildirimine İlişkin Yönetmelik kapsamındaki İhbarı mecburi olan su hayvanları hastalıkları aşağıda yer almaktadır

1- Epizootik hematopoetik nekroz (EHN, Epizootic haematopoietic necrosis)

2- Epizootik ülseratif sendrom (Epizootic ulcerative syndrome)

3- Viral hemorajik septisemi (VHS)

4- Beyaz benek hastalığı (White spot disease)

5- Sarıbaş hastalığı (Yellow head disease)

6- Taura sendromu (Taura syndrome)

7- Balıkların enfeksiyöz hematopoetik nekrozisi (IHN)

8- Enfeksiyöz somon anemisi (Infectious salmon anaemia)

9- Perkinsus marinus enfeksiyonu (Infection with Perkinsus marinus)

10- Microcytos mackinie nfeksiyonu (Infection with Microcytos mackini)

11- Marteilia refringens enfeksiyonu (Infection with Marteilia refringens)

12- Bonamia ostreae enfeksiyonu (Infection with Bonamia ostreae)

13- Bonamia exitiosa enfeksiyonu (Infection with Bonamia exitiosa)

14- Koi herpes virus hastalığı (Koi herpes virus disease)

15- Sazanların bahar viremisi (Spring Viraemia of Carp) (SVC)

16- Kerevit vebası (Crayfish plague)

17- Bakteriyel böbrek hastalığı (Bakterial kidney disease) (BKD)

Bu kapsamda yer almamakla birlikte Viral Nervöz Nekrozis ve Infeksiyöz Pankreatik Nekrozis hastalıkları da ülkemiz balıkçılığı için büyük önem taşımakta olup tarama/izleme kapsamında bulunmaktadır. Bununla birlikte Ulusal Referans Laboratuvar tarafından 2004 yılından itibaren doğal yatak/yetiştirme alanlarında istiridye ve midyelerde Bonamiosis ve Marteliosis, akivadeslerde ise Perkinsosis yönünden hastalık izleme çalışmaları yürütülmektedir.

Ulusal Referans Laboratuvar tarafından 2004 yılından itibaren alabalık ve sazanlarda viral hastalıklar, 2010 yılından itibaren levrek ve çipuralarda Viral Nervöz Nekrozis yönünden, hastalık kaynağını araştırma amaçlı epidemiyolojik tarama, bölge durumlarının belirlenmesi amaçlı epidemiyolojik tarama, hastalık sonrası hastalık izleme çalışmaları yürütülmektedir. Viral alabalık hastalıkları yönünden ülke durumunu belirlemek üzere 2017 yılında başlatılan tarama çalışması 2018 yılında tamamlanacak ve kategorilendirmeye esas teşkil edecektir. Tarama izleme çalışmaları 2006/88 sayılı Avrupa Birliği Direktifi ve Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları ile Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde planlanmakta ve yürütülmektedir.

2.3. Ülkemizde Balık Yemi Sektöründe Güncel Durum

Dünya yem üretimine dair en kapsamlı istatistiki çalışmaları gerçekleştiren Alltech, hazırladığı Global Feed Survey 2017 raporunda dünyadaki toplam yem üretiminin 2016 yılında 1 milyar 32 milyon ton olduğunu açıkladı. Söz konusu rapora göre toplam yem üretiminde balık yemi grubu, yaklaşık 40 milyon tonla dördüncü sırada yer alıyor. 451 milyon tonla en yüksek üretim miktarına sahip kanatlı yem grubu düşünüldüğünde, balık yeminin üretim miktarının son derece düşük olduğu görülüyor. Ancak pek çok uzman, önümüzdeki yıllarda yem sektöründeki en büyük büyümenin bu alanda gerçekleşeceğine inanıyor.

Türkiye'de karma balık yemi sektörü 2000'li yıllardan sonra büyük bir ivme ile gelişim göstermiştir. Yetiştiriciliğin daha önce başlaması nedeni ile ilk yıllarında tavuk yemi, yaş yemler kullanılarak beslemeler yapılmıştır. Zaman içerisinde sektörün önemi daha iyi hissedilerek balıklara özel formülasyonlarda fakat eski teknolojilerde (pres pelet, ekspander) devam etmiştir. Bugün son 12 yılda teknolojinin de ilerlemesi ile ekstruder makinelerinde ve türlere özel besleme formülasyonlarının da tecrübe edilmesi ile yüksek enerjili, daha iyi sindirilebilirliğe sahip, temiz ve çevreye etkisi düşük olan ekstruder yemler üretilmeye başlanmıştır. 2016 yılında 461.154 tona ulaşan ülkemiz balık yemi üretiminin 2017 yılında 500.000 tona yaklaştığı tahmin edilmektedir. Üretilen yemin yaklaşık % 50 si alabalık ve somon üretim çiftliklerinde, % 50 si levrek, çipura ve granyöz çiftliklerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Ülkemiz balık yemi fabrikalarının tamamı artık gelişmiş dünya ülkelerindeki gibi, karma yem yapımında (özellikle kedi-köpek, balık ve karides yemlerinde) makine ekipman olarak üst düzeyde ekstruder teknolojisi ile üretim yapmaktadır.

Balık üretiminin hızla artacağı ve buna bağlı olarak balık yemlerinde de artış olacağı pek çok çalışmada bildirilmektedir. Günümüzde balık yemi yapımında özellikle dışa bağımlı olarak üretim gerçekleştirilmektedir. Hammaddelerin ve katkı maddesi olarak kullanılan pek çok maddenin ithal olması, balık yemlerinden optimal koşullarda yararlanılması konusunu ön plana çekmektedir. Kısaca her bir yem tanesin-

den maksimum yararlanılması önemlidir ve bu durum gerek üreticiler gerekse ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır.

Tablo 4. Yıllara göre Türkiye Balık Yemi Üretimi (ton)

Yıllar	Üretim miktarı
2000	40.000
2006	70.153
2007	164.611
2008	159.152
2009	171.514
2010	184.810
2011	239.273
2012	300.022
2013	355.421
2014	355.621
2015	375.515
2016	461.154

Türkiye Yem Sanayicileri Birliği

Su ürünleri yetiştiriciliğinde en önemli maliyet yem olup, balığın sağlıklı büyüyebilmesi, istenen zamanda istenen kalitede güvenilir ürün elde edilebilmesi için yemin içeriği, kalitesi, ete dönüşüm oranı sindirilebilir olması önemlidir.

Su ürünleri yetiştiriciliğinin çevreye etkisi, su ürünleri yetiştiricilik yönteminin çeşidi, üretim kapasitesi ve su ürünleri yetiştiriciliği yapılan yerlerin biyolojik, kimyasal ve fiziksel özelliklerine bağlı olarak değişiklikler göstermektedirler.

Akarsu, göl, gölet, baraj gölleri ve denizlerin su ürünleri yetiştiriciliği yönünden değerlendirilmesi çok önemli olmakla beraber, bu eko sistemlerde zaman içerisinde oluşacak biyolojik değişimlerin izlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi su ürünleri yetiştiriciliğin geleceği açısından son derece önemlidir.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan yemler ve bu yemlere bağlı oluşan atıklar tesislerin çevreyle olan etkilerinde büyük rol oynamaktadır.

Balığın genetiği, yaşı, türü, biyolojisi, ışık yoğunluğu, mevsim, su sıcaklığı, besin çeşidi, besin miktarı ve su kalitesi balık beslenmesine başlıca etki eden etkenlerdir.

2.4. Su Ürünlerinde Güncel Mevzuat Bilgileri

a) Su Ürünleri Mevzuatı

Ülkemizde mevcut su ürünleri mevzuatının temelini 22.03.1971 tarih ve 1380 sayılı "Su Ürünleri Kanunu" oluşturmaktadır. Bu kanuna dayalı olarak;

a) 10.03.1995 tarih ve 22223 sayılı Resmi Gazetede "Su Ürünleri Yönetmeliği"

b) 13.12.1996 tarih ve 22846 sayılı Resmi Gazetede "Balıkçı Barınakları Yönetmeliği" 19.06.2002 tarih ve 24790 sayılı Resmi Gazetede "Su Ürünleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Yönetmeliği"

c) 29.06.2004 tarih ve 25507 sayılı Resmi Gazetede "Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği" yayımlanmıştır.

b) Su Hayvanları Sağlığına İlişkin Mevzuat

Su hayvanları sağlığına ilişkin ülkesel mevzuat 11/6/2010 tarih ve 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa" dayanılarak,

a) 24/10/2006 tarih ve 2006/88/ EC sayılı "Su Hayvanları ve Ürünlerine İlişkin Hayvan Sağlığı Gerekliliikleri ve Su Hayvanlarında Belirli Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolüne Dair Avrupa Birliği Konsey Direktifine",

b) Su Hayvanlarının Karantinaya Alınmasına İlişkin Gerekliliklere Dair 12/12/2008 tarih ve 2008/946/EC sayılı Komisyon Kararına

c) Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin 2001/82 sayılı Veteriner Tıbbi Ürünler Direktifi, 2004/28 sayılı Veteriner Tıbbi Ürünlerle İlgili Topluluk Kodu ve Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin 2001/82 sayılı Veteriner Tıbbi Ürünler Direktifinin ekini değiştiren 2009/9 Sayılı Direktifi, 91/412 sayılı Veteriner Tıbbi Ürünler İçin İyi Üretim Uygulamaları Prensiplerine İlişkin Direktifine

d) Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü El Kitabına paralel olarak hazırlanmıştır.

Buna göre su hayvanlarının sağlığı ile ilgili ülkesel mevzuat kapsamında:

a) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan, 31.01.2012 tarih ve 28190 sayılı resmi gazetede yayınlanan "Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları İle Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği"

b) 22 Ocak 2011 tarih ve 27823 sayılı resmi gazetede yayınlanan "İhbarı Mecburi Hayvan Hastalıkları ve Bildirimine İlişkin Yönetmelik"

c) 11 Aralık 2011 tarih ve 28139 sayılı resmi gazetede yayınlanan "Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarı Yönetmeliği"

d) 24 Aralık 2011 tarih ve 28152 sayılı resmi gazetede yayınlanan "Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik"

e) Yıllık olarak hazırlanan Hayvan hastalıkları ve zararlıları ile mücadele genelgesi yer almaktadır.

Su Hayvanlarının Sağlık Koşulları İle Hastalıklarına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği;

- Su ürünleri yetiştiricilik işletmesi ve işleme tesisleri kuruluş ve işleyiş koşulları
- Hayvan sağlığı gözetim programları
- Yetiştiriciliği yapılan su hayvanlarının ve ürünlerinin piyasaya arz edilmesine ilişkin hayvan sağlığı koşulları
- Hastalıkların listelenmesi
- Nakliyata ilişkin hastalık önleme gereklilikleri
- Hayvan sağlığının sertifikalanması
- Su hayvanlarının yetiştirme ve stok desteği amacıyla piyasaya arz edilmesine ilişkin genel gerekliliikler
- İthalata ilişkin genel yükümlülükler
- İthalata ilişkin teminatlar
- Su hayvanlarında görülen hastalıkların ihbarı ve asgari kontrol tedbirleri

- Kontrol programları ve aşılama

- Yetkili laboratuvarlar (Ulusal referans laboratuvarlarının işlev ve görevleri diğer laboratuvarların görevlendirilmesi) konularındaki hükümleri kapsamaktadır.

c. Yem Üretim Mevzuatı

Ülkemizde mevcut yem üretimi mevzuatının temelini 11.06.2010 tarih ve 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" oluşturmuştur. Yem Kanununa dayalı olarak

a) 17.10.2011 tarih ve 28145 sayılı Resmi Gazetede "Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmeliği"

b) 24.12.2011 tarih ve 28152 sayılı Resmi Gazetede "İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliği"

c) 27.12.2011 tarih ve 28155 sayılı Resmi Gazetede "Yem Hijyeni Yönetmeliği"

d) 27.12.2011 tarih ve 28155 sayılı Resmi Gazetede "Yemlerin Piyasaya Arzı ve Kullanımı Hakkında Yönetmelik"

e) 18.07.2013 tarih ve 28711 sayılı Resmi Gazetede "Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Katkı Maddeleri Hakkında Yönetmeliği"

f) 21.01.2017 tarih ve 29955 sayılı Resmi Gazetede "Yemlerin Resmi Kontrolü için Numune Alma ve Analiz Metotlarına Dair Yönetmelik";

g) 24.03.2005 tarih ve 25765 sayılı Resmi Gazetede "İlaçlı Yem Tebliği";

h) 19.04.2014 tarih ve 28977 sayılı Resmi Gazetede "Yemlerde İstenmeyen Maddeler Hakkında Tebliğ"

i) Karma yem sektörünü ilgilendiren 26.03.2010 tarih ve 27533 sayılı "Biyogüvenlik Kanunu" ve bu kanuna dayalı olarak 13.08.2010 tarih ve 27671 sayılı Resmi Gazetede "GDO ve Ürünlerine Dair Yönetmelik", izlenebilirliğin sağlanması amacı ile "GDO'lu Yemler Hakkında Uygulama Talimatı" yayımlanmıştır.

3. Sorunlar ve Çözüm Önerileri

3.1. Su Ürünleri Sağlığı ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sektörün büyüklüğü ve sürekli gelişimi göz önüne alındığında tüm laboratuvarların alt yapı ve yetişmiş/yetişmek üzere uzman personel yönünden ivedilikle güçlendirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde yalnız Ulusal Referans Laboratuvar Bakteriyoloji, Parazitoloji, Patoloji, Toksikoloji, Viroloji disiplinlerinin tamamında hizmet vermekte, diğer laboratuvarlar bu disiplinlerin bir bölümünde hizmet vermektedir.

Balık sağlığı konusunda viral balık hastalıkları; tedavilerinin olmaması, yüksek ekonomik kayıplara yol açması, tamamına yakınının taşıyıcı enfeksiyon özelliği göstermesi, vertikal bulaşma veya yüzey kontaminantı olarak yumurtaya geçme özelliği, kontrol ve mücadelelerinin güçlüğü nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Bu nedenle aquatik hayvanların sağlık durumunu kontrol edebilmek için aşağıdaki şekilde kategorilendirme yapılması ve sertifikasyon, ülke/bölge/kaynak durumunun belirlenmesi, hastalık sonrası epizootik çalışma, hastalık sonrası hastalık izleme ve epidemiyolojik tarama amaçlı izleme/tarama programları yapılmalıdır.

Kategoriler

1. Hastalıktan ari bölge

2. Gözetim programı uygulanan bölge

3. Belirsiz (enfekte olduğu düşünülmeyen fakat hastalıktan arilik statüsüne yönelik bir programa tabi olmayan) bölge

4. Eradikasyon programı uygulanan bölge

5. Enfekte bölge

Özellikle kuluçkahanelerde sertifikasyona gidilmesi gerekmektedir. Levrek ve çipura kuluçkahanelerinin kapalı devre sistemli olması ve bir düzeye kadar biyogüvenlik şartları taşıması şartların iyileştirilmesi ile sertifikasyon amaçlı izleme kapsamına alınabileceğini göstermektedir.

Alabalık kuluçkahanelerinde de kapalı devre sistem kuluçkahanelerde sertifikasyon çalışması planlanması gerekmektedir. Ancak kapalı devre sistem kuluçkahanelerin biyogüvenlik şartları taşımaması bu işlemi uygulanamaz kılmaktadır.

Kuluçkahanelerin sertifikasyon şartlarına hazırlanmasına yönelik teşvik edici uygulamaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

İzleme/tarama çalışmalarının yalnızca Ulusal Referans Laboratuvar tarafından yürütülmesinde uzman personel sayısı ve iş yüküne bağlı sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bölge laboratuvarlarının altyapı ve uzman personel yönünden takviye edilerek tarama/izleme çalışmalarında görev alabilir duruma gelmesi ile bu sıkıntıların giderilebileceği düşünülmektedir.

İhbarı mecburi viral balık hastalıkları eradikasyon kapsamında olup tespitleri durumunda işletmedeki yavru/yumurta gametlerin imha edilmesi, porsiyon büyüklüğündeki balıkların iç organları temizlenerek tüketime sunulması, işletmenin yeniden balıklandırılmasını takiben iki yıl süreli izleme programına alınması, işletmenin yumurta, balık, yem alışverişi yaptığı işletmelerde ve aynı su kaynağındaki işletmelerde epizootik tarama yapılması prosedürlerinin uygulanmasına bağlı olarak işletmeler genellikle hastalık/ölümle baş edemez hale gelene kadar teşhis amaçlı örnek gönderiminden kaçınmaktadır. Bu olgu sahada hastalıkların veya taşıyıcılığın tespiti için sürekli tarama çalışması yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu sorunun üreticilere hastalıkların yayılması durumunda sektörün çok daha fazla zarar göreceğinin anlatılmasına yönelik yoğun bilgilendirme/eğitim çalışmaları yapılması ve bu hastalıkların tazminatlı hastalıklar kapsamına alınması ile çözülebileceği düşünülmektedir.

Günümüzde bakteriyel kökenli balık hastalıkların kontrol altına alınması ve engellenmesinde antibiyotik kullanımı ve aşılama önemli yer tutmaktadır. Antibiyotikler çok çeşitli bakteriyel enfeksiyonların sağaltılmasında kullanılmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliğinde de hastalık salgınlarının önlenmesinde ve tedavi edilmesinde antimikrobiyal ajanlar yaygın olarak kullanılmaktadır ve önemli bir tutmaktadır. Ancak, bu ajanların akıllıca kullanılmaları gerektiği bildirilmektedir. Çünkü su ürünleri yetiştiriciliğinde bu ajanların kullanımı balık patojenlerinden ve diğer akuvatik bakterilerden kazanılmış tipte antimikrobiyal direnç gelişimine neden olması sebebiyle halk sağlığı açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Akuakültürde antimikrobiyal direnç ile ilişkili potansiyel iki risk bulunmaktadır. Birincisi balıklardan veya diğer akuvatik ürünlerden dirençli bakterilerin direk olarak insanlara yayılması, ikincisi balıkların bakteriyel floralarından dirençten sorumlu genlerin insan patojenlerine taşınmasıdır. Akuvatik patojenlerin birçoğu dar bir konakçı aralığına sahip olmasına rağmen, sahip oldukları antimikrobiyal direnç genleri ve virulens genleri evrimsel süreçte farklı bakteri tür ve jenerasyonu arasında transfer olabilmektedir.

Balık ilaçlarının ve aşılarının üretilmesi, ithal edilmesi, ruhsatlandırılması kontrolü, piyasaya arzı "Veteriner Tıbbi Ürünler Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre yürütülmektedir. Balıklarda kullanımı uygun bulunarak ruhsatlandırılmış 40 adet antibiyotik preparatı bulunmaktadır. Bakteriyel hastalıkların sağaltımında doğru antibiyotiğin doğru dozda ve sürede kullanımı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle teşhis ve antibiyogramı takiben önerilen ruhsatlı antibiyotik preparatlarından birisinin kullanılması gerekmektedir.

Ancak sahada gelişigüzel, ruhsatsız antibiyotik hatta etken madde kullanımı yapılmaktadır. Bunun sonucunda sağaltım gerçekleşmediği gibi dirençli antibiyotik grupları artmakta, kullanılabilecek duyarlı antibiyotik grupları hızla azalmaktadır. Bir diğer önemli sorunda, kullanılan ilaçların kayıt altına alınmamasıdır. Bu sorunların önüne geçilmesi için sahada balık hastalıklarının uygun olmayan şekilde tedavi edilmesi veya ruhsatsız aşı ve antibiyotiklerin kullanımını önleyecek tedbirler alınması, kullanılan ilaçların mutlaka reçeteli olmasının sağlanması, reçetesiz ilaç kullanımın önüne geçilmesi gerekmektedir

Balıklarda kullanılmak üzere 14 adet aşıya ithal izni verilerek ruhsatlandırılmıştır. Ayrıca ilgili mevzuat çerçevesinde ülkemizde üretilen otovaksinler kullanılmaktadır. Ancak Aşı suşunun üretim teknolojisi, muhafaza ve sevkiyatta soğuk zincirde kırılma, aşı kullanımında prospektüse uyulmaması, uygulama hataları (doz, yetkisiz personel v.b.), balıkların stres altında olması, bakım ve beslenme bozuklukları, balıkların aşılama sırasında sağlıklı olmaması (paraziter enfeksiyon/enfestasyon, bakteriyel-viral kronik–taşıyıcı enfeksiyonlar) gibi etmenler aşılama sonrası yeterli bağışıklık oluşmamasına yol açmaktadır. Bir diğer önemli sorunda aşılamaların genellikle programlı yapılmaması ve kayıt altına alınmamasıdır.

Tüm bu bilgilerin ışığında sağlıklı ve sürdürülebilir bir üretimin sağlanması için:

1. Hastalıklarla ilgili epidemiyolojik verilerin sağlıklı değerlendirilebilmesi için ölümle seyreden şüpheli tüm vakalarda laboratuvara örnek gönderilmesi,

2. Tüm işletmelerin ilaç ve aşı kullanımı, kayıp ve yumurta/balık hareketlerine ilişkin kayıtlarını düzenli tutmasının sağlanması ve kontrolü,

3. Sahada kaçak aşı ve antibiyotik kullanımını önleyecek tedbirler alınması,

4. Yerli suşlar ile ruhsatlı aşıların üretimi,

5. Kategorilendirme ve sertifikasyon çalışmalarına ivedilikle başlanması,

6. Teşhis yapan laboratuvar ve uzman personel sayısının artması, teşhiste metot birlikteliğinin sağlanması ve yeterlilik testleri ile kontrolü,

7. Balık sağlığı konusunda ülke genelinde resmi veteriner hekimlere hizmet içi eğitim seminerlerinin yaygınlaştırılması,

8. Bölge Veteriner Hekimler Odalarının ve/veya Türk Veteriner Hekimler Birliğinin organizasyonu altında bakanlık ve üniversite iş birliğiyle veteriner hekimler ve sektöre bilgilendirme çalışmaları yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

3.2. Yem Sektörü ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Balıkların yemden yararlanma oranları ve büyüme süreleri kullanılan yüksek kaliteli yemler ile azalmış, fakat yapılan yoğun yemleme sonucu çeşitli metabolizma hastalıklarını da artırmıştır. Veteriner Fakültelerinde de Balık Hastalıkları ve beslenmesine ilişkin müfredatının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla ülkemizde özel sektörde gerçekten, Balık Hastalıkları Uzmanı olarak görev yapan yeterli personel bulunmamaktadır. Veteriner Fakültelerinden bu konuyla ilgilenebilecek uzmanların sektöre kazandırılmaları gereklidir. Balık hastalıkları ve beslenmesi konusunda deneyimli ve yetişmiş eleman sayısı artırılmalı, koruyucu önlemlerin önemi, gereksiz ilaç ve kimyasal maddelerin yoğun kullanımı önlenmesi ile ilgili konularda yetiştiriciler bilgilendirilmelidir.

Karma yem hazırlamada önemli girdilerden dane yem hammaddeleri, tarımsal üretim planlaması, dünya fiyatları ile rekabet gibi bir dizi nedenlerle yeterli düzeyde üretilmemekte ve talep ithalat ile karşılanmaktadır (Tablo 5). Bu darboğazın aşılmasında, karma yem fabrikalarının yıllık karma yem üretim

planlamalarına göre hareket ederek, bitkisel üretime dayalı hammadde ihtiyaçlarını, sözleşmeli tarımsal üretim ile karşılama yoluna gitmeleri bir çözüm olarak düşünülmelidir.

Özellikle balık unu üretiminin yetersiz oluşu nedeniyle gereksinmemizin % 70'i yurtdışından temin edilmektedir. Yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan sağlanan balık unlarında hammadde ve üretim teknolojisine bağlı olarak sürekli kalite sorunları yaşanmakta olup, özellikle ham protein içeriğinde (% 60-67 / % 70-73) geniş varyasyonlar gözlenmektedir. Öte yandan, hayvansal protein kaynağı olan tavuk ununun üretimi ve kullanımı son yıllarda artmıştır. Ancak balık karma yemlerinde tavuk unu kullanımını, hijyenik koşullara uyulmadan elde edilmesi, antibiyotik kalıntı riskinin olması, sindirilebilirliğinin oldukça düşük olması, yüksek yağ içeriği nedeniyle oksidasyona açık olması ve besin madde içeriğinde (% 55-63 ham protein, % 12-28 ham yağ) bir standardının olmaması sınırlandırmaktadır. "İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliği" gereği aynı türü aynı türe yedirmek ülkemizde yasak fakat ülkemiz altyapı ve koşullarına uygunluğu etraflıca değerlendirilmeyen yasa gereği kanatlı sektörü uygulamakta güçlükler yaşamaktadır. Avrupa'da bazı büyük firmalar balık unu kalitesine yakın tavuk unu (pet food grade) üretimi yapabilmektedir. Yerli rendering üretim işletmeleri bu konuda bilinçlendirilmeli ve teşvik edilmelidir.

Tablo 5. Bazı Yem Hammaddelerinin 2017 Yılı Aylar İtibariyle (11 Aylık) İthalatı (Ton)

	Toplam İthalat (Ton)	**Toplam İthalat Değeri ($)**
Arpa	323.976	57.617.880
Mısır	1.639.498	338.396.377
Balık unu	105.345	133.426.447
Tavuk unu	15.746	9.155.178
Soya Fasulyesi	2.127.130	861.675.610
Rep ve Kolza (ve diğer)	29.451	28.019.656
Soya Fasulyesi Küspesi	705.946	262.074.137
Ayçiçeği Tohumu Küspesi	885.158	171.291.820
Rep ve Kolza Tohumu Küspesi	16.103	3.622.616
Palm küspesi	42.963	5.318.844
Mısır Kepeği	103.074	18.834.203
Buğday kepeği	1.496.321	235.016.107
Mısır Grizi	358.105	60.300.256
Buğday Gluteni	10.608	16.139.945
Diğer Melaslar	299.702	32.212.724
Pancar Posası	162.918	26.941.038
Biracılık ve İçki San. Posa ve Artıkları (DDGS)	1.690.784	317.523.103
Genel Toplam	**10.012.829**	**2.577.565.941**

Türkiye Yem Sanayicileri Birliği

Ülkemizde balık karma yem rasyonlarının hemen hemen tamamını oluşturan enerji kaynağı olan balık yağı üretimi de yeterli değildir. Bu ihtiyacın önemli bir kısmı Karadeniz de bulunan balık unu ve yağı fabrikalarından hamsi yağı olarak karşılanmakta fakat son yıllarda hamsinin az çıkması hatta 2006 döne-

minde hiç çıkmaması buna karşın talebin gittikçe artması nedeniyle balık yağında olduğu gibi balık ununda da Karma balık yemi fabrikaları tamamen ithalata yönelmişlerdir. Diğer önemli hammaddelerde olduğu gibi karma yem endüstrisinin gereksinmesini karşılayacak düzeyde ülkemizde üretilen bu kaynakta da zaman zaman kalite sorunları yaşanmaktadır. Özellikle peroksit değeri ve tortu açısından kalitesiz yağlar kanatlılarda ve balıklarda yağ kaynaklı bazı beslenme sorunlarının oluşmasına neden olabilmektedir.

Yukarıda da açıklandığı gibi karma yem endüstrisinin hammadde temini ve kalitesi konusundaki sorunlarının çözümü için günümüze yeterli adım atılamamıştır. Özellikle büyük oranda döviz kaybına yol açan mısır, soya, soya küspesi ve balık ununun yeterli miktar ve kalitede üretimi ya da alternatif hammadde kaynaklarının devreye sokulması öncelikli konular olarak yer almaktadır. Ülkemizde soya ve ürünleri kullanımı her geçen yıl artarken soya rekoltesi düşmektedir.

Bunda mısır/soya paritesinin mısır lehine gelişerek birim alandan soyaya oranla çok daha fazla kar edilmesinin payı büyüktür. Alternatif bitkisel protein kaynağı olarak alternatif bitkilerin üretiminin de acilen gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizin daha fazla balık unu üretimine geçebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Tavuk unu da dahil olmak üzere hayvansal kökenli tüm hammaddelerin üretimlerinin kalite yönünden artırılması için gerekli destek sağlanmalıdır. Öte yandan, üretimleri sınırlı olan ve üretimlerinde TSE tarafından tanımlanan standartlara uyulmayan bu tür hammaddelerin standartlara uygun ve sağlıklı üretimleri sağlanmalı, bu amaçla eğitim ve denetim faaliyetlerine önem verilmelidir. Ayrıca hammadde bazında eski olan TSE standartlarının tekrar ele alınıp güncellemelerine hız kazandırılmalıdır.

Yem katkı maddelerinin kullanımı ülkemizde yaygın olmakla birlikte üretimleri yok denecek düzeydedir. Bu maddeler genellikle karma yem üretimi yapan fabrikalarca veya yem katkı maddesi ticareti yapan firmalarca büyük oranda saf, konsantre veya premiks olarak yurtdışından temin edilmektedir. Öte yandan, karma yem sanayi dışında üretici tarafından da yem ilavesi olarak önemli miktarda premiks kullanımı vardır. Bu nedenlerle, ülkemizde yem katkı maddelerinin aktif madde bazında sağlıklı kullanım rakamlarına ulaşmak oldukça güçtür. İthal edilmeleri ve ileri teknoloji ürünü olmaları nedeniyle oldukça pahalı olan bu kaynaklarda da sıklıkla kalite sorunları yaşanmakta, kimi zaman beyan edilen miktarlarda aktif madde içermedikleri ya da enzim-probiyotik gibi yem katkılarının aktif olmadıkları gözlenmektedir. Aktivite kaybı, nakliye veya depolama aşamalarında oluşabildiği gibi yem üretimi aşamasında da peletlemeye bağlı olarak oluşabilmekte ve çoğu zaman kullanımdan beklenen sonuç alınamamaktadır. Ayrıca yem fabrikalarındaki eğitilmiş teknik eleman yetersizliği nedeniyle yem katkı maddelerinin kullanımında uluslararası standartlara uyulmamaktadır.

Ayrıca, büyüme uyarıcı antibiyotiklere alternatif olma özelliğine sahip, hayvan ve insan sağlığı üzerine olumsuz etkisi olmadığı bilinen doğal verim artırıcı özellikteki bitki ekstratlarının ve işlenmiş mayaların (saccaromyces sp.) diğer yem katkı maddelerinde olduğu gibi resmi araştırma kuruluşlarında test edilme ön koşuluyla kullanımı desteklenmelidir. Ayrıca, karma yemlerde kullanımı zorunlu olan iz element premikslerinin kaynakları etkin şekilde kontrol edilmeli, biyolojik yarayışlılığı çok daha yüksek ve premiks içinde etkileşime girmediği bilinen organik iz element şelatlarının resmi araştırma kuruluşlarında test edilme ön koşulu ile kullanımı desteklenmelidir.

Hammaddelerin büyük oranda dövize dayalı ve ithal edilmeleri fiyatlarının yüksek olması fırsatçı, kötü niyetli veya bilinçsiz tedarikçilerin bu ürünleri daha kalitesiz ve içi boş ürünlerle karıştırarak ya da karışım şeklinde yem fabrikalarına satabilme olanağı tanımaktadır. Bu tür hammaddeleri sadece maliyetler nedeni ile fiyatı ile değerlendirip yemlerde kullanılabilmektedir. Karma yem üretiminde, tüm diğer sektörlerde olduğu gibi, en önemli konulardan birisi de “Kalite”dir. Kalite öncelikle, bir fabrikanın laboratuvarından geçtiğinden, laboratuvarların bulunması ve istenen özellikleri taşıması gerekmektedir. Oysa ülkemiz karma

yem fabrikalarının laboratuvar konusuna gereken önemin verilmediği görülmektedir. Bugün balık yemi fabrikalarının çoğunda kendisine ait kalite laboratuvarları bulunmaktadır. Balık yemi fabrikaları dışında tüm karma yem üreten fabrikaların donanımlı bir laboratuvara sahip olması personeline kadar teşvik edilmeli. Devlet Laboratuvarları tağşiş olabilecek hammaddeler ile ilgili daha hassas davranmalı ülke genelinde toplamda kalite sağlanmalı ve bu bağlamda sektörel ekonomik kayıplar ve canlı sağlığına ilişkin olumsuzlukların önüne geçilmelidir.

Üretilen karma yemde kalitenin sağlanabilmesi için öncelikle her bir karma yem fabrikasının belgelenmiş kalite yönetim sistemi bulunması gereklidir. Kalitenin hammadde alımından son ürüne değin izlenebilir olması ve tarafsız bir kuruluş tarafından denetlenme mekanizmasının bulunması da olmazsa olmaz bir koşuldur.

Mısır, soya küspesi, balık unu gibi halen ithalatı yapılan yem hammaddeleri için besin maddeleri ve beslenmeyi engelleyici ve toksik-kanserojenik (dioksin vb.) maddeler açısından ithalat standartları oluşturulmalı, ithalatta kalite kontrolü ön plana çıkarılmalıdır. Ülkemiz kanatlı hayvan ve kültür balıkçılığı sektörünü tehdit eden yem maddelerindeki mikotoksin bulaşıklığı ile daha etkin bir şekilde mücadele edilmelidir. Özellikle yem maddelerinin ithali ve kullanım aşamalarında diğer analizler yanında mikotoksin analizleri de zorunlu tutulmalıdır. Bu denetimler için ithalata konulacak fon ile özel sektöre veya üniversitelere ait tam donanımlı modern yem kalite-kontrol laboratuvarlarının kurulmasına teşvik ve destek sağlanmalı, uluslararası akreditasyon kurumlarınca onaylanmış yetkili laboratuarlar olmaları sağlanmalıdır.

Öte yandan, yurtdışından ithal edilen genetik olarak değişime uğratılmış (genetically modified organism, GMO) hammadde (yüksek yağ içerikli mısır, yüksek lizin içerikli soya vb.) kullanımının, insan ve hayvan sağlığı açısından araştırılmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması ve karma yem endüstrisinin de bunlardan yararlanması sağlanmalıdır. Bu durum ayrıca karma yem yapımında kullanılan genetik olarak değişime uğratılmış (GMO) mısır ve soyadan dolayı özellikle AB ülkelerine karma yem ihracatımızı engellemektedir. Buna bağlı olarak özellikle balık karma yem fabrikaları genetik olarak değişime uğratılmamış (Non-GMO) hammaddeler bulmakta güçlük çekmektedir.

Ülkemiz karma yem sanayinde Ar-Ge'ye verilen önemin artırılması, her şeyden önce konuyla ilgili farkındalığın yaratılmasını gerekli kılmaktadır. Bu amaçla yapılacak geniş çaplı, planlı çalışmalarla, aslında mevcut olanakların harekete geçirilmesi sağlanarak önemli bir Ar-Ge potansiyeli elde edilebilir. "Ar-Ge Devlet Destekleri"nden yararlanılmasıyla "yeni bilgi ve teknoloji" üretiminde önemli aşamalar kaydedilmesi mümkün görülmektedir.

Türkiye'de üretilen balık yemleri doğrudan fabrika kanalıyla ya da bayiler aracılığı ile yetiştiriciye ulaştırılmaktadır. Bu satışların önemli bir kesimi de vadeli işlem görmektedir. Yem fabrikalarının vadeli satış yapması, yem sektörünün sık sık finansal açıdan sıkıntıya düşmesine neden olmaktadır. Vadeleri satışların altında yatan en büyük sebep ise en kısa sürede hasada yetişen alabalığın 6-8 ay, çipura ve levrek gibi deniz türlerinin ise 16-18 ayda pazara sunulabilmesidir. Bu durum da balık yetiştiricileri balıkları pazara çıkıncaya kadar işletme giderlerinin büyük bir bölümünü oluşturan yemde uzun vadeler istemek zorunda kalacak veya kaliteden çok fiyatların ön plana çıktığı daha ucuz yemlere talep oluşturacaktır. Bu durum kaliteli yem üreten fabrikaları, kalitesiz üretim yapmaya zorlamaktadır Bu da yetiştiricilikteki performansı olumsuz yönde etkileyerek kültür balıkçılığının gerilemesine neden olacaktır. Sektör için; ithalatı değil, yeterli bilgi birikimi ve teknolojiye sahip bu sektör için yok denecek kadar az olan karma yem ihracatını teşvik edici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

IV. TÜRK VETERİNER HEKİMİĞİ KURULTAYI

ÇEVRE, SOKAK HAYVANLARI VE YABAN HAYATI KOMİSYONU RAPORU

Komisyon Üyeleri

Görev	İsim	Temsil Ettiği Kurum
Başkan	Doç.Dr. Loğman ASLAN	Van VHO Başkanı
Üye	Doç.Dr. Cumali ÖZKAN	Yüzüncü Yıl Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Prof.Dr. Nazmi ATASOY	Yüzüncü Yıl Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Bünyamin AKIN	Serbest Veteriner Hekim-Osmaniye
Üye	Ramazan ÖZDEMİR	Adana Büyükşehir Belediyesi
Üye	Öztürk SARICA	Lisinia doğa proje sorumlusu
Üye	Yahya ÖZTÜRK	Mehmet Akif Ersoy Üniv. Veteriner Fakültesi
Üye	Sefer DURMUŞ	Tatvan Belediyesi
Üye	Cihat DAŞKIRAN	Serbest Veteriner Hekim
Üye	Ahmet Emre KÜTÜKÇÜ	WWF Türkiye'de yaban hayat uzmanı
Üye	Cenk KORUGAN	Serbest Veteriner Hekim

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: ÇEVRE....378
1. Türkiye'de Çevresel Sorunlar....378
1.1. Su Kirliliği....379
1.1.1. Yüzey Suları....379
1.1.2. Yer Altı Suları....379
1.1.3. Yüzme Suları....380
1.1.4. Atıklar....380
2. Türkiye'de Çevre Toplum İlişkilerinin Ana Çerçevesi....381
3. Hava Kirliliği....381
4. Su kirliliği....382
5. Toprak Kirliliği....383
6. Gürültü Kirliliği....384
7. Flora-Fauna Kirliliği....385
8. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri....385
8.1. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Floransa Sözleşmesi)....385
8.2. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)....385
8.3. Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına Yönelik Bern Sözleşmesi....385
8.4. Akdeniz'in Deniz Ortamının ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)....386
8.5. Balina Avcılığının Düzenlenmesi Sözleşmesi....386
8.6. Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi....386
8.7. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi....386
8.8. Denizlerde Kara Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi Sözleşmesi (Paris Sözleşmesi)....386
8.9. Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Sözleşme (Marpol sözleşmesi)....386
8.10. Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme (Dünya Mirası Sözleşmesi)....386
8.11. Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stockholm Sözleşmesi....386
8.12. Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi)....387
8.13. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticareti Sözleşmesi (CITES Sözleşmesi)....387
8.14. Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Sözleşme (Viyana Sözleşmesi)....387
8.15. Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi....387
8.16. Ramsar Sözleşmesi....387
8.17. Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu İle İlgili Uluslararası Sözleşme....387
8.18. Petrol Kirliliği Zararlarının Tazmini İçin Bir Fonun Kurulmasıyla İlgili Uluslararası Sözleşme....387
8.19. Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (Basel Sözleşmesi)....388
8.20. Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi....388
8.21. Kükürt Emisyonu Sözleşmesi....388
9. Çevre Sorunlarının Çözümünde Acilen Yapılması Gerekenler....388

Bölüm II: SAHİPSİZ HAYVANLAR (SOKAK HAYVANLARI) 389
1. Tanımlar ve Giriş 389
2. Ülkelere Göre Sahipsiz Hayvan Politikaları 390
- Almanya, Belçika, Fransa, İspanya, İtalya, İngiltere, Portekiz, Letonya, İsveç 390
- Norveç, Macaristan, Malta, Kuzey İrlanda 392
- Amerika Birleşik Devletleri 393
- Avusturalya 393
- Tayvan, Hindistan, Mısır 393
3. Kimliklendirme Teknikleri 393
3.1. Mikroçip Uygulaması 393
3.2. Dövme (tattoo) Uygulaması 395
4. Populasyonun Kontrolü 395
4.1. Kısırlaştırma 395
4.2. Ötenazi İşlemi 396
5. Hayvan Haklarına İlişkin Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslar Arası Sözleşmeler 396
5.1. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) 396
5.2. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi 396
5.3. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi 396
5.4. Bern Sözleşmesi 396
5.5. Kuşların Himayesine Dair Uluslararası Sözleşme 397
5.6. Ramsar Sözleşmesi 397
5.7. UNESCO Evrensel Hayvan Hakları Bildirisi 397
5.8. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi 397
6. Türkiye'deki Genel Durum 397
7. Bölgelere Göre Kanunun Uygulanma Durumu 400
8. Sonuç ve Öneriler 401
Bölüm III: YABAN HAYATI 404
1. Tanımlar 404
2. Giriş 404
3. Ormanlarımız 405
4. Sulak Alanlar 405
5. Biyolojik Çeşitlilik 406
6. Ekosistemlerin Ve Yaban Hayatı Kaynaklarının Korunması ve Yönetimi 406
7. Av ve Yaban Hayatı Yönetimi 407
8. Ülkemizdeki Yabani Hayvanlara Yönelik Eğitim Veren Kamu Kuruluşları Ve Üniversiteler 408
9. Ülkemizde Yabani Hayvanlara Yönelik Araştırma Yapan Resmi Kuruluşlar 409
10. Ülkemizdeki 'Aktif' Yabani Hayvan Rehabilitasyon Merkezleri 409
11. Sonuç ve Öneriler 409

BÖLÜM I: ÇEVRE

1. TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL SORUNLAR

Giriş

Çevre sorunları, birden bire ortaya çıkmamış, zaman içinde birikerek, 20. yüzyılın son on yılında dünya gündemine oturmaya başlamıştır. Aslında çevre, insanı etkileyen ve ondan etkilenen her şey olarak tanımlanırsa, çevre sorunsalının kökleri tarihin ilk çağlarına kadar uzanır. Ancak ekosistemin ciddi anlamda bozulması ve canlılar için tehlikeli olmaya başlaması, insanın yerleşik hayata geçmesiyle başlamış, Sanayi Devrimi ile birlikte hızla artmıştır.

Sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkan sorunlar giderek bütün dünyayı tehdit eder hale gelmiştir.

Bir başka deyişle çevre sorunları, doğaya ve doğa olaylarına karşı tamamen savunmasız olan, doğaya boyun eğmeyi kabullenmiş ve onunla uyum içinde yaşamayı öğrenmiş olan ilkel insanın; tarım hayatına geçmesi, bilgisinin, teknik birikiminin artması ve bilim ile teknolojinin ilerlemesiyle beraber çevreyi denetleyebilen tek güç olduğunu düşünmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

İnsanın, yaşama ortamı içinde bulunan diğer canlı ve cansız varlıkları kendi çıkarları doğrultusunda kullanması, zaman içinde bu varlıkların niteliklerinin değişmesi ve değerlerinin kaybolmasına sebep olmuştur.

Hava, su ve toprağın zamanla niteliğinin bozularak yaşanırlığını yitirmesi, yaşam ortamları değiştiği ya da insan ihtiyaçlarının karşılanması için aşırı tüketilen bitki ve hayvan topluluklarının yok olmaya yüz tutması, insanın ortak kültür mirasının bir parçası olan tarihi çevreyi oluşturan öğelerin günlük çıkarlara feda edilmesi, çevresel değerlerin yitirilmesine gösterge olmuştur.

İnsanlığın çevresine ilk müdahalesiyle başlayan, fakat Sanayi Devrimi sonrası iktisadî-rasyonel insan düşüncesiyle yoğunlaşıp, bir sorun haline gelen çevre konusu, bugün bütün dünyayı ilgilendiren sorunlar yumağı haline gelmiştir.

Günümüzde, teknolojik gelişme, hızlı nüfus artışı, kentleşme, aşırı tüketim ve özellikle bunlarla ilgili altyapı ve bilinç eksikliği sonucu oluşan çevre sorunları, insanoğlunun karşı karşıya olduğu en önemli konulardan biri olmuştur. Çevre sorunları olarak tanımlanan bu konular çeşitli alt başlıklar altında ele alınmaktadır.

Çevre sorunlarının çeşitli nedenleri olmakla birlikte, temelinde insan ve doğa ilişkisinin bozulması yatmaktadır. Eski çağlardan bu yana, insanla çevre arasındaki ilişkide, çevre etken, insan ise edilgen faktör olarak görülürken, günümüze gelindiğinde, çevrenin edilgen, insanın ise etken faktör konumuna geçtiğini söylemek mümkündür.

Çevre sorunlarının kaynağının, toplumların üretim ve tüketim faaliyetlerini gerçekleştirirken, doğal çevreyi dikkate almamaları olduğu görülmektedir.

Toplumsal faaliyetler yoluyla, doğal çevre üzerinde kurulan baskıların, çevrenin taşıma kapasitesini aşması sonucunda çevre sorunları ortaya,

Toplumların çevre üzerindeki baskılarının neden ve düzeylerinin, ülkeden ülkeye değiştiği ve bir ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile çevre sorunlarının sebepleri, özelikleri ve boyutları arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir.

Bir başka deyişle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çevre sorunlarını karşılaştırdığımızda, sorunların sebepleri, özelikleri, boyutları ve etkileri arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde,

çevre sorunları "bolluk kirliliği" olarak da adlandırılan, daha çok sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak gelişen üretim ve tüketim faaliyetlerinin artışlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, sanayinin kullanımı nedeniyle ortaya çıkan su kirliliği, yine bu kuruluşların atmosfere bıraktığı kirleticiler sebebiyle oluşan hava kirliliği, motorlu taşıtlardaki artışla birlikte gürültü kirliliği ve katı atık miktarındaki artış, gelişmiş ülkelerin başta gelen çevre sorunlarını oluşturmaktadır. Ancak bu ülkeler, ekonomik olanakları ve geliştirdikleri teknolojileri ile bu sorunların üstesinden gelebilme olanağına sahiptirler.

Gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya olduğu çevre sorunları ise "yokluk kirliliği" olarak da anılan, belirli ölçülerde gelişen sanayinin yarattığı sorunların yanısıra, daha çok azgelişmişlikten kaynaklanan sorunlardır. Örneğin, sanayide yetersiz sermaye birikimi ile birlikte geri kalmış teknolojinin kullanımı önemli ölçüde hava, su v.b. sorunlarını, düzensiz kentleşme ve nüfusun hızlı bir şekilde artışı ise, üretim ve tüketim faaliyetlerinin artmasıyla doğal kaynaklar üzerinde yoğun bir baskıyı beraberinde getirmektedir.

Türkiye'de çevre sorunları ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ilgilenmektedir.

2002 yılından itibaren illerden toplanan verilerle Türkiye çevre sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. İllerden gelen verilerin birleştirilmesi ile 2014 yılında bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapora göre Türkiye'de

Su kirliliği 32 ilde,

Hava kirliliği 27 ilde,

Atıklar 19 ilde,

Gürültü kirliliği 2 ilde,

Erozyon 1 ilde öncelikli çevre problemi olarak belirlenmiştir.

Geçmiş yıllar ile karşılaştırıldığında atıklar ve hava kirliliğinin öncelikli olduğu il sayısı azalmıştır. Atık tesislerinin yapılması ve doğalgaz kullanımının bu gelişmeye neden olduğu düşünülmektedir.

Su kirliliği yaşayan illerin sayısında artış olmuştur.

81 ilin asıl hava kirleticileri şu şekilde tespit edilmiştir: 1'inde termik santral, 2'sinde diğer sanayi, 5'inde kara yolu trafiği, 5'inde imalat sanayi, 67'sinde konut ısıtma.

İstanbul, Bursa, Kocaeli, Hatay ve Bilecik sanayi nedeniyle hava kirliliği yaşamaktadır.

Karabük ve Düzce diğer sanayi kolları ana kirleticidir.

Sakarya, Aydın, Eskişehir, Malatya ve Kayseri'de kara yolu trafiği, Çanakkale'de termik santral öncelikli kirleticilerdir.

Hava kirliliğin önlememesinin nedenleri olarak; 25 ilde alım gücü düşük vatandaşların kalitesiz kömür kullanımı, 15 ilde arazi şartları, 14 il toplumsal bilincin eksikliği, 6 ilde yetersiz denetim, 6 ilde ateşçi eğitimsizliği, 6 ilde meteorolojik nedenler, belirlenmiştir.

1.1. Su Kirliliği

1.1.1. Yüzey suları

İllerden gelen yüzey suları tespitlerine göre sularımızın; %38,9'u çok kirlenmiş su, %28,4'ü kirlenmiş su, %16'sı az kirlenmiş su, %16,7'si yüksek kaliteli su sınıfındadır. Yüzey sularını kirleten etkenler; başta evsel atıksular olmak üzere, zirai gübre ve ilaç kullanımı, evsel katı atıklardır.

1.1.2. Yeraltı suları

Yeraltı suları en fazla zirai gübre ve ilaç kullanılmasından kirlenmektedir. Evsel atık sular, sanayi atık suları, hayvancılık atık suları diğer kirleticilerdir.

1.1.3. Yüzme suları

20 ilde yapılan incelemelerde plaj veya yüzme alanlarında su kalitesi belirlenmiştir. Yüzme sularının %1,5'i çok kötü (D)sınıfı, %2,5'i kötü (C) sınıfı, %61'i iyi (B) sınıfı, %34,8 çok iyi (A) sınıfıdır. Yüzülen suları çoğunlukla evsel atık sular, evsel katı atıklar, göl-deniz taşıtları kirletmektedir.

Antalya'da yapılan ölçümlerde, Akdeniz kalite açısından çok iyi, Karadeniz ve Ege Denizi iyi, Marmara suları çok iyi sınıfındadır. Marmara'da incelenen alanda (Bursa, Tekirdağ) çok iyi sınıfında çıksa da, başka alanlarda çok kötü ve kötü kısımları da bulunmaktadır. Ege Denizi'ni deniz taşıtları, Karadeniz'i evsel katı atıklar, diğerlerini evsel atık sular kirletmektedir.

Beyşehir Gölü'nde çok kötü sınıfında alanlar tespit edilmiştir. Evsel atık sular, katı atıklar, sanayi atıkları, sanayi atık suları, zirai ilaç ve gübreler ile göl taşımacılığı başlıca kirlilik nedenleridir.

Özellikle küçük yerleşim yerlerinde arıtma tesislerinin olmaması evsel atık sularını en önemli kirletici yapmıştır. Kanalizasyon sisteminin olmaması veya yetersiz kalması kirlilikte bir diğer nedendir. 45 ilde mali sorunlar, 21 ilde sosyal bilinçsizlik su kirliliğinin çözümünde karşılaşılan güçlüklerdir.

1.1.4. Atıklar

Türkiye'de çoğu yerleşim alanında atık depolama alanı yoktur veya yetersizdir. Geri dönüşüm tesislerimiz oldukça yetersizdir. Atıkların önemli kirletici olduğu illerden Sakarya, İzmir, Uşak'ta sanayi atıkları, Bilecik ve Burdur'da mermer ocakları, Düzce, Bolu ve Afyon'da kanatlı hayvan atıkları problem teşkil etmektedir. Kocaeli, İstanbul ve İzmir'deki tehlikeli atık tesisleri yetersiz kalmaktadır.

Toprak kirliliğinin ana nedeni 38 ilde vahşi çöp depolaması, 12 ilde sanayi atıklarıdır.

Yapılan araştırmalar dünyadaki mevcut çevre kirliliğinin % 50 'sinin, son 35 yılda meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Çevre sorunlarının önemli bir kaynaklarından biri hızlı nüfus artışıdır. Türkiye, OECD ülkeleri arasında en yüksek nüfus artış oranına sahip ülkelerden biridir. Birleşmiş Milletler in yaptığı nüfus tahminlerine göre, Türkiye nüfusunun 2025 yılında 92 milyona yükselmesi bekleniyor. Bu durum ülkemizin bugün olduğu kadar, gelecekte de çevre sorunlarıyla karşılaşacağını göstermektedir.

Çevre sorunlarından biri olan hızlı nüfus artışı beraberinde plansız kentleşmeyi getirmektedir. Artan nüfusun iyi yaşam alanı ihtiyacının giderilmesi için oluşturulan kentsel yaşam alanları kentsel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çevre sorunları birbirlerine bağlı birinin etkisi ile diğerini ortaya çıkaran çevre sorunlarıdır. Çevre sorunlarının başında değerlendireceğimiz kentsel çevre sorunu; temel insan gereksinimi olan barınma ve konut sorununun gecekondulaşma ve betonlaşma yoluyla çözümlenmesi sonucu ile ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan bu düzensiz ve plansız kentleşme; alt yapı gibi kanalizasyon sorunlarının ve katı atıklarının toplanması ve depolanması sorunlarını beraberinde getirmektedir. Çevre sorunlarından biri olan plânsız kentleşme ve alt yapı yetersizlikleri insanları önemli çevre sorunlarıyla karşı karşıya getirmektedir. Betonlaşmanın ve gecekondulaşmanın yarattığı önemli çevre sorunlarının ve bu sorunların yol açtığı toplumsal sonuçların önemi ve içeriği üzerinde yapılan çalışmalar ülkemizde şu an yetersiz durumdadır. Yerel yönetimler çevre sorunlarının çözümlenmesi konusunda yeterli projeler üretmemektedirler. Çünkü çevre sorunlarından bazılarının çözümlenmesi göze hitap etmemektedir.

Düzenli ve her türlü alt yapı sistemine sahip organize sanayi bölgelerinin oluşturulmamış olması çevre sorunlarında sanayi payının büyük olmasına neden olmuştur. Tarım alanlarında düzensiz ve fazla ilaç kullanımı toprak kirliliği sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toprak kirliliği de bir çevre sorunu olarak ele alınmalıdır. Geri dönüşümün yaygınlaştırılmamış olması çevre kirliliği oluşturan plâstik maddeler, cam ürünleri ve metalik maddeler gibi katı atıkların bertaraf edilmesinde sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Küresel ısınmayı önlemek için karbon salınımlarının sınırlandırılmasının büyük önem arz ettiği bir dönemde Türkiye toplam karbondioksit salınımında, 2005 yılı verilerine göre, Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında yıllık 215,9 milyon tonla yedinci sırada, Sanayi sektörü salınımlarında ise ilk sırada yer almaktadır.

2. Türkiye'de Çevre Toplum İlişkilerinin Ana Çerçevesi

Türkiye'de çevre ve toplum ilişkileri değerlendirildiğinde, çok yüksek düzeyde bir çevresel duyarlılık yoktur. Bununla birlikte, Türkiye'de bir ölçüde azımsanmayacak ölçüde bir çevresel duyarlılıktan söz etmek mümkündür Ayrıca çok güçlü ve etkili olmasa da bir çevresel hareketin oluşmakta olduğundan söz edilebilir. Bununda yanında, çevresel duyarlılık ve çevresel bilinçlenme Türkiye için oldukça yeni bir olgudur. Çünkü Türkiye gibi gelişmekte olan ya da endüstrileşmekte gecikmiş olan ülkeler için öncelikli olan daima endüstrileşme, ekonomik kalkınma ve refah olmuştur.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri çevresel olgular açısından gelişmiş ülkelerden ayıran temel fark; gelişmiş ülkelerin endüstrileşmeleri aşamasında, çevresel faktörlerin ve çevre olgusunun bugün olduğu kadar önemli bir faktör olarak bilinip tanınmamış olmasıdır. Bundan dolayı gelişmiş ülkeler sanayileşmeleri sürecinde çevresel faktörler sanayileşmeyi engelleyici bir faktör olarak görmemiş, deyim yerindeyse bu ülkeler doğal kaynakları sınırsızca kullanmışlardır. Buna karşın Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin endüstrileşmeleri aşamasında çevre olgusu bilinip tanınan, yerel ve küresel düzeyde izlenmesi ve dikkate alınması gereken temel bir faktör ve olgu durumuna gelmiştir. Bu durumda, gelişmekte olan ülkeler bir yandan hızla endüstrileşmek, ekonomik olarak kalkınmak ve büyümek ve toplumsal refahlarını arttırmak durumuyla karşı karşıyayken, diğer yandan ulusal ve küresel gerekçelerle çevresel faktörleri dikkate almak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ya çevresel faktörleri ya da ekonomik büyüme ve endüstrileşmeyi öncelikli olarak dikkate almak ikilemiyle karşı karşıyadırlar denilebilir.

Sanayi Devrimi'nin beraberinde getirdiği kentleşme ve modernleşme olgusunun zaman içinde hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme ve aşırı sanayileşmeye yol açması sonucunda, atmosferde meydana gelen kirlenme belli oranlara ulaşmakta ve atmosferin doğal yapısını bozmakta, yani havanın kirlenmesine yol açmaktadır. Genelleme yapılacak olunursa, hava kirliliğinin iki ana nedeni sanayileşme ve kentleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentleşme, nüfus yoğunluğunu birlikte getiren ve artıran bir durumdur. Kentleşmenin neden olduğu hava kirliliği, nüfus yoğunluğunun yanı sıra kentin topografik ve meteorolojik koşullara uygun olmayan biçimde yerleşmesinden de kaynaklanmaktadır.

Sanayileşmeden kaynaklanan hava kirliliği ise, yanlış yer seçimi ve atık gazların yeterli teknik tedbirler alınmadan havaya bırakılması sonucunda meydana gelmektedir.

3. Hava Kirliliği

Hava kirliliği kaynaklarını, doğal ve yapay kaynaklar olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. Doğal kaynaklar, volkan faaliyetleri, orman yangınları açık arazide hayvan ve bitki ölümlerinin bozulmasını kapsar. Yapay kaynaklar ise, hammaddeleri, insanların kullanımına sunabilmek için gereken süreçler sonucunda oluşurlar. Yapay kaynaklar "Sabit Kaynaklar" ve "Hareketli Kaynaklar" olmak üzere ikiye ayrılır. Sabit kaynaklar, katı, sıvı, gaz yakıtların yakılmasıyla veya herhangi bir üretim prosesi esnasında oluşan kirleticilerin bir baca yoluyla atmosfere emisyonun yayıldığı kaynakları içermektedir. Hareketli kaynaklar ise, kara, deniz, hava taşıtlarının egzozlarıdır. Kara, deniz ve hava taşıtlarında mazot, benzin veya jet yakıtı gibi yakıtlar tüketilmekte ve taşıtların egzozlarından atmosfere verilen hava kirleticiler, katı, sıvı ve gaz yakıtların yakılmasıyla oluşan yanma ürünlerinin benzerleridir.

Türkiye'de bilinen hava kirliliği, genel olarak kentlerdeki ısıtma sistemi, ısıtma amacıyla kullanılan yakıt türleri, kentsel ulaşımda kullanılan hususi otomobil, taksi, dolmuş, otobüs gibi ulaşım araçları ile egzoz gazlarından kaynaklanmakta bunun yanında, endüstriyel merkezlerde bu kaynakların üzerine endüstri emisyonlarından meydana gelen kirlilik de eklenmektedir Özellikle 1950'lilerden sonra görülen hızlı kentleşme, Türkiye'deki hava kirliliğinin en önemli sebeplerindendir. Evsel ısınma amacıyla yakılan kömür ve fuel-oil emisyonlarının alçak bacalardan atmosfere atılması, kullanılan yakıtın yüksek oranda kükürt ve kül içermesi, ısınma sistemlerinde yanmanın genellikle tam olmaması gibi faktörler yüksek oranda hava kirliliğine yol açmaktadır. Endüstriden kaynaklanan hava kirliliği esas olarak yanlış yer seçimi ve atık gazların yeterli teknik tedbirler alınmadan havaya bırakılması sonucu meydana gelmektedir.

Türkiye'de hava kirliliğine sebep olan endüstri kollarının başında, enerji, gübre, demir-çelik, şeker, çimento, petrokimya ve metal endüstrileri gelmektedir.

Hava kirliliği, insan sağlığına, doğaya, iklime, flora-faunaya etkilerde bulunduğu gibi ayrıca sera etkisi ve ozon tabakasının incelmesi gibi küresel sorunlara da yol açmaktadır Kirli hava, insanlar üzerinde olumsuz psikolojik etkiler yaratabilmekte, salgın hastalıklara karşı vücudun direncini azaltmakta, hastalıkların iyileşmesini geciktirmekte, insanların solunum yollarını etkileyerek normal mekanizmasını etkilemektedir. Kirli havanın doğaya olan etkisi, doğal iklim dengesinin bozulmasından tarımsal üretimin düşmesine, toprağın verimliliğinin azalmasından mor ötesi ışınların zararının gözlenmesi v.b. şekilde görülmektedir.

Hava kirliliğinin kontrol altında tutulması yasal, ekonomik, eğitsel ve teknolojik önlemlerin birlikte ve kararlılıkla yürütülmesine bağlıdır. 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca hazırlanan 1986 tarih ve 19269 sayılı "Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nde hava kalitesinin korunması için geliştirilen standartlar, bu standartların yorumu ve endüstriyel olarak belirlenen kaynaklar bulunmaktadır.

4. Su Kirliliği

Dünyamızın 3/4'ünün sularla kaplı olduğu ve tüm canlı yaşamının ağırlığının ortalama %75'inin sudan oluştuğu düşünülürse, su tüm canlıların yaşam koşullarını belirleyen temel öğelerden biridir. İnsanlığın, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte suyun doğal dolanımına olan müdahalesi artmış ve su kaynaklarının sürekliliğini etkileyecek boyutlara ulaşmıştır.

Su kirliliği, genel anlamda, dünya yüzeyindeki suların güneşin sağladığı enerji ile oluşturdukları, suyun doğal dolanımı olarak adlandırılan hidrolik devreye insan müdahalesi sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Suyun doğal dolanımının bozulması onun kalitesini düşüren temel etmendir Bir başka deyişle, su kirliliği, su kaynaklarının, onun kalitesini düşürerek, kullanılmasını bozacak oranda, organik, inorganik, biyolojik ve radyoaktif kirleticiler içermesi bu kirleticilerin suyun kendini yenileyebilme kapasitesini aşması olarak tanımlanabilir.

Doğal yoldan su kirliliği, erozyon nedeniyle toprak ve beraberinde getirdiği kirleticiler ile havanın içerdiği ve buradan suya karışan polenler gibi, çeşitli kirleticiler sebebiyle ortaya çıkan ve suyun kendi kendini temizlemesi ile zararsız hale gelebilen kirliliktir.

Su kirliliği, tarımsal etkinlikler, sanayileşme ve yerleşim yerleri ile bağlantılı olarak artmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin neden olduğu kirlilik, tarlanın verimini artırmak için kullanılan yapay gübrelerin, bitki besin maddelerinin, hayvan atıklarının ve tarımsal mücadele ilaçlarının toprağa karışıp, su kaynaklarına ulaşmasıyla ortaya çıkar.

Yanlış tarım tekniklerinin kullanılması sonucu oluşan toprak aşınması (erozyon) ile de toprağın tarıma uygun, en verimli üst kısmı sürüklenerek su kaynaklarına karışmakta, içerdiği maddeler bazı yosun

türlerini çoğaltarak, erimiş oksijen tüketimini artırarak su canlılarının türlerinin yaşamlarını engellemektedir.

Sanayileşmenin neden olduğu sulardaki kirlilik, sanayi ürünlerinin atıkları ile kirletmenin yanında, sanayi kuruluşlarının sıvı atıklarıyla doğrudan suya karışması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sanayi faaliyetlerinden kaynaklanan kirliliği, kirleticilerin niteliğine göre kimyasal, fiziksel, biyolojik, fizyolojik ve radyoaktif kirlilik olarak sınıflandırabiliriz.

Su, pek çok canlının yaşamını sürdürmesi için temel maddelerden biri olması ve pek çok canlının da yaşam ortamı olması nedeniyle, su kirliliği başta insanlar olmak üzere, tüm canlıların sağlığını etkilemektedir. İnsan sağlığı açısından suyun kirlenmesi birçok hastalığı beraberinde getirirken, bitki ve hayvan toplulukları ve mikro organizmaları da doğrudan etkilemektedir. Ülkemizde su kirliliğine etki eden unsurlar; sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı, zirai mücadele ilaçları ve kimyasal gübreler olarak gruplandırılabilir.

Bunların içinde, özellikle kentsel kanalizasyonun arıtılmadan ya da kısmen arıtılarak yüzey sularına karışması; topraktaki ve sulama kanallarındaki tarım ilacı ve kimyasal gübre kalıntılarının sulara karışması gelmektedir.

Türkiye'de su kirliliği konusu, bütünlük taşıyan bir bakış açısı ile ele alınmayı gerektirmektedir. Hızlı ekonomik büyüme ve nüfus artışı, endüstriyel ve evsel kullanım amaçlı suya talebin hızla artmasına yol açmaktadır. Türkiye'de su kaynaklarına en fazla baskı, gelişen ülke içi ihracat pazarlarına üretilen tarımsal malların giderek artan sulamasından kaynaklanmaktadır. Bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de su kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminin sağlanmasında ilerleme kaydedecek çalışmalar yapılması gerekmektedir.

5. Toprak Kirliliği

Toprak, canlı doğal kaynakların varlığını sürdürülebilmesi için hava ve su ile birlikte vazgeçilmez, cansız doğal bir kaynaktır. Toprak, su kaynaklarının potansiyelini koruma, flora-faunayı barındırma, çevrebilimsel dengenin sağlanması açılarından temel çevre öğesidir İnsan açısından toprağın önemi, ekonomik ve toplumsal işlevinden kaynaklanmaktadır. Toprağın mekânsal yerleşime olanak vermesi, yerleşim sorunlarının temel nesnesini toprak yapmıştır.

Hızlı artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılama, toprağın yükünü nicel ve nitel olarak artırmıştır. İnsan faaliyetleri sonucunda, toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulması olarak tanımlanan toprak kirliliği, toprakta kullanılan yanlış tarım teknikleri, bilinçsiz ve fazla gübre ile tarımsal mücadele ilaçları kullanma, zehirli ve tehlikeli maddelerin toprağa bırakılması sonucunda ortaya çıkmaktadır Ayrıca kirli havanın içerdiği zehirli gazların neden olduğu asit yağmurları ve kirletici gazların toprakta birikmesi, çeşitli yollarla kirlenen suların toprağa karışıp, toprağın yapısının bozulması ve katı atıkların gerekli özen gösterilmeden depolanması gibi etkenler toprağı kirletmekte ve hatta kullanılmaz hale getirmektedir.

Toprağın yapısından kaynaklanan taşlık-kayalık veya çoraklık-yaşlık ve erozyona meyilli olması gibi sorunların yanında, yanlış tarım tekniği ve arazi kullanımı gibi sebeplerle ortaya çıkan hızlandırılmış erozyon, tarıma elverişli toprakların yerleşim ve sanayi amaçlı kullanımı, toprak endüstrisinde arazi yüzeyindeki en verimli toprakların kullanımı, toprağın kullanımından kaynaklanan sorunlar da kirlenmenin dışında kalan önemli etkenlerdir.

Ülkemizdeki toprak erozyonu, dünya ortalamasının çok üstündedir. Avrupa'da yirmi yılda meydana gelen erozyon, ülkemizde bir yılda oluşmaktadır. Ülkemizdeki erozyonun en önemli kısmı, Fırat su toplama havzasında oluşur. Yıllık olarak yaklaşık 500 milyon m^3 toprak miktarının erozyonla kaybolduğu tahmin edilmektedir.

Ülkemiz koşullarında erozyonun önlenebilmesi ve ülke topraklarının korunması için gerekli önlemlerin alınmasında en önemli görev devlete düşmektedir. Toprak kirliliği temizleme metotları; toprağın su veya kimyasal maddeler yardımı ile yıkanması, toprağın içindeki kirletici maddelerin yakılması, bitki ve mikro-organizmaların toprak içindeki kirleticileri elimine ederek temizlemesi ve belirli maddelerin toprağa uygulanarak kirlenmenin daha ileri boyutlara ulaşmasının engellenmesi şeklinde sıralanabilir.

6. Gürültü Kirliliği

Kentsel çevre sorunları sıralanırken gürültü kirliliği en son dikkati çekmiş, ancak günümüzde, önemli bir çevre sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gürültü, insanların işitme sağlığını ve algılamasını olumsuz etkileyen, fizyolojik ve psikolojik dengelerini bozabilen, iş performansını azaltan, çevrenin hoşluğunu ve sakinliğini yok ederek, niteliğini değiştiren önemli bir çevre kirliliği türüdür.

Bir çevre sorunu olarak ele alındığında;

Öncelikle gürültünün insan ve toplum sağlığı açısından kabul edilebilecek en yüksek düzeylerinin (gürültü ölçüt ve limitlerinin) ortaya konması, daha sonra, incelenen çevredeki mevcut gürültü koşullarının ölçüm ve tahmin yöntemleri ile belirlenmesi ve bunlara bağlı olarak da gürültünün bir sitem içinde kontrol altına alınması çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Sesin insan kulağına göre ölçütünü belirten, gürültü ölçmede yaygın olarak kullanılan ölçü desibeldir (dB). İnsan kulağının duyabileceği en hafif sesin şiddeti 0 dB olarak tanımlanır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre; 0-30 dB ses aralığında insanlar rahatsızlık duymamakta, 30-60 dB aralığında bireyselliğe bağımlı psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkmakta, 60-80 dB aralığında psikolojik ve fizyolojik belirtiler, 80-120 dB arasında psikolojik, fizyolojik ve işitme kayıpları ortaya çıkmaktadır. 120 dB üzerindeki ses seviyelerinde ise, kalıcı kulak komplikasyonları ve sinirsel bozukluklar görülmektedir. Uluslararası Sağlık Örgütü'nün (ISO) normal saydığı gürültü düzeyi 58 dB'dir.

Kentleşme ve sanayileşmeye koşut olarak artan gürültü kirliliğinin kaynakları toplumların kültür ve sahip oldukları teknolojiye göre farklılık göstermektedir Türkiye'de düzenleme konusu olan gürültü kaynakları; motorlu araçlar, motosiklet, inşaat makine ve donanımları, uçaklar ve ev aletleriyle, çim biçme makineleri olarak belirtilmektedir.

Gürültü kaynaklarının insan üzerindeki etkileri, işitme kaybı, performansın azalması, dikkat dağınıklığı, uyku düzensizliği, yorgunluk ve tüm bunların insanın toplumsal davranışlarına olan olumsuz davranış değişikliği şeklinde ortaya çıkmasının yanında, hayvan topluluklarının da ürkmesi ve beraberinde göç edip yerleşim alanlarını değiştirmelerine yol açmaktadır.

Gürültü kontrolü, herhangi bir ses kaynağından yayılan gürültü niteliğine sahip sesleri, kabul edilebilir düzeylere indirerek gürültünün kaynağında azaltılması, akustik özelliğini değiştirmek veya etkisini azaltmak, hoşa giden veya daha az rahatsız eden başka bir sesle maskelemek gibi yöntemlerle sakıncalı etkilerini kısmen ya da tamamen yok etme sürecidir.

Ülkemizde gürültü kirliliğinin önlenmesine yönelik Çevre Kanunu ve İş Kanunu'nda doğrudan yapılan tüzel düzenlemelerin yanında Belediye Kanunu, Hıfzısıhha Kanunu, Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun, İl Özel İdaresi Kanunu, İmar Yönetmelikleri ilgili yönetim birimine dolaylı olarak denetim yetkisi vermektedir Ayrıca, Çevre Kanunu uyarınca, 1986 tarihinde çıkarılan 'Gürültü Kontrol Yönetmeliği' konuyla ilgili gerekli tedbirlerin alınabilmesi için yapılan düzenlemelerdendir.

7. Flora-Fauna Kirliliği

Belli bir ülkeye, bölgeye ya da yöreye özgü bitki örtüsü flora; yabanıl hayvan topluluğu da fauna olarak adlandırılır. Flora ve fauna mikroorganizmalarla birlikte çevrenin insan dışında yer alan ve biyolojik zenginlik de denilen canlı öğelerini oluştururlar.

Ağaç topluluğu şeklindeki genel anlayıştan çok daha kapsamlı olarak ormanlar; bitki örtüsü, hayvan ve mikroorganizmalar, mineral maddeler, hidrolojik ve mikroklimatik özelliklerle, aralarında madde ve enerji akımı bakımından ilişkiler bütününe sahip ağaç ve ağaççık topluluğu olarak değerlendirilmektedir.

Ormanların, su kaynaklarını sürekli tutma, toprakları erozyondan koruma, ısı oranlarını dengede tutarak sıcaklığı düzenleme gibi işlevleri bulunmaktadır. Ülkemizin %26.6'sını kaplayan ormanlar, yangınlar, tarım için alan açma çabaları ve keçi otlak alanları olarak kullanılmaları yüzünden her geçen yıl yok olmaktadır.

Orman kaynaklarımızın karşı karşıya bulunduğu en önemli sorunlardan birisi orman arazileri ile özel araziler arasında kesin olarak belirtilmiş, hakikî ve fizikî sınırlarının bulunmamasıdır.

Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ormanların tahrip edilmesini engellemek üzere, üç temel çözüm önermektedir. Yerel olarak yaşayan insanların ormanlarla ilgili alanlardaki ıslah çalışmalarında kullanılması, tarımsal amaçlı orman çalışmalarının devreye alınması ve gelişmiş ülkelerden gelebilecek ekonomik yardımın orman ıslahında kullanılmasıdır Ormanların kamusal varlıklar olması, yönetilmesine yönelik politikalarda kamu yararının ağırlık kazanması sebebiyle devlet işletmeciliği düzeniyle yönetilmektedir. Anayasa'da "Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi" ile "Orman Köylüsünün Korunması" başlıkları altında yapılan düzenlemelerle birlikte, "6831 sayılı Orman Kanunu", çeşitli kanunlar ve yönetmelikler de yer almaktadır.

Ender bulunan doğal, tarihsel ve kültürel değerleri koruma amacıyla yapılan düzenlemeler olan Milli Parkların ilk kez 1956 yılında Orman Kanunu ile tüzel düzenleme konusu yapıldığı görülmektedir (Keleş Hamamcı, 1997: 116). Daha sonra, 1983 yılında yürürlüğe giren "2873 sayılı Milli Parklar Kanunu"nda milli parkların yanı sıra, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtları kavramları da gündeme gelmiştir.

8. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri

8.1. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Floransa Sözleşmesi)

Floransa sözleşmesi olarak bilinen Avrupa Peyzaj Sözleşmesi özellikle Avrupa peyzajının tüm yönleriyle bağlı olduğu uluslararası ilk antlaşmadır. Taraf ülkelerin tamamına uygulanır ve doğal, kırsal, kentsel ve kent alanlarını kapsamaktadır. Seçkin peyzajın yanı sıra gündelik ya da bozulmuş peyzajlar ile ilgilidir.

8.2. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)

8.3. Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi

1886 tarihli Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi, fikir ve sanat eserlerinin ulusal sınırlar ötesinde de korunmasını sağlamak amacıyla oluşturulan ilk uluslararası nitelikteki çok taraflı anlaşmadır.

8.4. Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)

Barselona Sözleşmesi, MAP çerçevesinde yürütülecek olan faaliyetlerin hukuki dayanağını oluşturmak üzere hazırlanan "Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi" (Barselona Sözleşmesi) 1976'da Barselona'da kabul edilmiş, 1978 yılında ise yürürlüğe girmiştir.

8.5. Balina Avcılığının Düzenlenmesi Sözleşmesi (Balina Avcılığı Sözleşmesi)

Balina avcılığı, geçmişi MÖ 3.000 yılına kadar uzanan bir eylemdir. Geleneksel Arktik evrim ile 17. yüzyıl başlarında balina avı filolarının geliştirdiği balina avcılığı, 18. ve 19 yüzyılda ulusal bir rekabet hâline gelmiş ve endüstri hâlini almıştır.1930'lu yıllara kadar balina avcılığı adı altında yaklaşık 30.000 balina öldürülmüştür.

Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC) 1946 yılında modern balina avı konusunda uluslararası iş birliği ve kaynak yönetimi konusunda iş birliğine vurgu yapmıştır.

Greenpeace ve diğer çevre grupları, özellikle Japonya ve Kanada'da her yıl yapılan balina avını çeşitli etkinliklerle protesto etmektedir.

8.6. Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi)

1992 BM Rio Zirvesi'nde biyolojik çeşitliliğin mevcut ve gelecek nesillerin yararına korunmasını ve sürdürülebilir şekilde kullanılmasını hedef alan sözleşmedir. 1992 Rio Çevre Zirvesi'nin en somut sonuçlarından birisi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin imzaya açılması olmuştur.

8.7. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi)

(United Nations Framework Convention on ClimateChange, UNFCCC), Birleşmiş Milletler öncülüğünde imzalanan küresel ısınmaya yönelik hükümetler arası ilk çevre sözleşmesidir.

8.8. Denizlerde Kara Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi Sözleşmesi (Paris Sözleşmesi)

Paris İklim Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi çerçevesinde sera gazları salınımını azaltmaya yönelik önlemleri içeren bir anlaşmadır.

8.9. Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Sözleşme (Marpol sözleşmesi)

1973 yılında imzalanan 1978 yılında değiştirilen Denizlerin Gemilerden Kirlenmesini Önleme Uluslararası Sözleşmesi. İngilizce Marine Pollution teriminden türetilmiştir. Kısaca MARPOL 73/78 olarak ifade edilir.

8.10. Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme (Dünya Mirası Sözleşmesi)

Bu Sözleşmenin amacı bakımından, dünya kültürel ve doğal mirasının uluslararası alanda korunması deyimi, Sözleşmeye Taraf olan Devletlerin kültürel miraslarını saptama ve koruma çabalarına destek olmaya matuf bir uluslararası işbirliği ve yardım sisteminin kurulması olarak anlaşılacaktır.

8.11. Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stockholm Sözleşmesi (Stockholm Sözleşmesi)

Kalıcı organik kirletici kimyasallarının üretimini ve kullanımlarını tamamen ortadan kaldırmayı,

Kalıcı organik kirletici kimyasallardan sadece birkaçının alternatiflerinin bulunmadığı bazı istisnai durumlarla kullanımlarına izin verilmesini,

İstenmeden yan ürün olarak açığa çıkan kalıcı organik kirleticilerin üretimini ortadan kaldırmayı,

Kalıcı organik kirletici içeren atıkların çevreye zarar vermeden bertaraf edilmesini ve kalıcı organik kirletici olduğu tespit edilen yeni kimyasallarla ilgili önlemleri almayı öngören anlaşmadır.

8.12. Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi)

Bu kapsamda, kıyıdaş ülkeler tarafından hazırlanan Bükreş Sözleşmesi 21 Nisan 1992'de imzalanmış ve 15 Ocak 1994'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'ye, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve ülkemiz taraftır.

8.13. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticareti Sözleşmesi (CITES Sözleşmesi)

CITES, nesli tehlikedeki yabani hayvanların ve bitkilerin uluslararası ticaretini kontrol edebilmek için imzalanmış uluslararası bir sözleşmedir. Nesli tehlike altındaki yabani hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticareti bu sözleşme hükümlerine göre gerçekleştirilmektedir.

8.14. Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Sözleşme (Viyana Sözleşmesi)

Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi, diplomatların görevli bulundukları ülkelerdeki diplomatik ilişkilerini, ayrıcalıklarını ve dokunulmazlıklarını belirleyen uluslararası bir anlaşmadır.

8.15. Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi)

Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi, dünya üzerinde kuraklık ve çölleşmenin etkilerini azaltmayı amaç edinmiş uluslararası bir sözleşmedir. 17 Haziran 1994'te Paris'te kabul edilmiş ve Aralık 1996'da yürürlüğe girmiştir.

8.16. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)

Ramsar Sözleşmesi (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme) sulak alanların korunması ve sürdürülebilir kullanımını sağlamayı amaçlayan uluslararası bir sözleşmedir.

8.17. Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu İle İlgili Uluslararası Sözleşme (Hukuki Sorumluluk Sözleşmesi)

8.18. Petrol Kirliliği Zararlarının Tazmini İçin Bir Fonun Kurulmasıyla İlgili Uluslararası Sözleşme (Fon Sözleşmesi)

Fon, Sermaye Piyasası Kurulu'nca yetkilendirilmiş kurumların yatırımcılardan topladığı birikimlerle riski dağıtmak amacıyla içerisinde birden çok hisse senedi, devlet tahvili, döviz, değerli maden ya da faiz getirili değerli kâğıt olacak şekilde çeşitlendirerek oluşturduğu portföydür. Yatırımcılar fondaki birikimlerine karşılık bir katılım belgesi alırlar. Faiz fonları, hisse senedi fonları, karışık fonlar ve nesil fonları olarak çeşitlenir. Sermaye piyasalarında büyük işlem hacmine sahip olan bir yatırım enstrümanıdır.

8.19. Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (Basel Sözleşmesi)

Basel Antlaşması, Swabian Savaş'ından sonra, Swabian Ligi ve Eski İsviçre Konfedarasyonu arasındaki savaş olan 22 Eylül 1499 tarihindeki Dornach Savaş'ından sonra yapılan antlaşma. Antlaşma sonucunda Basel konfederasyona girmiştir.

8.20. Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi

8.21. Kükürt Emisyonunun veya Akışın En Az %30 Azaltılmasına Ait Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi Protokolü

• İmzaya açılış tarihi: 8 Temmuz 1985

• Amacı: Kükürt emisyonunun veya sınırlar ötesi akışın %30 oranında 1993 yılına kadar azaltılmasıdır.

9. Çevre Sorunlarının Çözümünde Acilen Yapılması Gerekenler

- Etkin bir çevre denetim sistemi oluşturulmalıdır.
- Gelecek nesillerin iyi bir çevre eğitimi ile yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
- Çevre sorunlarının çözümü için sivil toplum kuruluşlarının sayısı artırılmalı.
- Sivil toplum örgütleri ile kamu kuruluşları ortak çalışmalar yürütmelidir.
- Plansız kentleşmeler yerine planlı şehir alanları oluşturulmalıdır.
- Ormanların çoğaltılması ve korunması sağlanmalıdır.
- Düzenli ve çevreci organize sanayi bölgeleri oluşturulmalıdır.
- Çöplerin kaynağında ayrıştırılması için çalışmalar yapılmalıdır.
-Kaliteli yakıtların kullanılması sağlanmalıdır.
- Çevre sorunlarının önlenmesi için devlet tarafından etkili yasalar oluşturulmalıdır.
- Çevre Ve Orman Bakanlığının kadrosu güçlendirilerek daha etkin çalışması sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimlerin asli görevleri çevre sorunlarının çözümlenmesi olmalıdır.
- Çevre konusunda yapılacak yatırımlar için teşvik uygulamaları başlatılmalıdır.
- Yeşil alanlar artırılmalı ve orman yangınları önlenmelidir.
- Fabrikaların zehirli atıkları ve kanalizasyon suları akarsulara, göllere ve denizlere akıtılmamalıdır.
- Çöplerin rastgele çevreye akarsulara, göllere ve denizlere atılması önlenmelidir.
- Yeterli sayıda arıtma tesisi kurulmalıdır.
- Kaliteli yakıtlar kullanılmalıdır.
- Çevre sorunlarının çözümü için sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olunmalıdır.
- Çevre sorunlarının çözümü için devletin çeşitli zorunluluklar getirmesi gerekmektedir.
- Çevre Bakanlığı daha aktif bir şekilde çalışmalıdır.
- Yerel Yönetimler çevre sorunlarına daha fazla ilgi göstermelidir.
- Hava kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri olan fosil yakıtlar olabildiğince az kullanılmalı bunun yerine doğalgaz, güneş enerjisi ve jeotermal enerji gibi sürdürülebilir enerji kaynakları kullanılmalıdır.

- Sanayi kuruluşlarının atıklarının havaya verilmesi engellenmelidir.
- Yapay gübre ve tarım ilaçlarının kullanılmasındaki yanlış uygulamalar engellenmelidir.
- Nükleer enerji kullanımı bilinçli bir şekilde yapılmalıdır.
- Gürültü yapan kuruluşlar şehirlerin dışına kurulmalıdır.

BÖLÜM II: SAHİPSİZ HAYVANLAR (Sokak Hayvanları)

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI

1. Tanımlar

1.1 Yaşama ortamı: Bir hayvanın veya hayvan topluluğunun doğal olarak yaşadığı yerdir.

1.2 Etoloji: Bir hayvan türünün doğuştan gelen, kendine özgü davranışlarını inceleyen bilim dalıdır.

1.3 Ekosistem: Canlıların kendi aralarında ve cansız çevreleriyle ilişkilerini bir düzen içinde yürüttükleri biyolojik, fiziksel ve kimyasal sistemi ifade eder.

1.4 Tür: Birbirleriyle çiftleşebilen ve üreme yeteneğine sahip verimli döller verebilen hayvan popülasyonlarını ifade eder.

1.5 Evcil hayvan: İnsan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanlardır.

1.6 Sahipsiz hayvan: Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları tanımlar.

1.7 Güçten düşmüş hayvan: Bulaşıcı ve salgın hayvan hastalıkları haricinde yaşlanma, sakatlanma, yaralanma ve hastalanma gibi çeşitli nedenlerle fiziki olarak iş yapabilme yeteneğini kaybetmiş binek ve yük hayvanlarıdır.

1.8 Yabani hayvan: Doğada serbest yaşayan evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış omurgalı ve omurgasız hayvanları ifade eder.

1.9 Ev ve süs hayvanı: İnsan tarafından özellikle evde, işyerlerinde ya da arazisinde özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvanı tanımlar.

1.10 Kontrollü hayvan: Bir kişi, kuruluş, kurum ya da tüzel kişilik tarafından sahiplenilen, bakımı, aşıları, periyodik sağlık kontrolleri yapılan işaretlenmiş kayıt altındaki ev ve süs hayvanlarıdır.

1.11 Hayvan bakımevi: Hayvanların rehabilite edileceği tesislerdir.

1.12 Deney: Herhangi bir hayvanın acı, eziyet, üzüntü veya uzun süreli hasara neden olacak deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması işlemidir.

1.13 Deney hayvanı: Deneyde kullanılan ya da kullanılacak olan hayvanlardır.

1.14 Kesim hayvanı: Gıda amaçlı kesimi yapılan hayvanları ifade eder.

1. Giriş

Doğa ile bağı kısmen koparılan ve doğal ortamda yaşama yetisini kaybeden hayvanlar yerleşim yerlerinin içinde ve civarında yaşam mücadelesi vermektedirler.

Barınmak ve etolojilerine uygun davranışları gerçekleştirmek için uygun ortamlara sahip olmamaları, düzenli ve yeterli beslenememeleri, sağlık sorunları, kötü muamele ve itlafa maruz kalmaları sokak hayvanlarının karşılaştıkları önemli sorunlardandır.

Sahipsiz köpekler Avrupa'nın temel sorunlarından biri olup, Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 1990 yılında, dünya üzerindeki köpek sayısının 500 milyon olduğu (insan nüfusunun 10'da biri kadar) ve bunun %75'inin de başıboş olduğu tahmin edilmektedir. Bu konuda uluslar arası sözleşmeler mevcut olmasına rağmen, bu sözleşmelerin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmede ülkelere göre ciddi farklılıklar mevcuttur. Özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinde sahipsiz hayvanlar ile ilgili ciddi yasal düzenlemeler vardır. Bu konuda yetki ve sorumluluk yerel yönetimlere aittir. Bu ülkelerde Uluslar arası sözleşmeler gereği sokak hayvanlarına zorunlu kayıt sistemi mevcuttur. Hasta, yaşlı ya da bakıma muhtaç hayvanlar ilgili sözleşmeler uyarınca yerel yönetimler tarafından görevlendirilen birimler vasıtasıyla ağrı ve strese maruz kalmayacak şekilde yakalanır, kapsamlı bir sağlık taramasından geçirilir, aşı ve kastrasyon-sterilizasyon uygulandıktan sonra belli bir süre içinde sahiplendirilmeye çalışılır. Belirtilen süre içinde sahiplendirilmeyen hayvanlar yine alındıkları ortama geri bırakılır. Avrupa ülkelerinin birçoğunda başıboş köpeklerin itlafına çok az rastlandığı, daha çok kısırlaştırma ve barındırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir.

Her ülkenin sahipsiz sokak hayvanları konusundaki hassasiyetleri gerek birey bazında gerekse de kurumlar bazında ciddi farklılıklar göstermekte, bu da sahipsiz sokak hayvanlarının refahlarının bulundukları ülkelere ve hatta şehirlere göre farklılıklar göstermesine sebep olmaktadır.

Sahipsiz sokak hayvanları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük bir sorun olarak görülmektedir.

2. Ülkelere Göre Sahipsiz Hayvan Politikası

2.1. Almanya:

Almanya'da sahipsiz hayvanlar kontrolü ile ilgili oldukça etkili bir yasal zemin mevcuttur. Söz konusu mevzuatın uygulanmasından yerel otoriteler sorumlu tutulmuştur. Ülkede, sahipsiz hayvanlara yönelik zorunlu kayıt sistemi uygulanmakta olup, köpeklerin kalıcı olarak tanımlanmasında mikroçip veya dövme (tattoo) yaygın olarak kullanılmaktadır. Almanya, sahipsiz hayvanlar konusunda özellikle eğitim üzerinde durmaktadır. Ülkede hayvan popülasyonunu kontrol altına almak adına yerel düzeyde eğitim programları düzenlenmektedir. Almanya'nın en önemli kararlarından biri de ötenazi işleminin yasak olmasıdır. Sokaktaki hayvanları, kontrol altında tutulabilmek adına hayvanlar toplanmakta ve barınaklara/bakımevlerine yerleştirilmektedir. Almanya Ceza Kanununda hayvan haklarına ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte Anayasa'nın 20. Maddesi "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır" hükmüne amirdir. Bu maddeyle Almanya, hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırmıştır.

2.2. Belçika:

Belçika da Almanya gibi sahipsiz hayvanlar için gerçekleştirilen çalışma ve düzenlemelere önem vermiştir. Ülkede mikroçip ve dövmeler yardımıyla zorunlu kayıt sistemi uygulanmaktadır. Belçika'da yerel düzeyde eğitim faaliyetleri yürütülmekte, halkta hayvan bilinci oluşturma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Belçika'da sahipsiz hayvanların kontrol altında tutulması için bakımevlerine yerleştirilemeyen hayvanlara ötenazi işlemi gerçekleştirilmektedir.

2.3. Fransa:

Kırsal alanlarda sahipsiz hayvanların sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen Fransa'da, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşılmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sahipsiz hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvan severler tarafından sıkça eleştirilmektedir. Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun R.653-1 numaralı maddesi hem sahipli hem sahipsiz hayvanların vücut bütünlüğüne zarar verecek ve hayatına kastedecek davranışları yasaklamakta, bu tip davranışlarda bulunanların 450 euro para cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Eğer hayvanların hayatına yönelik saldırı bilinçli bir şekilde yapılmış ise Kanunun R.655-1 numaralı maddesi gereğince 1 500 euro para cezası uygulanmakta, hayvanlara kasteden kişinin daha önce de böyle bir suçu var ise ceza 3.000 euroya çıkmaktadır. Hayvanlara yapılan işkenceler, hayvanların kötüye kullanılması ve zalimlik suçlarına Fransız Ceza Kanunu'nun 521-1 numaralı maddesine göre iki yıl hapis ve 30.000 euro para cezası uygulanabilmektedir.

2.4. İspanya:

İspanya'da sahipsiz hayvanları ciddi bir problem teşkil etmektedir. Ülkede, sahipsiz hayvanların kontrolüne ilişkin kapsamlı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak mevzuatın uygulanması noktasında önemli derecede aksaklıklar görülmektedir. Bu durumun bir yansıması olarak ülkede, sahipsiz hayvanların kayıt altına alınması ve tanımlanması zorunlu olmasına rağmen, ulusal düzeyde bu şartların tam olarak karşılanmadığına ve yetkili otoritelerin denetimlerini etkin olarak gerçekleştirmediklerine rastlanmaktadır. Kısırlaştırma programlarının uygulanması ise, yetkili otoritelerin maddi ve altyapısal yetersizleri dolayısıyla henüz yeterli bir seviyeye ulaşılmış değildir.

2.5. İtalya:

İtalya'nın 1991 yılına kadar sahipsiz hayvanlar sorununu çözmek için kullandığı yöntem, hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan yasa ile beraber bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sahipsiz hayvanların sayısını kontrol altına almak için cerrahi kısırlaştırma yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, barınakların fiziki şartları ve denetimlerinin yetersizliği, özellikle ülkenin güney bölümünde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. 2004 yılında yürürlüğe konulan 281 sayılı Kanun ile hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarını terk etmesi durumunda bir yıla kadar hapis ve 10.000 Euro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır. Hayvanları gereksiz yere öldürmenin ya da kötü muameleye tabi tutmanın ise 18 ay hapis ve 15.000 Euro para cezası bulunmaktadır.

2.6. İngiltere:

İngiltere'de sahipsiz hayvanlarla mücadeleye ilişkin 1878'de yürürlüğe konulan kanunla kayıt altına alma işlemi zorunlu tutulmuş, ancak uygulamada etkinliğin sağlanamaması nedeniyle bu zorunluluk 1988 yılında ortadan kaldırılmıştır. Son yıllarda benimsenen politikalar sayesinde sahipsiz hayvan sorunuyla mücadele kapsamında oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2005 yılında çıkarılan kanunla, sahipsiz hayvanlarının toplanması, yerel otoritelerin sorumluluğuna verilmiştir. Toplanan hayvanlar 7 gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar

hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sahipsiz hayvanların sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır. Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun ilgili 62 inci maddesi gereğince, yasal olmayan hayvan öldürmeleri "hayvan cinayetleri" başlığı altında düzenlenmiş olup, yasal olmayan yöntemlerle ve izinsiz olarak hayvanları öldürmek yaptırıma bağlanmıştır. Öldürülen hayvanların çaresizlik, hastalık ya da hamilelik gibi durumları söz konusu ise suçun derecesi artmaktadır. Kişinin kendini savunmak için gerçekleştirdiği eylemler ise yine yaptırıma bağlanmakla birlikte "gerekçeli öldürme" başlığı altında düzenlenmiştir. Genel Değerlendirme.

2.7. Portekiz:

Portekiz'de 1999 yılında çıkarılan Hayvanları Koruma Kanunu'nun (Protection of Animals Law) 5. maddesinde başıboş sahipsiz hayvanların ıslahı ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre şehirlerde başıboş hayvanların sayısı soruna yol açarsa, belediyeler telafisi mümkün olmayan hasar ya da acılara yol açmamaya özen gösteren yöntemler kullanmak kaydıyla bu hayvanların sayısını azaltabilmektedirler. Görüldüğü gibi burada hayvanların itlafı için kamu sağlığını tehdit etmesi ya da başka bir tehlikeye yol açması değil, başıboş hayvanların sayısındaki artış sebep gösterilmiştir.

2.8. Letonya:

Letonya'da 2003 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu'nun (AnimalProtectionLaw) 44. maddesi hayvanların öldürülmesini yasaklasa da bazı istisnalar getirmiştir. Bu istisnalardan biri de, hayvanın insan sağlığı için doğrudan bir tehdit oluşturmasıdır. Eğer hayvanın yaşaması kamu sağlığını tehdit edici bir unsur ise, en az acı çekeceği bir yöntemle itlaf edilmesi öngörülmüştür. Bunun dışındaki başıboş hayvanlar için kısırlaştırma ve barındırma yöntemi uygulanmaktadır.

2.9. İsveç:

İsveç'te 1988 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu'na göre (TheAnimalProtectionAct) kamu sağlığını tehdit eden, tedavisi mümkün olmayan şekilde yaralı veya hasta olan sahipsiz hayvanları acilen itlaf edilmektedir. Bu itlaf ise ancak yetkili kişiler tarafından (özellikle veteriner hekimler) yapılmaktadır. Ceza Kanunu 16 ncı Bölümün 13 üncü Kısmı uyarınca, dikkatsizlik ya da kasıtla bir hayvana acı çektirecek kötü muamele, fazla çalıştırma suçları iki yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılmaktadır.

2.10. Norveç:

Norveç'te 2003 yılında revize edilen Hayvan Refahı Kanunu (AnimalWelfareAct) köpekler ile ilgili özel düzenlemeler getirmiştir. Ülkede çok fazla başıboş köpek olmamasına rağmen (hemen kontrol altına alınıyor), insanlar için tehlike arz eden köpeklerin sayısının azaltılması için bu Kanuna hükümler konmuştur. Bu Kanun'a göre, insanları yaralayan köpeklerin ölüm cezasıyla cezalandırılması eskiye nazaran daha kolay hale gelmiştir. Kanun ayrıca polislere şüpheli gördükleri köpekleri yakalama ve alıkoyma yetkisi verilmiştir.

2.11. Macaristan:

Macaristan'da başıboş sokak köpeklerinin çokluğu ve konunun önemli bir sorun haline gelmesi üzerine Tarım Bakanlığı tarafından, ilgili STK'lar (hayvan hakları koruma dernekleri) ile görüşmenin ardından Mayıs 2008'te meclise bir tasarı sunulmuştur. Bu tasarıya göre, ülke genelinde 2 milyona yakın olan başıboş köpeklerin kimliklerinin belirlenmesi için mikro-çip uygulamasına geçilmesi öngörülmektedir. Tasarıya göre başıboş köpeklerin kontrol altına alınması için bir diğer çözüm önerisi de yeni doğan köpekler için bu

çiplerin zorunlu hale getirilmesinin sağlanmasıdır. 74 İBB, 1. Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyonu Çalıştayı 75.

2.12. Malta:

Malta'da Hayvan Refahı Kanunu'ndan başka ayrıca bir de Köpek Kanunu vardır. Bu Kanuna göre tehlikeli ve sağlıksız köpekler polis yetkilileri tarafından kontrol altına alındıktan sonra itlaf edilmektedir.

2.13. Kuzey İrlanda:

Kuzey İrlanda'da günde en az 10 köpek itlaf edilmektedir. Başıboş köpekler yerel otoriteler tarafından toplatılmakta ve kamu sağlığını tehdit eden herhangi bir tehlike arz etmesi durumunda itlaf edilmektedir. Sokaklarda başıboş köpeklerinin sayısının azaltılması ile en çok uygulanan yöntemlerden biri de mikro-çip uygulamasıdır.

2.14. Amerika Birleşik Devletleri:

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise eyaletlerin birçoğunda hemen hemen benzer uygulamalar göze çarpmaktadır. ABD'de hayvanların korunması ile ilgili genel yasal düzenleme mevcut değildir. Eyaletlerin Belediye Kanunlarında kamu sağlığını tehdit eden sahipsiz hayvanların (özellikle köpeklerin) itlaf edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

2.15. Avustralya:

Avustralya'da da 2001 yılında yayınlanan Hayvan Bakım ve Koruma Kanunu (AnimalCareandProtectionAct) uyarınca yerel otoritelerde görevli yetkililer tarafından toplatılan başıboş ve sağlıksız köpekler, Kanuna göre belirlenen denetçiler tarafından kontrol altına alındıktan sonra halk sağlığına zarar verme ihtimali bulunanlar ya da yaşamasının hayvan için daha acı verici olduğu varsayılanlar itlaf edilmektedir.

2.16. Tayvan:

Tayvan'da köpeklere karşı uygulanan işkence ileri düzeydedir. Başıboş sokak köpeklerini itlaf etme yöntemi de oldukça zalimanedir. Başıboş köpekleri yakalayıp toplayarak bir kafese koymak ve içi su dolu bir tankta boğulmalarını beklemek bir tür gelenek halini almıştır.

2.17. Hindistan:

İnternette yapılan araştırmada başıboş köpekler ve bu köpeklerin itlafına ilişkin en fazla kaynak Hindistan'la ilgilidir. Hindistan'da köpekler büyük bir sorundur. Ülkede çöp yığınları da fazla olduğundan köpekler de sokaklarda çöplerden beslenmektedir. Bu yoğunluk nedeniyle köpeklerin itlafı da kolaylıkla yapılabilmektedir. İçi su dolu bir tank içinde bir tür römorkta tutularak elektik uygulanarak itlaf edilmektedir. Bu köpeklerden bazılarının ölmesinin 5 saati bulduğuna dair raporlar vardır.

2.18. Mısır:

Mısır'da, özellikle başkent Kahire'de köpekler yakın mesafeden vurularak etkisiz hale getirilmektedir.

3. Kimliklendirme Teknikleri

3.1. Mikroçip Uygulaması

Mikroçip teknolojisinin temelleri 2. Dünya Savaşı zamanlarına dayanmaktadır. Son birkaç yıldır yapılan çalışmalarla küçük boyutlara ulaşmasıyla birlikte pet sektöründe kullanılmaya başlanmıştır. Pet mikroçiplerinde Radyo Frekanslı İdentifikasyon (RFID) teknolojisi kullanılmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi

RFID Mikroçipler, veri iletmek için radyo frekans dalgaları kullanır. RFID çip içinde veri bulundurmakta ve enerjisini elektromanyetik kuvvet yoluyla elde ederek alıcısı ile veri alış verişi yapmaktadır. Farklı tipte RFID Çip mevcuttur. Fakat, hayvanlar için kullanılanlar aktif olarak bilgi transfer etmek zorunda değildirler. Hayvanlar için kullanılan çipler, sadece bilgi içermekte ve istendiğinde alıcı ile iletişime geçip bilgiyi aktarmaktadırlar. Bu alanda kullanılan çipler pil veya başka bir güç kaynağına ihtiyaç duymadıkları için 'pasif mikroçip' olarak sınıflandırılmaktadır. Pirinç tanesi büyüklüğündeki çipler farklı bölümlerden oluşmaktadır. Mikroçipin ilk katmanı, biyouyumlu cam kapsüldür. Bu kapsül hayvan vücudu ile tepkimeye girmez, toksik ve alerjen etki yaratmaz, hayvan sağlığı için zararlı değildir. Mikroçipler, hayvanın vücudunda hareket etmesine engel olan polipropiren polimer ile kaplıdır. Bu madde, hayvan bünyesindeki kapsülün, hayvan vücudu tarafından örülmesini sağlamaktadır.

Kapsülün içinde ise bilgiyi tutan silikon bir mikroçip bulunmaktadır. Bunun yanında bir kapasitör ve bakır sarılı bobin yer almaktadır. Kapasitör okuyucudan aldığı frekansı alır ve enerji haline dönüştürerek çipe iletir. Çip çalışıp bilgiyi yine bobini anten olarak kullanıp alıcıya yönlendirir. Bu radyo frekansını alan okuyucu, mikroçip numarasını dekode ederek, mevcut bilgileri ekran aracılığıyla kullanıcıya göstermektedir. Bünyesinde hiçbir güç kaynağı bulundurmadığı için mutlaka bir okuyucuya ya da ekrana ihtiyaç duymaktadır. Mikroçiplerin hayvan vücuduna yerleştirilme prosedürü çok basittir ve ameliyatlardaki gibi anestezi gerektirmez. Aşılamaya benzer bir işlem sonucu, veteriner hekimin pirinç tanesi büyüklüğündeki çipi enjektör aracılığı ile deri altına yerleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilir. Mikroçip bir kez yerleştirildikten sonra yenilenme işlemine gerek duyulmaz. Son kullanma tarihleri yoktur ve yıpranmazlar. Sahipli ve sahipsiz tüm hayvanlara uygulanması gereken bu teknoloji, özellikle hayvan kayıplarında ve popülasyon yönetiminde oldukça etkin bir çözümdür. Kaybolan hayvanların frekans yoluyla konumlarının elde edilmesi, sokakta tehlike yaratan hayvanların toplanması, sokağa terk edilen hayvan sahiplerinin kimliklerinin tespit edilmesi konusundaki tüm süreçleri iyileştirmektedir. Mikroçip yerleştirme oldukça ucuz bir işlemdir. Türkiye'de bazı belediyeler bu uygulamayı ücretsiz yaparken bazıları ise cüz-i miktarlar karşılığında gerçekleştirmektedir. Eğer özel kliniklerde yaptırılmak istenirse; bedeli veteriner kliniğe göre değişmekle birlikte 50-100 TL arasında olmaktadır.

Sahipli ve sahipsiz hayvanların kaybolma ve popülasyon yönetimindeki masraflar düşünüldüğünde, bu meblağ çok küçük kalmaktadır Avrupa'da, mikroçip uygulaması daha yaygın ve standart haline gelmiştir. Pet hayvanlarının yarısına yakını çiplenmiştir. Türkiye'de yapılacak bilinçlendirme faaliyetlerin ve teknolojik çalışmaların artırılarak, sahipli ve sahipsiz tüm hayvanlar için bu uygulamanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Mikroçip uygulamasının faydaları;

- Sahipleri hayvanlarını kolayca terk edemez.
- Sokakta bulunan hayvanların sahipli olup olmadığı anlaşılır.
- Bulunan sahipli hayvanlar, sahiplerine teslim edilir.
- Sahipli hayvan popülasyonu daha kolay izlenir.
- Kayıt ücretleri, kısırlaştırma için finans kaynağı olabilir.
- Çip bilgileri merkezi bilgisayar kayıt sisteminden takip edilir ve hayvanların aşı ve kısırlaştırılma durumu izlenebilir.
- Kalıtsal veya bölgesel hastalıkların kayıtları tutulabilir.

3.2. Dövme (Tattoo) Uygulaması

Dövme yöntemi sahipli ve sahipsiz hayvanların kimliklendirilmesi için kullanılan yöntemler arasındadır. Dövme yapılacak olan bölge traş edildikten sonra alkol ve antibakteriyel sabunlar ile çok iyi bir şekilde temizlenmektedir. Bu önlemler enfeksiyonu engellemektedir. Bir yardımcının yavru köpeği tutması ve dövme uzmanının önceden belirlenmiş, kayıtları yapılmış olan dövme numarasını köpeğe uygulaması ile işlem 1-3 dakika gibi oldukça kısa bir sürede tamamlanmaktadır. Dövme uygulaması tamamlandıktan sonra son aşama olarak dövme üzerine vazelin uygulaması yapılmaktadır. Uygulama sonrasında hayvanlar hemen normal yaşantısına geri dönebilmektedir. Dövme uygulanan bölgenin her zaman traşlı olmasına özen göstermelidir. Bu sebeple dövme uygulaması tüylerin en az olduğu bölgelere yapılmaktadır. Dövmenin görünür olması hayvanların kaybolduğunda bulunabilmesi için büyük bir öneme sahiptir. Bu uygulamada önemli olan nokta, yaptırılan dövmenin kayıt numarasının olmasıdır. Bu uygulamanın kaydının tutulacağı bir yerin, sistemin olması ve sonrasında bu kayıt sisteminin ülke genelindeki yetiştiricilerde, hayvan hastanelerinde, veteriner kliniklerinde, çiftliklerde kullanılması gerekmektedir. Birçok ülkenin bu uygulama, kayıt sistemi için geçerliliği onaylanmış, güvenli internet siteleri bulunmaktadır ve onların kayıt sistemi ülke genelindeki yetiştiricilerde, hayvan hastanelerinde, veteriner kliniklerinde, çiftliklerde hatta devlet resmi kurumlarında bile kullanılmaktadır. Dövme numaraları sistemler üzerine hayvan sahiplerinin değişmez bir bilgi olan kimlik numaraları ile kaydedilmektedir. Sloganlarının çoğunluğu "Onun ailenizin bir ferdi olduğunu düşünüyorsanız onun için en iyisini yapın" şeklindedir. Bir çok sitede dövme uygulamaları sayesinde kurtarılan ve sahiplerine kavuşturulan köpeklerin hikayeleri yer almaktadır. Amerika ulusal köpek kayıt sitesinin verdiği bilgilere göre, köpeklere dövme uygulaması işlemi, 1966 senesinden beri güvenle ve başarılı bir şekilde 6 milyondan fazla köpeğe uygulanmıştır. Kendi prosedürleri altında dövme uyguladıkları köpeklerde ciddi cilt enfeksiyonları hiç yaşamadıklarını da bildirmişlerdir. Köpeklere dövme uygulaması, kaybolmaları durumunda kolay kimlik tespiti yapılabilmesi için 6-8 haftalık yavru köpeklere uygulanmaktadır. Dövme uygulaması ülkemizde dövme pensi ile kulak içine uygulanmaktadır. fakatİnguinal bölgeye uygulanmamaktadır.

Kimliklendirme tekniklerinin amacına ulaşması için etkin bir kayıt sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Ortak veri tabanı sayesinde yapılacak ortak kayıt sistemi, tüm hayvanları tek bir otorite altında kontrol edilebilmesini sağlayacaktır.

4. Popülasyon Kontrolü

4.1. Kısırlaştırma

Dişi hayvanlarda kısırlaştırma operasyonu (ovariohysterectomie) rahim ve ovaryumların komple çıkarılması ile yapılır. Erkeklerde kastrasyon, testislerin alınması ile gerçekleştirilir. Kısırlaştırma Zamanı Son yapılan çalışmalar ve artık dünyada kabul edilen bir gerçek kedi ve köpeklerin ergenlik öncesi, henüz kızgınlık göstermeden kısırlaşmalarıdır. Böylelikle meme tümörü riski sıfıra inmektedir. Kısırlaşmanın büyüme üzerine olumsuz bir etkisi olmaz. Bunun dışında, ameliyata engel bir sağlık durumu yoksa her yaşta yapılabilir, buna kızgınlık zamanı da dahildir. Çiftleşmiş ve gebe kalmış hayvanlarda 15 güne kadar yapılabilir. Dişilerde Kısırlaştırma Operasyon öncesi muayene ve gerekli testler gerçekleştirildikten sonra, vücutta açılan bir kesik sayesinde rahme ulaşılır. Operasyonun uygulanmasından sonra hayvanlar 7-8 saat içinde yemek yemeye ve koşmaya başlar. 10 gün içinde yaralar iyileşmekte, hayvanlar eski sağlığına kavuşmaktadırlar. Operasyon sonrası bazı hayvanlarda kilo alımı görülse de, doğru ayarlanmış bir mama ile kilo alımının önüne geçilebilmektedir. Popülasyon Kontrolü Genel Değerlendirme 80 Erkeklerde Kısırlaştırma Kastrasyon ile erkek hayvanlarda testisler alınmaktadır. Böylelikle testesteron kaynağı ile üreme isteği kesilmiş olur. Erkeklerde, testislerle ilgili bir problem olmadıkça kısırlaştırma dişilerdeki gibi sağlık

açısından bir gereklilik değildir. Erkeklerde davranışsal sorunlar ve idrarla işaretleme, kötü koku yayma gibi problemleri ortadan kaldırmak amacıyla kısırlaştırma yapılmaktadır.

4.2. Ötenazi İşlemi

Ötenazi, vicdanen rahatsız edici olsa da ülkelerin hayvanlarla kontrol politikalarında başvurdukları yöntemler arasındadır.

Ötenazi tıbbi olarak; derin anestezi altında yapılmalıdır. Özel eğitilmiş bir personel ya da veteriner hekim tarafından hayatından ümit kesilen ya da tedavisi olanaksız bir hastalığa yakalanmış olan hayvanın acı duymadan ilaçla veya başka kimyasal maddeler aracılığı ile hızla bilinç kaybı yaratarak öncelikle solunumun ve dolaşımın ani olarak devre dışı kalması sonucu beyin fonksiyonlarının yitirilmesi ve sonlandırılmasıdır. Aktif ötenazi; şiddetle acı çeken bir hayvanın kimyasal maddeler ile yaşamına son verilmesi. Pasif ötenazi; hasta sahibi tıbbi tedaviyi yarıda keser, durdurur, pahalı bulabilir. Hayvan az acı çeker durumda olabilir ve hekimden ötenazi yapması istenebilir. Bu tip durumda ötenazi uygulaması kabul edilemez.

5. Hayvan Haklarına İlişkin Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler

5.1. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)

20 Haziran 1996 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak 22 Haziran 1996'da yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme kapsamında, Canlı veya ölü hayvan veya bitki türü ve bunların kolayca tanınabilir herhangi bir parçası ya da türevlerinin ithalatı veya ihracatı 27.12.2001 tarih ve 24623 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik" ve bu Yönetmelik hükmü uyarınca yayımlanan "Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Dış Ticaretine İlişkin Tebliğ"(Dış Ticaret: 2011/1 sayılı tebliğ) hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir.

5.2. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi

4 Mayıs 1975 tarihli 1522 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması noktasında Avrupa Konseyine üye imzacı Devletler, Avrupa Konseyinin amacının, ortak miraslarını teşkil eden ülkü ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek için üyeleri arasında daha yakın bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde tutarak, Nakliyat sırasında hayvanları, mümkün olduğu kadar eziyetten korumak arzusuyla, bu konuda, hayvanların uluslararası nakliyatına ilişkin ortak hükümler kabulü yoluyla gelişme kaydedilebileceğini düşünmüşlerdir.

5.3. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

20 Ekim 2003 tarihli 25265 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İşbu Sözleşme taraflar arasında ev hayvanları sahiplerinin sorumluluğu sonucunda doğacak temel müşterek davranış ve uygulama standardının belirlenmesi noktasında imzalanmıştır.

5.4. Bern Sözleşmesi

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme 17 Mayıs 1994 tarihli 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İnsan ve çevresinin karşılıklı bağımlılıklarını tanımak suretiyle sulak alanların ve onlara bağlı bitki ve hayvan topluluklarının

korunmasının, ileri görüşlü ulusal politikalarla ve koordineli uluslararası faaliyetlerin birleştirilmesi yoluyla sağlanacağından hareketle imza edilmiştir.

5.5. Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme

17.12.1966 tarihli 12480 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bazı kuş türlerini tehdit eden yok olma tehlikesini kapsamında ve özellikle göçmen kuşların azalmasından kaynaklı endişe sebebiyle imzalanmıştır.

5.6. Ramsar Sözleşmesi

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme 17 Mayıs 1994 tarihli 21937 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sulak alanların temel ekolojik fonksiyonlarının, su rejimlerini düzenlemek ve karakteristik bitki ve hayvan topluluklarının, özellikle su kuşlarının yaşama ortamlarını desteklemek olduğunu göz önüne alarak uluslararası bir kaynak hazırlanması ihtiyacından mütevellit imza edilmiştir.

5.7. UNESCO Evrensel Hayvan Hakları Bildirisi

15 Ekim 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Hayvan hakları bildirgesi (Universal Declaration on Animal Welfare), hayvanların da insanlar gibi birer canlı olduğunu, onlarında hakları olduğunu belirten bir bildirgedir. Bu bildirge onlara zulüm etmeyi önlemek ve onların refah standartlarını geliştirmek için önerilen bir hükümetler arası anlaşmadır.

Beraber yaşadığımız ve aynı dünyayı paylaştığımız hayvanların tıbbi ve kozmetik deneylerde kullanılması, derileri için vahşice öldürülmeleri, eğlence amaçlı avlanmaları veya bizi eğlendirmek amaçlı kötü muamele ile eğitilmeleri, hayvancılık sektörüne hayvan yetiştiren firmaların uygunsuz alanlarda besicilik yapması gibi ihlaller hayvan hakları tarafından denetlenmektedir.

5.8. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

27 Aralık 1996 tarihli 22860 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşme'nin ilgili hükümleri uyarınca takip edilecek amaçları, biyolojik çeşitliliğin korunması; bu çeşitliliğin unsurlarının sürdürülebilir kullanımı; genetik kaynaklar ve teknolojiler üzerinde sahip olunan bütün hakları dikkate almak kaydıyla, bu kaynaklara gereğince erişimin ve ilgili teknolojilerin gereğince transferinin sağlanması ve uygun finansmanın tedariki de dahil olmak üzere, genetik kaynakların kullanımından doğan yararların adil ve hakkaniyete uygun paylaşımı amaçlanmıştır.

6. Türkiye'deki Genel Durum

Türkiye'de konu ile ilgili ilk yasal düzenleme 5199 numaralı 'Hayvanları Koruma Kanunu' olup 26.04.2004 tarihinde kabul edilmiş, 01.07.2004 tarihli 25509 numaralı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Bu kanunun 4. Maddesine göre;

a) Bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir.

b) Evcil hayvanlar, türüne özgü hayat şartları içinde yaşama özgürlüğüne sahiptir. Sahipsiz hayvanların da, sahipli hayvanlar gibi yaşamları desteklenmelidir.

c) Hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemler alınmalıdır.

d) Hiçbir maddi kazanç ve menfaat amacı gütmeksizin, sadece insani ve vicdani sorumluluklarla, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen koşulları taşıyan gerçek ve tüzel kişilerin teşviki ve bu kapsamda eşgüdüm sağlanması esastır.

e) Nesli yok olma tehlikesi altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması esastır.

f) Yabani hayvanların yaşama ortamlarından koparılmaması, doğada serbestçe yaşayan bir hayvanın yakalanıp özgürlükten yoksun bırakılmaması esastır.

g) Hayvanların korunması ve rahat yaşamalarının sağlanmasında; insanlarla diğer hayvanların hijyen, sağlık ve güvenlikleri de dikkate alınmalıdır.

h) Hayvanların türüne özgü şartlarda bakılması, beslenmesi, barındırılma ve taşınması esastır.

ı) Hayvanları taşıyan ve taşıtanlar onları türüne ve özelliğine uygun ortam ve şartlarda taşımalı, taşıma sırasında beslemeli ve bakımını yapmalıdırlar.

j) Yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmaları esastır.

k) Kontrolsüz üremeyi önlemek amacıyla, toplu yaşanan yerlerde beslenen ve barındırılan kedi ve köpeklerin sahiplerince kısırlaştırılması esastır. Bununla birlikte, söz konusu hayvanlarını yavrulatmak isteyenler, doğacak yavruları belediyece kayıt altına aldırarak bakmakla ve/veya dağıtımını yapmakla yükümlüdür.

Yine aynı kanunun 6. Maddesi 'sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlar' başlığıyla şu ilkeleri esas kılar;

Sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanların, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanununda öngörülen durumlar dışında öldürülmeleri yasaktır.

Güçten düşmüş hayvanlar ticari ve gösteri amaçlı veya herhangi bir şekilde binicilik ve taşımacılık amacıyla çalıştırılamaz.

Sahipsiz hayvanların korunması, bakılması ve gözetimi için yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde, yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ile çevreye olabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler, Tarım ve Köy işleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer ilgili kuruluşların da görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır.

Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplatılması ve hayvan bakımevlerinin çalışma usul ve esasları, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Hayvan bakımevleri ve hastanelerin kurulması amacıyla Hazineye ait araziler öncelikle tahsis edilir. Amacı dışında kullanıldığı tespit edilen arazilerin tahsisi iptal edilir.

Hiçbir kazanç ve menfaat sağlamamak kaydıyla sadece insani ve vicdani amaçlarla sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen şartları taşıyan gerçek ve tüzel kişilere; belediyeler, orman idareleri, Maliye Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından, mülkiyeti idarelerde kalmak koşuluyla arazi ve buna ait binalar ve demirbaşlar tahsis edilebilir. Tahsis edilen arazilerin üzerinde amaca uygun tesisler ilgili Bakanlığın/İdarenin izni ile yapılır.

Ayrıca, kanunun 7. Maddesinde sahipsiz hayvanlar üzerinde yapılacak cerrahi müdahaleler sınırlandırılmıştır. Zorunlu durumlarda yapılacak müdahaleler ise ancak hayvan rehabilitasyon merkezlerinde yetkili veteriner hekim tarafından yapılır.

8. madde gereği, Bir hayvan neslini yok edecek her türlü müdahale yasaklanmıştır. Tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması ve tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik cerrahi müdahale yapılması yasaktır. Ancak bu yasaklamalara; bir veteriner hekimin, veteriner hekimliği uygulamaları ile ilgili tıbbi sebepler veya özel bir hayvanın yararı için gerektiğinde tedavi edici olmayan müdahaleyi gerekli görmesi veya üremenin önlenmesi durumlarında izin verilebilir.

9. madde de ise hayvanlar bilimsel olmayan teşhis, tedavi ve deneylerde kullanılamazlar. Tıbbi ve bilimsel deneylerin uygulanması ve deneylerin hayvanları koruyacak şekilde yapılması ve deneylerde kullanılacak hayvanların uygun biçimde bakılması ve barındırılması esastır.

Başkaca bir seçenek olmaması halinde, hayvanlar bilimsel çalışmalarda deney hayvanı olarak kullanılabilir.

Hayvan deneyi yapan kurum ve kuruluşlarda bu deneylerin yapılmasına kendi bünyelerinde kurulmuş ve kurulacak etik kurullar yoluyla izin verilir.

Etik kurulların kuruluşu, çalışma usul ve esasları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının ve ilgili kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

10. madde de, Satılırken; hayvanların sağlıklarının iyi, barındırıldıkları yerin temiz ve sağlık şartlarına uygun olması zorunludur. Hasta, sakat ve yaşlı durumda bulunan veya iyileşemeyecek derecede ağrısı veya acısı olan bir hayvanı usulüne uygun kesmek ya da ağrısız öldürme amacından başka bir amaçla birine devretmek, satmak veya almak yasaktır.

13. Madde de hayvanların itlafı ele alınmıştır. Buna göre;

Kanuni istisnalar ile tıbbi ve bilimsel gerekçeler ve gıda amaçlı olmayan, insan ve çevre sağlığına yönelen önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanlar öldürülemez.

Öldürme işleminden sorumlu kişi ve kuruluşlar, hayvanın kesin olarak öldüğünden emin olunduktan sonra, hayvanın ölüsünü usulüne uygun olarak bertaraf etmek veya ettirmekle yükümlüdürler. Öldürme esas ve usulleri Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

14. Madde ise hayvanlar üzerindeki yasak uygulamalar belirtilmiştir. Buna göre;

a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.

b) Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.

c) Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev ve süs hayvanı satmak.

d) Ev ve süs hayvanlarını on altı yaşından küçüklere satmak.

e) Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına müdahalelerde bulunmak.

f) Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabani hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.

g) Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.

h) Tıbbi gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnındaki yavrularına veya havyar üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek suni müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.

ı) Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3'ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalıştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.

j) Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak, işkence yapmak.

k) Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek.

l) PitbullTerrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek.

Türkiye'deki sahipsiz sokak hayvanlarının refah durumları incelendiği zaman 5199 sayılı kanunun uygulanmasında ciddi eksiklikler olduğu görülür.

7. Bölgelere Göre Kanunun Uygulanma Durumu

Özellikle Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yasanın uygulanmasında ciddi eksiklikler göze çarpmaktır. Konu ile ilgili Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde ilgili kurumlar ile yapılan görüşmeler sonucu, bu kurumlarda çalışanların ve ilgili birimlerin '5199' sayılı 'Hayvan Koruma Kanunu' hakkında bilgi sahibi oldukları ve bunun gereklerini yapmaya özen gösterdikleri ancak kurumlardaki fiziki ve teknik şartların yetersizlikleri ve yerel halkın konu ile ilgili bilgisizliği sebebiyle ilgili kanunun uygulanmasının tam anlamıyla mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi

Muş İlinde, daha önce hayvan barınağı olarak hizmet veren bir tesis, 2010 yılında belediye bünyesinde bir geçici hayvan rehabilitasyon merkezine dönüştürülmüştür. Yerel halktan gelen ihbarlar doğrultusunda bakıma muhtaç ve güçten düşmüş sokak hayvanları belediye bünyesindeki hayvan rehabilitasyon merkezine getirilip sağlık kontrolü, aşılama, kastrasyon-sterilizasyon uygulandıktan sonra mikro çip takılarak yine alındığı ortama geri bırakılır. Ayrıca, sokak hayvanları için oldukça zorlu geçen kış aylarında şehrin belirli noktalarına 'besleme odakları' adlı bir proje üzerinde çalışılmaktadır. Bu ildeki genel sorunlar, yerel halkın sayıları gittikçe artan sokak hayvanlarından rahatsızlıklarını gerekçe göstererek belediyeye ihbar etmeleri ve toplanan sokak hayvanlarının alındıkları ortama bırakılmalarına karşı çıkmalarıdır. Hayvan hakları hakkında çalışan gönüllü derneklerin sayısındaki yetersizliklerde bütün sorumluluğu yine belediyeye bırakmaktadır.

Bitlis'te başıboş sokak hayvanları yine sayıları arttığı dönemde belediyeye ihbar edilir ve geçici hayvan rehabilitasyon merkezinde gerekli işlemler yapıldıktan sonra yaşam alanına geri bırakılır.

Bölge İllerinden olan, Van, Ağrı, Hakkari ve Iğdır da yine benzer uygulamalar ve sorunlar mevcuttur.

Kars'ta durum biraz daha iyidir. Kars belediyesi gerek resmi internet sitesi gerekse diğer iletişim kanallarını kullanarak sokak hayvanları ile ilgilenecek bir müdahale birimi kurmuştur. Ayrıca Belediyenin resmi internet sitesinde halkı sokak hayvanları konusunda bilgilendirmek ve yönlendirmek amacıyla kurulan, işitme engelliler için de uygun eğitici tanıtım videoları mevcuttur.

Erzurum'da kalıcı bir hayvan rehabilitasyon merkezi mevcuttur. Merkezin fiziki ve teknik imkanları bölgenin diğer illerine nazaran daha iyi durumdadır. İlde ayrıca Kuduz müşahade merkezi mevcuttur. Sokak hayvanları için kullanılan KAY, Kısırlaştır-Aşıla-Yaşat ilkesinin uygulanmasına özen gösterildiği belirtilmiştir.

Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi'nde, gerek ilgili kurumların fiziki ve teknik şartlarının daha iyi olması, gerekse bölge halkının hayvan hakları konusunda daha hassas olması sebebiyle sokak hayvanlarının daha iyi durumda oldukları sonucuna varılabilir. Özellikle hayvan hakları konusunda çalışmalar yapan gönüllülerin ve derneklerin önerileri ve talepleri doğrultusunda yerel kurumlar sokak hayvanları için daha fazla proje hazırlamaktadırlar. Ayrıca, sadece gönüllüler ve derneklerin kurdukları merkezlerde bulunmaktadır.

5199 sayılı Yasada da sabit olduğu üzere, Hasta ve güçten düşmüş sokak hayvanlarının belediyelerce kurulan hayvan rehabilitasyon merkezlerinde sağlık kontrolleri ve tedavileri yapılıp, aşı ve kastrasyon-sterilizasyon uygulandıktan sonra sahiplendirilmeye çalışılır, sahiplendirilemeyen hayvanların kayıtları tutulup çip takılır ve yine alındıkları ortamlara geri bırakılır.

Ancak Doğu Anadolu da sadece Erzurum ilinde, Güney Doğu Anadolu bölgesinde ise sadece Diyarbakır ve Mardin illerinde kalıcı hayvan barınağı mevcuttur. Bu da hasta, yaşlı ve uzun süreli bakıma muhtaç sokak hayvanları için kalıcı bir çözümü zorlaştıran bir faktördür.

8. Sonuç ve Öneriler

Her ülkenin sahipsiz sokak hayvanları konusundaki hassasiyetleri gerek birey bazında gerekse de kurumlar bazında ciddi farklılıklar göstermekte, bu da sahipsiz sokak hayvanlarının refahlarının bulundukları ülkelere ve hatta şehirlere göre farklılıklar göstermesine sebep olmaktadır.

Özellikle Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu illerinde fiziki ve teknik imkanları yeterli Hayvan Rehabilitasyon Merkezleri kurulmalı ve denetimleri yapılmalıdır.

Bu merkezlerde çalışacak personeller alanında eğitim almış kişilerden oluşmalıdır.

Hayvan hakları ile ilgili yasalar antroposentrik bir yaklaşımdan ekosentrik bir anlayışa evrilmelidir.

Taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar ve yerel kanunların getirdiği yükümlülüklerin uygulanması sağlanmalıdır.

Gerek etik boyutu gerekse yasal boyutları gereği sokak hayvanlarının da sahipli hayvanlar gibi bakılıp, beslenmeleri sağlanmalıdır.

Ekonomik odaklı olan geleneksel insan-hayvan ilişkileri, sevgi ve paylaşım odaklı ilişkiye evrilmelidir.

Eğitim müfredatlarında Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, hayvan hakları ile ilgili dersler yer almalıdır.

Türkiye'de mevcut sahipsiz hayvan popülasyonu tam ve kesin olarak bilinmemektedir.

Sahipsiz hayvanların bakımı, denetimi ve kayıt altına alınmaları ile ilgili olarak yapılan çalışmalar hakkında kamuoyu doğru olarak bilgilendirilmemiştir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun artmasına neden olan denetimsiz evcil hayvan ticareti üzerinde yasal düzenlemeler eksiktir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrolü ile ilgili çalışmalarda ve müdahalelerde bulunan veteriner hekimlere yönelik tehditlerle ilgili düzenlemeler eksiktir.

Bu alanda resmi kurumlarca görevlendirilen veteriner hekimlerin sayısı yetersiz olup, çalışma koşulları da elverişli değildir.

Mevcut sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrolü amacıyla oluşturulan barınaklar yetersizdir.

Sahipsiz hayvanlar hakkında yapılan çalışmalarda koordinasyon, yetki ve sorumluluk konularında belirsizlikler mevcuttur.

Hayvan sahipleri sıkı bir şekilde takip edilmelidir.

Hayvan çiftlikleri, üretim, satış ve sahiplendirmeler takip edilmelidir.

Sahipli hayvanların kayıt altına alınıp, tavizsiz yönetilmesi ile sahipsiz hayvan varlığının kaynağının önlenmesi gerekmektedir.

İlçe belediyeleri tarafından ormanlara atılan hayvanların refahının nasıl sağlandığının belirlenmesi gerekmektedir.

5199 Sayılı Kanun ve Uygulamaları yönetmeliği eksiklikleri en kısa zamanda tamamlanmalıdır.

Sahipli hayvanların hepsi kayıt altına alınmalı, sokağa terk edildiğinde çipi okutularak terk edenler tespit edilip cezalandırılmalı ve yeniden hayvan sahiplenmeleri yasaklanmalıdır.

5199 sayılı yasa gereği sahipsiz hayvan yönetimi süreci 'topla, kısırlaştır, aşıla, işaret bırak' şeklinde olmalı fakat Türkiye genelinde bir işaretleme bulunmamaktadır. Küpeli ve Dövmeli hayvan, kısır ve kuduz aşılı olması gerekirken bazı belediyeler küpeli hayvana sadece aşı yapmaktadır. Küpeler düşebilir, bu nedenle dövme (tattoo) uygulanması daha doğru olacaktır.

Geçici sahipsiz hayvan bakımevi kurulmalıdır.

Hayvan sahiplendirmeler için ciddi şartlar getirilmeli ve sahiplendirme süreçleri kayıt altına alınmalıdır.

Sokakta yaşayamayacak olan saldırgan karakterli hayvanlara çözüm bulunmalıdır.

Sahiplenilen hayvanlara bir sınırlama getirilmeli ya da mevzuat açık hale getirilmelidir.

Bu alandaki rehabilitasyon hizmetleri ülke bazında gerçekleştirilmelidir.

Pet shoplarda satılan hayvanların çiplenmesi ve bırakılmaları halinde ceza uygulanması gerekmektedir.

Sahipsiz kedi ve köpekler tüm il ve ilçelerde, mahallelerde eşit miktarda dağıtılmalı, bir bölgeye köpek yığılmamalıdır.

Orman ve Su İşleri, Tarım ve Hayvancılık Bakanlıkları sahipsiz hayvanlar konusunda yetkili ve etkili personel bulundurmalıdır.

Sahipsiz Hayvanları Bilgi İşlem Sistemi tek elden oluşturulmalı ve tatbiki yapılmalıdır.

Sahipsiz hayvan popülasyonu kısırlaştırma ve mikroçip ile kayıt altına alınarak kontrol altına alınmalıdır.

Ormanlık alanda besleme yapılarak sahipsiz hayvanlar yabanileşmekte ve hastalık artmaktadır.

Yerel yönetimlerde veteriner hekimlik mesleğinin etkili ve yetkili kılınarak kendi çalışma alanında bağımsız olmaları sağlanmalıdır.

Mikroçip uygulaması tüm hayvanlarda zorunlu hale getirilmeli ve kayıtların özenle tutulması sağlanmalıdır.

Rehabilitasyon birimlerinin artırılması gerekmektedir.

Eğitimin okuldan topluma yayılması gerekmektedir.

Beslenme odakları ile ilgili sınırlama olmalıdır.

Sahipsiz hayvanların toplanması kolay olmamaktadır. İlçe belediyelerinde yeterince barınak bulunmamaktadır.

Hayvanlar kısırlaştırıldıktan sonra ormanlara atılmaktadır.

Hayvanların sokağa bırakılması önlenmeli, tüm hayvanlara mikroçip takılmalıdır.

İnternet ortamında satış önlenmelidir.

5199 Sayılı Kanun'da sözü geçen geçici bakım merkezlerinin ilçelerde kurulması gerekmektedir.

Konunun, kamudan çok sivil toplum örgütlenmesine ağırlık verilerek "Satın Alma! Sahiplen" gibi kampanyalarla sahipsizlik ve sorumsuzlukla beslenmenin önüne geçilmelidir.

Sahipsiz hayvan yoktur, her kurum görev sınırları içinde hepsinin doğal görevsel sahibidir.

Hayvan sahiplenme konusunda ciddi değişiklikler yapılmalıdır.

Hayvan sahipleri eğitime tabii tutulmalıdır.

Sahipli hayvanların tümü mikroçip ile kayıt altına alınmalıdır.

Doğal yaşam alanı oluşturulmalıdır.

Sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu için halk daha çok bilgilendirilmelidir.

Trafik kazasına maruz kalan hayvanlara her belediye müdahale etmelidir.

Yüz binlerce yabancı turistin gezdiği mekanlarda sahipsiz hayvanlar gruplar halinde dolaşabilmekte, mahalle aralarında insanlar, çocuklar saldırıya uğramaktadır. Bunun sebebi ilçe dışı mekanlardan sahipsiz hayvanı geçişi olmasıdır.

Modern ülkelerde artık bizim gibi sahipsiz hayvan problemleri yaşanmamaktadır.

Bakımevleri denetlenmelidir.

Bakanlıklar düzenlenmelidir.

Hayvan gönüllüsü 'işbirliği' adı altında hekimin ve personelin işine müdahale etmesinin önüne geçilmelidir.

Kısırlaştırma ve aşılama çalışmaları sadece belediye tarafından mevcut alanda değil, köylerde de Gıda Tarım ve Hayvancılık bakanlığı ve İl Özel İdaresi tarafından yapılmalıdır.

Kötü muameleyi önlemede ayrı ekipler oluşturulmalıdır.

Pet shoplar denetlenmeli ve hayvan ticaretinin önüne geçilmelidir.

Sokağa bırakılan daha önce sahiplendirilmiş hayvanları bırakanlara yaptırım uygulanmalıdır.

5199 Sayılı Kanun'da belirtildiği gibi büyükşehirler tarafından toplanma merkezi oluşturulmalıdır.

Hayvan sahiplerine eğitim verilmelidir.

Hayvanlara düzenli aralıklarla daha çok tetkik yapılmalıdır.

5199 Sayılı Kanun AB uyum sürecinden çıktı ancak farklı yasa ve uygulamalar var, hayvan bakımevi, hayvan cezaevi gibi uygulamalar incelenmelidir.

Hayvan Barınaklarındaki; Teknik yapı eksikliği, Nitelikli personel yetersizliği, Yanlış projelendirme, Veteriner hekimleri istihdam yetersizliği, Yetersiz tıbbi donanım, Kapasitenin üstünde barındırma ve Teknolojik uygulamalardaki yetersizlikler giderilmelidir.

Sahipsiz hayvanların (sokak hayvanlarının) yaşamlarını kendi yaşam alanlarında sürdürmeleri için gerekli çalışmaların yapılması gerekir.

BÖLÜM III: YABAN HAYAT

1. Tanımlar

1.2. Av Hayvanı: Kanun kapsamında avlanan, korunan ve Bakanlıkça belirlenen listede yer alan hayvanları,

1.3. Yaban Hayvanı: Sadece suda yaşayan memeliler dışında kalan ve Bakanlıkça belirlenen bütün memelileri, kuşları ve sürüngenleri,

1.4. Endemik Tür: Sadece bir bölgede bulunan, diğer bölgelerde bulunmayan türleri,

1.5. Hedef Tür: Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahalarında sahanın ayrılmasına gerekçe olan türü veya türleri,

1.6. Avlak: Av ve yaban hayvanlarının doğal olarak yaşadıkları veya sonradan salındıkları sahaları,

1.7. Özel Avlak: Bir bütün teşkil eden özel mülkiyetteki tapulu arazilerden, Bakanlığın avlaklar için tespit ettiği ve tanımladığı şartlara uygun olan avlakları,

1.8. Devlet Avlağı: Devlet ormanları, toprak muhafaza ve ağaçlandırma sahaları ve benzeri yerlerle Devlet tarım işletmeleri, baraj gölleri ve emniyet sahalarında, ilgili kuruluşun muvafakatı alınarak Bakanlıkça avlak olarak ayrılan yerleri,

1.9. Genel Avlak: Özel ve devlet avlakları dışında kalan bütün av sahaları ile göl, lagün, bataklık ve sazlık gibi sahaları,

1.10. Örnek Avlak: Devlet avlakları ve genel avlaklar içinde Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre ayrılan ve işletilen veya işlettirilen avlakları,

1.11. Avlanma Planı: Envanteri yapılan, sınırları belli bir avlak alanında, avlanmasına izin verilen av hayvanlarının tür, yaş itibariyle kaç adet ve hangi usul ve kurallara uyularak ne kadar süre içerisinde avlanacağını düzenleyen ve yaşama ortamının geliştirilerek sürdürülmesi için gerekli önlemleri öngören ve Genel Müdürlükçe onaylanmış planı,

1.12. Yaban Hayatı Koruma Sahası: Yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı sahaları,

1.13. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları,

1.14. Saha Bekçisi: Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları ile avlaklarda koruma görevi verilen memur ve işçi statüsünde çalışan personeli, ifade eder.

2. Giriş

Ülkemiz, coğrafi yapısı, konumu ve çeşitli ekolojik şartlarıyla önemli özellikler taşımakta; bu özelliği ile büyük bir kıtanın belirgin karakterini, küçük ölçekte de olsa toprakları üzerinde bulundurmaktadır. Diğer taraftan coğrafi konumu nedeniyle kıtalar arasında tabii bir köprü durumunda olan Türkiye'nin fauna ve florası büyük zenginlik göstermektedir.

Türkiye iklim, topografya ve doğal bitki örtüsü gibi faktörler göz önüne alınarak Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere yedi büyük coğrafik bölgeye ayrılmıştır.

Türkiye'de dağ silsileleri kuzey ve güneyde denize paralel olarak uzanmaktadır. Kuzeydeki dağ silsilesine Kuzey Anadolu Dağları güneydekine ise Toros Dağları denilmektedir. Bu dağ silsileleri birbirinden

Anadolu'nun iç kısımda yer alan geniş düzlüklerle ayrılır. Dağ silsileleri Doğu Anadolu Bölgesi'nde birleşerek yüksek zirveler oluşturmaktadır.

Türkiye ılıman kuşakta yer almasına rağmen, dağ silsilelerinin denizlere paralel uzanışı ve yüzey morfolojisi çeşitliliğinden kaynaklanan nedenlerle bölgeler arasında iklim farklılıkları gözlenmektedir.

Dağ silsileleri ile çevrili iç bölgelerde karasal iklim görülürken sahil kesimleri ılıman deniz iklimine sahiptir. Akdeniz iklimi etkisi altında olan Akdeniz Bölgesinde ılıman ve yağışlı kışlar, kurak ve sıcak yazlar görülmektedir.

Türkiye yüzölçümünün % 35'i ekilebilir arazidir. Ormanlar tüm alanın % 27'sini kaplar ve hemen hemen % 50'si bozuk niteliktedir. Tamamı çayır ve mera alanı olarak dikkate alınan step alanları ve marjinal araziler % 27 olarak hesaplanmaktadır. Kalan % 11 ise yerleşim alanıdır. Türkiye, her biri kendi endemik türlerini ve doğal ekosistemlerini barındıran 3 farklı biyocoğrafik bölge içerir. Bunlar; Alpin çayırlarını da içeren ılıman kuşak Doğu Karadeniz Dağ Ormanları, Orta ve Doğu Anadolu Step çayırları ve Akdeniz Bölgesi'dir.

Anadolu Stebi, Endemik Yabani Tahıl Türlerinin Kaynağı Step ekosistemleri yabani hayvan ve bitki türleri için büyük öneme sahiptir. Yabani türler ve sahip oldukları genetik çeşitlilik tarım, ilaç sanayi ve endüstrinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Yabani türlerin sağladığı ekonomik değeri ortaya koymak gerçekten zordur. Örneğin Türkiye'de yararsız olduğu düşünülen ve kullanılmayan yabani bir buğday türü, ticari buğday varyetelerinin hastalıklara karşı direncini arttırmak amacıyla kullanmış ve sadece Amerika Birleşik Devletlerine 1992 yılı itibariyle 50 milyon dolar değerinde bir kazanç getirmiştir. Bu nedenle, yabani türler sadece ülkelerin değil aynı zamanda tüm dünyanın ortak mirası olarak kabul edilmektedir.

Ülkemiz, sahip olduğu iklim, topoğrafik özellikleri ve korunmuş alanlarıyla bu bölgelere has, dünyada sadece ülkemizde bulunan ve endemik tür olarak tanımlanan binlerce canlı türünü barındırmakta, birçok canlı türü içinde hayatını sürdürebileceği son merkez olmaktadır.

3. Ormanlarımız

Peyzaj, Kültür ve Biyoçeşitliliğin En Görkemli Birliği Doğu Karadeniz Artvin ili yöresinde bulunan ılıman kuşak yağmur ormanları yaylalarıyla birlikte doğal ormanların görülmeye değer en güzel örneklerini oluştururlar. Akdeniz Bölgesinde Toros Dağları, dünyanın günümüze ulaşan en geniş Servi (Cupressussempervirens) ve Toros Sediri (Cedruslibani) ormanları ile birlikte çok yüksek endemizm oranına sahiptir. Avrupa'da küresel olarak tehdit altında olan Kara Akbaba ve Şah Kartal gibi birçok yaban hayvanı türü Türkiye ormanlarında üremektedir. Ormanlarımızdaki birçok tatlı ve soğuk su kaynakları yerli alabalık türlerini barındırmakta ve sportif olta balıkçılığı faaliyetleri için mükemmel fırsatlar sağlamaktadır.

4. Sulak Alanlar

Yerli ve Göçmen Pek Çok Kuş Türünün Yuvası Baraj gölleri ile birlikte doğal göl yüzey alanları dahil olmak üzere, Türkiye'nin sulak alanları 1 851 000 ha alan kaplar ve çok sayıda su kuşuna ve diğer sucul türlere besin, habitat ve barınak sağlar.

Ülkemizde 135'i uluslararası öneme sahip 3000 civarında sulak alan bulunmaktadır. Türkiye'nin sulak alanları, bazı türlerin küresel populasyonlarının önemli bir kısmı da dahil olmak üzere pek çok su kuşunun yuvalama ve üreme alanıdır. Küresel ölçekte tehdit altında bir tür olan Tepeli Pelikan (Pelecanuscrispus) Manyas Gölü'nde yuvalar. Yine küresel olarak tehdit altında diğer bir tür olan Dikkuyruk Ördeğin (Oxyuraleucocephala) dünya populasyonunun yaklaşık % 70'i Türkiye sulak alanlarında özellikle Burdur Gölün-

de kışlamaktadır. Tuz Gölü 10 000'den fazla yuva ile Flamingolar (Phoenicopterusruber) için en önemli kuluçka alanıdır.

Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyıları nesilleri tehdit altında olan Akdeniz Foku (Monachusmonachus) ve Deniz Kaplumbağaları (Carettacaretta ve Cheloniamydas) için barınak sağlar.

5. Biyolojik Çeşitlilik

Ülkemiz Üç Kıtanın Vitrini Durumundadır. Türkiye'nin çarpıcı biyolojik çeşitliliğinin oluşmasında iklim ve topografya çok önemli bir rol oynamıştır. Ülkemiz 11 000'den fazla bitki, 162 memeli, 460 kuş, 716 balık ve 141 sürüngen türünden oluşan çok zengin bir fauna ve floraya sahiptir. 3000 den fazla bitki türü sadece Türkiye'ye özgüdür.

Türkiye'nin yüzölçümü Dünya yüzölçümünün % 0.1'ine tekabül etmesine karşın, Dünya'da bulunan bitkilerin % 2.4'ü balık ve memelilerin ise % 2.9'u Türkiye'de bulunmaktadır. Avrupa'da 12000 bitki ve 500 kuş türü olduğu gerçeği düşünülürse, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin büyüklüğü ve önemi daha açık olarak ortaya çıkacaktır. Ayrıca, milyonlarca göçmen kuşun kullandığı ve Batı Palearctik-Afrika arasında bulunan üç ana göç yolundan ikisi Türkiye'den geçmektedir.

Ekosistemlerimiz ve Yaban Hayatı Üzerindeki Tehdit ve Baskılar Türkiye'nin temsil ettiği biyoçeşitlilik bölgedeki doğal ve hassas dengenin bir göstergesidir. Son zamanlarda yaşanan hızlı endüstriyel gelişim, tarımın mekanizasyonu ve hızlı nüfus artışı ekosistemlerin doğal dengesi ve sürdürülebilir yönetimi için gerçek anlamda birer tehlike halini almıştır. Son yüzyıldaki hızlı nüfus artışı, daha fazla besin tüketimine ve dolayısıyla daha fazla tarım alanına talep oluşmasına neden olmuştur. Yabanıl alanların tarım arazisine dönüştürülmesi, endüstrileşme, mekanik tarım, tarım ilaç ve gübrelerinin aşırı kullanımı ve aşırı avlanma yaban hayatı habitatlarını son derece olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle, yaban hayatı habitatlarında yaşanan bozulma tehlikeli seviyelere ulaşmış ve bunun sonucunda, birçok bitki ve hayvan türü yok olmuş veya yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

6. Ekosistemlerin ve Yaban Hayatı Kaynaklarının Korunması ve Yönetimi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, kanunları, yönetmelikleri ile Paris, Ramsar, Bern, Washington (CITES), Barcelona, ve Biyolojik Çeşitlilik gibi uluslararası sözleşmeler doğa koruma, geliştirme ve sürdürülebilir kaynak kullanımı ve yönetimi konularında yasal çerçeve oluşturmaktadır.

1956'da çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanunu, 1983'de çıkarılan Milli Parklar Kanunu ve 2003 yılında çıkarılan Kara Avcılığı Kanunu ormanların, yaban hayatı kaynaklarının ve biyoçeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir yönetimi yetkisini Orman ve Su İşleri Bakanlığına vermiştir.

Korunan Alanlar 2873 sayılı Milli Parklar Yasası koruma alanlarının statülerini belirler ve bu alanların tesisi, geliştirilmesi ve yönetimi için gerekli hukuki düzenlemeleri getirir. Bu yasaya göre dört farklı koruma statüsü belirlenmiştir.

- Milli park (40 adet toplam 848 119 ha.)
- Tabiat parkı (184 adet toplam 81 989 ha.)
- Tabiat koruma alanı (31 adet toplam 63 694 ha.)
- Tabiat anıtı (107 adet toplam 5 560 ha)

Yukarıda belirtildiği üzere ülkemizde yaklaşık 1 milyon hektar alan kaplayan 362 saha Milli Parklar Kanunu ile koruma altına alınmıştır. Bu sahalar Türkiye yüzölçümünün yaklaşık % 1.27'sine tekabül etmektedir. Milli Parklar Kanunu ile korunan bu alanlara ilave olarak, nadir ve nesli tehlike altında olan türleri yaşadıkları habitatlarla birlikte korumak amacıyla 4915 sayılı kanuna istinaden toplam 1.2 milyon hektar

alan kaplayan 80 adet yaban hayatı geliştirme sahası ilan edilmiştir. Baraj gölleri ile birlikte, sulak alanlarımızın %60'ı çeşitli statülerle koruma altına alınmıştır. Ayrıca, Orman Kanunu (6831), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863) ve Çevre Kanunu (2872) ile tesis edilen korunan alanlar bulunmaktadır. Korunan alanların tamamı Türkiye yüzölçümünün % 7.24'üne tekabül etmektedir.

7. Av ve Yaban Hayatı Yönetimi

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu Türkiye'de avcılığın kontrolü, organizasyonu ve düzenlenmesi yetkisini Orman ve su İşleri Bakanlığına vermiştir. Türkiye'nin av ve yaban hayatı kaynakları Orman ve su İşleri Bakanlığı adına Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMPGM) tarafından yönetilmektedir. DKMPGM aynı zamanda korunan alanların tesisi ve yönetiminden de sorumludur. Yaban hayatı kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması Milli Parklar Genel Müdürlüğünün en temel amacıdır. DKMPGM'nin merkezde organizasyonu 7 daire ve 41 şube müdürlüğünden oluşmaktadır. DKMPGM taşra teşkilatında 15 bölge müdürlüğü, 81 il müdürlüğü, 10 milli park müdürlüğü ve 105 şeflik bulunmaktadır.

Av ve yaban hayatı 2003 yılına kadar 1937 yılında çıkarılan 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu hükümleri çerçevesinde yönetilmiştir. Av ve yaban hayatının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir yönetimi için ulusal yasal zemini güçlendirmek maksadıyla uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği Mevzuatı da göz önüne alınarak 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu hazırlanmış ve 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yeni kanun aşağıda belirtilen konularda gerekli görülen yenilikleri içermektedir.

Merkez Av Komisyonunun avcı kuruluşları, STK'lar ve üniversitelerden seçilen üyelerle katılımcı bir şekilde yeniden yapılandırılması,

'Kullanan öder' ilkesi çerçevesinde parasal kaynak yaratılması,

Avlakların tesisi ve avlanma planlarının yapılması,

Avlakların köy tüzel kişilikleri ile işbirliği içerisinde işletilmesi,

Avcılık belgesi almak için zorunlu eğitim getirilmesi,

Av ve yaban hayatı konularında halkın bilinçlendirilmesi için yayın zorunluluğu getirilmesi, Avcılık belgesi verilmesinde mütekabiliyet esası getirilmesi,

Türlerin ve habitatlarının korunması için gerekli önlemlerin alınması, Ekosistemlerin korunması ve onarımı hususlarında gerekli önlemlerin alınması, Yaban hayvanları ve trofelerinin ticaretinin düzenlenmesi, Esaret altında üretimin düzenlenmesi,

İzin verilen avlanma yöntemlerinin belirlenmesi,

Av suçları için uygulanabilir idari para cezaları ve tazminatların belirlenmesi.

4915 sayılı Kanunun uygulamaya aktarılması Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, özel avlak sahipleri ve avcı kuruluşlarından seçilen üyelerden oluşan Merkez Av Komisyonunun aşağıda belirtilen konularda her yıl almış olduğu kararlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Avına izin verilecek ve korunacak türlerin belirlenmesi,

Av hayvanı gruplarına göre bölgesel avlanma sezonunun belirlenmesi,

Avcı başına tür bazında avlanma miktarlarının belirlenmesi,

İzin verilen avlanma yöntemlerinin belirlenmesi,

Avlanmaya izin verilen ve yasaklanan sahaların belirlenmesi,

Avlanma zamanı ve izin verilen günlerin belirlenmesi.

Ülkemizde Orman ve Su İşleri Bakanlığınca 12 memeli ve 134 kuş av hayvanı olarak belirlenmiştir. Bir avcı Çarşamba, Cumartesi, Pazar ve resmi tatil günlerinde gün doğumundan bir saat önce ve gün batımından bir saat sonraki zaman aralığında avlanabilmektedir. Büyük memeli av hayvanlarının avına av turizmi kapsamında Orman ve Su İşleri Bakanlığınca izin verilmektedir.

Koruma-Kontrol Sistemi Yaban hayatı kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi başarılı bir korumaya bağlıdır. Koruma tedbirlerinin başarılı olarak uygulanması ise etkin bir koruma-kontrol sisteminin geliştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu politika çerçevesinde, Orman ve Su İşleri Bakanlığı 15 bölge müdürlüğü ve 81 il şube müdürlüğü bünyesinde çalışan av koruma memurları koruma-kontrol konularında uygulamalı seminerlerle eğitilmektedir.

Türkiye'de nesli azalan veya yok olma tehlikesi altında bulunan yaban hayvanı popülasyonlarının rehabilite edilmesi gayesi ile 50 yıldan beri çalışmalar sürdürülmektedir. Özellikle CITES (Nesli Tehlike Altında olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Ticaretine Dair Uluslararası Sözleşme) Sözleşmesinin kabul edilmesi ile birlikte nesli tehdit ve tehlike altında oldukları yasal olarak kabul edilen türlere olan ilgi artmış ve bu türlerin rehabilitasyonu için ayrılan kaynaklar arttırılmıştır.

Türkiye'de kelaynak, sülün ve keklik gibi kuş türleri ile Anadolu Yaban Koyunu, kızıl geyik, karaca, alageyik ve ceylan gibi büyük memeli türlerin üretilmesi için kurulmuş 20 adet yaban hayvanı üretim istasyonu bulunmaktadır. İstasyonlarda üretilen yaban hayvanları IUCN'nin yaban hayvanlarının tekrar doğal yayılış alanlarına kavuşturulması ile ilgili kriterleri de göz önüne alınarak türün biyolojik özellikleri ve ekolojik istekleri doğrultusunda seçilen alanlara salınmaktadır. Anadolu Yaban Koyunu'nun korunup yaşatılması ile alakalı olarak Konya ilinde yürütülen çalışmalar, Uluslararası Av ve Yaban Hayatı Koruma Konseyi'nin (CIC) geleneksel olarak her yıl en iyi korunan yaban hayatı sahasına verdiği EDMOND BLANC ödülü'ne layık görülmüştür. Bu ödül, yaban hayatının korunması ve av kaynaklarının sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yönetilmesi hususlarında Türkiye'nin göstermiş olduğu başarılı çalışmalar için verilmiştir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMPGM) ülke genelinde "Türkiye'nin Yabani Faunasının Hızlı Değerlendirilmesi" isimli bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler av ve yaban hayatı yönetiminin temelini oluşturmuştur. Bu çalışma öncelikle nesilleri tehdit ve tehlike altında olan türlerin belirlenerek listelerinin oluşturulması, kaçak avcılığın boyutlarının belirlenmesi ve envanter çalışmalarına alt yapı oluşturulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak, yaban hayvanı popülasyonlarını ve popülasyonlardaki değişimleri etkileyen faktörlerin tahmin edilerek türler bazında yönetim planlarının hazırlanması sağlıklı ve bilimsel envanter teknikleri ile desteklenmelidir. Bu maksatla, DKMPGM merkezinde çekirdek bir envanter ekibi oluşturulmuştur. Bu ekip 81 ilde uygulamalı envanter seminerleri düzenleyerek her ilde en az bir yaban hayatı envanter ekibinin oluşturulmasını sağlamıştır. 2000-2012 yılları arasındaki dönemde, toplam 25 milyon hektarlık bir alanda yapılan çalışmalarla av turizmi kapsamında avına izin verilen büyük memeli av hayvanlarına ilişkin envanter verileri toplanmıştır. Bu bilgiler DKMPGM merkezinde oluşturulan veri bankasında bulundurulmaktadır.

8. Ülkemizde Yabani hayvanlara yönelik eğitim veren kamu kuruluşları ve üniversiteler / fakülteler / bölümler;

a. Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Klinik Bilimleri Bölümü, Yabani Hayvan Hastalıkları ve Ekoloji Anabilim Dalı

b. Afyon Kocatepe Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Zootekni ve Hayvan Besleme Bölümü, Yaban Hayatı ve Ekoloji Anabilim Dalı

c. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi Yabani Hayvan Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü

d. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesinde Yabani Hayvan Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü

e. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Yabani Hayvan Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü

f. İstanbul Üniversitesi Ormancılık Meslek Yüksekokulu'nda da Avcılık ve Yabani hayvan Programı

g. Süleyman Demirel Üniversitesi Yenişarbademli Meslek Yüksek Okulu Avcılık ve Yabani hayvan Programı

h. Kastamonu Üniversitesi Araç Rafet Vergili Meslek Yüksek Okulu, Avcılık ve Yabani hayvan programı

i. Artvin Meslek Yüksek Okulu Avcılık ve Yabani hayvan programı

j. Niğde Üniversitesi Ulukışla Meslek Yüksek Okulu Avcılık ve Yabani hayvan bölümü

k. Uludağ Üniversitesi Büyükorhan Meslek Yüksek Okulu Ormancılık Bölümü Avcılık ve Yabani hayvan programı

l. İstanbul Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakülteleri bünyesinde ilgili anabilim dalının kuruluşu için girişimlere başlanmış bulunulmaktadır.

9. Ülkemizde Yabani hayvanlara (Ulusal Biyoçeşitlilik Veri tabanı) yönelik araştırma yapan resmi kuruluşlar;

a. Akdeniz Üniversitesi Biyolojik Çeşitlilik Araştırma ve Geliştirme Merkezi. (AKBİYOM)

b. Hacettepe Üniversitesi Biyolojik Çeşitlilik Araştırma ve Uygulama Merkezi (HUBİYOM)

c. Düzce Üniversitesi Biyolojik Çeşitlilik Uygulama ve Araştırma Merkezi (DUBİYOM)

d. ODTÜ Biyoçeşitlilik ve Koruma Laboratuarı

e. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Biyolojik Çeşitlilik Uygulama ve Araştırma Merkezi

f. Balıkesir Üniversitesi Çevre Sorunları Merkezi

10. Ülkemizde "AKTİF" Yabani hayvan Rehabilitasyon Merkezleri şunlardır;

a. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından Bursa'da kurulan "Celal Acar Yabani hayvan Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi"

b. KAFKAS Üniversitesi Yaban Hayatı Koruma, Kurtarma, Rehabilitasyon, Araştırma ve Uygulama Merkezi

c. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Yaban Hayatı Koruma Merkezi

d. Pamukkale Üniversitesi, Deniz Kaplumbağaları Araştırma Merkezi, Dalyan, (DEKAMER)

e. Burdur ili Karakent mevkiinde Lisinia Anti-Kanser ve Doğa Projesi kapsamında kurulan Yabani hayvan koruma ve rehabilitasyon merkezi

f. Selçuk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi bünyesinde benzer merkezlerin yapımı için Orman Su işleri Bakanlığının girişimleri başlatılmıştır.

11. Sonuç ve öneriler

- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yaban hayvanları konusunda Üniversiteler ve STK'larla işbirliği içerisinde yaptığı çalışmaların faydalı olduğu ve devam etmesi gerektiği,

- Yaban Hayvanları Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde daha etkin çalışması gerektiği,

- Üniversitelerde Yaban Hayvanları ile ilgili lisans (Anabilim Dalı, Bilim dalı ve Dersler) bölümlerinin açılması, Yaban hayvanlarında belirlenen öncelikli türlerle ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmalarının teşvik edilmesi gerektiği,

- Sucul ve karasal habitatların ekosistemlerde birlikte değerlendirilmesi, birinin diğerine tercih edilmemesinin önemi,

- Doğal ortamda yapılacak yatırımlarda titiz davranılması ve yaban hayatının göz ardı edilmemesi gerektiği,

- Yaban hayatı konusunda yapılacak çalışmalarda ilgili kurum ve kuruluşların koordinasyonunun sağlanması,

- Yaralı ve bakıma muhtaç yaban hayvanlarına kısa sürede gerekli müdahalenin yapılabilmesi için Bakanlık Bölge Müdürlüklerinde var olan ekiplerin güçlendirilmesi,

- Üniversitelerde yaban hayatı konusunda yapılan çalışmaların sonuçlarından Orman ve Su İşleri Bakanlığının zamanında bilgilendirilmesi,

- Yaban hayvanları ile ilgili halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi konularında çalışmalara devam edilmesi sonuçlarına varılmıştır.

Destekleyenler

T.C. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI

ET VE SÜT KURUMU

BESD-BİR BEYAZ ET SANAYİCİLERİ VE DAMIZLIKÇILARI BİRLİĞİ DERNEĞİ

ATB 1927

TDSYMB TÜRKİYE DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ MERKEZ BİRLİĞİ genTÜRK

Sponsorlar

ceva

TARSİM TARIM SİGORTALARI HAVUZU

Güneşli

Phibro ANIMAL HEALTH CORPORATION

vilsan pharmaceuticals

AtaFen

HIPRA

Elanco

anc animal nutrition center

zoetis

sütaş

vimar animal health

BILGRUP

netfarma İlaç ve Premiks San. Ltd. Şti.

Tasarım ve Baskı
Medisan Yayınevi Ltd.Şti.
0312 311 24 26 - 311 00 57